Câmiu'l-Ehâdis

Büyük Hadis İmamlarının Tahrîcinde İttifak Ettiği

Hadisler

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî,
Ebû Dâvud, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel,
Mâlik b. Enes, Dârimî

atac

CÂMİU'L-EHÂDİS

BÜYÜK HADİS İMAMLARININ TAHRÎCİNDE İTTİFAK ETTİĞİ HADİSLER

Önsöz

Âlemleri yoktan yaratan Allah Teâlâ'ya hamd, hepsine rahmet olarak gönderdiği Peygamberine, salât ü selâm olsun.
İslam dininin ikinci temel kaynağı ve Kur'an- Kerim'in gerçek şerh ve tefsiri mâhiyetinde olan Sünnet, üzerinde daha çok çalışılması gereken bir sahadır. Sünnetle ilgili eski/yeni çalışmaların çok büyük bir bölümü, yazıldıkları dil olan Arapça'da durmakta ve dilimizde yayınlanan eserler daha ziyade hadis metinlerinin Türkçeye aktarımlarıyla sınırlı kalmaktadır.
Örneğin iki büyük hadis kitabımız olan Sahih-i Buharı ve Sahih-i Müslim'in ciddi nitelikte onlarca şerhinden biri dahi dilimize kazandırılmış değildir. Ülkemiz âlimlerinin tefsirde gördüğümüz yüzağartıcı çalışmalarına rağmen, bu değerli bilgi kaynağının şerhine dönük fazla bir şey yapıldığını söylememiz mümkün görünmemektedir.
Elinizdeki bu çalışma, Allah Resûlü'nün (sav) sünnetini anlamaya ve öğrenmeye yönelik mütevazı bir girişimin ifadesidir. Eser, İmam Buhârî'nin Sahîh adh şaheserini esas almak suretiyle onun, diğer sekiz imam ile tahririnde ittifak ettiği hadis-i şeriflerin derlenmesinden ibarettir. Bu yapılırken, sadece hadis metinleri alt alta sıralanmakla yetinilmemiş, îbni Hacer el-Askalânî'nin Fethu'l-bârî fi şerhi'l-Ruhârî adlı güzide eserinden bu hadislerle ilgili şerh notları tercüme edilmiştir. Ancak bununla da iktifa edilmeyip hadislerden özellikle hüküm ihtiva edenlerin hükümleri belirtilmiş, gündelik hayatımıza yansıdıkları boyutta ders ve öğütler çıkarılmaya çalışılmıştır.
Eserin ilk bölümüne, dokuz büyük hadis imamının kısa biyografilerini koymak suretiyle Efendimizin (sav) Sünnetini bizlere taşıyan bu büyük insanların daha yakından tanınmasını amaçladık. Bu bölümde, o imamların hangi hocalardan ders aldıkları, hangi ilimlerde derinleştikleri, hangi eserleri telif ettikleri ve arkalarından kimlerin ne söylediği gibi başlıklara yer verdik.
İkinci bölümüne Sünnet ve Hadis hakkında kısa ve özlü metodolji bilgisi içeren, hadislerin sınıfları, nasıl nakledildikleri, sünnetin hayatımızdaki yeri ve önemi, zayıf ve uydurma hadislerin tarif ve tanınma yolları gibi temel usûl konularının kısaca işlendiği bir tematik hadis usûlü koymayı uygun gördük. Böylelikle hadis

ilimleri hakkında fazla bilgisi olmayan okurlarımızın da, dinin bu ikinci kaynağıyla ilgili temel bazı bilgilere muttali olmalarını amaçladık.
Hadislerin yeraldığı Câmiu'l-Hadis isimli bölümünü, İmam Buhârî'nin konu tertibini esas alarak ana bölümlere ve alt başlışlara ayırdık. Burada, büyük İmam'in belli bir hikmetten dolayı yaptığı tekrarları elemek gibi bir gayret içine girmeyip o hikmete binaen hadis-i şerifi zikredip varsa farklı hükümleri açıklamaya çalıştık.
Şerh başlığı altında hadis-i şerifle ilgili olarak İbni Hacer'in değerli eserindeki açıklamaları özetleyerek aldık. Bunu yaparken Özellikle senede yönelik müzâkerelerden çok, hadis metnini ve hükmünü anlamaya yönelik hususlar üzerinde yoğunlaştık.
Hüküm başlığı altında, hadis-i şerifin başta Hanefî mezhebine göre hükmünü zikredip bölüm ve bab başlığında anlatılan konuyla ilgili kısa fıkıh bilgisi vermeye çalıştık. Bu bilgileri, muteber fıkıh ve ilmihal kitaplarından derledik. Tartışmalı konularda Hanefî mezhebinde tercih edilen görüşü muhakkak zikrederek ayrıntıya girmemeyi tercih ettik.
Ders başlığı altında hadis-i şerifi günümüzle ilgili olarak nasıl anlamamız, ne gibi öğüt ve dersler çıkarmamız gerektiği hususunda fikirler üretmeye çalıştık. Bunları mümkün olduğunca yaşanan tecrübeler ve güncel hayat bağlamında yorumlamaya gayret ettik. Bununla hadis-i şeriflerin ölü değil aslında diri ve yaşayan metinler olduklarını bir kez daha vurgulamayı amaçladık.
Hadis-i şeriflerin tahriçlerinde el-Âlemiyye tarafından yapılan birleşik numaralama sistemini esas aldık. Bu meyanda ilgili hadis kitabındaki bölüm adının arkasından, hadis-i şerifin müteselsil numarasını zikrettik. Böylelikle tahriçte belli bir standarda bağlı kalmayı uygun gördük.
Hadis-i şeriflerin Arapça bilenler tarafından okunabilmesi için Arapça harekeli asıllarını koyduğumuz gibi şerh bölümünde de İbni Hacer'den yaptığımız nakil bölümüne konu kısımlarında ilgili ifadeyi Arapçasıyla birlikte zikrettik.
Eserin okunabilirliğini arttırmak ve dipnot kalabalığına yol açmamak için hüküm bölümünde yer verdiğimiz temel fıkıh bilgilerini, ayrıca dipnotlandırmaya gerek görmedik. Birinci ve ikinci bölümleri hazırlarken başvurduğumuz Arapça ve Türkçe kaynakları bölüm sonlarında belirtirken ayet-ı kerime ve hadis-i şeriflerin kaynaklarını parantez içinde vermeyi daha uygun gördük.
Allah Resûlü'nün (sav) sünnetiyle ilgili farklı bir çalışma olması itibarıyla eserimizi mütevazı bir girişim olarak görmekte, zaman içinde daha kapsamlı ve geniş eserlerin dilimize kazandırılacağını umut etmekteyiz. Sünnetin neredeyse yok sayılmaya başlandığı bir tarihsel dönemeçte, bu dinin son din olduğuna inanan bizler, onun mübelliği ve en büyük sârini konumundaki Hz. Peygamber'in (sav) sünnetini çok daha zengin çalışmalarla taçlandırmak, anlamak, anlatmak ve

gerekiyorsa yeniden yorumlayarak yaşanır kılmakla mükellef bulunyoruz.
Bu duygu ve düşüncelerle hazırladığımız eserdeki hatalardan dolayı taksiratımızın affolmasım niyaz eder, değerli okurların uyarı ve katkılarından memnuniyet duyacağımızı ifade etmek isteriz.
Başarı Allah'tandır.
Muharrem Tan muharremtan@gmail.com

İmam Bühârî

Adı: Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğîre b. Berdizye Künyesi: Ebû Abdullah
Nisbesi: el-Cu'fî; bu nisbetin kökeni, Buhârî'nin ikinci dedesi olan Muğîre'nin, Yemen el-Cu'fî'nin elinde Müslümanlığa girmesidir. Muğîre, azatlı k?öle olması itibariyle el-Cu'fî'ye nispet edilmiştir.
Buhârî râsbesiise, doğup büyüdüğü Buhara'dan gelmektedir.
Doğum tarihi: Hicrî 194 yılı şevval ayının Î cuma günüdür. (21. Temmuz.810)
Doğum yeri: Buhara şehridir.
Çocukluğu: Buhârî'nin babası İsmail de hadisçi idi. Ancak -,görüldüğü kadarıyla- rivayeti bol değildi. Oğlu tarafından et-Târihul-kebîr adlı eserinde anılmış olup Hammâd b. Zeyd ve Abdullah b. el-Mübârek'i görmüş, Mâlik b. Enes'ten hadis rivayet etmiştir.
İsmail, oğlu Buhârî henüz küçük bir çocukken vefat etmiş ve küçük Muhammed çocukluğunu annesinin eteğinde yetim bir çocuk olarak geçirmiştir. Babası annesine ve ona hayli yüklü miktarda bir miras bırakmış ve ölüm döşeğinde yatarken şöyle demişti: "Servetimde haramlık veya şaibe izi taşıyan tek bir dirhem bile yoktur."
Buhârî, bu helal serveti babasının ruhunu şâd edecek bir yolda, ilim öğreniminde harcamıştır.
Henüz çocuk yaşta iken annesi ve ağabeyi Ahmed ile hacca giden Buharı, bir süre Hicaz'da kalarak ilim öğrenmiştir.
Görme gücünü kaybedişi: Gancâr, Târîhu Buhara adlı ese-Lnde anlatır: Buhârî gözlerini henüz genç yaşta kaybetmişti. An-esi yetim yavrusunun bu hâline üzülür, tekrar görmesi için sü-ekli dua ederdi. Acılı kadıncağız bir gece rüyasında İbrahim Pey-amber (as)'i gördü. Hz. İbrahim (as) ona şu müjdeyi verdi: Allah dualarını kabul etti ve oğlunun gözlerini geri verdi!" Jerçekten de genç Buhârî o sabah uyandığında gözleri eskisi gibi örmeye başlamıştı. Bu olay, Yüce Allah'ın henüz küçüklüğünde na olan bir lütfudur.

Öğrenim Hayatı

Zekâ ve dikkati: Buhârî, hızlı ezberleme, çok iyi kavrama yete-eğiyle güçlü bir hafizaya sahipti. Çağında onun gibisi yoktu den-e yeriydi. Zekâ, hafıza, kavrayış ve hemen her konuya hızla inti-ak etme kabiliyetleriyle eşsiz bir çocuktu. Daha ergenlik çağına irmeden arkadaşlarına özel yetenekleriyle sivriliyordu. Kendisi

unu şöyle anlatır:
"Hadis ezberleme isteği küttapta içime doğmuştu."
Kâtip Muhammed b. Ebî Hatim sordu: O zaman kaç yaşınday-m?
Buhârî cevap verdi: On yaşımda veya daha küçüktüm. Sonra ütüphaneden çıktım ve Dâhilî'ye ve diğerlerine gitmeye başla-im. Bir gün öğrencilere hadis okurken şöyle dedi:
Süfyân, Ebu'z-Zübeyr'den, o İbrahim'den rivayet etti ki..
Ben araya girerek:
Ebu'z-Zübeyr İbrahim'den rivayette bulunmamıştır, dedim.
Beni azarlayarak susturmak isteyince:
Yanınızda varsa senedin aslına bakın o zaman, dedim.
Odasına gidip senedin aslına baktıktan sonra çıkü ve yanımıza önünce sordu:
O senedin aslı nasıldır çocuk? Senedi zikrederek:
Zübeyr, İbn Adiyy, o İbrahim'den rivayet etti, şeklindedir, dedim.
Bunun üzerine kalemi aldı ve kendi kitabını düzelterek ekledi:
Doğru söyledin.
Buhârî bunu anlatınca biri sordu: -Ona itiraz ettiğinde kaç yaşındaydın? 11 yaşındaydım, diye cevap verdi. Hâşid b. İsmail anlatır:
Buhârî gençliğinde bizimle birlikte Basra'nın büyük hocalarına giderdi. Hocanın naklettiklerini yazmazdı. Böyle günler geçti. Nihayet onaltıncı gün hocaların naklettiklerini yazmadığı için kendisini kınadık. Bize şöyle dedi:
Fazla üzerime geldiniz. Haydi şimdiye kadar yazdıklarınızı gösterin bana! On beş binden fazla hadis yazmıştık. Onların tamamını ezberden okuyuverdi. Yazdıklarımızı onun hafizasıyla sınar olmuştuk.
Ebû Bekir el-Kelûzânî anlatıyor:
-Muhammed b. İsmail gibisini görmedim. Hadis dolu bir mecmuayı alır, şöyle dikkatle bakardı. Mecmuada bulunan hadislerin metin ve senedlerini bu bakışla bir kerede ezberleyiverirdi. Yüce Allah'ın ihsan ettiği bu üstün meziyet, onu sonraları yaşıtlarını geçip devrin gözde simalanyla yarışan bir hadis âlimi yaptı.
Hadis Öğrenimi: İmam Buhârî hadis öğrenimine ergenlik çağına girmeden başlamıştı. Hadis sevgisi onun kanma karışmış, damarlarında akan bir sel gibiydi. O, sanki bu görev için yaratılmıştı. Babasının bıraktığı yüklü miras da bu konuda yardıma olmuştu. Kendisi anlatıyor:
‚Her ay beş yüz dirhem alır ve bunu hadis öğrenimi için harcardım. Rabbimin katındaki daha hayırlı ve daha kalıcıdır.
Hadis meclislerine giderdi. Küçük yaşta Kur'an-ı Kerim'i ve o devirde var olan hadis kitaplarını ezberlemişti. Ezberlediği kitapların başında Abdullah b. el-Mübârek, Vekî b. el-Cerrâh'ın siinne; ve zühde dair yazdıkları geliyordu. Fıkıh ve re'y üzerinde de kafi yormuştu.

Şöyle dediği nakledilir: On altı yaşımda iken Ibn el-Mübârek ve Vekî'in kitaplarını okumuş, re'y ehlini kastederek- onların âi görüşlerini öğrenmiştim
Gezileri: Hadis ehlinin mesleğinde 'rihle' denen gezilerin çci bariz bir yeri ve önemli bir itibârı vardı. Buharı, bu ilme gösterdi ği ilgi sebebiyle kendinden öncekilerin sünnetine uydu. Beldesir deki hadis şeyhlerinden dinlemekle yetinmedi ve başka şeyhler de dinlemek üzere gezilere çıktı. İlk gezisi h. 210 yılında annesi v? ağabeyiyle birlikte Mekke'ye yaptığı hac gezisiydi. O sırada on al: yaşndaydı.
Buhârî'nin hadis öğrenimi için ziyaret ettiği yerler:
1- Horasan ve civarı, 2- Basra, 3- Küfe, 4- Bağdat, 5- Mekk; Medine (Hicaz), 6- Şam, 7- Cezire (Fırat-Dicle arasındaki şehirler 8- Mısır.
Buhârî anlatıyor: Şam, Mısır ve Cezire'ye iki defa, Basra'y-dört defa gittim. Hicaz'da altı yıl ikâmet ettim. Küfe ve Bağdat'a ka: defa gittiğimi sayamıyorum.

Hocaları:

İmam Buhârî, tebe-i tâbünin küçüklerinden bir topluluğa je tişmiş, onlar dışında birçok şeyhten hadis rivayet etmiştir. Kene si bu konuda şöyle der: Aralarında hadis sahibi olmayanın b* lunmadağı tam bin seksen kişiden hadis yazdım.
Buhârî'nin hadis naklettiği belli başlı hocalar şunlardır:
1. Ebu Âsim en-Nebîl, 2. Mekkî b. İbrahim, 3. Muhammed: İsa b. et-Tabbâ', 4. Ubeydıülah b. Musa, 5. Muhammed b. Selâi el-Beykendî, 6. Ahmed b. Hanbel, 7. İshâk b. Mansûr, 8. Hallâd: Yahya b. Safvân, 9. Eyyûb b. Süleyman b. Bilâl, 10. Ahmed: İşkâb.

Menkıbeleri:

İmam Buhârî hadis öğrenimi ve neşriyle meşgul olduğu kadar ilmiyle amel eden, Rabbine tâatini hakkıyla yerine getiren bir insandı. Onda evliya ve sâlihlere özgü sıfatları açıkça görebilirdiniz. Bu hayat tarzı sayesinde insanların gönüllerinde sayılan ve sevilen bir yere sahip olmuştu.
Kâtibi Muhammed b. Ebî Hatim şöyle derdi: Buhârî, seher vakitlerinde on üç rekât namaz kılar, bir rekât vitirle bitirirdi.
Bir başkası ise şunu anlatmıştır: Ramazan ayının ilk gecesi arkadaşları onun evinde toplanırdı. Buhârî onlara namaz kıldırır, her rekâtte yirm ayet okurdu. Kur'an-ı Kerim'i hatmedinceye kadar böyle devam ederdi. Seher vakitlerinde Kur'an'ın üçte biri ile yarısı arasında bir miktar okurdu. Bu şekilde her üç gecede bii Kur'an'ı hatmederdi. Cum'a günleri Kur'an'ı baştan sona okur, iftar saati hatmi

bitirdiğinde şöyle derdi: "Her hatimde, kabul edilmiş bir dua imkânı olur."
Bir gün namazda iken bir eşek arısı tarafından tam on yedi kez sokulmuştu. Namazı bitirdiğinde ev halkına şöyle dedi: "Bakın hele, namazda beni rahatsız eden şey neymiş?"
Baktıklarında eşek arısı tarafından sokulan tam on yedi yeri nin kabarmış olduğunu gördüler. Bu kadar acıya rağmen namazı nı bölmemişti. Nasıl dayandığı sorulunca şöyle dedi: Bir ayet oku yordum, onun bölmek istemedim.
Eli açık, ihsanı bol, cömert, tevazu ve verâ sahibi bir insandı Hayatı bunu kanıtlayan sahnelerle doludur. İşte onlardan bazıları:
1- Bir keresinde inşaat yaptırıyordu. Kalabalık bir toplulul yardıma gelmişti. Kendisi de boş durmuyor kerpiç taşıyordu. "Ebî Abdullah! Bırak başkası taşısın" dediklerinde "Bunun bana fayda sı olur" diyordu. İnşaata yardım için gelenlerin yemesi için bi inek kestirmişti. Etler pişince onları sofraya davet etti. Yüz belk daha fazla insan vardı. Bu kadar kişinin geleceğini kestiremedig için sadece bir inek kestirmişti. Buna rağmen gelenlerin hepsi güzelce doydular. Sofra hâlâ dokunulmamış ekmekle doluydu.
2. Bir keresinde ona mal getirilmişti. Akşam üzeri birkaç car beş bin dirhem kârla o malı satın almak için evine gel(Onlara "Akşam vakti ticaret olmaz, şimdi gidin" dedi. Ertes a bah başka tüccarlar gelerek onbin dirhem kâr teklif ettiler, -m onları geri çevirerek şöyle dedi: "Dün akşam, o malı başka bine-rine vermeye niyet ettim."
Gerçekten de malı akşam gelen ilk gruba verdi ve şunu "Niyetimi bozmayı sevmem."
3. İmamın bir cariyesi vardı. Bir gün eve girerken onun hoiir sını devirdi. Buhârî "Nasıl yürüyorsun?" diye cariyeye çıkıdı kadın, "Yol olmayınca başka nasıl yürüyebilirim?" diye kareii verdi. Bunun üzerine ellerini açtı ve "Seni azat ettim" dedi.
"Seni kızdırdı mı ey Ebu Abdullah?" denildiğinde şu cevabi".: di: "Yaptığın hareket yüzünden nefsimi razı ettim."
4. Gıybetten çok sakındığı bilinirdi. Arasıra şöyle derdi:"Gıybetnii-ram olduğunu öğrendiğim günden beri bir kişinin dahi gıybetini eae dim."
5. Sakıncalı bir duruma düşme endişesiyle alışverişi bina yapmaz ve bu konuda şöyle derdi: "Hiçbir şeyi bizzat kendim n: satmadım. Birine söylerim o benim adıma satın alır." "Niçin?" İra sorulduğunda cevap verdi: "Çünkü alışverişin eksiği, fazla*n karıştırması olur."

Çile:

Yüce Allah'ın sâlihler hakkında koyduğu yasa, İmam Bel: için de hükmünü icra

etti. Ömründe iki defa ağır bir çile ve mâ-han dönemi yaşadı.
Birinci Çile: Halk-ı Kur'an meselesi
İmam Buhârî, çağdaşlarına göre çok daha derin ve geniş ile sahibi olması itibariyle parmakla gösterilen bir hadis âlimi oiz:-tu. Bu durum, samimiyet ve ihlastan nasibini almamış bazı ölseleri rahatsız ediyor, halkın ona olan ilgi ve teveccühünü çekmiyorlardı. Onu yönetimin ve halkın gözünden düşürmek Kur'an'ı telaffuz eden lafızlarımız yaratılmıştır" dediği iftiracı
yaydılar. Bu iftira kısa sürede Nisabur ve diğer şehirlerde yayıldı. İftira kampanyasının arkasmdakilerin başında Hafız Muhammed b. Yahya ez-Zühelî geliyordu.
Ebû Hâmid el-Ameşî anlatıyor: Muhammed b. İsmail el-Buhârî'yi Osman b. Saîd b. Mervân'm cenazesinde gördüm. Muhammed b, Yahya yanında durmuş, bazı isim ve künyelerle hadis illetleri soruyordu. Buhârî onun sorularına, sanki İhlâs suresini okur gibi seri cevaplar veriyordu. Bu cenazenin üzerinden bir ay geçmedi ki Muhammed b. Yahya şöyle dedi: Buhârî'nin meclisine gidenler, bizim meclisimize gelmesinler. Bağdat'tan bize ulaşan mektuba göre o, Kur'an'm lafzı hakkında aykırı görüş belirtmiş. Kendisini sakındırdığımız hâlde buna devam etmekte. Bu yüzden ona yakın duran bizden ırak dursun. Buhârî şöyle der:
Muhammed b. Yahya'nın ilim yüzünden nasıl haset ettiği ortadadır. Hâlbuki ilim, Allah'ın dilediği kullarına bahşettiği bir rızktır.
Buhârî hakkında yayılan bu asılsız şayia, Buhârî'nin inanana aykırı idi. Nitekim o, sırf bu iddianın geçersizliğini göstermek için "Halku ef'âli'l-ibâd~KvLMaxın fiillerinin Yaratılması" adlı bir eser yazmış ve onda kulların fiilleriyle Allah'ın Kelâmı arasındaki farkı beyan etmiştir. Ona göre kulların fiilleri gibi, Mushaf satırlarında yazılı olan Kur'an da yaratılmıştır. Dillerde okunan ve Cib-rîl (as) tarafından lafzen indirilen ilahî kelâm ise yaratılmamıştır. O, bu görüşleriyle Ehli Sünnete uygun bir görüş belirtmiş ve hakkında çıkarılan iddianın asılsız olduğu kesinleşmiştir.
ikinci Çile:
Buhara valisi Hâlid b. Muhammed ez-Zühelî ile Buhara emîri Ahmed b. Hâlid Buhârî'ye elçi göndererek şöyle demişti: "Câmiu's-sahîh, et-Târîhuî-kebîr ve diğer kitaplarını yüklenip gel de onları senden dinleyeyim." Buhârî onun elçisine şu cevabı verdi:
Ben ilmi zelil etmem. „Onu birilerinin kapılarına da taşıyamam. Eğer senin bu ilme dair bir ihtiyacın varsa, mescidime veya evime buyur. Devlet gücüne sahip olduğun için bu hoşuna gitmez se, o zaman ilim meclisi kurmamı yasakla. Ta ki kıyamet günu ilmi gizlemediğime dair Allah katında mazeretim olsun. Çünkü Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: "Her kime ilim sorulur da onu -bildiği

hâlde- gizlerse, ağzına ateşten bir gem vurulur."
Emir ile aralarındaki soğukluğun sebebi buydu. Buhara emîrı Haris b. Ebi'l-Verkâ ve diğerlerinin yardımıyla Buhârî'nin itikâd: bozukluğuna dair şayia çıkartmış ve buna dayanarak şehirden sürmüştü. Ama bu olayın üzerinden bir ay bile geçmeden Tâhiriyye olayı çıktı ve tellallar eşek sırtında onun aleyhinde şeyjer söylediler. Haris, karısının yaptıkları yüzünden çok büyük sı kıntılara düştü. Diğerleri de çocukları veya başka konularda ağu belalara düçâr oldular.

Eserleri:

İmam Buhârî, ilmini hadis nakli ve yazdırması yoluyla yayma ya özen gösterdiği gibi, farklı ilim dallarında yaptığı teliflerle de bu gayeye hizmet etmiş, Yüce Allah hayatında olduğu gibi vefa tından sonra da insanları onun ilminden faydalandırmıştıi Buhârî'nin telifleri hayli çok ve kapsamlı olup henüz yazma ha ündeki et-Târîhu'l-evsat dışındaki bütün eserleri basılmıştır. Eserlerinden bir bölümü ise aşağıda da görüleceği üzere hâlen kayıp durumundadır.
a. Bize ulaşan eserleri:
1- el-Câmiu's-sahîh (Sahîh-i Buhârî)
2- et-Târîhu'l-kebîr; sahasında kaleme alınan en nefis eser olup Sahabe devrinden kendi çağına kadar yaşayan hadis râvilerini ele ahr. Bunun yanı sıra hadis illetleri, cerh ve ta'dîl ve diğer usîl konularına dair bilgileri içerir. Allâme Abdurrahman el Muallimî'nin tahkikiyle Haydarâbâd'da 1691 yılında basımı yapılmıştır.
3- et-Târîhu'l-evsat; yıl esasına göre tertip edilmiş bir eser olup yazma nüshası kısmen mevcuttur.
4- et-Târîhu's-sağîr; yıl esasına göre tertip edilmiş bir tarih kitabı olup müteaddit baskıları mevcuttur.
5- Kitâbu'l-kunâ; Künyeler Kitabı, et-Târîhu'l-kebîr kitabının eki olarak Haydarâbâd'da basılmıştır.
6- ed-Du'afâ; Buhârî'nin bu isimle iki kitabı olduğu görünmektedir ki bunlardan biri küçük, diğeri büyük hacimlidir. Bunlardan küçük hacimli olanı bize ulaşmış olup basılmıştır. Kitap, 'zayıf râvilere ait biyografik bilgiler içermektedir.
7- el-Edebu'l-mufred; kendi alanında çok değerli bir edep ve ahlak kitabıdır. Bâblara göre tasnif edilmiş olup defalarca basılmıştır.
8- el-Kırâ'etu halfe'l-imâm; Kıraat Cüz'ü olarak da bilinen bu küçük risale, imamın arkasında namaz kılan kimsenin her halükârda Fatiha sûresini okuması gerektiğini savunan ve namazın ancak böyle sahih olacağını söyleyen bir çalışmadır. Müteaddit defalar basılmıştır.

9- Reful-yedeyn; Elleri Kaldırma Cüz'ü olarak da bilinen bu eser, namaza başlayan ve intikâl eden kimsenin tekbir esnasında ellerini kaldırması meselesini ele ahr. Basılmıştır.
10- Halku efâli'l-ibâd; Kulların Fiillerinin Yaratılmış Oluşu isimli bu risale, kulların fiillerinin mahlûk, okunan Kur'an'm ise gayr-i mahlûk olduğunu kanıtlayan bir risaledir. Buhârî'yi bu eseri yazmaya sevk eden, Halku'l-Kur'an meselesiyle ilgili yaşadığı çile olmuştur. Defalarca basılmıştır.
b. Hâlen ulaşılamamış eserleri:
1- Birru'l-vâlideyn; Ibn Hacer ve geç dönem âlimleri tarafından rivayet edilmiş bir eserdir.
2- el-Câmi'ul-kebîr; İbn Tâhir el-Makdisî bahsetmiştir.
3- el-Musnedu'l-kebîr; el-Ferberî bahsetmiştir.
4- et-Tefsîrul-kebîr; el-Ferberî bahsetmiştir.
5- el-Eşribe; İçecekler adlı bu eseri, Dârekutnî tarafından el-Mu'telif ve'l-muhtelif adlı eserinde zikredilmiştir.
6- Esâmi's-sahâbe; Sahabe isimleri adlı bu eser Ebul-Kâsnni. Mende ve başkaları tarafından zikredilmiştir.
7- el-Hibe; kâtibi Muhammed b. Ebî Hatim tarafından zikir dilmiştir.
8- el-Mebsût; el-Halîlî tarafından el-İrşâd adlı eserinde zibr dilmiştir.
9- el-Vahdân; sadece bir hadis rivayet eden sahabîlere yer vet len bir eserdir. İbn Mende el-Ma'rife adlı eserinde ondan nakilk yapmıştır.
10- el-îlel; Ebu'l-Kâsım b. Mende tarafından zikredilmiştir.
11- el-Fevâid; Tirmizî tarafından es-Sünen'&e zikredilmiştir.
12- Kazâya's-sahâbeti ve't-tâbiîn; telif ettiği ilk eserdir.
13- Meşîhatuh; görüştüğü ve icazet aldığı şeyhlerini zikretti: bir eserdir. İbn es-Sübkî tarafından bahsedilmiştir.
Vefatı: Buhara vahşi ile yaşadığı sorun ve oradan ayrılışında sonra Hartenk'e (Semerkand köylerinden biri) gitti. Orada yakı lan vardı. Onlara konuk oldu. Bir gece namazının ardından şöyi dua ettiği duyuldu: "Allahım! Yeryüzü bütün genişliğine rağrn:: beni sıkıyor. Beni katma al!" Bunun üzerinden bir ay geçmece Yüce Allah aziz ruhunu teslim aldı. Hicri 256 yılı Ramazan baramı gecesiydi (30.Ramazan.256/31.Ağustos.869). Altmış iki onüç gün eksikti. Allah'ın rahmet ve rızası onunla olsun

Ne Dediler:

1- Süleyman b. Harb bir gün ona bakmış ve şöyle demişti: E: nun çok büyük şöhreti olacak. Bazen şöyle derdi: O bize Şu'bet: galatlarını açıklardı.
2- Abdan b. Osman el-Mervezî: -Buhârî'yi göstererek Bu gelerimle şundan daha

basiretli bir genç görmedim.
3- Kuteybe b. Saîd: Nice fıkıhçı, zâhid ve âbidin meclisinde \lundum. Aklım erdiğinden beri Muhammed b. İsmail gibisini medim. Kendi zamanında Sahabe devrindeki Ömer (ra) gibiydi. Eğer o, sahabe nesli arasında bulunsaydı, önde gelen mürşidlerden biri olurdu.
4- Ahmed b. Hanbel: Horasan, Muhammed b. İsmail gibisini çıkartmamıştır. Hıfz,, Horasan'da şu dördüyle noktalandı, dedikten sonra onu da onlar arasında zikretti.
5- Ebu Bekir b. Ebî Şeybe ve İbn Numeyr: Muhammedb. İsmail gibisini görmedik.
6- Muhammed b. Beşşâr: Basra şehrine, kardeşimiz Ebu Abdullah'tan (Buhârî) daha iyi hadis bilen biri girmemiştir.
7- ed-Dârimî: Muhammed benden daha basiretlidir. Çünkü onun bütün kaygısı? hadis üzerinde kafa yormaktır. O, Allah'ın yarattıklarının en zekisidir. Zira Allah'ın, Resulü (sav) diliyle emrettiği ve yasakladığı bütün hükümlere vâkıf olmuştur. O Kur'ân okuduğu zaman, kalbi, gözü ve kulağı onunla meşgul olur ve benzer ayetler üzerinde düşünürdü. Helalini, haramını çok iyi bilirdi,
8- İbrahim b. Muhammed b. Selâm: Hadis Ehlinin başları, örneğin Saîd b. Ebî Meryem, Naîm b. Hammâd, el-Humeydî, Haccâc b. Minhâl, İsmail b. Ebî Uveys, el-Adenî, Hasan el-Hallâl, Muhammed b. Meymûn, Muhammed b. el~Alâ, el-Eşecc, İbrahim b. el-Münzir el-Hizâmî ve İbrahim b. Musa el-Ferrâ; Muhammed b. ismail el-Buhârî'ye saygı duyar, bilgi ve tefekkürde kendileri nâmına onun lehine hüküm verirlerdi..
Bunlar, Bishârî'nin hocalarından bazılarının söyledikleriydi. Şimdi de yaşıtları ve Öğrencilerinin söylediklerine bakalım:
1- îmanml-eimme İbn Huzeyme: Şu gökyüzünün altında Allah Resûlü'nün (sav) hadisim Muhammed b. İsmail'den daha iyi bilen ve nanzasmcia tutan birini görmedim.
2- Müslim b. el-Haccâc: Buhârî bir hadisin illetini kendisine açıkladığında şöyle demişti: Bırak da ayaklarını öpeyim ey hocaların hocası, hadisçilerin efendisi, hadis illetlerinin tabibi!
3- Ebu Isâ et-Tirmizî: Ne Irak, ne de Horasan'da hadis tarihini ve illetlerini, hadis senedlerini Muhammed b. İsmail'den daha iyi bilen birini görmedim!
4- Ahmed b. Seyyar: Muhammed b. İsmail hadisi talep etmiş, şeyhlerin meclisinde bulunmuş, hadis öğrenmek için seferlere çıkmış, hadis sahasında büyük maharet ve basiret sahibi olmuş bir zâttır. Bilgi ve tefekkür bakımından iyi, hadisin ehli bir insandı.
5- Ebû Amr el-Haffâf: Muhammed b. İsmail, hadisi İshâk b. Râheveyh'ten, Ahmed b. Hanbel ve diğerlerinden yirmi derece daha iyi bilirdi. Aleyhinde laf

eden biri bin lanete uğrar.

İmam Müslim

Adı: Müslim b. el-Haccâc b. Verd Künyesi: Ebu'l-Hüseyn
Nisbesi: el-Kuşeyrî; bu nisbetin kökeni, mensup olduğu kabile olup Arap asıllıdi|. Nisbesinin azatlı köle olması itibariyle Kuşeyr'den geldiği de söylenmiştir.
Nisâbûrî nisbesi ise, yaşadığı Nisâbur'dan gelmektedir. Nisâbur, Horasan diyarında büyük bir şehirdir.
Doğum tarihi: Ulemâ doğum yılından kesin emin değildir. Bazıları h. 204 derken bazıları h. 206 yılını telaffuz etmişlerdir.
Özellikleri: Orta boylu, saçı sakalı ak bir zât idi. Sarığının ucunu omuzlarının arasından sarkıtırdı. Elbisecilik yapardı.
Öğrenim Hayatı: İmam Müslim'in yaşadığı çevre, ona ilim öğrenmek için gereken zemini hazırlamıştı. Zira o yıllarda Nisâbur, Peygamber efendimizin (sav) hadis kültürünün vârisi olan âlimlerle dolu, ilmî hayatı canlı bir şehirdi. İlim Öğrenen ve Öğretenlerin sayısı bilinmezdi. Böyle bir ortamda doğup büyüyen birinin ilimle ilişkisinin nasıl olacağım kestirmek güç olmasa gerekir. Müslim de bir çok akranı gibi yaşadığı ortamdan nasibini almış ve henüz çocuk yaşta ilim Öğrenmeye başlamıştı.
imam Müslim henüz on iki ya on dört yaşında iken hocası Yahya b. Yahya et-Temîmî'den hadis dinlemeye başladı.
Onun bu ulvî yolu seçmesinde muhtemelen babası ve ev halkının da teşvik edici rolleri olmuştu. Çünkü tarihçilere göre babası da şeyhlerdendi.
Müslim h. 220 yılında hac yolculuğu için Hicaz'a gitmeye muvaffak oldu. Bu seferinde bir cemaatten hadis dinledikten sonra fazla oyalanmadan memleketi Nisâbur'a döndü. Hadis öğrenimi için yapacağı uzun nefesli yolculuklar bundan sonra ardı ardına gelecekti.

Yolculuklar:

Hadis öğrenimi için yolculuk etmek, erken dönem hadisçileri-nin vazgezümez şiarıdır. Bunun temel sebebi, hadis bilgisine sahip kaynak kişilerin muhtelif İslam beldelerine dağılmış olmala ndır. Telif ve tasnif faaliyetleri henüz emekleme dönemindeydı Bu nedenle, hadisleri sağlam kaynaklardan öğrenebilmek için bu tür yolculuklara çıkmak zaruri idi.
İmam Müslim'in iki yolculuğu olmuştur:

Birinci Yolculuk: H. 220 yılında Hicaz'a yaptığı hac yolculuğudur. Henüz çocuk denebilecek bir yaşta çıktığı bu yolculukta Mekke'de yaşayan hadis şeyhi Abdullah b. Mesleme el-Kaanbî ile görüşmüş ve ondan hadis dinlemiştir. Dönüş yolunda uğradığı Küfe'de Ahmed b. Yunus ve bir topluluktan hadis dinleoikten sonra yurduna dönmüştür.
İkinci Yolculuk: Hadis talebiyle çıktığı asıl yolculuktur. H. 230 yılında çıkmış ve bir çok beldeyi dolaşmıştır. Bu seferinle hadiste imam olmasını sağlayacak sayıda hadis şeyhi ile görüşrıüş ve onlardan hadis dinlemiştir.
Dolaştığı beldeler: 1. Horasan çevresi, 2. Rey, 3. Irak (Küfe Bağdat, Basra.) Bu şehirlere defalarca uğramış, en son h. 259 yılında hadis imamı olarak nakil ve rivayette bulunmak için gitmiştir. 4. Hicaz (Mekke, Medine), 5. Şam. Hatîb, İbn Asâki:1, Sem'âni ve diğerleri Müslim'in Şam'a geldiğine tanıklık ederler. Zehebî sadece Şamlı bir şeyhten duyduğunu ifade ederek Şam'a gitnıecb ğini söyler. Zehebî'nin söylediği doğru kabul edilirse, Hicaz dönü şü şehirde kalmaksızın uğrayıp geçmiştir. 6. Mısır.

İlimleri:

Müslim, özellikle hadis ilimlerine ilgi göstermiş diğer ilim dalarma fazla iltifat etmemiştir. Küçük yaşta başladığı hadis ilimlerine yönelik ilgisi vefatına kadar devam etmiş, başka ilim dallarıyla meşgul olmamıştır. Bu yüzden fıkıh, tefsir, dil gibi ilimlerde adını görmek mümkün değildir.
Tabiî bu, Müslim gibi büyük bir hadis imamının söz konusu ilimlerden hiç payı olmadığı anlamına gelmez. Çünkü onunki gibi bir tahsil hayatı olup hadis öğrenen, hadis lafızlarını bilen bir insanın diğer şer'î ilimlerden habersiz kalması mümkün değildir. Üstte söylenenlerin asıl maksadı, esasen hadis ilimlerinde tebarüz etmesi, onlarda uzmanlaşmış olmasıdır. Kendisi hadis ve ilimlerinde tam bir otoritedir.
Arkadaşı ve öğrencisi Ahmed b. Seleme en-Nisâbûrî şöyle der: Ebü Zur'a ve Ebû Hâtimın Müslim b. Haccâc'ı hadis bilgisi bakımından kendi çağlarının şeyhlerinden önde tuttuklarını gördüm.
Abdurrahman b. EM Hatim de şöyle demiştir: Müslim; sika, hâfiz ve hadis bilgisi çok güçlü bir insandı.
Hadis bilgisi alanında büyük otorite sayılan bu üç zâtın tanıklığı dahi yeterlidir.
Yukarıda anlattıklarımızın en açık delili, İmanı Müslim'in hadis alanında yazdığı eserlerdir. Onun tebarüz ettiği ilim dalları şunlardır:
1. Hadis ilmi: Bu ilimle kastedilen, hadislerin siyak ve sibakları, senedleri, metinleri, naslarının ezberi, ihtilaf ve ziyâdelerinin bilinmesi, sahihinin çürüğünden ayrılması, merfû, mevkuf ve maktu olanlarının layıkıyla

bilinmesidir.
imanı Müslim bütün bu ilini dallarında, meydanın en güçlü silahşoru saydırdı. Nitekim hadis kaynakları arasında ikinci sırası uçurtulan ve Sahih-ı îiunart&en sonra en çok ıübar edilen Câmiu's-sahîh kitabı bunu herkese ilân etmektedir. Kendisi bu konuda şöyle der:
"Bu sahih eseri, bizzat dinlenmiş üç yüz bin hadis arasından eleyerek tasnif ettim. Bu esere koyduğum her hadisi bir hüccete dayanarak koydum. Yer vermediğim her rivayeti de bir hüccete dayanarak eledim."
Müslim, bu dev eseri tam onbeş yıllık bir çalışma sonucunda ortaya koymuş ve bu uzun yıllar boyunca değerlendirme ve elemeye devam etmiş, sonunda Yüce Allah'ın tevfiki ile bu eser orta ya çıkmıştır.
Hafız İbn es-Salâh şöyle der: "Yüce Allah Sahih eseriyle onu yıldızların mertebesine yükseltmiş, bir imam ve hüccet olmuştur Hadis ilmi ve diğer ilimler, artık onun ismiyle başlanıp onun ismiyle bitirilecektir."
2. Rical (Râviler) İlmi: Hadisçinin senedleri tanıma ve ayrıştırma sürecinde başvurduğu temel ilimdir. İmam Müslim bu ilrm iyi bilirdi. Hemen bütün râvilerin isim, künye, lakap, nisbe, biyografi ve ölüm tarihlerine tahkik sahibine yakışır seviyede vâkıftı. Bu alanda pek güzel telifleri de vardır.
3. Cerh ve Ta'dîl timi: Râvilerin durumlarının tesbit ve tenkidini konu alan ilimdir. Sahihi çürükten, güçlüyü zayıftan ayırmak isteyen her hadisçi bu ilmi çok iyi düzeyde bilmelidir. İmam Müslim bu ilim dalının en iyileri arasındaydı. Râviler hakkında kana atler belirtmiş, kiminin adaletine hükmederken kimini de cerh etmiştir. Sahîh adlı şaheserinin giriş bölümünde bununla ilgih bazı hususlara yer vermiştir. Mekkî b. Abadan ve diğerleri, cerh ve ta'dile dair tespitlerini dinleyip nakletmişlerdir.
4. Hadis illetleri (Ilel): Hadis ilimlerinin belki en zor ve çetrefil olanıdır. Bu ilim dalında söz sahibi olabilmek çok güçlü bilgiye ve keskin bir tefekkür gücüne ihtiyaç duyar. İmam Müslim, erker dönem ulemâsı arasında bu ilmin sayılı simalarından biridir. Ha dişlerin illetleri üzerinde tespit ve değerlendirmelerde bulunmu; çok faydalı eserler kaleme almıştır.

Hocaları:

İmam Müslim, gerçekleştirdiği yolculuklar sayesinde hadis şeyhi bir çok büyük hafız ve sika râviden hadis dinleme imkân bulmuştur. Bunları tasnif edenlerden Zehebî sayının 220 kişi £ duğunu söylemektedir. Tabu Sahih adlı eserinde rivayetlerine yer vermediği başka şeyhlerden de hadis dinlemiştir.
Belli başlı hocaları:
1- Abdullah b. Mesleme el-Kaanbî, en büyük hocasıdır.

2- Ahmedb. Hanbel.
3- İshâk b. Râheveyh; müctehid fakîh ve muhaddis.
4- Yahya b. Maîn; cerh ve ta'dîl, rical ilimlerinin büyük otoritesı.
5- İshâk b. Mansûr el-Kevsec.
6- Ebu Bekr b. Ebî Şeybe; bir çok eserin müellifidir.
7- Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, Müsned müellifi.
8- Ebû Kureyb JMuhammed b. Alâ.
9- Muhammed b. Abdullah b. Numeyr.
10- Abd b. Humeyd; Müsned ve diğer eserler sahibi, Buhârî, ez-Zühelî ve İbn el-Medînî ile:
Bu zâtların üçü de İmam Müslim'in hocalarıdır. Kendisi Buhârî başta olmak üzere üçüne de öğrencilik etmiş ve hadis dinlemiştir. Fakat Sahih adlı eserine bu zâtlardan dinlediği hiçbir rivayeti almamıştır.
Buhârî ile uzun süre birlikte olmuş, âdeta gölge gibi yanından ayrılmayarak onun ilim denizlerinden kana kana içmiştir. Hadis yolunda onun izini sürmüş, yolunu takip etmiştir. O kadar ki Dârekutnî bununla ilgili olarak şöyle demiştir:
"Buhârî olmasaydı, Müslim bu yollara ne gidebilir, ne gelebilirdi."
Hatîb de şöyle demiştir: "Müslim, sadece Buhârî'nin yolunu izlemiş, onun ilmini incelemiş, adım adım onu takip etmiştir. Buhârî son yıllarında Nisâbur'a gelince Müslim ondan ayrılmaz olmuş ve meclisine sürekli gelip gitmiştir."
Müslim, Buhârî'nin ilmî kıymetini bilir ve takdir ederdi. Bir defasında, hiçbir yerde çözemediği bir hadis illetini çözünce şöyle dediği rivayet edilmişti: " Bırak da ayaklarım öpeyim ey hocaların hocası, hadisçilerin efendisi, hadis illetlerinin tabibi!"
Müslim, Sahîtiin mukaddimesinde hocası Ali b. el-Medînî'nin mu'an'an hadisle ilgili şartını tenkit etmiş, ancak adını vermemiştir. Konuyu bilenler bununla hocası Ali b. el-Medînî'yi kasdettiğini anladıkları için, hocası hakkındaki bu tenkidi insaflı bulmayarak Müslim'e iade etmişlerdir.
Buhâri'nin onu terk etmesi muhtemelen bu sebepten, ya da ez-Zühelî ile arasında geçenlerden dolayıdır. Muhammed b. Yahya ez-Zühelî Kur'an'ın mahlûk olup olmaması konusunda Buhârî ile ihtilafa düşmüş bir hadis hafızıydı.
Müslim, ez-Zühelî'nin Buhârî'ye reva gördüğü muamele yüzünden ondan rivayet ettiği hadislere kitabında yer vermemiştir. Çünkü bu konuda hocası Buhârî'nin yanında yer almıştır.
Buhârî'nin rivayetlerine yer vermeyîş sebebi ise her iki hocasına duyduğu saygı sebebiyledir. Allah en iyisini bilir.

Menkıbeleri

İmam Müslim, ömrünü ilim tahsili ve neşri uğrunda harcamış bir insandı. Yüce Allah'ın nasip ettiği kabul ve ikbâl sayesinde fazilet ve makam ehli arasında yerini almıştır. Kendisi Nisâbur'un çıkardığı üç büyük hadis âliminden biriydi- Nitekim hafız Ebû Abdullah Muhammed b. Yakûb b. el-Ahram şöyle demiştir: "Nisâbur üç adam çıkarmıştır: Muhammed b. Yahya; Müslim b. el-Haccâc ve İbrahim b. Ebî Tâlib".
Böyle bir fazilet ve makama sahip olan bir zâtın takva ve istikâmet üzere olması kadar tabiî bir şey olamazdı. Nitekim o da, içi dışı bir, sünnete tâbi bir zâhid olarak hayat sürmüştür. Hadis ehline yakışan da budur.

Çilesi:

İmam Buhârî'nin maruz kaldığı Kur'an'm yaratılrmşlığıyla ilgili imtihandan Müslim de nasibim almıştır. Bilindiği üzere Muhammed b. Yahya ve taraftarları Buhârî'nin Kur'an'm mahlûk olduğunu iddia etmişlerdi. Bu meselede onunla aynı görüşü belirten Müslim de tenkit oklarına hedef olmuş ve ez-Zühelî Müslim'i ders halkasından çıkartmıştır.
Hâlbuki Buhârî bu suçlamadan berî olduğunu kanıtlamak üzere kulların fiillerinin yaratılmış, Allah Kelâmı Kur'an'm ise yaratılmamış olduğunu anlatan bir risale yazarak bu suçlamadan uzak olduğunu ilân etmiştir. Müslim de bu meselede hocasının yanında yer almıştı.
Hatîb şöyle der: "Müslim, Buhârî'yi savunuyordu. Sonunda onun yüzünden Muhammed b. Yahya ez-Zühelî ile aralarına soğukluk girdi."
Hafız Ebû Abdullah b. el-Ahram bunu şöyle anlatır:
Muhammed b. İsmail el-Buhârî Nisâbur'a yerleşince Müslim b. el-Haccâc onun ders halkasına katılmaya başladı. Muhammed b. Yahya ile Buhârî arasında, meşhur Halkul-Kur'an meselesi patlak verince Muhammed b. Yahya öğrencilerini onun meclisine gitmekten men etti. İmam Buhârî baskılar sonucu şehirden ayrılmak zorunda kaldı. O dönemde Müslim dışında herkes onu bırakmıştı. Bir tek Müslim, hocasını ziyarete devam etti. Bu tavrı sebebiyle Irak ve Hicaz'da aleyhinde konuşuldu. Fakat her şeye rağmen tutumunu değiştirmedi.
Bir gün Muhammed b. Yahya el-Hüzelî dersinin sonunda şöyle dedi: "Her kim ki Kur'an lafzı meselesinde söz söyler, halkamıza gelmesi helal olmaz." Bunun üzerine Müslim toparlandı ve ridâsmı üzerine alarak ayağa kalktı, herkesin bakışları arasında halkayı terk etti. Evine varır varmaz Muhammed b. Yahya'dan yazdığı tüm hadis mecmualarını topladı ve bir hamala vererek Muhammed b. Yahya'nın kapışma gönderdi. Aralarındaki soğukluk böyle oluştu ve bir daha onun meclisine gitmedi.

Eserleri:

imam Müslim, hadis ilimleri alanında bir çok eser telif etmiştir. Allah bu eserler sayesinde güzel hatırasını ebedi kılsın. Bu eserlerden bazıları bize kadar ulaşmışken bazıları henüz kayıp durumdadır.

a. Ulaşanlar:

1- Câmiu's-sahîh (Sahîh-i Müslim); hiç kuşkusuz eserlerinin kıymetlisi ve faydalısıdır. Sahih-i Buhârtden sonra hadis alarm da yazılmış ikinci büyük eserdir.

2- el-Kunâ ve'î-esmâ; Künyeler ve İsimler, basılmıştır.

3- el-Munferidât ve'l-vahdân; Tek hadis rivayet edenler. Mü;; addit baskıları vardır.

4- et-Tabakât; yazma halindedir.

5- Ricâlu Urve b. ez-Zübeyr; yazma halindedir.

6- et-Temyîz; kısmen basılmıştır.

b. Ulaşmayanlar;

1- el-Musnedu'l-kebîr; râvüer üzerinedir. Müslim'den eden biri çıkmamıştır.

2- el-Câmiu'l-kebîr; bâblar üzerinedir. el-Hâkim şöyle demişe Bu kitabın bir bölümünü müellif hattıyla gördüm.

3- el-îlel.

4- el-Efrâd; el-Münferidât ve'l-vahdân kitabı olması mümtdür.

5- el-Akran.

6- Suâlâtuhû Ahmed b. Hanbel; Ahmedb. Hanbel'e sorulan 7. Hadîsu Amr b. Şu'ayb.

8- eltntifâ bi-ehbi's-sibâ.

9- Meşâyîhu Mâlik.

10- Meşâyîhu's-Sevrî.

11- Meşâyîhu Şu'be.

12- Men leyse lehu illâ râvin vâhid.

13- Kitâbuî-muhadramîn.

14- Evlâdu's-sahâbe.

15- Zikru evhâmi'l-muhaddisîn.

16- Efrâdu'ş-Şâmiyyîn.

Vefatı:

İmâm Müslim b. el-Haccâc H. 261 yılı Receb ayında bir pazar gecesi elli küsur

yaşında vefat etmiştir.
Ölüm sebebiyle ilgili şu olay nakledilmiştir: Bir gün ders halkasında bilmediği bir hadis sorulmuştu. Dersten sonra evine giderek odasına girip ışığı yaktı ve rahatsız edilmemesini tembih etti. Atıştırması için bir sepet hurma bırakıp çekildiler. İmam Müslim, hadisi araştırırken bir yandan da hurma atıştırıyordu. Sorulan hadisi buluncaya kadar sepetteki hurmayı da -hiç farkında olmadan- bitirmişti. Yediği hurmalar midesinde ağırlık yapmış ve bunun sonucu olarak rahatsızlanarak vefat etmiştir.

Ne Dediler

İmam Müslim'in hadis ilimleri alanındaki bilgi, imamet ve hıfzına hem hocaları, hem de öğrencileri tanıklık etmişlerdir. Bu tanıklıklardan bazılarını zikretmek istiyoruz:
1- Hocası İshâk el-Kevsec: Allah seni Müslümanlara sakladıkça hayırdan mahrum kalmayız.
2- Hocası Muhammed b. Beşşâr Bendâr: Dünyanın hafızları dörttür. Rey'de Ebû Zur'a, Nisâbur'da Müslim, Semerkant'ta Abdullah ed-Dârimî ve Buhara'da Muhammed b, İsmail el-Buhârî.
3- Hocası Muhammed b. Abdilvehhâb el-Ferrâ: Alimlerden ve ilim kaplarından biriydi. Hakkında yalnız hayır bilirim.
3- Arkadaşı Ahmed b. Seleme en-Nisâbûrî; Ebû Zur'a ve Ebû Hâtim'in sahih hadis bilgisinde Müslim b. el~Haccâci kendi hoca-lanmn üstünde değerlendirdiklerini gördüm.
4- Öğrencisi Abdurrahman b. Ebî Hatim: Ondan Rey şehrinde hadis yazdım. Sika bir hafızdı. Hadis bilgisi derindi. Babama sorulduğunda şöyle demişti: Özü sözü doğru bir insandır.
Kendinden sonrakilerin söyledikleri:
1- Mesleme b. Kasım el-Endelusî: Makamı yüksek bir sihir. İmamlardandır.
2- Ebû Yala el-Halîlî: Faziletleri sayılamayacak kadar mân biridir.
3- Hatîb el-Bağdâdî: Hadis imamlarından ve hafızlarında:
4. es-Sem'ânî: Dünyanın imamların dan dan biridir.
5- İbn el-Esîr: Hafız imamlardan biridir.
6- İbn Kesir: Benzeri.
7- Zehebî: Büyük imam, güçlü hâfi.z ve özü sözü doğru bz'ric-cettir.

İmam Tirmizi

Adı: Muhammed b. İsâ b. Sevre b. ed-Dahhâk
Künyesi: Ebû İsâ
Nisbesi: es-Sülemî; Nisbenin kökeni bir Arap kabîlesidir. Kendisi Arap asıllıdır. Tirmizî nisbesi ise, beldesi Tirmiz'den gelmektedir. Tirmiz, İran'ın kuzeyindeki Ceyhun nehrinin kuzeyinde bulunan bir şehirdir.
Doğum tarihi: Tarihçiler, onun doğum tarihi hakkında kesin bir rakam belirtmemekle birlikte takdirî olarak h. 209 yılını telaffuz etmişlerdir. Zehebî, "H. 210 yılı civarıdır" demiştir. Görme özürlü olarak doğduğu söylenmişse de hadis yolculuklarından sonra ileri yaşta görme gücünü yitirdiği bilinmektedir.
İmam Tirmizî, Tirmiz şehrinde büyümüş ve ilmî seyahetlerine başlamadan önce oranın alimlerinden hadis dinlemiştir. Dedesinin Mervezî olduğunu kendisi ifade eder. Bilâhare Merv'den yani Tirmiz'den ayrılmıştır. Bu sözü, delâlet yoluyla Tirmiz doğumlu oluduğunu göstermektedir.

Öğrenim Hayatı;

Kaynaklar, Tirmizî'nin hadis öğrenimine tam olarak ne zaman başladığını bildirmemektedir. Ancak biyografisi incelendiğinde yirmi yaşında başladığı anlaşılmaktadır. İleri bir yaş olması bakımından bir çok büyük hadis imamını dinleme fırsatı olmamıştır. Yine de onlardan öğrencileri vasıtasıyla hadis dinlemiştir.
Görünen odur ki hadis öğrenmek için seyahate çıktığı ilk tarih. 234 yılıdır. Çok güçlü bir hafızaya ve hızlı kavrana gücüne sahipti. O kadar ki ezber ve kavrayışta örnek gösteriliri. Bununla ilgili kendi ağzından şöyle bir olay nakledilir:
"Mekke'ye gidiyordum. Bir hocanın hadislerinden iÜ cüz dolusu yazmıştım. Kendisini bulduğumda, cüzlerin yanımda olduğu zannıyla sordum. O da cevap verdi. Yanımdaki cüzler çaktığımda boş olduklarını gördüm. Hiçbir şey yazılı değildi. Hoca, rivayet ettiği hadisleri okuyor, bir yandan da elimdeki cüıt bakıyordu. Sonunda cüzlerde bir şey yazılı olmadığını fark etti. Saa, Benden mi çekmiyorsun? diye sordu. Durumu kendisine bildirip hadislerin tamamının ezberimde olduğunu söyledim. 'Oku c zaman' dedi. Okuduğumda beni tasdik etmeyerek 'Bana gelmede- mi ezberledin?' diye sordu. Başkalarını okumasını istedim. E; akilde tam kırk hadis okudu ve 'Hadi bir de sen oku' dedi. Tamanm bir harf bile hata etmeden okudum!"
Tirmizî, bu meziyetleri sayesinde karşılaştığı hafız ve şeyhlerden lâyıkıyla istifâde etmiş, büyük hadis ünamlany.a münazaralarda bulunmuştur. Nitekim hocaları Buhârî, Ebû Zur'a er-Râzî ve ed-Dârimî ile münazara ettiği bilinmektedir. Bu ;nun ne kadar güçlü bir hafıza ve anlayışa sahip olduğunun açu

tanıtıdır.

Yolculukları:

İmam Tirmizî hadis dağarcığını zenginleştirmek ;çn Horasan, Irak ve Hicaz taraflarına yolculuk etmiştir. Oralardı karşılaştığı hadis şeyhlerinden hadis dinlemiş ve bunları sağlam bir şekilde kavrayarak hadis bilgisini arttırmıştır. Şam ve Mısra gitmediği bilinmektedir. Bu nedenle o beldelerin hâfizlannık: hadis dinleme imkânı bulamamış, örneğin Hişâm b. Ammâr ve benzerlerinden vasıtayla olsun hadis alamamıştır.
Hadis tarihçileri Bağdat'a gittiği hususunda farL görüşler belirtmişlerdir. Kimileri, "Bağdat'a gitmiş olsaydı Ahmed b. Hanbel'den muhakkak hadis dinlerdi" derken, Hanb. Bağdat'a yolculuk ettiğinden bahsetmemektedir. Hafız İbn Kckta ve diğerleri ise gittiğini söylemekte, hatta orada Hasan V es-Sabâh, Ahmed b. Meni' ve Muhammed b. İshâk es-Sâğânî filerden hadis dinlediğini ifade etmektedirler.
Görünen odur ki Tirmizî Bağdat'a Ahmed b. Hanbel'în vefatından sonra gitmiştir. Çünkü İbn Nokta'nm saydığı kişiler İmam Ahmed'den daha sonra vefat edenlerdir. Hatîb-i Bağdâdî'nin onu zikretmemiş olması, Bağdat'a gitmediğini göstermez. Zira Târîhu Bağdâd adlı eserinde adlarını zikretmediği daha pek çok kişi vardır.
Tirmizî bu yolculukların ardından Buhara ve Nisâbur'da bulunarak bir süre Buhârî'nin halkasına katılmıştır. Bu süreçte onunla münazara edecek liyâkata ulaşmış, kendisinden çok istifâde etmiştir.
İmam Tirmizî'nin ziyaret ettiği şehirler: 1-Horasan, 2-Basra, 3-Kûfe, 4- Vâsıt, 5- Bağdat, 6- Mekke, 7- Medine, 8- Rey.

İlimleri:

Tirmizî İslamî ilimlerin muhtelif dallarında öne çıkan bir şahsiyet olmuştur:
1. Hadis ilmi: Hadislerin senedleri, metinleri, tarîklerindeki ihtilaflar, sahihinin çürüğünden ayrılması, sahih, hasen ve zayıf olanlarının layıkıyla bilinmesi noktasında çok önemli bir yeri olmuştur. el~Câmi adlı eseri bunun en açık kanıtı olup bilgisinin genişliğine, anlayışının derinliğine ve dağarcığının zenginliğine delalet etmektedir.
2. Hadis İlletleri (îlel): Bu ilim, hadisçinin ulaşabileceği en yüksek gaye ve zirvedir. Tirmizî bu ilim dalında bir imam ve parmakla gösterilecek kadar nâdir olanlardan biriydi. Bu dalda çok güzel bir eser telif etmiş olup genelde hocası

Buhârî'nin bilgi ve görüşünü esas almıştır.
3. Cerh ve Ta'dü İlmi: Hadisi ve illetlerini bilmek, sağlamını çürüğünden ayırmak, sahihini, hasenini ve zayıfını bilmek ancak çok güçlü bir cerh ve ta'dîl ve rical yani râvi bilgisiyle mümkündür. Nitekim Tirmizî, râvilerin isimleri, künyeleri, nisbeleri, sika veya zayıf olma hâlleri gibi hususlarda çok zengin bir bilgi birikimine sahipti. Onun bu alandaki konuşmaları, âlim ve arif birinin kanaatlerini yansıtır.
4. Fıkıh timi'. İmam Tirmizî fıkıh mezheplerinin görüşleri, ihtilafları, amele konu olan hükümler gibi hususlarda çpk geniş tır bilgiye sahipti. O, Ehu Hanife ve arkadaşlarının başını çektiği rey ehlinin fıkhının yanı sıra Mâlik, Sevrî ve Şafiî'nin fıkhını, Ahmei b. Hanbel ve İshâk b. Râheveyh gibi hadis ehlinin fıkıh anlayışla nnı çok iyi bilirdi. el-Câmi adlı eserinde yaptığı mukayese ve tercihler bu alandaki bilgisinin canlı delilidir.
Nitekim Mübarek b. el-Esîr şöyle demiştir: "Fıkıhta kâmil b eli vardı."

Hocaları:

Hocalarından bazıları: Kuteybe b. Saîd, İshâk b. Râhevev: Muhammed b. Amr es-Sevvâk el-Belhî, Mahmûd b. Gaylân, İsaal b. Musa el-Fezârî, Ahmed b. Menî', Ebû Mus'ab ez-Zührî, Bişi: Muâz el-Akdî, Hasan b. Ahmed b. EM Şu'ayb, Ebû Ammâr i-Hüseyn b. Harîs, el-Mu'ammer Abdullah b. Muâviye el-Cuma^: Abdülcebbâr b. el-Alâ, Ebû Kureyb, Ali b. Hicr, Ali b. Saîdb. Mesrûk el-Kindî, Amr b. Ali el-Fellâs, İmrân b. Mûsâ el-Kaziii Muhammed b. Humeyd er-Râzî, Muhammed b. Râfi, Muhammrf b. Ebî Yahya el-Adenî, Nasr b. Ali, Hennâd b. es-Seriyy, Yahya: Ekseni, Yahya b. Talha el-Yerbû'î, Yûsuf b. Hammâd el-Mari İbrahim b. Abdullah el-Herevî, Suveydb. Nasr el-Mervezî.
Tirmizî'nin sahip olduğu en eski kaynaklar Mâlik ve i Hammâd'ın hadisleri ile, el-Leys, Kays b. er-Rebî'in hadislerimi Nazil olan isnâdları ise bol miktarda Buhârî ile Hişâm ; Ammâr'm öğrencilerin den di.

Menkıbeleri:

imam Tirmizî geniş ilminin yanı sıra salâh ve istikâmet h anılan bir zât idi. "Kişi, arkadaşının dini üzeredir" sözü ortada e arkadaşları çağının en âlim ve zâhid insanları iken başka turfa olabilir miydi?!
ileri derecede vera' ve zühd sahibi bir insandı. Dünyayı umu-samazdı. Bütün kaygısı, ilim ve onunla amel etmekti. Allah kakmandan çok ağlardı. Hatta bu yüzden gözlerini kaybetmiş b insandı. Sahip olduğu ilmi yaymaya çok özen

gösterirdi. Bu ademleri sayesinde halk içinde sayılan ve sevilen bir insan olmuştu.

Eserleri:

Tirmizî, ilmini eserlerine emanet etmiş âlimlerdendi. Bu eserler kendinden sonra büyük şöhret kazanmış ve büyük imam onlarla bilinir olmuştur. Büyük hadis imamlarından aldığı feyz ve bereketi yansıtan bu eserler, gerçekten çok faydalı bilgiler içerdiği için İslam âleminin dört bir yanında, asırlarca ilgi ve kabul görmüştür. Tirmizî'nin sonraki ulemâ üzerindeki ihsan ve faziletinin en önemli kaynağı bu eserleri olmuştur.
a. Ulaşan eserleri?
1-el-Câmiu's-sahîh; Sünen adıyla bilinen eseri olup ilminin seviyesine delâlet eden canlı bir tanıktır. İslam kültür tarihinin en önemli kaynaklarından ve Kütüb-i Sitte olarak bilinen altı büyük kitabın üçüncüsüdür. Müslümanlar arasında elden ele dolaşan, defalarca yazılıp basılmış bir eserdir.
2- el-îlel; îlel-i Kebîr adıyla da bilinen eşsiz bir çalışmadır. Kadı Ebû Tâlib'in tertibiyle bize ulaşan eser, Sünen'in eki olarak basılmıştır. Çok faydalı bir eserdir.
3- eş-Şemâil; Peygamber Efendimiz'in (sav) sıfat ve şemailini nakleden bir eser olup defalarca şerh edilmiştir. Müteaddit baskılan mevcuttur.
4- Tesmiyetu Ashâbi Resûlillah (sav); Esmâu's-sahâbe adıyla da bilinen bir eser olup basılmıştır.
b. Ulaşmayan eserleri:
1- Kitâbu't-târîh.
2- Kitâbu'z-zühd.
3- el-Esmâ ve'l-kunâ.
Bir de fıkha dair bir telifinin olduğu söylenmiştir.

Vefatı:

imam Tirmizî, Hicrî 279 yık receb ayının onüçüncü pazartesi gecesi Tirmiz'e bağlı Buğ köyünde vefat etmiştir.

Ne Dediler

Tirmizî'nin ilmî büyüklüğü hakkında hocası Buhârî'nin tanıklığı herkesin önüne geçmiştir. Buharı ona şöyle demiştir: Benin senden istifâdem, senin benden istifâdenden daha çoktur.

1- Ömer b. AUek: Buharı vefat ettiğinde, Horasan'da ilim, hıiz vera' ve zühd bakımından Ebû İsâ gibi bir halef bırakmamıştır.
2- İbn Hıbbân: Ebû İsâ hadis toplayan, tasnif eden, ezberleyen ve dersini yapan bir zât idi.
3- Ebû Ya'lâ el-Halîlî: Üzerinde ittfîak edilmiş bir sika, emâne: ve ilimle şöhret bulmuş bir zât idi.
4- Ebû Sâd el-İdrîsî: Hadis ilminde kendisine uyulan imamlar dan biridir. Sünen, Tarîh ve İleli telif etmiştir. Bunlar, ilmine ha kim ve dürüst bir zâtın telifleridir. Ezberde parmakla gösteriler bir imamda.
5- Mübarek b. el-Esîr: Hadis hafızı büyük imamlardan biridir
6- Hafız el-MLzzî: Parmakla gösterilen hadis imamlarından Yüce Allah'ın Müslümanları faydalandırdığı zevattan biridir.
7- Zehebî: Önde gelen hafız, üstün yetenekli bir hadis imam: dır.
8- İbn Kesîr: Devrinin sahasında imam olan zâtlarından bindir.
ibn Hazm'ın değerlendirmesi:
Ulemâ arasında sadece İbn Hazm el-Endelusî farklı bir değe: lendirmede bulunarak onun TVIeçhûl' bir râvi olduğunu söylemi! tir. Ulemâ onun bu hükmünü ittifakla reddetmiş ve bunu İt: Hazm'ın hadis ilmiyle ilgili bilgisinin sığlığına yormuşlardır. Cte-lara göre İbn Hazm'ın onu tanımayışı, onun değil bizzat kendk nin kusur ve eksikliğidir.
ibn Hazm'ın bu değerlendirmesi, bütün ilim ve faziletine rai-men aleyhinde bir puan olarak görülebilir.
İmam Nesâî

Adı: Ahmed b. Şu'ayb b. Ali b. Sinan b. Bahr Künyesi: Ebû Abdurrahnıan
Nisbesi: iVesâf Veya Nesevî şeklinde olup doğduğu belde olan Nesâ'dan gelmektedir. Nesâ, Horasan şehirlerindendir.
Doğum tarihi: H. 215 yılıdır.
Sıfatları: Güzel bir fiziğe sahipti. Açık renk tene sahip yüzü kandil gibi nurlu biriydi. Heybetli ve vakur bir görünümü vardı.
Heybet ve vakarının nedenleriyle ilgili olarak şöyle denmiştir: Nesâî, yeme-içmesine, giyim kuşamına ve cinsel hayatına itina gösterirdi. Helal nebîz içer, kendisi için alınıp beslenen tavukları yerdi. Yeşik renkli Nubi hırkaları giyer ve "Gözlerin ferini artırmak için yeşile bakma ihtiyacını böyle telafi ediyorum" derdi.
Dört hanımı ve iki cariyesi vardı.
Kadılığı: Rivayete göre Mısır ve Humus'ta kadılık görevinde bulunmuş ve bu görevi liyâkatla yerine getirmiştir.

Öğrenim Hayatı:

Nesâî hadis öğrenimine pek erken bir yaşta başlamış ve h. 230 yılında henüz 15 yaşındaki iken hadis dinlemek üzere Kuteybe b. Saîd'e gitmiştir. Hocasının bulunduğu Bağlan beldesinde bir sene iki ay kadar kalmış ve ondan bol miktarda hadis Öğrenmiştir.
Ezber ve anlayış gücü bakımından emsaline az rastlanır, Allah vergisi bir istidada sahipti. Bu istidadın yanı sıra araştırma ve titizliği de meşhurdu. Bu/meziyetlerle donanmış genç bir hadis öğrencisi olarak büyük hadis imamları ve hafızlarla görüşmüş, hem ezberlemiş, hem de yazmıştır. Hafızasında topladığı hadisi le bu dalda sayılı imamlardan biri olmuştur. Başarısının ardır :ı ki en büyük etken, öğrenimini sırf Allah rızası için yapması fa uğurda uzun yolculuklara çıkarak türlü sıkıntılara göğüs ger™; sidir.
Sahih hadisleri yazdığı gibi, zayıf hadisleri de yazmıştır. 3. hadis tenkitçilerinin öteden beri yaptıkları bir şeydi. BöyleH* sağlam hadislerin çürüklerinden ayrılması daha kolay olmak;: di. Nesâî, bu alanda neredeyse hiç kimsenin ulaşamadığı bir nn tebeye ulaşmıştı. Hadis tenkidi konusunda, akranlarından ri üstün bir bilgi ve yeteneğe sahipti. O, bu meydanın en gfcü silahşoruydu. Hadisleri öyle güçlü kavrar ve incelerdi ki Hih Ebû Tâlib Ahmed b. Nasr şunu söylemek zorunda kalmıştır:
"Nesâî'nin gösterdiği sabra kimin gücü yeter ki? İbn Lehî'a rivayet ettiği hadisler bile 'an Kuteybe an İbn Lehî'a' şeklinde fa azasında mevcut olmasına rağmen birini bile nakletmemin Burada kastedilen; İbn Lehî'a'nın hadislerinin tamamını bilire ne rağmen zayıflığından dolayı nakletmemesidir.
Bu da gösteriyor ki Nesâî çok fazla hadis rivayet etmek kavı sıyla yaşı kuruyu nakletme derdinde bir insan değildi. Onun :; tün endişesi, ümmete karşı dürüst ve samimi olmak, şeriatı zzc bilgilerden korumaktı. İlimdeki üstünlüğünü de bu hassasiyet; borçludur.
Nesâî hadis dinlemede (semâ) çok titiz davrandığı gibi naV-de de (edâ) titizlenirdi. el-Hâris b. Miskîn'den bir çok hadis U miş ve nakletmiş olmasına rağmen "Bize anlattı ki (haddese:-kalıbını kullanmayıp "Ona okunurken ben dinleyerek" diye haii öğrenme şeklini zikredirdi. Bununla ilgili olarak Nesâî ile am> hoca arasında bir tatsızlık olduğu ve bu yüzden Nesâî'nin meûr< dinlemesine izin vermediği, onun da kapı arkasından dinleri: söylenmiştir. Görüldüğü gibi, buna bile dikkat eden hassas ve zzı bir kişiliğe sahipti.

Yolculukları:

Nesâî islam topraklarının doğusuna batısına bir çok yolculuk yapmış, gittiği her yerde hadis hafızları ve şeyhleriyle görüşmüştür.
Ziyaret ettiği beldeler: 1-Horasan, 2, Irak, Bağdat, Küfe, Basra, 3- Cezire; Harran, Musul ve havalisi, 4-Şam, 5- Anadolu serhat beldeleri, 6-Hicâz, 7-Mısır.
Nesâî, bütün bu yolculuklarının ardından Mısır'da istikrar bularak oraya yerleşmiştir.

İlimleri:

Nesâî, şer'î ilimlerin genelinde bilgi sahibi bir âlimdi. Rivayet ve dirayet ilimlerini kendinde cem etmişti. Kıraat ilmini imamlarından, hadis ilmini ehlinden almıştı. Çok çeşitli dallarda bilgi ve hüner sahibiydi.
1. Hadis ilmi: Bu alanda parmakla gösterilen imamlardandır. Bu alanda Buhârî ve emsali âlimlerle mukayese edilirdi. Kendisi, hadis sahasında tâbi olunacak rehberlerden, uyulacak imamlardandı. Hadis tarîklerini, râvilerin hâllerini, siyak ve sibakı iyi bilir, tahkik ve ayıklama yapardı. Bu ilimde çok güzîde eserler telif etmiştir.
2. Cerh ve Ta'dîl îlmi: İmam Nesâî bu ilim dalında eşsiz bir bilgi, tedkik ve tahkik sahibi idi. Râvilerin durumlarını cerh ve ta'dîl ibarelerinin en açık ve güzelleriyle belirlerdi. Bu tespitleri, ilim ehlinin büyük bölümü tarafından itimâda şayan görülür, en üst mertebede değerlendirilirdi. Böyle kabul görmesinin sebebi, râvilerin tenkidinde Buhârî ve Müslim'den çok daha ağır şartlar aramasıydı. Bu nedenledir ki Nesâî, cerh ve ta'dîlde katı davrananlar arasında sayılır. Onun ta'dîl ettiklerine sıkıca sarılmak gerekirken cerh ettiklerine dikkat ve ihtiyat ile yaklaşmak gerekir. Ebû Yala el-Halîlî şöyle der: Cerh ve ta'dîl konusunda söyledikleri itimâda şayandır.
3. Hadis İlletleri (îîel): Bu ilmin ana aleti, hadis rivayet tarîklerine vâkıf olmaya, ihtilafları ayrıştırma ve râvilerin derecelerini iyi bilmeye dayanır. Nesâî, Ku dalda geniş bilgi sahibiydi. Bu nedenledir ki Hadis İlletleri ilminde imam sayılmıştır. O, bu ihm derinlerine nüfuz etmiş, kapalı yönlerini müdrik ve gizli haküs lerini çok iyi bilen bir âlimdi.
4. Fıkıh İlmi: Dârekutnî şöyle der: O, çağında Mısır ehlinirsı büyük fakîhi idi. el-Hâkim ise şunu söylemiştir: Nesâî'nin hadis fıkhı kon» da söylediği bir çok söz vardır. Onun Sünen adlı eserini incekjo biri, sözlerinin güzelliği karşısında şaşkınlıktan kendini alamu
Bu iki büyük imamın, Nesâî'nin fıkıh bilgisiyle ilgili şahâte rini gördük. Nitekim bir süre bulunduğu kadılık görevi de anın fıkıh bilgisinin gücünü göstermektedir.

Ancak bilinen meiis imamlarından hangisine müntesip olduğu tam olarak anlasın mamaktadır. Şâfiîler onu Şafiî sayarlar. Belki de Mısır'da buk-ması ve Şafiî'nin bazı öğrencileriyle karşılaşıp onlardan rivâflfdfi bulunması sebebiyle böyle denilmiştir. Fakat bu, tek başına $m sayılması için yeterli değildir. Görünen odur ki o, Hadis Elon mezhebi üzere kalmıştır.

Hocaları:

Nesâî'nin hadis dinlediği sayısız hafız ve şeyhten bazıları sulardır: İshâk b. Râheveyh, Hişânı b. Ammâr, Suveyd b. Nasr m b. Hammâd, Ahmed b. Abde ed-Dabbî, Ebu't-Tâhir b. es-Serlı hâk b. Şâhîn, Bişr b. Muâz el-Akdî, Bişr b. Hilâl es-Savvâf, Tüm b. el-Muntesir, el-Hâris b. Miskin, el-Hasen b. es-Sabbât i Bezzâr, Hamîd b. Mes'ade, Ziyâd b. Eyyûb, Ebû Husayn AbdoM b. el-Yerbuî, Abdülcebbâr b. el-Alâ el-Attâr, Abdurrahma: i. Ubeydullah el-Halebî, İbn Ehil-İmâm, Ebû Kudâme Ubeydok h. Saîd, Utbe b. Abdullah el-Mervezî, Ali b. Hicr, Amr ., Ait Fellâs, İsâ b. Muhammed er-Remlî, Muhammed b. Ebbân el-Böâ Muhammed b. İsmaü b. Aliye Kadı Dımeşk, Muhammen Beşşâr, Muhammed b. Zenbûr el-Mekkî, Muhammed b. el-Aii Hemedânî, Muhammed b. Hâşim el-Be'albekî, Mahmûdb. Gam MuhaUed b. Hasan el-Harrânî, Yahya b. Derst el-Basrî, Yûati Isâ ez-Zührî, Yûsuf b. Vazıh el-Mueddeb.

Menkıbeleri:

Nesâî, sahih itikâd sahibi bid'atlardan uzak bir âlimdi. Eserleri bunun açık kanıtlarıdır. İbn el-Mübârekle ilgili olarak rivayet edildi ki: Ona şöyle denmişti: Filanca kişi diyor ki: Her kim, "Gerçekten Ben, Ben Allah'ım, Benden başka İlah yoktur; şu halde Bana ibadet et" (Taba, 14) ayetinin yaratılmış olduğunu söylerse kâfirdir. İbn el-Mübârek "Doğru söylemiş" dedi. Nesâî, "Ben de bu görüşteyim" dedi. Hadis ehli selefin inana buydu.

Davranış bakımından düzgün, gece gündüz ibâdetine düşkün, Hz. Dâvud gibi günaşırı oruç tutan bir âlimdi. Hac ve cihada devam eder, devlet adamlarından uzak durarak hâlini ıslah etmekle meşgul olurdu. Müslümanların hayrına bir iş için olmadıkça saray kapısına varmazdı. Ümmete karşı dürüst ve samimi, halkın hâlini düzeltmek için çalışan bir insandı.

Söylediklerimizin daha iyi anlaşılabilmesi için onunla ilgili iki olayı nakletmek faydalı olacaktır.

1- Arkadaşı Muhammed b. Mûsâ el-Me'mûnî anlatır: Bir topluluğun Ebu Abdurrahman en-Nesâî'nin el-Hasâis li-Ali (ra) adi eserini yadırgadıklarını,

çünkü Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in (r.anhümâ) faziletlerine dair eser yazmadığını söylediklerini duy muştum. Bunu kendisine anlattığımda şöyle dedi:
-Şam'a gittiğimde, Hz. Ali (ra) aleyhinde olur olmaz konuşan ların hayli fazla olduklarını gördüm. Bunun üzerine o eseri yaz dım. Dileğim Yüce Allah'ın bu insanlara Hz. Ali ve Ehli Beyt hak kında doğru yolu göstermesiydi.
Bu yanlış anlaşılmayı önlemek için çok geçmeden Fezâilu's sahabe adlı eserini kaleme aldı.
2- Bir defasında Müslümanların fidyeleri için Mısır Emîri il sefere çıkmıştı. Burada tam bir yiğitlik ve fidye konusund varolan sünnetin uygulayıcısı olarak davranmıştı. Bununla birlik temîrin meclislerine gitmezdi. Haricîler tarafından şehit edilin ceye kadar bu tutarlılığını sürdürmüştür.

Çilesi:

Bir çok büyük imam gibi, İmam Nesâî de haset ve gıybet ehlinin zehirli oklarından kurtulamamış, şiî olduğu yönünde tamamen haksız bir suçlamayla sıkıntılı günler yaşamış ve bu iftira yüzünden şehit olmuştur. Olayın aslı şöyledir:
İmam Nesâî Şam'a vardığı zaman halkın Muaviye'ye tamamen meylederek Ali b. Ebî Tâlib'e (ra) yüz çevirdiklerini görmüştü. Onların Ehli Sünnete aykırı bu eğilimlerini biraz olsun düzeltebilmek için Hz. Ali'nin fazilet ve menkıbelerini anlatan bir kitap yazmaya karar verdi. Böylesine hâlis bir niyetle eî-Hasâis li-Ali kitabım kaleme aldı. Hakkında Şiîlik dedikodusu çıkartdmaması için de hemen arkasından Fezâilu's-sahâbe adlı daha geniş bir eser yazdı. Ancak o eserde de Muâviye'nin faziletlerine yer vermedi.
Bunun sebebi sorulduğunda ise "Muâviye'nin başa baş kalması yetmez mi? Bir de üstünlüğü mü olsun?" dedi. Böyle söylemesinin sebebi, onun faziletine dair her hangi bir rivayet bulunmamasıydı. Bu yüzden ondan söz etmemişti. Buna karşın aleyhinde bir şey de söylemeyip susmayı tercih etmişti.
Muhammed b. İshâk eMsbahânî anlatıyor: Mısır'daki hocalarımızdan dinlediğimize göre olay şöyle olmuş: Ebu Abdurrahman, ömrünün son demlerinde hacca gitmek üzere Mısır'dan ayrılmış. Şam'a uğramış. Orada kendisine Muâviye'nin faziletleri hakkında soru sorulmuş. Kendisi cevaben "Muâviye'nin başa baş kalması yetmez mi ki bir de fazilet ve üstünlüğü aransın?" Bunun üzerine yumruklamaya başlamışlar. Mescidden çıkarılıncaya kadar dayak atmışlar. O hâlde Mekke'ye götürülmüş ve orada vefat etmiş.
Hafız İbn Asâkir şöyle der: Bu vakıa, Ebu Abdurrahman'm Muaviye hakkında

tarafsız bir kanaate sahip olduğunu, hakkında ne olumlu, ne olumsuz konuşmak istemediğini gösterir.
İbn Asâkir, Ebû Ali el-Hüseyn b. Ebî HilâTe isnâd ettiği şu rivayeti nakleder: Ebu Abdurrahman en-Nesâî'ye, Allah Resûlü'nün (sav) ashabından Muaviye b. Ebî Süfyân'ın durumu sorulunca şöyle dedi: "İslam, kapısı olan bir ev gibidir. İslam'ın kapısı sahabedir. Sahabeye eziyet eden kimse, tıpkı girmek için kapıya yüklenen gibi İslam'ı hedef almıştır." Ardından şöyle demiştir: "Muaviye'yi hedef alan, ancak sahabeyi hedef almıştır."
Hafız Dârekutnî ise bu olayı hasetle açıklamaktadır. Ebû Abdirrahman en-Nesâî, yaşadığı devirde Mısır'ın en büyük fakîhi idi. Sahih hadisleri en iyi o bilirdi. Râvilerin hâllerine en vâkıf olan da kendisiydi. Böyle bir makama ulaştığı için onu çekemediler. Ramle'ye vardığında Muâviye'nin faziletleri hakkında soru sordular. Cevap vermeyip susmayı tercih edince onu camide dövdüler. Yanındakilere: "Beni Mekke'ye götürün" dedi. O hâlde deve sırtında Mekke'ye yetiştirdiler. Orada şehit olarak ruhunu teslim etti.
Dârekutnî'nin anlatısında, şehrin adı Dımeşk değil Ranıle olarak geçmektedir. Bu, yaşanan acı olayın özü üzerinde fazla değişikliğe yol açmaz. Neticede her ikisi de Şam diyarının şehirlerin-dendir.

Eserleri:

imam Nesâî, geniş ve derin ilmini eserlerine aktarmış ve bu eserlerden bazıları Müslümanların en mühim dayanakları arasında yer almıştır. Allah Teâlâ Müslümanları yüz yıllarca o eserlerden faydalandırmıştır. Hayli çok sayıda ve büyük faydaları hâiz olan bu eserlerden bir bölümü bize ulaşırken bir bölümü henüz ulaşmamıştır.
a. Ulaşan eserleri:
1- es-Sunenu'l-suğrâ; ulemâ arasında el-Müctehâ. veya el-Müctenâ adlarıyla da bilinen ve Kütüb-i Sitte arasında sayılan meşhur Sünen-i Nesâfdir.
2- es-Sunenul-kubrâ; geç dönem ulemâsı tarafından nadiren görülen, bize ulaşmış, bir kısmı basılmış, bir kısmı hâlen yazma durumundaki eserdir.
3- el-Kunâ; yazma halindedir.
5- Amelu'l-yevmi vel-leyle; basılmıştır. Bazı rivayeti t Kubrâ'ya dâhil edilmiştir.
6- et-Tefsir; basılmıştır. Bazı rivayetlerde el-Kubrân i edilmiştir.
7- ed-Du'afâ ve'l-metrûkîn; basılmıştır.
8- Tesmiyetu fukahâıl-emsâr; (Beldelerdeki fakihlem» ri), basılmıştır.
9- Tesmiyetu men lem yervi anhu gayru raculin vahit ^ bir adamın rivayette bulunduğu kimselerin isimleri), basûnir:

10. Zikru men haddese anhu İbnu Ebî Arûbe; i 3 Arûbe'nin hadis naklettiği kimseler), basılmıştır.
b. Ulaşmayan eserleri:
1- Musnedu Ali b. Ebî Tâlib.
2- Musnedu hadîsi Mâlik. 3-Esmâu'r-ruvât ve't-temyîzu beynehum. 4-el-lhve.
5- el-Iğrâb.
6- Musnedu Mansûr b. Zâzân
7- el-Cerhu ve't-ta'dîl

Vefatı:

İmam Nesâî bereketli bir ömrün ardından Hicrî 303 n ı ayının on üçüncü pazartesi günü dünyadan göçmüştür.
Mısır'dan ayrılışı h. 302 yılı zilkade ayı idi. Hafız İbn Yww Hafız et-Tahâvî'nin beyanlarına göre Filistin'de vefat etman
Filistin'in Ramle kentinde vefat ettiği ve Beyt-i Maii ı müldüğü de söylenmiştir.
Dârekutnî ve diğerleri ise Suriye topraklarında yaşadın1 ardından yaralı hâlde Mekke'ye götürüldüğü ve orada seh.uu vefat ettiğini söylemişlerdir.
Zehebî, İbn Yûnus'un sözünü sahih saymış ve gerekçe olarak da "İbn Yûnus dikkatli bir hafız ve Nesâî'den hadis dinlemiş bir arkadaşıdır. Kendisini daha iyi tanırdı" demiştir.
İkinci görüştekilere göre Safa ile Merve arasına defhedilmiştir. Vefat ettiğinde 88 yaşında idi. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Ne Dediler

İmam Nesâî'nin ilim, imamet ve fazileti, gerek hocaları ve Öğrencileri, gerekse daha sonraki Müslüman ulemâ tarafından kesin bir dille ikrar ve beyan edilmiştir. İşte onlardan bazıları:
1-Me'mûn el-Mısrî: Fidye yılı Nesâî ile birlikte Tarsus'a gittik. Orada, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. İbrahim Murabba', Ebu'1-Âzân, Keylece gibi hadis imamlarından bir topluluk bir araya gelerek kimin şeyh seçileceğini istişare ettiler. Sonunda Ebû Abdirrahman en-Nesâî'nin seçilmesi üzerinde ittifak ettiler.
2- Öğrencisi Ebu Ali en-Nisâbûrî: Müslümanların imamların-dandı. "Hiç tartışmasız hadiste imamdı."
3- Öğrencisi Ebu Bekir el-Haddâd eş-Şâfiî: Yüce Allah ile aramda hüccet olmak üzere ondan razı oldum.

4- Öğrencisi Mansûr b. İsmail el-Fakîh ile Ebû Ca'fer et-Tahâvî: Müslümanların imamlarından bir imamdı.
5- Hafız Ebû Saîd b. Yûnus: Hadiste imam, sika, sebt ve hâfiz idi.
6- el-Kâsım el-Mutarraz: İmamdır, imameti hak eetmiştir.
7- Dârekutnî: Ebû Abdurrahman, kendi devrinde bu ilimde zikredilenlerin hepsinin önünde görülmüştür.
Hamza es-Sehmî anlatıyor: Bir defasında Dârekutnî'ye sorulmuştu: "Ebû Abdurrahman en>Nesâî ve İbn Huzeyme hadis naklettiklerinde, hangisini üstün tutarsın?"
Dârekutnî şöyle cevap verdi: Elbette Ebû Abdirrahman. Çünkü zamanında onun dengi ve üstüne çıkarılacak kimse yoktu. Vera' bakımından da emsali yoktu.
Yine Dârekutnî şöyle demiştir: Devrinde Mısır'ın en büyükû kîhi, hadis ve rical ilmini en iyi bilendi.
8- el-Halîlî: Sağlam bir hafızdır..Diğer hafızlar ondan razı:. muş, hıfzı ve kavrayışı üzerinde ittifak etmişlerdir. Cerh ve tai. konusundaki hükümleri itimâda şayandır.
9- İbn Nokta: Dalının imamlarından bir imamdı.
10- el-Mizzî: Önde gelen imamlardan, sağlam hafızlardan meşhur âlimlerden biridir.
11- Zehebî: Anlayış, kavrayış, basiret, râvi tenkidi ve güzel;-Meriyle tam bir ilim deryası idi.
"Bütün hafızlar ondan hadis dinlemeye gitmişlerdir. Bu dalii emsali kalmamıştır."
"Üçüncü asrın başında Nesâî'den daha güçlü bir hafız yob: Hadisi, illetlerini, râvilerin durumlarını Müslim'den, Eb: Dâvud'dan ve Ebû İsa'dan daha iyi bilirdi. Bu konuda ancai Buharı ve Ebû Zur'a onunla boy ölçüşebilirlerdi."
11- İbn Kesîr: Devrinde imam, akranlarının üstünde bir âlimdi.

İmam Ebû Dâvud

Adı: Süleyman b. el-Eş'as b. Şeddâd b, Amr b. Amir
Abdurrahman b. Ebî Hatim, tam adının böyle olduğunu söylemiştir.
Muhammed b. Abduiaziz eL-Hâşimî'ye göre ise tam adı: Süleyman b. el-Eş'as b. Bişr b. Şeddâd şeklindedir.
İbn Dâse ve Ebû Ubeyd el-Âcurî'ye göre tam adı; Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd'dır.
İbn Amr b. Imrân; ismine İmam, Şeyhu's-sünnet, Mukaddemu'l-huffâz, Ebû Dâvud el-Ezdî, es-Sicistânî, Muhaddis-i Basra gibi sıfat ve nisbeleri eklemiştir.
Ebû Ubeydullah el-Acurî şöyle der: Bir gün şöyle dediğini duydum: İki (h. 202)

senesinde doğdum. H. 220 senesinde Affân'ın cenaze namazını kıldım. Basra'ya girdiğimde halk, Osman b. el-Heysem el-Müezzin dün ölmüş diye konuşuyorlardı. Ebu Ömer ed-Darîr'den sadece bir mecliste hadis dinleyebildim.
Derim ki: O, h. 220 yılı şaban ayında vefat etmişti. Osman ise ondan bir ay önce vefat etmişti. Ömer b. Hafs b. Gayyası evine kadar takip ettim. Ondan hadis dinlemedim. Saîd b. Süleyman ve Asım b. Ali'den de sadece birer defa hadis dinlemiştir.

Öğrenim Hayatı:

Ebû Davud'un biyografisine dikkatle bakıldığında küçüklüğünden itibaren dinî ilimlere yatkın olduğu görülür. Çünkü Yüce Allah ona keskin bir zekâ, dikkat ve basiret lütfetmişti. Muhtemelen yaşadığı çevrenin de bunda büyük etkisi vardı. Yaşadığı dönem, İslam tarihinde ilmî hayatın en canlı olduğu devirlerden birine rastlıyordu.
O, çocukluğundan itibaren hadis ilmine yönelmiş, Sicistan ve havalisinde bulunan hadis şeyhlerinin halkalarına katılmıştır. 15 Yaşma bastığında daha fazla hoca ile görüşmek üzere seyahat etmeye başladı. İslam dünyasının bir çok merkezine giderek, hadis dinledi, yazdı ve ezberledi. Gün geldi ezberlediği hadislerin sapa yarım milyona ulaştı. Artık hadis sahasında yazacağı eserler için yeterince malzeme toplamıştı. Devrin âlimleri de hadis bilgisine güvenir olmuşlardı.
Ne kadar güçlü bir hafıza ve dikkatli bir zihne sahip olduğuna dair Muhammed b. Muhalled'in şu gözlemi yeterli olacaktır: "0, bir oturmada yüz bin hadisi müzâkere ederdi."

Yolculukları:

Ebû Dâvud hadisi sağlam kaynaklardan öğrenebilmek için İslam coğrafyasının doğusuna batısına bir çok seyahatte bulunmuştur. H. 220 senesinde 18 yaşında çıktığı ilk yolculukta sırasıyla Irak, Şam, Mısır ve Hicaz'a gittikten sonra Irak'a dönmüş .oradan Horasan'a gitmiş ve Basra'ya yerleşerek vefatına kadar orda yaşamıştır.
Dolaştığı merkezler: 1-Irak, Bağdat şehrine bir çok defa gidip gelmiştir. 2- Küfe, h. 221 senesinde gitmiştir. 3- Basra, buraya yerleşmiş ve vefatına kadar burada kalmıştır. 4-Suriyes Şam Humus ve Halep şehirlerinde kalmıştır. 5-Cezîre; Harran şehrine gitmiş, oranın âlimlerinden hadis dinlemiştir. Hicaz; Mekke'ye muhtemelen hac niyetiyle gitmiştir. 7-Mısır. 8-Horasan; Nisâbui Herat Belh ve

Bağlan kentlerinde bulunmuştur. 9-Sicistân, doğduğu belde olup oradan ayrıldıktan sonra bir kez dönmüş, sonra kahcı olarak Basra'ya yerleşmiştir.

İlimleri:

Sünen kitabını iyi bilen birinin gözünden Ebû Davud'un ne kadar derin bilgiye ve konunun inceliklerine hâkîm olduğu hakikati kaçmaz. Böyle birinin elbette Kur'an ve ondan doğan diğer ilimler hakkında da basiret sahibi olması gerektiğini anlar. Çünkü Kur'an ve Sünnet, bir elmanın iki yarısı misâli birbirlerini tamamlayan parçalardır. Gerçek mânâda sağlam bir fakîhin bu iki kaynağın hükümlerinden habersiz kalması düşünülemez. Ebû Dâvud da tam böyle biriydi. Şer'î ilimlerin bütün dallarından nasibini almış büyük bir imamdı. Şimdi onun en güçlü olduğu ilim dallarını görelim:

1. Hadis ilmi: Ebû Dâvud, bu alanda çok büyük bir nasibe sahip olmuş, gidilebilecek en ileri noktalara ulaşmıştır. Bu yüzden 'imam-ı mukaddem=Önder imam' lıâfiz-ı mülhem=ilham olunan hafız' sayılmıştır. Hadislerin metinleri, senedleri, râvilerin ittifak ve ihtilafları, sağlamları ve çürükleri alanında çok derin bilgi sahibidir. Sünen kitabını inceleyen biri, sözlerimizin en açık ve canlı denlini görmüş olacaktır.

2. Cerh ve Ta'dîl İlmi: Ebû Dâvud gece oduncusu değildi. Yani ne yüklediğini bilmeyen bir âlim değildi. Bilakis sağlam bir tenkit ve tahkik bilgisine sahipti. Hadis râvilerinin sikalarını da zayıflarını da iyi tanırdı. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve İbn el-Medînî gibi cerh ve ta'dîl otoritelerinin öğrencisi olarak aksi düşünülebilir mi?

Bu dalda eser telif etmiş, birçok mesele kendisinden öğrenilerek kayıtlara geçmiştir. Cerh ve ta'dilde bulunur, isimler, künyeler, nesepler ve ölüm tarihlerini iyi bilirdi. Sünen adlı eserinin satır aralarında bu bilgilere rastlamak mümkündür.

3. Hadis İlletleri (İlel): Bu zor ve sıkıntılı ilim dalının kilitleri Ebû Dâvud tarafından açılmış, büyük imamlar da bu konuda ona ortak olmuşlardır. Sünen kitabı, bir çok hadisin gizli ve açık illetlerinin izahlarıyla doludur. Bu da onun illetler konusundaki maharet ve bilgisinin en güzel kanıtıdır. Ebû Ubeyd el-Âcurî ve diğerleri bu konuda kendisinden çok şeyler öğrenmişlerdir.

4. Fıkıh İlmi: Hâfiz Zehebî şöyle der: Ebû Dâvud, hadis ilmin-deki imametinin yanı sıra büyük fakîhlerdendi. Kitabı buna delâlet eder. O, İmam Ahmed b. Hanbel'in seçkin öğrencilerindendi. Bir süre ders halkasında bulunmuş, usûl ve furûa dair bir çok meselenin inceliklerini bizzat ondan Öğrenmiştir.

Ebû Dâvud kitabında hüküm bâblarını toplamış ve güzel bir şekilde tertip etmiştir. Fıkhî meselelere vukufunu bu tertipten anlamak mümkündür.

Hocaları:

Mekke'de el-Kaanbî ve Süleyman b. Harb'den hadis dinlemiştir. Hadis dinlediği hâfiz ve şeyhleri şöyle sıralayabiliriz:
Basra'da: Müslim b. İbrahim, Abdullah b. Recâ, Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî, Mûsâ b. İsmail.
Kûfe'de: el-Hasan b. er-Rebî el-Bûrânî, Ahmed b. Yûnus el-Yerbû'î.
Halep'te: Ebû Tevbeti'r-Rebî b. Nâfî.
Harran'da: Ebû Cafer en-Nufeylî, Ahmed b. Ebû Şu'ayb.
Humus'ta: Hayve b. Şüreyh, Yezîd b. Abdi Rabbih.
Şam'da: Safvân b. Salih, Hişâm b. Ammâr.
Horasan'da: İshâk b. Râheveyh ve tabakası.
Bağdat'ta: Ahmed b. Hanbel ve tabakası.
Belh'te: Kuteybe b. Saîd.
Mısır'da: Ahmed b. Salih ve diğerleri.
Bunlar dışında, İbrahim b. Mûsâ el-Ferrâ, Saîd b. Mansûr, Sehl b. Bekkâr, Muhammed b. Kesîr el-Abedî, Müsedded b .Müserhed, Muâz b. Esed, Yahya b. Mam ve diğerleri.

Menkıbeleri:

1. Ebû Bekir Muhammed b. İshâk es-Sâğânî ve İbrahim el-Harbî anlatıyor: Ebû Dâvud Sünen adlı eserini telif ettiği zaman, Hz .Davud'a demir yumuşatılması misâli Ebû Davud'a da hadis yumuşatılmıştı.
el-Hâkim anlatıyor: Zübeyr b. Abdullah b. Musa'dan dinledim: (O:) Muhammed b. Muhalled'in şöyle dediğini duydum: Ebû Dâvud, yüz bin hadisi müzâkere ederdi. Sünen'i telif edip de insanlara okuduğu zaman, kitabı hadisçiler için sanki bir nıushafa dönüştü. Ona uyuyor, rivayetlerine karşı çıkmıyorlar di. Zamanın âlimleri onun hıfz ve üstünlüğünü ikrar etmişlerdi.
Hâfiz Mûsâ b. Harun şöyle derdi: Ebû Dâvud dünyada hadis için, ahrette cennet için yaratılmış bir insandı.
2. Allan b. Abdussamed şöyle derdi: Ebû Dâvud'dan hadis dinledim. O, hadisin süvarilerinden biriydi.
Ebû Hatim b. Hibbân şunu derdi: Ebû Dâvud, fıkıh, ilim, hıfz, ubudiyet, vera' ve hadislerin zabtı konusunda dünyanın imamla-rından biriydi.
3. Hafız Ebû Abdillah b. Mende: Bu ümmetten çıkıp da sahihi illetliden, yanlışı doğrudan temyiz edenler dört kişidir: Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî.

4. Ebû Abdillah el-Hâkim: Ebû Dâvud, kendi döneminde hadis ehlinin tartışmasız imamı idi. Mısır, Hicaz, Şam, İrak ve Horasan'da hadis dinledi. Irak'a gitmeden önce kendi beldesinde ve Herat'ta yazmaya başladı. Bağlan'da Kuteybe'den Rey'de İbrahim b. Musa'dan hadis yazdı. Ancak onun en âlî isnadı el-Kaanbî-Müslim b. İbrahim ... şeklindeki senedidir. Geçmişte Nisâbur'da yazmıştı. Sonra oğlu Ebû Bekir'le birlikte Horasan'a gitti.
5. Kadı el-Halîl b. Ahmed es-Secezî anlatıyor: Beldemizin kadısı Ahmed b. Muhammed b. el-Leys'i şunu anlatırken dinledim: Sehl b. AbdiHahi't-Tüsterî Ebû Dâvud es-Sicistânî'nin ziyaretine gelmişti. Hane halkı 'Ey Ebâ Dâvud! Sehl b. Abdillah ziyaretinize gelmiş' dediler. Bunun üzerine misafirini karşıladı ve oturttu. Sehl şöyle dedi:
Ey Ebâ Dâvud! Senden bir hacetim var.
Ebû Dâvud "Nedir?" diye sordu.
Sehl şöyle karşılık verdi:
Mümkünse onu yapacağına dair söz ver.
Ebû Dâvud "Peki" deyince Sehl şöyle dedi:
Allah Resulünün (sav) hadislerini naklettiğin o dilini göster ki onu öpeyim!
Ebû Dâvud dilini çıkarınca Sehl bir hamlede kalkıp onu öpmeyin.
6. Hafız Zekeriya es-Sâcî: Allah'ın Kitabı İslam'ın aslı. Sd Davud'un kitabı ise İslam'ın ahdidir.
7. el-Hattâbî anlatıyor: Abdullah b. Muhammed el-Miskîten şunu nakletti: Ebû Davud'un hizmetçisi Ebû Bekir b. Câbir bm şunu anlattı: Bağdat'ta Ebû Dâvud ile beraberdim. Akşamı Kzı Emîr Ebû Ahmed el-Muvaffak (veliaht) yanma geldi. Ebû Dârm ona dönerek şöyle dedi: Bu vakitte Emîr hazretlerini buraya pren ne ola?
Emîr, 'Üç şeyden' dedi. Ebû Dâvud, "Nedir onlar?" diye sorana Emîr cevap verdi:
Basra'ya taşınacak ve oraya yerleşeceksin. Hadis öğrenir de oraya göç edecekler. Basra sayende mâmur olacaktır. Çeri şehir harabeye döndü. İnsanlar artık oraya ilgi göstermez ;Zenci isyanından beri şehir giderek kan kaybediyor.
Ebû Dâvud, "Bu bir, diğerleri nedir?" diye sordu. Emîr verdi: Oğullarıma Sünen'i rivayet edeceksin.
Ebû Dâvud buna da "Peki" dedi ve üçüncüyü sordu. Enrvap verdi:
Onlara hususî halka açacaksın. Çünkü halife çocukları anrla birlikte ders göremezler.
Ebû Dâvud mazur görülmesini isteyerek şöyle dedi: İşte imkânı yok! Çünkü insanlar ilimde eşittir.
îbn Câbir şöyle der: Gerçekten de halifenin çocukları birlikte derse katılıyor,

onlarla birlikte hadis dinliyo Hakikaten şaşırtıcı bir manzaraydı.

Eserleri:

Ebû Dâvud Yüce Allah'ın kendisine lütfettiği ilimleri „ taşımak suretiyle faydalarını kalıcı kılmıştır. Eserleri, yüz dır elden ele dolaşmakta ve insanların yollarını aydınlatmam ir vam etmektedir. Özellikle de Kütüb-i Sitte arasında sayılar-teber hadis kitabı Sünen. Eserlerinden bazıları bize ulaşmışken bazıları hâlâ ulaşmamıştır.
a. Ulaşan eserleri:
1- es-Sünen; Kütüb-i Sitte arasında yer alan hadis kitabı olup defalarca basılmıştır. İslam dünyasının her yanında elden ele dolaşan bir eserdir.
2- el-Merâsîl; birkaç defa basılan mürsel hadis mecmuasıdır.
3- el-Mesâiî; İmam Ahmed b. Hanbel ile fıkıh ve hadise dair meselelerden oluşan bir eserdir.
4- îcâbâtuhu an su'âlâti Ebî Ubeydillah el-Âcurî; râviler, cerh ve ta'dîl ve illetlere idair sorulan sorulara verilen cevapları içeren bir eserdir. Basılmıştır.
5- Risâletuhu ilâ Ehli Mekkete fi vasfi's-sünen; Mekkelilere Sünen'i tanıtan eseridir. Basılmıştır.
6- Tesmiyetu'l-ihve ellezîne ravâ anhumi'l-hadîs; rivayette bulunduklarının isimleri. Basılmıştır.
7- Kitabu'z-zuhd; yazma halindedir.
b. Ulaşmayan eserleri:
1- er-Reddu ala ehli'l-Kader; Kaderîlere reddiye.
2. en-Nâsihu ve'l-mensûh.
3- et-Teferrud; Şehirlerdeki muhaddislerin tek başlarına yaptıkları rivayetler.
4- Fezâilu'l-Ensâr
5- Musnedu Hadîsi Mâlik.
6- Delâilu'n-nubuvve.
7- ed-Duâ.
8- îbtidâul-vahy.
9- Mbâru'l-havâric. MMa'rifetu'l-evkat.

Vefatı:

Ebû Ubeydillah el-Âcurî şöyle der: Ebû Dâvud H. 275 yılı şevval ayının onaltmcı Cuma günü 73 yaşında Basra'da vefat etti Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Ne Dediler

Hadis ilminin büyük hafız ve imamları Ebû Dâvud'dan daima övgüyle söz etmişlerdir:

1. Ebu Bekr el-Hallâl: Zamanında önder imamdı. Hadis tahrîa bilgisinde kimsenin geçemediği bir kişiydi. Vera' ehli, öncü bir insandı.

2. Muhammed b. Muhalled: Zamanın âlimleri onun hıfzını ve bu konudaki üstünlüğünü ikrar ettiler.

3. Ahmed b. Muhammed b. Yâsîn: Allah Resûlü'nün (sav) hadislerini ezberleyen İslam hâfızlarmdandı. Hadis ilimlerini, illetlerini ve senedlerini iyi bilirdi, ibâdet, iffet, vera' ve takvada en üst derecedeydi. Hadis süvarilerinden biriydi.

4. Hâfiz Mûsâ b. Harun: Ebû Dâvud dünyada hadis için yaratılmıştı.

5. İbn Hibbân: Fıkıh, hadis, hıfz, ibadet, vera' ve zabt bakımından dünyanın imamlanndandı. Hadisleri cem ve tasnif etmi; sünnetin müdâfaasında bulnmuştur.

6. el-Hâkim en-Nisâbûrî: Çağında hadis ehlinin tartışmasız imamıydı

7. ibn Nokta: Nakil (Hadis) Ehlinin imamlarından bir imamdı

8. Zehebî: imam, sünnetin şeyhi ve hafızların Önderiydi.

İmam İbn Mâce

Adı: Muhammed b. Yezîd.

Şöhreti: İbn Mâce. Mâce, babası Yezîd'in lakabıdır.

Künyesi: Ebû Abdullah

Nisbesi: er-Rabat; Arap kabilelerinden Rebî'a'ya velâ bağıyla nisbeti.

el-Kazvînî: Acem diyarının büyük şehirlerinden Kazvin'e mensubiyetinden gelmektedir. Genel olarak bu nisbe ile tanınmıştır.

Doğum Tarihi ve Yeri: İbn Mâce bizzat kendisi doğum tarihi olarak H. 209 yılını zikretmiştir.

Kaynaklar İbn Mâce'nin doğum yerini zikretmemektedir. Kazvin'de büyümüş olması itibariyle orada doğmuş olma ihtimali güçlüdür.

İbn Mâce, Kazvin'in itibarlı ve saygın hanelerinden birinde yetişmiştir. Üç kardeşi olduğu zikredilmiştir ki bunların künyeleri Ebû Bekir, Ebû Abdullah ve Ebû Muhammed Hasan b. Yezîd b. Mâce'dir. Hadis rivayetinde bulunmuş, Bağdat'a gitmiş ve orada hadis anlatmıştır.

Öğrenim Hayatı:

ibn Mâce öğrenim hayatına Kazvin'de başlamıştır. Ne var ki kaynaklarda kaç yaşında ders almaya başladığı belirtilmemektedir. Bilinen odur ki İbn Mâce hocası Ali b. Muhammed et-Tanâfisî'nin halkasına katılmıştır. O, fazilet ehli, sika ve rivayeti bol bir âlimdi. İbn Mâce ondan çok hadis dinlemiştir.
et-Tanâfisî vefat ettiğirfde (h. 233), İbn Mâce 24 yaşında olduğuna göre hadis dinlemeye yirmi yaş civarında başladığı söylenebilir. Genç adam, hadis dinleme arzusuyla yanıp tutuştuğu içm Kazvin ona yetmemişti. Önce civar beldeleri dolaşıp oraların âlimlerinden hadis dinledi. Ardından ufuklara uzanan seyahatlerine başladı. Bu süreçte birçok hadis dinleyip yazdı. Sonunda had:= ilminde imam, hatta onların başlarından biri oldu.

Yolculukları:

İbn Mâce, hadis öğreniminde çağında yaygınlaşan geleneği b-îeyerek uzun yolculuklara çıktı. Bu meyanda İslam âleminin belli merkezlerini ziyaret etti. Bu yolculuklarının sonunda da Kazvin şehrine dönerek orada istikrar buldu.
Bulunduğu şehirler: 1. Horasan; Nisâbur vd. 2. Rey, 3. Irak: Bağdat, Küfe, Vâsıt ve Basra, 4. Hicaz; Mekke ve Medine, 5. Suriye; Şam, Humus, 6. Mısır.

İlimleri:

İbn Mâce, ilimler arasında özellikle hadis ilmine ilgi göstermı* ve bir muhaddis olarak öne çıkmıştır. Tabiî ki hadis ilminde uzmanlaşmak başka ilim dallarına da nüfuz etmeyi beraberinde getiriyordu. Nitekim İbn Mâce de bundan payını almış, şer'î ilimler sahasında farklı ilim dallarında uzmanlaşmıştır.
1- Hadis İlmi: Sünen adlı eseri incelendiğinde İbn Mâce'nın zî kadar zengin bir hafızaya, hadislerin tarîkleri ve metinleri konusunda geniş bilgiye sahip olduğu görülür. Onun bu büyük esen. hemen bütün bâbları içeren ve maksadlarım ziyadesiyle yence getiren bir çalışmadır. Bâblarla ilgili hadis seçimleri, bu alandaki tecrübe ve bilgi birikimini yansıtmaktadır. O, eserinin bfc bâblannda lafız ve tarîk bakımından en münasip olan hadislere yer vermiştir.
2- Fıkıh îlmi: Bu ilme özel bir ilgi gösterdiğine dair bir kant bulunmamakla beraber Sünen adlı eserinde izlediği metod, güçlü bir fıkıh bilgisine sahip olduğunu göstermektedir. Onun kitabı ahkâm hadislerinin kapsam ve tertibi bakımından en güzel kaynaktır. Hüküm ve meseleler kısa ve özlü ifadelerle beyan ediktir.

3- Tefsir îlmi: Zehebî ve diğerleri onu Müfessir olarak nitelemişlerdir. Hafız el-Mizzî de Tehzîbu'l-kemâl adlı eserinde Hafız Ebû Ya'lâ el-Kazvînî'den nakille bunu kaydetmiştir.
4- Tarih İlmi: Hafız İbn âhir el-Makdisî şöyle der: "Kazvin'de bulunduğum sırada onun yazdığı, sahabe devrinden kendi zamanına kadar yaşamış kişiler ve beldeleri ele alan bir tarih kitabını gördüm."
İbn Kesîr söz konusu eserin tam bir tarih kitabı olduğunu söylemiştir. Şu halde İbn Mace tarih ilminde de bir uzman ve imamdır.

Hocaları:

İbn Mâce bir çok hadis şeyhinden ilim almıştır. Onlardan bazıları: Ali b. Muhammed et-Tanâfisî, Cebbâre b. el-Muğallis, Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyri, Suveyd b. Saîd, Abdullah Muaviye el-Cumahî, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Hişâm b. Ammâr, Yezîd b. Abdullah el-Yemâmî, Bişr b. Muâz el-Akdî, Humeyd b. Mes'ade, Ebû Huzâfe es-Sehmî, Dâvud b. Reşîd,, Ebû Hayseme, Ebû Saîd el-Eşec, Osman b. Ebî Şeybe ve diğerleri.

Menkıbeleri:

Kaynaklar onunla ilgili fazla bilgi içermemektedir. Bununla birlikte salah ve takva sahibi, sahih, itikad, zühd ve vera' ehli bir âlim olduğu iyi bilinir. Halkın inançlarını hurafe ve bid'atlardan arındırarak Selefin temiz akidesine çekmeye çalışırdı. Usûl ve furû'da sünnete uyar, ondan ayrılmazdı.
Eserinin Kazvin başta olmak üzere bütün İslam âleminde revaç bulması, Müslümanların ona ne kadar saygı ve muhabbet beslediklerinin açık delilidir.

Eserleri:

ibn Mâce çok faydalı eserler telif etmiştir. Şu var ki bu kitaplardan sadece Kütüb-i Sitte arasında sayılan Sünen bize ulaşmış, diğerleri henüz bulunamamıştır.
Ulaşmayan eserleri:
1. Kitâbu't-tefsîr: Biyografisini yazanların hemen hepsi hu eseri zikretmişlerdir. Geç dönemlere kadar tedavülde olduğu hilinen eser, muhtemelen henüz taranmamış yazmalar arasında bulunmaktadır.
2. Kitâbu't-târth: İbn Tâhir bu eserden bahsetmiş ve sahabe devrinden kendi zamanına kadar geçen dönemi kapsayan geniş bir eser olduğunu ifade etmiştir.

Geç dönem ulemâsı arasında ondan başka kitaba değinen çıkmamıştır.
İbn Mâce'ye nispet edilen bir de Târihu'l-hulefâ adlı bir eser vardır ki basılmıştır. Ancak ona aidiyetinde kuşkular mevcuttur.

Vefatı:

Hicri 273 yılı Ramazan ayının yirmibirinci pazartesi günü Hak'km rahmetine kavuşmuştur. Vefat ettiğinde 64 yaşındaydı. Sah günü defnedilmiştir. Kardeşleri Ebû Bekir, Ebû Abdullah ve oğlu Abdullah tarafından toprağa verilmiştir. Namazını kardeşi Ebû Bekir kıldırmıştır.
H. 275 yılında vefat ettiği söylenmişse de Zehebî ilk tarihin daha sahih olduğunu söylemiştir.

Ne Dediler

Büyük imamlar, tahkik ve tenkit ehli âlimler İbn Mâce'nin hadis alanında imamlığına, mütedeyyin bir zât olduğuna şahadet etmişlerdir.
1. Hafız el-Halîli: Büyük bir sikadır. Üzerinde ittifak edilmiştir. Rivâyetiyle amel edilir. Hadis bilgisi ve hıfzı tamdır.
2.Hafız el-Mizzî: Hafızdır, Kitâbu's-Sünen ve diğer faydalı eserlerin müellifidir. Bir çok yolculukta bulunmuştur.
"Devrinde Kazvin'in hafızıdır." "ilmi geniş, özü sözü doğru ve tenkit ehli bir hâfizdır."

İmam Ah Med B. Hanbel

Adı: Alımed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed.
Künyesi: Ebû Abdullah.
Nesebi: Anne babası Arap asıllıdır. Ebeveyni Şeybân b. Zühl b. Salebe boyundandır. Soyu, Nizâr batnmda Peygamber Efendimizle (sav) birleşmektedir.
Doğum Tarihi ve Yeri: İmam Ahmed b. Hanbel Bağdat'ta doğdu. Bir rivayete göre Merv'de doğmuş, henüz emzikte iken Bağdat'a götürülmüştür. Doğum tarihi, h. 164 senesi Rebîülevvel (ya- da Rebîülâhir) ayının yirminci günüdür. Doğduğunda babası ve dedesi vefat etmişlerdi. Sadece soyu değil kaderi de Allah Resulü (sav) ile kesişmiş ve o da yetim doğmuştur.
İmam Ahmed b. Hanbel'e babasından ve dedesinden yüklü bir miras kalmamışsa da dedesi tarafından yüksek bir nesep ve makama, babası tarafından cesaret ve cihad sevgisine vâris olmuştur. Babası Muhammed b. Hanbel cihad ederken şehit

düşmüştür. Dedesi Hanbel b. Hilâl ise, Emevîler tarafından Serahs emirliğine tayin edilmiş bir zât idi.

Öğrenim Hayatı:

Kaynaklar Ahmed b. Hanbel'in h. 179 yılında on dört yaşında nadis tahsiline başladığını kaydetmektedir. Bu konuda kendisi Şöyle demiştir:
"Hocaya gittiğimde henüz çocuktum. On dört yaşına bastığım-aa divana gidip gelmeye baş}adım." İmam, bundan sonra Kur'an hıfzı ve yazma dersinin yanında Bağdat şeyhlerinden hadis dinlemeye başlamıştır. Yine kendi ifadesi şöyledir: "ilk defa H. 179 senesinde Ali b. Hişâm b. el-Berîd'den hadis dinlemeye başladım.
Hadis yazdığı ilk âlim, kendi ifadesiyle Ebû Hanife'nin öğrencisi Ebû Yûsuf idi. O yıl (h. 179), Abdullah b. el-Mübârek Bağdat'a gelmişti. Ahmed b. Hanbel ondan hadis dinleyebilmek için acele ettiyse de kısmet olmadı. Çünkü Abdullah b. el-Mübârek Romalılarla savaşmak üzere sefere gitmişti.
Ahmed b. Hanbel Bağdat'ta bulunan hadis şeyhlerinden hadi: dinlemeye devam etti. Hocası Hüşeym b. Beşîr'in vefat ettiği h 183 yılına kadar seyahate çıkmadı. Bu hocasının derslerine tam bir titizlikle devam etmiş ve ondan hayli istifâde etmiştir. Bu konuda kendisi şöyle der:
"Hüşeym'den h. 179 senesinde yazmaya başladık. Ondan Hac kitabı dâhil bine yakın hadis, bir kısım tefsir ve Kaza kitabını yazdık." Oğlu Salih "Üç bin hadis oldu mu?" diye sorunca "Daha fazla" demiştir.

Yolculukları:

Hadis ehlinin bu geleneğinden Ahmed b. Hanbel de nasibim almış ve hocası Hüşeym'in vefatını, bir tür izin olarak telakki etmiştir. Bundan sonra İslam âleminin değişik merkezlerindeki ha dis şeyhleriyle görüşüp hadis dinlemek üzere yollara düşmüştür Bu konuda gayet ciddi davranmış, azim ve kararlılığını asla yi tirmemiştir. Bununla ilgili olarak şu ilginç ifadesini aktarmak faydalı olacaktır: "Hadis dinlemeye erken vakitlerde gitmek ister dim. Annemse sabah ezanının okunmasını, en azından halkın sa baha çıkmasını beklemem için eteğimden çekiştirirdi."
imam Ahmed b. Hanbel'in ziyaret ettiği ve etmek istediği beldeler:
1. Basra; bu şehri h. 186, 190, 194 ve 200 senelerinde olmak üzere dört kez ziyaret etmiştir. Beş kez gittiği de rivayet edilmiş tir.
2. Küfe; bu şehre h. 183 yılında gitmiş aynı yıl yayan olarak oradan ayrılmıştır.

Bağdat'tan çıktıktan sonra yaptığı ilk yolculuk budur.
3. Mekke; h. 187 yılında gitmiş ve o sene İmam Şafiî ile görüşmüştür. Daha sonra h, 191, 196, 197 ve 199 yıllarında da Mekke'yi ziyaret etmiştir.
4. Yemen; Mekke'den h. 199 senesinde yayan olarak çıkmış ve İbrahim b. Ukayl'in kapısında iki gün kalmış ve Abdürrezzâk'tan hadis yazmıştır.
5. Tarsus; Abdullah'ın ifadesine göre oraya yayan olarak gitmiştir.
6. Vâsıt; kendisi, şöyle der: 'Yahya b. Saîd el-Kattân'm evinde ikâmet ediyordum. Sonra Vâsıt'a gittim."
7. Rikka; Ahmed b. Hanbel şöyle der: "Rikka'da Feyyaz b. Mu-hammed b. Sinan'dan daha hayırlısın görmedim."
8. Abadan; h. 186 yılında gittiği şehirde Ebu'r-Rebî ile görüşmüş ve ondan hadis yazmıştır.
9. Mısır; İmam Şafiî'ye kendisini Mısır'da ziyaret etme sözü vermesine rağmen parasızlıktan gidememiştir.
10. Rey; İmam şöyle der: "Eğer elli dirhemim olsaydı Rey'e gider Cerîr b. Abdülhamîd'den hadis dinlerdim."
Onun seyahatleriyle ilgili olarak dikkat çeken nokta, büyük ölçüde yayan yolculuk etmesiydi. Arabistan gibi sıcak bir coğrafyada bunun ne kadar zahmet ve sıkıntı dolu olacağı ortadadır. Âdeti gereği dinlediği hadisleri bir de yazan Ahmed b. Hanbel'in bunları taşırken ne sıkıntılara katlandığını tahmin etmek zor değildir.

İlimleri:

Ahmed b. Hanbel çağının bilgi ve ilimlerinden lâyıkıyla ıstıiade etmiştir. Özellikle Bağdat gibi ilmin ve İslam medeniyetinin kalesi konumundaki bir şehirde yaşaması onun en büyük şansı olmuştur. Bilindiği üzer o devirde Bağdat, hemen bütün âlimle aSnda en az bir kez uğradıkları büyük bir merkezdi, mam Ahmed b. Hanbel gibj ilim âşığı bir zâtin burada kurulan ilim halkalarına katılmaması gibi bir ihtimali hayal etmek bile zordur.
Ahmed b. Hanbel'in ilimleri arasında öne çıkan şu dalları zikredebiliriz:
1. Dil ilimleri: Arapça'nın bütün varlığıyla hâkim olduğu bir çevrede yaşayan İmam Ahmed b. Hanbel, öğrenim hayatına her genç gibi Kur'an ve ilimleriyle başlamıştır. Bu ilimlerin büyük bölümü dille ilgili olması bakımından dil ilimleri alanında çok geniş ve derin bilgi sahibi olmuştur. Nitekim kendisi bunu şöyle ifade etmiştir: "Arapça adına yazdıklarım, bu dilin imamı sayılan Ebû Amr b. el-Alâ'nm yazdıklarından daha fazladır." Nitekim Müsned adlı dev eserindeki garîb kelimelerle ilgili açıklamaları, dil ilimlerine ne kadar hâkim olduğunun kanıtıdır.
2. Hadis İlmi: Hadis ilmine rivayet ve dirayet olarak hâkimdi. Müsned, onun bu sahadaki liderlik ve imametinin en açık delilidir.

a. Rivayet esaslı Hadis İlmi: İmam Ahmed b. Hanbel, çağında rivayetin imamı idi. Bunun en canlı delili, otuz bini aşkın hadisten oluşan Müsned adlı dev eseridir. Bizzat kendisi oğlu Abdullah'a şöyle demişti: "Bu Müsned'i iyi muhafaza et. Çünkü o, insanlar için imam olacaktır."
Hafız Ebû Ali el-Medînî Müsned'in özellikleri hakkında şöyle der: "Bu kitap, hadis ehli için büyük bir asıl ve sağlam bir kaynaktır. Çok sayıda hadis ve bol miktarda rivayetten seçilerek hazırlanmıştır. O, itimâda şayan bir imam ve ihtilaf anlarında sığınak kılınmıştır."
b. Dirayet esaslı Hadis İlmi: İmam Ahmed b. Hanbel hadis usûlü kapsamına giren diğer ilimlerde de otorite idi.
c. Cerh ve Ta'dîl İlmi: İmam Ahmed b. Hanbel cerh ve ta'dîl konusunda kanâat belirten ulemâ arasında yer almıştır. Bu konuda ne katı, ne de gevşek davranmayıp orta bir yol izlemiştir. Yahya b. Saîd el-Kattân'ın öğrencisidir. Tabakâtu'l-Hanâbile adlı eserde Abdullah b. Ahmed şöyle der: ""Ebû Turâb en-Nahşebî babama geldi. Babam anlatmaya başladı: Filan zayıftır, filan sikadır.. Bunun üzerine EbuTurâb şöyle dedi: "Şeyh hazretleri, Müslümanları çekiştirip gıybet etme." Babam biraz sert bir ifadeyle karşılık verdi: "Yazık sana! Bu gıybet değil, ümmete nasihattir!"
d. Hadis İlletleri İlmi: İmam Ahmed b. Hanbel hadis illetleri dalında da çok derin bilgi sahibiydi. Nitekim oğlu Abdullah ile Müsned'i müzâkere ederken "Şu hadise dikkat et, onda şöyle bir illet var" diyerek uyarırdı. Ebû Bekir el-Hallâl'm onun hadis illet-leriyle ilgili görüşlerinden derlediği Kitâbu'l-ilel adlı eser, Ahmed b. Hanbel'in bu sahada ne kadar derin olduğunu gösterir.
3. Fıkıh İlmi: Bu ilimdeki yeriyle ilgili olarak Ahmed b. Hanbel'in ilk derslerini Ebu Hanîfe'nin öğrencisi Ebû Yûsuftan aldığını söylememiz sanırız yeterli olacaktır. Bilindiği üzere o, re'y ehlinin büyük imanlarından biriydi. İmam, bundan sonra sadece hadis ilmiyle meşgul olmuş ve bu alandaki birikimini kemâle erdirdikten sonra re'y ehlinin fıkıh anlayışım eleştirel bir bakışla değerlendirerek kendine has bir fıkıh anlayışı geliştirmiştir. Tabakâtu'l-hanâbile müellifi onun fikıh bakışını şöyle anlatmıştır: "O, fıkıhta azimetleri esas alırdı. Hükümlerinde Kur'an ayetlerine, uygun hadislere veya değerli bir sahabî sözüne dayanırdı. Bütün bunları re'y ve kıyasa tercih ederdi."
Hiç kuşkusuz İmam Şafiî ile karşılaşması ve ona duyduğu derin hayranlık da fıkıh metodu üzerinde etkili olmuştur.
İmam Şafii, onun imamlığını tescil ettikten sonra -Tabakâtu'l-hanâbile sahibinin ifadesine göre- şöyle demiştir:
"Ahmed sekiz haslette imamdır. Hadiste imamdır. Fıkıhta imamdır. Dil ilimlerinde imamdır. Kur'an'da imamdır. Fakirlikte imamdır. Zühdde imamdır. Vera'da imamdır. Sünnette imamdır."

4. Kelâm İlmi: Kelam ehlinin görüşleriyle ilgili derin bilgisi hakkında nasihatlerine bakmak yeterlidir. Ahmed b. Hanbel bu nasihatlerinde insanları kelamcılarla birlikte olmak ve tartışmaya girmekten sakındırmaktadır. Hatta onları dinlemeyi bile sakıncalı görmektedir. İşte onun ifadeleri:
Kelam konusuna girenler asla iflah olmazlar.1 Kelam işine girenler cehmîleşmekten kurtulamazlar." (Cehmiye fırkasına atfen.)
Oğlu Abdullah'a: "Sakın onların meclislerine oturma ve onlandan biriyle konuşma!"
"Sünneti savunuyor bile olsalar kelam ehliyle oturma!"
Böylesi kesin tavsiyelerde bulunan bir zâtın onların prensip ve görüşlerini bilmemesi düşünülemez.

Hocaları:

İmam İbn el-Cevzî onun hocalarını sayarak şöyle demiştir; "Ahmed b. Hanbel'in dörtyüz ondört erkek, bir kadın hocası olmuştur."
Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: 1. Hüşeym b. Beşîi (Bağdat'ta beş yıl boyunca öğrencilik yapmıştır.) 2. Süfyân b. Uyeyne, 3. İbrahim b. Sa'd, 4. Yahya b. Saîd el-Kattân, 5. İmam Şafiî, 6. Kadı Ebû Yûsuf, 7. Mu'temer b. Süleyman, 8 Abdurrahman b. Mehdi, 9. Yezîd b. Harun, 10. Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, 11. Muhammed b. Ca'fer, 12. Yahya b. Saîd el-Emevî.

Menkıbeleri:

Allah Teâlâ sünneti sözüyle ve ameliyle müdâfaa etmesi sebebiyle onun şanını zaman içinde daha da yükseltmiş, bu uğurdaki gayret ve özverisiyle akranlarının üstünde, tâbiûnun büyükleri arasında sayılmıştır. O, takva ehli evliyanın safları arasında da ön sıralarda yer almıştır.
İmam Ahmed b. Hanbel, Rabbine kulluk ve tâatinde örnek alınacak bir şahsiyetti. İbrahim b. Hâni anlatıyor: Zühd, ibâdet ve nefse eziyette onun kadar güçlüsü görülmemiştir. Gündüz oruç tutar, iftarı erkenden yaptıktan sonra yatsıdan sonra birkaç rekat namaz kılardı. Hafif bir uykunun ardından kalkıp abdest alır ve tanyeri ağarıncaya kadar namaz kılardı. Sonra bir rekat vitirle bu namazını bitirirdi.
Menkıbeleri kitaplara sığmayacak kadar çok olup İbn el-Cevzî,. Ebû Hatim ve Beyhakî tarafından müstakil eserlerde ele alınmıştır.
Örneğin zühdden söz edildiğinde Ahmed b. Hanbel'in adı anılmazsa eksiklik olur. Çoğunlukla sirke ve tuz ile yetinirdi. Yemeği bu kadar mütevazı olan İmam,

giyiminde de çok zâhidâne davra-
nirdı.
Hamdan b. Alî şöyle der: Pamuklu bir elbisesinden başka giyeceği yoktu. Fakat dâima temiz olurdu.
Humeyd b. Zenciveyh anlatıyor: Ahmed b. Hanbel'in sırtında yeşil bir cüppe gördüm. Üzerinde beyaz yün kumaştan bir yama vardı.
Yemesinde ve giyiminde böylesine tevazu ve zühd sahibi olan bir zâtın kadılık, valilik gibi devlet görevlerine iltifat etmeyeceği de açıktır. Nitekim şöyle bir olay anlatılır:
Ebu Bekr b. el-Esrem'den: "İmam Şafiî Ebû Abdullah'a şöyle demişti: "Müminlerin emîri, Yemen'e bir kadı tavsiye etmemi istedi. Abdürrezzâk'la görüşme arzun olduğunu biliyorum. Hem bu meramına erer, hem de hak için kadılık edersin." Ahmed b. Hanbel ona şu cevabı verdi: "Bunu sizden bir kez daha duyarsam, beni bir daha huzurunuzda göremezsiniz."
İmam Ahmed b. Hanbel'in zühdü fakirliğinden kaynaklanmıyordu. Bilakis vera' ve Allah korkusundan kaynaklanıyordu.
O, bütün bu ilim ve imametine rağmen olağanüstü mütevazı bir kişiliğe sahipti. Uzleti, zikir için inzivaya çekilmeyi severdi.
Yoksulluğuna rağmen cömert bir insandı. Az da olsa vermekten hoşlanırdı. Harun el-Müstemlî onunla yaşadığı şu olayı anlatır:
"imam ile karşılaştığımda Tanımda hiç para yok' demiştim. Bana beş dirhem uzatarak şöyle dedi: Bundan başka param yok!"

Çilesi:

Müslümanlar Halife Reşîd zamanına kadar Selef akidesi üzerinde gider ve Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın kelâmı ve vahyi olduğuna, yaratılmış (mahlûk) olmadığına inanırlardı. Halife Me'mûn zamanında Mutezile ve Cehmiye sivrilmeye' başladı. Bunlar an'm mahlûk olduğunu iddia ediyorlardı. Onlara göre Kur'an şeydi. Halife de zamanla bu görüşe meyletti. H. 218 yılında Halife halkın ve ulemânın imtihan edilmelerini emredere! Kur'an'ın mahlûk olduğu görüşünü dile getirmelerini istedi Iş-kence ve ölüm cezasından korkan bir çokları Halife'nin etnrkr uyarak istenenleri ikrar ettiler.
İmam Ahmed b. Hanbel, Selef-i Sâlihin böyle bir akidesi olmadığını, Kur'an'ın da yaratılmış olmadığını söyleyince hapse atili Me'mûn'un ölümüne dek hapiste kaldı. Mutasım hilafete geçir;: münazara için Imam'ı çağırttı. Huzurunda kendisine işken:: edilmeye devam edildi. Hapis ve işkenceyle dolu bu çile, tam yim sekiz ay devam etti. Bundan sonra salıverildi.

İmam bu zindan ve işkence hayatından sonra tekrar hadis ve fetva faaliyetine başladı. Bu arada babası Mutasım'm ardında Vâsık'm hilafeti başlamıştı. O da babasının ilk yıllarında oldur. gibi Kur'an'ın mahlûk olduğu iddiasını yaymaya çalıştı. Budk her yerde okutulup öğretilmesini istedi. Birçok âlim onun bu isic- ğine karşı çıktı. Halife Vâsık, İmam Ahmed b. Hanbel'e de fcr emir göndererek şöyle dedi: "Bundan sonra hiç kimse seninle toplanmayacak, benim bulunduğu toprakta veya şehirde kalrnavçaksın. Dilediğin yere gidebilirsin."
İmam, Vâsık'm bu fermanı üzerine evine kapandı. Namaz il: olsun evden çıkmadı. Bu durum, h. 232 yılında Vâsık'm ölümüm dek sürdü. Onun yerini alan Mütevekkil bu davadan vazgeçerü halk üzerindeki baskıyı kaldırdı.

Eserleri:

imam Ahmed b. Hanbel'in hadis dışında bir şey yazmamak ran islam kültür hazinesini çok değerli bilgilerden mahrum e-mistir. O, bu kararını gayet ısrarlı bir şekilde uygulamış, ha": kendisinden hadis dışında bir şeyler yazıldığını gördüğünde öfkelenmiştir.
Ebu Bekir el-Mervezî anlatıyor: "Horasanlı birini gördüm. Eh Abdullah'ın yanma gelmişti. Ona bir cüz uzattı. Ebû Abdulii: şöyle bir bakınca kendine ait sözler de bulunduğunu gördü. Sinir: bir hâlde kitabı elinden fırlattı."
1. Müsned; müteaddit baskıları yapılan büyük bir hadis kül yatıdır.
2. el-îlel; 1087 yılında İstanbul'da basılmıştır.
3. en-Nâsihu ve'l-mensûh.
4. ez-Zühd; basılan bölümü, İbn Hacer'in asıl hacmiyle ilgili söylediklerine uymamaktadır.
5. el-Eşribe; Şeyh Subhi es-Sâmurâî'nin tahkikiyle basılmıştır.
6. el-îman; İbn Ebî Hatim tarafından zikredilmiştir.
7. el-Fezâil; 1983 yılında iki cilt hâlinde basılmıştır.,
8. el-Ferâiz.
9. el-Menâsik.
10. Tâ'atu'r-Resûl.
11. el-Mukaddem ve'l-mu'ahher.
12. Ceuâbâtu'l'Kur'an.
13. Hadîsu Şu'be.
14. Nefyu't-teşbîh.
15. el'îmâmet.
16. Kitâbu'l-fiten.
17. Kitâbu fezâili Ehli'l-Beyt.

18. Musnedu Ehli'l-Beyt.
19. el-Esmâ ve'l-kunâ; Kuveyt'te basılmıştır.
20. Kitâbu'târîh; îbn el-Cevzî ve Zehebî taraûndan zikredilmiştir.
Ahmed b. Hanbel'e nispet edilen eserler:
1. et-Tefsîr; Zehebî'ye göre asılsız bir kitaptır.
2. er-Risâle fi's-salât; Zehebî'ye göre uydurmadır.
3. Kitâbu'r-reddi ale'l-Cehmiyye; Zehebî'ye göre uydurmadır.
4. Kitâbu'l-ilel; üç ciltir.
5. Kitâbu'l-ilm; üç cilttir.
6. Kitâbu's-sunne; üç cilttir.

Vefatı:

Hastalığı: Salih b. Ahmed anlatıyor: Hicrî 241 yılı rebîülevvel ayının ilk günüydü. O Çarşamba gününün gecesinde babam ateşlendi. Ateşi bir türlü düşmüyor, güçlükle nefes alabiliyordu. Durumdan haberdar olan halk ziyaret için eve gelmeye başladılar. İnsanlar gruplar halinde gelip geçmiş olsun dileklerinde bulunuyor ve dua ederek çıkıyorlardı.
Vasiyeti: Salih b. Ahmed anlatıyor: Babam şöyle vasiyette bulundu: "Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'in vasiyetidir. O vasiyet eder ki Allah'tan başka ilah yoktur. O'nun ortağı da yoktur. Muhammed O'nun kulu ve Resûlü'dür. O'nu hidayet ve hak dinle göndermiştir ki -müşrikler istemese de- onu bütün dinlerin üzerine çıkarsın. Hane halkından sözünü dinleyenlere Allah'a kulluk etmelerini, hamd edenler arasında hamd etmelerini, Müslümanlara karşı dürüst davranmalarını vasiyet eder. Vasiyet ederim ki ben Rab olarak Allah'tan, din olarak İslam'dan, peygamber olarak Hz. Muhammed'den razı ve hoşnut oldum."
Bundan sonra borçlarının ödenmesini, oğulları Salih ve Abdullah'ın kız erkek bütün çocuklarına 10'ar dirhem verilmesini vesiyet etti.
Vefatı: Merhum, h. 241 senesi rebîülevvel ayının on ikinci Cuma günü vefat etti.
Cenaze namazında bir milyona yakın erkek ve altmış bin kadın hazır bulundu. O gün bütün Bağdat halkı abdest almak isteyenler için evlerini kapılarını gelip geçenlere açmışlardı.

Ne Dediler

1- Kuteybe: Zamanımızın en hayırlısı İbnu'l-Mübârek idi. Sonra -Ahmed b. Hanbel'i gösterek- bu gençtir. Ahmed'i seven birini gördüğünde bü ki o, sünnete

sahip çıkan biridir. Sevrî, Evzâ'î ve Leys'in zamanlarına yetişseydi onların önüne geçirilirdi.
Kuteybe'ye "Onu tâbiûna katıyor musun?" diye sorulduğunda şöyle cevap verdi: Hem de büyükleri arasına.
2- İmam Şafiî: Bağdat'ta bir genç gördüm. O, "Bize nakledildi ki" diye başladığında herkes tasdik ederdi. "O kimdi?" diye sorduklarında " Ahmed b. Hanbel" dedi.
3- Ali b. el-Medînî: Allah bu dini riddet günü Ebu Bekir (ra) ile, Halku'l-Kur'an fitnesinde Ahmed b. Hanbel ile teyit etmiştir.
4- Ebû Ubeyde: İlim şu dördünde zirveye ulaşır: ... ve Ahmed b. Hanbel.
5- İbn Mam: Allah rızası için hadis nakleden yalnız üç kişi gördüm: Ya'lâ b. Ubeyd, el-Kaanbî ve Ahmed b. Hanbel.
6- İbn Ebî Hatim: Babama Ahmed b. Hanbel ile Ali b. el-Medînî'den hangisinin daha güçlü hâfiz olduğunu sormuştum. Şu cevabı verdi: Hıfzda birbirlerine yakındılar. Fakat Ahmed fikıhça daha üstündü.

İmam Mâlik B. Enes

Adı: Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir.
Künyesi: Ebû Abdullah
Nisbesi: 1- el-Esbahî; Himyer'den Zî Esbah'a nispetidir.
2- el-Medenî; ikâmet ettiğibelde olan Medine'ye nispetidir.
Doğum Tarihi ve Yeri: Büyük sahabî Enes b. Mâlik'in (ra) vefat ettiği h. 93 senesinde dünyaya gelmiştir. Anne karnında kalış sûresi olağanüstü bir şekilde üç yıl sürmüştür.
Sıfatı ve yetişmesi: Uzun boylu, iri yapılı, sarışın, mavi gözlü biriydi. Gür sakalları vardı. Saçı sakalı aktı. Bıyıklarını uzatır, kısaltmaz di.
Temiz giyimliydi, ince ve beyaz renk kumaşı tercih ederdi. Giysisini sık değiştirir, sarığını çenesinin altından geçirip omuzlarından aşağı sarkıtırdı. Misk ve güzel koku sürünmeyi severdi.
İmam Mâlik refah ve bolluk içinde büyümüştür. Dış görünümüne Özen gösterir, her konuda kendine dikkat ederdi. Güzel ahlak ve edebinin yanı sıra vakur ve heybetli görüntüsüyle insanlar üzerinde saygın bir izlenim bırakırdı. Bulunduğu her mecliste izzet ve itibâr görürdü.

Öğrenim Hayatı:

imam Mâlik, ilim öğrenmeye erken bir dönemde on yaş civarında başladı. O yıl,

Medine'nin iki tabii fakîhi el-Kâsım b. Mu-hammed ve Salim b. Abdullah Hak'kın rahmetine kavuşmuşlardı. Küçüklüğünden itibaren çok zeki ve akdlı biri olarak terLijtı etmişti. Ezberleme ve kavrama gücü gerçekten parmakla gc&a-lecek düzeyde idi. İlim yani hadis Öğrenmeye sağlam bir niy-T t; faydalanma maksadıyla başladı. Çok bilgili denmesi veya &:bs sahibi olma gibi bir niyeti hiç olmamıştı. Bunu onun ağzındai n lemek daha doğru olacaktır:
"İlmi sırf kendim için öğrendim. İnsanların bana ihtiyaç::;• maları düşüncesiyle öğrenmedim."
İmam Şafiî anlatıyor: "Bir defasında Mâlik b. Enes'e 7:: Uyeyne, Zührî'den birçok rivayete sahip. Bunlar sende yok' :-.ı-misti Bu söze şöyle karşılık verdi: Dinlediğim her hadisi anlat&ak olsam, onları nakledenlere zulmetmiş olurum!"
Merhum hadis alırken çok titizlenir, Allah Resûlü'nün -i hadislerine büyük saygı gösterirdi. Bu mey anda söylediği;. ?:: çok anlamlıdır:
"Kimi şeyhler oturup bize bütün gün hadis nakleder de bir tek hadis almayız. Bu, onu suçladığımız için değil, hadi- üı olmayışındandır."
Yine o, bu konuda şöyle derdi: "Hadis şu dört kişiden ahızı: En çok rivayette bulunan dahi olsa, akılsızlığım ilan eden bru-siz. Halkı kendi hevâ ve arzusuna çağıran bid'atçı. Hadis ksunda suçlamasam da- insanlarla konuşurken yalan söylere Naklettiği hadise hâkim olmayan sâlih ve zâhid âbid."
Bir keresinde sorulmuştu: Niçin Amr b. Dinar'dan nakildeh-iunmadın? Şu cevabı verdi:
-Onun halkasına gittiğimde insanların ondan ayakta dinlediklerini gördüm. Allah Resûlü'nün (sav) hadisine duyduhr saygıdan dolayı onu ayakta almayı uygun görmedim.
imam Mâlik hıfz ve ezberde parmakla gösterilen bir insi:i Hatta bütün Hicaz'da hafızası en güçlü kişinin o olduğu bile söylenirdi. Medine Halkının bütün ilmine, hadis olsun, re'y olsuz û-kıfb. İmam Şafiî bu hususta şöyledemiştir:
"Mâlik ve İbn Uyeyne olmalardı, Hicaz'ın ilmi kaybolup di."
Zehebî şöyle der: Medine'de tâbiûndan sonra ilim, fıkıh, izzet ve hıfz bakımından Mâlik'e benzer biri daha çıkmamıştır.
İmam Mâlik kendi öğrencilik yıllarıyla ilgili olarak şunu anlatır- "Zührî Medine'ye gelmişti. Rebîa ile yanma vardık. Bize kırk küsur hadis nakletti. Ertesi gün yine gittiğimizde "Kitaba bakın da size ordan nakledeyim. Size dün naklettiklerimden elinizde yazılı bir şey var mı?" dedi.
Bunun üzerine Rebîa "İşte bu, dün naklettiklerinizi olduğu gibi size tekrar eder" dedi. Zührî "Kimmiş o?" diye sorunca 'İbn Ebî Âmir" diyerek beni gösterdi. Zührî "Oku bakayım" deyince dün naklettiği kırk hafdisi okudum. Zührî şöyle dedi: Bunları benden başkası hıfzeden birinin kaldığını sanmıyordum!"

Yolculukları:

İmam Mâlik geniş ilmi ve olağanüstü güçlü hafızasına rağmen hadis öğrenmek için yolculuğa çıkmamış, Hicaz'ın hadis mirasıyla yetinmiştir. Buna rağmen 21 gibi genç bir yaşta fetva makamına layık görülecek düzeyde ilmî birikim ve önderliğe sahip olmuştur. O, şeyhi Nâfi hayatta iken tedrisat halkasına sahip olmuş büyük bir âlimdi.

ilimleri:

Mutlak anlamda imamdı. Kur'an ve Sünnet kendisine hıfz, fıkıh ve bilgi olarak lütfedilmişti.

Hadis sahasında meydanın en güçlü süvarisi, hatta süvari başıydı. Onun isnadı; MâHk-Nâfi-İbn Ömer (ra), hadis isnâdlannm en sahihi (esahhul-esânîd), altın silsile (silsüe-i zeheb) sayılırdı. O yalnız sika râvilerden nakilde bulunur, herkesten hadis nakletmez, herkesi de dinlemezdi.

Hadisleri alırken ne derece derin araştırma yaptığı bütün akranlarının teslim ettiğ bir gerçektir. Örneğin Mekkelüerin imamı sayılan Süfyân b. Uyeyne onun hakkında şöyle demişti: "Allah Mâlik'e merhamet buyursun. Râvileri nasıl da kata tenkid ederdi." Yine o şöyle demiştir: "Mâlik, sahih olmadıkça hiçbir hadisi tebliğ etmezdi. Yalnız sikadan nakilde bulunurdu. Onun ölümüyle Medine'nin viraneye döneceğinden eminim."

Değerli öğrencilerinden olan Şafiî de şöyle demiştir: "Mâlik bir hadis hakkında en ufak kuşkuya kapıldığında tümünü atardı."

Fıkıh ilmine gelince, bu alanda kimsenin boy ölçüşemeyeceği eşsiz bir fikıh bilgisine ve melekesine sahipti. Onunla aynı veya farkla düşünen herkes bu hakikati dile getirmiştir. Yüce Allah onu bu ilmi sayesinde sülük ehlinin yıldızı, takva ehlinin imamı kılmıştır. O, Müslümanlardan önemli'bir bölümünün ûkhen itimâd ettikleri bir mezhep imamıdır.

Behlûl b. Râşid anlatıyor: Sünnetin sahihini çürüğünü çok iyi bilmesine rağmen bir ayete Mâlik kadar sarılan başka birini görmedim.

Abdullah b. Lehî'a anlatıyor: Ebu'l-Esved'e (en-Nadr b. el-Cebbar) sordum: Medine'de Rebîa'dan sonra söz kimin olacaktır? Şu cevabı verdi: Genç Esbahî'nin.

İmam Ahmed b. Hanbel de Mâliki zikrederek Evza'î, Sevri Leys ve Hammâd'ın önüne koymuş, "O, hadiste de, fıkıhta da imamdır" demiştir.

Zehebî ise şöyle demiştir: Varılacak son nokta Mâlik'in fıkhıdır. Onun görüşlerinden ötesi yoktur. Hiçbir şey yapmasa, hile ve maksatların gözetilmesi maddeleri ona yeterdi. Mezhebi Kuzey Afrika, Endülüs, Mısırın bir bölümü,

Şam'ın bir bölümü, Yemen, Sudan, Basra, Küfe ve Horasan'ın bir bölümünde yayılmıştır.

Hocaları:

imam Mâlik, sahabenin ilmini taşıyan tâbiûndan bir topluluğa yetişmiş ve onların ilmini öğrenmiştir. Bunlar arasında en güzideleri Abdullah b. Ömer'in (ra) azatlısı Nâfi idi. İmam şöyle derdi: 'Nâfi, Ibn Ömer'in ilmini oğullarından daha fazla yaymıştır."
Mâlik'in Nâfi katında çok özel bir yeri vardı. Nitekim o, bu hususta şunu anlatmıştır: "Henüz çok küçük yaşta Nâfi'in halkasına gitmeye başladım. Buna rağmen oturduğu yerden inip yanımda oturur ve bana hadis naklederdi."
Nâfi dışındaki hocalarından bazıları şunlardır: 1. Ebu'z-Zinâd Abdullah b. Zekvân, 2. Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr, 3. Yahya b. Saîd el-Ensârî, 4. Abdullah b. Dinar, 5. Zeydb. Elsem Mevlâ Ömer (ra), 6. Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî, 7. Abdullah b. ebî Bekr b. Hazm, 8. Saîd b. Ebî Saîd ei-Makbirî, 9. Mevlâ Ebû Bekr (ra).

Menkıbeleri:

İmam Mâlik'in menâkıb ve faziletleri pek çok olup ulemâ ve imamlar tarafından ciltler dolusu kitapta anlatılmıştır.
Akidesi: İmam Mâlik, istikâdının sıhhat ve istikâmeti noktasında tam bir Ehli Sünnet imamı idi. O, Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın Kelâmı olduğunu v# mahlûk olmadığını söylerdi. Sıfatları, hiçbir tefsire tâbi tutmaksızm olduğu gibi görüp anlardı. İlminin her yerde olduğunu, hiçbir yerin O'nun ilmi dışında kalamayacağını savunurdu. Kıyamet günü müminlerin Allah'ı gözleriyle göreceklerine (ru'yetuîlah) inanırdı. Ona göre iman, söz ve fiil olup ibadetle artar, günahlarla eksilirdi. Peygamber'e (sav) söven kimse, tevbe teklif edilmeksizin öldürülürdü. Sahabenin tafdîli meselesinde Ebu Bekir ve Ömer'in (r.anhüma) ümmetin en hayırlıları olduklarına inanır, Kaderiye mensuplarının arkasında namaz kılmayı ve onlarla evlenmeyi caiz görmezdi.
Takva ve ibadeti: Bu konuda örnek bir Müslümandı. Çok fazla nafile namaz veya oruç tutmazdı. Ama vera' sahibi, Allah'ın koyduğu sınırlara harfiyen riâyet eden biriydi. Her yerde hakkı söyler, iyiliği emredin kötülükten sakındırır di. Çok Kur'an okur, iffet ve istikâmetten ayrılmazdı.
Öğrencisi Abdullah b. Vehb anlatıyor: Bir defasında Mâlik'in kızkardeşine "Evde en çok neyle meşgul olduğu" sorulmuştu. Şu cevabı verdi: Mushaf ve tilâvet.

ilimde edep ve vera'ı: İbn Vehb şöyle demiştir: "Mâlik'in edebine dair anlattıklarımız, ilminden öğrendiklerimizden fazladır."
Kuteybe b. Saîd: Ders için evine gittiğimizde, yanımıza süslenmiş, gözleri sürmelenmiş, kokular sürünmüş ve en güzel elbisesini giymiş halde çıkardı/ Halkanın baş tarafina oturduktan sonra hizmetlisine seslenip yelpaze getirtir ve her birimize bir tane verirdi.
Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine duyduğu saygıdan ötürü sadece abdestli hâlde hadis naklederdi. Ders odasında şilteler ve yastıklar sağa sola serpiştirilmiş hâlde durur, Kureyş, Ensâr ve halktan gelenleri burada ağırlardı. Meclisinde daima vakar ve hilm havası hâkim olurdu. Onurlu ve heybetli bir insandı. Bulunduğu mecliste kavga gürültü ve ağız dalaşı olmaz, boş konular konuşulmazdı. Ne kadar çok sorulsa da siyer dışında cevap vermezdi. "Bilmiyorum" kelimesi, en çok kullandığı ifadeydi.
Bunu tavsiye ederek şöyle derdi: "Bilmiyorum" âlimin kalkanıdır. Onu ihmâl ettiğinde helake düçâr olabilir.
Heysem b. Cemîl anlatıyor: Duyduğuma göre Mâlik'e kırk sekiz mesele sorulmuş, onlardan otuz ikisine "Bilmiyorum" diye karşıhk vermiş!
"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" demedikçe hiçbir konuda fetva vermezdi.
Vakar ve heybeti: Öğrencisi Ebû Mus'ab anlatıyor: İnsanlar, Mâlik'in kapısına yığılır, kalabalıktan birbirlerini ezecek gibi olurlardı. Fakat halkasına oturduklarında birbirlerine başlarını bile çevirmezlerdi. Sultanlar ve emirler bile ondan çekinirlerdi. Konuşması, "Evet, -ya da- hayır" şeklinde olur, hiç kimse "Bu söylediğinin kaynağı nedir?" diye soramazdı.
Yine o anlatıyor: Bir soruya cevap vermediğinde o soru tekrar sorulmazdı.
Öğrencisi İmam Abdurrahman b. Mehdî şöyle der: "Mâlik'ten daha heybetli ve aklen daha kâmil birini görmedim."
Tavırları: Halife Mehdî Medine'ye geldiğinde Mâlik'e iki ya da üç bin altın göndermişti. Ardından er-Rebî yanma gelerek "Müminlerin Emîri, Bağdat'a giderken kendisine refakat etmeni istiyor" demişti. Bunun üzerine şöyle dedi: "Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Buseler, Medine onlar için daha hayırlıdır," Parası da olduğu gibi duruyor!
Mâlik şunu anlatmıştır: Mehdî (bir rivayette Reşîd) bana üç hususta danıştı. İlki Muvatta' adlı eserimi Kabe'ye astırmak ve insanları onunla amel etmeye zorlamaktı. Bunu şöyle diyerek geri çevirdim: Sahabe dahi furûda ihtilaf etmişler ve hepsi kendine göre isabet etmiştir. Minberi kaldırmaya gelince, insanları Allah Resûlü'nün (sav) bir hatırasından mahrum etmeyi uygun görmem. NâfÎ'i imam yapmana gelince, o kıratta imamdır. Mihrapta kendisinden farklı bir şey sâdır olması muhtemeldir. Bu cevaplarım üzerine "Allah seni muvaffak kılsın ey Ebu Abdullah" diyerek ayrıldı.

Çilesi:

İmam Mâlik, zorlama altındaki kimsenin boşamasının geçersiz olduğu söyler ve bunu hadis ile delillendirirdi. Kendisi bundan men edilmesine rağmen aynı fetvayı vermeye devam etti. Bunun üzerine Medine emîri Ca'fer b. Süleyman onu kırbaçlattı. O kadar ki kolu çıktı. Sonra saçı başı tıraş edilerek bir katıra bindirildi ve "Haydi fetvandan vazgeçtiğini haykır" dendi.. Bunun üzerine şöyle haykırdı: "Beni tanıyan tanımıştır. Beni tanımayanlara söylevim: Ben Mâlik b. Enes'im. Zorlama altındaki kişinin talâkı geçersizdir!" Bu durum Ca'fer'e bildirilince "Çabuk yetişin ve katırdan indirin" diye haber saldı.
O günden sonra yerinden kalkacağı zaman bir kolunu diğeriyle tutardı.
Yaşadığı bu çile, onu ne Rabbinin ne de halkın gözünde düşürmediği gibi daha da yükseltti. Çünkü o, hak uğrunda işkenceyi göze almış yiğit bir âlimdi.

Vefatı:

imam Mâlik yirmi iki gün devam eden bir hastalığın ardından h. 179 senesi rebîülevvel ayında Hak'ın rahmetine kavuştu. Beyaz kumaşa kefenlenmesini ve namazının sünnete uyularak cenaze mahallinde kıldırılın asını vasiyet etti. Namazını Emîr Abdullah b. Muhammed el-Hâşimî kıldırdı. Yine o cenazenin önünde yürüdü ve nâşını taşıyanlara katıldı. Bakî mezarlığına defıedildi.
Vefat ettiğinde 86 yaşındaydı.

Ne Dediler

Onun fazilet ve makamının büyüklüğü herkesin teslim ettit bir hakikattir. İslam ümmeti bu konuda hem fikirdir. Ulaştığı zir veyi beyan etmek anlamında hocaları ve öğrencilerinden bazılar nın şahadetlerini zikretmek istiyoruz:
1- Süfyân b. Uyeyne: Mâlik, Hicaz ehlinin âlimi ve devrim: hüccetidir.
Biz Mâlik'in yanında neyiz ki. Onun ancak eserlerine tâbi ok İniliriz. Bir şeyhe baktığımızda, eğer Mâlik ondan bir şey yazmışa biz de yazarız.
2- İmam Şafiî: Mâlik hocamdır. İlmimi ondan aldım. Âlimler zikredildiğinde Mâlikonların arasında- bir yıldızdır
3- Abdurrahman b. Mehdî: Hadisin sıhhati konusunda hiç kır şeyi Mâlik'ten üstün tutmam.
4- Evzâ'î Mâlik'i andığı zaman şöyle derdi:Âlimlerin âlimi, Ha remeynın müftüsü.

5- Yahya b. Sâîd el-Kattân: O, uyulması gereken bir imamdır Günümüzde hadisçe Mâlik'ten daha sahihi yoktur. O, hadiste b imamdır.
6- Yahya b. Maîn: Mâlik, Yüce Allah'ın halk üzerindeki hücc^: lerinden biriydi.
7- Nesâî: Yüce Allah'ın, Peygamberinin (sav) ilmi üzerindeki eminleri şu üç kişidir: Şu'be, Mâlik ve Yahya b. Kattan.

İmam Dârimî

Adı: Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fadl b. Behrâm b. Abdussamed.
Künyesi: Ebû Muhammed.
Nisbesi: **1**- et-Temîmî; mensup olduğu kabileye nispetidir.
2- ed-Dârimî; Temim oğullarından Dârim b. Mâlik'e nispetidir.
3- es-Semerkandî; ikâmet ettiği belde olan Semerkand'a nispetidir. Maveraünnehr'in meşhur şehirlerinden biridir.
Doğum Tarihi ve Yeri: Doğum tarihiyle ilgili olarak kendisi şöyle demiştir: Ben, İbn el-Mübârek'in vefat ettiği h. 181 yılında doğmuşum.
Doğum yeri muhtemelen yaşadığı şehir olan Semerkand'dır. İlim öğrenmek için ayrıldığı Semerkand'a yıllar sonra tekrar dönmüş ve ilmini orada yaymıştır.
Kaynaklar, hayatının ilk dönemi hakkında fazla bilgi içermemektedir.

Öğrenim Hayatı:

Dârimî olağanüstü bir zekâ ve dikkate sahipti. Bu melekeleri sayesinde dinlediği şeyi kolayca anlar ve ezberlerdi. Öğrenim yıllarında bir çok hocayla görüşüp hadis dinlemiştir. Kaynaklarda ne zaman başladığına dair kesin bilgi mevcut değildir. Hadis almada alçakgönüllü davranıp büyük küçük yaşlı genç demez herkesten hadis dinlerdi. Ancak sika ve güvenilir kimselerden hadis alır, dinlediği hadisleri ayıklar, herkesin hadisini nakletmezdi.

Yolculukları:

Doğduğu şehir olan Semerkand, ulemâ ve hadisçiler bakımından hiç de fakir bir yer değildi. Fakat diğer ilim merkezleri kadar şöhret kazanmamıştı. Meselâ Dârimî'den önce İslam âlemi çapında şöhret sahibi bir muhaddis çıkmamıştı. O döneme bakıldığında örneğin Bağdat'ta doğup büyüyen bir hadis öğrencisi dahi, onca ulemâ ve hadisçinin varlığına rağmen yolculuğa çıkmışken Semerkandh bir hadis öğrencisinin seyahat etmemesi düşünülemezdi.
Nitekim o da Allah Resûlü'nün (sav) hadisini güvenilir ağızlardan dinlemek için

yollara düştü. Bu dönemde Horasan, Bağdat, Küfe, Basra, Vâsıt, Şam, Humus, Sûr, Harran, Mekke, Medine ve daha bir çok şehri ziyaret etti. Oralarda hadis dinledikten sonra imamı ve hadisçisi olmak üzere Semerkand'a döndü. Rabbinin kendisine lütfettiği ilmi insanlarla paylaşmaya başladı.

İlimleri:

Yüce Allah, sözü dinlenen ve rehber kabul edilen bir imam olması için Dârimî'ye ilim kapılarını açmıştı. Hadis ilminde derin bilgi sahibi olmuştu. Hadislerin illetlerini iyi bilen, hadis tenkidine vâkıf bir hafızdı. Müsned adlı kıymetli eserini inceleyenler bunu yakinen göreceklerdir.
Hafız Recâ şöyle der: Allah Resûlü'nün (sav) hadisini Abdullah b. Abdurrahman'dan daha iyi bilen birini tanımıyorum.
Dârimî fıkıhta da tam bir derya idi. Fıkıh mezhepleri arasında tercihlerde bulunur, hükümlerin inceliklerini iyi bilirdi.
Kaynaklar Dârimî'nin tefsir âlimi olduğunu ve ayetlerin hüküm ve inceliklerini iyi bildiğini de kaydetmişlerdir.
Bu meyanda Muhammed b. İbrahim b. Mansûr eş-Şîrâzî şöyle demiştir: "O, tam anlamıyla müfessirdi."

Hocaları:

Yezîd b. Harun, Yala b. Abîd, Ca'fer b. Avn, Bişr b. Ömer ez-
Zehrânî, Muhammed b. Bekr el-Bersânî, Vehb b. Cerîr, en-Nadr b. Şumeyl, Osman b. Ömer b. Fâris,, Saîd b. Âmir ed-Dabe'î, el-Esved b. Âmiri İshâk el-Hadremî, Ebû Âsim, Ubeydullah b. Mûsâ, Ebul-Muğîre el-Hûlânî, Ebû Müshir el-Gassânî, Muhammed b. Yûsuf el-Feryâbî, Ebû Nu'aym, Ebu'l-Velîd, Zekeriya b. Adî, Yahya b. Hassan, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ali b. el-Medînî, Duhaym, Halife b. Hayât ve diğerleri.

Menkıbeleri:

Dârimî, her anlamda zamanın ender değerlerinden biriydi. Çok geniş bir ilim ve güçlü bir tefekküre sahipti, ilmi amel etmek için öğrenmiş, ilmi ve ameliyle Örnekrfüinuştu. İlimde güvenilirlik, vera', takva, zühd ve ibâdet düşkünlüğüyle halkın saygı ve sevgisini kazanmıştı. Dirfdarlık, hoşgörü ve tevâzuda örnek gösterilen bir insandı.
Bir defasında Sultan kendisini Semerkand Kadılığı görevine getirmek istemiş,

fakat Dârimî bu görevi geri çevirmişti. Sultan ısrar edip onu zorla kadı yapınca, tek bir davaya baktıktan sonra istifa etmiş ve istifası kabul edilmişti.
Yüce Allah Semerkand halkını onunu ilminden istifade ettirmiş, o da bulunduğu belde ve civarında Allah Resûlü'nün (sav) sünnetini yaymaya ve bid'atlar karşısında müdafaaya devam etmişti.
Bu ihlas ve gayretleri sebebiyle Allah tarafından Müslümanlara sevdirilmiş, zühd ve tevazudan asla ayrılmamıştır.

Eserleri:

imam Dârimî İslamî ilimlerin farklı dallarında faydalı eserler telif etmiştir. Bunların hiç kuşkusuz en değerlisi Sünen-i Dârimî adıyla bilinen hadis mecmuasıdır. Defalarca basılan bu eser, fıkıh bâblanna göre tasnif edilmiş olması sebebiyle en faydalı hadis kitaplarından biri olmuştur.
Bu eseri dışında bize ulaşmayan iki eseri daha olduğu kaydedilmiştir:
1- et-Tefsîr.
2- el-Câmi.

Vefatı:

İmam Dârimî, h. 255 senesi Tevriye günü ikindi namazından sonra vefat etmiştir. Arifeye rastlayan cuma günü defnedilmiştir. Vefat ettiğinde 75 yaşındaydı.
İshâk b. Ahmed b. Halef anlatıyor:
Muhammed b. İsmail el-Buhârî'nin yanında oturuyorduk. Abdullah b. Abdurrahman'ın vefat haberinin yazılı olduğu bir mektup getirildi. Mektubu okuduktan sonra başını eğdi, sonra kaldırdı ve bir dize söyledi. Yanaklarından yaşlar süzülüyordu.

Ne Dediler

1. İmam Ahmed b. Hanbel: O, -hadiste- imamdır.
2. Hafız Muhammed b. Beşşâr: Dünyanın hafızları şu dört kişidir: Rey'de Ebû Zur'a, Nisâbur'da Müslim, Semerkand'da Abdullah b. Abdurrahman ve Buhara'da Muhammed b. İsmail.
3. Hâfiz Ebû Saîd el-Eşec: Abdullah b. Abdurrahman imamımız dır.
4. Muhammed b. Abdullah el-Mahremî: Ey Horasanlılar! Abdullah b. Abdurrahman aranızda olduğu sürece başkasıyla oyalanmayın.
5. Muhammed b Abdullah b. Numeyr: Abdullah b. Abdurrahman

hıfzı ve vera'ıyla bize galip gelmiştir.
6. Recâ b. Mürcî: İbn Hanbel'i, İshâk b. Râheveyh'i, İbn el-Medînî'yi ve eş-Şâzkûnî'yi gördüm. Abdullah b. Abdurrahman'dan daha kuvvetli hafız görmedim.
7. Ebû Hatim er-Râzî: Muhammed b. İsmail Irak'a girenlerin en âlimiydi. Muhammed b. Yahya Horasan'a girenlerin en âlimiydi. Muhammed b. Elsem vera' bakımından en üstünü, Abdullah b. Abdurrahman ise hıfz bakımından en güçlüsüydü.
8. İbn Hibbân: Sağlam hafızlardandır. Dinde vera' ehlidir. Hadişleri hıfzedip toplayan ve tasnif edenler arasındadır. Beldesinde sünneti yaymış ve halkı sünnete davet etmiştir. Onu müdâfaa etmiş ve muhalefet edenlerle mücadele etmiştir.
9 Ebû Hâmid b. eş-Şarkî: Horasan beş tane hadis imamı çıkarmıştır: Muhammed b. Yahya, Muhammed b. İsmail, Abdullah b Abdurrahman, Müslim b. el-Haccâc ve İbrahim b. Ebî Tâlib.
10. ed-Dârekutnî: Meşhur sikadır.
11. el-Hâkim: Önde gelen hadis hâfızlarındandır.
12. Hatîb el-Bağdâdî: Hadis için yolculuk eden, hıfz, cem ve tasnif ile bilinenlerdendi. Güvenilirlik, doğruluk, vera' ve zühd ile tanınırdı.

13. Zehebî: Hâfiz imamdır. Hadiste önde gelen kişilerdendir.[1]

Genel Tanımlar

Hadis: Allah Resûlü'ne (sav) dayandırılan söz, fiil, takrir ya da sıfattır.
Haber: Hadis ile eşanlamlı olmakla birlikte, hem Peygamber'e (sav), hem diğer insanlara dayandırılması mümkün olan sözler olup daha kapsamlıdır.
Eser: Sahabî veya da tabiîye dayandırılan rivayettir. Bazı hâllerde, Peygamber (sav) belirtilerek O'na da isnâd edilebilir.
Kudsî hadis: Allah Resûlü'nün (sav), yüce Rabbinden yaptığı rivayettir. Rabbani hadis veya ilâhî hadis de denir.
"Ben kulumun yanında hakkımda zan ettiği gibiyim. O Beni andığı vakit, Ben onunla birlikte olurum. Eğer beni nefsinde anarsa, Ben de onu kendi nefsimde anarım. Eğer Beni bir toplulukta anarsa, Ben de onu daha hayırlı bir toplulukta anarım." (Bulıâri-Müslim)
Kudsî hadis konum bakımından Kur'ân ile nebevi hadis arasında bir yerdedir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim hem lafız, hem mânâ bakımından yüce Allah'a nispet edilirken Nebevi hadis hem lafız, hem mânâ olarak Peygamberimize nispet edilir. Kudsî hadis ise mânâ itibarıyla yüce Allah'a nispet edilir, ama lafız

itibarıyla de-
Bu itibarla kudsî hadis, ibadet maksadıyla okunmaz ve namazda tilâvet edilmez. Kur'ân-ı Kerim'de olduğu gibi tevatür tarî-kıyla da nakledilmemiştir. Aksine kimi kudsî hadis sahih, kimi zayıf, kimisi de uydurmadır.

Naklediliş Bakımından Hadisler

1 Mütevâtir:

Genel olarak yalan üzerinde anlaşmaları imkânsız olan bir topluluğun rivayet ettiği ve maddî bir şeye dayandırdıkları rivayettir.
Mütevâtir, hem lafız, hem mânâ itibarıyla mütevâtir ve sadece manâsıyla mütevâtir olmak üzere iki kısma ayrılır.
Hem lafız, hem mânâ itibarıyla mütevâtir: Râvilerin hem lafzı, hem de mânâsı üzerinde ittifak ettikleri mütevâtir rivayettir.
Mânâ itibarıyla mütevâtir: Râvilerin anlam üzerinde ittifak ettikleri, fakat her rivayetin özel mânâsı ile münferid kaldığı rivayetlerdir.
Mestler üzerine mesh etmeye dair hadisler buna örnektir. Mütevâtir hadis, her iki kısmıyla:
a- İlim ifade eder. Bu, kendisinden nakledildiği zâta nispetinin sahih olduğunun kafi olması demektir.
b- Haber verme şeklindeyse tasdik edilmesi, istek (emir ve yasak) ihtiva ediyorsa uygulanması suretiyle gereğinin yapılmasını ifade eder.

2. Âhâd:

Mütevâtir dışında kalan rivayetlerdir.
Rivayet tarîkları bakımından Meşhur, Aziz ve Garîb olmak üzere üç kısma ayrılır.
1- Meşhur: Üç ve daha fazla kişinin rivayet ettiği ancak tevatür derecesine ulaşmayan rivayettir.
Örnek: "Müslüman diğer müslümanların dilinden ve elinden kurtulduğu kimsedir." (Tirmizî, İman 12; Nesâî, İman 8)
2- Azîz: Sadece iki kişinin naklettiği rivayettir.
Örnek: "Sizden herhangi biri beni çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe (tam) iman etmiş sayılmaz." (Buhârî, İman 8; Müslim, İman 70; Nesâî, İman, 19)
3- Garîb: Sadece bir kişinin naklettiği rivayettir.

Örnek: "Ameller ancak niyetlerledir ve her kişi için sadece niyeti vardır..." (Buhârî, Bed'u'1-vahy 1, Itk 6, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Nikah 5, Eyman 23, Hiyel 1; Müslim, İmaret 155, (1907); Ebû Dâvud, Talak 11; Tirmizî, Fezâilu'l-cilıad 16; Nesâî, Taharet 60)
Bu hadisi sadece Ömer b. el-Hattâb (ra) rivayet etmiştir. Ondan da sadece Alkâme b. Ebi Vakkâs rivayet etmiştir. Alkame'den ise yalnız Muhammed b. İbrahim et-Teymî rivayet etmiştir. Mu-hammed'den sadece Yahya b. Saîd el-Ensarî rivayet etmiştir. Bunların hepsi de tâbiîndendir. Yahya'dan ise pek çok kimse rivayet etmiştir.
Derece itibarıyla da beş kısma ayrılır:
1- Sahih li zâtibî: Zaptı tam, adaletli râvinin kopukluk bulunmayan (=muttasıl) bir senedle rivayet ettiği, şâz olmayan ve bu mertebeden kabule engel bir illeti bulunmayan rivayettir.
Örnek: "Allah kim hakkında hayır murad ederse onu dinde fakih kılar." (Buhârî, Farzu'l-humus 7, İlm 13, İ'tisâm 10; Müslim, İmaret 98, Zekât 98, 100; Tirmizî, İlm 1)
Hadisin sıhhati üç hususla bilinir:
a- Hadis'in Buhârî ve Müslim'in Sahih'leri gibi rivayetlerine güvenilen kimselerce tasnif edilen eserlerde bulunması.
b- Hadislerin sıhhatini tespitte sözüne güvenilen ve bununla birlikte bu hususta esneklikle tanınmamış imam bir zâtın, hadisin sıhhatini açıkça ifade etmesi.
c- Râvilerinin ve rivayet kanallarının tetkik edilmesi.
Eğer sıhhat şartları eksiksiz olarak tesbit edilebilirse, o zaman hadisin sahih olduğuna hükmedilir.
2- Sahih li gayrihî: Bir kaç kanaldan rivayet edilmesi hâlinde, hasen li zatihi olan hadistir.
Örnek: "Eğer ümmetim üzerine zahmet vermeyecek olsaydım, her namazda misvak kullanmalarını emrederdim
(Buhârî, Cum'a 8, Temenni 9; Müslim, Taharet 42; Muvatta, Taharet 115, (1 66); Ebû Dâvud, Taharet 115, (46); Tirmizî, Taharet 18; Nesâî, Taharet 7)
Bu hadisi Ebû Hüreyre (ra) rivayet etmiştir. Hadisin raviler. arasında Muhammed b. Amr bulunmaktadır. Bu zat, adalet yönünden mükemmel olmakla bereber hafıza kusuru ile tenkıc edilmiştir. Bu yüzden hadis, sıhhat şartlarına haiz olamamışta Ancak hadis, râvilerinin hiçbiri tenkide uğramamış ve içinde ad: geçen râvinin bulunmadığı başka senedlerle de nakledilmiştir. Bu sebeple hadiste bulunan şüpheler giderilmiş ve sahih derecesine çıkmıştır. Fakat diğer rivayetlerin desteğiyle sıhhate ulaştığı için "Sahih li gayrini" olmuştur.
Buna "sahih li gayrihî" denilmesinin sebebi herbir rivayet tarîkinin tek başına ele alınması hâlinde sahih mertebesine ulaşanı am asıdır.

3- Hasen li zâtihî: Adaletli olmakla birlikte zaptı pek kuvvetli olmayan bir kimsenin muttasıl bir senetle rivayet ettiği, şâz ve merdûd olmayı gerektiren illetten uzak hadistir.
Hasen li zâtihî ile sahih li zâtihî arasındaki tek fark, sahih hadiste zaptın tam olma şartının koşulması ile birlikte, hasen lı zâtihide bunun şart olmamasıdır.
Örnek: "Namazın anahtarı taharet (abdest), tahrîmi (namaz dolayısıyla bazı fiillerin haram kılınması) iftitah tekbiri, tahlili (namaz dışındaki fiillerin mubah olması) ise selam vermektir." (Ebû Dâvud, Taharet 31; Tirmizî, Taharet, 3)
4- Hasen li gayrihî: Zayıf hadisin, biri diğerini telafi, edecek ve aralarında yalancı ve yalanla itham olunmuş bir râvi bulunmayacak şekilde birkaç tanktan nakledilmesidir.
Örnek: Ömer b. el-Hattab (ra) dedi ki: "Allah Resulü (sav) dua ettiğinde ellerini uzattığı takdirde onları yüzüne sürmeden geri çekmezdi." (Ebû Dâvud, Tirmizî)
Bu hadisi Tirmizî rivayet etmiştir. Hadisin Ebû Dâvûd ve başka eserlerde şahitleri bulunmaktadır. Bunların toplamı hadisin hasen olmasını gerektirir.
Hasen li gayrihi deniliş sebebi, herbir rivayet tarîki tek basma ele alındığında hasen mertebesine ulaşamamasıdır. Fakat başka rivayet tarîkleri mevcut olunca bu mertebeye ulaşacak kuvveti kazanmaktadır.
5- Zayıf: Sahih ve hasen şartlarını taşımayan hadistir.
Örnek: "Sû-i zanda bulunarak insanlardan korununuz" hadisi.

Munkatı Hadis

Munkatı' sened: Senedi muttasıl olmayan demektir. Daha önce sahih ve hasen hadisin şartları arasında senedin muttasıl olması gerektiği belirtilmişti. .
Munkatı' senedin dört kısmı vardır: Mürsel, mu'allak, mu'dal ve munkatı':
1- Mürsel: Sahabînin ya da tabiînden bir kimsenin Allah Re-sûlü'nden (sav) duymadığı bir şeyi O'na ref etmesi (nispet etmesi) demektir.
2- Mu'allak: Senedinin baş tarafları zikredilmeyen hadistir.
Bazen mu'allak ile senedinin tamamı zikredilmemiş hadis de kasdedilebilir. Buhârî'nin: "Peygamber (sav) her zaman Allah'ı zikrederdi" rivayeti gibi.
Umdetu'l-kârî müellifi gibi musanniflerin sened zikretmeksizin hadisi aldıkları asıl kaynaklara nispet ederek nakletmelerine gelince, hadisin nispet edildiği asıl kaynağa bakılmadıkça mu'allak olduğuna hüküm verilmez. Çünkü onu nakleden, hadisi bizzat senediyle nakleden değildir. O fer' durumundadır, fer'in hükmü ise aslın hükmü ile aynıdır.
3- Mu'dal: Senedinde arka arkaya iki ve daha fazla râvinin zikredümediği hadistir.

4- Munkatı*: Senedinde bir ya da arka arkaya olmamak şartıyla daha fazla râvinin zikre dilmediği hadistir.
Meselâ, Buhârî şöyle der: Bize el-Humeydî Abdullah b. ez-Zübeyr anlattı dedi ki: Bize Süfyan anlattı, dedi ki: Bize Yahya b. Said el-Ensarî anlattı, dedi ki: Bana Muhammed b. İbrahim et-Teymî'nin haber verdiğine göre o Alkanıe b. Ebi Vakkas el-Leysî'yi şöyle derken dinlemiştir: Ben Ömer b. el-Hattab (ra)'ı minber üzerinde şöyle derken dinledim: Resûlüllah (sav)'i şöyle buyururken duydum: "Ameller ancak niyetler iledir..." (Buhârî, Bed'u'1-vahy 1; Itk 6, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Nikah 5, Eyman 23, Hiyel 1) Eğer bu senetten Ömer b. el-Hattab (ra) kaldırılacak olursa hadise "mürsel" adı verilir.
Eğer "el-Humeydî" zikredilmezse mu'allak denilir.
Senedinde Süfyan ile Yahya b. Said zikredilmeyecek olursa mu'dal adını alır.
Şayet sadece Süfyan veya onunla birlikte et-Teymî de zikredilmeyecek olursa munkatı' adını alır.
Senedi munkatı' hadis; zikredilmeyen râvinin durumu bilinmediği için bütün kısımlanyla merduttur. Aşağıdakiler müstesna:
a- Sahabînin rivayet ettiği mürsel,
b- ilim ehlinden pekçok kimseye göre tabiînin büyüklerinin rivayet ettiği mürsel, eğer bir başka mürsel ile yahut Sahabînin uygulaması, ameli ya da kıyas ile desteklenirse,
c- Mu'allak: Eğer Buhârî gibi sahih rivayetlerin zikredilmesi esası ile yazılmış bir kitapta kesin ifadeler ile mu'allak olarak zik-redilmişse,
d- Bir başka tarîktan muttasıl olarak rivayet edilmiş olup kabul şartlarını da eksiksiz olarak taşıyorsa.

Tedlîs

Tedlîs: Hadisi gerçekte bulunduğu dereceden daha üstün bir mertebede olduğunu düşündürecek bir senedle nakletmektir.
Tedlîs iki kısımdır: İsnâdda tedlîs ve şuyûh Tedlîsi
1) İsnâdda Tedlîs: Kişinin, karşılaştığı kimselerden duymadığı bir sözü yahut yaptığını görmediği bir fiili o sözü duyduğunu ya da (o fiili) gördüğünü düşündürecek şekilde rivayet etmesidir. Meselâ dedi, yaptı, ya da filandan filan dedi yahut yaptı ve buna benzer ifadeler kullanması.
2) Şuyûh Tedlîsi: Rivayeti naklederek şeyhini (hadis aldığı hocasını) meşhur olduğu nitelikten bir başkası ile zikretmesi ve böylelikle onun bir başka râvi olduğu izlenimini vermesidir. Râvi bunu genelde hocasının kendisinden yaşça daha küçük olmasından Ötürü yapar ve daha aşağı mertebede bulunan birinden

rivayet ettiğinin açığa çıkmasını istemez. Ya da hocalarının fazla olduğunun sanılması İçin ya da başka maksatlarla yapar.
Tedlîs yapanlar pek çoktur. Aralarında zayıf râviler de, sika râviler de vardır. Hasan-ı Basri, Humeyd et-Tavîl, Süleyman b. Mehran, el-A'meş, Muhammed b. İshâk gibi.
Hadis hafizları tedlîs yapanları beş mertebeye ayırmışlardır:
1- Tedlîs yaptığı nadiren görülenler Yahya b. Saîd gibi.
2- Hadis imamlarının Tedlîs yapmasını muhtemel görmekle birlikte, imamlığı ve yaptığı rivayetlere göre tedlîsinin azlığı sebebiyle sahihlerde rivayetleri nakledilenler. Süfyan es-Sevrî gibi. Ya da sadece sika bir râviden tedlîs yapanlar; Süfyan b. Uyeyne gibi.
3- Ebû Zübeyr el-Mekkî gibi sikalara bağlı kalmaksızın (herkesten) bolca Tedlîs yapanlar.
4- Çoğunlukla zayıf ve meçhul râvilerin rivayetlerini Tedlîs yaparak nakledenler. Bakiyye b. el-Velid gibi.
5- Bir başka sebep dolayısıyla zayıf râvi kabul edilenler. Abdullah b. Lehîa gibi.
Müdelüsin naklettiği hadis makbul değildir. Ancak kendisi sika bir râvi olur ve rivayet naklettiği kimseden doğrudan hadisi aldığını açıkça ifade ederse müstesna. Bu durumda meselâ, şöyle der: Filanı şöyle derken dinledim, yahut şöyle yaparken gördüm yahut bana anlattı ve buna benzer bir ifade kullanmalıdır.
Şu var ki Buharı ve Müslim'in Sahihlerinde Tedlîs yapan sika râvilerden Tedlîs sigası ile gelen rivayetler makbuldür. Çünkü hadis imamları bu iki eserde nakledilen rivayetleri hiçbir ayırım yapmaksızın kabul etmişlerdir.

Muzdarib

Muzdarib: Râvilerin, senedinde ya da metninde ihtilâf ettikleri ve bunların birarada telifine ya da tercihine imkân bulunmayan hadislere denir.
Örnek: Ebû Bekr (ra)'dan rivayet edildiğine göre o Peygamber (sav)'e: Gördüğüm kadarıyla saçların ağardı demiş, Peygamber (sav) de bunun üzerine:
"Saçlarımı Hud (suresi) ve kardeşleri ağarttı" buyurmuş-tu.(Tirmizi, Tefsir, Vâkı'a, 3293)
Bu hadis yaklaşık on farklı şekilde rivayet edilmiştir. Muttasıl ve mürsel olarak rivayet edildiği gibi Ebû Bekir, Aişe ve Sa'd'dan müsned olarak da rivayet edilmiştir. Ancak telifin de, tercihin de mümkün olamayacağı daha başka ihtilaflarla da rivayet edilmiştir.
Şayet cem' (rivayetlerin telifi) mümkün olursa cem' etmek gerekir ve ızdırab ortadan kalkar.
Örnek: Peygamber (sav)'in Veda haccında ihrama hangi niyetle girdiğine dair

rivayetler arasında ihtilâf bulunmaktadır. Bu rivayetlerin bazısında hac için ihrama girdiği belirtilirken, bazısında da temettü' haccı için ihrama girmiş, bir diğer kısmında da hac ve umreyi birlikte (=hacc-ı kıran) yapmak üzere niyetlendiği zikredilmiştir.
Eğer tercih yapma imkânı olursa tercih edilene göre amel edilir ve aynı şekilde ızdırab ortadan kalkmış olur. Meselâ: Büreyde (r.anhâ)'nm hadisindeki rivayetlerin ihtilafı böyledir. Kendisi azad edildiğinde Peygamber (sav) onu kocası ile birlikte evli kalmayı sürdürmek yahut ondan ayrılmak hâllerinden birini seçmekte serbest bırakmıştı. Acaba kocası o zaman hür müydü, köle miydi?
el-Esved'in, Âişe (r.anhâ)'dan rivayetine göre kocası hür idi. Urve b. ez-Zübeyr ile Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekr'in rivayetine göre ise köle idi. Her ikisinin rivayeti el-Esved'in rivayetine tercih edilmiştir. Buna sebep ise Urve ile Kasım'ın, Aişe'ye olan akrabalıklarıdır. Çünkü Aişe (r.anhâ), Urve'nin teyzesi, Kasım'm halası idi. Esved ise akrabalık bağı bulunmayan yabancı biri olmanın yanında, rivayetinde inkıta' bulunan bir râvidir.
Muzdarib hadis zayıftır, delil olarak kullanılamaz. Çünkü muzdarib olması râvüerinin zapt sahibi olmadıklarını gösterir. Ancak eğer ızdırab, hadisin aslı ile ilgili değilse zarar vermez.
Aynı şekilde râyinin kimliği hususunda ittifak edilmekle birlikte adında, künyesinde ya da benzer bir husustaki ayrılıklar da ızdırâbı gerektirmez. Nitekim bu, sahih hadislerde çokça görülen bir husustur.

Metinde İdrâc

Metinde idrâc: Râvilerden birisinin hadise gerekli açıklamayı yapmaksızın kendiliğinden bir söz sokuşturması dır. Bunu ya bir kelimeyi açıklamak, ya bir hüküm çıkarmak ya da bir hikmeti beyan etmek için yapar.
idrâc hadisin başında, ortasında ve sonunda olabilir.
Başında yapılan idrâca örnek: Ebû Hüreyre (ra)'m rivayeti: "[Abdest azalarını iyice yıkayınız]. Ayak topuklarının ateşten vay hâline/"(Buhkrl İlim 30, VudıV, 27,29; Müslim, Taharet, 25-28,30; Ebû Dâvud, Taharet, 46)
Buradaki "abdest azalarını iyice yıkayınız" ifadesi Ebû Hüreyre'nin sözünden sokuşturulmuş bir ifadedir. Buhârî'nin yine ondan naklettiği şöyle dediğine dair rivayet bunu açıklamaktadır: Ebû Hüreyre dedi ki: Abdest azalarını iyice yıkayınız. Çünkü Ebu'l-Kasım (sav) buyurdu ki: "Ateşten topukların vay hâline!"
Bir delil bulunmadıkça hadiste idrâc olduğuna hüküm verilemez. Bu, ya râvinin kendi sözüyle veya muteber bir imamın sözüyle ya da sözün kendisinden Peygamber (sav)'in söylemesinin imkansız olduğunun anlaşılmasıyla bilinir.

Mânâ İle Hadis Rivayeti

Mânâ ile hadis rivayeti: Hadisi, mânâsını bozmamak şartıyla rivayet edilen kişinin kullandığı lafızlardan başka lafızlar kullanarak nakletmektir.
Ancak üç şartla caizdir:
1- Dil ve kendisinden rivayette bulunulanın maksadı açısından hadisin anlamını bilmesi.
2-Râvinin hadisin anlamını ezberlemiş olmakla birlikte lafzını unutması sebebiyle bunu gerektiren bir zorunluluğun bulunması.
Eğer lafzını hatırlıyorsa muhatabın dili ile ona anlatmaya gerek duyulması hâli dışında değişiklikte bulunması caiz değildir.
3- Lafzın, zikir ve benzeri hadislerde olduğu gibi telaffuzları ile ibadet edilen türden olmaması.
Eğer hadisi manâsıyla rivayet ederse bunu hissettirecek ifadeler kullanarak hadisin sonunda: "Yahut nasıl buyurmuşsa öyle" ya da "buna yakın ifadelerle..." demesi gerekir.
Namazda bilmeden konuşan Muaviye b. el-Hakem'in hadisinde de nakledildiği üzere Peygamber (sav) namaz kıldıktan sonra ona şunları söylemişti:
"Şüphesiz bu namazda insanların sözleri türünden şeyler konuşmak uygun değildir. Onda söylenebilecek sözler teşbih, tekbir ve Kur'ân kıraatidir."

Cerh Ve Ta'dıl

Cerh: Râvinin, rivayetinin reddedilmesini gerektiren bir niteliğe sahip olduğunu tesbit etmek ya da kabul edilmesini gerektiren bir niteliğe sahip olmadığını belirterek, rivayetinin reddedilmesini icap ettirecek şekilde değerlendirmektir. Râvi hakkında: O kezzâbtır (çok yalancıdır), fasıktır, zayıftır, sika değildir, muteber değildir ya da hadisi yazılmaz, demek gibi.
Cerh mutlak ve mukayyed olmak üzere iki kısma ayrılır:
E Mutlak: Râvinin herhangi bir kayıt söz konusu edilmeden
cerh edildiğini belirtmek. Bu, o râvinin rivayetinin her şekilde reddedilmesini gerektirir.
Mukayyed: Râvinin şeyh (hoca) ya da taife ya da buna benzer muayyen bir şeye nispetle cerhe dilmesi. Bu, o muayyen şeyle ilgili rivayetinin reddedilmesini gerektiren bir illet olur, başka hususlar için olmaz.
Meselâ: İbni Hacer, et-Takrib'de Zeyd b. el-Hünıâm hakkında: "Ondan Müslim de rivayet etmiştir". Doğru sözlüdür. Fakat es-Sevrî tankıyla gelen hadislerinde hata eder. Bu durumda sadece es-Sevrî'den rivayet ettiği hadisleri zayıf olur.

Cerhin mukayyed olarak sözkonusu edilmesinden kasıt, onun bu kayıtlı konuda sika olduğu iddiasını bertaraf etmek ise, başka hususlarda zayıf olmasına da engel değildir.
Cerhin bazı mertebeleri vardır:
En yüksek mertebe, bu hususta en ileri noktaya ulaşıldığına delâlet eden ifadelerdir. İnsanlar arasında en yalancı kişidir, yalancılıkta bir temel taşıdır ifadeleri gibi.
ikinci derecede mübalağaya delâlet eden ifadeler gelir. O kezzâbtır (çok yalancıdır), vaddâ'dır (çok hadis uydurur) ve deccâldir ifadeleri gibi.
En hafifleri ise o leyyfrı (yumuşak, gevşek), hıfzı kötü ya da hakkında konuşulmuştur, anlamındaki nitelemelerdir. Cerhin kabul edilmesi beş şarta bağlıdır:
1- Cerh yapanın adaletli olması gerekir. Fâsıkm cerhi kabul edilmez.
2- Dikkatli birisi tarafından yapılmalıdır. Dalgın ve dikkatsiz kimsenin cerhi kabul edilmez.
3-Cerh sebeplerini iyi bilen birisi tarafından yapılmalıdır. Hâvi eleştiri ve cerh sebeplerini bilmeyenin cerhi kabul edilmez.
4- Cerhin sebebini açıklamalıdır. Kapalı ifadelerle cerh kabul edilmez. Meselâ: Zayıftır demek ya da hadisi kabul edilmez demekle yetinilmez. Bunun sebebini de açıklaması gerekir. Çünkü kişiyi sebepsiz yere cerhetmeye kalkışmış olabilir. Tercih edilen görüş budur.
5- Adaleti herkesçe bilinen ve imamlığı şöhret bulmuş kimse hakkında yapılmamalıdır. Nafi, Şu'be, Mâlik ve Buhârî gibi. Bu ve benzerleri hakkındaki cerh ifadeleri kabul edilmez.
Ta'dîl: Râvinin rivayetinin kabul edilmesini gerektiren bir sıfata sahip olduğunun ve rivayetinin reddedilmesini gerektiren bir sıfatının bulunmadığının ifade edilmesidir. O sikadır, o sağlam birisidir, onda bir sakınca yoktur ya da hadisi reddolunmaz denilmesi gibi.
Mutlak ve mukayyed olmak üzere iki kısma ayrılır:
1- Mutlak: Râvinin herhangi bir kayıt konulmadan adaletle anılmasıdır. Bu onun her durumda sika olduğunun belirtilmesi demektir.
2-Mukayyed: Râvinin şeyh, cemaat ya da benzeri belli bir şeye nispetle âdil olduğunun belirtilmesidir. Bu durumda yalnız o muayyen şeye nispetle sika olduğu -başka hususlarda böyle olmadığını- ifade edilmiş olur.
O, Nâiı'den rivayet ettiği hadisleriyle veya Medineliler'den rivayet ettiği hadisleriyle sika birisidir, denilmesi gibi.
Ta'dîlin dereceleri vardır: En üst derece, bu hususta en ileride olduğuna delâlet eden ifadelerdir. İnsanların en sikasıdır, sağlam rivayet etmekte, gibi.
Sonra bir ya da iki sıfat ile pekiştirilen sikalıktır. Örneğin sikadır, sikadır yahut

sikadır, sebt (sağlam)dır gibi.
En alt derecesi ise en hafif cerhe yakın olduğunu hissettiren ifadelerdir. Sâlihtir yahut mukaribdir ya da hadisi rivayet edilir türü ifadeler gibi..
Ta'dîlin kabul edilmesi dört şarta bağlıdır:
1- Ta'dîl yapanın adaletli olması gerekir, fâsık bir kimsenin Ta'dîli kabul edilmez.
2- Uyanık olması gerekir. Dış görünüşe aldanan gafil kimsenin Ta'dîli kabul edilmez.
3- Adalet sebeplerini bilen bir kimse tarafından yapılmalıdır. Kabul ve red sıfatlarını bilmeyenin Ta'dîli kabul edilmez.
4- Rivayetinin reddedilmesini gereken yalancılık, açık fasıklık ya da buna benzer bir husus ile ün salmış bir kimse hakkında yapılmamış olmalıdır.

Haberin, İzafet Edildiği Kimse Bakımından Türleri

Haber izafet edildiği kimse itibarıyla üçe ayrılır: Merfû', Mevkuf ve Maktu'.
I- Merfû': Peygamber (sav)'e izafe edilendir. Kendi içinde iki kısma ayrılır. Sarih (açık) merfû' ve Hükmen merfû':
a- Sarih merfû': Bizzat Peygamber (sav)'e izafe edilen söz, fiil, takrir, ahlakî sıfat ya da yaratılışının niteliği ile ilgili şeylerdir.
b- Hükmen merfû': Peygamber (sav)'e izafe edilmiş hükmünü taşıyan rivayetlerdir. Bu da birkaç türlüdür:
1- Kişisel görüş olarak ifade edilmesi mümkün olmamak, tefsir mahiyetinde olmamak, sözün sahibi Isrâiliyâtı kabul etmekle tanınan birisi olmamak şartıyla, sahabîye ait söz. Meselâ bu söz kıyametin alametleri yahut kıyametin hâlleri ya da amellerin karşılıkları ile ilgili bir haberse ve kişisel görüş türündense o zaman mevkuf sayılır.
Eğer tefsir mahiyetinde ise aslolan kendi hükmünü almasıdır. Tefsir türü rivayetler mevkuf olur.
Söz sahibi, İsrâüiyâtı kabul etmekle tanınmış biriyse, bu durumda o söz İsrâiliyâta dair bir haber yahut merfû' bir hadis olmak arasındadır. Varolan şüphe sebebiyle hadis olduğu şeklinde hüküm verilmez.
Abâdile olarak bilinen Abdullah b. Abbas, Abdullah b. ez-Zübeyr, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Amr'm Kâb el-Ahbar'dan yahut başkasından İsrail oğullarına dair birtakım haberleri aldıkları muhaddisler tarafından belirtilmiştir.
2- Kişisel görüş kabilinden olmasına imkân bulunmayan Sahabî fiili. Buna örnek olarak Ali (ra)'ui küsuf namazını her rekatte iki rükû'dan fazla rükû' yaparak kılmasını göstermişlerdir.
3-Sahabînin herhangi bir hususu Peygamber (sav) dönemine izafe etmekle

birlikte peygamberin bundan haberdar olduğunu belirtmemesi. Ebû Bekr (ra)'m kızı Esma (r.anhâ)'nm: Biz Peygamber (sav) döneminde Medine'de bir at kestik ve onu yedik, şeklindeki sözü buna örnektir.
4- Sahabînin herhangi bir hususun sünnetten olduğunu söylemesi. İbni Mesûd (ra)'ın: -Namazdakini kastederek- teşehhüdü gizli okumak sünnettir, demesi gibi.
Bu sözü tabiînden biri söylerse bunun merfû' olduğu söylendiği gibi, mevkuf olduğu da söylenmiştir.
5- Sahabînin: Biz emrolunduk, bize yasak kılındı, insanlara emredildi ve benzeri sözler söylemesi.
Ümmü Atiyye (r.anhâ)'nın söylediği: Bize iki bayramda hür kadınları (namazgaha) çıkarmamız emredildi; sözü ile; bizlere cenaze teşyî etmek yasaklandı. Ancak bu hususta kesin bir ifade kullanılmadı, sözü.
6- Sahabînin herhangi bir şey hakkında masiyet hükmünü vermesi. Ebû Hüreyre (ra)'m ezandan sonra nıescidden ayrılan kimse hakkındaki: Buna gelince Ebu'l-Kasım (sav)'e isyan etti, sözü gibi.
Aynı şekilde Sahabînin herhangi bir şeyin itaat olduğu hükmünü vermesi de böyledir.
7- Hadisi rivayet edenlerin sahabî hakkında hadisi (peygambere) ref etti ya da rivayet etti, demeleri. Said b. Cübeyr'in, İbni Abbas (ra)'dan şöyle'dediğine dair rivayeti gibi: Şifa üç şeydedir. Bir içim bal, hacamat bıçağının kesiği ve bir ateşle dağlamaktır ve ben ümmetime dağlamayı yasaklıyorum, deyip hadisi (Peygam-ber'e) dayandırması gibi.
Aynı şekilde sahabî hakkında: ve hadisi nakletti yahut ona nispet etti veya hadisi Peygamber'e kadar ulaştırdı ve buna benzer ifadeler kullanılması da böyledir. Bu tür ibareler açık (sarih) merfû' hükmündedir.
II Mevkuf: Sahabîye izafe edilmekle birlikte merfû' hükmü kesinleşmeyen rivayettir. Meselâ, Ömer b. el-Hattab (ra)'m şu sözü böyledir: Alimin yanılması, münafığın Kitab'a dayanarak mücadele etmesi ve saptırıcı imamların hükümleri yıkar.
III Maktu': Tabiîye ve ondan sonra gelenlerden birisine izafe edilen hadistir.
Örnek: İbni Sîrin'in şu sözü: "Bu ilim bir dindir. Buna göre dininizi kimden aldığınıza dikkat ediniz."

Râvi Tanımları

Sahabî

Peygamber (sav) ile O'na iman ederek birlikte olan yahut O'nu gören ve bu hâl üzere ölen kimsedir.
Buna göre önce irtidâd eden, sonra tekrar İslama dönen kimseler de sahabî tanımına girer. el-Eş'as b. Kays gibi. Çünkü o Peygamber (sav)'in vefatından sonra irtidad eden kimselerdendi. Daha sonra Ebû Bekir'in huzuruna esir olarak getirildi, tevbe etti. Ebû Bekir (ra) da onun tevbesini kabul etti.
Peygamber (sav) hayattayken O'na iman etmekle birlikte, O'nunla görüşmeyen kimseler bu kapsam dışında kalır. Necaşı gibi. İrtidad edip de mürted olarak ölen kimseler de böyledir. Abdullah b. Hatal gibi.
Ashab-ı kiramın sayısı çoktur. Sayılarını kesin olarak tesbit etmeye imkân yoktur. Ancak yaklaşık olarak yüzondörtbin kişi oldukları söylenmiştir.
Ashabın hepsi sikadır ve adaletlidir. Onlardan bir kişinin dahi rivayeti makbuldür. İsterse bu kişi meçhul olsun. Bundan dolayı, Sahabînin cehaleti (kim olduğunun bilinmemesi) zarar vermez, denilmiştir.
ibni Abbas (ra)'m şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir bedevi Peygamber (sav)'e gelerek:
"Ben hilali -Ramazan ayı hilalini kastediyor- gördüm dedi." Peygamberimiz:
"Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet ediyor musun?" diye sorunca, bedevi:
"Evet dedi. Peygamber:
"Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet ediyor musun?" diye sordu. Bedevi yine:
"Evet" dedi. Peygamber şöyle buyurdu:
"Ey Bilal kalk, insanlara yarın oruç tutmaları için nida et." (Ebû Dâvud, Sıyâm 14; Tirmizî, Savm 7; Nesâî, Savm 8; İbni Mâce, Sıyâm 6)
Bu hadis, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî tarafından rivayet edilmiş olup İbni Huzeyme ve İbni Hibban sahih olduğunu belirtmişlerdir.
Son vefat eden sahabî Leysli Âmir b. Vasile olup, Mekke'de hicri 110 yılında vefat etmiştir. Kendisi Mekke'de en son vefat eden sahabîdir.
Medine'de en soıi vefat eden sahabî ise Hazrecii Ensardan Mahmud b. er-Rabi'dir. Hicri 99 yılında vefat etmiştir.
Şam bölgesinde son vefat eden sahabî Leys'li Vasile b. el-Eska'dır 86 hicri yılında vefat etmiştir.
Basra'da en son vefat eden Sahabî Hazredi ensardan Enes b. Mâlik'tir. 93 yılında vefat etmiştir.

Küfede en son vefat eden Sahabî Eslem'li Abdullah b. Ebi Evfadır. Hicri 87 yılında vefat etmiştir.
Mısır'da en son vefat eden Sahabî Abdullah b. el-Haris b. Ceze ez-Zebîdî olup Hicrî 89 yılında vefat etmiştir.
Hicrî 110 yılından sonra sahabe neslinden hiç kimse hayatta kalmamıştır.
Ashab-ı kiramdan en son vefat eden kişileri bilmenin iki faydası vardır:
1- Bu tarihten sonra ölen bir kimsenin sahabî olduğu iddiası kabul edilmez.
2- Bu tarihten Önce temyiz yaşma erişmeyen kimsenin sahabeden rivayet ettiği hadisler munkatı'dır.

Muhadram

Peygamber (sav)'e hayatta iken iman etmekle birlikte, O'nunla bir araya gelememiş olan kimseye denir. Muhadramlar ashab ile tabiîn arasında bağımsız bir tabakadır denildiği gibi, tabiînin büyükleridir, diye de söylenmiştir.
Bazı ilim adamları bunların yaklaşık kırk kişi kadar olduğunu dahi söylemiştir. Bunlardan bazıları: Üveys el-Karanî, el-Ahnef b. Kays, el-Esved b. Yezid, Sâd b. İyas, Abdullah b. Ukeym, Anır b. Heymun, Ebû Müslim el-Haylânî, Habeşistan kralı Necaşi.
Muhadram birinin rivayet ettiği hadis, tabiinin mürseli kak ündendir. Hüküm olarak munkatı olup kabul veya reddi nokts smda tabiînin naklettiği mürsel rivayetin kabulüyle ilgili kıstas lar uygulanır.

Tabiî

Peygamber (sav)'e iman eden bir kişi olarak Sahabî ile görüşe: ve bu hâli üzere ölen kimsedir.
Tabiûn hayli kalabalık olup sayılarının tesbitine imkân yoktu: Tabiûn üç tabakadır. Büyük, küçük ve orta.
Tabiûnun büyük tabakası rivayetlerinin çoğunluğu ashab-ı k ramdan olan kimselerdir. Saîd b. el-Müseyyeb, Urve b. ez-Züber ve Alkame b. Kays gibileri.
Orta tabaka hem sahabeden, hem de tabiîlerin büyüklerinde: çokça rivayette bulunan kimselerdir. Hasan-ı Basrî, Muhamme: b. Şîrîn, Mücâhid, İkrime, Katâde, Şa'bî, Zührî gibi.
Küçük tabaka, rivayetlerinin çoğunluğu tabiînden olan ve £.: sayıda Sahabî ile karşılaşmış kimselerdir, ibrahim en-Neha: Ebu'z-Zinâd ve Yahya b. Saîd gibi.

İsnâd

Sened de denir. Hadisi bize nakleden râvilerin zinciridir.
Meselâ: Buhârî dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf anlattı, bin Mâlik, İbni Şihab'dan, o Enes b. Mâlik (ra)'dan diye haber verdi ğine göre Resûlüllah (sav) şöyle buyurmuştur:
"Birbirinize buğzetmeyiniz, birbirinizi kıskanmayınız birbirinize sırtınızı çevirmeyiniz. Allah'ın kardeş kullar olunuz. Müslüman bir kimsenin, müslüman kardeşinde: üç günden fazla dargın durması helâl değildir." (Müslim, Birr ve Sıla, 23)
Bu senedde Abdullah b. Yusuf, Mâlik, İbni Şihab ve Enes \ Mâlik bulunmaktadır.
İsnâd, âlî ve nazil olmak üzere iki kısımdır:
Âlî isnâd: Sıhhate daha yakın olandır, nazil isnâd ise bunun aksidir.
Uluvv iki türlüdür. Sıfat itibarıyla uluvv, sayı itibarıyla uluvv.
1- Sıfat itibarıyla uluvv: Râvilerin zapt ya da adalet bakımından bir başka isnâddaki râvilerden daha güçlü olmalarıdır.
2- Sayı bakımından uluvv: Bir senetteki râvi sayısının bir başka senede nispetle daha az olması demektir.
Sayı azlığının uluvv olmasının sebebi, aradaki vasıtalar azaldıkça hata ihtimalinin azalmasından dolayıdır. Bundan dolayı böyle bir senedin sıhhat ihtimali daha yüksektir.
Nüzul ise uluvvün karşıtı olup sıfat itibarıyla nüzul ve sayı itibarıyla nüzul olmak üzere iki türlüdür.
1- Sıfat itibarıyla nüzul: Bir senetteki râvilerin zapt ya da adalet bakımından bir diğer senetteki râvilerden daha zayıf olmaları demektir.
2- Sayı itibarıyla nüzul ise; bir senetteki râvi sayısının bir diğer senettekine nispetle daha çok olması demektir.
Bazan aynı isnâdda sıfat itibarıyla uluvv ve sayı itibarıyla uluvv türleri birlikte bulunabilir. Bu durumda böyle bir isnâd, hem sıfat bakımından, hem sayı bakımından âlî olur.
Bazan birisi olur, diğeri olmaz. Bu durumda sened nitelik bakımından âlî, sayı bakımından nazil olabilir ya da bunun aksi sözkonusu olur. Uluvv ve nüzul (senedin âh ve nazil oluşunu) bilmenin faydası, çelişme hâlinde âlî olan isnadın lehine tercihte bulunabilmektir.

Müselsel

Râvilerin gerek rivayet eden, gerek rivayetle ilgili aynı husus üzerinde ittifak

etmeleri demektir.
Rivayet edenle ilgili hususa örnek: Muaz b. Cebel (ra)'ın rivâyetine göre Peygamber (sav) ona dedi ki: "Ey Muaz seni gerçekten seviyorum. Her namazın arkasında: "Allahım, Seni zikretmek, Sana şükretmek ve Sana güzel bir şekilde ibadet etmek için bana yardım et" demeyi sakın bırakma." Bu hadisi nakleden herkesin, kendisinden bunu rivayet edecek olana: "Ben de seni seviyorum, bu sebeple: Allah'ım... bana yardım et de" dediği zikredilmiştir.
Rivayetle ilgili olana örnek, Buhârî'nin Sahih'inde naklettiği şu hadistir: Bize Amr b. Hafs anlattı, bize babam anlattı, bize el-A'meş anlattı, bize Zeyd b. Vehb anlattı, bize Abdullah -İbni Mesud'u kastediyor- anlattı. Bize Resûlüllah (sav) -ki o hem doğru olandır, hem de doğruluğu tasdik olunandır- anlattı, dedi ki: "Sizden birinizin hilkati annesinin karnında kırk günde bir araya getirilir. Sonra alaka (kan emen bir sülük gibi yapışkan) olur..." (Buharı, Kader 1, Bed'u'1-halk 6, Enbiyâ 1, Tevhid 28; Müslim, Kader 1; Ebû Dâvud, Sünnet 17)
Burada râvilerin tek bir siga üzerinde ittifak ettikleri teselsülen görülmüştür. O da "haddesenâ: bize anlattı" sözüdür.
Ya da bu hadis râvinin hocasından duyduğu ilk ya da son hadis olması hâlinde teselsül olursa, bu da müselsel olarak değerlendirilir.
Müselselin faydası: Râvilerin birbirlerinden rivayet alışlarını iyice zaptettiklerini ve herbirinin kendinden öncekine tabi oluşta itina gösterdiğini açıkça ortaya koymaktır.

Hadis Yazımı

Hadis yazmak: Yazmak yoluyla hadis nakletmek demektir.
Bu yolda aslolan helâl olmasıdır. Çünkü bu bir araçtır. Peygamber (sav) de Abdullah b. Anır'a kendisinden duyduklarını yazması için izin vermiştir. Bunu Ahmed b. Hanbel, hasen bir sened ile rivayet etmiştir. Eğer yazmaktan dolayı şer'î bir salanca ortaya çıkacağından korkulursa o zaman ona engel olunur. İşte Peygamber (sav)'in: "Benden Kur'ân'dan başka bir şey yazmayınız. Her kim benden Kur'ân'm dışında bir şey yazmışsa onu silsin." (Müslim) hadisi buna göre yorumlanır.
Sünnetin korunması ve şeriatin tebliği ancak yazmakla mümkün olabiliyorsa o takdirde yazmak farz olur. Peygamber (sav)'in hadisini insanları yüce Allah'ın yoluna davet etmek ve onlara şeriatini tebliğ etmek üzere yazılı mektuplarla bildirmesi, buna göre açıklanır.
Hadisin yazılmasına itina göstermek gerekir. Çünkü bu, hadis nakletmenin iki yolundan birisidir. Hadis yazmanın iki niteliği söz konusudur. Vacip ve müstahsen.

Vacip olan yazma: Hadisi açık seçik, tereddüde düşürmeyen ve karışıklığa yol akmayan bir hat ile yazmaktır.
Müstahsen şekil ise aşağıdaki hususlara riâyet ederek yazmakla mümkündür.
1- Yüce Allah'ın adı geçtiği yerde "teâlâ, azze ve celle, sübhânehu" lafızlarından birisini ya da bunlardan başka yüce Allah'a açık övgü ihtiva eden bir kelimeyi rumuza başvurmaksızın (tam olarak) yazmak. Resûlüîlah (sav)'in adınm geçtiği yerde "(sav)" yahut "aleyhi's-salâtu ve's-selâm" ifadelerini rumuz kullanmadan açık bir şekilde yazmak.
Bir sahabînin adı geçtiği vakit "ra=Allah ondan razı olsun" yazar.
Eğer bir tabiî ya da ondan sonra duayı hakedenlerden bir kimse geçerse onun için "rahimehullah^Allah rahmet etsin" diye yazar.
2- Hadisin nassma başkasından ayırdedilecek şekilde bir işaret koyarak onu iki parantez () yahut iki köşeli parantez [ ] yahut iki daire 00 ya da buna benzer işaretler arasına alır ki, hadis başka şeylerle karışarak tereddüde düşülmesin.
3- Hataların düzeltilmesi için izlenen kurallara riâyet etmek.
4- Şayet iki ayrı kelime, iki ayrı satırda bulunuyor ve bunları birbirlerinden ayırmak yanlış bir mânâ izlenimi veriyorsa bu iki kelimeyi birbirinden ayırmam alı dır.
5- Muhaddisler arasında meşhur olanlar dışında rumuz lanmaktan uzak durmalıdır. Meşhur olan bu rumuzların şunlardır: "Haddesenâ" yerine "sena, nâ, desenâ? rumuz birisi yazılı olsa bile "haddesenâ" diye okunur.
"Kale" yerine "kaf harfi" rumuz olarak yazılır ve "kale: diye okunur. Çoğunlukla "kale" herhangi bir rumuz dahi maksızm hazfedilir, fakat hadis kıraati esnasında telaffuz edil:

Hadisin Tedvini

Hadis Peygamber (sav) döneminde ve dört halife dönemi: ir daha sonraları yapıldığı şekilde tedvin edilmiş değildi.
Beyhakî, el-Medhal'de, Urve b. ez-Zübeyr'den rivayet ettiçıe göre Ömer b. el-Hattab (ra) Sünnetlerii yazmak istedi. Bu hu?:.-::;-Allah Resûlü'nün (sav)'in ashabıyla istişare etti, onları yazz^ı doğrultusunda görüş belirttiler. Ömer (ra) bir ay boyunca buii-susta istiharede bulundu. Bir gün Allah ona bir karar vermeyi nasib etmiş hâlde sabahı etti ve şöyle dedi: Önceden Süneni Ccy-gamberin sünnetlerini) yazmak istedim. Daha sonra sizden ;i;e kimi kitaplar yazan ve sonra o kitaplara yönelerek Allah'ın Kitabım terkeden bir kavmi hatırladım, Allah'a yemin ederim ki. :en Allah'ın Kitabını ebediyyen başka bir şeyle karıştırmayacağını

Daha sonra Ömer b. Abdu'1-Aziz (ra) halifeliği döneminde hadisin kaybolacağından korktu. Medine'deki Kadısı Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'e şunu yazdı: Bir bak! Peygazc-r (sav) hadisinden neler varsa onları yaz. Çünkü ben ilmin kayixjl-masmdan, alimlerin gitmesinden korkuyorum. Allah Resulü (sav)'in hadisi olmadıkça da kabul etme. İlmi yayınız ve bilen bilmeyene öğretmek için ilim meclislerinde otursun. Çünkü ilim pzli saldı tutulmadıkça kaybolup gitmez.
Aynı emirleri İslam dünyasının diğer bölgelerine de gönderdi. Sonra Muhammed b. Şihâb ez-Zührî'ye bunları tedvin etmesi emrini verdi.
Böylelikle hadise dair ilk eser tasnif eden kişi emiri Ömer b. Abdu'l-Aziz'in emriyle Muhammed b. Şihâb ez-Zührî olmuştur. Allah ikisine de rahmet eylesin. Bu da hicri 100. yılın başlarında olmuştu. Daha sonra insanlar peşpeşe hadis eserleri derlediler ve hadis tasnifinde çeşitli yollar izlediler.

Hadis Tasnif Yolları

Hadislerin iki türlü tasnif yolu vardır:
Usûl tasnifi: Bunlar hadisin, musannifden isnadın son noktasına ulaşıncaya kadar senediyle tasnif edildiği eserlerdir. Bunların birtakım yöntemleri olup bazıları şunlardır:
1- Cüzler: Her bir ilim babı için özel ve bağımsız bir cüz tasnif edilir. Meselâ, namaz bahsi için özel bir cüz, zekât bahsi için özel bir cüz tasnif eder ve bu böylece sürüp gider. Nakledildiğine göre bu ez-Zührî ve çağdaşlarının izlediği yoldur.
2- Bablara göre tasnif: Tek bir cüzde birden çok bab bulunur ve bu bablar konulara göre düzenlenir. Fıkıh babları veya başka bablar şeklinde. Meselâ Buhârî'nin, Müslim'in ve Sünen sahihlerinin izledikleri yol budur.
3- Müsnedlere göre tasnif: Her Şahabının hadislerini ayrı bir bölüm hâlinde toplayıp "Ebû Bekir'in Müsnedi"nde Ebû Bekir'den (ra) naklettiği bütün rivayetleri kaydeder. Ömer Müsned'inde Ömer'den (ra) naklettiği bütün rivayetleri zikreder ve bu böylece sürüp gider. İmam Ahmed'in Müsnedinde izlediği yöntem gibi.
b- Furû' Tasnifi: Bunlar eseri tasnif edenlerin usûlden naklederek asıllarına nispet ile sened zikretmeksizin tasnif ettikleri eserlerdir. Bunun da çeşitli yöntemleri vardır. Bazıları:
1- Bablara göre yapılan tasnif: İbni Hacer el-Askalanî'nin
Bulûğu'l-merâm, Abdu'1-Ğani el-Makdisî'nin Umdetu'l-ahkâm adlı eserleri gibi.
2- Alfabetik sıraya göre düzenlenmiş tasnif: Suyuti'nin el-Camiu's-sağir adlı

eseri gibi.
Bunların dışında her iki türden de pek çok tasnif yöntemi vardır. Bu da hadis ehlinin, hadis öğrenimi ve maksatlarının gerçekleştirilmesi açısından, en uygun gördükleri yönteme göre yapılır.

Kütüb-i Sitte

Bu terim, aşağıdaki ana kitaplar hakkında kullanılır:
1- Sahih-i Buhârî
2- Sahih-i Müslim
3- Nesâî'nin Sünerii
4- Ebû Davud'un Sünen'i
5- Tirmizî'nin Sünen'i
6- İbni Mâce'nin Sünen'i

Usul-I Hadis

Usul-I Hadisin Mahiyeti

1- Usül-İ Hadisin Muhtevası:

Hadis usûlü adıyla inceleyeceğimiz konu, aslında Hadis usûlü ilmi olup Hadis İlminin Dirâyetü'l-hadis diye bilinen koludur. Hadis ilminin diğer kolu da Rivâyetü'l-hadis ilmidir.
Hadis'in sözlük anlamı yeni'dır. Eski demek olan kadim'in zıd-dıdır.
Hadis kelimesi Kur!an-ı Kerim'de söz ve haber, anlamlarında kullanılmıştır. Meselâ "Haydi omm gibi bir söz getirsinler" (Tur, 34) ayetinde söz, "Musa'nın haberi sana ulaştı mı?" (Taha, 20/9; Zâriyât, 24; Nâziât,,15) ayetinde de haber anlamındadır.
Hadisin terim anlamı ise, söz, fiil, takrir (onay), ahlaki ve fizikî sıfat olarak Hz. Peygambere izafe edilen her şeyin yazılı metinleri demektir. Çok özel ve dar anlamda Peygamber sözüne de hadis denir. Çoğulu ehâdîs'dir.
Usûl, asrın çoğuludur. Asıllar, kökler, kaynaklar mânâsına gelmektedir. Terim olarak yol, yöntem, sistem, düzen ve metod anlamlarında kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bir ilmin asıl konusundan önce öğrenilmesi gerekli esaslar, prensipler ve başlangıç bilgileri ve tekniklerini ifade etmektedir.
Hadis usûlcüleri dendiğinde,, hadis ilminin dirayete dayanan esas ve kuralları ile meşgul olan alimler (usûliyyûn) anlaşılır.

Hadis usûlü ilmi de hadis ilminin dayandığı prensipler, hadis metodolojisi demektir. Bu bilim dalına başlangıçta Mustalahu'l-hadis de denilmiştir. Aynı anlamda Ulûmu'l-hadis ifadesinin kullanıldığı da olmuştur.
Hadis usûlü, hadisin sened ve metnini kabul ve red yönünden inceleyen ilim dalıdır.
Hadis ilmi temelde rivâyetu'l-hadis ve dirâyetu'l-hadis diye iki ana bilim dalına ayrılmaktadır.
Rivâyetül-hadis ilmi, Rasûl-i Ekrem (sav)'in söz, fiil, takrir ve hâllerini; bunların zabt edilip usûlüne uygun olarak sonraki nesillere nakledilmelerini konu edinen hadis ilim dalıdır.
Mustalahu'l-hadis ve usûlü'l-hadis diye de isimlendirilen İJırâyetü'l-hadis ümi> "Sened ve metnin durumlarını anlamaya yardım eden kurallar ilmi" olarak tarif edilmektedir. Bu tariften anlaşılacağı üzere Dirâyetü'l-hadis ilmi, genel ve teorik kaideler doyarak râvî, rivayet ve mervî konularının inceleme ve eleştirisine zemin hazırlamaktadır.
Dirâyetü'l-hadis ilmi ve dolayısıyla hadis usûlü edebiyatı da Rivâyetü'l-hadis ilmi ve edebiyatı gibi ashab-ı kiramın hadi; nakli ve rivayetinde gösterdikleri titizlik, araştırma (tesebbüt-taharri) ve denetim faaliyetlerine dayanmaktadır. Ashabın üst seviyede bir dikkat ve titizliğe sahip olmaları yanında, birbirlerinden duydukları hadisleri daha iyi bilenden tahkik etmekten de geri kalmadıkları bilinmektedir. Hz. Aişe'nin (r.anhâ) yirmi kadai sahabînin rivayetlerini tashih ettiği bilinmektedir.
Sahabe ile başlayan bu araştırma ve tetkik gayretlen Dirâyetü'l-hadise ait kaidelerin şekillenmesine zemin hazırla mıştır. Tebliğ görevi ve Hz. Peygamber'e yalan isnâd etmeme gayreti, hadis ilmine dair tüm çalışmaların temelinde yatan gerçek olmanın yanında, hadis usûlünün, erken bir dönemden itibaren uygulama alanına taşınmasını sağlamış olan asıl sebeptir.
Alimler her ilmin olduğu gibi hadis ilminin de esas ve metodlarını tesbit etmişlerdir. Bu ilmin konusu Allah Resûlü'nüi: hadisleri olunca metodolojisi diyebileceğimiz usûlü de, bunlar. bilmeye, sahihini zayıfından ve mevzu olanlardan ayırdetmeyr yarayacak esaslar, kaideler ile hadisleri nakleden râvilerin hâllerini açığa çıkarmaya yarayacak kurallardan ibarettir.

2- Usûl Bilgisinin Gerekliliği:

Usûl bilgisi hadislerden faydalanabilmek için şarttır. Usûl bil-meyince hadislerden hüküm çıkarmak imkânsız hâle gelir. Usîl bu açıdan bir tür istifâde metodudur. Onun için "usûl"e metodolo; de denmiştir.
Bilindiği üzere hadis, dinimizin ikinci kaynağıdır. İster Kur'ân-ı Kerîm'in daha

iyi anlaşılmasında, isterse Kur'ân'da bulunmayan meselelerin, dinimizin ruhuna uygun şekilde açıklan:: değerlendirilmesinde olsun Allah Resulü (sav)'in sünnetine ihtiy» cimiz vardır. Hadis kitaplarından doğrudan istifade etmekse hay_ güç ve risklidir. İşte Usûl bilgisi bu zorlukları gidermeye ve rivayetlerden kolayca istifâde etmeye yarar.

3- Usûl Kurallarının Kaynağı:

Usûl-i Hadisin kaynağı tıpkı fıkıh, tefsir ve kelâm gibi diğer dinî ilimlerin usûlünde olduğu gibi Kur'ân-ı Kerîm ve sünnettir. Âlimler hadis usûlünün ilkelerini imkan nispetinde Kur'ân ve Sünnetin bir sarahat veya işaretine, bir karinesine dayandırmaya çalışmışlardır. Aksi takdirde, müşterek kaidelerden ziyâde, âlimine göre değişen bir usûl ortaya çıkardı. Nitekim bazı teferruatta, âlimlerin şahsî yorumları devreye girmiş ve oralarda farklıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar mezhepler arasındaki ihtilaflı durumlarda etkili olmuşlardır.

4- Hadis Usûlü'nün Doğuşu, Gelişmesi ve Temel Eserleri

Kur'an-ı Kerim'i dünya ve ahiret saadetinin yollarını gösteren bir hidayet rehberi olarak gönderen Yüce Allah, onu açıklama görev ve yetkisini de Resulü Hz. Muhammed'e (sav) vermiştir.
Kitab ve Sünnet arasındaki bu açıklanan-açıklayan ilişkisinin farkında olan sahabe-i kiram, başından itibaren Hz. Peygamber'in (sav) hadislerine ve hayatına fevkalâde itina göstermiş, onları ezberlemiş, yaşamış, aslana uygun olarak Öğrenmek, uygulamak ve başkalarına ulaştırmak için büyük gayret göstermişlerdir. Hadis kitaplarımız, bu üstün gayretlerin kanıtlarıyla doludur.
Sünneti öğrenmek maksadıyla günlerini, geçim temini ve ilim tahsili arasında taksim eden ilk müslümanlar, daha sonraları, yeni ülkeler fethedildikçe, tabiî olarak, bu kez yeni Müslümanların Kitab ve Sünneti öğrenme istek ve gayretleriyle karşılaştılar. Gerek halifelerce görevlendirilen valiler, gerekse fetih ordularında mücahid olarak bulunan sahabîler, asli görevlerinin tebliğ ve talim olduğu bilinciyle hareket ettiler. Fatih sahabîlerin bir çoğu, muhtelif beldelerde yerleşerek oralarda Kitab ve Sünnet bilgisini yaymaya çalıştı.
Sahabîlerin bu İlmi gayretleri hiç şüphesiz, kendilerini gören tabiîleri de aynı şekilde davranmaya şevketti. Kendi bölgelerindeki sahabîlerden aldıkları bilgilerle yetinmeyerek sünnetin beşiği olan Medine'ye gidip bilgilerini arttırmak isteyen tabiîler görüldü.
Dolayısıyla çok canlı ve hareketli bir ilim hayatı yaşanmaya başlandı. Böylece

daha sonraları hadis alimlerinin hemen hepsi tarafından uygulanacak ve müstehap şeklinde hükme bağlanacak rihle denen ilim yolculukları başlatılmış oldu.
Her ilmî faaliyetin belli esaslara göre yapılacağı ne kadar tabii ise, aynı şeylerin tekrarı da belli kaidelerin bulunmasını, yoksa konulmasını ve onlara uyulmasını gerektirir. Bir başka ifade ile. her şeyin bir yöntemi olur. Bu sebeple yukarıda işaret edilen ilmî faaliyetler de bazı kaidelerin belirlenmesini gerektirmiştir. İşte bu söz konusu kurallar, daha sonraları müstakil kitaplara konu teşkil edecek olan hadis usûlü prensipleridir.
Sünnet malzemesinin doğru nakli ve bu metinlerin sağlam bir şekilde korunup, eğitim-öğretiminin ve değerlendirmesinin yapılması ashab-ı kirâm'a ait bir şeref olmuştur. Ashab-ı kiram, hadis metinlerinin nakline öncülük ettikleri yani Rivâyetü'l-hadis ilmini kurdukları gibi rivayet olayının vazgeçilmez kaidelerini koymuş, Dirâyetü'l-hadis ilminin ilk temellerini de atmışlardır.
Müslümanlardan önce hiçbir millet, nakil ve rivayette râvilerin güvenilirlik durumlarını tespit için araştırma yapmayı ve bunu belli kaidelere bağlamayı düşünmemiştir. Olaylar ve rivayetler sadece nakledilmiştir. Nadiren bir-iki isimlik sened zikredilmiş, çoğu zaman ona da gerek duyulmamıştır. Bu sebeple hadis metinlerini nakledenlerin şahsi durumlarının inceden inceye araştırılması ve mutlaka sened zikrini esas alan Hadis usûlü İlmi, müslümanlara has bir meziyet olmuştur.
Usül-i hadis, bir kısım târihî gelişme safhalarından geçerek olgunlaşmış bir ilimdir. Kaideler, prensip ve tanımlar her ne kadar hadisten alınarak sistemleştirilmiş, tanzim edilmişse de, Resûlüllah (sav)'m hadislerinde böyle bir ilmin adı geçmemektedir.
Allah Resulü (sav) hadislerin öğrenilmesini ve aslına uygun olarak rivayet edilmesini teşvik etmiştir. O, kendisi hakkında yalan söylenmemesini o kadar ısrarla tembih etmiştir ki mütevâtir derecesine ulaşmıştır. Hattâ, Aliyyu'l-Kârinin Esrâru'l-merfû'cıda yer verdiği bir rivayete göre, kendisi hakkında yalana tevessül eden bir kimseyi en ağır cezaya çarptırmış, öldürtmüştür.
Ashâb zamanında, hadis usûlüne giren bazı meseleler su yüzüne çıkmıştır. Daha Hz. Ebû Bekir (ra) devrinden itibaren bunların birer birer ortaya çıktığı görülmektedir: Örneğin Hz. Ebû Bekr yeni bir hadis işitince şâhid istemeye başlar. Hz. Ömer bir adım daha atarak, çok hadis rivayetini yasaklar, bazılarını bu yüzden sorguya çeker, hattâ hapse atar.
Hadisçilerin üzerinde en çok duracakları tesebbüt ve itkân prensiplerinin böylece daha ilk zamanlarda kurumlaştığım, istikrara kavuştuğunu görürüz. Usûl-i hadisin, başta râvilerle ilgili bahisleri olmak üzfere birçok konusunun kaynağını bu tesebbüt, yani Hadis'in, Resûlüllah (sav)'a nispetinde sıhhat endîşesi teşkil

edecektir.
Hadislerin manen veya lafzen rivayeti, rivayette duyulan kuşkunun beyanı gibi usûle giren bir kısım meselelerin Hz. Âişe, ibni Abbâs, Abdullah İbni Ömer (r.anhüm) gibi birçok sahabî tarafından tartışıldığı bilinmektedir.
Nitekim İbni Sîrîn'in şu açıklaması bu hususu aydınlatır: "Müslümanlar başlangıçta sened sormazlardı. Ne zaman ki fitne ortaya çıktı, ondan sonra dikkat ettiler, ehl-i sünnetten olanlardan alıp, ehl-i bid3at olanlardan rivayet almadılar."
İbni Sîrîn'in, fitne ile neyi kastettiği rivayette belli olmasa da bunun Büyük Fitne de denen, Hz. Osman'ın şehâdeti hâdisesi olduğu açıktır. Çünkü sonradan yaşanacak bir çok fitnenin temelinde bu olay yatmaktadır.

5- Usûl Alanında Yazılan Eserler:

Usûl ilmiyle ilgili prensipler sahabe devrinde görülmeye başlamıştır. Tâbün devrinde ise daha da gelişmiş, İmam-ı Azam örneğinde olduğu üzere istikrarını bulan prensiplerden hareketle fıkıh tedyîn edilecek hâle gelmiştir. Fıkıh usûlü kitapları incelendiğinde İmam A'zam (V. 150/767) zamanına kadar yerleşmiş ve onun dayanakları olan -hadise ilişkin- birçok prensip ve kaideyi görmek mümkündür. İmam Şafiî (V.204/819) zamanında isha da gelişmekten öte, belli bir disiplin içinde yazıya geçirildiğin ?orü-rüz. Bu bağlamda İmam Şafiî'nin er-Risâle adlı eseri fiici usûlünde olduğu kadar hadis usûlünde de bir ilktir.
Yine de hadisçüer, usûl-i hadisle ilgili bahislerin üçünâ asır boyunca artmaya devam edip terimlerin dördüncü asırdi :L?un-lastiğini ve ilk müstakil telifin bundan sonra ortaya çıkutjn kabul ederler.

a) Erken Dönemlere Ait Eserler:

1) el-Muhaddisu'l-fâsıl beyne'r-râvi ve'l-vâî: Kadı Eri Mu-hammed el-Hasen İbni Abdirrahmân b. Hâllâd er-Râmeh-rmuzi (v.360/970 veya 971) tararından telif edilmiştir. Bu dalda kendisinden önce yazılanların hepsinden mükemmeldir.
2) Ma'rifetu ulûmi'l-hadis: Hâkim Ebû Abdillah en-Kisâburi (v.405/1014) tarafından telif edilmiş olup hadisle ilgili 5! i:-ui ilim zikredilmektedir.
3) el-Kifâye fi kavânîni'r-rivâye ve el-Câmi li-âdâbi'ş-r-. -*'s-sâmi': Hatîbu'l-Bağdâdî Ebû Bekr Ahmed İbni Ati (v.463/1070 veya 1071) tarafından telif edilmiş eserlerdir.
Konuları senedli bilgilerle işleyen âlimlere Mütekaddimûn yani Erken Dönem ulemâsı denilir.

b) Geç Döneme Ait Eserler:

Konuların senedli bilgilerle işlenmesi geleneğinin terkeildiği dönem eserlerinin müelliflerine Geç Dönem Muilüeri (^müteahhirûn) denilir. Hadis usûlünde bu iki grup aramdaki sınırı Hatîb Bağdadi oluşturmaktadır. Hatib dâhil, öncek: külcüler mütekaddimûn, ondan sonrakiler müteahhirûndur.
1) el-Ilmâ' fi zabti'r-rivayeti ve takyîdi'Uesmâ': Müelhl Kadı İyâz (Ebul-Fadl) İbni Musa el-Yahsûbî'dir (v.544/1149).
2) Mâla yeseu'î-muhaddise cehluh: Ebû Hafs Ömer İk: Abdil-MecîdMeyâncî (v.580/1184) tarafindan telif edilmiştir.
3) Ulûmu'l-hadis; Mukaddimetu Îbni's-Salâh: İbni Salâh (v 643/1245) tarafindan telif edilmiştir. Mukaddimetu İbni Salâh adıyla da meşhur olan bu eser, daha önce telif edilen benzer kitaplarda dağınık hâlde bulunan bütün konuları bir araya getirir. Kitapta, hadis ilminin 65 türüne yer verir.
İbni's-Salâh'tan sonraki usûl müellifleri çalışmalarını tamamen onun eserine dayandırmışlardır.

6- Ebû Hanîfe'pin Hadis Kabulündeki Şartları

Ebû Hanîfe'nin (ra) muhaddis yönünü tamamlayan bir hususun, hadis kabulünde koyduğu şartlar olduğu ifade edilmiştir. Usûl-i Serâhsî'den hareket ederek aşağıda sıralanacak kaideler, onun bu yönünü ve hadis hususundaki titizliğini belirtmekle kalmayıp usûl-i hadisin onun zamanında fiilen mevcudiyetini de gösterecektir.
Ebû Hanîfe'nin koyduğu şartlardaki "sıkılık", o devirde yaygınlık kazanan hadis uydurma faaliyetlerine karşı büyük İmamın İslam'ı koruma endişesiyle açıklanmaktadır:
1- Haber-i vâhid, yanında toplanmış olan usûle muhalefet etmemelidir. Zira bu usûl, şer'î kaynaklarda yapılan araştırmalar sonunda elde edilmiştir. Çelişki bulunması hâlinde iki delilden kuvvetlisiyle amel prensibine uyarak, haber-i vahidi terketmiş ve o haberi şâz saymıştır.
2- Haber-i vâhid, Kitab'm umûmi prensiplerine ve zahirine muhalefet etmemelidir. Böyle bir durumda Kitabın zahirini almış, rivayeti terketmiştir. Burada da prensip "iki delilden kuvvetlisiyle amel"dir. Ama bu rivayet, mücmel bir âyeti açıklama konumunda veya yeni bir hüküm koyma babında ise o zaman hadisi almıştır.
3- Haber-i vâhid meşhur sünnete muhalefet etmemelidir. Meşhur sünnet kavli

veya fiilî olsun farketmez, hüküm aynıdır. Burada da "iki delilden kuvvetlisiyle amel" prensibi esastır.
4- Haber-i vâhid, kendisine eşit olan bir başka habere de muhalefet etmemelidir. Bu çeşit iki haberden biri, tercih sebeplerinden biriyle diğerine üstün kılınır. Meselâ: İki sahabeden biri daha fakîhtir, veya biri fakîh, öbürü değildir, veya biri genç, diğeri ihtiyardır. Böylece hata ihtimalinden uzaklaşılmış olur.
5- Râvi, rivayet ettiği hadise aykırı amel etmemelidir. Köpeğin yaladığı kabın yedi kere yıkanması gerektiğini ifade eden Ebû Hüreyre (ra) hadisi gibi. Çünkü Ebû Hüreyre (ra) bu hadisin gereğine göre amel etmemiştir.
6- Haber-i vâhid, içerdiği fazlalıkta münferid kalmamalıdır. Bu durum, metinde olmuş, senette olmuş fark etmez. Böyle bir hâlde, Allah'ın dininde ihtiyat maksadıyla nakıs olanla amel eder.
7- Haber-i vâhid, çok bilinen bir olaya dair olmamalıdır. Çünkü bu tür olaylar hakkındaki haberin meşhur veya mütevâtir olması gerekir.
8-Hükümde ihtilaf eden sahabeden biri, onlardan birinin rivayet ettiği haberi delil olarak kullanmayı terketmemiş olmalıdır. Zira haber sabit olsaydı onlardan biri mutlaka o haberi delil olarak kullanırdı.
9- Seleften birinin, hadis hakkında tenkidi bulunmamalıdır.
10- Rivayetlerin ihtilaf etmesi hâlinde, cezalarla ilgili meselelerde hafif olanı almak esastır.
11-Râvinin rivayet ettiği hadisi zabt durumu, hadisi aldığı andan naklettiği ana kadar değişmemiş olmalı, unutma ve karıştırma yaşanmamış olmalıdır.
12-Haber-i vâhid sahabe ve tabiîn arasında alışılagelmiş uygulamaya aynı beldede kaldıkça muhalefet etmemelidir.
13-Râvî, rivayet ettiği şeyi iyi hatırlamadıkça sırf yazının kendi yazısı olduğuna dayanarak, yazıya itimad ederek rivayeti kabul etmesi caiz değildir.

Hadis İlminin Dalları

Hadisin dinî bakımdan işgal ettiği önemli konum zamanla bağımsız bir ilim dalma dönüşmesine sebep olmuştur. Hadis âlimleri İslâm'da Kur'âri'dan sonra en önemli yeri işgal eden bu ilim dalını, sahih olanlarını sahih olmayanlardan ayırmak için, hadisin sened ve metninin araştınlmasını konu edinen bir ilim olarak tanımlamışlardır.
Hadis ilmi üzerinde yapılan çalışmalar, bazı konuların bağımsız ilim dallarına dönüşmesine yol açmıştır. Bu ilim dalları şunlardır:

1. Rivâyetü'1-hadis İlmi:

Hz. Peygamber'in sünnetini, toplayan, nakleden ilim. Hadislerin yazılı şekillerini ihtiva eden bütün hadis kitapları (Sahihler, Camiler, Sünenler, Müsnedler...) bu ilme âit malzemeyi oluştururlar.
Hz. Peygamber'e nispet edilen söz, fiil, takrir ve sıfatların sağlam esaslarla naklini konu alan ilimdir. Hadislerin lafızlarını tesbite yarayan terimler de Rivâyetü'l-hadis ilminin konusuna girer.
Buradan anlaşılıyor ki, Rivâyetü'l-hadis ilminin konusu doğrudan doğruya Hz. Peygamberin sözleri, fiilleri, takrirleri ve sıfatlarıdır.
Bu ilmin içerdiği sağlam hadisleri tesbit ve nakil esasları, Hz. Peygamber'e (sav) ait hadisleri naldederken hata yapmama yollarını göstermesi bakımından çok önemlidir.

Bu Konuda Yazılan Eserler:

Hadislerin ilk tedvininden itibaren yazılan bütün eserler Rivâyetü'l-hadis ilmine ait eserler kabul edilir. İbni Şihâb ez-Zührî'den sonra İbni Cüreyc (Mekke), el-Evzai (Şam), Süfyân es-Sevrî (Küfe), Hammâd b. Seleme (Basra) hadisleri ilk tedvin edenler sayılır. Bilâhare bunların eserlerine Kütüb-i Sitte ashabının eserleri de eklenmiştir.

2. Dirâyetü'l-Hadis İlmi:

Hadislerin sıhhat durumlarını tesbit için, sened ve metnin durumlarını anlamaya yardımcı olan ilim dalıdır.
Rivayet, rivayet esas ve türleri, rivayete ait hükümler, râvilerin sıfatları, bir râvide bulunması gereken şartlar, nakledilen hadis türleri gibi konularla ilgilenen bir ilimdir.
Rivayet esaslarından maksat, semâ, arz, kıraat, icazet gibi hadis rivayet yöntemleridir. Rivayete ait hükümlerden maksat ise kabul veya reddir.
Nakledilen hadis çeşitleri, cami, sünen, müsned, rnu'cem, cüz, müstahrec, müstedrek gibi eserlerde nakledilenlerdir. Şu hâlde Dirayetül-Hadis ilmi, çeşitli eserlerde tasnif edilerek yazılmış hadisler hakkında kabul veya red hükmünü verebilmek için, onları değişik yönleriyle ele alan bir bilim dalıdır. Bu ilmin konusu Özetle kabul veya red bakımından hadisler ve râvileridir.

3. Cerh ve Ta'dîl İlmi

Sahabeden itibaren bütün hadis râvîlerinin doğruluk ve güvenirlik durumlarını inceleyen ilim dalıdır.
Râvîler genelde isimlerine ve künyelerine göre alfabetik bir tarzda sıralanır ve her birinin hayatı, kimlerden hadis rivayet ettiği, kimlere hadis naklettiği, diğer râvîler arasındaki yeri, adalet ve zabt bakımından durumu, hakkında hadis eleştirmenlerinin görüşü... teknik terimlerle ifade edilir. İlk asırlardan itibaren pek çok kıymetli eserin kaleme alındığı bu ilim dalında, İbni Ebi Hatim er-Râzî'nin el-Cerh ue't-Ta'dîl adlı kıymetli bir kitabı vardır.
Cerh, sözlükte silahla yaralamak, dürtmek, yarayı deşmek mânâlarına gelir. Ta'dîl ise düzeltmek, hakkını vermek, temizlemek demektir.
Cerh ve ta'dîl; hadis râvilerini irdeleyerek özel hayatlarında ve hadis rivayetinde kusur ve ayıp sayılan hâllerini ya da güvenilir olduklarını açığa çıkarmak demektir. Cerh ve Ta'dîl ilmi râvilerde hadis rivayetinde kusur sayılan bazı hâllerin bulunup bulunmadığını araştıran ilimdir.
Cerh ve Ta'dîl, Hadis Ricali İlminin bir bölümüdür. Hadis ilminde yüksek derecede bulunan bir âlimin, bir râviyi İslam dininin emir ve yasaklarına aykırı hareket, yalancılık ve hadis rivayet kaidelerine uymamak gibi bir sebeple tenkit edip rivayetini çürüğe çıkarmasına cerh denir.
Ta'dîl ise araştırma sonucu râvinin kötülükten uzak, dürüst, İslamiyetin emir ve yasaklarına bağlı, haûza bakımından kusursuz olduğunun belirlenmesidir. Cerh ve Ta'dîl İlmi, başka bir deyişle hadis râvilerinin güvenilir olup olmadıklarını ortaya koyan ilim dalıdır.
Cerh ve Ta'dîl İlminin temel eserleri:
a) Kitabul-Cerh ve't-Ta'dîl, İbni Ebî Hatim er-Râzî (240-327 h./854-938m.)
b) el-Kâmil, İbni Adıyy (277-327h./690-938m.)
c) Mîzânu'l-i'tidâl, ez-Zehebi (673-748h./1274-1337m.)
d) Lisânu'l-mîzân, İbni Hacer el-Askalânî.

4. Râvîler Tarihi ilmi:

Hadis rivayeti bakımından râvilerin hayatlarını, tabakalarını inceleyen ilimdir.
Hadis râvilerini inceleyen Rical ilminin bir bölümüdür. Râvilerin hâllerini, doğum-ölüm tarihlerini, kimlerden hadis aldıklarını, hadis alış yer ve tarihlerini, onlardan rivayette bulunanları ve seferlerini konu alır.
Bu da hadis rivâyetiyle birlikte doğmuş bir ilimdir. Râvilerin hâllerini bilmek, hadisleri tanımada ilk adımı teşkil ettiğinden Râvi Tarihi ilmi, hadis ilminin en önemli kollarından birini oluşturur.
Bu sahada en tanınmış eserlerden birkaçı:

a) et-Tabakâtu'l-kubrâ, îbni Sa'd (168/230h./784-844m.)
b) et-Târihu'l-kebîr, el-Buhârî.
c) Tehzîbu't-tehzîb, İbni Haceri'l-Askalânî.
d) el-lsâbe fî temyîzi's-sahabe, İbni Hacer.

5. Vürûd Sebepleri İlmi:

Hadislerin söyleniş veya bir fiil bildiriyorsa yapılış sebeplerini konu alan ilim dalıdır. Kur'an-ı Kerim için Esbâbu'n-nüzul İlmi (Ayetlerin iniş sebepleri) ne ise, hadisler için Esbâbu vurûdil-hadis ilmi odur.
Bu ilim daha çok hadislerin nâsih ve mensûhunu anlamada yardımcı olur. Ayrıca hadislerin taşıdığı hükmü anlamaya da yardım eder.
Esbâbu vurûdi'l-hadis konusunda yazılan en önemli eser, İbni Hamza ed-Dımeşkî'nin (1054-1120h./1644-1708m.) el-Beyan ve't-ta'rîf fî esbâbi vurûdi'l-hadisi'ş-şerîfadkldtabıdiT.
Hadislerin daha iyi anlaşılmasını sağlayan bu dalda. Suyûtî'nin de el-Luma1 adlı bix eseri vardır.

6. Garîbu'l-Hadis İlmi:

Hadis metinlerinde geçen, az kullanıldığı veya Arapça'ya sonradan girdiği için anlaşılması zor olan kelimelerin açıklanması bu ilmin konusunu oluşturur.
Bu ilme, Müşkilu'l-hadis ilmi de denir. Hadislerin iyice anlaşılabilmesi için bu ilme kesin ihtiyaç vardır. Çünkü bir hadisten hüküm çıkarmak, ancak onun iyi anlaşılabilmesiyle mümkündür. Hadis anlaşılamadığı takdirde çıkarılan hüküm yanlış olur.
Allah Resulü (sav) herkesin anlayabileceği fasih ve açık bir Arapça ile konuştuğu için hadislerde kapalılık ve anlaşılmayan bir taraf yoktur.
Ne var ki Hz. Peygamber'in (sav) vefatından sonra yabancı milletlerden İslam'a girenlerin çoğalması Arap dilinin kendi ifade kalıpları içinde söylenmiş hadislerin herkesçe anlaşılmaması durumuna yol açmıştır. Yeni müslüman olmuş milletlerin hadisleri Araplar gibi anlamasına imkan yoktu. Diğer taraftan hadislerin iyice anlaşılabilmesi belli bir İslami kültürü de gerektirir. Yeni müslüman olmuş bir yabancıdan böyle bir kültür beklenemez. İşte hadislerin herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilmesi için onun yüksek ifadelerini, anlaşılmayan yerlerini izah etmek Garibu'l-hadis ilminin doğuş sebebidir.
a) Garîbu'l-hadis, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Seliâm (157-224h./773-838m.)
b) Gatîhul-kadp, İbni Kuteybe

c) el-Fâik fi garîbi'l-hadis, Zemahşerî.
d) en-Nihâye fi garîbi'l-hadis, İbni'l-Esîril-Cezerî (544-606h./H49-1209m)

7. İlelü'l-Hadis İlmi:

Yalnız hadis uzmanlarının tesbit edebildiği ve hadisin sıhhatine engel olan gizli kusurları araştıran ilim dalıdır.
Zahirde sahih olan bazı hadislerde herkesin anlayamayacağı gizli kusurlar bulunur. Bu kusurlara illet denir. İllet kelimesinin çoğulu ileldir. İlelü'l-hadis, hadislerin illetleri demektir.
Hadislerin illetleri dışarıdan fark edilemeyecek derecede gizli olduğu için İlelü'l-hadis konusu hadis ilimlerinin en karışık ve en zor olanı sayılmıştır. Buna rağmen İslam alimleri Hadis İlminin her kolunda olduğu gibi bu önemli bölümünde de kıymetli eserler vermişlerdir. Birkaç tanesini kaydediyoruz.
a) Kitabul-ilel ve ma'rifetu'r-rical, Ahmedb. Hanbel
b) Kitabu'l-üel, et-Tirmizî.
c) Kitabu'l-üeli'l-hadis, İbni Ebî Hatim er-Râzî.
d) el-îlelü'l-varide fi'l-ehâdîsi'n-Nebeviyye, ed-Dârekutnî (306-385h./9l8-995m.) *

8. Muhtelifu'l-Hadis ilmi:

Bu ilim, aslen olmadığı hâlde dış görünüşü bakımından aralarında çelişki var gibi görünen hadisleri ele alır ve görünürdeki çelişkiyi giderir.
İbni Kuteybe'nin bu alanda yazdığı Te'uîlu muhtelifi'l-hadıs adlı eseri, Hadis Müdâfaası adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir.

9. Nâsih ve Mensûh İlmi:

Biri diğerinin hükmünü kaldıran hadisleri konu edinen bir ilimdir.
Bu ilmin en önemli kaynağı Hâzimî'nin el-î'tibâr adb. eseridir.

Sünnet; Kaynak Ve Önemi

Sünnetin Kaynağı

Hz. Peygamber (sav); vahiy, üstün beşerî akıl ve nebevi akıl ya da peygamberlik birikimi denilen üçlü bir yolla ilim elde etme imkanına sahip bulunmaktadır.

Vahiy gibi diğer insanların ulaşması mümkün olmayan bir bilgi kaynağıyla uzun süre temasta bulunan beşerî aklın en üst seviyesine sahip Hz. Peygamber'de, meleke-i nübüvvet denilen bir peygamberi ictihad kabiliyet ve birikiminin oluşacağı muhakkaktır. Bu yetenek sayesinde Hz. Peygamber (sav), başkalarının kavrayamadığı bazı ilahî gerçekleri kavrayıp en uygun ifade ve uygulamalarla insanlara anlatır. Sünnetin ulaşılmaz boyutu, başkalarının yorumlarından üstün oluşu işte buradan kaynaklanmaktadır.
Allah Resûlü'ndeki (sav) bu peygamberlik melekesine, diğer bir ifadeyle nübüvvet ilmine, Kur'an-ı Kerîm değişik kelime ve tabirlerle işaret etmektedir: Zikir, hüküm, hikmet, yüreği açmak, tefhîm, öğretmek ve göstermek gibi kelime ve terimler bunlardandır. Hz Peygamber'in ilahî iradenin beyanı niteliğindeki açıklamaları, ilahî anlatım ve denetim altındaki nebevi akıldan doğmaktadır, denebilir. Sünnetin'bağlayıcıhğı da işte bu ilahî-nebevî niteliğinden ileri gelmektedir.

Sünnetin Dindeki Yeri

Sünnet, Peygamber Efendimiz'den (sav) Kur'an dışında sâdır olmuş her türlü söz, fiil ve takrirlerden oluşmaktadır. Daha kısa ve fıkıh usûlü âlimlerinin anlayışına uygun bir anlatımla "Sünnet, Allah Resülü'nün söz, fiil ve takrirlerinden ibarettir."
Şer'î debilerin ikincisi olan sünnetin tarifinde "peygamberlik" kaydı, vazgeçilmez unsurdur. Böylece sevgili Peygamberimiz'in (sav), peygamberliğinin başlangıcından vefatına kadar, Kur'an dışında söylemiş olduğu her söz veya yaptığı her fiil sünnet içinde yerini almış olmaktadır. Bu söz ve fiillerin ümmete yönelik genel bir hüküm getirmiş olması ile özel kişilere veya kendi zatına yönelik olması arasında fark yoktur.
Bu kapsamdaki sünnetin delil olduğunda bütün müslümanlar icmâ etmişlerdir. Yani "sünnef'in dinde delil olmadığını söyleyen hiç kimse veya grup bulunmamaktadır.
Öte yandan, Kitabın Sünnet'e göre üstün olduğu konusunda da bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Zira Kitap, lafiz olarak Allah katından indirilmiş, ibadetlerde okunması emredilmiş, bütün bir insanlık en küçük süresinin benzerini getirmekten âciz kalmış ilahî bir beyandır. Sünnet ise bu vasıflara sahip değildir. Bu açıdan bakıldığı zaman, delillerin sıralanmasında sünnet, elbette Kitap'tan sonra gelmektedir.
Kur'an'da sünnetin hukukî delil olduğunu gösteren ayetler bulunmaktadır. Bu sebeple sünnete ait her hangi bir delilin, mesela çelişki halinde olduğu sanılan bir ayetin zahirini korumak maksadıyla dikkate alınmaması, sünnetin delilliğini

gösteren ayetle-nn tamamının dikkate alınmaması anlamına gelir. Sünnet, Kur'an karşısında üç görev üstlenmiştir: Te'kid, tefsir, teşri'.
Te'kîd: Sünnet herhangi bir hükme Kur'an gibi delalet eder, yani her yönüyle Kur'an'm hükmüne uygun bir beyanda bulunur. Mesela, "Namazı kılın ve zekatı verin" (Bakara 43), "Ey inananlar, oruç size de farz kılındı" (Bakara, 183), "Kabe'ye gitmeye yol bulabilene haccetmek Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır" (Âl-i İmrân, 97) ayetlerinde mutlak olarak ifade buyurulan İslam'ın şartlarını bir de "İslam beş temel üzerine kurulmuştur" (Buharı, İman 1; Müslim, İman 22; Nesâî, İman 13; Tirmizî, İman 3) hadisi, -uygulamaya yönelik hiç bir açıklama getirmeksizin- sadece hüküm açısından beyan etmektedir.
"Mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin..." (Nisa, 29) ayeti ile "Her müslümamn malı diğerine haramdır" (Buhârî, Nikah 45, Edeb 57, 58, Ferâiz 2; Müslim, Birr 28-34; Ebû Dâvud, Edeb 40, 56) hadisi tam bir uyum içinde aynı mânâyı ifade etmektedirler.
Tefsir veya beyan: Sünnet, Kur'an'da bulunan herhangi bir hükmü, herhangi bir yönden açıklar. Buna genellikle, kısaca temas edilmiş (mücmel) hükümlerle, anlaşılması kolay olmayan (müşkil) hükümlerin açıklanması, mutlak hükümlerin belli kayıtlara bağlanması (takyîd), genel hükümlerin özelleştirilmesi (tahsis) denilmektedir.
Örneğin namaz ve zekatın uygulama biçim, Ölçü ve şekillerine açıklık getiren hadisler, yine "beyaz iplik siyah iplikten sizin için ayırt edilinceye kadar" (Bakara, 187) ayetindeki beyaz ve siyah iplikten maksadın gündüzün aydınlığı ile gecenin karanlığı olduğunu belirten hadisler ve yine "inanıp da imanlarına herhangi bir zulüm bulaştırmayanlar.." (En'âm, 82) ayetindeki zulümden kastın, "şirk" olduğunu açıklayan hadis, sünnetin bu özelliğini ortaya koymaktadır.
Sünnetin en yoğun şekilde icra ettiği görev Kitab'ı açıklamaktır. Bu sebeple "Sünnet Kitab'm açıklayıcısıdır" denilmiş ve Kitap ile Sünnet arasındaki ilişki de açıklayan-açıklanan ilişkisi olarak tesbit edilmiştir.
Sünnetin bu iki işlevi hakkında İslam bilginleri arasında herhangi bir görüş ayrılığı söz konusu değildir.
Teşrî: Kur'an'm herhangi bir hüküm getirmediği konuda sünnetin bir hüküm ortaya koyması demektir. Bu konu alimler tara-ûndan tartışılmıştır.
Bazı alimler, "Allah Teâlâ, Peygamber'e itaati farz kılmış ve Peygamber'in kendi rızasına uygun davranacağını bildiği için Ki-tap'ta hükmü belirtilmeyen konularda Peygamber'e hüküm koyma yetkisi vermiştir" dediler.
Bazıları da "Hiçbir sünnet yoktur ki, Kur'an'da bir aslı bulunmasın. Namazın rfasıl kılınacağını gösteren sünnetin, namazın kılınması emrini getiren ayete dayandığı gibi diğer konulardaki teşriî sünnetler de mutlaka bir ayete dayanır. Peygamber (sav) neyi haram veya helal kilmışsa, onları Allah tarafından bir

açıklama olmak üzere ortaya koymuştur" dediler.
Bu görüşler sünnetin müstakil olarak hüküm getireceğinde birleşmekte, sadece Peygamber'in tek başına ortaya koyduğu hükmü, doğrudan doğruya Allah'ın yardımına dayanarak kendiliğinden mi ortaya koyduğu, yoksa kendisine vahiy mi edildiği, ya da kalbine ilkâ ve ilham mı edildiği noktasında birbirlerinden ayrılmaktadırlar.
Sonuç itibarıyla sünnetin müstakillen teşri kaynağı olduğu açıklık kazanmaktadır. Fıkıh kitaplarında görülen "Bu konunun meşruiyeti sünnetle sabittir" ifadeleri de sünnetin bağımsız teşri kaynağı kabul edildiğini gösterir. Mesela, mest üzerine mesh etmek, yağmur duası ve namazı, şüf a, lukata, içki içene verilecek ceza bu tür konulardandır.
Burada şu hususa da dikkat edilmelidir. Peygamber (sav), herhangi bir hükmün tebliği konusunda hataya düşmekten korunmuştur.

Sünnetin Bağlayıcılığı

Sünnetin bir bütün ve kavram olarak bağlayıcılığı kesindir. Peygamber'e (sav) uymayı, verdiği hükme razı olmayı, O'nun hükmü karşısında mü'minlere seçim hakkı tanınmadığım belirleyen ayetler, sünnetin müslümanların hayatındaki etkin ve bağlayıcı rolünü ortaya koymaktadır.
Ancak Hz. Peygamber'in değişik vasıflarla ortaya koyduğu sünnetin bağlayıcılık derecesinin ve çerçevesinin aynı olmadığı da bir gerçektir. Hz. Peygamber
Risâlet (peygamberlik),
İftâ (müftilik)
Kaza (hakimlik)
İmamet (devlet başkanlığı) vasıflarından biri ile tasarrufta bulunur.
Risâlet vasfıyla ortaya koyduğu sünnet, genelde ayetleri özelliklerine göre açıklama (tefsir), belli bir şarta bağlama (takyîd), belli kişi ve şartlara özel kılma (tahsis), helal ve haramı açıklama, inanç ve hükümleri beyan etme maksadını taşır. Bu çeşit sünnet, ilahî hükümlerin bir beyan ve tefsiri demek olduğu için, hükmü kıyamete kadar devam edecek olan bir teşrî anlamındadır. Zira Hz. Peygamber (sav), bu tebliğ ve beyan tasarrufunda bir tebliğci ve «akilci durumundadır. Allah katından kendisine bildirilen gerçekleri nakil ve beyan etmektedir. Hz. Peygamber'in (sav) bu sıfatla ortaya koyduğu tasarrufları bütün ümmeti bağlayıcıdır.
İftâ, Allah Teâlâ'nm hükmünü delillerden çıkararak dini soruları cevaplandırmak, hükümleri Allah adına bildirmek, tebliğ ve izah etmek demektir. Hz. Peygamber bu tasarrufunda delillere bağlıdır. Bu yolla ortaya koyduğu hükümlerse ümmeti bağlayıcıdır.

Kaza, iki veya daha fazla kişi arasında cereyan eden anlaşmazlıklarda, sebep ve delillerin meydana getirdiği kanaate göre, haklıyı haksızı belirlemek maksadıyla verdiği hükümlerdir. Peygamber (sav) burada yeni bir hüküm ortaya koymaktadır.
Hz. Peygamber, kendisine getirilen davalar konusunda genel durumu ortaya koymak üzere şöyle buyurmuştur:
"Davanızı bana getiriyorsunuz, ben ancak bir beşerim. (Kimin haklı olduğu konusunda) bana bir vahiy gelmiş değildir. Vahiy gelmeyen konularda ben ancak re'yimle hükmediyorum. Olur ki biriniz, diğerine nisbetle delilini daha tesirli anlatır, daha iyi ortaya koyar, ben de onu haklı zannederek lehine hükmederim. Her kime kardeşine ait bir hakkı hükmeder, verirsem, sakın onu almasın. Ben ona bir ateş parçası vermiş olurum". (Buhârî, Şehâdât 27, Mezâlim 16, Hiyel 9, Ahkâm 20, 29, 31; Müslim, Akziye 5; Muvatta, Akziye 1; Ebû Dâvud, Akziye 7; Tirmizi, Ahkâm 11; kesâî, Kuzât 13)
Hz. Peygamber'in yargılama sonucu ortaya koyduğu sünnet, sadece davacı ve davalıyı bağlar. Ancak hüküm verirken takip ettiği yöntem, dikkate aldığı esaslar, yargılama ve hukuk usûlünde bize örnek oluşturur.
Devlet başkanlığı tasarrufu, ilk üç sıfat ve tasarrufundan farklı ve onlara ilâve bir yetki ve tasarruftur. Bunda bir yaptırım gücü söz konusudur. Öte yandan peygamberliğin devlet başkanlığını gerektirmediği de ortadadır. Çünkü bazı peygamberlere hükümdarlık verilmemiş, bazılarına ise verilmiştir. Hem hükümdar hem de peygamber olan Peygamberimizin bu iki vasfıyla ortaya koyduğu tasarruflar birbirinden farklıdır.
Hz. Peygamber'in (sav) devlet başkanı sıfatıyla yaptıkları hem diğer devlet başkanlarını bağlamaz hem de zamanın devlet başkanı izin vermedikçe, benzeri haklar müminler tarafından re'sen kazanılamaz. Ganimetlerin paylaştırılması, devlete ait mal varlığının uygun bir şekilde kullanılması ve harcanması, cezaların rn-fâzı3 orduların teşkili ve şevki, toprak, maden ve su gibi doğal kaynakların özel şahıs veya kuruluşlarca işletilmesi gibi hususlar bu tür tasarruflardır.
Başkan veya temsilcisi hüküm ve izin vermedikçe, bunların alınması, yapılması, icra ve infaz edilmesi caiz değildir. Bu konulara ait tasarrufları, sonra gelen başkan değiştirebilir. Meselâ Hz. İn (ra) isyancıların üzerine asker sevketmezken Hz. Ali (ra) sevketmiştir.
Sonuç itibarıyla sünnetin bağlayıcılığı, tartışmasız bir gerçektir. Cereyan ettiği konuya ve dayandığı niteliğe göre kapsam ve fıkhî hüküm açısından (vacip, mendup, müstehab gibi) farklılık göstermesi onun temel özelliği olan bağlayıcılığı ortadan kaldırmaz, aksine uygulama alanı ve kıymet hükmünün açıkça belirlenmesi anlamına gelir.

Peygamber ve Sünnete Olan İhtiyaç

Yüce yaratıcı insanoğlunu değerli ve mükemmel bir varlık olarak yaratmıştır. Fakat bu mükemmelliğine rağmen insan, ilahî hitaba doğrudan muhatap olacak yapıya sahip değildir. Bu sebeple dünyada insan hayatının başladığı günden beri, Allah Teâlâ, onların arasından seçtiği "Nebî" veya "Resul" denilen peygamberleri kullarıyla arasındaki irtibatı kurmak ve dinini açıklamakla görevlendirmiştir.

Bütün peygamberler, Allah'ın emir ve yasaklarını kullarına ulaştırmak ve onlara doğru yolu göstermekle görevlendirilmiş hidayet elçileridir. Peygamberler bu kutsal elçilik görevlerini hakkıyla yerine getirmeye çalışmışlardır. Bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) de ümmetine Allah Teâlâ'nın istediği şekilde yaşamaları için gerekli bilgileri uygulamalı olarak tesliğ etmiştir. Her peygamber gibi bizim peygamberimizin de iki temel görevi vardı: Tebliğ ve beyân.

"Ey Peygamber, Rabbînden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan, O'nun elçiliğini yerine getirmemiş olursun". (Mâide, 67)

"insanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkça anlatasın diye sana da Kur'an'ı indirdik". (Nahl, 44)

Peygamber Efendimiz (sav) vahiy yoluyla Allah'tan aldığı Kur'an ayetlerini, görevi gereği, insanlara sadece ulaştırmakla kalmıyor aynı zamanda onları açıklıyor ve anlatıyordu. Tebliğ ettiklerini açıklamak ve anlatmak O'nun aslî göreviydi. Hemen belirtelim ki Peygamberimizin tebliğ görevi evrensel olduğu için, açıklamaları da ona uygun bir çerçeve ve nitelikte gerçekleşiyordu. Yani sünnet, Kur'an'm evrensel planda Hz. Peygamber (sav) tarafından yorumlanması demek oluyordu.

Gerçek şu ki, yüce Kitabımızın yeterli, açık ve açıklayıcı oluşu bir hakikattir. Ancak onun bu niteliklerine rağmen, muhatapları olan insanların anlayış seviyeleri farkh olduğu için onu tek tek doğru olarak anlayıp kavramaları mümkün değildir. Öte yandan sorumluluk için duymak değil, anlamak gerekmektedir. İnsanları anlamadıkları şeylerden sorumlu tutmak mümkün değildir. Bu sebeple kim, neyi anlamak ihtiyacında ise, ona onu anlatmak gerekir.

En iyi, en güzel, en doğru ve en doyurucu açıklamayı da elbette Kur'an ayetlerini getirip tebliğ eden Peygamber yapacaktır. Pey-gamber'in açıklamaları, hiç bir zaman Kur'an'ın eksik, yetersiz ve kapah olduğu anlamına gelmez. "Allah'a kul olmak"tan başka görevi bulunmayan insanlar, ancak bu açıklamalar sayesinde O'na nasıl kulluk edeceklerini öğrenmiş olacaklardır. Bu sebeple sün-netsiz bir

müslümanlık düşünmek mümkün değildir.
Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır:
Peygamber size ne verirse onu alın, neyi yasaklarsa ondan da kaçının!".(Haşr, 7)
De ki: Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın".(Âliİmrân, 31)
Allah'a ve kıyamet gününe kavuşacağını uman sizler için Allah'ın Resülü'nde güzel bir örnek vardır".(Ahzâb; 21)
"Hayır Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem tayin edip verdiğin hükmü, içlerinde hiç bir sıkıntı duymadan kabul edip teslim olmadıkları sürece tam mü'min olamazlar".(Nisa, 65)
Gerçekten sen, doğru yola, Allah'ın yoluna çağırıyorsun".(Müminûn, 73)
"Peygamber'in emrine muhalefet edenler, fitneye ya da can yakıcı bir azaba uğramaktan çekinsinler".(Nur, 63)
"Kim Peygamber'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur". (Nisa, 80)
Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır:
"Kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir".(Buhârî- Müslim)
"Dinin elden çıkışı sünnetin terkiyle başlar. Halat nasıl lif lif kopup parçalanırsa, din de sünnetin birer birer terkiyle ortadan kalkar".(Dârimî, Mukaddime, 16)
Bütün bu ayet-i kerime ve hadis-i şerifler, müslümanların ancak sünnete sarılmak ve ondan ayrılmamaya çalışmak suretiyle İslamî kimliklerini koruyabileceklerini ifade etmektedir. Çünkü sünnetin terk edilmesiyle doğacak boşluk, sünnetin tam zıddı demek olan bid'atla doldurulacaktır.
Sünnet, en kısa ve genel anlatımıyla "İslam kültürü" demektir. Bid'at ise, İslam kültürüne ters düşen, onda yeri olmayan ve fakat ondanmış gibi görülmeye ve gösterilmeye çalışılan yabancı unsurlar demektir.

Sünnetin Türleri

Meydana Geliş Açısından Sünnet

"Hz. Peygamber'den bize intikal eden her şey" demek olan sünnet ya da hadis, değişik nitelikli bazı unsurlar ihtiva eder.
Sünnet, Kur'ân-ı Kerim'den sonra ikinci ana kaynaktır. Fıkıh usûlünde delil olarak kullanılan sünnet, Hz. Peygamber'den geliş şekline göre; söz, fiil veya onaylama (takrir) olmak üzere üçe ayrı-hr. Bazı âlimler sıfat (vasfı) sünneti ilâve ederek dörde ayırırlar.

1. Kavlî Sünnet (Sözlü Hadis):

Hz. Peygamberin (sav) çeşitli vesilelerle söylemiş olduğu sözlerdir. Meselâ;
"Ramazan hilâlini görünce orucu tutun, Şevval hilalini görünce orucu açın." (Ebû Dâvud, Savm 6)
"Size, sıkı sarıldığınız sürece sapıtmayacağınız iki şey bıraktım. Allah'ın kitabı, Resulünün sünneti." (Muvatta1, Kader, 3)
Peygamber (sav)'in günlük yaşayışı sünnetin tümünü kapsamaktadır. Zira sünnet kelimesi "Övülmüş veya kınanmış yol" anlamındadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:
"Kendilerine hidayet geldiğinde insanları inanmaktan ve Rablerinden mağfiret dilemekten alıkoyan, sadece öncekilerin sünnetinin (gidişatının) kendilerine gelmesini beklemelidir." (Kehf, 55)
Hz. Peygamber (sav) sünnet kelimesini sözlük anlamı olan, yol mânâsında kullanmıştır:
"Kim iyi bir sünnet (yol) edinirse, onun ve onunla amel edeceklerin sevabı o kimseye aittir." (Müslim, İlim, 15, Zekât, 69)
Hadisçiler, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirleri şeklinde tarif etmişlerdir. Aynı şekilde O'nun ahlâkî sıfatları, sîreti ve hayatı sünnettir.
Kavlî sünnet, Hz. Peygamber'in çeşitli vesilelerle söylemiş olduğu mübarek sözlerdir. Bu anlamıyla hadis ve sünnet eşanlamlıdır.
Hadislerin bütünü içerisinde önemli yer tutan kavlî sünnet, özel çalışmalara da konu olmuştur.
Hukukî açıdan da kavlî sünnetin önemi büyüktür. Çünkü fiilî sünnetin Hz. Peygamber'e mahsus özel bir hâl olma ihtimali vardır- Takriri sünnette de bir şahsa ve olaya mahsus özel bir hüküm veya izin olma ihtimali mevcuttur, hâlbuki kavlî sünnetin lafzî delâleti daha açıktır. Bu açıdan şer'î hükümlerin istinbâtmda kavlî sünnet, daha kuvvetlidir.

2. Fiilî Sünnet (Fiilî Hadis):

Resûlüllah'm davranış ve fiili uygulamalarıdır. Fiilî sünnete O'nun namaz kılışını ve haccını örnek verebiliriz. Kendisi şöyle buyurmuştur
"Ben namazı nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılın." (Buhâri,
Ezan 18, Edeb, 27)
Hz. Peygamber'in savaşlarda yapmış olduğu işler de fiili sünnete girer.
Fiilî sünnetler de diğer sünnetler gibi kısmen yazılarak ama büyük bir kısmı hafızadan hafızaya nakledilerek tevatür, meşhur, âhâd tarîkleriyle bize kadar ulaşan, hadis adı verilen sözlü ifadelerle belgelenmiş ve bunlar hadis

kitaplarında toplanmıştır.

Hz. Peygamber'in Fiilleri

Resûlüllah (sav)'m fiilleri üçe ayrılır:
a. Allah Resûlü'nün (sav) bir insan olarak yaptığı fiillerdir. Yeme, içme, giyinme, uyuma, yatıp kalkma gibi. Bu fiiller genel olarak ümmeti bağlamaz. Çünkü bunlar Allah elçisinden bir peygamber sıfatıyla değil bir insan olması sıfatıyla zahir olan fiillerdir.
Yine de sahabe arasında O'nu bu gibi fiillerinde izleyenler de vardı. Abdullah b. Ömer (ra) bunlardandır.
Hz. Peygamberin ticaret, tarım, savaş tedbirleri, hastalık tedavisi gibi dünyevî işlerde kendi görgü ve tecrübesine dayanarak yaptığı davranışlar da bu kısma girer. Çünkü bunlar kişisel tecrübeyle ilgilidir. Bununla ilgili olarak çok bilinen şu örneği zikredebiliriz: "Hz. Peygamber, Medinelilerin hurmaları aşıladıklarını görünce, aşılamamalarını bildirdi. Ertesi yıl iyi ürün alınmadığını görünce; hurma bahçesi sahiplerine "Dünyanıza ait işleri daha iyi bilirsiniz" buyurdu. (Müslim, Fezâil, 141;
İbnı Mâce, Rühûn, 15)
b. peygamber'in sırf kendisine mahsus olduğu şer'i bir delille belirtilmiş olan fiilleri. Gece teheccüd namazı kılması, Rama-zan'da "visal orucu" tutması, dörtten fazla kadınla evlenmesi buna örnek olarak zikredilebilir.
c. Hz. Peygamber'in teşrî (yasa, hüküm) nitelikli fiilleri. Namaz kılışı, oruç tutuşu, haccedişi, ziraî ortaklık kuruşu, borç alıp vermesi gibi. Bu tür fiilleri sünnet olup bunlara uymak gerekir.
Sonuç olarak sünnet, Kur'ân'dan sonra ikinci asıl kaynak olup İslâm'ın pek çok hükmü ve belki İslâmî müessese ve esasların bütünlüğü sünnetle tamamlanmıştır

3. Takriri Sünnet:

Hz. Peygamber'in görüp işittiği bir işe karşı çıkmaması ve onaylanıasıdır. Çünkü Allah Resulü (sav) bir işin yapıldığını gördüğü veya işittiği hâlde onu reddetmemiş ve susmuşsa, bu durum söz konusu işi tasvip ve kabul ettiği anlamına gelir.
Örnek: "Bîr gün Hz. Peygamber kabir başında ağlayan bir kadına rastlar. Ona; "Allah'tan kork ve sabret" der. Kadın Resûlüllah (sav)'ı tanımadan; "Benim başıma gelen, senin başına gelmediği için beni anlayamazsın" diye cevap verir. Daha sonra O'nun Allah elçisi olduğunu öğrenince de, evine giderek özür diler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Asıl sabır, olayla ilk karşılaşmada gösterilen sabırdır." (Buhâri, Cenaiz, 32)
Burada Allah'ın Resûlü'nün (sav) kadının kabir ziyaretine ses çıkarmadığı görülmektedir. Bu, erkekler gibi kadınlar için de kabir ziyaretinin caiz olduğunu gösteren bir takrirdir.
Takriri Sünnet iki türlüdür:

a) Sarîh (açık) Takrir:

Resûlüllah'm (sav) muttali olduğu herhangi bir olay ya da sahabîlere ait uygulamayı tasvip ve tasdik ettiğini açıkça belirtnıesidir. Örneğin yılanın zehirlediği bir kabile reisini Fatiha sûre-si'ni okuyarak tedavi eden ve bunun karşılığında bir miktar koyun alan sahabînin, bu koyunların yenilip yenilemeyeceği hususunu Resûlüllah'a sorması, Hz. Peygamber'in de: "Fatiha'nın şifa vereceğini nereden biliyordun? İyi etmişsin. Koyunları bölüşün, bir pay da bana ayırın" buyurmasıdır.
Allah Resulü (sav) bu olayda Kur'an ile tedavi karşılığında ücret almayı açıkça tasvip etmiş bulunmaktadır.

b) Zımni Takrîr:

Gördüğü veya duyduğu herhangi bir olay karşısında sükût buyurmasıdır.
Örnek: Hendek savaşı sırasında Beni Kureyza Yahudilerinin üzerine giderken sahabeden bir grubun ikindi namazını yolda kılması, bir grubun da "Beni Kureyza yurduna varmadan kılmayın" buyurdu diyerek vakit geçmesine rağmen namazı kılmamış olması karşısında Allah Resûlü'nün (sav) susarak her iki grubun hareketini de zımnen tasvib etmiş olmasıdır. (Stret-i İbni Hişârn, Ben-i Kureyza Gazası, 2/234)

4. Sıfat (Vasfî) Sünnet:

İki kısımdır.

a) Hulkî (Ahlaki) Sıfat:

Allah Resûlü'nün (sav) herhangi bir ahlakî sıfatını tanıtan hadislerdir.
Örnek: "Resûlüllah (sav), insanların en cömerdiydi. O (sav), Ramazan'da daha çok cömertti." (İbni Kesir, Peygamberimizin Şemaili s. 86)

dir.

b) Hılkî (Yaratılışla İlgili) Sıfat:

Allah Resûlü'nün (sav) şemailine dair bilgileri içeren hadisler-
Örnek: "Allah Resulü (sav) sima olarak insanların en güzeli, yaratılış olarak da en mükemmeli, en dengelisiydi. O (sav), ne aşırı uzun ne de çok kısa idi." (sonen-/nmut Tercümesi- 4, s.201)

Sünnetin Rivayet Bakımından Türleri

Senedinde kopukluk bulunmayan hadisler rivayet bakımından üçe ayrılır. Mütevâtir, meşhur ve Ahâd sünnet.

1. Mütevâtir Sünnet:

Yalan üzerinde birleşmeleri aklen mümkün olmayacak sayıda bir sahabe topluluğunun Hz. Peygamber'den (sav) rivayet ettiği, daha sonra bu topluluktan tâbiûn ve tebe-i tabiîn devirlerinde de aynı Özellikteki toplulukların naklettiği haberlere "mütevâtir sünnet" denir.
Bu üç kuşaktan sonraki devirlerde yalan üzerinde birleşmenin aklen mümkün olmaması şartı aranmaz. Çünkü sünnet bu dönemden sonra tedvin ve tasnif edilerek yazılı eserlere intikal etmiş, daha Önce tek râviler yoluyla gelen haberlerin büyük bölümü tevatür ve şöhret derecesinde nakledilmiştir.
Tevatür lafzı ve mânevi olmak üzere ikiye ayırıhr.

a) Lafzı Mütevâtir:

Lafız ve anlam birliği içinde nakledilen mütevâtir haberdir. Meselâ; "Kim bana yalan söz isnat ederse, cehennemdeki yerini hazırlasın" (Buharı, ilim 38; Müslim, zühd 72) hadisi, tevatür derecesinde kalabalık bir sahabe topluluğunca aynı lafızla rivayet edilmiştir.

b) Manevî Mütevâtir:

Lafız ve anlam bakımından farklılıklar içermekle birlikte, bütün râvilerin ortak bir anlamda birleştiği mütevâtir haberdir. Dua sırasında ellerin kaldırılması bu çeşit mütevâtire Örnek gösterilebilir.

Mütevâtir sünnetin hükmü, Hz. Peygamber'e nispetinin kesin oluşudur. Buna göre, mütevâtir sünnetle amel etmek farz olup onu inkâr eden dinden çıkar. Bu tür hadislerin delâleti zannî olmadıkça, ortaya koyduğu hüküm kesinlik ifade eder. Mütevâtir hadisler, delil olma bakımından Kur'ân'a yakın kuvvettedir.

2. Meşhur Sünnet:

Hz. Peygamber'den bir veya iki ya da tevatür sayısına ulaşmamış sayıda sahabî tarafından rivayet edilmişken, tâbiün veya tebei tabiîn devirlerinde tevatür sayısında râvi tarafından nakledilen sünnettir.
Mütevâtir ve meşhur sünnet arasındaki fark şudur; birincide her üç tabaka râvileri tevatür sayısında iken, meşhur sünnette, sahabî râviler tevatür sayısına ulaşmamıştır. Buna göre mütevâtir hadisin Hz. Peygamber'e nispeti kesinken meşhur hadisin, Hz. Peygamber'den rivayet eden sahabîye nispeti kesin olmakla birlikte, Hz. Peygamber'e nispeti kesinlik taşımaz.
Meşhur sünnetin hükmü, kesine yakın bir bilgi vermesidir. Bu yüzden mütevâtir sünnetle Kur'ân'daki umûmî lafzın tahsisi ve mutlak lafzın takyidi mümkün olduğu gibi, meşhur sünnetle de aynı şeyler yapılabilir.

3. Ahâd Sünnet:

Bunlar, Hz. Peygamber'den bir, iki veya daha fazla sahabî tarafından rivayet edilip meşhur hadis şartlarını taşımayan hadislerdir. Ahâd hadisi bir kişiden yine bir kişi rivayet etmiş olup, bize kadar ulaşan senedindeki kişiler hiçbir zaman tevatür sayısına ulaşmamıştır. Hadis kitaplarında toplanmış bulunan hadislerin çoğu bu türden olup, bunlara tek kişinin haberi anlamında "haber-i vâhid" veya birer birer kişilerin haberi anlamında "âhâd haber" denir.
Âhâd sünnet kesin bilgi ifade etmeyip zannî bilgi verir. Çünkü Hz. Peygamber'e nispetlerinde kuşku vardır. Bu yüzden itikâdî konularda Âhâd habere dayanılmaz. Belli şartlan taşıyan Âhâd haberler amelî konularında delil olarak kabul edilir.
Hanefîler dışındaki âlimlere göre, hadisler Mütevâtir ve Âhâd olmak üzere ikiye ayrılır. Şu var ki bu görüşte olanlar Âhâd haberi, kendi içinde "Garib", "Aziz" ve "Müstefiz" olmak üzere üçe ayırmışlardır.

Âhâd Hadisle Amel Etmenin Şartları:

Hanelilere göre daha önce de belirtiğimiz üzere Ahâd haberin delil olarak

kullanılabilmesi için şu özellikleri taşıması gerekir.
1. Râvi, naklettiği hadisle amel etmelidir. Rivayetine aykırı davranış veya fetvası bilinirse, hadis değil, amel veya fetvası esas alınır. Çünkü râvi, bu hadisin neshedildiğini gösteren bir delil bilmese, hadise aykırı davranmaz. Aksi hâlde "adalet" vasfını kaybeder.
2. Hadisi rivayet eden râvi, fıkıh bilgisi ve ictihad ehliyeti ile tanınmış bir kimse değilse hadis, kıyasa ve genel şer'î usûle aykırı olmamalıdır.
Buna göre, kıyasa aykırı hadis dört halife gibi, Abdullah b. Ab-bas, Abdullah b. Mes'ud ve Abdullah b. Ömer gibi hem hadis rivayeti ve hem de fıkıhtaki ehliyeti ile tanınmış biri ise hadis kabul edilir ve onunla amel edilir. Fakat Enes b. Mâlik ve Bilâl gibi yalnız hadis rivayeti ile tanınan, ictihad ehliyeti bulunmayan birisi ise, hadis kabul edilmez.
Bu prensip, hadislerin mânâ ile rivayetinin yaygınlaşması yüzünden konmuştur. Buna göre fıkıh bilgisi olan râvi, bir kelime yerine hadiste başka bir kelime kullansa, hadisin aynı anlamı koruduğunu söylemek mümkün olur. Ancak fakih olmayan râvi için bunu söylemek güçtür. Özellikle; ortada kıyasa ve genel şer'î esaslara aykırı düşen bir rivayet varsa, bu râvinin yanılma ihtimali güç kazanır.
3. Âhâd haber sık yaşanan ve her mükellefin bilmesi gereken olaylar hakkında olmamalıdır. Usûl ilminde bu duruma "umumî belvâ" denir. Burada olayın tevatür veya şöhret tarîkiyla nakli için gerekli şartlar oluşmuştur. Buna rağmen haberin tek râvi tarîkiyla gelmesi, onun Hz. Peygamber'e (sav) nispetinin sağlam olmadığını gösterir.
Bu ilkeden hareketle, Hanefî bilginleri Abdullah b. Ömer'den (ra) rivayet edilen; "Hz. Peygamber rukûya giderken ve başını rukûdan kaldırırken ellerini kaldırırdı" anlamındaki hadis ile amel etmemişlerdir. Çünkü ellerin kaldırılması, çok sık yaşanan ve herkesin hükmünü bilmesi gereken bir olaydır. Eğer bu konuda vârid olan hadis sahih olsaydı, bunu çok sayıda başka râvinin nakletmesi gerekirdi.

Senedinde Kopukluk Bulunan Hadisler:

Senedinde kopukluk bulunan hadis sened bakımından Hz. Peygamber'e ulaşmayan hadistir. Buna "Mürsel" veya "Munkatı'" hadis denir. Sahabe atlanıp tabiînden birisinin Hz. Peygamber'den (sav) işitmiş gibi naklettiği hadis de böyledir.
İmam Ebû Hanife ve İmam Mâlik, mürsel hadisi kayıtsız şartsız kabul eder, yalnız mürsel hadisi rivayet eden râvinin güvenilir olup olmamasına bakarlar.
İmam Şafiî ise, bunu rivayet eden tabiî, Medineli Saîd b. el-Müseyyeb ve Iraklı

Hasan el-Basrî gibi meşhur ve bir çok sahabî ile görüşmüş bir tabiî ise kabul eder. İmam Şafiî ilgili hadisin bunun dışında şu dört şeyden biriyle desteklenmesini de şart koşar.

1. Mürsel hadisi, senedinde kesinti olmayan ve anlamı aynı olan başka bir hadis desteklemelidir.

2. Mürsel hadisi, ilim adamlarının kabul ettiği başka bir mürsel hadis desteklemelidir1.

3. Mürsel hadis, bazı sahabî sözlerine uygun düşmelidir.

4. İlim ehli, mürsel hadisi kabul edip çoğunluğu onunla fetva vermiş olmalıdır.

İmam Şafiî'ye göre, mürsel hadis, senedi kesintisiz (^muttasıl) bir hadisle çatışırsa ikincisi tercih edilir.

Hadis, Fıkıh ve Usûl Bilginlerinin Sünnet Anlayışları

Bu üç sınıf ilim adamının Allah Resûlü'ne (sav) bakışları sahip oldukları ilim gereği kısmen farklı olduğu için sünnet anlayışları ve sünnet karşısındaki tavırları da biraz farklı olagelmiştir.

Hadis bilginleri Resûlüllah (sav)'i öncelikle bir hayat rehberi görür, Yüce Allah'ın "Allah'ın Resulünde sizin için güzel bir örnek vardır" (Ahzab, 21) buyruğunu şiar edinirler.

Onlara göre Resûlüllah (sav)'den bize nakledilen her şey; söz, fiil, takrir, şemail, hâl, hılkî veya hulkî sıfatlar, tavırlar... sünnettir, rivayet edilmeli ve korunmalıdır. Bu bakımdan fikhî bir hükme delâlet etmesi, hatta risâlet sonrası döneme ait olması da gerekmez. Dolayısıyla çocukluk ve gençlik dönemiyle ilgili rivayetler de sünnet kabul edilir.

Fıkıh bilginleri ise Hz. Peygamber (sav)'e öncelikle bir şeriat koyucu olarak bakar ve fiillerinin mutlaka şer'î bir hükme delâlet edeceğini kabul ederler. Bu bağlamda O'nun fül ve sözlerinden farz, vâcib, haram, mubah benzeri hükümler çıkarmaya çalışırlar.

Sünnet kavramı, fıkıhçılar tarafından kimi zaman şer'î bir delil ile sabit olan hususlar için kullanılır. Örneğin abdest uzuvlarının belli bir sırayla yıkanması Kur'ân ile sabit olduğu hâlde Hane-filere göre sünnet, Şâfulere göre ise farzdır. Kurbanla ilgili emir de böyledir.

Sünnetin bu geniş anlamdaki kullanımına ilk üç kuşağı oluşturan selefin onayladığı her şey dâhil edilebilir.

Fıkıh usûlü bilginlerinin hadis/sünnet anlayışına gelince; bunlar Allah Resulü (sav)'e daha farklı bir gözle bakmışlardır. Onlar Hz. Peygamber (sav)'e; fendinden sonra, ictihâd yapacak müctehidlere, bu işte yol gösterecek ve

dayanak olacak esaslar koyan, insanlara hayat kurallarını açıklayan bir 'şeriat koyucu' sıfatıyla bakmış ve bir hüküm tesbit ve takrir eden söz, fiil ve takrirlerine yönelerek bunlara sünnet demişlerdir.

Eser

Sünnet veya Hadis yerine kullamllan kelimelerden biri de Eser kelimesidir. Sözlük anlamı itibarıyla bir sözü nakletmek mânâsına gelir.
Hadise eser dendiği gibi, muhaddis'e de eserî denmiştir. Bu deyime fazla sık olmasa da rastlanır. Teferruata inildiği takdirde eser kelimesinin daha özel kullanımları görülebilir. Şiîler, masum imamların söz, fiil ve takrirlerine "hadis", masum olmayan kimselerden gelen sözlere "eser", masumların dışındaki sahabi, tabiî ve tebei tabiînden gelen sözlere de "haber" derler.
Aslolan cumhur yani çoğunluğun kullandığı şekildir. Buna göre eser hadis ile eşanlamlıdır. Hatta Müşküu'l-âsâr gibi kitap isimlerinde dahi kullanılmaktadır.
Hadisçiler, merfû ve mevkuf hadislere 'eser' adım verirler. Tahâvî'nin bu alandaki kitabının adı, Şerhu Meâni'l-âsâri'l-muhtelifeti'l-me'sûre' dir.
Bu bağlamda değinmemiz gereken Ehli re'y - Ehli eser ihtilâfı tâbiûn döneminde ortaya çıkmıştır. Ehli eser, re'y ve kıyası zayıf saymış, zorunlu kalmadıkça akıl ve kıyasla fetva vermemişlerdir. Onlar sadece hadis toplama ve yazma işine ağırlık vermişlerdir. Zahirî mezhebi aşırı eserci bir mezhep kabul edilir. Çünkü kıyası, sahabe ve tâbiûn fetvalarını delil olarak kabul etmezler.
"Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak..." (Rûm 50) ayetinde olduğu gibi, yüce Allah'ın âlemdeki bütün eserlerine âsâr denilir.

1) Ehli Eser:

Eser, gerek Hz. Peygamber (sav)' den, gerekse sahabeden rivâvet edilen habere denir. Ehli Eser de eser sahipleri, eser taraftarları anlamına gelir. Bu gruptaki âlimler için Ehli Rivayet, Ehli Hadis gibi tanımlar da kullanılmıştır.

2) Ehli Re'y:

Ortaya çıkan yeni bir meselenin hükmünün Kur'an-ı Kerim ve hadislerde açık bir şekilde bulunamaması durumunda umumî prensipler ve İslâm'ın ruhundan hareket edilerek akıl ve kıyasla varılan netice ve çıkarılan hükme re'y denir. Sahabe ve tabiînin ilk döneminde bu anlamda kullanılan re'y» tabiîn devrinin

sonlarına doğru kıyası ifa'de etmek için kullanılmıştır.
Re'y Ehli sahabe devrinden itibaren başlamıştır. Sahabe'den bazıları Hz. Peygamber (sav)'den hadis vârid olmayan hususlarda kendi re'y ve ictihadlarıyla hüküm verme yoluna gitmişler, bu ruhsatı bizzat Peygamber Efendimiz (sav) vermiştir. Bu konuda en meşhur hadis, Yemen'e gönderilen Muâz'm (ra) yaptığı sıralamadır: Allah'ın Kitabı, Sünnet, re'y- (Ebû Dâvud, Akziye 11; Tirmizî, Ahkâm 3)
İslâm âlimlerinin her bir grubu kendi görüş ve içtihadı için uygun deliller aramış ve farklı ictihadlarda bulunmuşlardır. Hadise dayanarak görüş ve ictihadlarını açıklayanlar fıkıh meselelerinin inceleme ve çözümünde izledikleri usûle göre iki kısma ayrılmıştır. Bir kısmı nasslara bağlı kalmıştır ki bunlara Ehli Hadis adı verilir. Diğer kısmı nasslarm illetlerini inceleyip kıyas yoluyla yeni hükümler verme yolunu izlemişlerdir ki bunlara da Ehli Re'y adı verilmiştir. Ehl-i Hadis'in merkezi Medine (Hicaz Okulu), Ehli Re'yin merkezi ise Irak (Irak Okulu) olmuştur.

Haber:

Haber, geçmişten bir nakli ifâde eder, bu anlamda tıpkı hadis gibidir. Sözlük bakımından eşanlamlı olmasına rağmen, çoğunlukla tarihî hâdiselerin nakline haber, Hz. Peygamberle ilgili nakillere hadis denmiştir. Bu anlamda her hadis bir haber, ancak her haber hadis değildir.
Haber kelimesinin çoğulu "ahbâr"dır. Kur'an-ı Kerîm'de, Tebük seferine katılmayanlar hakkında inen şu ayette sözkonusu kelime çoğul olarak geçmektedir: "Münâ&klar (savaştan) döndüğünüz vakit sizden özür dilerler. De ki, özür dilemeyin! Size asla inanmayacağız. Allah bize haberlerinizi açıkça bildirmiştir." (Tevbe, 94).
Hadis kavramı olarak haber; birkaç şekilde tanımlanmıştır. En yaygın ve kabul gören tammı;"hadis" terimiyle eş anlamlı olarak kullanılmış ve Hz. Peygamber'in (sav) hadislerine "haber" denmiştir.
Hadis ile haberi farklı mânâda kullananlar da olmuştur: Bunlara göre de, "hadis" sadece Hz. Peygamber'e ait "merfû'" rivayetleri; "haber" ise Hz. Peygamber'in hadisleri dışındaki mevkuf ve maktu' rivayetleri ifade eder. Bunun içindir ki, hadisle meşgul olanlara "muhaddis" dendiği hâlde, tarih, hikâye veya kıssa ile uğraşanlara "ihbârî" denmiştir.
Haberleri genel olarak ikiye ayıran usûl ve kelâm alimleri, bunlardan birincisine "mütevâtir" ikincisine ise "âhâd" haberler ismini vermişlerdir. Haberlerin bu şekildeki taksimi, onların rivayet şekline ve râvîlerine göre yapılmıştır.
a. Mütevâtir Haberler: Mütevâtir kelimesi, arkası kesilmek -sizin, birbiri ardınca

gelmek, birini takip etmek mânâsına gelen "tevatür" fiilinin ism-i failidir.
Hadis terimi olarak mütevâtir, hemen bütün usûl kitaplarında şöyle tarif edilir: 'Talan üzere birleşmeleri aklen ve âdeten mümkün olamayacak kadar çok kimsenin; senedinin başından sonuna kadar birbirinden rivayet ettikleri hadis."
Tarifte sözü edilen konulardan biri olan çok insanın, kasıtlı veya kasıtsız yalan üzerinde birleşmelerinin mümkün olmaması durumu, delil veya karinelerin delâleti ile anlaşılır.
Mütevâtir haberi nakledenlerin sayısı her devir veya kuşakta azalmamalı bilakis artarak devam etmelidir.
Bu şartları taşıyan mütevâtir haber mutlak ve kesin bilgi ifade eder; işiten kimse için red ve inkârı mümkün olmayıp tasdik ve kabulü zorunlu olan bilgi olur. Eğer akide ile alakalı ise ona inanmayı; amele dairse onunla amel etmeyi gerektirir. Bu şartları taşıyan hadislere de mütevâtir hadis denir.
Kavlî ve ameli sünnetlerden bazıları tevatür derecesindedir. Kimilerine göre, Kur'an-ı Kerîm tevâtüren sabit olduğu hâlde, sünnet ve icmâ hem tevatür hem de âhâd yolla sabit olmuştur. Şu var ki gerek sünnetten ve gerekse icmâdan mütevâtir derecesinde olanlar oldukça azdır. Hatta sünnette sadece mânâ yönünden mütevâtir durumunda olanlar vardır. Meselâ beş vakit namaz, rekâtlarının sayısı bu tür sünnetlerdendir.
b) Âhâd Haberler Râvî sayısı bakımından mütevâtir derecesine ulaşmamış hadisler için kullanılan bir terimdir.
Âhâd, sözlükte "bir" mânâsına gelen "ehad" ve "vâhid" kelimelerinin çoğuludur. Mütevâtir dışında kalan haber çeşitlerinin hepsine birden "âhâd haber" denir.
İlk asırlarda yalnız bir kişinin rivayet ettiği hadisler hakkında "haber-i vâhid" tabiri kullanılırdı. Nitekim İmâm Şafiî, haber-i vahidi, "Hz. Peygamber'e veya O'ndan sonraki bir şahsa ulaşıncaya kadar bir kişinin bir kişiden rivayet ettiği haber" şeklinde tarif etmiştir. Fakat sonraki devirlerde bu tabir, iki, üç, hatta daha çok kimsenin birbirinden naklettikleri fakat mütevâtirin şartlarına hâiz olmayan bütün haberler hakkında kullanılmıştır.
Ahâd haberler kesin bilgi ifade etmezler. Gerekli bilgilerin bulunması hâlinde bile sadece zan ve galip zan ifade ederler. Âhâd haberler küfür ve iman konusunda debi olamazlar. Zira akideyi ilgilendiren bir konudaki deliller zan ifade etmemelidir. Akâid meselelerinde zan geçerli değildir. Âhâd haberler fıkhı ve ahlâkî konularda amel edilen haberlerdir.
Aralarında Ahmed b. Hanbel'in (h.241/855) de bulunduğu bir grup, haber-i vahidin kesin bilgi ifade ettiği görüşündedirler. Zâhirî mezhebinden İbni Hazm şöyle der: "Resulullah'a (sav) varıncaya kadar hep âdil kimselerin rivayet ettiği haber-i vâhid hem ilim, hem de amel ifade eder."
İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre âhâd haberler zan ifade ettiği için itikadı

meselelerde tek başına hüccet sayılmazlar. Zira itikatta zannî delile itibar edilmez.
Fıkhî konulara gelince; İslâm âlimlerinin genel kanaati bu çeşit haberlerin amelî ve ahlâkî konularda delil olması yönündedir.
Ancak İmam Ebû Hanîfe zamanında hadis uydurma hareketi aşırı bir şekilde yayıldığı için o, haber-i vâhidle amel etme konusunda ağır şartlar ileri sürmüş, pek titiz davranmış, haber-i vâhidlerin çoğunu reddetmiş, kıyası birtakım hadislere tercih etmiştir.

Haberlerin Tetkiki

Rivayet edilen haberlerin doğruluğunu araştırmak, fâsık kimselerin getirdiği bilgileri hemen kullanmayıp tenkide tâbi tutmaktır.
Yüce dinimiz islâm her probleme çözüm getirdiği gibi haberlerin incelenmesi konusunu da halletmiş ve müslümanlann bu konuda nasıl davranacaklarını Kur'an nassıyla belirlemiştir: "Ey iman edenler; Bir fâsık size bir haber getirirse onu iyice araştırınız. Yoksa bilmeyerek bir kavme kötülük yaparsınız da yaptığınız işten pişman olursunuz" (Hucurât, 6)
Bu ayetin nüzul sebebi, Allah Resulü (sav) tarafından zekat toplamakla görevlendirdiği bir şahsın, gitmesi gereken bir kabileye gitmeyip 'zekat vermedikleri' şeklinde bir haberle dönmesi ve bilahare o kabilenin gelerek onu yalanlaması olayıdır.
Ayetin nüzul sebebi, anlamım hiçbir yoruma gerek bırakmayacak biçimde ortaya koymaktadır. Buna göre fıskı sabit olan bir kimsenin şahitliği ve rivayetleri kabul edilemez. Haberlerin araştırılmadan kabul edilmesi hâlinde, ayette bildirildiği üzere, pişman olunacak sonuçlarla karşılaşılması kaçınılmazdır. Fısk ise, genel itibarıyla kişiyi imandan çıkarmamakla birlikte ahlakî, fıkhı ve itikâdî zafiyetler barındırma hâli için kullanılır.

Hadis Tahlili

1- Sened Ve Metin

Hadisler birbirinden farklı iki ana kısımdan oluşur:
1-Sened,
2-Metin.

a) Sened:

İsnâd ve tarîk de denir. Sened, günlük hayatta ne ifâde ediyorsa, hadiste de onu ifade eder. Ev senedi, arsa senedi vb. nasıl her hangi bir şeyin mülkiyetini ifade ediyorsa, hadis senedi de o rivayetin aktarıldığı kimselere aidiyetini gösterir.
Kısaca hadisteki sened, hadis metninin kaynağa olan nispetini ispatlar. Merfû bir hadisin Hz. Peygamber'e (sav) olan nispetini garantiler.
Başka bir deyişle sened, bir sünnetin Resûlüllah (sav)'e ait olduğuna dair yapılan iddiayı kanıtlayan delildir. Senedsiz bir sözün "hadis" olduğunu iddia etmek mümkün değildir.
Bir hadis esasen metni yani, içerdiği anlam ve hüküm sebebiyle kıymet taşır. Hadisten esas maksad bunlardır. Fakat muhad-dısler açısından hadisin senedi en az metni kadar değerlidir. Hatta sened, metinden daha önemlidir. Çünkü her hangi bir sözü 'ha-das1 yapan Allah Resulü (sav)'e ait olduğunu gösteren senedidir.
Güvenmek, dayanmak anlamına gelen 'sened', bir hadis kavramı olarak, metnin başında yeralan ve biri diğerinden almak ve nakletmek suretiyle hadisi rivayet eden kişilerin, Resulullah'a varıncaya kadar bir bir anıldığı kısımdır. Diğer bir deyişle, râvüer zincirinin adı olup bu zincir, hadisin Hz. Peygamber'den kimler aracılığıyla ve hangi yollarla bize ulaştığını gösterir:
Örnek: Haddesenâ Muhammed îbni Beşşâr, kale; haddesenâ Yahya kale; Haddesenâ Şu'be, kale; haddesenâ Ebu't-Teyyâ'h, an Enes, ani'n-Nebiyyi sallallahü aleyhi ve sellem kale: (Muhammed b. Beşşâr, Yahya-Şu'be-Ebu't-Teyyâh kanalıyla naklederek, Resûlüllah (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:)
Senette geçen "haddesenâ" (bize nakletti, rivayet etti) ve "an" (ondan) kelimelerine "rivayet lâfızları" denir. "Kale", dedi anlamındadır.
Senedi, yani râvîler zincirini zikretmeye isnâd (=sened zikretme) denilmiş olsa da günümüzde sened ve isnâd birbirinin yerine kullanılmaktadır.
Senede "tarîk" veya "vecih" adı da verilmekte olup daha çok hadis uzmanları için, hadisin sıhhatini, yani, hadisin Hz. Pey-gamber'e (sav) âit olup olmadığını teyit etmek açısından önemlidir.

b) Metin:

Metin, sened, ya da râviler zincirinin sona ermesiyle başlayan esas bölümdür. Hadis, asıl itibarıyla metin olmasına rağmen metnin Peygamber efendimize aidiyeti senedle bilinir.
Hadislerin metin bölümleriyle ilgili bir çok ilim dalı gelişmiştir ki bunlara kısa

kısa değinilmişti.
Bunun dışında müdrec, maklûb, münker, musahhaf, muharref ve mu'allel gibi sened ve metin arasında müşterek olan terimler ve inceleme konuları da bulunmaktadır.
Hadis metinleri gerek üslub ve dil bakımından gerekse kitap ve sünnetin genel espirisine uygun olup olmamak açısından ha-disçilerce değerlendirilirler. Tarih, sosyoloji ve psikoloji de bu değerlendirmede en çok yararlanılan ilmi branşlar olmaktadır.
Sened ve çevresindeki çalışmaları ve geliştirilmiş branşları dikkate alarak hadisçilerin metinle pek meşgul olmadıkları zan-nına kapılmamak gerekir. Zaten sened ve çevresindeki gayretler hep metin için, ondan doğru sonuç çıkarabilmek içindir. Ancak kabul etmek gerekir ki, oran olarak senedle daha fazla meşgul olunmuştur.

Senedin Önemi;

Senedin önemi iki noktada yoğunlaşmaktadır:
a. Hadisin sıhhatini tayin ve tesbitine zemin hazırlamak.
b. Rivayet kargaşasını önlemek.
Süfyân es-Sevrî (v. 161/777) de "İsnâd, mü'minin silahıdır. Silahı olmayan ne ile ve nasıl savaşacaktır?" derken senedin, sünnetin ve dolayısıyla dinin korunmasında taşıdığı Öneme işaret et-mektedir.
Son zamanlarda temel hadis kaynaklarının tercümelerinde de senedler, sahabî râvi dışında Türkçe'ye çevrilmem ekte, adeta sened ikinci plana atılmaktadır. Hâlbuki senedin taşıdığı özellikler anlaşıldığı ölçüde hadisten alınacak feyz artacaktır.

Uzunluklarına Göre Senedin Kısımları:

Senedler, uzunluk bakımından ikiye ayrılmıştır: Alî sened, nazil sened. Uygulamada bu ayırımın büyük önemi vardır. Çünkü rivayet edilen bir haberin yaşandığı zamanla, onu yazan müellif arasına ne kadar az zaman girerse, rivayete olan güven o derece artar. İslâm âlimleri sadece zamana bakmakla kalmayıp, araya giren râvi sayısına da bakarlar. Buna göre hadisleri kaydeden müellifle Hz. Peygamber (sav) araşma ne kadar az ravî girerse -râviler sika olmak şartıyla- o rivayet o derece değerli olur.

a) Âlî İsnâdlar:

Ali isnâd, son râviyi haberin kaynağına en az râvi ile ulaştıran en kısa isnâddır. Senedde bulunan râvilerin sayısının az olması hata yapma ihtimalini azaltacağı için aranan bir özelliktir.
Alî isnadın üstün sayılması şu değerlendirmeden kaynaklanır: Senedde yer alan râviler ne)cadar sika olurlarsa olsunlar mutlaka bir yanılma payına sahiptirler. Beşer olarak bu ihtimâlden uzak değillerdir. Öyleyse seneddeki râvi sayısı arttıkça, senede kusur girme ihtimali artacak, râvi miktarı azaldıkça hadise kusur girme ihtimâli de azalacaktır.

b) Nazil İsnâdlar

Nazil, âlî'nin zıddı olup âlî olmayan isnâd nazildir. Bu da kendi içinde bir çok dereceye sahip olmakla birlikte âlî isnada göre tercih edilmeyen isnâd türü olarak kalmaya devam eder.

Esahhu'l-esânîd:

Hadis usûlü kitaplarında Esahhu'l-esânîd, en sahîh hadislerin senedleri için kullanılmıştır. Çünkü bir hadisin sıhhat derecesi, öncelikle senedinden gelir. Bu anlamda esahhul-esânîd, sıhhat şartlarının en fazla tahakkuk ettiği en sahih senedli hadis demektir.
Alimlere göre, en sahih olduğu bildirilen senedlere gelince:
1- Ahmed b. Hanbel ile İshâk b. Râheveyh'e göre şu sened esahhul-esânîd'dir: Ani'z-Zührî an Salim an İbni Ömer.
2- Ali Îbni'l-Medîni, Amr b. Ali el-Fellâs ve Süleyman b. Harb'e göre Muhammed b. Şîrîn an Abîde b. Amr es-Selmânî an Ali (ra).
3- Yahya b. Mâîn'e göre: A'meş an İbrahim en-Neha'î an Alkame an Abdullah b. Mesûd'dur.
4- Ebû Bekir b. Şeybe ile Abdurrezzâk es-San'ânî'ye göre: Zührî an Ali İbnil-Hüseyn an Ebîhi Hüseyn an ceddihi Ali b. Ebi Tâlib'dir.
5- Buhârî'ye göre: Mâlik an Nâfî an İbni Ömer'dir.
Bu beşi arasında en değerlisi, Buhârî'nin en sahîh (esahh) saydığı sonuncu isnâddır.

Ehvelü'l-esânîd:

En sahih isnada karşı saptanan en zayıf isnâdlara Ehvelul-esânîd denir. İşte bu

tür senedlerden bazıları:
1- Hz. Ebû Bekr (ra)'e ulaşan senedlerin en zayıfı: Sadakatu'd-Dakîkî an Ferkad es-Sabahî an Mürrete't-Tayyib an Ebî Bekir (ra).
2- Ehli Beyt'in en zayıf isnadı: Amr İbni Şemir an Câbiril-Cu'fî ani'l-Hâris el-AVer an Ali (ra).
3- Hz. Âişe'ye ulaşan en zayıf isnâd: Ani'l-Hâris b. Şibl an Unımi'n-Nu'mân ap Aişe (r.anhâ)'dır.
4- İbni Mesûd'a ulaşan en zayıf isnâd: "Şerîk an Ebî Fezâre an Ebî Zeyd an İbni Mesûd (ra)"dur.

Rivayet

Rivayet, nakletme, anlatma; hadis anlatma, nakletme ve kendisine nispet olunana isnâd etme anlamında bir hadis terimidir.
Sadece sünnetin nakliyle sınırlı olmayıp sünnet dışındaki haberleri, sahabe, tabiîn ve diğer tabakalardan insanların sözlerini, bunları haber verenlere isnâd etmek de rivayet kapsamı içerisindedir.
Rivayetin üç temel unsuru olup birincisi, rivayete konu olan sünnet veya benzeri olan haber; ikincisi bir haberi kendisine nakledene isnâd ile rivayet eden şahıs (râvi); üçüncüsü de haberi kendisine nakledene isnâd ile rivayet edenden alan şahıs.
Rivayetin gayesi; Hz. Peygamber (sav)'in söz ve fiillerinden ibaret olan sünnetini, ya da daha genel anlamıyla hadisini gelecek kuşaklara aktarmaktır.
Sahabe, tâbiûn ve bu iki nesli takip eden nesiller, rivayette titiz davranmaya, metnin kesm şekliyle tespitine ve derin araştırmaya büyük önem vermişlerdir. Çünkü rivayet edilen bir haber veya hadis, güvenilir bir nakil tarîki ile gelmişse, muteber olur.
Rivayetin sıhhati, bu üç unsurun sıhhatine bağlıdır. Üç unsurun sıhhati ise, rivayet edilen haberde herhangi bir değişildik yapılmaması ve rivayet eden şahsın da haberi, kaynağının isnadının sahih olması ile gerçekleşir.
Rivayet usûlünün temel kuralları Kur'ân-ı Kerim'de açıklanmış olup kısaca şunlardır:

1. Yalanın Haram Kılınması

Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde yalan konuşmak, yalanı malzeme yapmak şiddetle yasaklanmıştır. Yalan, müslüman olmayanların sıfatı olarak gösterilmiştir.

"Yalanı ancak Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler uydururlar" (Nahl, 105).
"De ki Rabbinı sadec'e, açık ve gizli fenalıkları, günahları, haksız yere tecâvüzü, hakkında hiç bir delil indirmediği şeyi Allah'a ortak koşmanızı, Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılınıştır" (Araf, 33). Yalanın harara kılındığını gösteren çok sayıda âyet bulunmaktadır.
Allah Resulü (sav) de bir hadisinde şöyle buyurmaktadır: Her kim bana kasıtlı olarak yalan uydurursa Cehennemdeki yerine hazırlansın".(Buharı, ilim 38; Müslim, zühd 72)

2. Fâsığm Haberini Reddetmek

Bu konuda da açık âyet mevcuttur:
"Ey iman edenler, size eğer bir fâsık bir haber getirirse onu araştırınız." (Hucurat, 6). Bu âyete göre fâsık birinin getirdiği haberin iç yüzü araştırılmalı, hemen kabul edilmemelidir.

3. Râvinin Haberini Kabulde Adalet Şartını Aramak

Bu da İslâm'ın koyduğu bir kuraldır.
"İçinizden iki âdil şahit getirin, şahitliği Allah için yapın" (Talâk, 2)
"Adamlarınızdan iki şahit tutun, eğer iki erkek bulunmazsa, şâhidlerden razı olduğunuz bir erkek iki kadın olabilir." (Bakara, 282)
Her ne kadar zahirde ticarî konul ar dakişahitlik meselesiyle ilgili görünse de rivayette bulunan kişide adalet şartının aranması çok daha evlâdır- Çünkü râvi yaptığı rivayetlerde Allah'a ve Re-sûlü'ne karşı şehâdette bulunmaktadır.

4. Araştırmada Belli Sınırları Gözetmek

Bu önemli esas da şu ayetle bildirihniştir:
"Bilmediğin bir şeyin ardına düşme! Doğrusu kulak, göz ve kalp, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur." (İsra, 36). Âyet, bir müslümanm, sahih olup olmadığını kesin bilmediği hususların ardına düşmemesini emrediyor. Bu temel kural, nakle dayalı ilmin sıhhatinden emin olmayı gerektirmektedir.

5. Yalan Haber Nakletmek Haramdır

"Bilmediğin şeyin ardına düşme" (İsrâ, 36) âyeti, yalan ve asılsız haberlerin öğrenilmesi ve aktarılması konusunda yasaklayıcı bir hüküm içermektedir.

Kalabalık bir sahabe topluluğu tarafından nakledilen: "Kim yalan olduğu zannedilen bir sözü benden (olmak üzere) rivayet eDerse kendisi de yalancılardan biridir" (Müslim, Mukaddime, 15) hadisi de bu hükmü teyit etmektedir.
Esas ve Ölçüleri âyet ve hadislerle tespit edilmiş olan rivayet kurumu, Müslümanlar için zarurîdir. Zira her insanın bütün hâdiselerin yaşanması esnasında olay yerinde bulunabilme imkânı yoktur. Şu hâlde olaylardan uzak olanların bu olaylarla ilgili bilgi edinmeleri ancak sözlü veya yazılı rivayet ile mümkün olabilir. Sonraki kuşakların bunları öğrenmeleri de rivayet kurumu sayesinde mümkün olabilecektir.
Sahabe hadis metinlerinin Hz. Peygamber'den (sav) duyulduğu şekilde rivayetine itinâ göstermiş ve hadisleri değişik kelimelerle ifade edenlere karşı itirazlarda bulunmuştur. Sahabe, hadislerin birebir rivayeti konusunda titiz davrandıkları gibi, birbirlerine de bunu tavsiye eder, gerektiğinde hatalarını düzeltirlerdi.
Rivayet iki türlü olagelmiştir. Biri, hadislerin kelimesi kelimesine (lafzen) rivayeti; diğeri de mânâ ile rivayetidir. Hadislerin lafzen rivayeti esas ise de; gerek sahabe, gerekse daha sonraki râvilerin bir çoğu, hadisleri mânâ ile rivayet etmişlerdir.
Lafzen rivayet edilen hadislerin çoğu zaman kısa metinli; manen rivayet edilen hadislerin de genellikle uzun metinli hadisler olduğu görülür. Değişik lafızlarla (manen) rivayet, hadisin bir kaç lafzında ve çoğu zaman eşanlamlı lafızlarda meydana gelmekte, hadisin tamamında olmamaktadır.
Bazı âlimler hadislerin mânâ ile rivayet edilmesine cevaz verirken, bazıları bunun caiz olmadığını söylemişlerdir. Mânâ ile rivayete cevaz verenler bazı şartlar koşmuşlardır. Buna göre râvinin, lafızların mânâ ve maksatlarını ve bu mânâları bozacak hâlleri iyi bilen birisi olması gerekir.

Rivayet Adabı

Rivayet bir anlamda eğitim-öğretün faaliyeti olduğuna göre elbette belli usûl, âdâb, şekil ve keyfiyeti olacaktır.
Sünnet'in, Kitap'tan sonra ikinci kaynak olmakla beraber, birinci kaynağın anlaşılabilmesi bakımından onu te'kid, tefsir ve teşri gibi çok mühim işlevlere sahip bir kaynak olması dikkate alındığında, sünnet malzemesinin rivayetinin önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bu sebeple çok titiz ve sıkı bir âdâb ve kurallar manzumesine ihtiyaç vardır.
Âdâb kelimesi edeb'in çoğulu olarak herhangi bir meslek mensuplarının uyması ve uygulaması gerekli kural ve yöntemler olarak tanımlanabilir. Hadis ilmi

bakımında âdâb:
a) Hadis hocası ve öğrencisinin uyması gereken manevi kaideler.
b) Hadis eğitim ve öğretiminde uygulanması gereken teknikler olmak üzere iki temel konuyu içerir.

A-Talibin (Hadis Öğrencisinin) Âdabı:

Âlimler hadis ilmini öğrenmeye istekli kimsenin uyması gereken edepleri şöyle sıralamışlardır:

1) İyi Niyet (İhlâs)

Öğıenci ihlâs sahibi olmalı ve hadis tahsilini Allah rızası için yapmalıdır. Dünyevî bir çıkar beklentisine kesinlikle yer vermemelidir. Hadis öğrencisi, ilmini dünyevî amaçlara alet etmekten kaçınmalıdır.
Öğrenci, Allah'tan kolaylık, başarı, doğruluk ve güzel ahlak istemelidir.

2) Hadisi Ehlinden Almaya Çalışmak

Hadis öğrencisi bu ilmi, ilim ve takvası ile şöhret bulmuş hocalardan almaya gayret etmelidir. Böyle bir âlim kendi çevresinde yoksa, seçmişte ulemanın yaptığı gibi uzun ve yorucu yolculukları göze almalıdır.

3) Öğrendiğiyle Amel Etmek

Kuran-ı Kerim, bildiğiyle amel etmeyenleri "kitap taşıyan eşeklere (Cuma, 5) benzetmiştir.
Abdullah b. Mesûd (ra), ileri gelen sahabenin on ayet ezberleyince, amel etmesini ve onların mânâlarını öğrenmedikçe, başka ayetlere geçmediklerini haber vermiştir.

4) Hocaya Saygı Göstermek
Hadis öğrencisi, hadis ilmine duyduğu saygıdan hareketle hoçalarına saygı ve tazım göstermelidir. İlim öğrenme sürecinde gurur ve kibirden tamamen sıyrılmalıdır.

5) Arkadaşlarına Yardımcı Olmak

Bildiklerini gizienıeyip, diğer öğrencilerin de faydalanmasını sağlamalıdır.
Kim, bildiğini sadece kendisine saklamak ve böylece ötekilerden üstün olmak isterse, bildiğinden istifade edemez.

6) Tedricî Bir Metodla Çalışmak

Aşamalı (tedricî) Öğrenim, birçoklarının hoşlanmadıkları, fakat çok yararlı bir yöntemdir. İlimde asıl olan sırayla ve planlı bir şekilde öğrenmektir.
Hadis kitaplarının hepsini bir anda okuma imkanı olmadığına göre onları belli bir sıraya koyduktan sonra teker teker okumak zarurîdir.

7) Hadis Usûlüne Önem Vermek:

Hadis öğrencisi hadis usûlü ilminden asla uzk kalamaz. Öğrendiği hadislerden ancak iyi bir usûl bilgisi sayesinde yararlanabilir. Bunun için de muteber ve meşhur usûl kitaplarından yararlanmalıdır.

8) Kendisinden Aşağı Olandan Hadis Almak

Rivayet ve dirayet bakımından kendisinden aşağı olandan da hadis almalı, bunu kibir meselesi yapmamalıdır.
9) Hadisleri Kavramaya Çalışmak

Hadis talebesi sadece ezberlemekle veya yazmakla kalmamalı, anlamaya, kavramaya da çalışmalıdır.

10) Hadis Kitaplarına Önem Vermek

Öncelikle İmam Buhârî ve Müslim'in Sahîh kitaplarına sonra sü-nenlere, sonra müsnedlere yönelmeli, hadis usûl ve tarihiyle ilgili muteber kitapları okumalıdır.

11) Hadis Dinlemeye Temyiz Yaşında Başlamak

Hadis dinleme işi en az temyiz yaşında olmalıdır. Sahabeden birçoğu Hz. Peygamber (sav)'i küçükken gördükleri hâlde, yaptıkları rivayetler, başta Buhârî olmak üzere bütün hadis kitaplarında yer aldığından temyiz yaşma giren çocukların hadis dinlemeleri sahih görülmüştür.

B- Muhaddisin (Hadis Hocası) Âdabı

Âlimler, hadis öğretimiyle meşgul olan hocaların bazı kural ve âdaba riâyet etmesini şart koşmuşlardır.

1- İyi Niyet ve Üstün Ahlak Sahibi Olmak

Hadis hocası (muhaddis), her şeyden önce iyi bir ahlâk, temiz bir yaşayış ve sağlam bir niyet sahibi olmalıdır. Sağlam niyet, ilmi sırf Allah rızası için öğrenmek ve öğretmektir.
Hadis hocasının, riyadan, çıkar ve dünyalık kaygısından uzak olması gerekir. Meşgul olduğu ilme yaraşır bir gönül temizliği, niyet ve davranış dürüstlüğü herkesten çok ona yakışır.

2- Ehliyeti Gözetmek

Hadis hocası, yaşı ne olursa olsun, ehliyet ve liyâkat sahibi olmadıkça hadis okutmaya ve rivayetine kalkışmamalıdır.

3- Kendinden Daha Ehil Olana Saygı Göstermek

Kendinden yaş veya ilim bakımından daha büyüklerin yanında hocalık yapmaya kalkışmamak gerekir.
Ibni Şihâb anlatıyor: Salebe b. Ebi Suayr'm Ders halkasına girdim. Bana:
"Görüyorum ki ilmi seviyorsun" dedi. "Evet" dedim. O zaman sana Saîd b. el-Müseyyeb'i tavsiye ederim" dedi.
Gttim yedi yıl hizmetinde bulundum. Sonra Urve b. Zübeyr'in meclisine devam ettim, sanki deryaya dalmıştım."

4-Karıştırma İhtimali Belirince Hadis Rivayetini ve Okutmayı Bırakma

Uzun ömürlü bir hadis hocası için emelilik yaşı 80'dir. Ancak "karıştırma ihtimali belirince" eğitim-öğretimi bırakması genel bir prensip olarak benimsenmiştir.

5- Hadise ve Hadis Meclislerine Önem Vermek

Hz. Peygamberin sözü olması itibarıyla hadis hocasının hadise son derece saygılı olması gerekir. Hadis okutacağı yere düzgün kıyafetle ve temiz olarak gitmeli, iyi hazırlanmış olmalı, Ders verme üslubuna ve eğitim-öğretim kurallarına titizlikle uymalıdır. Görgü kurallarını gözetmeli, ciddiyetsizlik anlamına gelebilecek her tür davranıştan kaçınmalıdır.
Hadis hocası, kâliyle (sözüyle) olduğu gibi haliyle de örnek olmalıdır.

6- Kitap Yazmak veya başka İlmî Faaliyetlerde Bulunmak

Hadis hocasının, belli bir ilmî ve fikrî olgunluktan sonra yaşadığı çağ ve yörenin ihtiyaç ve sorunlarına cevap verebilecek ilmî faaliyetlerde bulunması önemli bir görevdir.

7- Hadis Tedrisi Sırasında Belli Kurallara Uymak

Hadis Dersi, Kur'an'dan bir parçanın okunmasıyla açılıp hamd ve salât ile başlatılmalıdır.
8- Hocasına Saygılı Olmak

Muhaddis, hocasını hayır ve sena ile anmalıdır.

Hadislerin Tahammül Ve Edası

Tahammülü'l-hadîs: Bir râvinin başkalarına rivayet etmek gayesiyle, hadis rivayet eden bir şeyhten rivayet ettiği hadisleri semâ, kıraat, icazet, münâvele, kitabet, ilâm, vasiyet, vicâde gibi yollarla alması, yani aldığı hadisleri başkasına nakletmek üzere yüklenmesidir.
Hadis dinlemek ve öğrenmek için yaş sınırı tayin etmede farklı görüşler ileri sürülmüşse de sahih olan; hadis dinlemek, yazmak ve zaptetmek için yaş sınırı bulunmamasıdır. Çocuk temyiz dönemine girdikten sonra, âlimlerin meclisine katılıp, hadis dinleyebilir. Önemli olan çocuğun söylenen sözü anlayabilmesi ve sorulan soruya cevap verebilmesidir.
Hadisin öğrenilmesi, sıradan bir ilim öğrenme değil, isteyerek bir sorumluluk altınö girmektir. Onu ehliyet ve liyâkat sahibi bir kişiden, en uygun şartlarda almak, edâ edinceye kadar aldığı şekilde korumak, en uygun şartlarda, âdabına uygun biçimde edâ etmek hadis öğrenim ve öğretim esaslarını oluşturur.

A) Hadis Öğrenim ve Öğretim Yolları

Hadis öğreniminin çeşitli yolları vardır. Hadis usûlü kitapları bu konuda sekiz yoldan söz ederler. Bunların öncelik sıralaması üzerinde fikir birliği edilmiştir. Bunlar sırasıyla, semâ, kıraat, icazet, münâvele, kitabet, ilâm, vasiyet ve vicâdedir.

1- Semâ (İşitme):

Hocanın ezberden veya yazılı bir metinden okuyarak veya imlâ ettirmek suretiyle rivayet ettiği hadisi, öğrencinin bizzat hocasının ağzından işitmesidir.
Hepsi aynı değerdeyse de imlânın daha sıhhatli olacağı söylenmiştir. Hoca ezberden veya kitaptan sözlü olarak rivayet ettiği hadisi öğrencilerine yazdırırsa, bu imlâ olur.
Hocanın talebesine hadis rivayet yazdırması demek olan imlâ, rivayet yollarının en sahihi kabul edilmiştir.

2- Kıraat ale'ş-Şeyh (Arz, Sunma, Okuma)

Öğrenci, ezberinde veya elindeki bir kitaptan hocanın huzurunda hadis okur.

Hoca da ya ezberine dayanarak veya elindeki bir nüshadan takip ederek dinler. Gerekirse, düzeltme yapar. Böylece öğrenci hocadan o hadisleri öğrenmiş olur. Bu usûle kıraat veya arz denir.
Öğrencinin, hocasından öğrendiği hadisleri, bilâhare rivayet edebilmesi için, onun huzurunda okuması esasına dayanır.

3- İcazet (İzin)

Hadis öğrenim ve öğretim yollarından icazet, hocanın rivayet hakkına sahip olduğu hadislerin veya kitapların tamamını yahut bir kısmını rivayet etmesi için, öğrencisine yazılı veya sözlü olarak izin (icazet) etmesidir.
İcazet, sözlü veya yazılı olabilir, icazetlerin yazılı belge hâlinde verilmesi yaygındır.
İcazette, kendisine icazet verilenin kabulü şart olmadığı gibi, icazet verenin icazetten vazgeçmesinin de sonuca etkisi yoktur.

İcazet Türleri:

a. Belli bir şeyin rivayet edilmesi için belli bir kişiye verilen izin. Belli bir hocanın belli bir öğrenciye belli bir kitabı rivayet veya çoğaltmaya izin vermesi.
b. Belirsiz sayıda rivayeti nakletmesi için belli bir kimseye verilen izin.
c. Genel izin (umûmî icazet) İzni herkesi kapsayan bir icazet şeklidir. "Bütün müslümanlara rivayet izni verdim" veya "Herkese rivayet izni verdim" veya "Zamanıma yetişmiş olanlara rivayet izni verdim"gibi ifadelerle yapılır.
d. Meçhul bir kitap için belirli bir kimseye veya belirli bir kitap için meçhul bir şahsa verilen izindir. Her ikisi de bâtıldır. Ancak açıklayıcı bir beyana yer verildiği takdirde sahîh olur.
e. Ha mevcut olmayana verilen icazet. Bu tür icazet bâtıldır.
f. Şeıfen henüz almamış olup ilerde tahammül edeceği rivayetler ic: trdiği icazettir. Bu icazet türü, bazı âlimler tarafından caiz görbazıları tarafından mekruh görülmüştür.
g. İcsei alınmış rivayetin nakli için verilen izindir. Çoğunluk bu trıizetin caiz olduğunu söylemiştir.
4- Münevele (Elden Verme):

Kenesi ien nakil ve rivayet etmesi için hocanın öğrencisine bir kıta: ti da yazılı bir metin vermesine denilir. Bu, sadece okuma, ricana, içindekileri rivayet etme gibi farklı izinlerle birlikte ol?.:-1 Münâvele bu bakımdan ikiye ayrılmıştır:

5- Kiittii (Mükâtebe-Yazışma)

Hocan :uzurunda bulunan veya bulunmayan bir öğrencisi için kemeyle bir veya birkaç hadis yazıp veya yazdırıp vermesi veya gössaesine kitabet denir. Bu da münâvele gibi, yazılı metnin rıvâys^ izin veren veya vermeyen türden olabilir.

6- İ'lamu'ş-Şeyh (Bildirme)

Hocsm :şrencisine -icazetten söz etmeksizin veya rivayetine izm vermezin- belli bir hadis veya hadis kitabı hakkında sadece, Bu tak -veya kitap- benim duyduğumdur, benim rivayetim işte bu(b vb. sözlerle açıklamada bulunmasına ilâm denilir, burada skks bildirim vardır, Usûl uıerinin büyük bölümü bu yolla alınan rivayetleri caiz görürken bir bölümücaiz görmemektedir.

7-Vasiyye (Vasiyet)

Ölmek veya seyahate çıkmak üzere olan hocanın, rivayet izninden söz etmeksizin, rivayet ettiği hadisleri içeren kitap veya cüz'ü öğrencilerinden birine vasiyet ederek bırakmasına denilir. Vasiyette zımnî bir rivayet izni vardır diyerek bu yolla elde edilen hadislerin rivayetini caiz görenler bulunmakla birlikte, çoğunluk aksi görüştedir

8- Vicâde (Bulmak)

Vicâde, sözlükte bulmak demektir. Terim olarak, bir kimsenin, bir muhaddis veya bir şeyhin el yazısıyla yazılmış bir kitabı veya bazı hadisleri elde etmesi demektir.

Vicâde ile Amel

Vicâde yoluyla elde edilen hadislerle amel edilip edilmeyeceği konusu oldukça tartışmalıdır. Şâfiîler dışında bu yolla ulaşılan hadislerle amel edilmesinin caiz olacağı görüşünde olanlar azdır.

Mükâşefe ve Rüya

Usûl kitaplarında âlimlerin üzerinde birleştikleri busekiz yol dışında, hadislere

ulaşmanın Özellikle sufî kesimlerde revaçta olan bir yolu daha vardır ki o da mükâşefe ve rüyadır. Burada kişi, mükâşefe yoluyla veya rüyasında Allah Resuûlü'nün (sav) hadislerine ulaşmaktadır. Bu tür hadisler, râvisi ne kadar sika ve güvenilir olursa olsun şer'î bakımdan bağlayıcı değildir.

B) Hadis Öğretimi Yöntemleri:
Hadisçilere göre hadis takririnde üç usûl vardır.

1) Okuyup Geçme usûlü:

Hocanın anlam, hüküm ve râvi yönlerine eğilmeksizin hadisleri okuyup geçmesi demektir.
Bu usûl, ihtisas sahipleri için geçerlidir. Diğerleri için fazla sağlıklı bir yöntem değildir.

2) Açıklanması Gerekli Noktaları Açıklama usûlü

Bir hadisi okuduktan sonra o hadiste geçen garib kelimeleri, zor terkip ve terimleri, senedde görülen bilinmeyen isimleri ve o hadisle sabit olan fikhi hükümleri yeteri kadar açıklayarak öğretme usûlüdür.
Hadis öğrenmeye yeni başlamış ve devam etmekte olanlar için bu yöntem geçerlidir. Öğrenciler bu yolla, hadisi anlama imkan bulmuş ve incelemeye dayalı bir istifade temin etmiş olurlar.

3) Uzun Uzun Açıklama usûlü:

Lehte ve aleyhteki bütün görüşleri, her kelime ve terkibi şiirden ve kıssalardan deliller getirerek, eşanlamlılarını zikrederek, kullanım yer ve mânâlarını belirtmek; râvilerin hâllerini, kabile ve yaşayışlarını açıklamak, o hadis ile sabit olan hükümlerden hareketle başka hükümler çıkarmaya çalışmak, uzaktan yakından bir alaka kurup hoşa gidecek kıssalar , garib hikayeler anlatmak usûlüdür.
Daha çok, kendilerinin ilim ve fazilet sahibi olduğunu herkese göstermek isteyen kıssacıların başvurduğu bir yöntemdir.

Rivayetin Niteliği

Bilindiği üzere, hadis rivayeti esasen ya lafzen veya mâne: yapılır. Rivayet

niteliğiyle kastedilen de budur.

A) Lafzen (Kelimesi Kelimesine) Rivayet:

Hadislerin, Hz. Peygamber'den duyulduğu gibi aynen yani la: zen rivayet edilmeleri asıldır. Nitekim Hz. Peygamber "Bizden bir hadis belleyip de bellediği gibi başkalarına ulaştıranıi Allah yüzünü ağartsın" buyurmuştur. (Tirmizî, İlim 7) Burada h; dişleri olduğu gibi nakletmeye teşvik vardır. Yine Hz. Peygambe: Öğrettiği bir duadaki 'nebi' kelimesi yerine 'resul' kelimesini kullanan el-Bera b. Azib'i uyarmış ve 'nebi' demesi gerektiğini belirtmiştir.
Sahabe, Hz. Peygamber (sav)'den görüp işittiklerini rivâyd ederken bu sorumluluğunun bilinci içindeydiler. Bu yüzden hadi: leri lafızlarını değiştirmemeye dikkat ederek rivayet ediyorlarc: Hadis kitaplarında yer verilen bazı örnekler, sahabeden bir bolu münün hadislerin lafzen rivayet edilmesini şart koştuklarını g» termektedir.
Sahabeden sonra gelen tâbiûn ve tebeu't-tâbiîn'in devirlerine: de hadislerin, lafzen yani Hz. Peygamber'den (sav) işitildiği şekı de rivayet edilmesi gerektiğinde birçok hadisçi ittifak etmişlerdir
Hadislerin böyle rivayet edilmesini şart koşanlar, dinî hassasiyet ve Allah Resulü'nün (sav) Arapça'sındaki mükemmelliğin b: zulmaması kaygısı taşıyanlar olmuştur.

B) Ma'nen Rivayet:

Şu var ki aralarında dört mezhep imamının da bulunduğu uhma çoğunluğu, dil ve edebiyat bilgisi yerinde olan kişilerin, bel şartlar dâhilinde hadisleri mânâ ile rivayet etmelerinin caiz old. ğu görüşündedirler.
Mânâ ile hadis rivayetine karşı çıkanların delilleri olduğu cevaz verenlerin de gayet ikna edici delilleri bulunmaktadır. Meselenin tartışılması bir yana, gerçek şudur ki hadislerin büyük çoğunluğu mânâ ile rivayet edilmiştir. Lafzen rivayet edilmiş hadis sayısı, manen rivayet edilmişlere göre oldukça azdır.
Diğer taraftan hadislerin lafzen rivayetini şart koşmanın, bu işi fevkalade zorlaştıracağı da açıktır. Oysa, çoğu kere önemli olan lafız değil mânâlardır.
Mânâ ile hadis rivayetini caiz görenler bu görüşlerine delil olarak Arap olmayanlar için dini kendi lisanlarıyla açıklamanın ittifakla caiz olmasını gösterir ve "başka dillerle şerh mümkün olunca aynı mânânın A$apça ile ifadesi haydi haydi mümkündür" derler.

Mânâ İle Rivayetin Şartları:

1) Hadisi rivayet edecek kişi, lafızların anlamlarını iyi bilen biri olmalıdır.
2) Değiştirilen lafzın eşanlamlısı kullanılmış olmalıdır; "etâ" yerine "câ'e" fiilini kullanmak gibi...
3) Ma'nen rivayet edilen haber, lafzıyla ibadet olunan bir hadis olmamalıdır. Ezan ve tahiyyât lafızları gibi. Bu lafızlar ile ibâdet ilâhî irâdenin talebine dâhildir.
4) Hadis, sıfat hadisleri gibi müteşâbih konular hakkında olmam alıdır.
5) Cevâmiu'l-kelim (çok özlü sözler) cinsinden olmamalıdır.
6) Lafızları değiştirilen hadis, açıklık ve kapalılık bakımından aynı seviyede olmalıdır.
7) Hadisin aslı ezberde varken ma'nen rivayeti caiz değildir.
8) Bazı âlimler merfû hadislerde ma'nen rivayeti caiz görmezler.
Şu var kî günümüzde mânâ ile rivayet diye bir şey söz konusu olamaz. Bilakis hadis kitaplarındaki lafzın aynen kullanılması gereklidir.
Mânâ ile hadis rivayeti ulema arasında belli bazı ihtiyat cümlelerinin kullanılmasını da gelenekleştirmiştir. Meselâ "Ev kema kale: Yahud Resûlüllah'm (sav) buyurdukları gibi"; "Ev nahvehu: Yahud onun gibi"; "Ev ma eşbehe hazâ mine'l-elfazi: Yahud bu lafızlara benzer lafızlarla benzer lafızlarla buyurdu"
Meşhur tabiî el-Hasenu'1-Basri, kendisine "Bugün bize bir hadis rivayet ediyorsun; ertesi gün aynı hadisi başka lafızlarla naklediyorsun" diyen birine şu cevabı vermiştir: "Mânâda isabet et-mişsem bunda hiçbir mahzur yoktur."
Yine meşhur tabiîlerden Muhammed b. Şîrîn şöyle demiştir: "On kadar sahabîden hadis işittim. Hepsi de muhtelif lafızlar kullanırdı; fakat mânâ aynı idi."
Sonuç itibarıyla hadislerin mânâsını değiştirmeden, manâsıyla rivayet etmek caiz görülmüştür.

Mânâ ile Hadis Rivayet Edende Aranan Şartlar

Gerek sahabe gerekse sahabe sonraki nesiller hadislerin ma'nen rivayetini caiz görmekle birlikte mânâyı bozacak şekilde rivayeti önlemek için râvilerinde bazı şartların bulunması gerektiğini söylemişlerdir.
Bunlar, her hangi bir râvide bulunması gereken şartlardan ayrı olarak ma'nen rivayetle ilgili olup şunlardır:
a) Hadis râvisinin sarf ve nahiv kaidelerine tam manâsıyla vakıf olması.
b) Dil ilmini iyi bilmesi. Bir başka deyişle Arapça'nın inceliklerini tam

anlamıyla bilmiş olması.
c) Hadis lafızlarının delâlet ettiği mânâyı iyi bilmesi.
d) Bir hadisi değişik lafızlarla rivayet ettiği zaman o hadisin Hz. Peygamber'in (sav) kasdetmiş olduğu mânâyı aynen verdiğinden emin olması.

Rivayetle İlgili Terimler

Rivâyet-i akran: Râvi hadis rivayetinde bulunduğu kimse ile bir hususta birleşmiş olması demektir. Örneğin yaşlarının bir olması veya her ikisinin de aynı hocadan hadis rivayet etmeleri gibi.
Rivâyet-i mudbec: Emsallerin birbirinden rivayet etmeleridir.
Rivâyetu'l-asâğır ani'l-ekâbir: Yaşça gençlerin yaşlılardan, talebenin hocadan rivayetine denir.
Rivâyetu'l-ekâbir ani'l-asâgir: Hocanın talebeden, babanın oğlundan rivayetine denir.
Mühmel: İsimleri aynı olan iki zâtın birisinden hadis rivayet edilirken diğerinin mutlak olarak ismini anmakla yetinip hangisi olduğunu açıklamayıp ihmal etmektir. İkisi de sika ise bu ihmalin sakıncası olmaz
Sabık, lâhik: İki adamın bir kişiden rivayetlerinde ilk rivayet edene sabık, sonrakine de lâhik denir.
Müselsel: İsnadın ittifaklı olanına denir.
Sika, sikât: Âdil ve ezberleme kabiliyeti olup her yönden güvenilir râviye denir.
Mutâbaat: Rivayetlerin yalnız lafız veya yalnız mânâ bakımından birbirlerine uymalarıdır.
Şahit: Hem lafız hem de mânâ bakımından bir rivayetin diğer rivayete uymasıdır.

Rical (Kaviler) İlmi

Rical ilmi hadis ilimleri arasında sened ve isnâd kadar önemlidir. Esasen bir hadisin değerlendirmesinde râvilere bakılması itibarıyla bunların hâllerini inceleyen Rical ilminin hadis açısından taşıdığı önem hiç kimse tarafından inkâr edilemez.
Rical ilminin konusu, temelde hadisleri bizlere aktaran râvilerdir.

Ravı

Râvi: Hadis, şiir, haber vb. rivayet eden kimse. Râvi, sözlük anlamı itibarıyla bir haberi anlatan, nakleden, taşıyan, ileten,, getiren kimsedir.

Terim olarak; Hz. Peygamber (sav)'in söz, fiil, takrir, ahlak ve şemailine dair bilgi nakleden kimseye denir. Hadis usûlündeki tanımına göre, hadisi senedi ile usûlüne uygun olarak nakleden kimsedir. Çoğulu ruvât'tır.
Râvi ile eşanlamlı olarak müsnid, aynı şekilde râviler mânâsında sadece çoğul kipinde olmak üzere rical kelimesi de kullanılır.
Râvinin rivayet ettiği şeye mervî, yani kelime anlamıyla su veya söz ve şiirdir. Mervî, Allah Resulü (sav)'e nispet olunan her şey olabileceği gibi sahabe, tâbiûn ve başkalarına nispet olunan şeyler de olabilir.
Rivayet edilen hadislerin sıhhati, her şeyden önce, onları nakleden râvilerin güvenilir (sika) olmalarına bağlıdır. Çünkü sika râvi, kendisi gibi güvenilir, sahih hadisler nakledecektir. Sika olmayanlar ise sahih olmayan, zayıf ve metruk hadisler naklederler.
Râvinin, hadisi kabul edilen kimselerden olması, bir takım şartları taşımasına bağlıdır. Hadis âlimleri bu şartları, rivayeti kabul olunan ve olunmayan râvinin sıfatları başlığı altında açıklamışlardır. Bu sıfatlardan herhangi birinin eksik olması, râvinin güvenilir olmaktan çıkmasına yol açar.
Böyle râviler hadis rivayet etseler, hatta rivayet ettikleri hadisler aslında sahih olsalar bile, bu hadisler kendilerinden alınmayıp onları rivayet eden başka güvenilir râvilerden alınır.
Râvînin hadisçi olması şart değildir. Bu sebeple, râvinin ilim sahibi olması, rivayet ettiği haberin senedindeki râvilerini cerh ve ta'dîl yönleriyle tanıması, metni bütün boyutlarıyla anlaması gerekli görülmez. Râvide aranan biricik özellik rivayet âdabım gözeterek senedli rivayette bulunmasıdır.

Ravilerin Dereceleri

Râviler, sıfat ve hâllerine göre belli derecelerde yer alırlar:

1-Tâlib

Hadis ilmini öğrenmeye karar vermiş kimsedir. Derece bakımından en aşağıda yer alır. Çalışma ve kazanımlanna bağlı olarak yükselir.

2- Muhaddis

Belli bir seviyeye ulaşanın unvanıdır. Hadis ilmini bilir. Hadislerden az olmayan miktarda metin ve senediyle ezberler. Senedlerde yer alan râvileri, cerh ve ta'dîl yönleriyle tanır. Aynı şekilde metni de, içerdiği ahkâm ve kendisiyle amel etme

durumlarıyla tanır. Şeyh ve İmâm kavramları da eşanlamlıdır.
Muhaddisi râviden ayıran fark, onun, rivayet ve dirayet bakımından becerikli, sahih olan hadisi çürüğünden ayırt edebilecek bir melekeye sahip, hadise ilişkin bütün ilimleri ve hadisçilerin terimlerini bilen, hadislerdeki garib lafızları iyi bilen bir kimse olmasıdır. Bütün bu bilgilere sahip olan hadisçi 'muhaddis' unvanına lâyık olur.
Âlimlerin 'muhaddis' tanımlarında farklılıklar olmasına rağmen hepsinde de muhaddise verilen derece yüksektir. Buna göre muhaddis, senedleri ezberlemekle beraber, senedlerdeki ricalin ne dereceye kadar adaletli veya mecruh (kusurlu) olduklarını da bilen kimsedir.
İmam Cezerî'nin tarifine göre Muhaddis' unvanı genel olup şartları içerisinde rivayet etmek üzere ehlinden, yine şartları içerisinde hadis alıp taşıyan her kimseye verilebilir.

3- Hâfiz

İlmî kazanım bakımından ilerlemiş muhaddislerin unvanıdır. Bilhassa ezbere bildiği hadislerin çokluğuyla nıuhaddisten ayrılır. Hâfiz unvanının, genellikle yüz bin kadar hadisi sened ve metniyle ezbere bilen muhaddisler için kullanıldığı ifâde edilmiştir.
Bu unvanlar, zamana ve kullanan kişiye göre değişkenlik gösterebilmektedir.

4- Hüccet:

Hafızdan daha üstteki derecenin unvanıdır. Üç yüz bin kadar hadisi yukarıda belirtilen şartlarda sened ve metniyle ezberleyen kimseye denir.

5- Hâkim:

En yüksek mertebede olan hadis âlimlerinin unvanıdır. Sünneti bütünüyle kendinde toplayan kimseler bu unvanı taşımaya hak kazanırlar.
Bu noktada 'muhaddis' tabirinin hadisle meşgul olan bütün ilim ehli için kullanılan ortak bir isim olduğunu belirtmek gerekir. Dolayısıyla diğer derecelerdekiler aynı zamanda 'muhaddis' olarak bilinirler. Zâten bunları kesin olarak ayırmak da mümkün değildir.

Râvî Tabakaları

Tabaka, sözlükte herhangi bir sıfatta ortak olanlar anlamına gelir. Hadis terimi olarak ise, yaş ve isnâd bakımından birbirine benzeyen akran râyi grubu demektir.
Râvi tabakalarının belirlenmesinde şu dört noktanın bilinmesi gerekir:
a) Doğum
b) Ölüm
c) Öğrenciler
d) Hocalar.
Râvinin hangi tabakadan olduğunu belirlemede esas alınan ölçütler sonuca mutlaka tesir ederler. Örneğin iki râvi, bir açıdan aynı tabakaya girebildikleri hâlde bir başka açıdan ayrı tabakalara dâhil olabilirler.
Sahabe olma sıfatı bakımından tasnif yapılırsa, sahabî râviler birinci tabaka, tabiîler ikinci tabaka, etbâu't-tâbiîler üçüncü tabakayı oluştururlar. Rivayet asrının sonu kabul edilen hicri üçüncü asır sonuna kadar böylece beş tabaka oluşur: Sahabe h. 110; Tâbiûn h. 180; Etbâu't-tâbiîn h. 220; Etbâu etbâi't-tâbiîn h. 260; Etbâu etbâi etbâi't-tâbiîn h. 300.
Temel hadis kaynaklarının tasnifine yani hadislerin kitaplarda toplanmasına kadar geçen dönemde hadislerin naklini gerçekleştirenler: Sahabe, Tâbiûn ve Etbâu't-tâbiîn'den oluşan üç nesildir. Râvilerin tabakaları deyince, Öncelikle bu üç nesil akla gelir.

1. Sahabe

Sâhib=Arkadaş kelimesinin çoğulu olup olarak 'sahb', 'ashâb' veya 'sahabe' kipleriyle kullanılır.
Terim anlamı "Allah Resûlü'nü (sav) müslüman olarak gören ve bu imanla yaşayıp ölen kimse" demektir. Sağını solunu ayırabilen veya sözü anlayıp karşılık verebilen çocuklarla görme engelliler de sahabî sayılırlar. Rüya veya başka bir yolla görme hâlinde sahabîlik oluşmaz.
Bir kimseye sahabe diyebilmek için kaide dışı ve ulemânın çoğunluğu tarafından kabul edilmeyen başka şartlar da ileri sürülmüştür. Bunlara itibar edilmez.
Bazıları sahabîliğin sıhhati için ergen olmayı şart koşmuş, bazıları kısa bir müddet için de olsa aynı mecliste bulunmayı şart koşmuştur. Bazıları, sahabîlik için O'nu görmek yeterlidir diye mutlak bir ifâde kullanmışsa da bu görmekten maksat temyiz yaşında görmek kaydını koymuşlardır. Bunlar itibar edilmeyen görüşlerdir.

Bir Şahsın Sahabe Olduğu Nasıl Bilinir?

islam bilginlerine göre bir kimsenin sahabî olduğu şu yollarla bilinir:
1- Tevatür yolu: Hayatta iken cennetle müjdelenen on sahabî (aşere-i mübeşşere) bu yolla bilinir. Bunlar dört halife, Sa'd b. Ebi Vakkâs, Saîd b. Zeyd, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. el-Avvâm, Abdürrahman b. Avf ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh (r.anhüm)'dır.
2- Şöhret yolu: Selmân-ı Fârisî bu yolla bilinir.
3- Şehâdet yolu: Herhangi bir sahabî veya tabiînin, bir başkasının sahabî olduğunu söylemesi şehâdettir. Ancak bu zât âdil biri olmalıdır. Hümeme b. Ebi Hümeme hakkında Ebû Musa el-Eş'arî'nin şehâdeti gibi.
4-Ikrâr yolu: Bir kimsenin şahsen: "Ben şahabıyım" demesiyle de sahabîlik sübût bulur. Ancak bu iddia sahibinin adalet sahibi ve Allah Resulü (sav) ile çağdaş olması gerekir.
İbni Hacer, el-îsâbe'nin dördüncü bölümünde sahte sahabîleri zikreder. İşte onlardan bazıları:
1- Cafer b. Nestûr er-Rûmî: Farab'ta çıktı. Vefatı: 350'den sonra.
2- Sarbatak: Hindistan prenslerinden. Vefatı: 333/944.
3- Cübeyr b. el-Hâris. Vefatı: 576'dan sonra.
4- Kays b. Temîm et-Tâî. Gaylan şehrinde çıktı. Vefatı: 517/1123'den sonra.

Sahabenin Adaleti:

Ehli Sünnet, sahabeyi bir bütün kabul etmekte müttefiktir. Aralarında fazilet bakımından dereceleme yaparsa da sahabelik faziletinde hepsini bir görür. Başka bir deyişle Şi'a'nm yaptığı gibi, sahabeden hiç birine yakışık almayan, saygısızlık, güvensizlik ve suçlama ifâdeleri taşıyan sıfatlar izafe etmez. Hepsini ayrı ayrı sever ve sayar. Hangisinin ismi geçerse geçsin "Allah ondan razı olsun" dileğinde bulunur.
Ashabı bir bütün olarak sevmek, ayrım yapmaksızın güvenmek Kur'ân-ı Kerîm ve Allah Resûlü'nün (sav) emirleri gereğidir. Adalet, dindarlık, sıdk, itikad düzgünlüğü, güzel ahlâk demektir.

Sahabeyi Öven Bazı Ayetler:

"Ey Muhammedi Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken, and olsun ki hoşnud olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetler bahsetmiştir."

(Feth, 18)
"Siz insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, «malıktan alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz" (Al-ilmrân, HO)
"Böylece sizi insanlara şâhid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık. Peygamber de size şâhid ve örnektir." (Bakara, 143)
"İyilik yarışında önceliği kazanan Muhacirler ve Ensâr ile onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnut olmuştur. Onlar da Allah'tan hoşnuddurlar. Allah onlara içinde ebedî kalacakları, içlerinde ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır." (Tevbe, 100)
"Ey Peygamber! Allah'ın yardımı sana ve sana uyan mü'minlere yeter." (Enfâl, 64)
"İyilik işlemekte önde olanlar, karşılıklarını almakta da önde olanlardır." (Vâki'a, 10-12)
"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önce tutarlar. Nefsinin tamahkârlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar saadete erenlerdir." (Haşr, 8-9)

Ashabı Öven Hadislerden Bazıları:

Hz. Peygamber (sav) de bir çok hadisinde sahabeyi takdir etmiş ve aralarında ayrım yapmadan ümmetine karşı onların sânını yüceltmiştir. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman. Hz. Ali, Übey b. Kâb, Zeyd b. Sabit, Muâz b. Cebel (r.anhüm) gibi büyükler hakkında da ayrı ayrı övgüde bulunmuştur. Şimdi bu hadislerden bazılarım zikrediyoruz:
1- "Ümmetimin en hayırlısı benim asrımdakilerdir. Sonra bunları takip edenler, sonra bunları takiben gelenlerdir. Sonra öyle bir kavm gelir ki şehâdetten önce yemin ederler
ve şâhidlikleri istenmeden şehâdette bulunurlar."(Buhârî,
Şehadat 9, Fezâilu'l-Ashâb 1, Rıkak 7, Eymân 27; Müslim, Fezâilu's-Sahabe, 214; Tirmizî, Fiten 45, Şehadat 4; Ebû Dâvud, Sünnet 10; Nesâî, Eymân 29)
2- "Ashabıma dil uzatmayın. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, sizden bîriniz Uhud dağı kadar altın tasadduk etseniz yine de onlardan birinin bir müdd, hatta yarım müdd miktarındaki harcamasına sevabca ulaşamazsınız." (Müslim, Fezâilu's-Sahabe, 221)
3- "Ashabım hakkında Allah'tan korkun. Onları kendinize hedef edinmeyin. Kim onları severse bu bana olan sevgisi içindir, kim de onlara buğz eDerse bu da

bana olan buğzu sebebiyledir. Onları kim incitirse beni incitmiş olur. Beni inciten de Allah'ı incitir. Allah'ı incitenin ise belası yakındır."(Ahmed b. Hanbel V, 57)

Ashabı Ta'dîl

Ashabı ta'dîl, onların İslâm'a yaptıkları hizmetlerin kadrini bilmek, Kur'an ve Sünnet'e getirdikleri açıklamaları benimsemek demektir.
Sahabenin ta'dîli, Kur'an ve sünnetin o husustaki emrine uymak, tam teslimiyet göstermek demektir. Ta'dîl, onların ma'sum olduklarım iddia etmek anlamına gelmez. Dinimiz masumluğu sadece peygamberlere tanır. Diğerleri, insan olmaları bakımından elbette bazı kusurlara, hata ve yanılgılara düşebileceklerdir. Ne var ki sahabenin kusurunu aramak, onlara kusurları açısından bakmak mü'minlik edebine yakışmaz.

Sahabenin Tabakaları

Farklı görüşler bulunmakla beraber derece itibariyle sahabe genellikle on iki tabakaya ayrılmıştır:
1. Aşere-i mübeşşere ve Hz. Hatice, Hz. Bilâl gibi ilk müslüman olanlar,
2. Hz. Ömer'in müslüman oluşu sırasında müşriklerin Dâru'n-Nedve'de toplandıkları zamana kadar müslüman olanlar,
3.1. ve II. Habeşistan hicretine katılan sahabe,
4.1. Akabe Biatmda bulunan sahabîler,
5. II. Akabe Biatma katılanlar,
6. Allah Resulü (sav) hicreti sonunda Küba'ya geldiği zaman orada kendisine kavuşup Medine'ye yerleşen muhacirler,
7. Bedr Gazvesi'ne katılan sahabîler,
8. Bedr Savaşı ile Hudeybiye sulhu arasında hicret edenler,
9. Hudeybiye'de yapılan Rıdvan (Şecere) Biatı'na katılanlar,
10. Hudeybiye sulhu ile Mekke fethi arasında hicret edenler,
11. Mekke'nin fethi üzerine Müslüman olan Kureyşliler,
12. Hz. Peygamber'i Mekke fethi sırasında, Veda Haccı veya bir başka yerde gören çocuklar.
İslâm dünyasında sahabenin faziletine, menkıbelerine ve hayatlarına dair bir çok eser yazılmıştır. Bunlar arasında en hacimli ve zengini İbni Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852) el-İsâbe fi temyîzi's-sahabe adlı kitabıdır. Bunun dışında şu

iki kaynak da büyük önem taşımaktadır:
İbni Abdilberr (ö. 463), el-îstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb; İbnu'1-Esîr (ö. 630), Üsdu'l-gâbe ft ma'rifeti's-sahabe.

Sahabenin Rivayete Göre Taksimi

a) Çok Rivayet Eden Sahabeler (Müksirûn):

Kendilerinden rivayet edilen hadisler binden fazla olan Sahabîler.
Sahabenin sayısı yüzbinlerin üzerinde olduğu hâlde, ancak bin veya binbeşyüz kişiden hadis rivayet edilmiş, bunların da yedisinden yapılan rivayetler binin üstünde olmuştur.
Sahabeden sonraki asırlara taşman rivayetlerin sayılmasıyla yapılan bu tesbit, onların hadis ve sünnet bilgisini belirlemede kesin bir Ölçü değildir. Çünkü dört halife başta olmak üzere, Hz. peygamber (sav)'le daha uzun süre beraber olan pek çok sahabînin rivayetleri, bilgileri daha çok olmasına rağmen, binin altında kalmıştır.
Binin üstünde rivayeti olan sahabîler şunlardır: Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Hz. Âişe, Cabir b. Abdullah ve Abdullah b. Abbas. Ahmed Muhammed Şakir bu isimlere, Ebû Saîd el-Hudrî, Abdullah b. Mesûd ve Abdullah b. Amr'ı da ilâve etmiş ve sayıyı dokuza çıkarmıştır. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayetlere göre Müksirûn ve hadislerinin toplam sayısı şöyledir:
1. Ebû Hüreyre (58/672): 3848 hadis.
2. Abdullah b. Ömer (73 veya 74/692): 2019
3. Enes b. Mâlik (93/712): 2178 hadis.
4. Hz. Aişe (58/678): 2210 hadis.
5. Abdullah b. Abbas (68/687): 1696 hadis.
6. Cabir b. Abdullah (74 veya 78/693): 1206 hadis.
7. Ebû Saîd el-Hudrî (74/693): 958 hadis.
8. Abdullah b. Mesûd (32): 892 hadis.
9. Abdullah b. Amr (63): 722 hadis.
Bu sahabîlerin diğerlerinden daha fazla sayıda hadis rivayet etmiş olmalarının bazı sebepleri şunlardır:
1) Müksirûnun hemen hepsi genç yaşta, hafızalarının canlı olduğu öğrenme çağlarında Hz. Peygamber (sav)'e yetişmiş ve Ondan sonra yaklaşık 50 - 80 sene daha yaşamışlardır. Asrı saadet-en sonra yaşanan olaylar, hadis rivayetine duyulan ihtiyacı artırdığı için geç vefat eden sahabîlerden rivayet, öncekilere

göre daha çok olmuştur.
2) Sahabenin büyük bölümünün farklı meşgaleleri vardı, bazıları genç ve'bekar olduğu, bazıları da Mescid'in avlusunda yaşayan Suffe ashabından olduğu için Allah Resulü (sav) ile daha fazla beraber oluyor, böylece daha çok hadis öğreniyorlardı.
3) Müksirûn, mizaç olarak Öğrenmeye ve rivayete düşkün kimselerdi. Hatta hadis öğrenmek için Allah Resulü (sav)'e en çok soru soranların başında bunların geldiği de söylenebilir.

b) Az Rivayet Eden Sahabeler (Mukillûn):

Binden az hadis rivayet eden sahabîler.
Mukillûndan sayılan dokuz yüz civarındaki sahabîden rivayet edilen hadis, kişi başına 25 veya daha az sayıdadır.
Mukillûndan sayılan bazı sahabîler ve rivayet ettikleri hadis sayıları şöyledir:
Abdullah b. Mesûd: 848 hadis.
Abdullah b. Amr: 700 hadis;
Hz. Ömer ve Hz. Ali: 500'er hadis.
Ümmü Seleme: 378 hadis.
Hz. Osman: 146 hadis.
Hz. Ebû Bekir: 142 hadis.
Allah Resulü (sav)'den sonra bazı sahabîler devlet idaresi ve cihadla daha fazla ilgilendikleri için rivayete zaman ayıramamış-lardır. Bazıları, Mekke, Medine gibi ilim merkezlerinde kalırken, bazıları daha ücra yerlere yerleşmişler, böylece buralarda bulunan sahabîlerden yapılan rivayetler azalmıştır.

Sahabenin Farklı Sayıda Hadis Rivayet Etme Sebepleri

Bunun bir çok sebebi olmakla birlikte bunları sıralamadan önce, onların sünnet bilgisinin, rivayet ettikleri hadis sayısıyla ölçülemeyeceğini ifade etmek gerekir. Çünkü hadis rivayeti üzerinde etki eden bir çok sebep bulunmaktadır:
1) Hz. Peygamber'i (sav) bir iki kere görüp yurduna dönen bedevi sahabîler olduğu gibi, yanından hemen hiç ayrılmayanlar da vardı.
2) Kimileri hadisleri yazıyor, kimileri ezberlemekle yetiniyordu.
3) Sahabenin büyük bölümü iş-güç sahibiydiler. İşlerinde çalışıyorlardı. Kimileri de karın tokluğuna Hz. Peygamberin (sav) meclisinde bulunuyor, hemen bütün vakitlerini Mescid'de geçiriyorlar di.
4) Sahabenin hepsi aynı anda müslüman olmamışlardı.

5) Allah Resulü (sav) bazı sahabîlerin ilim-irfan sahibi olması için dua etmişti.
6) Sahabîlerin vefat tarihleri farklıydı.
7) Hz. Peygamber'den sonra sahabe değişik ülkelere dağılmışlardı.
8) Sahabenin ilim Öğrenme ve öğretme kabiliyeti aynı değildi. Bu da rivayet sayısına tesir etmiştir.
9) Bazı sahabîler bildiklerini ancak sorulması durumunda ve soruyla sınırlı miktarda söylemekle yetinirlerdi.
10) Kimileri de yönetimde görev aldıkları için meşgaleleri gereği hadis rivayetine fazla vakit bulamamışlardır.
Rivayet ettikleri hadis sayısı ne olursa olsun sahabîler derin bir sorumluluk duygusu, ilmî titizlik ve dini duyarlılık sahibi olmuşlardır.

Âlim Sahabîler

Sahabeden bazıları ilimleriyle şöhret bulmuştur. Bunlardan ır kısmı Kur'an-ı Kerîmi, sünneti, âkhı bir kısmı da câhiliye edebiyatını, nesepleri ve câhiliye tarihini iyi bilen kimselerdi. çok fetva rivayet edi]en sahabî İbni Abbâs'tir. Sonra Hz. Hz. Ali, Übey b. Kâb, Zeyd b. Sabit, Ebu'd-Derdâ, İbni
Mesûd, İbni Ömer, Hz. Âişe (r.anhüm) gelir. Bu ilk grubun ardından şunlar gelir: Hz. Ebû Bekr, Hz. Osman, Ebû Mûsâ, Muâz b. Cebel, Sa'd b. Ebi Vakkâs, Ebû Hüreyre, Enes, Abdulah b. Amr, Selmân, Câbir, Ebû Saîd, Talha, ez-Zübeyr, Abdurrahmân b. Avf, Imrân b. Husayn, Ebû Bekre, Ubâde b. es-Sâmit, Muâviye, Ibnu'z-Zübeyr, Üramü Seleme (r.anhüm).

Abâdile (Abdullahlar):

Alim sahâbilerden bazılarının adları Abdullah olduğu için, onların Abâdile (Abduîlahlar) diye ayrıca tasnif edilmesi âdet olmuştur. Bunlar: Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Amr'dır.
Abdullah b. Mesûd'un bunlar arasında sayılmaması, diğerleri şöhret olduğunda onun vefat etmiş olmasındandır.

Sahabenin Sayısı:

Allah Resulü (sav) vefat ettiği zaman hayatta olan şahabı sayısı hakkında bazı tahminler yürütülmüştür. Bunlar arasında ciddi farklılıklar vardır. Sahabî sayısını kesin olarak bilmeye imkan olmayıp 40-120 bin arasında değişen rakamlar Kitaplarda yer almaktadır.

Sahabe biyografilerinin işlendiği eserlerde ise, 10-12 bin sahabî tanıtılmaktadır. Hicretin bir veya ikinci yılında bizzat Hz. Peygamber (sav)'in emriyle yapılmış ilk nüfus sayımı dışında ilk dönemde nüfus sayımı yapılmadığı için kesin rakam telaffuz etmek mümkün görünmemektedir.

Son Vefat Eden Sahabî

Sahabe neslinden en son vefat eden zât, Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vasile el-Leysî (ra)'dir. Vefat tarihi ihtilaflı olup h. 100-110 yılları arasında değişmektedir.
Medine'de en son vefat eden sahabî hakkında ihtilaf edilmiştir: Sâib b. Yezîd veya Câbir b. Abdillah veya Sehl b. Sa'd veya Mahmud b. er-Rebî (r.anhüm) dir.
Mekke'de en son vefat edenin Abdullah b. Ömer (ra) olduğu söylenmiştir.
Basra'da Enes b. Mâlik (h. 90-93) veya Abdullah b. el-Hâris (h. 85-89).
Kûfe'de Abdullah b. Ebî Evfâ (h. 86 veya 88 yılında) yahut Amr b. Hureys (h. 95 vey^ı 98 yılında).
Şam'da Abdullah b. Busr Mâzinî (h. 88). Cezîre'de Urs b. Umeyre el-Kindî. Filistin'de Kays b. Sa'd b. Ubâde (h. 85). Yemâme'de Hirmâs b. Ziyâd Bâhilî; Bâdiye'de Seleme b. el-Ekva' (h. 64).

Sahabe Hakkında Yazılmış Eserler

Bu alanda yazılmış bir çok eser bulunmakla birlikte en meşhurları şu üçüdür:
1) İbni Abdilberr el-Kurtubi (463/1071)'nin elîstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb; 3500 kadar sahabî biyografisi içerir.
2) İbni'1-Esir el-Cezeri (630/1233)'nin Usdü'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe; 8000 kadar biyografi içeren eserin son cildi hanım sahabüere ayrılmıştır.
3) İbni Hacer el-Askalânî (852/1448)fnin el-îsâbe fi temyîzi's-sahâbe; bu alanda yazılmış en hacimli eser olup 12279 biyografi içerir.
Türkçe'de birkaç menâkıb kitabı dışında sahabe biyografilerinin ele alındığı bir eser yoktur.

Asr-ı Saadet:

Peygamber Efendimiz (sav)'in hayatta olduğu dönem için kullanılan bir kavramdır.
İslâm Tarihi, Hz. Peygamber (sav) dönemi, Dört Halife (Hulefâ-i Râşidûn), Emevîler, Abbasîler, Selçuklular, Osmanlılar gibi muhtelif dönemlere ayrılmıştır
Bu dönemlerin başında yer alan Hz. Peygamber (sav) dönemine Müslümanlar

Asr-ı Saadet adını vermişlerdir.
"Mutluluk Çağı" anlamına gelen bu terkip, gerçekten de o dönemi ifade edebilecek en doğru terkiptir.
Allah Resûlü'nün (sav) eğitiminden geçmiş olan sahabe, İslâm davasına gönülden bağlanmışlardı. Samimiyet ve ihlâs içerisinde Allah'a kul olmuş, Resûlü'ne gönül vermişlerdi. Onlara sadece Kitap ve Sünnet yön veriyordu. Bu sebeple de inandıkları davayı her şeyin üstünde tutuyor; dinleri uğruna mallarını, hatta canlarım feda etmede tereddüt göstermiyorlardı.
Böyle bir anlayış ve yaşayışa sahip bulunan fertlerden oluşan İslâm toplumunda, tam bir birlik ve beraberlik, dayanışma ve yardımlaşma ruhu hâkimdi. Toplumun her köşesinde huzur, güven, emniyet, asayiş, nizam, düzen ve istikrar vardı. Bu dönem, daha sonraki müslüman nesillere örnek oluşturan mutluluk ve saadet dönemiydi.
İşte bu nedenlerden ötürü Asr-ı Saadet olarak anılmayı fazlasıyla hak etmişti.

2. Tabiîler

Sahabe devrine yetişerek onları gören, imanlı bir hâlde onlarla birlikte olan ve imân üzere vefat eden, sahabeden hadis nakledenler.
İzledi, tâbi oldu, takip etti gibi anlamlara gelen tebi-a fiilinin ism-i fail kipinden türemiş bir kavramdır. Hz. Muhammed (sav)'in sahahîlerine tâbi olan ve onları izleyen nesil için kullanılır.
Bir müslümanm tâbiûndan sayılabilmesi için, sahabîleri gördüğünde, görüp işittiğini hafızasında tutabilecek yaşta olması gerekir.
Tâbiûn, İslâmm ikinci neslini oluşturur. Onlardan sonra gelen nesle ise, "etbâu't-tâbiîn=Tâbiûnu izleyenler" veya "tebe'u't-tâbün" denir.
İlk tabiînin kim olduğu konusunda âlimlerin farklı yorumlan olmuştur. Bazı âlimler, 'Talnız bir sahabîyi gören kişi tâbiûndan sayılır" derken bazıları, yalnız görmeyi, bir araya gelmiş olmayı yeterli saymamışlardır. Buna göre bir kişinin tâbiûndan sayılabilmesi için, sahaîalerle sohbette bulunmuş olması gerekir.
Tâbiûn devri h. 120 yılı civarına kadar devam etmiştir. Bu, İslâm medeniyetinin en parlak devridir.
Tâbiûn neslinin hadis rivayetinde, tefsirde, nahvin gelişmesinde, fikhî geleneğin oluşmasında ve diğer bir çok ilim dalında büyük hizmetleri olmuştur.
Hadislerin yazılması ve tasnif edilip konularına göre kısımlara ayrılması onların öncülüğünde başlamıştır. Tâbiûn neslinden hadis yazan çok âlim olup en meşhurları îbni Şihâb ez-Zührî, Saîd b. el-Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr, Hasan el-Basri, İbrahim en-Nehaî'dir.
Tâbiûnun fazileti, Kur'an'a dayanır:

"Onlardan sonra gelenler derler ki: Rabb'imiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimide inananlara karşı bir kin bırakma! Rabb'imiz, sen çok şefkatli, çok merhametlisin!" (Haşr, 10)
Görüldüğü gibi âyette, tâbiûnun güzel vasıfları dile getirilmiş, onların döneminden önce, Yüce Allah kendilerinden övgüyle bahsetmiştir.
Allah Resulü (sav) de, çeşitli hadislerde tâbiûnu methetmiştir:
Beni gören veya beni göreni gören bir müslümana ateş
değmeyecektir" (Tirmiz3i, Menâkıb, 3857)
"Ümmetimin en hayırlıları, benim zamanımda yaşayan Sahabelerdir. Ondan sonra, onlardan sonra gelen nesildir ve ondan sonra hayırlı olanlar da, onlardan sonraki nesildir." (Buhârî, Şehadat 9, Fezâilu'l-Ashâb 1, Rikâk 7, Eymân 27; Müslim, Fezâilu's-Sahabe, 214; Tirmizî, Fiten 45, Şehadat 4; Ebû Dûvud, Sünnet 10; Nesâî, Eymân 29)
Tâbiûnun son tabakasını, en son ölen sahabîyi görenler oluşturmuştur. Buna göre son tabiî, Mekke'de Ebu't-Tufeyl Amir b. Vâsile'yi gören Halef b. Halife'dir (180/796). Halefin ölümüyle tâbiûn döneminin de sona erdiği kabul edilir.
Tabiîlerin en büyüğü ve faziletlilerinin kim olduğu konusu, her şehir ve yöre halkınca farklı şekilde tesbit edilmişse de genelde Said b. el-Müseyyeb kabul edilmiştir.
Uveys el-Karanî (Veysel Karanî) diyenler de vardır. Hatta Ömer b. Hattâb'm "Tâbiûnun en hayırlısı kendisine Uveys denilen kişidir." dediği nakledilmiştir. Buna göre Uveys el-Karanî'yi tâbiûnun en hayırlısı kabul etmek gerekmektedir.
Hanımlardan Hafsa bn. Şirin ve Amra bn. Abdirrahman sayılabilir.

Tabiînin Tabakaları:

Sahabe gibi tâbiûnun tabakalara ayrılmasında da ihtilâf edilmiştir.
Hâkim'in Ma'rifetu ulûmî'l-hadis'te yaptığı tasnif şöyledir:
1) Yaşlı Tabiîler Tabakası: Sahabenin büyüklerinden badis rivayet edenler. İlk tabakayı Aşere-i Mübeşşere ile karşılaşanlar oluşturur: Saîd b. el-Müseyyeb, Kays b. Ebî Hazım, Ebû Osman en-Nehdî gibi zâtlar.
2) Orta Yaşlı Tabiîler Tabakası: Sahabe ve tâbiûndan hadis rivayet edenler. el-Esved b. Yezîd, Alkame b. Kays, Mesrûk b. el-Ecda, Hârice b. Zeyd vd..
3) Genç Tabiîler Tabakası: Bunlar, Hz. Peygamber (sav) zamanında çocuk yaşta olan sahabîlerden hadis rivayet edebilen ve uzunca yaşayan sahabîlere kendileri çocuk yaşlarındayken ka-vuşabilen tabiîlerdir. Âmir b. Şurâhîl eş-Şa'bî, Ubeydullah b. Abdullah vd.
Tâbiûn arasında en çok hizmet ve eser sahiplerini bölgelere göre şöyle sıralamak

mümkündür:
Mekke'de: İkrime (V. 105/723) (Abdullah b. Abbâs'm kölesi), Ata b. Ebî Rabâh (V.115/733), Ebu'z-Züheyr Muhammed b. Müslim (V. 128/745).
Medine'de: Saîd b. el-Müseyyeb (V. 93/711), Urve b. Zübeyr (V.94/712), Salim Jb. Abdülah İbni Ömer (V. 106/724), Süleyman b. Yesâr (V.93/711)/ Abdullah b. Ömer'in kölesi Nâfi (V. 117/735), Muhammed b. Şihâb ez-Zührî (V.124/741), Ebu'z-Zinâd (V. 130/747).
Kûfe'de: Alkame b. Kays (V. 62/681), İbrahim en-Neha'î (v.96/714), Âmir b. Şurâhîl eş-Şa'bî (V.104).
Basra'da: Hasen el-Basrî (V. 110/728), Muhammed b. Şîrîn (V.110/728), Katâde (V.117/735).
Şam'da: Kabîsa (V.86/704), Ömer b. Abdilazîz (V.101/719), Mekhûl(V. 118/736).
Yemen'de: Tavus b. Keysân (V.106), Vehb b. Münebbih (V.110/728).
İmam Ebû Hanife de tâbiûnun büyükleri arasındadır.

Muhadramûn:

ResûlüUah (sav), zamanında yaşayıp müslüman olduğu hâlde O'nu görme fırsatına kavuşamayan kimseler.
Had-ra-me kökünden türetilmiş muhadram kelimesinin ço-guıudur. Kelimenin iki şeyin birbirine karışması anlamında değişik bir kullanımına göre, yaşı itibarıyla sahabeden mi yoksa Tâbiûndan mı olduğu karıştırılan kimselere muhadramûn denilmektedir.
Hadis bilginleri Hz. Peygamber (sav) devrinde müslüman olarak yaşamış oldukları hâlde O'nu göremeyen kimseler için bu sıfatı kullanmışlardır.
Veysel Karanı adıyla şöhret bulmuş olan Uveys b. el-Karenî. Kadı Şureyh b. el-Hâris, Alkame b. Kays ve Kâb el-Ahbâr bunlardan bazılarıdır.
Kavram olarak, Allah Resûlü'nün (sav) sağlığında müslüman olduğu hâlde, O'nunla görüşme şerefine eremeyen kimselere verilen unvandır. Tariften anlaşılacağı gibi bunlar câhiliye devrini de. sonrasını da görmüşlerdir. Allah Resulü (sav) ile sohbetlerine dair bir rivayet olduğu takdirde sahâbî sayılırlar, aksi hâlde tâbiûna dâhil edilirler.
Muhadramûn arasında sayılan müslümanlardan bir çoğu kitaplarda zikredilmiştir. Bunlardan bir kaçını örnek olarak zikrediyoruz:
Ebû Osman en-Nehdî, İbni Recâ el-Utâridî, Ahnef b. Kays et-Temîmî, Uveys b. Amir el-Karanî, Kadı Şureyh b. el-Hâris; Alkame b. Kays, Kâb el-Ahbâr, Mesrûk b. Ecda', Ertât b. Süheyye vd.

Fukahâ-i Seb'a (Yedi Fakih)

Aynı dönemde Medine'de yaşayan yedi tabiî.
Bu zâtların ilmî çalışmaları ve çevrelerinde toplanan öğrencilerinin gayretleri zamanla tefsir, hadis ve fıkıh gibi ilimlerin oluşumunu sağlamıştır.
Fıkıh tarihinde Hicaz Okulu olarak bilinen grubu Fukahâ-ı Seb'a denilen bu yedi fakih temsil eder. Bunların başında Saîd b. el-Müseyyeb gelir. Hakkında nass bulunmayan konularda ictihad yaparlarken en çok maslahata ve Medine örfüne önem verir, ortaya çıkmamış sorunlar üzerinde durmaz ve bu tür konularda görüş belirtmezler di. Söz konusu yedi fakîh şunlardır:
1- Saîd b. el-Müseyyeb (ö. 94/712 veya 105/723): Tabiîlerin başı olup hadis rivayeti, zühd, ibâdet ve takvayı kendinde toplamış bir zât idi.
Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Ebû Hüreyre gibi sahâbîlerden ve Allah Resûlü'nün (sav) hanımlarından hadis dinlemiştir. Ebû Hüreyre'nin kızıyla evliydi. Hadislerin çoğunu kayınpederinden rivayet etmiştir.
Emevî yöneticilerinden Abdülmelik b. Mervan'm oğulları Velid ve Süleyman'ın veliaht olmalarını kabul etmediği için onun emriyle Medine valisi Hişâm b. İsmail tarafından kendisine elli değnek vurulup Medine sakaklarında teşhir edilmiştir.
2- Ebû Bekr b. Abdirrahman b. Haris b. Hişâm (ö. 94/712): Tâbiûnun ileri gelenlerindendir. Kureyş Rahibi diye anılırdı.
3- Kasım b. Muhammed b. Ebû Bekr es-Sıddîk (ö. 107/725): İmam Mâlik, "Kasım bu ümmetin fakihlerindendir" derdi. Kendisi bir grup sahabîden rivayet etmiş, tâbiûnun büyüklerinden bir cemâat de ondan rivayet etmiştir.
4- Urve b. Zübeyr b. el-Avvâm (ö. 94/712): Ondan Kur'an-ı Kerîm kıraatlarıyla ilgiU rivayetler yapılmıştır. Teyzesi Hz. Âişe'den hadis dinlemiş, ondan da İbni Şihâb ez-Zührî ve diğer bazı âlimler rivayet etmiştir.
5- Ebû Eyyub Süleyman b. Yesâr el-Hilâlî (ö. 107/725 veya 104/722): Âlim, âbid ve güvenilir bir zat idi. İbni Abbâs, Ebû Hüreyre ve Ümmü Seleme'den hadis rivayet etmiş, ondan da imam Zührî ve büyük hadisçilerden bir grup rivayette bulunmuştur.
6- Hârice b. Zeyd b. Sabit (ö. 104/722 veya 100/718): Âlim ve zâhid bir tâbü idi. Zührî kendisinden hadis rivayet etmiş, Medine'de vefat etmiştir.
7- Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud (ö. 98/716): Tâbiûnun büyüklerindendi. Kendisi İbni Abbâs, Hz. Âişe ve Ebû Hureyre'den hadis dinlemiş, Ebu'z-Zinad, Zührî ve benzeri âlimler de ondan rivayette

bulunmuşlardır. Medine'de vefat etmiştir.

3. Etbâ-i Tabiîn

Tâbiûndan bir veya birkaçıyla karşılaşan ve Müslüman olarak ölen kimselere denir. Tebe-i tabiîn olarak da anılırlar.
Bunlar, İslam Ümmetinin bizzat Allah Resulü (sav)'in mübarek ağzıyla hayırbiığmı bildirdiği üç neslin üçüncüsünü oluştururlar:
"İnsanların en hayırlısı benim asrım(daki ashabım)dır. Sonra onlara yakın olan (Tâbiî)lerdir. Sonra da onlara yakın olan (Tebe-i Tâbirlerdir." (Buhârî, Şehadat 9, Fezâilu'l-Ashâb 1, Rikâk 7, Eymân 27; Müslim, Fezâilu's-Sahabe, 214; Tirmizî, Fiten 45, Şehadat 4; Ebû Dûvud, Sünnet 10; Nesâî, Eymân 29)
"Size ashabımın, sonra onların peşinden gelenlerin, sonra bunların peşinden gelenlerin (hakkını gözetmenizi) tavsiye ederim." (Tirmızî, Fiten, 7)
Bunların devri özellikle hadis tahammülü ve rivayet usûllerinin en mükemmel şekle girdiği devir sayılır. Hadisler onların ellerinde düzenli olarak toplanmış, konularına göre bablara ayrılmış, tasnife tâbi tutulmuştur.
Bu devreye ait olup zamanımıza kadar gelen en önemli eser, İmam Mâlik b. Enes'in Muvatta'isimli eseridir.
İmam Sehavî'nin beyanına göre tebe-i tâbün nesli Hicri 220 yılında sona ermiştir.
İslâm hukuku bu devirde büyük gelişme göstermiş, aralarından büyük müctehidler çxkmış ve Fıkıh bağımsız bir ilim hâlinde tedvin edilmeye başlanmıştır.
ileri gelenleri ve beldelerini şöyle sıralayabiliriz:
Medine: İbni Ebî Zi'b, Mâlik b. Enes, el-Macîşûn Abdü'1-Azîz, Süleyman b. Bilâl.
Mekke: İbni Cüreyc, Süfyân b. Uyeyne, Nâfi b. Ömer el-Kureşî,.
Şam'da: Abdurrahman el-Evzaî.
Mısır: Yahya b. Eyyûb, Ubeydullah b. Lehîa.
Yemen: Ma'mer b. Râşid, Abdullah b. Tâvûs.
Basra: Rebî' b. Sabık, Saîd b. Ebî Arûbe, Şu'be b. el-Haccâc, Cerîr b. Hazim, Hammâd b. Seleme.
Küfe: İbni Ebî Leylâ, Süfyan es-Sevrî, Haccâc b. Ertât, İbni Mesrûk, Züfer b. Hüzeyl, Abdullah b. el-Mübarek, Ebû Yusuf, Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, Hasen b. Ziyâd, Vekî' b. el-Cerrâh, Afiye, Ebû isme, Hammâd b. Ebî Hanîfe.

Hadis Tenkidi

Cerh Ve Ta'dîl

Cerh; sözlükte yaralamak, sövmek, dürtmek, yarayı deşmek, tesir etmek gibi anlamlara gelir
Ta'dîl ise sözlükte doğrultmak, düzeltmek, hizaya getirmek, adaleti beyan etmek gibi anlamlara gelir.
Bir hadis ilmi terimi olarak Cerh, günahkârlık, tedlîs (karıştırıcılık), yalancılık gibi sebeplerden dolayı bir râvinin hadis âlimleri tarafından rivayetinin reddedilmesi, râvinin adalet ve zabt yönünden kusur ve zaaflarının tesbit edilmesi, rivayetlerinin incelenerek râviye, rivayetin sıhhat ve değerine tesir edecek noksan sıfatlar nispet edilmesidir.
Ta'dîl ise cerhin aksine râvinin, rivayetleri kabul olunacak şekilde nitelenip tanıtılması, adalet ve zabt sıfatlarını taşıdığına hükmedilerek rivayetlerinin sıhhatinin ortaya konmasıdır.
Cerh ve Ta'dîl ilmi râvileri adalet ve zabt bakımından inceleyen bir ilimdir. (49/6) veTalâk sûrelerinin (65/2) ilgili âyetleri delil gösterilmiştir.
Râvilerin meziyet ve kusurlarının hususi terimlerle tetkik edildiği Cerh ve Ta'dîl, hadis ilimlerinin en önemlilerinden birini oluşturur. Sözlü rivayetin yaygın olduğu bir dönemde ortaya çıkıp gelişen bu ilmin, hadisin ve dolayısıyla İslâm'ın korunması noktasında h. 4. yüzyıla kadar çok etkin bir rol oynadığı tartışma götürmez bir gerçektir.

Cerh ve Ta'dîl İlminin Tarihî Geçmişi

Allah Resulü (sav) vefat ettikten sonra yaşanan bazı siyasî olaylar neticesinde bazı sapkın grupların ortaya çıkması ve bunların kendi görüşlerini teyit amacıyla hadisin gücünden yararlanmak istemeleri, onları hadis uydurmaya sevketmiştir.
Bu ve benzeri olumsuz gelişmeler karşısında İslâm âlimleri hadislerin kitaplara aktarıldığı zamana kadar her râviyi Cerh ve Ta'dîle tâbi tutmuş ve bu şekilde, güvenilir olanları zayıflardan, uydurmacı ve yalancılardan ayrıştırmışlar dır.
Dini, ilk duruluğu içerisinde korumayı hedef ve görev bilen İslâm âlimlerinin bu hassas davranışlarım başka bir şekilde yorumlamak mümkün değildir. Zira hiç kimse sebepsiz yere bir Müslümanın gıybetini yapmış ve onu çekiştirmek istemiş değildir.
Cerh ve Ta'dîlde bulunma ehliyeti olmayan bir kimsenin cerh ve ta'dîli dikkate alınmadığı gibi şartlarına riâyet edilmeden yapılmış cerh ve ta'dîlin hiç bir bağlayıcılığı yoktur.
Cerh ve ta'dilde râvilerin kuvvet ve zaaf bakımından hâllerim ifade eden terimler

kullanılır. Cerh için kullanılanlar üzerinde ittifak edilmişken Ta'dîl için kullanılanlar üzerinde tam bir ittifak yoktur.

Cerh ve Ta'dîl Kitapları

Hadisleri sağlamlı bakımından değerlendirmeyi hedef alan cerh ve ta'dîl ilmi alanında bir çok eser kaleme alınmış olup bunları şöyle sıralamak mümkündür:
îbni Ebi Hatim er-Râzî (v.327/939): Kitâbu'l-cerh ve't-ta'dîl Ahmedb. Hanbel (v.241/855): Kitâbü'l-ilel ez-Zehebî (v.748/1347): Mizânul i'tidâl
Bir de cerh ve ta'dîl esaslarına göre tasnif edilen râvi gruplarının yeraldığı eserler yazılmıştır ki bazıları şunlardır:
İbni Hibbân (v.^54/965): Kitabu's-sikât
Zehebî (v.748/1347): Tezkiretu'l-huffâz
İbnı Adiy (v.365/976): el-Kâmil fi'd-du'afa
el-Mizzî (v.742/1341): Tehzibu'l-kemâl
İbni Hacer (v.852/1448): Tehzîbu't-tehzîb, Takrîbu't-tehzîb
Günümüzde ulaşabildiğimiz cerh ve ta'dîl kitaplarında yaklaşık yirmi bin râvinin cerh ve ta'dîl bakımından durumu açıklanmış hâldedir. Bütün hadisler kitaplarda toplanıp tasnif edildikten sonra cerh ve ta'dîl prensiplerine göre incelenecek râvi de kalmamıştır.

Râvide Aranan Şartlar

Hadis rivayetinde bulunan râvilerin hâlleri, naklettikleri metinlerin sıhhatiyle doğrudan ilişkili olduğu için bu kimselerin cerh ve ta'dîl prensiplerine göre tenkide tâbi tutulmaları en doğru yol olmaktadır. Cerh ve ta'dîl esas itibarıyla sağlam ve kâmil bir müminde bulunması gereken sıfatların hadis râvisinde bulunup bulunmadığını araştırır.
Amaç, dinin ikinci kaynağı konumunda bulunan sünnetin asla uygunluk derecesini tespit edebilmektir. Bu ise bir takım sıfat ve şartların varlığının aranmasıyla gerçekleşir.

A) Adalet

Adalet bir müslümanm Rabbine ve insanlara karşı dürüst olmasını sağlayan sıfatların genelini ifade eden bir kavramdır. Rabbine karşı dürüst olması, Kur'an ve sünnetin emirlerini yapıp yasaklarından uzak durmasıyla gerçekleşir. İnsanlara karşı dürüst olması ise, halkın gözünde değer ve itibarını düşürecek söz

ve fiillerden kaçmasıyla gerçekleşir.
Bir râvide adaletin gerçek anlamda sübût bulması, adalet unsurlarının onda görülmesine ve şehâdeti kabul gören kimselerin bunu teyit etmesine bağlıdır.
Râvinin güvenilir kabul edilebilmesi için aranan adalet şartı. zulmün zıt anlamlısı olmayıp şirk, ûsk ve bid'at gibi bütün büyük ve küçük günahlardan sakınmak, takva sahibi, samimi bir Müslüman olmak anlamındadır.
Bu sıfatları taşıyan kimselere hadis literatüründe adi (âdil) denir.

Adaleti Sağlayan Şartlar:

Adaletin şartları şu dokuz başlıkta toplanabilir:
1-Akıl.
2- Ergenlik.
3- İslâm.
4- İtikâd
5- Diyanet. 6-Sıdk.
7- Mürüvvet.
8-.Şöhret.
9- Lika (görüşme).

B)Zabt

Evinin güvenilirliğim sağlayan ve adaletten sonra bulunması Srülen bir srfattır. Bugiyi korumak, iyice bellemek anlama X Kavram olarak, rivayet edilecek hadisi bellemek ıçm kuUanüan bu sıfat sayesinde râvi, duyduğunu duyduğu gibi rivayet edebilen "kişi olur.
Bir kimsenin zabit olabilmesi, ezberinden rivayet ediyorsa iyi Jı^Vkitantan rivayet ediyorsa o kitabı her turlu tahnfat- uma*fSSTiS rivayet ediyorsa kelimelerin ifade ettift lcTaklerıni, mânâyı bozacak unsurları anlayıp ayırt edecek te olmtsİ. Kısaca zabt sahibinde aranan husus, rivayetleri
şekilde aslına Vgun olarak nakletmesıdır. Zabt sahibi bir râvinin uyanık ve dikkatli olması gerekir. Gaflet ve dalgınlık gibi haller zabta aykırıdır.

C) Sika:

Kavide aranan şartlardan biridir. Sika, adalet ve zabt sıfatlarını taşıyan güvenilir râvi demektir.
Sözlükte kendisine itimat edilen, güvenilen kimse demek olan "sika" hadis

kavramı olarak adalet ve zabt bakımından kusursuz olan hadis râvileri için kullanılan bir terimdir.
Sika ve zayıf râvilerin bilinmesi, hadis usûlünün üzerinde durduğu önemli konulardan biridir. Bu nedenle hadis târihinde sika râvilerin isim ve biyografilerini içeren kitapların telifine büyük Önem verilmiştir. Bunlardan bazıları yukarıda zikredilmişti.
Hadis âlimlerinin râvilerin sika olup olmadıklarını tesbit etmek için gösterdikleri olağanüstü gayretler, Hz. Peygamber (sav)'den rivayet olunacak hadisleri sağlam ve sıhhatli bir şekilde elde etme gayesine yöneliktir.
Adalet ve zabt sıfatlarını tam manâsıyla taşıyan sika bir râvi ancak sağlam ve sahih rivayetler nakleder.
Diğer taraftan sika olmayan râvilerin de müstakil kitaplarda toplanıp tanıtılması onlar kanalıyla nakledilmiş rivayetleri tanımak açısından büyük bir kolaylık sebebidir.

Silsile:

Hadis usûlü ilminde, hadisi rivayet eden râviler zinciri için kullanılan bir terim. Râviler zinciri veya hadisin sened kısmı, isnâd, tarîk, vech gibi kelimelerle ifade edilir.
Her hadis metninde başında, o metni birbirine nakleden Râvi isimlerinden oluşmuş bir zincir vardır. Bu isim zinciri en son râvi den başlayarak Allah Resûlü'ne (sav) kadar ulaşır ve her râvi, zincirin bir halkasını teşkil eder. Bu halkaların birbirine bağlı olması, nasıl zincirin sağlamlığını temin eDerse; her bir halkanın da kendi başına sağlam olması, aynı şekilde, zincirin sağlamlığım gösterir, isimlerden oluşan bu sağlam zincir, hadis metninin sıhhati için bir garanti sayılır ve bu garantiye "sened" adı verilir.
İsnâd, diğer milletlere ve dinlere nasip olmamış, İslam ümmetine has özelliklerden biridir.
Bir hadis, Hz. Peygamber (sav)'e kadar sağlam bir râviler silsilesiyle ulaşırsa müsned, muttasıl, adını alır. Eğer Resûlüllah (sav)'dan rivayet edilip aradaki râvilerin isimleri kısmen veya tamamen zikredilmezse mürsel ve munkatı adını alır.

Silsiletü'z-Zeheb:

Başka bir deyişle esahhul-esânîd diye ifade edilen en sahih, en mükemmel sayılmış hadis senedidir.

Metâ'in-İ Aşere: Tenkid Noktaları

Râviyi kusurlu kılan vasıflar Metâ'in olarak bilinip on maddede toplandığı için metâin-i aşere denmiştir.
Bir râviyi kusurlu kılan bu on noktanın ilk beşi adaleti yaralayan, ikinci beşi de zabtı yaralayan kusurlardır.

1- Kizb: Yalan

Bir hadis râvisi için olabilecek en ağır suçtur. Çünkü hakkında yalan söylenen kişi, insanların en şereflisi olan Allah Resulü (sav)'dir. O'nun söylemediği bir sözü veya yapmadığı bir fiili söylemiş veya yapmış göstermenin kasıtlı olması hâlinde küfür olduğunu söyleyenler dahi olmuştur. Bu tür rivayetler, muhtalak ve mevzu gibi kelimelerle tanımlanırken dilimizde uydurma olarak isimlendirilmiştir. *
Yalanın bir diğer türü ise, râvinin normalde yalancı biri olmasıdır. Bu durum, elbette Allah Resûlü'ne (sav) yalan iftira etmekle aynı ağırlıkta bir kusur değildir. Fakat yine de râvi için çok ağır bir kusur olmaktan çıkmaz.
Yalancı râvinin durumu "Kezzâb", "vaddâ-Uydurmacı", "ekzebu'n-nâs=insanlann en yalancısı", "ruknu'l-kizb=yalanın belkemiği", "ileyhi münteha fi'l-vad=uydurmada son nokta" gibi terimlerle ortaya konur.

2- Töhmet-i Kizb: YalancıkklaSuçlanma

Burada râvinin yalanı açık olmamakla beraber yalancılıkla suçlanma söz konusudur. Bu suçlama, her hangi bir delille sübüt bulduğunda râvinin durumu kesinleşir ve rivayeti kabul edilmeyenler arasına girer.
Râvi şu iki durumda böyle bir suçlamayla yüzyüze kalır: a. Dinin zarurî temel kaidelerine aykırı bir rivayette bulunması, b. insanlarla ilişkilerinde yalana başvurması. Yalan gibi çirkin bir alışkanlığı olan birinin, hadis konusunda da yalan söylemesinden emin olunamayacağı için rivayeti reddedilir.

3- Fisk-Günahkârhk

Râvinin söz ve fiillerinde küfrü gerektirmeyen çirkin davranışların görülmesidir. Farzların terki, haramların işlenmesi gibi. Âlimler büyük günah işlemekle küçük günahta ısrarı bir tutarak, küçük günahları ısrarla işleyenlere de "fâsık"

demişlerdir. Fısk, râvinin adaletini ciddî şekilde zedeleyen ağır cerhlerden birisidir.
Böyle bir râvinin rivayeti münker olarak değerlendirilir. Hakkında leyyiuü'l-hadis (hıfz veya dindarlığı gevşek) denir.

4- Bid'at: Bid'atu'r-Râvi:

Bid'at, râvinin itikad esasları bakımından Ehli Sünnet dışında kalan kelâm fırkalarından birine bağlı olduğunu ifade eden bir deyimdir. Hadis terimi olarak, râviyi akîde yönünden cerheder. Ulemânın çoğunluğu küfrü gerektiren itikatlara saplanan kimsenin rivayetini terk etmiştir. Küfrü gerektirmeyen râvinin rivayeti ise, onun tebliğini yapmaması şartıyla alınır, fakat zayıf saydır.

5- Cehalet: Râvinin Tanınmaması

Râvinin tanınmaması, iki boyutludur. İlkinde râvinin bizzat kendisi hakkında bilgi olmaz ve meşhur biri olmadığı için hadis âlimleri tarafından tanınmaz. İkinci boyutta ise, râvinin kendisi bilinmesine rağmen cerh ve ta'dîl bakımından durumu bilinmez. Bunlardan ilkine cehâletu'1-ayn/zât, ikincisine cehâletul-hâl denmiştir.
Cehaletin Sebepleri:
Râvinin gerek kendi ve gerek hâli bakımından meçhul oluşu üç sebebe dayanır:
1. Râvinin isim, künye, lâkab, nispet, meslek gibi kendisini tanıtıcı, ayırt edici sıfatları bazan birden fazla olduğu hâlde bunlardan sadece birkaçı ile tanınmış olur. Kendisinden hadis alanların, onu, -şu veya bu sebeple- meşhur olmayan bir sıfatıyla zikretmesi hâlinde işitenler bunun başka bir zat olduğu zannına kapılırlar.
2. Cehaletin ikinci sebebi râvinin az rivayette bulunan mukıllûndan olmasıdır. Pek nâdir rivayette bulunduğu için, hadis âlimleri tarafından tam olarak bilinmeyebilir.
3. Râvinin ismi bazen kısaltma maksadıyla zikredilmeyerek belirsiz bırakılır. Bu da genelde rivayeti az râviler hakkında yaşanır. Durumu böyle olan râviye mübhem dendiği gibi rivayetine de mübhem rivayet denir. Başka enedlerde bu isim açıldık kazanmadığı müddetçe mübhem rivayet munkatı sayılarak sahih kabul edilmez.

6- Vehim:

Râvinin, nıürşel veya munkatı bir hadisi muttasıl olarak, ya da bir hadisin metnini bir başka hadise katarak rivayet etmesidir. Vehim sahibi bir râvi, vehme senedde de düşer, metinde de. Metin ve senetleri iyi bilen muhaddisler düşülen hatayı ortaya çıkarabilirler. Vehmin karıştığı hadise usûlcüler genelde mu'allel hadis derler.

7- Gaflet: Aşırı Dalgınlık

Dikkatsizlik demektir. Râvinin aşırı gafil ve dikkatsiz olması, rivayet bakımından bir kusurdur. Bu kusur bazan galatla ifade edilmiştir. Râvinin dikkat göstermesi gereken yerlerde gaflete düşmesi, rivayetinin reddine sebep olur. Bu tür rivayete münker denir.

8- Fuhş-î Galat: Aşırı Hata

Rivayetlerin yarısında veya yarıdan çoğunda hataya düşülürse hafızanın bu hâli aşırı hata ile ifade edilir. Bu durum hafızanın fazlasıyla bozulduğunu gösterir ve iki hadisten birinin hatalı olma ihtimalini gündeme getirir. Bu tür rivayetlere itimat edilemeyeceğinden râvi metruk sayılır. Böyle birinin rivayetine de münker denir. Hata oranı yarı ve daha fazla olan râvinin rivayeti kabul edilmez.

9- Sû'i'l-Hıfz: Ezber Bozukluğu

Râvinin'hafızasının güçlü olmaması, hatasının isabetinden çok olması, unutma sonucu sık sık yanılması hâlidir. Bu tür râviye seyyi'ül-hıfz (ezberi kötü) denir. Ezber bozukluğu kalıcı olduğu gibi geçici de olabilir.. Yaşlılık, hastalık gibi durumlarla ortaya çıkar. Geçmişte hep kitaptan rivayet etmiş, buna alışmış birinin kitabını kaybetmesinden sonra ezberden rivayete başlamasıyla da ezber bozukluğu ortaya çıkar. Sonradan ortaya çıkan hafıza bozukluğuna ihtilât (karıştırma) böyle râviye muhtalit denir.
Muhtalit râvilerin rivayetleri reddedilir. Böyle olmayıp da ezberi asıldan ve kalıcı olarak bozulmuş olan râvilerin ise bütün rivayetleri merdûddur.

10- Muhalefet: Sika Kavilere Muhalefet

Râvinin, sened veya metinde başka sika râvilere aykırı rivayette bulunmasıdır. Kendinden üstün olana muhalefet eden râvi zaafını ortaya koymuş olur ve bu yüzden mecruh saydır. Rivayeti de zayıf ve merdûd kabul edilir.

Muhalefet farklı şekillerde olur ve bu şekilde rivayet edilen hadisler farklı isimler alırlar. Örneğin sika bix râvi, kendinden daha sika (=evsak) bir râviye veya sika râvilere muhalefet eDerse, rivayetine şâz, muhalefet ettiği evsak veya sika râvilerin rivayetine de mahfuz denir.
Muhalefetin müdrecü'1-metn denen bir şekli daha vardır ki bunda râvi, hadisin metnine bir şeyler ilâve eder. Bu ilâve, hadiste geçen garib bir kelimeyi açıklamak maksadıyla olduğu gibi, hadisin içerdiği bir hükme dikkat çekmek maksadıyla da olabilir. Her iki hâlde de tahkik ehli âlimler çeşitli karşılaştırmalar yaparak bu ilâveyi ortaya çıkarabilirler.
Muhalefet türleri arasında tahrif veya tashîf denen bir uygulama daha vardır. Bunda râvi senette geçen isimlerin veya metinde geçen kelimelerin harflerinde değişiklik yapar. Harfleri öne geçirme, arkaya atma, değiştirme, kelimenin yapısını bozacak noktalama gibi davranışlarda bulunur. Eğer rivayet, ban örflerinde meydana gelen değişikliğe maruz kalmışsa noktalamada değişikliklere maruz kalmışsa alır.
Görüldüğü üzere cerh ve ta'dîl, dinimizin sağlıklı bir şekilde nakledilmesinde hayatî rol oynamış ve yalnız Müslümanlara özgü bir analiz ve kritik sistemidir.

Cerh ve Ta'dîl Lafızlarının Hükümleri

Cerh ve ta'dîl lafızları 12 tabakaya ayrılmış olsa da bunların herbirine ayn bir hüküm gerekmeyip asıl itibarıyla üç hükme ulaşılır:
1- İhticâc: Râvinin kesinlikle sika olduğunu kanıtlayan tabiiler. Bu tâbirler sayesinde râvinin naklettiği hadisin sahîh olduğu ve dolayısıyla âlimlerin onunla âmel edebileceğini, delil olarak kullanılarak hüküm çıkarılabileceğini gösterir.
2- İtibâr: Râvinin küçük kusurları olduğunu, rivayeti ile tek başına amel edilemeyeceğini ancak başka hadislerle takviye edilmesi hâlinde kullanılabilir hâle geleceğini ifade eder.
3- Terk: Râvideki zafiyetin fazlalığını ifâde eder. Bu tür tabiilerle vasfedilmiş râvinin rivâyetiyle hiçbir surette ihticâc ve hatta itibâr edilemez. Onun rivayetleri yalan ve uydurma'dir.

Cerh Ve Ta'dîlde Gevşeklik Ve Katılık

Cerh ve ta'dîl konusunda âlimlerin bir bölümü gevşek (mütesâhil), bir bölümü ise katı (müteşeddid) davranmıştır. Tabiîdir ki râvilerin cerh ve ta'dîl bakımından durumlarının tesbiti noktasında bunun önemli etkisi olmuştur. Kiminin sika gördüğünü, kimi zayıf görebilmiştir.

Bir de bu iki grubun dışında orta yolu takip eden âlimler çıkmıştır. Her halükârda gevşek davrananların mecruh kabul ettikleri bir râvinin mecruh sayılması, katı davrananların sika saydıklarım öyle kabul etmek esas olmalıdır. Ta'dîlde açıklama istenmezken cerhin kesinlikle açıklamaya dayanmasının hikmetinin de bu olduğu söylenebilir.

Sened Ve Metin Tenkidi

Allah Resûlü'nün (sav) sünnetinin bütün şekilleriyle sağlıklıbir şekilde aktarılabilmesi için âlimlerimiz sened ve isnâd kurumunu devreye sokmuş ve bu konuda hayli ilerleme göstererek cerh ve ta'dîl geleneğini başlatmışlardır. Onların hadislerin inceleme ve tenkidiyle ilgili faaliyetleri sened ve isnâd ile sınırlı kalmayıp hadisin diğer ana unsuru olan metni de kapsamı içine almıştır. Bu bölümde hadislerin metinleri bakımından tasnif ve tenkidiyle ilgili bilgilere yer verilecektir:

a) Sahih Hadisin Özellikleri:

Hz. Peygamber'e ait olan bir sahih hadis, genel tanımı dışında şu özelliklere sahiptir.
1) Kur'an-ı Kerim'e uygundur.
2) Genel İslami ilke ye esaslara uygundur.
3) Akıl prensiplerine uygundur.
4) Bilimsel verilerle çelişmez.
5) Metin ve ifadesi gün ışığı gibi nettir. Dolayısıyla insanın aklına "Bunu Hz. Peygamber söylemiş olabilir mi?" gibi bir şüphe ve tereddüt asla gelmez.
6) Toplumun ahlak kurallarına uyar.
8) Muteber ve sağlam kaynaklarda yer alır. Bu Özellikleri taşıyan hadisler başka bir kusuru yoksa ilk bakışta sahih ve Hz. Peygamber'e (sav) ait kabul edilirler.

b) Hadiste Zayıflık Belirtileri:

Sahih veya hasen olmayan hadisler zayıf sayılır. Zayıf hadislerde sahih hadislerdeki özelliklere rastlanmaz. Bununla birlikte bir hadisin zayıf olduğunu ortaya çıkaran belli başlı ölçüler sırlardır:
1) Zayıf hadislerin çoğu, senedinde veya râvisinde bulunan :„-kusur yüzünden zayıf sayılmıştır.
2) Senedi kopuktur. Bir veya iki yerinde atlama vardır.

3) Râvisi meçhuldür veya belirsiz (mübhem) bir şekilde siylen mistir.
4) Sahih ve sağlam rivayetlere aykırıdır.
5) Râvisi tektir. Yani birçok kimsenin bilmesi gereken bir nuyu bir râvi haber vermiştir.
6) ifadelerinde Hz. Peygamberin (sav) sözlerindeki ahenk vb akıcılık yoktur.
7) Başkalarına ait sözler Hz. Peygamber'e (sav) aitmiş gibi gösterilmiştir.

c) Mevzu Hadislerin Özellikleri:

Mevzu (uydurma) hadisleri ortaya çıkaran temel ölçüler mem tenkidinde gündeme gelirler. Örneğin bir hadis metni bilime veya tarihî gerçeklere uyuşmuyorsa uydurma olabilir. Bundan harekele şu söylenebilir ki mevzu hadisler, genelde metinleriyle tespit edilirler.

Hadislerin Sınıflandırılması

Hadis ilmi, hadisleri öncelikle, kabul ve red bakımından bazı sınıflan ayırmıştır. Hadislerin bakılan noktadan hareketle bir çok tasnife tâbi ması mümkündür. Aşağıda bu tasniflerden bazılarına yer verilecektir:

1- Kabul Veya Red Açısından Hadis Türleri

Hadisler, kabul veya red bakımından iki kısma ayrılır:

A) Makbul

Râvisinin doğruluğu kabul edilen ve kendisiyle amel edilip delil olarak kullanılan hadislerdir. "Ma'mûl bih" veya nıe'hûz bih" de denir.

B) Merdûd

Râvisinin doğruluğu kabul edilmeyen ve kendisiyle amel edilmesi, delil olarak kullanılması gerekmeyen hadistir.
Zayıf hadisler da içlerinde amel edilebilir nitelikte olanları bulunmasına rağmen merdûd hadis sayılır. Zira böylesine genel bir sınıflandırmada bu kaçınılmazdır.

2- İlk Kaynağı Açısından Hadis Türleri

Bilindiği gibi hadis; Hz. Peygamber (sav)'in söz, fiil ve takrirleridir. Hadis kelimesi mutlak olarak kullanıldığında anlaşılan budur. Ne var ki gerek erken dönem uleması (mütekaddimûn), gerek geç dönem ulemâsı (müteahhirûn) O'nu takibeden ilk üç neslin (sahabe-tâbiûn-tebe-i tabiin) söz, fiil ve takrirlerine de "hadis veya sünnet" demişlerdir.
Buna göre, sahabe, tâbiûn ve tebe-i tabiînin söz, fiil ve takrirleri de sünnettir. Bu sebepledir ki hadislerin tamamı aynı değerde değildir. Hadisçiler işte bu dereceleri belirtmek ve karışıklıkları önlemek için değişik tâbirler kullanmışlardır.
Sonuç itibarıyla hadis, Allah Teâlâ'ya izafe edilmişse, Kudsî; Hz. Peygamber'e (sav) izafe edilmişse, Merfu; herhangi bir Sahabîye izafe edilmişse, Mevkuf; bir tabiî veya daha sonraki nesilden birine izafe edilmişse, Maktu' adını alır.

A) Kudsi-Nebevi Hadis:

Mânâsı Allah'a, lafızları Hz. Peygainber'e (sav) ait olan hadislere kudsî hadis; mânâ ve lâfzı yalnız Allah Resûlü'ne (sav) ait olan hadislere nebevî hadis denir.
Kudsî hadis, "İlâhî hadis" ve "Rabbani hadis" gibi isimlerle de anılır. Kur'ân ile nebevî hadis arasında yeralan bu tür hadislerin kutsallığı, mânâsının Allah'a âit olmasından; hadis olarak adlandırılması ise, Hz. Peygamber (sav) tarafından dile getirilmiş olmasından kaynaklanır.
Kudsî hadisler Kur'an'dan sayılmazlar. Her ikisinin de kendilerine has özellikleri vardır ve bu özellikler ikisinin aynı şey sayılmasına engel olur.
Kur'ân ile kudsî hadis arasındaki diğer farklar şunlardır:
a) Kudsî hadis, namazda okunmaz.
b) Abdestsiz olarak dokunulması caizdir.
c) Lâfzı Allah'a âit olmadığı için Kur'ân gibi mucizevî değildir.
d) Lafzî rivayeti şart olmayıp, sadece anlam olarak rivayet edilmesi caizdir.
Kudsî hadisler sayıca çok azdır.
Kudsî hadislerle Kur'an-ı Kerîm arasındaki fark konusunda İslâm âlimleri iki görüş belirtmişlerdir:
a- Kudsî hadislerin mânâ ve sözleri Allah'tandır. Sınırlı sayıda âlim böyle bir görüş belirtmiştir.
b- Alimlerin çoğuna (cumhur) göre ise kudsî hadislerin mânâsı Allah'a, lafzı Hz. Peygamberce aittir.
Kudsî hadisler, Allah'ın kudret ve azametinden, rahmetinin genişliğinden, ihsanının bolluğundan söz ederler. Helâl, haram türünden hüküm içermezler.
Sahih kaynaklardaki kudsî hadis sayısı yüz civarında olup bazı âlimler kudsî

hadisleri bağımsız eserlerde toplamışlardır. Örneğin Abdurraûf el-Münâvî el-îthâfâtü's-seniyye bi'l-ehâdîsi'l-kudsiyye adlı eserinde bu hadisleri alfabetik sırayla tasnif etmiştir.

Kudsî hadis örnekleri:

"Allah Teâlâ buyurdu ki: Adem oğlunun her ameli kendisi içindir, ancak oruç böyle değildir. Çünkü o, sırf Benim rızam için yapılan bir ibadettir. Onun mükâfatını bizzat Ben vereceğim." (Müslim, Sıyâm, 161,163)

"Salih kullarım için Cennet'te, hiçbir gözün görmediği hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın düşünemediği nimetler hazırladım." (Tâc)

B) Merfu Hadis:

Sözlükte, yükseltilmiş demektir. Hadis terimi olarak, söz, fiil, takrir, fıtrî veya ahlâki sıfat olarak, açıkça veya dolaylı bir şekilde senedine bakılmaksızın Hz. Peygamber'e nispet olunan hadise "merfu hadis" denir.
Merfu hadisin senedi muttasıl veya munkatı' olabilir. Isnâddan sahabî düşerse mürsel olur. Sahabe dışında bir râvi düşer veya belirsiz bir râvî zikredilirse munkatı' denir. Ardı ardına iki râvi atlanmışsa mu'dal ismini abr. Her üç hâlde de isnâd munkatı' sayılsa bile hadis yine merfûdur. Zira bir hadisin merfu oluşu, isnadının kesintisiz olarak Hz. Peygambere ulaşmasıyla değil bizzat O'na izafe edilmesiyle belirlenir.

C) Mevkuf Hadis:

Rivayet edilen söz, fiil veya takririn kaynağı sahâbî ise -senedin durumuna bakılmaksızın- mevkuf hadistir. Örneğin sahabeden birinin fetvası, menkıbesi, sözü mevkuf hadis çeşidine girer. Meselâ Hz. Ali'ye ait sözler, İbni Abbâs'a ait tefsirler, Hz. Ömer'e ait menkıbeler böyledir. Bunlara mevkuf hadis veya mevkuf sünnet denir.
Bazı hadisçiler, bu durumu göz önünde tutarak mevkuf hadisleri. zayıf hadislerden saymışlardır. Ancak, buna itiraz edenler olmuştur. İtirazlarının temelinde ise hiç bir şahabının Resûlüllah (sav)'dan sâdır olduğuna kanaat getirmeden, dine ilişkin konularda hiçbir şey söylemeyip fiilde bulunmayacakları görüşü yer almaktadır. Dolayısıyla mevkuf bir hadis şartları taşıdığında, sahihtir veya hasendir dendiği zaman Resûlüllah (sav)'a ait olmayan bir hadis O'na izafe edilmiş olmaz.
Vahyin indirilişi esnasındaki konumları, sahabeden sahih olarak rivayet edilen mevkuf hadislerin, çoğu zaman amel etmeye elverişli olduklarını teyit etmektedir. Örneğin Abdullah b. Mes'ud'dan mevkuf olarak rivayet edilen "Bir müneccime veya kâhine giderek söylediklerini doğrulayan kimse Hz. Muhammed (sav)'e ineni inkâr etmiş demektir" (Ebû Dâvud, Tıb, 3904) gibi haberler, amel edilmesi caiz olan haberlerdir.
Israiliyât' türü nakillerine sık rastlandığı için Ka'bul-Ahbâr, Abdullah b. Selâm ve Abdullah b. Amr el-Âs'ın mevkuf hadisleri ihtiyatla karşılanmalıdır. Bu ve benzeri zâtlardan kıyamet alametleri ve âhir zaman fitneleri hakkında nakledilen hadislerin çoğu uydurma olmamakla birlikte zayıftırlar.
Sahabî tefsirlerinin tamamım merfu saymak doğru değildir.

D) Maktu Hadis:

Tâbiûn ve tebe-i tabiîne ait rivayetlere verilen addır. Bunlar da söz, fiil veya takrir olabilir.

3- Seneddekı İttisal Durumuna Göre Hadis Türleri

Hadisler, senedeki ittisal (kopukluk olup olmaması) bakımından ikiye ayrılır.

A) Muttasıl (Müsned-Mevsûl) Hadis

Hadisin kaynağına kadar, senedde kopukluk yoksa buna muttaşıl hadis denir. Muttasıl hadislerde rivayet, hep birbirini gören râviler tarafından yapılmıştır. Muttasıl hadise mevsûl ve müsned hadis de denir.

B) Gayr-ı Muttasıl (Munkatı') Hadis

Senedinin herhangi bir yerinde kopukluk bulunan hadisdir. Senedde meydana gelen kopukluğun durumuna göre farklı isimler alır:
1) Mu'allak Hadis:

İsnadın baş tarafından bir veya birbirini takip etmek üzere daha fazla râvisi anılmayıp hazfedilen râvinin şeyhine isnâd edilmiş hadistir.
Kopukluk senedin baş tarafında ise bu adı alır.

2) Mu'dal Hadis:

Senetteki kopukluk peşpeşe iki veya daha fazla râvinin düşmesiyle meydana gelmişse buna mu'dal denir. Bu çeşit hadisler için munfasıl tâbiri de kullanılmıştır.

3) Munkatı Hadis:

Senedinde peş peşe olmaksızın iki veya sahabeden sonra bir râvinin düşmüş olduğu hadistir.

4) Mürsel Hadis:

Senedden sahâbî düşmüş ve tâbiûndan bir zât rivayeti doğrudan Hz. Peygamber (sav)'den yapmış ise bu rivayete mürsel denir. Mürsel tâbiri munkati mânâsında da kullanılmıştır.

4- Sened Sayısına Göre Hadis Türleri

Bir hadis ne kadar çok sayıda senedle rivayet edilirse o kadar muteber ve kıymetli olur. Çünkü her bir sened diğerlerine destek ve takviye olur. Böylece hadisin Resûlüllah (sav)'e nispeti kuvvetlenir. Hadisler bu bakımdan ikiye ayrılmıştır:
A) Mütevâtir hadis
B) Âhâd hadis
Âhâd hadis, kendi içinde üçe ayrılır:
a) Meşhur hadis
b) Azîz hadis
c) Ferd (Garîb) hadis

A) Mütevâtir Hadis

Yalan üzerine ittifak etmeleri aklen mümkün olmayacak kadar çok sayıda râviler topluluğunun, her nesilde, kendileri gibi bir topluluktan naklettiği hadistir.
Mütevâtir haber kesin bilgi ifâde eder. Eleştiri ve inceleme dışıdırlar. Çünkü bu yolla gelen haberin doğruluğundan hiç kimse şüphe edemez, aksini düşünmek aklen mümkün olmaz. En güzel örneği Kur'an-ı Kerîm'dir. Binlerce insan Hz. Peygamber (sav)'in huzurunda yazmış, ezberlemiş, vefatında da fazla zaman geçmeden mushaf hâline getirilmiştir.
Mütevâtir haberin râvilerinde cerh ve ta'dîîle ilgili bazı şartlar aranmaz. Yalan üzerine ittifakları aklen mümkün olmayan bir cemaat rivayet etmişse râvinin durumunu araştırmaya gerek kalmaz. Böyle bir şart konmuş olsaydı, müslümanların kendileri dışında yazılan hiçbir tarihe itibar etmemeleri gerekirdi.
Ne var ki bir haberin mütevâtir olması için başka şartlar aranmaktadır:
1-Haber fiziki âlemle ilgili olmalıdır. Akılla bilinen türden haberlerde tevatür olmaz. Buna göre bir şeyin tevatüre konu olabilmesi için beş duyudan herhangi biriyle algılanabilecek türden olması gerekir.
2- Haberin râvi sayısı her tabakada tevatür için şart olan miktardan aşağı olmamalıdır.
Mütevâtir haberde râvilerin asgarî sayısı için herhangi bir sınır belirlenmiş değildir. Bununla ilgili bir çok rakam dile getirilmiş olsa da, önemli olan; hadisi,

yalan üzerinde ittifaklarını aklın kabul edemeyeceği bir topluluğun nakletmiş olmasıdır.

1) Lafzî Mütevâtir:

Başından sonuna kadar senedin her tabakasında râvilerin aynı lafızla rivayet ettikleri hadistir. Peygamber Efendimizin hadislerini her devirde pek çok kimsenin kelimesi kelimesine aynen nakletmesi mümkün olamamıştır. Böyle bir şart konulsaydı, harfi harfine akılda tutulamayacak hadisler tamamen unutulmaya mahkum olurdu. Mânâ ile rivayete izin verilmesi sebebiyle lafzî mütevâtir hadisler oldukça azdır. İşte onlardan bazıları:
"Kim bilerek bana yalan isnâd eDerse Cehennemdeki yerine hazırlansın ." (Buharı, üim 38; Müslim, zühd 72)
"Sarhoşluk veren her içki haramdır."(Buhâri, Vudû, 81, Eşribe
4, 10; Müslim, Eşribe, 67-68)
"Kur'an yedi harf üzere inmiştir."(Buhârî, Fezâilu'l-Kur'ân 5, 27, Husümat 4, Tevhid 53; Müslim, Müsâfirin 270; Ebü Dâvud, Salât 357; Tirmizî, Kırâ'ât 2; Nesâî, Salât 37; Muvatta, Kur'ân 5)
Bir hadis hakkında, lafzen veya manen mütevâtir olduğu belirtilmeksizin sadece mütevâtir dendiğinde, lafzen mütevâtir olduğu bilinmelidir.

2) Manevî Mütevâtir:

Lafzen aynı olmadığı, hatta farklı hadislerle ilgili olduğu hâlde aynı mâna ve hükme delâlet^ eden rivayetler sayıca çoğalarak tevatür derecesine ulaşırsa buna manevî mütevâtir denir. Bu tür rivayetlerde müşterek olan taraf mütevâtir demektir. Manevî mütevâtir hadisler hayli çoktur. Beş vakit namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetlerle ilgili rivayetler manevî mütevâtir derecesindedir. Örneğin Hz. Peygamber'in (sav) dua ederken ellerini kaldırdığına dair yüz kadar hadis rivayet edilmiştir.
Yine "Peygamberimiz (sav)'m duası ile yemeklerin bereketlenmesi" hadisesi mütevâtir derecesinde çok nakledilmiştir.
Namazların vakitleri, beş vakit oluşu, rekat sayıları gibi dînî emirlerin uygulanmasıyla ilgili pek çok mesele manen mütevâtir cümlesin dendir.

Mütevâtir Hadisin Hükmü:

Hanefî fakîhleri, mütevâtir haberin kesin bilgi ifâde edeceği görüşündedirler.

Eğer, böyle bir habere rağmen kesin ilme ulaşmayan olursa onun aklında noksanlık var demektir. Buna bağlı olarak mütevâtir hadisle sabit olan bir hükmü inkâr etmek küfürdür.
Kesinliği tevatür ile değil istidlal ile sabit olan ve haber-i vahide dayanan hükümlere gelince bunlar itikâdî bakımdan kesin bilgi etmedikleri için bunları inkâr eden tekfir edilmez.
Hanefî bilginleri aslı haber-i vâhid bile olsa, tabiîn ve tebe-i tabiîn nesillerince makbul sayılmış ve amel edilmiş bir rivayeti hükmen mütevâtir saymış ve onunla amel etmek gerektiğini söylemiştir. Onlara göre bu, uyulması gereken bir tür icmâdır.
Mütevâtir hadisler, inançla ilgili konularında bile tek başına delil sayılırlar. Bu yüzden mütevâtir bir hadisi inkâr eden küfre girer. Bu hadisler, hadis usûlü prensiplerine göre inceleme ve eleştiriye tâbi değildirler. Hadis usûlünün tetkik ettiği hadisler, tevatür şartlarına sahip olmayan Âhâd hadislerdir.

Mütevâtir Hadislerle İlgili Eserler:

Mütevâtire hadislerin derlemesiyle ilgili kitaplardan bazıları şunlardır:
1. Celâleddîn Suyûtî (911/1505): el-Fevâidu'î-mütekâsire fi'l-ahbârı I-mütevâtir e; içinde 112 kadar mütevâtir hadise yer verilmektedir.
2. Ebu'1-Feyz Ca'fer el-İdrîsî, el-Kettânî (1345/1926): Nazmu'l-mütenâsir mineî-hadisi'l-mütevâtir; 310 hadisin mütevâtir olduğunu söyler.Mânevî mütevâtirlere de yer verdiği için sayı artmıştır.
3. İbni Tûlûn (v. 953/ 1546) el-Leali'l-mütenâsire fil-ehâdîsi'l-mütevâtire.

B) Ahâd Hadis

Âbâd hadis, sözlükte "bir kişinin rivayet ettiği hadis" mânâsına gelir. Hadis terimi olarak, "mütevâtir olmayan haber" demektir. Böyle olunca iki hatta üç tarîkden de gelse böyle bir rivayete haber-i vâhid denir.
Hadislerin büyük bölümü tevatür şartlarını taşımayan âhâd hadislerdir. Âhâd hadisler kendi aralarında Meşhur, Azız ve Garîb olmak üzere üç kasma ayrılır.

1) Meşhur Hadis:

Hadisçilerin tanımına göre; her tabakada râvi sayısı üçten aşağı düşmeyen rivayetlere denir, Fıkıhçılar ise böyle hadislere müstefîz demişlerdir.
ilk tabakada bir tek tarîktan gelmiş olsa bile sonradan ümmetin kabulüne mazhar

olarak revaç bulan hadislere de meşhur denmiştir.
Halk arasında hadis diye çokça şüyu bulmuş sözler için de meşhur tâbiri kullanılır. Bu'sözlerin ilk asırda bilinen bir ası olabileceği gibi olmayabilir de. İkinci ve üçüncü asırlarda mütevir derecesinde şöhret kazanan bu rivayetler, sahîh bir hadis ola::!;-ceği gibi "hadis" ismi verilmiş bir atasözü, deyim, bir bilge söz; ;e olabilir.
Meşhur hadis, tevatür şartlarını taşımayan bir topluluh-naklettiği ve her nesilde râvisi ikiden aşağı olmayan hadistir.
Meşhur Hadis Türleri

i. Sahih Meşhur Hadis

Örnek: Bize Abdullah b. Yusuf haber verdi, dedi ki, bize Mâlik b. Enes, Nafi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklederek bild ki Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz cum'a namazına geleceği zaman gusletsin. hârî-Müslim)

ii. Hasen Meşhur Hadis

Örnek: Resülüllah (sav) şöyle buyurmuştur:
"İlim öğrenmek her müslümana farzdır. Ehli olmayanlara ilim öğreten, domuzlara kıymetli taşlardan, inciden w altından tasma takmaya çalışan gibidir." (Küttib-i Sitte Muk.zi.z-n, No: 6014)

iii. Zayıf Meşhur Hadis

Örnek: Resüllah (sav) şöyle buyurmuştur:
"Kalpler, kendilerine iyilik edenleri sevmeye yatkın olarak yaratılmışlardır."

iv. Ulemâ ve Muhaddisler Arasında Meşhur Hadisler

Örnek: Resülüllah (sav) şöyle buyurmuştur:
"Müslüman müslümanm kardeşidir." (Ebû Dâvud, Eymi5 İbni Mâce, Kefârât 14)
"Müslüman, elinden, dilinden diğer müslümanların selamette kaldığı kimsedir; muhacir de Allah'ın yasakladığı şeylerden kaçınandır." (Buhârî, İman, 4-5; Müslim, İman, 64)

v. Fıkıh Usûlcüleri Arasında Meşhur Hadisler:

Örnek: Resülüllah (sav) şöyle buyurmuştur:
"Hâkim, ietihad ederek hüküm verdiği zaman isabet eDerse, iki sevab; hata eDerse, bir sevab kazanır." (Buhârî)
"Ümmetim hata, unutkanlık ve zorlama sonucu yaptığından sorumlu tutulmayacaktır."

vi. Halk Arasında Meşhur Hadisler:

Örnek: Resülüllah (sav) şöyle buyurmuştur: "Halka iyi muamele etmek sadakadır." "Yolculuk bir çeşit azabtır." "Bizi aldatan bizden değildir. "Harb hiledir."
"Mü'min, mü'ninin aynasıdır." "Haber almak gözle görmek gibi olmaz." "insanların cefasına tahammül sadakadır. Acele şeytandandır." Bunlar zayıf hadistir.

vii. Tasavvuf Ehli Arasında Meşhur Hadisler:

"Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım." Bu hadis uydurmadır.

5- Sıhhat Veya Hüküm Açısından Hadisler

Hadisler, daha doğrusu âhâd hadisler üç kısma ayrılır: Sahih, hasen, zayıf. Sahih ve hasen hadisler Makbul; Zayıf hadisler Merdud'dur.Burada sırf sıhhat ve hüküm açısından bu üç grubu inceleyeceğiz.
Erken dönem âlimleri hadisleri sahih ve zayıf diye ikiye ayırmıştır. Geç dönem ulemâsı ise sahihle zayıf arasına üçüncü bir mertebe ilâve etmiştir: Hasen.
İlk defa Hattâbî (v. 388/998) tarafından Me'âlimu's-sünen'de yapılıp İbni es-Salâh tarafından da benimsenmiş olan taksime göre, hadisler, sıhhat bakımından üçe ayrılırlar:
1- Sahîh hadis.
2- Hasen hadis.
3- Zayıf hadis.

A) Sahîh Hadis:

Hükmüne uygun amelde bulunmanın vacip olduğu makbul hadistir.
Hadis usûlü âlimlerinin yaptıkları tarife göre sahih hadis; "Şâzz ve illetli

olmayarak, isnadı Rasûl-i Ekrem'e veya sahabeden ya da daha sonrakilerden birine varıncaya kadar adalet ve zabt sahibi kimselerin yine kendileri gibi adalet ve zabt sahibi kimselerden muttasıl senedlerle rivayet ettikleri hadistir."
Bu tariften de anlaşılacağı gibi, bir hadisin sahih olabilmesi için bazı şartların bulunması gerekmektedir. Bu şartlar şunlardır:
1) Râvileri âdil yani adalet sıfatına sahip olmalıdır. Haklarında gerekli araştırmalar usûlüne uygun şekilde yapılıp adalet prensibine aykırı davranışları nedeniyle "âdil' olmadıkları anlaşılan (mecruh) râvîlerle kim oldukları bilinmeyen, ya da durumları belirsiz olduğu için adaletleri tespit edilemeyen kimselerin (meçhul) rivayet ettikleri hadisler, "sahih" hadis sayılmaz.
2) Sahih hadisin râvileri zabt sahibi kimseler olmalıdırlar. Zabt, râvinin, rivayet ettiği hadiste, yahut hadisi yazmış ise, kitabında fazla hata yapmayacak derecede hafız, dikkatli ve titiz olmasını sağlayan bir.melekedir.
3) Sahih hadisin isnadı muttasıl olmalıdır. Yani isnâdda yer alan ilk râviden son râviye kadar isnadı muttasıl yani kesintisiz olmalıdır. Bu nedenle sahih hadis anlatılırken "muttasıl" veya "mevsûl" ifadeleri kullanılır, isnâdda ittisalin şart koşulması ile munkatı, mu'dal, mürsel ve müdelles gibi çeşitli kopmalar barındıran hadisler, sahih hadis tarifi dışında bırakılmıştır.
4) Sahih hadis şâz olmamalıdır. Şâzz hadis, râvileri adalet ve zabt yönünden güvenilir, muttasıl isnâdla gelmiş olan fakat daha kuvvetli isnâdla gelen aynı hadisin diğer rivayetine veya rivayetlerine aykırı düşerek münferid kalan hadistir. Böyle durumlarda, daha güvenilir olan râvinin rivayeti tercih edilir; öbür rivayet ise sahih olma vasfını kaybeder.
5) Sahih hadis mu'allel olmamalıdır. Hadisin metin veya senedinde, onu zaafa düşüren herhangi bir kusur bulunmamalıdır. Mu'allel, dış görünüşü itibarıyla (zahiren) kusursuz gibi görünse de metni veya isnadında sıhhatini zedeleyen gizli bir illeti ortaya çıkan hadis demektir.
illet, hadisi zaafa düşüren bir kusurdur. Bu kusur görülünceye kadar, zahirî olarak sahih olduğu sanılan hadis, kusurun anlaşılmasından sonra sahih olma özelliğini kaybeder.
Bu beş şartın hepsini taşıyan hadis sahih olup teknik olarak Hz. Peygamber'e âit olduğunda şüphe yoktur.

Sahih Hadislerin Dereceleri:

Sahih hadislerin Buhârî ve Müslim'in kitaplarına göre kısımlara ayrılması muhaddisler arasında revaçta olan bir değerlendirme tarzıdır. Çünkü hadisçüer, Buhârî ve Müslim'in sahih hadisleri seçip kitaplarına almak hususunda büyük dikkat ve titizlik göstermiş oldukları noktasında fikir birliği içindedirler

Darekutnî ve başka hadis alimlerinin Sahiheyn (Sahih-i Buharı ve Müslim) bazı hadislerini tenkid etmiş olmaları, o hadislerin zayıf veya mevzu olduğu anlamına gelmez.
Sahih hadisleri ilk defa toplayan ve tasnif eden muhaddis, Buharı"dir. Buhârî'yi talebesi Müslim takip etmiştir.
Buhârî ve Müslim'in kitaplarında bulunan hadislerin sıhhat bakımından dereceleri, onların birlikte veya tek başlarına rivayet etmelerine bağlı olarak belirlenmiştir.
Sahih hadisler için belirlenen dereceler şöyledir:
1. Buhârî ve Müslim'in ittifak ettikleri hadisler ki bunlara "müttefakun aleyh" denir, Fuad Abdülbâkî'nin el-Lu'lu ve'l-mercân adlı çalışmasına müttefekun aleyh niteliğinde ve birinci derecede sahih hadis miktarı 1906'dır.
2. Buhârî'nin yalnız başına rivayet ettiği hadisler.
3. Müslim'in yalnız başına rivayet ettiği hadisler.
4. Her ikisinin de şartlarına uymakla beraber Buhârî ve Müslim'in kitaplarına almadıkları hadisler.
5. Buhârî'nin, şartlarına uymakla beraber kitabına almadığı hadisler.
6. Müslim'in, şartlarına uyduğu hâlde kitabına almadığı hadisler,
7. Her ikisinin de şartlarına uymamakla beraber, diğer hadis imamlarına göre sahîh olan hadisler.
Bu derecelere göre, her kısımda bulunan hadisler, kendilerinden sonraki kısımlara dâhil hadislerden daha sahihtir.
Yine de unutulmamalıdır ki, Sahiheyn'in öteki hadis kitaplarına üstünlüğü geneldir. Ayrı ayrı her hadisin durumu tetkik edilecek olursa farklı durumlarla karşılaşılabilir.

B) Hasen Hadis:

Sahih ile Zayıf hadis arasında yer alan hadistir. Hasen hadisle sahih hadis arısmdaki fark, hasen hadisin râvîlerinin durumu kesin olarak bilinmemekle birlikte, yalancılıkla suçlanmamış, dürüst ve güvenilir olmalarına rağmen, titizlikleri ve hafızalarının sağlamlığı (zabt) bakımından sahih hadis râvîlerinden aşağı derecede bulunmalarıdır. Hasen hadis, bu iki özellik dışında sahih hadisin bütün özelliklerini taşır.
Bir de, hasen hadislerin mutâbi'leri olmalıdır. Mutâbf, bir râvînin naklettiği hadisin başka râvîler vasıtasıyla da rivayet edilmesidir. Böylece hasen hadis râvîlerindeki zabt eksikliği takviye edilmiş olur.
Hasen olup olmama durumu, râvîlerden kaynaklandığı için hasen bir hadis, bir

imama göre hasen olarak görülürken bir başkası için zayıf veya sahih olabilir. Hadis imamlarının hadisin râvî zincirindeki kişiler hakkındaki kanâatleri, o hadisin sahih, hasen veya zayıf şeklinde tanımlanması sonucunu doğurur.
Bir hadisin senedi hakkında "sahih" veya "hasen" hükmü vermek, hadisin metninin de bu hükme girmesi anlamına germez.
Hasen hadis, tarifi üzerinde belki de en fazla ihtilafa düşülmüş hadis türü olup bütün bu tarifler, sahiplerinin farklı bakışlarını yansıtmakla beraber, söz konusu hadis türünün sahih hadis ile zayıf hadis arasında bir yerde bulunduğu gerçeğini ihlal etmemektedir.

C) Zayıf Hadis:

Sahih veya hasen hadisin taşıdığı şartların birini veya birkaçını taşımayan hadistir. Bu şartların bulunup bulunmadığı, hadisin çeşitli yönlerden incelenip eleştiriye tâbi tutulmasıyla anlaşılır.
Hadis bilginleri, zayıf hadisleri çeşitli yönleriyle pek çok kısma ayırmışlardır.
Sahîh ve hasen hadiste aranan vasıfları tamamen veya kısmen ihtiva etmeyen hadisler zayıftır. Ancak, bu vasıfların eksikliği çok farklı durumlarda ortaya çıktığı için zayıf hadisin bir çok farklı türü ortaya çıkmıştır.
Zayıflar arasındaki derecelerin, sahih ve hasen hadisler arasındaki derecelerden çok fazla olduğu söylenmiştir. Nitekim İbni Hibbân'ın sayımında bu çeşitler 50'ye, İbni es-Salâh'da 47'ye ulaşmıştır.
Muallak, Mürsel, Mu'dal, Munkatı, Müdelles, Mu'allel, şâz, Münker, Müdrec, Metruk, Maklûb, Muzdarib, Musahhaf, Muharref zayıf hadisin meşhur olan çeşitlerin dendir.

Zayıf Hadisin Hükmü:

Hadis ulemâsı, zayıf hadisle amel edilip edilemeyeceği konusunda üç görüş ileri sürmüştür.
1) Zayıf hadisle hiçbir konuda amel edilmez. Buhârî ve Müslim'in yanısıra İbni Hazm, Kadı Ebû Bekr İbni Arabî ve el-Makdisî gibi İslam âlimleri bu görüştedir.
2) Zayxf hadisle her konuda amel edilebilir. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd "zayıf hadis; re'y, yani kıyas yoluyla ictihaddan daha iyidir" diyerek bu görüşü tercih etmişlerdir. Ancak zayıf hadisle amel edilebilmesi için aynı konuda başka bir rivayetin bulunmamasını şart koşmuşlardır.
3) Bazı şartları taşıması hâlinde, akâid ve ahkâm dışında vaaz, amellerin fazileti, kıssa gibi konularda şartlı olarak amel edilebilir.

İbni Hacer el-Askalânî (v.852/1448) bu şartlan şöyle sıralar;
a) Zayıf hadis, akâid ve ahkâma ait olmayıp ahlak ve faziletler gibi bir konu hakkında olmalıdır. Bu şart üzerinde bütün alimlerin ittifakı vardır.
b) Zayıf hadis, yalancı, yalancılıkla itham edilmiş veya çok hata yapmakla tanınan bir râvinin tek basma rivayet etmiş olması gibi aşırı derecede zayıf olmamalıdır.
c) Zayıf hadis, Kitab veya Sünnete dayalı olarak amel edilen bıı- hüküm veya kaidenin kapsamına girmeli; yeni hüküm getirmemelidir.
d) Zayıf hadisle amel edilirken sabit olduğuna kesin gözle bakmamak, ihtiyat gereği amel edildiği bilinmelidir.
Zayıf hadislerle amel edip etmeme konusu, geçmişte olduğu gibi günümüzde de İslam âlimleri arasında üzerinde uzlaşümış bir mesele değildir. Toptan red veya kabul eğiliminde olanlar bulunduğu gibi, şartlı olarak değerlendirerek orta yolu tutanlar ekseriyeti oluşturmaktadır.

A) Mürsel Hadis:

Mürsel, sözlükte gönderilen mânâsmdadır. Terim olarak "asıl kaynağını görmeden yapılan rivayet" mânâsına gelir.
Hadisçilerin genel tarifine göre mürsel hadis, senedinde sahabî râvisi düşmüş hadistir. Tâbiûn neslinden birisinin hadis aldığı sahabî ravînin adını anmadan, onu atlayarak doğrudan "Resûlüllah (sav) buyurdu ki..." diyerek rivayet ettiği hadise "mürsel" denilmiştir.
Usûl bilginleri kelimenin sözlük anlamından hareket ederek onunla munkatı', hattâ mu'dal hadis arasında hiç bir ayırım yapmamışlardır.
Hadis ulemâsı mürsel lafzını Tâbiûn'un Hz. Peygamber (sav)'den rivayet ettikleri hadislerle sınırlarken fıkıh âlimleri ve usûlcüler onu daha genel anlamda kullanmış ve munkatı' hadisleri de bu kapsama almışlardır.
Mürsel hadisin zayıf sayılmasının sebebi, senedinin muttasıl olmayışıdır.
"Mürsel" adını alma sebebi de, râvisinin onu Allah Resulü (sav)'den dinlemiş olan sahabîyi belirtmeden doğrudan doğruya Resûlüllah (sav)'e dayandırmasıdır.
Çoğulu Merâsîl olup bu tür hadis rivayet eden tabiîye de Mürsil denir.
Mürsel hadisin zayıf olması, isnâdda sahabînin atlanması sonucu, râvi zincirinde kopukluk meydana gelmesi yüzündendir.
Meselâ: Saîd b. el-Müseyyeb'in "ResûlüUah'm (sav) canlı hayvan karşılığı et satışım yasakladığı" rivayet edilmiştir.
Hadisin isnadına bakıldığında derhal göze çarpacağı gibi Saîd b. el-Müseyyeb tâbü olduğu ve Hz. Peygamberi (sav) görmediği hâlde bu hadisi kendisi

doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet etmişçesine nakletmiştir. Dolayısıyla hadisi almış olduğu sahabîyi atlamış, başka bir deyişle irsal yapmıştır. Hadis de bu yüzden mürsel olmuştur.

B- Munkatı' Hadis:

Munkatı', sözlükte kesik, kesilmiş, kopmuş demektir. İlk asırlarda, sözlük anlamına uygun olarak, genellikle isnadı muttasıl olmayan hadisler için kullanılırdı. Fakat hadislerle ilgili yeni terimler bulundukça munkatı' daha dar anlamda kullanılmaya başladı. Buna göre, senedinde sahabîden önce bir veya -peşipeşine olmamak şartıyla- iki râvinin zikre dilmediği veya kapalı bir şekilde zikredildiği hadise "munkatı hadis" denir.
Fıkıh ve hadis âlimlerinin çoğunluğu nezdinde kabul gören tarife göre, isnadının herhangi bir yerinde kopukluk (inkıta') bulunan hadistir. Bu tarife göre, mürsel, mu'allak ve mu'dal rivayetler de munkatı' sayılır. Ancak şu bilinmelidir ki sahabî atlanmışsa hadise mürsel; peşipeşine iki râvi atlanmışsa mu'dal denir.
Munkatı' hadis, râviler arasındaki kopukluk yüzünden zayıf kabul edilir; sahih bir isnâdla desteklenmedikçe makbul sayılmaz.
Munkatı' hadis, mürsel hadisten daha zayıftır.

C- Mu'dal Hadis:

Sened zincirinde peşpeşe iki ve daha fazla râvinin anıhnadığı ve bu sebeple zayıf sayılan hadistir.
Mu'dal hadis, munkatı hadisin bir türü olarak kabul edilmekle birlikte, mu'dal hadiste en az iki râvinin arka arkaya düşmesi şart olduğundan, munkatı' hadisten ayrılmaktadır. Buna göre her mu'dal munkatı; fakat her munkatı mu'dal değildir.
Mu'dal hadis, munkatı'dan daha kapalı ve daha zayıftır. Senedinde ittisal bulunmadığı için de zayıf sayılmıştır.
Tâbiûnun, sahabe ve Resûlüllah (sav)'i zikretmeden rivayet ettiği hadis mu dai'dır. Onlardan mevkuf olarak yapılan merfû rivayetler de mu'dal'dır.
Senedlerinden düşürülen râvilerin durumları adalet, hıfz ve zapt bakımından tespit edilip isimleri amlmadıkça mu'dal hadislerin hiç bir geçerlilikleri yoktur.
Mu'dal hadisler aşka güçlü ve sahih hadislerle desteklenmedikçe onlarla amel edilemez.
Mu'dal, munkatı' ve mürsel hadislerin çokça rivayet edildiği eserler Saîd b. Mansûr'un (V.227/841) Sünen'i ile, İbni Ebî'd-Dünya'nm (V. 281/893) eserleridir.

D) Mu'allak Hadis:

İsnadın baş tarafından bir veya birbirini takip etmek üzere daha fazla râvisi düşürülmüş ve adi belirtilmeyen son râvinin şeyhine isnâd edilmiş hadistir.
Mu'allak hadiste hazif, senedin baş tarafında ve birbirini takip edecek şekildedir. İsnadın ortasında veya sonundaki nazillerden dolayı hadis, mu'allak adını almaz.
Isnâddaki atlamaların biribiri ardınca olmasından dolayı mu'allak ile mu'dal arasında bir benzerlik sözkonusudur. Ancak mu dalda hazfın senedin başında olması şart değildir. Ayrıca bazı aJımler mu'allak hadisi, senedinde müphem bir kişinin bulunması veya bir râvinin düşmesiyle ortaya çıkan munkatı' hadisin bir türü olarak kabul etmek istemişlerdir. Mu'allak hadislerin sahih, nasen veya zayıf olarak tasnif edilmeleri, bu hadisleri rivayet eden muhaddislerin durumlarıyla yakından ilgilidir.
bakıldığında, çok sayıda mu'allak rivayeti olan i sahih rivayetler olarak kabul edilir. Sahih-i i mu'allak hadisler iki çeşittir. Mu'allak hadislerin bir kısmı kitabın başka bir yerinde mevsûl olarak geçtiğinden, tekrardan kaçınılarak senedden tasarruf edilmek istenmiştir. Bir kısmı da sadece mu'allak olarak zikredilen hadislerdir.
Hadisin bu şekilde verilmesi, Buharî'nin, hadisi kendine izafe edilen ilk kimseden sahih bir şekilde geldiğini, aradaki hazfedilmiş râvilerin sika ve güvenilir olduklarını kesin bir şekilde kabul ettiğini ortaya koyar. Hadisi, mevsûl değil de, mu'allak rivayet edişi, hadisin güvenilir, sağlam, sahih bir; hadis olduğunda şüphesi olmadığı içindir.

E- Müdelles Hadis:

Râvisi tarafından kusuru gizlenerek ve böyle bir kusurun bulunmadığı düşündürülecek şekilde rivayet edilmiş hadistir. Tedlîs'in sözlük anlamı, satıcının sattığı malın ayıbını müşteriden gizlem esidir.
Tedlîs yapan râviye müdellis, ismi anılmayan, düşürülen râviye müdellesun anh, tedlîs yoluyla rivayet edilen hadise müdelles denilmektedir.
Tedlîs, zayıf râvilerden sâdır olduğu gibi, sika râvilerden de gelebilir.

2) Kavideki Cerhi Gerektiren hâllere Göre Zayıf Hadis Çeşitleri:

Metain-i aşere denilen Râvileri tenkid noktalarından birinin veya bir kaçının bulunması sebebiyle zayıf kabul edilen hadisler on çeşittir. Bunlar: Mevzu, Metruk, Münker, Mu'allel, Müdrec, Maklûb, Muzdarib, Şâz, Musahhaf,

Muharref.

A) Mevzu Hadis:

Resûlüllah (sav) adına yalan uydurmakla cerhedilnıiş bir râvinin rivayetine denir. Asıl itibarıyla hadis değildir. Hadis yerine 'uydurma söz' demek daha doğrudur. Hadis denmesi, onu uyduranların zan ve iddiasına göredir.

B) Metrük/Matrûh Hadis:

Bırakılmış, terkedilmiş, yalancılıkla itham edilmiş râvilerin bilinen kurallara aykırı olarak rivayet ettikleri ve bu rivayetlerinde yalnız kaldıkları hadistir.
Râvinin hadiste yalanı görülmemiş olsa bile, diğer konuşmalarında yalancılıkla tanınması, fasıkhğı açık veya vehim ve gaflet sahibi biri olması, rivayet ettiği hadisin metruk sayılması için yeterlidir. |
Metruk hadise Matrüh hadis de denir.
Hadis tenkitçilerinin râvilerin cerhinde kullandıkları "metrûkül-hadis" terimi, hadisi terkedilen râvileri belirtmek için kullanılır. Bu tabir, hadis uyduranlardan bir derece sonra gelir ve "müttehemun bil-kizb" ile aynı seviyede değerlendirilir.

C) Münker Hadis:

Zayıf bir râvinin sika râvilere aykırı düşerek rivayet ettiği ve bu rivâyetiyle tek kaldığı hadistir.
Münker, şâz ile bir değildir. Çünkü şâzzın râvisi sika olduğu hâlde; münker'in râvisi sika olmayıp, zayıf bir kimsedir. Münker sözcüğü, mârufun zıddıdır. Zira münkerin râvisi, hıfz sahibi olmamakla beraber, mâruf ve meşhur olana muhalefet etmektedir.
Şâzz ile münker arasında daha güvenilir râvilere muhalefet edilmesi bakımından birlik; şâz râvisinin sika yahut sözü doğru, münker râvisinin ise zayıf olması yönünden farklılık vardır.
Münker hadis, amel bakımından zayıf hadis grubuna dâhildir
Münkerin kullanılışıyla ilgili olarak şunu da bilmek gerekir:
Hadis aslında zayıf olmadığı, hatta hasen olduğu hâlde: "Falan kimsenin rivayet ettiği en münker hadis şudur" denebilmektedir. tfâde, râviyi övme sadedinde kullanılmıştır. "Onun en münker rivayeti bu ise, gerisini sen düşün" mânâsında takdir edici bir sözdür.

D) Mu'allel Hadisler:

Yanlış bir kullanımla malûl da denir. Zahirde sıhhatli gözüktüğü hâlde, herkes tarafından anlaşılamayan, ancak uzmanlık, hıfz, keskin nüfuz ve sezgi sahibi otoriteler tarafından keşfedilebi-len sıhhati bozan bir kusur taşıyan hadistir. Hadisçiler bu tür kusura illet demişlerdir.

Mürsel veya munkatı' hadisi mevsûl olarak rivayet etmek, ya da bir hadisi bir başka hadis içine katmak, mevsûl olanı mürsel, merfû'u mevkuf olarak rivayet, sika yerine zayıf râvi zikretmek gibi cerhe sebep olan hatalara vehim denilir. Bu tür hatalarla rivayet edilmiş olan hadise de mu'allel denir.

Bu tür hadislerdeki illetleri tesbit etmek, senedlerdeki ricali, metinlerdeki farklılıkları iyiden iyiye ve bütünüyle bilebilen az sayıda kişilerce yapılabilir. Zira vehim, sika râvilerde de görülebilir.

Mu'allel hadisleri tesbit etmek, onlardaki sakatlığı ortaya çıkarmak çok zor bir iştir. Hadis ilimleri arasında en kapak ve en hassas olanı illet ilmidir. Hadis, gözden geçirildiği zaman kusursuz gibi görünür. Bu tür hadislerde, sıhhatine halel getiren ve anlaşılması olağanüstü bir ilmî feraset, geniş bir hadis kültürü, râvileri hakkında eksiksiz bir bilgi ve senedlerle metinleri bir bütün olarak kavrayabilecek ve onların iç durumlarına nüfuz edebilecek kuvvetli bir melekeye ihtiyaç duyan bir illet bulunur.

Hadislerdeki illetlerle uğraşan âlimler bir tür sahte para uzmanlarına benzerler. Aslıyla tamamen aynı özelliklere sahip bir sahte parayı anlamak hiç de kolay bir iş olmayıp ancak ehli tarafından anlaşılabilecek bir şeydir.

illet, çoğu zaman dış görünüşü itibarıyla sahih görünen isnâdlarda bulunur. Hadis tenkitçisi, isnâd tarîkları hakkındaki derin bilgisi sayesinde râvinin, yalnız başına rivayeti, mevsûl hadisi mürsel, merfû'u, mevkuf olarak göstermesi, başka sika râvilerin muhalefeti veya bir hadisin başka bir hadisle karışması gibi durumları sezerek, ya hadisin sıhhatini zedeleyen bir illetinin bulunduğuna galip zan ile karar verir veya bunda tereddüt göstererek hadis hakkında kararsızlığını belirtir.

Bir hadisin illetinin anlaşılabilmesi, o hadisin bütün rivayet tarîklerinin bilinmesiyle mümkün olabilir.

Mu'allel hadis konusunda yazılan eserlerin bazıları şunlardır:

1. Ahb. el-Medenî; Kitâbul-ilel

2. İbni Ebi Hâtn er-Râzî; Kitâbu'î-ilel

3. Ebû Ferec Abdurrahman İbni el-Cevzî (510-595); el-îlelu'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâfiye.

Bir hadisin sıhhatini zedeleyen illet, çoğunlukla senedde olur. Metinde de bulunabilir. Her iki hâlde dışarıdan fark edilemeyecek şekilde kapak olduğundan hadis illetlerini meydana çıkarmak çok zordur.

E) Müdrec Hadis:

Müdrec kehmesi, bir şeyi bir şeye katmak veya içine sokup yerleştirmek mânâsına gelen ed-re-ce fiilinin ism-i mef ulüdür.
Hadis terimi olarak, râvisi tarafından isnadına veya metnine hadisin askında olmayan bazı sözler sokuşturulmuş olan hadis demektir.
Bir hadisin metninde idrâc olup olmadığı çeşitli şekillerde bilinir:
1. Hadisin bir başka sahih isnâdla gelen rivayetinde müdrec
olan kısım, kendisine idrâc edilen hadis metninden ayırdedilmiş olur.
2. Kavinin veya buna vâkıf olan hadis imamlarının açık beyanları üe müdrec kısım biknmiş olur.
3. Bir hadisin müdrec olduğu bazen de o sözün Allah Resulü (sav) tarafından söylenmiş olmasının aklen imkânsız bulunmasıyla anlaşılır.

F) Maklûb Hadis:

Maklûb kelime olarak kalb kökünden gelir. Âlt-üst olarak demektir. Maklûb, sözlükte tersine çevrilmiş, altı üstüne veya içi dışma döndürülmüş, değiştirilmiş, başka bir şekle sokulmuş anlamlarına gelir.
İsnadında bir veya birkaç râvinin isim veya nesepleri yahut metinde bazı kelimeleri, bilerek veya bilmeyerek takdîm-tehire uğramış veya senet ve metinleri değiştirilmiş hadislere maklûb hadis denir.
Maklûb hadisin zayıf sayılmasının sebebi, ondaki takdim, tehir ve bir şeyin diğeri ile değiştirilmesi suretiyle meydana gelen zabt eksikliğidir. Maklûb hadis, okuyanın hataya düşmesine de sebep olur.
Maklûb hadiste yer değiştirme iki ayrı şahısta olduğu gibi tek bir kişinin isminde de olabilmektedir. Örneğin râvi Enes b. Mâlik diyecek yerde Mâlik b.Enes şeklinde rivayet ettiği zaman, baba oğul; oğul da babanın yerine geçmiş olduğundan hadis maklûb olur.
Hadisteki kalb, sehven yapıldığı için hadis zayıf sayılmaktadır. Eğer sehven değil de bilinerek yapılırsa hadis, maklûb değil, mevzu (uydurma) hadis kabul edilir.

G) Muzdarib Hadis:

Sözlük anlamı itibarıyla dalgaların dinmeksizin inip çıkması demektir. Bir rivayetin sıhhatle zayıflık arasında kalması, bir tarafı tercih ettirecek bir

ipucunun bulunmamasıdır.
Bir râvinin veya güvenilirlikleri birbirine eşit birden fazla râvinin bir hadisin senedinde veya metninde birbirine aykırı değişik rivayetlerde bulunması ve rivayetlerden birinin diğerine tercih
-dilme imkânının olmaması durumunda ortaya çıkan zayıf hadis ürüdür.
Muzdarib hadisin zayıf sayılma sebebi, râvilerin hıfz ve abtları hakkında ihtilâf edilmesidir. Râvilerin birinin hıfz, zabt veya hadisi aldığı kimseden uzun müddet hadis dinlemiş olmasıyla ihtilaf ortadan kalkar ve râvilerden birini diğerine tercih imkânı doğduğu için de hadis muzdarib olmaktan çıkar. Hüküm, tercih edilen hadis üzerine bina edilir; diğer hadis ise şâz veya münker sayılır.
Izdırâb çoğunlukla isnâdda meydana gelmekle birlikte bazen de metinde ortayaiçıkar. Ancak sadece metindeki ızdırâba istinaden hadisçilerin hadisleri bu adla adlandırmaları pek sık görülmez.

H) Şâz Hadis:

Şâz kelimesi, sözlükte cemaatten ayrılan, yalnız kalan, tek, eşsiz, benzersiz, kural dışı mânâsına gelir.
Hadis terimi olarak; makbul bir ravînin kendisinden daha makbul olana aykırı olarak rivayet ettiği hadistir. Bu durumda daha makbul olanın rivayet ettiğine mahfuz denir.
Hadisçilerin bu hadisle ilgili tariflerine uygun olan şâz hadisler kabul görmüş ve şazdır denilmeden Kütüb-ü Sitte gibi muteber hadis kitaplarına alınmıştır.

I-I) Musahhaf ve Muharref Hadisler:

Tashîf sözlükte, bir kelimenin harflerini karıştırmak suretiyle sahife üzerinde yapılan hata mânâsına gelir.
Metin veya isnadında bir kelime veya râvilerden birinin ismi hatalı olarak söylenmiş ve bu hata ile rivayet edilmiş hadise musahhaf hadis denir.
Musahhaf, kelimeyi yanlış okumaktan türetilmiş bir kelimedir. Tashîf; hadisin gerek metnindeki bir kelimenin veya gerekse isnâdındaki bir râvi isminin telaffuzunda meydana gelen hatâ, ya kelime veya ismin şekil ve hat yönünden değişmeden yalnız bazı harflerdeki noktaların değişmesiyle yani noktalı bir harften noktanın düşmesiyle, yahut noktasız bir harfin noktalı olarak okunmasıyla meydana gelen husustur.
Erken dönem hadis tenkitçileri musahhaf ile muharrefi birbirinden ayırmamalardır. Bunlara göre, ister harfte yalnız nokta değişikliği olsun, ister

kelimede şekil değişikliği olsun, her ikisi de musahhaftır; çünkü her ikisi de bir hata sonucudur.
Fakat geç dönem hadis tenkitçileri musahhaf ile muharrefi birbirinden ayırmak istemişlerdir. Bununla beraber yaptıkları ayırım laûz ve şekil bakımından olmuştur. Örneğin İbni Hacer, yazılışı aynı olmakla beraber, noktaların değişmesiyle meydana gelen harf veya harflerin değişikliğine musahhaf, şekille ilgili değişikliğe muharref adını vermiş

Mevzu Hadisler

Mevzu Hadis:

İslam dinine zarar vermek, bir mezhep veya fırkanın propagandasını yaparak taraftarlarını arttırmak, bir kabile, dil, lider veya halifeyi övmek ve onlardan çıkar sağlayabilmek, yahut bir mevki kazanabilmek, ya da dini emir ve yasaklara halkın ilgisini artırabilmek için, din düşmanlarının, yalancıların ve cahillerin uydurdukları, sonra da bu uydurulan sözlerin başına düzmece senedler ekleyerek Allah Resûlü'nün (sav) hadisiymiş gibi rivayet ettikleri sözlere Uydurma (mevzu) Hadis denir.
Mevzu hadisler kısa bir tarifle sahih, hasen ve zayıf kısımlarından herhangi birine dâhil olmayan hadislerdir. Bir başka tarife göre mevzu hadisler, çeşitli maksatlarla uydurulup Hz. Peygam-ber'e iftira ve nispet edilerek rivayet edilen uydurma sözlerdir.
Hadis uydurmanın bir çok sebebi olup başında İslam düşman-
lığı, mezhep taassubu, cahillik, mevki ve dünyalık hırsı gelir. Bu sebeplerden biri veya birkaçının tesiriyle Hz. Peygamber'in ağzından sanki onun sozüymüş gibi hadisler uydurulmuştur. Tamamen uydurma olan bu hadislere mevzu hadisler adı verilir.
Mevzu hadislere muhtalak (uydurulmuş, icad edilmiş) denildiği de olur.
Mevzu hadislerin Hz. Peygamberle (sav) hiçbir ilgisi yoktur. Bu yüzden bunlara hadis denmesini doğru bulmayan alimler vardır. Mevzu hadislerin gerçek hadislere benzeyen tek yönü, onların da isnâd ve metinden ibaret oluşudur. Ancak hadis diye uydurulmuş sözlerin isnâc& da düzmedir.
Hadis âlimlerinin kullanımında Hz. Peygamber'in ağzından, uydurulan ve O'na iftira edilen söz mânâsında mecazî olarak kullanılan mevzu terimi, muhtalak (icad edilmiş) ve masnû uydurulmuş kelimeleriyle de ifade edilmektedir.
Herhangi bir hadisi, yalan olduğunu bile bile rivayet etmek, delil olarak kullanmak da hadis uydurmak kadar günahtır.

Hadis uydurma girişimlerinin başlangıcını Hz. Peygamber (sav) zamanına kadar götürmek isteyenler varsa da, çoğunluk Hz. Osman'ın şehid edilmesini takip eden olaylar sonucu oluşan grupların bu işi başlattıkları görüşündedir.

Mevzu Hadislerin Ortaya Çıkışı:

Hz. Peygamber (sav)'e yalan nispet etme suçu, bir çok hadiste temas edilerek şiddetle yasaklanmış bir husustur.
Resülüllah (sav) kendisi hakkında söylenecek yalanların başka çeşit yalanlara benzemediğine, bunun cezasının çok daha büyük olacağına da dikkatleri çekmiştir. Sahîheyn'&e gelen bir rivayet aynen şöyledir:
Benim hakkımdaki yalan, bir başkasının hakkında söylenen yalana benzemez. Kim bile bile bana yalan nispet eDerse ateşteki yerini hayırlasın".(Buharı, ilim 38; Müslim, zühd 72)
Bir diğer hadis de şöyle:
"Her kim yalan olduğu bilinen bir sözü benden rivayet eDerse, o yalancılardan biridir"(Müslim, Mukaddime 1, 9)
Böylesi ağır uyarılar yapılmışken gerçek müminlerin, bile bile Peygamberleri (sav) hakkında hadis uydurmaları çok uzak ihtimaldir. Hele sahabe gibi islâm uğruna hayatını ortaya koyan, gerçek ve kâmil müminlerden bunu beklemek çok daha uzak bir ihtimaldir. Ashab, aralarında çıkan iç kavgalara rağmen, bu yola asla başvurmamışlardır.
Hadis uydurma işi, fitne olaylarının çıkmasından sonra, sahabenin sağhğında başlamıştır. Müslümanlar, üçüncü halîfe Hz. Osman (ra)'ın şehâdetiyle başlayıp, Cemel, Srffîn savaşları, Hz. Hüseyin'in şehâdeti (h. 61), Abdullah b. Zübeyr Vak'ası (h. 64) şeklinde devam eden iç kavgaların hepsine "fitne" demiştir. Hadis uydurma işinin bunlardan hangisiyle birlikte başladığını söyleyebilmek zordur. Bu nedenledir ki İslam müellifleri konuyu "Şu tarihte başlamıştır" diye rakama bağlamaktan kaçınırlar.
Sahâbe'nin büyük bir titizlikle girmekten sakındığı bu olaylar genelde sonradan müslüman olanlar tarafından tezgahlanmakta idi. Her hizip kendi taraftarlarını haklı göstermek için onların lehinde, muhalif taraf aleyhinde hadis uyduruyordu.
Şüphesiz, ilk hadis uydurma işi şi'a tarafından başlatıldığı gibi, ilk uydurulan hadisler de Hz. Ali (ra)'in şahsıyla, onun üstünlük ve tazîmiyle ilgili idi. Bu hususu bizzat şiî müellifler de vurgulamaktadır. Nitekim şiîlerce saygın bir âlim olarak görülen Nehcul-belâğa şârihi, İzzu'd-Dîn İbni Ebi'l-Hadîd (v.665/ 1257) faziletlerle ilgili yalan hadislerin kökünün şi'a cihetinden geldiğini beyan etmiştir.
Hadis uydurma girişimlerinin başlangıcını Hz. Peygamber (sav)in zamanına

kadar çıkaranlar varsa da; çoğunluk, Hz. Osman (ra)'ın şehid edilmesini takib eden olaylar sonucu oluşan grupların, hadisin otoritesinden kendi görüşleri lehine yararlanmak istemelerine bağlamaktadır.
Gerçekten sahabe asrının sonu sayılan büyük tabiîler devri, çeşitli grup ve mezheplerin ortaya çıktığı, dikkatsiz ve samimiyetsiz hadis Öğrencilerinin artmaya başladığı bir dönem olmuştur.
Allah Rasulü (sav) adına hadis uyduranlar, gerçek anlamda mümin olmayan, Allah'tan hakkıyla korkmayanlardır. Gönüllerinde İslâmın yer etmediği şahıslar meşrep, mezhep ve keyiflerine göre hiç çekinmeden hadis üretmişlerdir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen, uydurma rivayetler sahabe, tâbiûn ve sonraki devir muhadislerince sahih hadislerden tek tek ayıklanmıştır. Uydurulmuş hadisleri derleyen bir çok eser yazılmıştır.
Hadis uydurma hareketi bilhassa siyasi olayların hız kazandığı Cemel, Sıffîn, îf ehrevan gibi acı olaylarla birlikte güçlenmeye başlamıştır. Hadislerin o güne kadar geniş çaplı bir yazıma tâbi tutulmamış olması, hadis uydurmak isteyenlerin işine yaramıştır. Meselâ Sıffîn olayında Hz. Ali t ar afini tutanlar arasında bulunan aşırılar Hz. Ali'nin faziletiyle ilgili hadisler uydururken; Muâviye'nin kötülenmesiyle ilgili hadisler uydurmayı da ihmal etmemişlerdir. Karşı cephede yeralanlar. Muâviye'nin faziletiyle ilgili hadisler uydurmuşlardır.
Bu dönemde özellikle Irak bölgesi, hadis uydurma konusunda başı çekmiş, İslâm âleminin her tarafında hadis uyduranlar bulunduğu hâlde Irak'ta bunu sanat ve alışkanlık hâline getirenler olmuştur.
Hz. AK devrinde yapılan Sıffîn Savaşından sonra müslümanlar başlıca üç guruba ayrıldılar.
1) Haricîler: Hz. Osman'ın şehid edilmesini; Sıffîn savaşındaki hakem olayını bahane ederek Hz. Ali'ye karşı çıkanlardır. Hz. Ali'yi tekfir edecek kadar ileri giderek sonunda onu şehid etmişlerdir.
2) Şi'a (Hz. Ali taraftarları): Hz. Ali, Peygamberin (sav) damadı, amca oğlu, dindar, yiğit ve âlim bir zât idi. Bu meziyetlerle sahabe arasında Önemli bir yeri vardı. Bazı kimseler onun Jvureyş'in Hâşim oğulları koluna mensup olmasını da hesaba katarak halife olmasını istediler. Sıffîn savaşından sonra İslam di-nini içten yıkmak için çalışan münafıklarla Yahudilerin etkisiyle, bu isteği ileri götürenler oldu.
Bunlar önce Hz. Ali'nin Hz. Peygamber tarafından vasî tayin edildiğini ileri sürdüler. Sonra daha ileri giderek onunla ilgili itikad esasları uydurdular. Hz. Ali adına uydurulan itikad esasları içinde onu tanrı derecesine yükselten sapık fikirler bile vardır. Zamanla Hz. Ali fikri etrafında toplananlara Şi'a denilmiştir.
Şi'aya mensup olanlar, aralarına sızmış bulunan İslam düşmanlarının tesiriyle kendilerim destekleyecek yollara başvurarak hadis uydurma yoluna gittiler. Şte

bu yüzden İslam tarihinde ilk hadis uydurma işini Şi'a'nm başlattığı söylenebilir. Hz. Ali'yi olağanüstü sıfatlarla öven, Hz. Muaviye ve Emevileri yeren hadislerin hemen hepsi Şi'a uydurmasıdır.

3) Cumhur (Tarafsız Müslümanlar): Çoğunlukla Hz. Ali veya Haricîler tarafını tutmayanlardır. Tarafsız olan bu gurubun içinde de başka sebeplerle hadis uyduranlar çıkmıştır.

Hadis Uyduran Gruplar:

İnsanları hadis uydurmaya sevk eden çeşitli sebepler vardı. Ayrıca bunlara yol açan grupların varlığı hadis uydurma hareketinin en büyük nedeniydi. O gruplardan bazıları şunlardır:

1- Hâriciler:

Srffîn savaşında hakem olayına karşı çıkanlardan oluşan bu grup, tepki olarak o gün ümmetin başında bulunanları tekfir etmeye başlamışlardır. Her aşırılık gibi bunların aşırılığı da karşı tepkiyi doğurmakta gecikmemiş; toplu kıyımlara maruz kalmışlardır. İşte bu ortam onların hadis uydurmasına neden olmuştur.

2- Kelâm Münakaşaları:

Kaderiyye, Mürcie, Müşebbihe, Cehmiyye gibi firka mensupları mezheplerini öne çıkarmak ve taraftar kazanmak için hadis uydurmuşlardır. Örneğin imanın artıp eksilmesi tartışmaları esna Ahmed b. Muhammed b. Harb, "İman söz ve ameldir. Artar ve eksilir. Bunun dışında bir şey söyleyen bid'at ehlidir" sözünü uyduruverniıştir.

Karşı taraf da "Kim iman artar ve eksilir iddiasında bulunursa, bilsin ki imanın artması münafıklık, eksilmesi küfürdür. Bunu diyenler tevbe ederlerse ne âlâ, değilse boyunlarını kılıçla vurunuz" diye bir hadis uydurarak kendi görüşünü teyit etmeye çalışmıştır.

3- Zındıklar:

Müslüman görünerek İslamı temelden yıkmayı hedefleyen zındıkların uydurdukları hadisler pek çoktur. Hanımâd b. Zeyd bunların uydurdukları sözlerin on dört bini aştığını söylemiştir.

4- Kıssacılar:

Bunlar güzel ve ilginç şeyler anlatmaya hevesli kimselerdir. Sözlerine tesir ve

güzellik katmak için Resûlüllah (sav)'in hadislerinden yararlanmak istemişler, istedikleri mânâda bir hadis bulamayınca uydurma yoluna gitmişlerdir.
Kıssacı cenneti anlatn*sa şöyle der: "Allah dostuna beyaz incilerden bir köşk hazırlar. Köşkte yetmiş bin tane bölüm, her bölümde yetmiş bin kubbe, her kubbede yetmiş bin..." Görüldüğü ?ıbi her şey yetmiş ve katları olmak zorundadır!

5- Câhil Sâlihler:

Bunlar dindar ve ibadete düşkün kişilerdir. Ancak cehaletleri ve halkı dine teşvik etme arzuları onları hadis uydurmaya sevkedebiîir. Niyetleri kötü olmasa da yaptıkları çok kötüdür.

6- Özel Maksatlarla Hadis Uydurmak:

Hadis uydurma sebeplerinden birisi de, Allah korkusu zayıf kisilerin hadisi özel maksatlarına alet etmeleridir. Bu özel maksat bir yerden çıkar sağlamak düşüncesi olabildiği gibi; kişinin kinini, öfkesini, aşırı sevgisini desteklemek, haklı çıkarmak arzusu da olabilir.
Sa'd b. Tarîf el-İskâfî'nin oğlunu hocası dövünce, "Çocuklarınızın öğretmenleri sizlerin en şerlilerinizdir" sözünü intikam duygusuyla uydurmuştur.

Mevzu Hadisleri Tanıma Yolları:

Dini; bid'at, yalan ve hurafeden korumak için Kur'an ve Sünnetin tadil ve tahriften korunması gerekir. Kur'an Yüce Allah'ın korumasmdadır. Sünneti korumaksa ümmetin görevidir. Bu yüzden âlimler bu konuda çok titiz davranmış ve ilâhî lütfün bir eseri olarak rivayet ve isnâd ile sünnetin sağlamını zayrfmdan ayırmışlardır. Bir hadisin uydurma olduğunu anlayabilmek için şu ölçüler göz önünde bulundurulur:

1- Uydurmacıları Tanıma Yolları:

a) İtiraf:

Ömer b. Sabih'in Allah Resulüne (sav) isnâd ederek uydurduğu hutbesi gibi. Kendisi Ölürken bunu itiraf etmiştir.
Mevzu hadisleri bazan bizzat râvi uydururken bazen da eski metinlerden ve

isrâiliyâttan alırlar. Öte yandan Hz. Ali, Hasan-ı Basri, Fudayl ve Cüneyd gibi zevatın sözlerini, hadis diye rivayet edenler de çıkmıştır.
Hadis uyduranlardan bazıları, yaptığı, işi iyi görerek, bazıları da pişman olup tevbe ederek hadis uydurduklarını itiraf etmişlerdir. Önce Kaderiyye fırkasında iken tevbe eden Ebû Recâ ağlayarak şu itirafta bulunmuştur. "Kadercilerin hiç birinden hadis rivayet etmeyiniz. Vallahi biz kader hakkında hadis uydurur ve bunu insanlar arasında yayardık. Bundan da sevap umardık. Artık hüküm Allah'ındır."

b) İhbar:

Uydurmacıları, arkadaşları veya durumdan haberi olanlardan herhangi birinin haber vermesi de onların bilinmesini sağlar.

c) Araştırma:

Hadis ilmiyle meşgul olanlar, hadis uydurulmuş olan konuları araştırmış ve bazı tespitlerde bulunmuşlardır. Bu konularla ilgili uzun listeler mevzuat kitaplarında mevcuttur.

2- Uydurma Hadisleri Tanıma Yolları

Mevzu hadislerde bulunan bazı kusurlar onları tanımaya yardımcı olur. Hadisçiler sahip oldukları Allah vergisi bir meleke sayesinde sahih hadisi uydurmadan ayırt edebilirler.

a) Haberin Lafız ve Mânâsında Bozukluk

Yapılan rivayette, fesahat ve belagatın zirvesinde olan Allah Resûlü'nün (sav) ağzından çıkması mümkün olmayan kelime ve gramer hatalarının bulunmasıyla anlaşılır.
Mevzu hadisin bilinmesinde önemli bir husustur. Belli bir teslimiyet ve irfan sahibi mümin, bir hadisin Resülüllah (sav)'a ait olup olmayacağını kesin olmasa bile, az-çok sezebilir. Biraz dil zevki, biraz hadis kültürü olan kimse bu teşhisi daha kolay yapabilir.
Rivayette görülen lafzî bozukluk, o sözün, ifadesi fasîh ve akıcı olan Resülüllah (sav)'den gelmediğine delildir.
Hadis diye ortaya atılmış olan sözün dil kuralları bakımından bozuk, içeriğinin

peygamber sözünde bulunmayacak manasızlık ve Ölçüsüzlük taşıması o sözün uydurma olduğunun ilk ve en belirgin işaretidir. Çünkü Hz. Peygamber Arapların en fasihi olarak bilinir.
Özendirme ve sakındırma (terğîb, terhîb) için hadis uyduranların abartmaları ve zındıkların alaylarını içeren gülünç sözler de bu gruba dâhildir. "Yeşile ve güzel kadına bakmak görme duyusunu arttırır" düzmesi gibi...

b) Birçok İnsanın Görmesi Gereken Bir Olayı Tek Kişinin Rivayet Etmesi:

Hadis diye nakledilen sözler arasında öyleleri vardır ki, birçok sahabî huzurunda söylendiği iddia edilmektedir. Bu durum karşısında o hadisin söylendiği an orada bulunanlardan hiç değilse bir bölümünün onu rivayet etmesi beklenir. Aksi hâlde iddianın bir yalandan ibaret olduğu anlaşılır.
Veda haccı dönüşünde Hz. Peygamber'in (sav) Gadiru Hum denilen yerde mola vererek kendisinden sonra Hz. Ali'yi halife tayin ettiğini fakat orada bulunan ashabın bu haberi gizlediklerini söyleyen Râfizîlerin iddiası bu konuda güzel bir örnektir. Bu uydurmanın sahih bir isnadı yoktur.

c) Kur'an ve Sahih Sünnete Aykırılık

Yüce Allah "Kıyametin ne zaman kopacağını bilmek Allah'a mahsustur" (Lokman, 34) buyurduğu hâlde, Resûlüllah (sav)'in "Dünyanın ömrü yedi bin senedir. Biz yedinci binin içinde bulunmaktayız" dediğini ileri sürmek, bu kabilden olup Kur'an'a ve Resûlüîlah'm kıyametin ne zaman kopacağını bilmediğini ifade eden sahih hadislere aykırı olduğu için uydurma olduğu ortadadır.
"Allah, adı Ahmed veya Muhammed olanları cehenneme koymayacaktır."
"Allah, güzel yüzlü ve siyah gözlülere azap etmeyecektir."
Bu hadisler mevzudur. Çünkü "Allah, sizin vücutlarınıza ve yüzlerinize değil, kalplerinize bakar." sahih hadisine aykırıdırlar.

d) Akla, Duyu Ve Gözleme Aykırılık

Bazı uydurmalar akıl ve sağduyunun hükümlerine bağdaştırma mümkün olmayacak şekilde zıtlık arzeder.
Usûl kitaplarında aklî bilgiye aykırının misâli, merfu olarak rivayet edilen şu uydurmadır: "Tufan sırasında Hz. Nuh'un gemisi, Beytullah'm etrafında yedi kez tavaf etti. Sonra Makam-ı İbrahîm'de iki rek'ât namaz kıldı".

Akla aykırılığa verilen ikinci bir örnek de şudur: "Allah atı yarattı. Sonra koşturdu. At koşunca terledi. Atın terinden de kendisini yarattı". Bunu uyduran Ebul-Mühezzinı hakkında Şu'be şöyle demiştir: "Onu gördüm, kendisine tek kuruş (dirhem) verilse elli hadis uyduruverecek birisiydi".
"Patlıcanın her derde deva olduğuna" dair uydurma, tecrübeye ve bilimsel gerçeklere aykırıdır.

e) Tarihsel Gerçeklere Aykırılık

Bir hadiste anlatılan olaylar tarihi gerçeklere uymuyorsa, o hadis uydurmadır.
"Soğuktan sakının; çünkü kardeşiniz Ebu'd-Derda'yı soğuk öldürdü" sözü gibi. Hz. Peygamber'in böyle bir söz söylemesi mümkün değildir; çünkü Ebu'd-Derda Hz. Peygamber'in vefatından 22 yıl sonra hicretin 32. yılında ölmüştür. Soğuktan öldüğü de belli değildir.

f) iyilik ve Kötülüğün Karşılıklarında Abartı

Küçük bir iyiliğe karşılık büyük mükâfaat vaadi, yahut küçük bir günah için çok büyük ve ağır cezalar göstermek, uydurma hadislerin özelliklerinden biridir.
Meselâ böyle bir hadiste şöyle denilmiştir: "Kim la ilahe illallah Derse, Allah, bu söz için bir kuş yaratır."

g) Güvenilir Hadis Kitaplarında Bulunmama:

Hz. Peygamber'den (sav) rivayet edilen hadisler genellikle birinci hicri asrın sonlarından başlamak üzere, derlenmiş, çeşitli yöntemlerle muteber eserlere aktarılmıştır.
Bugün elde bulunan güvenilir hadis kitaplarında olmaması da bir hadisin uydurma olduğunu gösterir
Hadis Uydurma Sebepleri

Başlangıçta siyasal ve kelâmı maksatlarla doğan hadis uydurma olgusu zaman içinde başka sebeplerle de başvurulan bir yol olmuştur. Bunlardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:

1- Dinî Kaygılar-Islam'a Hizmet Etme Arzusu:

Müslümanları iyi amellere teşvik etmek, kötülüklerden sakındırmak maksadıyla

hadisler uydurulmuştur. Özellikle amellerin faziletlerine dair hadisler bir takım cahil zâhidler, dervişler ve sofilerce uydurulmuştur.
Bu tür uydurmaların, "kim falan gün şu kadar namaz kılar ve her rekatta şu sureleri bu kadar defa okursa, ona ahirette mükâfat olarak... verilecektir" gibi genel bir formülü de bulunmaktadır. Özendirme ve sakındırma (terğîb ve terhîb) maksadıyla hadis uydurulmasına cevaz veren tek fırka, bid'at fırkalarından Kerrâmiye'dir.
Amellerin faziletlerine, Kur'an okumaya, nafile ibadete teşvik maksadıyla uydurulan sözler bu konuda tipik örneklerdir. Bir tanesini görmek yeterli bilgi verecektir.
"Her kim pazartesi günü dört rekat namaz kılar ve her rekatta Fatiha, Ayetul-Kürsi, hlâs, Nâs ve Felak sûrelerini birer defa okur; selam verdiğinde on defa istiğfar eder; on defa da salavât getirirse, bütün günahları affolunur. Allah Teâlâ ona cennette beyaz inciden yapılmış on odalı bir köşk verir. Her odanın uzunluğu ve genişliği üçer bin arşındır. Birinci oda beyaz gümüşten, ikincisi altından, üçüncüsü inciden, dördüncüsü zümrütten, beşincisi zebercetten, altıncısı iri incilerden, yedincisi parlayan bir nurdandır. Odaların kapıları amberden yapılmış olup her kapının üzerinde za'ferandan bin tane örtü vardır. Her odada kâfurdan yapılmış bin karyola; her karyolanın üzerinde bin yatak vardır..."
Kur'an surelerinin faziletleri hakkında uydurulan hadisler, Regâib namazı ve Şaban'm 15'ine mahsus namazlar gibi. Bu zat inançlarına göre uydurdukları bu hadislerden dolayı sevap bile beklerler.

2- İslam Düşmanlığı

Müslümanların birliğini, dirliğini bozmak, inançlarını zayıflatmak amacını güden zındıklar, bu emellerini gerçekleştirmek için onlara izzet ve güç kazandıran İslam'ı tahrif etme yoluna da başvurmuşlardır. Kur'an in korunmuşluğu ve dokunulmazlığı sebebiyle bu emellerini ancak hadisler üzerinde gerçekleştirme imkânı bulabilmişlerdir.
Bu zındıklardan biri hurafe ve uydurmalarla doldurduğu kitabını bir ağacın kovuğuna yerleştirip üstünü kurşunla kapatmış, bir süre sonra ortaya çıkıp falan yerdeki ağacın içinde bir kitap bulunduğu, o kitapta yazılanlara uyulması gerektiğinin kendisine rüyasında gösterildiğini söylemiştir.
Mevzu hadislerin büyük bölümü bu cephenin ürünüdür. Hammad b. Zeyd, Zındıkların ondört bin hadis uydurduğunu belirmektedir. Bu işi genellikle mecusi dinine mensup olan ve "zındık" denilen kimseler yapmaya çalışmışlardır. Bunlar İslam dininin hızla yayılmasıyla, kendi dinlerinin tehlikeye girdiğini

görmeleri üzerine, Islamiyetten ve müslümanlardan intikam almak için, müslüman kılığına girip İslam inancına aykırı inançlar yaymaya, bu maksatla da hadis uydurmaya çalışmışlardır.

3- Fırka, Mezhep ve Kabile Taassubu

Siyasi, kelâmı gruplar öncelikle liderleri lehinde hadis uyduruyorlardı. Bu arada karşı grupların aleyhinde hadis üretmekten de geri durmuyorlardı. Bu işte müslümanlara düşman olan unsurlar da rol oynamaktaydı. Hadis uydurmada zındıklar ile Şia'nın başı çektiği tarihî bir gerçektir.
Şiiler Hz. Ali hakkında, onu Hz. Peygamberin (sav) halife tayin ettiği, ondan önceki üç halifenin bu makamı işgal ettikleri fikrini işleyen bir çok hadis Uydurmuşlardır. Bunların en meşhuru:
"İnsanların en hayırlısı Ali'dir, bundan şüphe eden kâfirdir." uydurmasıdır.
Aşırı tarafgirlik, fırkacılık ve grupçuluk eğilimi, çoğu kere bu türlü kişilerde dinî şuurun üstüne çıkmış, onları Peygamber'e (sav) yalan isnâd edecek kadar alçaltmıştır.
Bazı kimseler de kendi mezhepleri lehine hadis uydurmuşlardır. Hattâbiye, Râfiza, Sâlimiyye gibi. Mezhep taassubu her seferinde bidat ehlini saptırmamış, bilakis ehl-i sünnet mezhebine mensup olanlar da, maalesef hadis uydurmuşlardır. Bunlardan biri Me'mun b. Ahmed el-Herevî'nin İmam Şafiî aleyhine uydurduğu senedi Hz. Enes'e ulaşan şu merfu rivayettir: "Ümmetimden, Muhammed b. İdris adında birisi çıkacak. Onun ümmetime zararı iblisten daha çok olacaktır."
Aynı rivayetin devamı Ebû Hanife'nin medhiyle ilgili: "Ümmetimde Ebû Hanife denen biri daha çıkacak, o ümmetimin lambasıdır, ümmetimin lambasıdır." uydurmasıdır.

4- Halife ve Devlet Adamlarına Yaklaşma Arzusu

Şahsî çıkar sağlamak ümidiyle devlet adamlarına veya zenginlere yaklaşan, onların arzularına göre hareket eden kimseler her devirde bulunur. Hadis uydurmaya başlanmasından itibaren müslümanlar arasında da böyleleri çıkmış, halife veya devlet adamlarının heveslerine göre gerektiğinde hadis uydurmaktan çekinin emişler dir.
Bu tür hadis uydurma Örneği Gıyâs b. İbrahim'den verilir: Bu kişi, güvercinle eğlenmeyi seven halife Mehdî'yi, bir gün güvercinle oynarken görünce şu hadisi rivayet eder: "Şunlar dışında yarış yasaktır: Ok, deve, at ve kuş yarışı". Gıyâs,

hadise "kuş" kelimesini ilave etmiştir. Mehdi bundan memnun olmuş ve on bin dirhem ihsanda bulunmuştur. Ancak uydurma olduğunu öğrendiğinde hadis uydurmaya sebep olduğu için güvercini kestirir ve oyunu terk ederek şöyle der: "Bu yalana onu ben şevkettim"

5- Geçinmek İçin Hadis Uyduranlar

Bunlar bir takım vaiz ve kıssacılardı. Mescidlerde halkın ilgi ve beğenisini toplayacak konuşmalar yapıp bu sayede gelir elde ederlerdi. Bu amaçla, konuşmalarını uydurma hadislerle renklendirip dinleyenleri memnun etmek isterlerdi.

Bununla ilgili en tipik örnek şu olaydır:

Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn böyle birisiyle Bağdat'taki Rüsefa mescidinde karşılaşır. Vaiz: "Bize Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn anlattı ki diye başlayıp Hz. Peygamber (sav)'e ulaşan senedi zikrettikten sonra: "Her kim laüahe illallah Derse Allah her kelimesinden bir kuş yaratır ki gagası altından, tüyü mercandan..." diyerek yirmi sayfaya yakın bir hikâye uydurur. Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn birbirlerinin bakıp, "Bunu herife sen mi rivayet ettin?" diye sorarlar. Her ikisi de hayır! der. Ve sonucu beklerler. Herif vaazını bitirip hediyelerini toplar. Çıkacağı sırada Yahya b. Ma'în "Gel!" diye eliyle işaret eder. Adamcağız, yeni bir bahşiş ümidiyle yaklaşır. Yahya ile aralarında şu konuşma geçer:

Bu hadisi sana kim söyledi?

Ahmet b. Hanbel ile Yahya b. Ma'în.

Yahya b. Ma'în benim. Bu da Ahmet b. Hanbel. Biz şimdiye kadar bu anlattığını Hz. Peygamber (sav)'in sözü olarak hiç işitmedik, illa yalan uyduracaksan araya bizden başkasını koy.

Yahya b. Ma'în sen misin?

Evet benim!

Çoktandır Yahya b. Maîn ahmaktır diye işitir dururdum. Anladımki doğru imiş.

Ahmak olduğumu nasıl anladın?

Sanki dünyada sizden başka Yahya b. Maîn ile Ahmed b. Hanbel mi yok? Ben bu adamdan başka on yedi Ahmed b. Hanbel'den hadis yazdım."

Bu söz üzerine Ahmed^b. Hanbel utancından ve adamdaki terbiyesizliğin derecesinden hayret ederek eliyle yüzünü kapar ve Yahya b. Maîn'e: "Aman, bırak gitsin" der. Adam alaycı bakışlarla oradan uzaklaşır.

Bu tipler, genellikle cami ve mescitlerde vaaz eden şöhret düşkünü kimselerdir. Halk üzerinde daha fazla tesir yaparak şöhret kazanmak için tuhaf hikayeler uydurmuşlardır. Bu hikayelerin daha tesirli olması için de onlara hadis süsü

vermişlerdir. Hadis tarihinde "kıssacılar" denen bu tayfanın hadise verdiği zararı hiç kimse vermemiştir.

6- İmtihan Maksadıyla Uydurmalar

Pek yaygın olmamakla birlikte, öğrencileri ve çocukları sınamak için sahih hadislerin arasına uydurma hadisler karıştıranlar da olmuştur. Gayeleri ne kadar iyiniyetli olsa da yaptıkları davranış çok yanlıştır.

7- Fetvalarına Delil İçin

Bazıları şahsî düşünceleri doğrultusunda verdikleri fetvaya uygun rivayet bulamayınca kendileri hadis uydurarak, fetvalarına delil diye zikretmişlerdir. Hafız Ebul-Hattâb b. Dıhye'nin böyle yaptığı söylenmektedir.

8- İlginçlik

Bazıları, halkın merak ve şaşkınlığını kullanarak kendilerinden hadis dinlemeyi sağlamak için senedler üzerinde oynamışlardır. İbni Ebî Hayye, Hammâd en-Nasîbî, Behlûl b. Ubeyd bunlardan bir kaçıdır.

9- Ticarî Çıkar Sağlama Düşüncesi

Bazan, ihtiyaç maddeleriyle ilgili Övücü rivayetlere rastlanır. Bunların o mallara yönelik talebi arttırmak için uydurulmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Suyûtî, pirinç, mercimek, patlıcan ve etli yemekle ilgili hadislerin mevzu olduğunu belirtmiştir.

10- Kabile, Aşiret, Şehir, Irk Vs. Tarafgirliği

Hz. Peygamber, ırk ayrımına kesinlikle karşı çıkmış olmasına rağmen hadis uyduranlar, kendi çıkarları için bu ayırımı yapmış ve uydurdukları hadislerle, meselâ Arab'ın Acem'den, yahut beyazın siyahtan üstün olduğunu isbat etmeye çalışmışlardır.
Öte yandan Nusaybin, Askalan, İskenderiye, Kazvin vb. bir çok şehirin faziletine dair hadis uydurulmuştur.
Mevzu hadisler arasında, bazı şehirleri öven, bazı şehirleri de yeren hadislere çok rastlanır. Bunun başlıca nedeni, hadis uyduran yalancıların, uğradıkları şehir

ve kasabalarda iyi veya kötü karşılanmaları ve buna uydurdukları hadislerle karşılık vermeleridir.
Cinsiyetle ilgili olarak da, halk arasında eskiden beri mevcut olan kadın erkek cinsiyet ayrılığını konu edinip birbirlerinin aleyhine söylenen sözlerin hadis olarak rivayet edildiğine rastlanabilir. Bütün bunlar ciddi kaynaklarda görülmedikçe muteber sayılmamalıdır.
Mevzu Hadisle İlgili Eserler
Mevzu hadisler üzerine yazılmış pek çok eser vardır. Bunların en meşhurları şöyle sıralanabilir:
1-İbnu'l-Cevzi; Kitabü'l-mevzu ât mine'l-ehâdîsi'l-merfû'ât
2- Mecdü'd-Din el-Fîruzâbâdî; Hâtimet sifri's-saâde
3- Celaleddin es-Suyuti; el-Leâlii'l-masnû'a fi'l-ehâdîsi'l- mevzûa
4- Ali b. Sultan el-Kâri; el-Mevzû'ât
5- Muhammed b. Ali ^eş-Şevkânî; el-Fevâidu'l-mecmua fil-ehâdîsi'l-mevzû'a
6- Abdu'1-Hayy el-Leknevî; el-Âsâru'l-merfû'a fi'lahbâri'h mevzua
7- M. Yaşar Kandemir; Mevzu Hadisler, Menşei. Tanıma Yoları Tenkidi.

Hadis Kitaplarının Dereceleri

İçerdikleri hadislerin güvenilir olup-olmamalarma göre hadis kitapları şu derecelere ayrılır:
Birinci Tabaka: Mütevâtir, meşhur, sahih ve hasen hadisler. Buhârî ve Müslim'in Sahih'lexi ile İmam Mâlik'in el-Muvatta adlı eserleri. Bu kitaplardaki hadislerle amel edilir.
ikinci Tabaka: Birinci tabakadaki kitaplar seviyesine çıkamayan, fakat, müelliflerinin titizlikle bazı şartları uygulayarak derledikleri kitaplar. Bunlar da hadis kaynağı olarak benimsenmiş, asırlar boyu fay dal anılmıştır. Tirmizî'nin el-Câmiı, Ebû Davud'un Sünen'i Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Nesâı nin Sünen'i bu tabakadandır.
Üçüncü Tabaka: Bu tabakadaki kitaplarda sahih hadisler yanında zayıf hadisler de olduğu gibi, râvîleri içinde hâlleri meçhul olanlar da vardır. Abdürrezzâk'ın Musannefi, Beyhakî, Taberânî ve Tahâvî'nin kitapları gibi. Bu kitaplardaki hadislerden ancak uzmanları yararlanabilir.
Dördüncü Tabaka: Bu dereceye giren kitaplar, büyük mu-haddisler döneminden ve "tasnif' devrinin bittiği tarihlerden sonra ortaya çıkan, hadis ilmiyle ilgisi olmayan ve bu yolu bir menfaat kapısı hâline getiren ehliyetsiz kişilerin yazdığı, içi uydurma ve hurafelerle dolu kitaplardır. Ibni Mürdeveyh, İbni Şâhîn, Ebû'ş-Şeyh gibilerin kitapları bu tabakadan olup bunlardan asla hadis alınamaz.

Hadiste Nesh

Nesh Nedir?

Sâri tarafından konmuş bir hükmün, yine Sâri tarafından konulan yeni bir hükümle kaldırılmasına Nesh denir. Bu hüküm, Kur'an-ı Kerim tarafından konmuş olabileceği gibi sünnetle de konmuş olabilir. İslam ulemâsı önceki hüküm hangi kaynaktan gelmiş olursa olsun, sonraki bir hükümle kaldırılabileceği hususunda müttefiktir. jŞu âyet, neshi kesin bir dille teyit etmektedir: "Herhangi bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya unutturursak, onun yerine daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz" (Bakara, 106)
Ehl-i sünnet âlimleri; bu âyete ve Kur'ân'da varolan açık örneklere dayanarak neshi ittifakla kabul ederken başta Mutezile olmak üzere bazı fırkalar, yukardaki âyeti eski şeriatlerin neshiy-le açıklayarak İslâm'da nesih olamayacağını iddia etmişlerdir.
Kur'ân'da olduğu gibi, sünnette de nesh olmuştur. Nesh, doğrudan ahkâmla ilgili olduğu için mühim kabul edilmiş, başından itibaren hadis ilminde yer verilmiştir. Ancak nâsih ve mensûhu bilmek mühim olduğu nispette zordur.

Nesh Türleri

1- Sünnetin sünnetle neshi.
2- Sünnetin Kitab ile neshi.
1- Sünnetin Sünnetle Neshi

Bu üç şekilde gerçekleşir:
1) Mütevâtir hadisin, mütevâtir hadisle neshi,
2) Haber-i vahidin, haber-i vâhidle neshi,
3) Haber-i vahidin, mütevâtir hadisle neshi.
Ayrıca, mütevâtir hadisin haber-i vâhidle neshi meselesi üzerinde durulmuş, aklen kabul edilse de fiilen örnek gösterilememiştir. Genel geçer kurala göre her hangi bir nas, kendi kuvvetinde veya kendisinden daha kuvvetli bir nasla neshedilebiîir.

2- Sünnetin Kur'ân ile Neshi

Bunun örneği, Zeyd b. Erkam'm şu beyanıdır: "Resûlüllah (sav) zamanında biz namaz kılarken konuşur, birbirimize ihtiyaçlarımızı söylerdik. "Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'ın huzurunda tam huşu ve tâatle durun" (Bakara, 238) âyeti indikten sonra namazda konuşmamakla emrolunduk."

Hadislerin İhtilâfı

Aralarında ihtilaf ve tearuz bulunan hadisleri inceleyen ilim dalına rmıhtelifu'l-hadis ilmi denir. Şunu belirtmek gerekir ki her ihtilaflı hadis bu ilim kapsamına girmez. Örneğin zayıf veya metruk bir hadis, sahih bir hadisle ihtilafa düştüğünde zayıfa hiç bakılmaz.

Bundan anlaşılacağı üzere, ancak makbul sayılan hadisler arasındaki ihtilaflara ilgi gösterilir. İhtilafın söz konusu olabilmesi için şu unsurların bulunması gerekir:

1- İki adet makbul rivayet.

2- Hadislerin aynı meseleye temas etmesi, ancak farklı hükümler ifade etmesi.

3- Bu farklılığın zahirde olması, telif edilebilir olması.

2- Nesh,

3- Tercih,

4- Tevakkuf.

1-Cem Ve Telif

Cem, dağınık şeyleri biraraya getirmek, toplamak demektir. Telif de buna yakın bir anlam içerir. Terim olarak ihtilaflı iki hadis arasındaki ihtilafı aklî ve naklî delillerle gidererek her iki hadisle de amel etme imkânını göstermektir.

2- Nesh

İhtilaflı hadislerin aralarında varolan ihtilaf birinci yolla giderilemez ve her ikisiyle de amel etme imkânı bulunmazsa bunlardan birinin nâsih, diğerinin mensûh olduğu ihtimâli üzerinde durulur.

3- Tercih

Çelişik iki hadis arasında ilk iki yolla bir sonuca ulaşılmaması halinde bunlardan birinin tercihi yoluna gidilir.

Tercih, terim olarak çelişik hâldeki hadislerden birini diğerine üstün kılacak bir

özelliği ortaya çıkarıp buna dayanarak onu öne ahp diğerini terketmek mânâsına gelir.
Tercihin etkili olabilmesi için hadisin sıhhatine tesir eden hususların bilinmesi gerekir. Bu noktada hadis âlimlerinin bakacakları bir çok tercih sebebi mevcuttur.

4- Tevakkuf

Bütün yollar denenmesine rağmen iki hadisten birinin tercih edilememesi halinde çekimser kalınır ve her ikisinin de hükmü baki kahr.

Hadis Okumada Dikkat Edilecek Noktalar

1- Güvenilir Kaynak:

Her şeyden önce hadisin kaynağına dikkat etmek ve sıhhati hususunda âlimlerin tanıkhk ettiği kitaplara yönelmek gerekir. Kütüb-i Süte, Muvatta gibi kaynaklar bu noktada en güvenilir kaynaklardır. Bunların hadisleri makbuldür. Ne var ki makbul bir hadisle hemen amel etmemize mâni bazı ihtimaller var, şöyle ki:
1. Hadis mensûh olabilir.
2. Hadis bir başka rivayetle muhalefet hâlinde olabilir.
3. Hadisi âlimler farklı farklı anlamış olabilir.
4. Mezhebimizde amel edilmemiş olabilir.

2- Güvenilir Şerh:

Hadisleri okurken güvenilir şerhlerden yararlanmak, en sağlıklı yoldur. Böylelikle ilgili hadislerin nkhî ve kelamı durumları hakkında dahasağlıkla kanaat sahibi olunur ve muhtemel hatalara düşmek önlenir.

3- Metod Bilgisi:

Peygamber efendimizin (sav) hadislerini sağlıklı anlamak için belli kuralları bilmek gerekir. Örneğin Allah Resûlü'nün (sav) muhataba göre konuştuğu bilinen bir husustur. Burada hitabın şahsîliği, genelliği gibi noktaları göz önünde bulundurmak gerekir.
ikinci olarak geleceğe dair söyledikleri, genelde birebir alınmayıp teşbih ve fikir verme babından alınması gerekir.

Son olarak dikkat edilmesi gereken bir husus da hadislerde ge çen sayılardır. Bunlar, genelde çokluk veya azlığa kinaye yoluyla işaret etme amaçlı oldukları için sahih hadislerde dahi farklılıklar gösterebilirler. Bunun bizzat o sayıyı değü çokluk veya azlığı ifade etmek için söylenmiş bir rakam olabileceği hatırdan çıkarılmamalıdır.

Kaynaklar

A. Arapça Kaynaklar:

Askalânî, Ibni Hacer (v. 852); Nuzhetun-nazar, Mektebetu't-tev'iye, 1989.
İbn es-Salâh, (v. 643); Ulûmu'l-hadîs, Dâru'1-fikr, Şam/1986.
Suyûtî, Celâluddîn (v. 911); Tedrîbu'r-râvî fi şerhi Takribin-Neveuî, Dâru'1-fikr, Şam/tarihsiz.
Şâkir, Ahmed Muhammed; el-Bâ'isu'l-hasîs şerhu ihtisâri ulûmi'l-hadîs, Dârul-kutubil-ilmiyye, Beyrut/1403.
Nîsâbûrî, el-Hâkim Muhammed b. Abdillah (v. 405); Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs, el-Mektebetu'1-ilmiyye, Medine/1397.
Tahhân, Mahnıûd; Teysîru mustalahi'l-hadîs, Dâru't-turâs, Kuveyt/1984.

b. Türkçe kaynaklar:

Babanzâde, Ahmed Naim; Tecrîd-i Sarih Tercemesi, Birinci cild, Ankara, 1957.
Çakan, İsmail Lütfî; Hadislerde Görülen İhtilâfla?" ve Çözüm Yolları, İstanbul 1982.
Koçyiğit, Talât; Hadis Istılahları, Ankara 1980. Koçyiğit, Talât; Hadis Usûlü, Ankara 1975.
Subhî es-Sâlih; Hadis ilimleri ve Hadis Istılahları, Çev. Yaşar Kandemir, Ankara, 1971.
Tehânevî, Zafer Ahmed; Yeni Usûl-i Hadis, Çev. İbrahim Canan, İzmir. 1982.

---

[1] Bu bölüm, Harf Information Co. tarafından hazırlanan Hadith Encyclopedia Version 2.1 CD-ROM'ımdan faydalanılarak hazırlanmıştır.

KİTÂBU'L-İLM

İLİM BÖLÜMÜ

Bâb: Çocuktan hadis dinlemek (semâ') ne zaman sahih olur?
1- İsmail b. Üveys bize anlattı ve dedi ki: Mâlik bana İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdullah'tan, o Abdullah b. Abbâs'tan naklederek dedi ki: (İbni Abbâs) şöyle dedi:
Bir dişi eşeğe binmiş olarak geldim. O sırada ergenlik çağına yaklaşmıştım. Allah Resulü (sav) Mina'da duvarsız bir hâlde namaz kıldırıyordu. Safın bir bölümünün önünden geçtim ve eşeği serbestçe otlaması için salıverdim. Sonra da safa katıldım. Bu (hareketim) yadırganmadı.[1]

Şerh

Yaklaştım" ifadesi, henüz ergen olmamakla birlikte bu çağın arefesinde bulunmayı ifade eder.
"Duvarsız" ifadesiyle kastedilen, sütresizdir. Yani Efendimiz namazını açık alanda, önünde her hangi bir sütre bulunmaksızın kılmaktadır. İmam Şafiî bu açıklamada bulunmuştur.
Sütre: Namaz kılan birinin, önünden geçecek her hangi bir şeyden dolayı namazının bozulmaması için koyduğu engeldir.
Saffin bir bölümü" ifadesi mecazı olarak ön saf için kullanılmıştır.
Kimse bu (hareketimi) yadırgamadı" ifadesi, güçlü bir maslahatın gizli kusura (mefsedet-i hafiyye) tercih edilmesinin caiz olduğunu gösterir. Burada güçlü ve baskın maslahat namaz kılmak için cemaate katılmak, gizli kusur ise namaz kılanların önünden geçmektir.
İbni Abbâs, bu hadisi ergenlik çağına basmamış kimseden hadis dinlenebileceği hususuna delil olarak göstermiştir. Çünkü hadiste geçen yadırgamama fiili, sadece namazı değil başka eylemleri de kapsayan mutlak bir niteliktedir.

Hüküm

İmam Ebu Hanife ve diğer büyük ulemâya göre, çocuk, kadın, eşek, köpek vs.nin geçmesiyle namaz bozulmamakla birlikte sütre koymak gereklidir. Sütre, hafif sağ veya sola konulup tam karşıya konulmamalıdır. Sütre ile namaz kılanın arasından geçmek haramdır. Namaz kılarken, önünden geçeni uyarmak için

hareketlenmek, seslenmek de mekruh olup namazın hikmetine aykırı bir davranıştır.
Hadis nakletme ehliyeti bakımından çocuk; köle, fasık ve kâfir hükmünde olup yaşayıp gördüğünü anlatmasına dayanan hadisleri alınabilir. Ancak edâ, yani hadis naklinde bulunamaz.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek en önemli Ders, çocukların namaz gibi önemli bir ibadete katılmasını, bir takım ikinci derece öneme sahip kurallar sebebiyle engellememektir.
Bölümle ilgili olarakçıkarılması gereken Ders ise; "İlim yaşta değil başta olur" sözünden hareketle, temyiz sahibi çocukların anlattıklarının da dinlemeye değer olduğunun bilinmesidir. Çünkü bu yaştaki çocuklar, eğriyle doğrunun ayrımım yapabilecek kafa yapısına sahiptirler. Bu hadis münasebetiyle yaşça küçük olandan Ders almanın da mubah, hatta bir erdem olduğu söylenebilir.

Bâb: Kusur İşleme Endişesiyle Muhayyerliği Kısmen Terk Etmek

2- Abdullah b. Mûsâ İsrail'den, o îbni İshâk'tan, o el-Esved'den naklederek dedi ki: îbni Zübeyr bana şöyle dedi: Âişe (r.anhâ) sana çok sır verirdi. Kabe hakkında sana ne anlattı? Dedim ki: Bana şöyle demişti: Allah Resulü (sav) buyurdu ki: "Ey Âişe! Eğer kavmin henüz yeni olmasalardı." İbni Zübeyr dedi ki: Küfür -geçmişi- bakımından. "Kabe'yi yıkar, ona iki kapı yapardım: Bir kapı girmeleri için, bir kapı da çıkmaları için." İbni[2]

Şerh

el-Esved" İbni Yezîd en-Neha'f dir.
Küfür" bakımından, kelimesi yerine İmam Tirmizî'nin rivayetinde "Câhiliye" kelimesi kullanılmıştır.
Yaptı", yani Abdullah b. ez-Zübeyr, Kabe'yi fiilen yıkarak Peygamber efendimizin (sav) yapmak istediği şekilde inşa etti.
Bilindiği üzere Kabe, Kureyş ve diğer Araplar için çok saygın ve dokunulmaz bir makama sahipti. Allah Resulü (sav), küfür ve câhiliye çağına henüz çok yakın olmaları sebebiyle Kabe'nin yapısı üzerinde bir değişikliğe gitmesinin, sanki onların aleyhine olarak tek başına bir iftihar sahibi olmak istiyormuş gibi

düşünmelerinden endişe etti.
Hadisten çıkarılacak hüküm; kötü bir duruma düşmemek için görünen bir yararın terk edilebileceğidir. Bir diğer hüküm, daha çirkin bir fiilde bulunmamak için aslen çirkin ve münker görülen bir fiili terk etmek gereğidir. Yönetici konumunda bulunan kimse, halkın dirlik ve düzeni için siyaset geliştiren kimsedir ki bu uğurda yaptığı şey, haram olmadıkça tercih edilmeyen bir şey de olabilir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılan hüküm, esas itibarıyla günah olmamak şartıyla tercih edilmeyen bir fiili, tercih edilen bir fiilin önüne geçirmektedir. Bunda da belirleyici olansa kamu yararıdır.
Kısaca ifade etmek gerekirse, kusur işleme endişesi bulunan hallerde, aslen serbest ve muhayyer kılınan şeylerden imtina edilebilir.

Ders

Büyük sahabî Abdullah b. ez-Zübeyr (ra), Efendimizin bir anlamda vasiyetini yerine getirmek suretiyle, yönetimde devamlılığın esas olduğunu kanıtlamıştır. Aslen olması gereken şeyler, zaman ve mekan şartları elverdiği takdirde yerine getirilmeli, daima daha iyi olana ulaşmaya çalışılmalıdır.
Olayın tarihi arkaplanına baktığımızda, İbni Zübeyr'in gayet samimi bir niyetle yaptığı işin, belki de sırf ona muhalefet etme, farklılaşma endişesiyle başka bir yönetici yarli Haccac tararından iptal edilerek, eski haline getirilmesi olduğunu görürüz ki bu, İslam ve Müslümanlar açısından tarihsel bir kayıptır.
Sonraki çağlarda giderek gelenekleşen bu yaklaşım, bir biçimde Müslüman halkların daha iyi olandan mahrum bırakılmalarına yol açan zihniyetin beslenme vesilesi olmuştur.

Bâb: Soru Sahibine Fazlasıyla Cevap Vermek

3- Âdem bize anlatarak dedi ki: Bize İbni Ebî Zi'b Nâfi'den o İbni Ömer'den, o Hz. Peygamber'den (sav) anlatarak dedi ki:
Bir adam, ihrama giren kimsenin ne giyeceğini sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
"Ne bornoz türü (kukuletalı elbise), ne don-şalvar, ne sarık, ne gömlek, ne alaçehre ve safran değmiş elbise giyer. Arkası açık terlik türü bir şey giyer,

bulamazsa mest giysin, fakat ayakkabı kayış bağlama yerinden gerisini kessin. [3]

Şerh

"Bir adam" Bu adamın kimliğini tespit edemedik.
Alaçehre", Yemen'e yetiştirilen bir tür safrandır. Safran, zağferan olarak tercüme edilmekte olup günümüz Türkçesindeki karşılığı safrandır.

Hüküm

Hac görevini ifa etmek üzere ihrama bürünmesi farz olan bir Müslümanın giymemesi gereken kıyafetler, asıl itibariyle dikişli olanlardır. Dikişli elbise giyinmek haramdır. Beyaz renk giymek emredilmiş olmakla birlikte Hanefi mezhebine göre renkli elbise yıkandıktan sonra boya atmamak şartıyla ihram niyetiyle giyilebilir.
Bu hadisten çıkarılabilecek diğer bir hüküm de, İlim bölümünde yer almasını gerektiren husustur. Buna göre dinî hükümlerle ilgili bir konuda, soru sahibinin sorusuna daha kapsamlı bir şekilde cevap verilebilir. Yani cevap, soru ile sınırlı olmayabilir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek en mühim Ders; dinî bir konuda soru soran kimseye tatmin edici ve kapsamlı cevap vermenin sünnet olduğudur. Buna göre cevap, bütün tereddütleri giderecek, helal veya haram kapsamına giren şeylerin mümkünse hepsini içerecek şekilde verilmelidir.
Peygamber efendimiz (sav) sözkonusu kişinin "ihramlının neler giyebileceği" sorusuna, giyilemeyecek şeyleri zikrederek cevap vermiştir. Bu durumda, giyilmemesi gereken şeyler dışında her tür kumaşın ihram kisvesi olabileceği anlaşılır ki gayet açık bir cevaptır. Aksi halde giyilebilir bütün kumaş türlerinin sayılması gerekirdi ki bu, insanlar için öğrenilmesi daha zor
bir bilgi olurdu.
Şu halde verilecek cevaplar soru soranın kolayca Öğrenip kavrayabileceği bir kapsamda olmalıdır.

---

[1] Buharı, salât/463, ezân/814, hac/1724, mcgâzî/4060; Müslim, satât/780, 781; Tirmizî, salâl/309; Ncsâî, kıblc/744, 746; Ebû Dâvud, saiât/714-715; tbn Mâce, ikâmctu's-salât/937; tbn Hanbci, musncd-i Benî Hâ-
şim/1793, 1991, 2256, 2667, 2749, 2862, 3001, 3136,3275; Mâlik, nidâ/332; Dârimî, salât/1379.

[2] Buhar!, hac/H80-1483, ehâdÎ3u'1-eıibiyâ/3n7, tefsînı'l-Kur'ân/4)24, iemenni/6702; Müslim, hac/2367-2374; Tirmızî, hac/801; Nesâî, mcnâsiku'l-hac/2851, 2853-2854, 2861; Ebû DÎvud, menâsik/1733; İbn Mâce, menâsik/2946; îbn Haıbel, bakî mnsnedfl-Ensâr/23162, 23B97, 24266, 24290, 24836, 24905,24955, 25505; Mâlik, hac/710; Dartmî, menâsik/1793-1794.

[3] Buhâri, salât/353, hac/1442, 1707, 1711, libâs/5348, 5356, 5358, 5399, 5404; Müslim, hac/2012-2014; Tirmizî, hac/763; Ncsâî, menâsiku'l-hac/2618-26İ9, 2621. 2626-2627, 2632-2633; Ebû Dâvud, menâsik/1554; İbn Mâcc, mcnâsik/2920, 2923; İbn Hanbel, mustıcdu'l-müksirîn mine's-sahâbe/4222, 4252, 4310, 4510, 4603, 4636, 4664, 4761, 4831, 4860, 4885, 4919, 4946, 4992, 5056, 5073, 5170, 5215, 5296, 5638, 5731,5964, 5984; Mâlik, hac/624-625; Dârimî, menâsik/1730,1732.

KİTÂBU'L-VUDÛ

ABDEST BÖLÜMÜ

Bâb: Abdesti Öndeki İki Mahreçten Çıkan Sebebiyle Gerekli Görmek

4- Âdem b. Ebî İyâs bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Zi'b dedi ki: Saîd el-Makberî bize Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini nakletti: Allah Resulü (sav) buyurdular ki: "Kişi mescidde olduğu sürece, namazı beklerken hadeste bulunmazsa namazda sayılır." A'cemî bir adam dedi ki: Ey Ebâ Hüreyre! Hades nedir? Dedi ki: Ses, yani yellenmedir.[1]

Şerh

Mescidde durduğu sürece", yani farz namazın vakti girinceye kadar mescidde oturursa. Bu, el-Küşmihenî'nin rivayetidir. Murad edilen husus, konuşma ve benzeri bir meşgaleyle uğraşmaksızın sırf namazı
beklemesi hâlinde namaz kılıyormuş gibi sevap kazanmasıdır.
Hades", abdest bozma anlamına gelir. Hadasten taharet ise, abdest almakla olur.
A'cerrû", Asr-ı saadette Arapça bilgisi yetersiz olanlara A'cemî denir, bu sıfat kullanılırken Arap asıllı olup olmamasına değil Arapça bilgisine bakılırdı. Burada zikredilen A'cemî, el-Hadramî'dir. Ebû Dâvud ve diğerleri tarafindan nakledilen Abdest, ancak ses veya kokuyla bozulur" hadisindeki ziyâde de hadisin hükmünü desteklemektedır.

Hüküm

Hadisten çıkarılan hüküm, abdestin ancak sesli veya kokulu yellenmeyle bozulduğudur. Bâb başlığında zikredilen iki mahreç ile kastedilen ise küçük abdest ve büyük abdest mahallerinden çıkan idrar ve gaitadır. Büyük abdest mahallinden, gaita dışında halk arasında "ydlenrne" olarak bilinen gaz çıkışı da abdesti bozar. Yellenmenin abdest bozucu nitelikte olmasının iki alâmeti vardır ki biri ses, diğeri kokudur. Bu ikisinden her hangi biri ve ikisiyle birlikte abdest bozulur.
Efendimiz (sav) mescidde hades için, sırf yellenmeyi zikretmekle, o mübarek mekanda küçük veya büyük abdest bozmanın akla gelemeyeceğini beyan etmiştir.

Ders

Namaz, dinimizin temel ibadetidir. Cemaatle kılınan toplu namaz ise bir Çok hadis-i şerifte teşvik edilmekte, hatta kimi rivayetlerde bireysel namazdan yirmi yedi kat daha üstün görülmektedir. Mescid, İslam toplumunda cemaatle namaz kılınan kutsal mekandır.
Allah Resulü (sav) namaz vakti girinceye kadar mescidde sessizce beklemenin namaz kılmak gibi olduğunu söylemek suretiyle bunun önemine ve güzelliğine dikkat çekmektedir.
Şu hâlde cami ve mescidler, sadece namaz vakitlerinde girilip çıkılan yerler olmamalı, bilakis sessiz zikir ve tefekkürün icra edildiği Allah'ı anma, nefs muhasebesinde bulunma ve tefekkür etme mekanları hâline getirilmelidir.

Bâb: Abdest Alana Yardım Etmek

5- Amr b. Ali bize anlatarak dedi ki: Abdülvehhâb bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Saîd'i şöyle derken dinledim: Sâd b. İbrahim, Nâfi b. Cübeyr Mut'im'in kendisine haber vererek Urve b. el-Muğîre b. Şu'be'nin, babasını şunu anlatırken dinlediğini söylemiş: Kendisi Allah Resulü (sav) ile bir yolculukta iken Resûlüllah (sav) abdest alırken O'na su dökmeye durmuş, O da yüzünü ve ellerini yıkamış ve başını meshedip mestlerinin üzerine mesh etmiş.[2]
Muğîre O'na su dökmeye durmuş" ifadesiyle ilgili olarak İbni Battal şöyle dedi: Bu fiil, bir kişinin başkasıiçin yapmasının caiz olduğu ibadetlerdendir. Ancak namaz bundan müstesnadır. İmam Buhârî de bu hadisi delil olarak alıp kişinin abdest alırken yardımcı bulundurmasını caiz görmüştür. Kişi, uzuvlarına hem döküp hem yıkamak yerine su dökme esnasında başka birinden yardım alabilir. İbni el-Müntr
buna bir eklemede bulunarak, abdestte yıkanması gereken uzuvları suya daldumanın maksad değil ancak araçlardan biri olabileceğini söyleyerek suya daldıktan sonra abdeste niyet etmenin caiz olduğunu söylemiştir.

Hüküm

Bu hadise göre, abdest sırasında su dökecek birinin yardımına başvurmak mekruh olmadığı gibi, bunu gönüllü olarak yapmak da ibadet hükmündedir. Abdest alacak kimseye su getirmenin aynı hükme tâbi olması elbette evlâdır. Hanefi mezhebine göre de hüküm bu şekilde olup her hangi bir kerâhat söz konusu değildir.

Bu hadisten çıkarılacak ikinci hüküm, mestler üzerine meshin sünnete uygun bir fiil olduğudur. Görüldüğü üzere bu ve daha bir çok hadiste Allah Resûlü'nün (sav) mestler üzerine mesh ettiği değişik sahabîler tarafından haber verilmiştir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en mühim Ders, bütün hayırlı işlerde olduğu gibi abdestte de özellikle yardıma muhtaç durumda olanlara yardım etmenin bir mânâda ibadet olduğunu bilmektir. İnsanların abdest alabilmeleri için su temin etmek de aynı hükümdedir.
Hayırda yardımlaşmanın farz olduğu bilinciyle, özellikle büyüklere abdest alırken su taşımak, su dökmek ve havlu tutmak, Müslüman milletimizi en güzel geleneklerindendir. Bu geleneklerin beslendiği sünneti görerek bunları yaşatmaya daha fazla ilgi göstermek gerekir.

Bâb: Başın Tamamını Mesh Etmek

6- Abdullah b. Yûsuf büze anlatarak dedi ki: Mâlik bize Amr b. Yahya el-MâzinTden, o babasından haber verdi: Bir adam Abdullah b. Amr'ın dedesi Abdullah b. Zeyd'e şöyle dedi: "Bana Allah Resûlü'nün (sav) nasıl ab-dest aldığını gösterebilir misin?"
Abdullah b. Zeyd cevap verdi: Elbette.
Sonra su istedi ve önce ellerine döktü, iki kez yıkadıktan yüzünü üç kez yıkadı. Daha sonra üçer defa ağzına ve burnuna su verip sümkürdü. Ardından kollarını dirseklerle beraber ikişer defa yıkadı. Sonra başını ön tarafından başlayarak enseye varana, oradan tekrar öne getirerek mesh etti. Sonra da iki ayağını yıkadı. [3]

Şerh

"Bir adam" ifadesiyle kastedilen kişi Musannifin (Buhârî) bir sonraki Vüheyb senediyle gelen hadiste adını zikrettiği üzere Amr b. Ebî Hasan'dır. Başka şerh ve nakillerde farklı isimler de verilmektedir. ir misin?" Burada hocanın fiilen göstermesinin öğretimde daha etkili olacağından hareketle bizzat göstermesi rica edilmiştir: Lütfedip gösterir misiniz? anlamındadır.
Elini iki kez yıkadı", İmam Mâlik'in rivayetinde bir kez yıkadığı geçerse' de başka rivayetlerde üç kez yıkadığı geçmektedir. Adetlerdeki ihtilaf bir kenara bırakılırsa, buradan çıkarılan asıl hüküm, uykudan kalkmış olma şartına bağlı

olmaksıztn su kabına el sokulmadan önce ellerin yıkanması gereğidir.
"Sonra ağzına ve burnuna üçer defa su verip sümkürdü", ağza ve burna birlikte su vermenin müstehap olduğu söylenmiştir.
Sonra yüzünü üç kez yıkadı", ifadesiyle ilgili olarak bütün rivayetler aynı sayı üzerinde birleştiği söylenebilir.
Sonra kollarını ikişer defa yıkadı" iradesiyle ilgili olarak yalnız Müslim'de 'üç' sayısı zikredilmiş, diğerlerinde ikişer defa olarak geçmiştir.
Dirseklerle beraber" ifadesindeki 'ilâ' harf-i cerrinin fiil kattığı anlam üzerinde âlimler ihtilaf ettiler. Cumhur olarak bilinen "Onların mallarını mallarınıza katarak yemeyin" ayet-i kerimemden hareketle 'beraber' anlamının uygun olduğunu söylemiştir. Diğer görüş ise ise, koltuk altlarma kadar yıkanması gerektiği şeklindedir. İmam Züfer'in de aralarında bulunduğu bir grup ulemâ ise ihtiyatı tercih ederek azamî ölçüde yani omuzlara yıkamayı benimsemiştir.
Kolların yıkanmasıyla ilgili rükünde, dirseklerle beraber yıkamanın gerektiği hususunda icmâ söz konusudur.
Sonra başını mesh etti", ifadesiyle ilgili olarak tercih edilen görüş, bunun suyla yapılması yönündedir. İfâdeden başın tamamı veya bir bölümü mü kastedildiği üzerinde farklı görüşler beyan edilmiş olmakla birlikte dörtte birini mesh etmenin farzı ifa deceği söylenmiştir.
"Başın ön kısmından başladı", meshe başın Ön tarafindan başlamak, bu hadis-i şerife göre sünnettir. Mesh, önden arkaya yapılıp arkadan öne getirilmek suretiyle bitirilir. Meshin tekrarı mendup görülmemiştir.
Sonra ayaklarını yıkadı", bazı rivayetlerde 'topuklarla beraber' ifâdesi de geçmektedir ki, tercih edilen de budur. Ayaklar yıkanırken topukların ihmal edilmemesi gerekir.

Hüküm

Şerh bölümünde de görüldüğü üzere bu hadis-i şerifte Allah Resûlü'nün (sav) aldığı şekliyle abdestin erkânı anlatılmaktadır. Abdeste konu olan uzuvların yıkanmayla ilgili olanlarını bir defa yıkamak farz iken, iki veya daha fazla sayıda yıkamak müstehaptır. Bu hadise göre ve Hanefî mezhebine göre niyet, abdestin erkânından değildir. Şafiî mezhebine göre ise abdest, bir ibadet olduğundan niyet şarttır. Onlara göre niyetsiz abdest sahih olmaz. Hadiste zikredilmeyen kulakların hilallenmesi, başın meshi kapsamına giren bir müstehaptır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz ilk Ders, bir öğretim metodu olarak .vgulamayla anlatımın çok sağlıklı ve tavsiye edilen bir yöntem oluşudur. Tabii ki abdest, Yüce Allah'ın bu ümmete mahsus kıldığı en güzel temiz-Ğome yöntemidir. Günde beş defa abdest almak, en fazla kire maruz kalan .ıuv ve bölgelerin arındırılması, suyla dezenfekte edilmesidir. Abdestin, rjcut elektriğini alması noktasında ruh sağlığı ve dinçlik üzerinde de olumlu atkısı bulunduğu açıktır.

Bâb: Ayaklan Topuklara Kadar Yıkamak

7- Mûsâ bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize Amr'dan, o babasından laklederek dedi ki: Amr b. Ebî Hasan bize babasının şöyle dediğini nakletti: Amr b. Ebî Hasan'ın Abdullah b. Zeyd'e Allah Resûlü'nün abdestiğini sor-rağuna şahit oldum. Bakır kapta su istedi ve onlar için Allah Resûlü'nün sav) aldığı gibi abdest aidi.
Bakır kabı eğerek eline (su) döktü. Ellerini üçer kez yıkadı. Sonra Herini bakır kaba sokarak ağza ve burna üç kez su çekip sümkürdü.
Ardından yüzünü üç defa yıkadı. Sonra kollarını dirseklerle beraber ikişer defa yıkadı. Sonra elini tekrar soktu ve başını Ön tarafından başlayarak arkaya, arkadan öne doğru bir defa mesh etti. Sonra iki ayağını topuklarla beraber yıkadı.[4]

Şerh

"Sonra elini soktu ve yüzünü üç defa yıkadı", hadisin bu rivayetinde, her uzuv için bakıp kaptan taze su alınması hususu öne çıkmaktadır. Bu rivayette, su kabına tek elini soktuğu geçerken, bazı rivayetlerde iki elini soktuğu şeklinde geçmektedir. Fakat bunlar sahih kaynaklar değildir.

Hüküm

Hadis-i şerif bir önceki (6) hadisle aynı içeriğe sahip olduğundan aynı hükümleri taşımaktadır. Sadece uzuvları yıkama sayılarında farklılık bulunmaktadır ki bunun hükmü de önceki hadiste zikredilmişti.

Ders

Buradan çıkarabileceğimiz en önemli Ders, abdest sırasında kullandığımız suyun temiz ve kullanılmış olmamasına dikkat etmek, eğer kapta alınıyorsa mümkün olduğunca her iki eli değil, yalnız bir eli kullanmaktır.

Bâb: Aynı Kaptan Ağza Ve Burna Su Vermek

8- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Hâlid b. Abdillah bize Amr b. Yahya'dan, o babasından, o Abdullah b. Zeyd'den nakille dedi ki: Kaptan ellerine su döktü ve iki elini yıkadı. Sonra (ağzını) yıkadı veya ağzına su verdi, burnuna bir şvuç su verdi. Bunu üçer kez yaptı. Sonra kollarını dirseklerle beraber ikişer ikişer yıkadı. Ardından başını ön tarafından başlayarak arkaya, arkadan öne doğru mesh etti. Sonra iki ayağını topuklarla beraber yıkadı. Ardından şöyle dedi: İşte Allah Resûlü'nün (sav) abdesti böyledir.[5]

Şerh

Veya ağzına su verdi", ifadesinde şüphe bulunmaktadır. Müslim'in Muhammed b. es-Sabbâh'tan yaptığı nakilde bu tereddüde yer verilmemiştir. el-Kirmânî buradaki şüphenin, hadisin senedinde yer alan tabiîden kaynaklandığını söylemiştir.
Bir avuçtan", hadisin Ebû Zer (ra) tarafindan yapılan rivayetinde de bu ibare geçer. İbni Battâl'a göre avuçtan maksat, ağız dolusu sudur.
"Sonra kollarını yıkadı", görüldüğü üzere hadisi kısaltmak (ihtisar) maksadıyla yüz yıkama rüknü zikredilmemiştir.

Hüküm

Hadis-i şerîf, önceki iki hadisten farklı bir hüküm içermemektedir.

Ders

Aynı konuda farklı sened zincirleriyle bu kadar çok rivayette bulunulmuşy olması, abdest konusunun ilk devir Müslümanları açısından ne derece önemli olduğunu gösterir.

Bâb: Başı Bir Defa Mesh Etmek

9- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize anlatarak dedi ki: Arar

b. Yahya bize babasının şöyle dediini nakletti: Amr b. Ebî Hasan'm Abdullah b. Zeyd'e Allah Resûlü'nün (sav) abdestini sorduğuna şahit oldum. Bunun üzerine bakır kapta bir su istedi. O(rada buluna)nlar için abdest aldı. Kabı eğerek ellerine (su) döktü. Onlan üçer defa yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve üçer üçer ağzına, burnuna su verip sümkür-dü. Sonra elini kaba soktu ve üç defa yüzünü yıkadı. Ardından ellerini kaba soktu ve ikişer ikişer kollarını diseklerle beraber yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve başını iki eliyle önden arkaya, arkadan öne doğru mesh etti. Sonra elini kaba soktu ve ayaklarını yıkadı.

Mûsâ bize anlattı ki: Vüheyb şunu söyledi: Başım bir defa mesh etti.[6]

Şerh

Başını bir defa mesh etti", âlimler başın mesh yerine yıkanmasının mekruh olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir.

Hüküm

Başın meshinde sünnet olan bir defa olması ve şu şekilde yapılmasıdır: Her iki el, tamamen ıslatılır, sonra bu iki elin küçük, orta ve adsız parmakları birbirine bitiştirilir. Bna ellerin ayaları yukarı kaldırılıp bu bitişik parmaklar uç uca gelmek suretiyle birbirine yaklaştırılır. Bu parmaklar başın ön tarafından enseye kadar çekilir; sonra da iki elin ayaları başın iki tarafına yapıştırılarak ense tarafındanbaşın önüne kadar çekilir. Bu şekilde bütün başın meshi tamamlanmış olur. Sonra başa değdirilmeyen baş parmakların içiyle kulakların dışları ve şehadet parmaklarının içiyle de kulak içleri mesh edilir. Parmakların arkalarıyla da boyun mesh edilir.

Ders

Namaz gibi bazı dinî görevlerin yerine getirilebilmesi için abdest almak farzdır. Örneğin abdestsiz bir kişi, namaz kılamaz, tavafta bulunamaz, Kur'an-ı Kerime el süremez. Bunlar haram görülmüştür. Ergenlik çağına giren ve su kullanabilen her Müslüman üstte sayılan farzlar için abdest almakla mükelleftir.

Bâb: Bakır, Ahşap Kap Vs.Den Abdest Alma Ve Gusletmek

10- Ahmed b. Yûnus bize anlatarak dedi ki: Abdulaziz b. Ebî Seleme bize anlatarak dedi ki: Amr b. Yahya bize babasının Abdullah b. Zeyd'den şunu

naklettiğini anlattı:
Allah Resulü (sav) geldi. O'na bronz bir kapta su çıkardık. Abdest aldı. Yüzünü üç kez yıkadı, kollarını iki kez (yıkadı). Başını önden arkaya, arkadan öne doğru mesh etti. Ve ayaklarını yıkadı.[7]

Şerh

Bronz bir kapta" ifadesindeki "Bronz" kelimesi, diğer rivayetlerde bulunmayan bir ziyâdedir. Abdest suyunun verildiği kap, bakır, cam, ahşap ve diğer malzemelerden olabilir.
Ve yüzünü yıkadı", ifadesi, bir önceki "Abdest aldı" fiilinin açıklaması konumundadır. Hadisin kaynağı aynı olmasına rağmen ve ağız ve buruna su vermenin zikredilmemesi, diğer rivayetlerle mukayese edildiğinde bir haziftir.

Hüküm

Hadis-i şeririn bu rivayetinden çıkarılan hüküm, temiz olmak ve suyun niteliğini bozmamak şartıyla her tür kaptan abdest suyu alınabileceğidir.

Ders

Bu bölümde abdestin âdâbıyla ilgili birkaç hususu hatırlamanın faydası olacaktır:Abdest alırken mümkün olduğunca kıbleye yönelmek, abdest artığı suyun elbiseye sıçramamasına dikkat etmek, zorunlu olmadıkça dua etmek dışında konuşmamak, abdeste besmele çekerek başlamak ve her uzuvla ilgili duaları öğrenerek bunları okumak,ağız ve burna sağ elle su verip sol elle sümkürrnek, aşırı az veya haddinden fazla su kullanmamak, abdest suyunun güneşte ısınmış olmamasına dikkat etmek.

Bâb: Bakır Kaptan Abdest Almak

11- Hâlid b. Mahled bize anlatarak dedi ki: Süleyman b. Bilâl bize anlatarak dedi ki: Amr b. Yahya bana babasının şöyle dediğini anlattı: Amcam Çok abdest alırdı. (Bir keresinde) Abdullah b. Zeyd'e şöyle dedi: "Bize Allah Resûlü'nü (sav) nasıl abdest alırken gördüğünü anlatıver".
Bunun üzerine bir bakır kapta su istedi. Kabı eğerek ellerini üç kez yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve her seferinde bir avuç dolusu olmak üzere üçer kez ağza ve burna su verdi. Sonra elini kaba daldırarak yüzünü üç kez yıkadı. Sonra kollarını

dirseklerle beraber ikişer kez yıka-dı.Sonra eliyle su alarak başını önden arkaya, arkadan öne doğru mesh etti. Sonra ayaklarını yıkadı ve şöyle dedi: Allah Resûlü'nü (sav) de böyle abdest alırken gördüm.[8]

Şerh

Bir avuç dolusu", ağza ve burnu su verirken (mazmaza ve istinşâk) her biri için ayrı ayrı su alındığınıteyit etmek için bu ibareye yer verilmiştir.
Böyle", ifadesi, hadis-i şerifin merfü olarak rivayet edildiğini göstermektedir. Hadisin başlangıç bölümü de bu yöndedir.

Hüküm

Bu hadisin hükmü bağlamında abdestin farz ve sünnetlerini maddeler hâlinde zikretmek yararlı olacaktır:

Abdestin Farzları:

1. Yüzü bir defa suyla yıkamak;
2. Kollan dirseklerle beraber bir defa yıkamak;
3. Başın dörtte birini mesh etmek;
4. Ayakları topuklarla beraber yıkamak.

Abdestin Sünnetleri:

1. Abdeste başlamadan önce elleri yıkamak;
2. Abdeste başlarken Eûzü Besmele okumak;
3. Niyet etmek (Mâliki ve Şâfiîlerde niyet farzdır. Hanbelî mezhebinde sıhhat şartıdır.)
4. Ağza su vermek (mazmaza), burna su vermek ve sümkürmek (istinşâk);
5. Misvak kullanmak;
6. Sıralamaya dikkat etmek;
7. Yıkanacak organları bir kez yıkamak;
8. Başın tamamını arkadan Öne, önden arkaya doğru tek suyla mesh etmek.
9. Boynu ve kulakları mesh etmek;
10. Abdest uzuvlarını aralıksız yıkamak.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) "Her kim emrolunduğu gibi abdest alır ve emre-dildiği şekilde namaz kılarsa geçmiş günahları bağışlanır" buyurduğu abdest, İslam ümmetini diğer din ve milletlerden ayıran çok mühim bir farzdır. "Temizlik imandandır" hadis-i şerifi de, temizlenmenin en güzel araçlarından biri olan abdestin Müslümanın hayatındaki yer ve anlamıyla ilgili önemli bir beyandır.

Bâb: Mestler Üzerine Mesh Etmek

12- Amr b. Hâlid el-Harrânî bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Yahya b. Saîd kanalıyla Sâd b. İbrahim'den o Nâfi'den o Urve b. el-Muğîre'den o, babası el-Muğîre b. Şu'be'den nnaklederek dedi ki: Allah Resulü (sav) tuvalet için çıktı. el-Muğîre bir su kabıyla O'nu takip etti. Resûlüllah (sav) tuvaletini bitirdiğinde O'na su döktü. Bu suyla abdest aldı ve mestleri üzerine mesh etti.[9]

Şerh

"Tuvaleti için çıktı" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) bulunduğu ortam hakkında râvilerin tereddüdünden doğan farklı görüşler zikredilmiştir. Olay, bazılarına göre bir seferde, bazılarına göre ise Tebük gazvesinde yaşanmıştır.
Bezzâr'in ifadesine göre bu Muğîre Hadisi, altmış kişi tarafından rivayet edilmiştir.
Hadisten çıkarılan belli başlı hükümler şunlardır:
1. Açık alanda tuvalet ihtiyacı giderileceği zaman, halktan uzak bir yere giderek gözlerden ırak olmak.
2. Şartlar ne olursa olsun tahareti su ile yapmanın müstehap görülmesi.
3. Daha önce de ifade edildiği üzere, abdest alırken başkasından yardım istemenin caiz oluşu.
4. Taharetten sonra ele bulaşması muhtemel kirden dolayı önce elleri yıkamak. Ortaya çıkabilecek kötü kokuyu toprak vesaire ile örterek gidermek.
5. Bu hadisin bazı tarîklerinde geçen "Üzerinde Şam işi bir cübbe vardı" ifadesinden hareketle necis oldukları kesinleşmediği sürece küfür ehlinin esvabının giyilmesinin caiz görülmesi.
6. Yine bu hadisin bazı nakillerinden hareketle, tabaklanmış olması şartıyla ölü hayvan derisinin giyim amacıyla kullanılmasının caiz olduğu.
7. Bu hadis-i şeriften çıkarılan bir başka hüküm ise, mestler üzerine meshin Abdest Ayetimin nüzûlu ile nesh edildiği iddiasının reddidir. Çünkü Abdest Ayeti Benî Müreysa Gazvesinde nazil olmuşken, bu hadiste geçen olay çok daha

sonra Tebük Gazvesinde yaşanmıştır.
8. Bu hadis-i şerife göre, sefer hâlinde dahi abdestin sünnetlerine riâyet etmek müstehaptır.
9. Hadisten çıkarılan bir diğer hüküm, yıkanması ferz olan organların olabildiğince yıkanmasının yeterli olmayacağıdır ki Allah Resulü (sav) cübbesinin kollarının dar olmasından dolayı sıyırabildiği yere kadar kollarını sıyırıp kalan bölümünü mesh etmemiş, bilakis kollarının tamamını yıkamıştır.
10. Başın tamamının meshedilmesini farz görenler de bu hadisin bazı rivayetlerini delil olarak kullanmışlardır. Çünkü bunlarda Allah Resûlü'nün (sav) sarığının üstünden meshi tamamladığı ifadesi geçmektedir.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek hükümler, üstte Fethu'l-kadîr şerhinden özetlenerek aktarıldığı için tekrar etmiyoruz.
Hatırda tutulmasını faydalı gördüğümüz husus, Şia'nın iddia ettiğinin aksine mestler üzerine mesh etmenin, Abdest Hadisi ile nesh edilmediğinin bu hadis ile sabit bulduğudur. Çünkü bu hadise konu olan olay, Abdest Ayetinden hayli sonra yaşanmıştır.

Ders

Bu hadisten çıkaracağımız Derslerin başında Müslümanların tuvalet hijyenine dikkat etmelerinin ne derece önemli olduğu konusu gelir. Müslüman, en ilkel ve yabancıl ortamlarda bile bulunsa, tuvalet ihtiyacını gidermek için insanlardan uzak bir yer seçmeli, dışkı ve idrarını en az kediler kadar örterek kötü koku ve mikropların yayılmasını önlemelidir.
Taharet almak için, su kullanmaktan asla vazgeçmemeli, taharetlendikten sonra ellerini muhakkak yıkamalıdır. Bütün bunlar, Rahmet Peygamberi'nin (sav) gündelik hayatın en ayrıntılarına varıncaya kadar ümmetine örnek olduğunun açık kanıtlarıdır.
Yüce dinimizin, mücadele ettiği hastalıkların başında şirk ve küfürden sonra cehalet, kabalık ve bedevîlik gibi medeniyete yakışmayan zafiyetler geldiği asla unutulmamalıdır.

Bâb: Mestleri Abdestli Giymek

13- Ebû Nu'aym bize anlatarak dedi ki: Zekeriya bize Amir'den, o Urve b. el-

Muğîre'den babasını şöyle dediğini anlattı:
Bir seferde Allah Resulü (sav) ile beraberdim. Mestlerini çıkarmak için (ellerimi) uzatınca şöyle buyurdu: "Bırak onları. Onları temiz (abdestli) olarak giydim." Sonra da üzerlerine mesh etti.[10]

Şerh

Uzatınca" yani ellerimi uzatınca. Fiilin eğilmek anlamına geldiği de söylenmiştir. Fiilde işaret ve imâ yoluyla bir şeyi anlatma mânâsı da bulunmaktadır. Nitekim Efendimizin 'Bırak onları' cevabı bunu teyit eder niteliktedir.
'Onları temiz olarak soktum' ifadesinde kastedilen, ayaklardır. Burada Allah Resûlü'nün (sav) mestlerini abdestli olarak giydiği anlaşılmaktadır. Ibiîi Huzeyme'nın Satvân b. Assâl hadisinde bu husus beyan edilmekte ve şöyle denilmektedir: "Allah Resulü (sav) bize, abdestli olarak giydiğimiz mestler üzerine seferde iken üç gün, ikamet halinde iken bir gün bir gece -süreliğine- mesh etmemizi emretti"
Satvân Hadisi, her ne kadar sahih olsa da Buhârî'nin şartlarına göre değildir. Ancak şerhini yaptığımız hadis, mestlerin abdestli giyilmiş olması bakımından Safvân Hadisine uygun düşmektedir.
imam Şafiî ve fıkıh âlimlerinin cumhuruna göre, hadiste bahsedilen temizlik ile kastedilen abdest oiup teyemmüm değildir.
Hadisin hükmüne göre, mestler üzerine meshin sahih olabilmesi için abdestli olarak giyilmiş olmaları şarttır.

Hüküm

Meshten maksat, mestler üzerine ayakların parmak uçlarından aşık kemiklerini aşmak üzere inciklere doğru el parmaklarını ıslak olarak sürmektir.
Meshin ferz olan miktarı, her ayağın ön tarafına gelen mestin üzerindeki el parmaklarının en küçüğü ile üç parmaklık alandır. Bu kısmın meshi ile mesh gerçekleşmiş olur.
Mestlerin tabanları mesh edilmez. Mestin üzerine su dökmek, sünger vb. bir cisimle ıslatmak, mestin üzerine enine doğru mesh etmek de farzın yerine getirilmesi için yeterlidir. Ancak bunlar sünnete uygun değildir.
Hanefî mezhebine göre, ayakları topuklarıyla beraber örten çizme, potin, yaklaşık beş km kadar yürünebilecek kalınlıkta çorap ve konçlu aba terlikler de mest hükmündedir. Yani abdestli giyilmiş olmaları şartıyla bunlar üzerine de

mesh edilebilir.
Meshin süresi, kendi beldesinde ikamet eden kimse için bir gün bir gece, yolcu için üç gün üç gecedir. Bu sürenin başlangıcı, mesti giydikten sonra abdestini bozduğu ilk andır.

Ders

Dinimizin kolaylık dini olduğu ve uygulamasının insanları sıkmayacak önlemlerle donatılmış olduğunun en güzel kanıtlarından biri de mestler üzerine meshe verilen izindir. Özellikle soğuk beldelerde, yolculukta, yaşlılıkta ve askerlik görevi sırasında bu ruhsata başvurulabilir.
Bu ve benzeri birçok ruhsat, İslamiyeti yaşamanın güçlüğünden dem vuran kimselere verilebilecek en güzel cevaptır. İnsanların niyetleri sağlıklı olduktan sonra dinimizin ibadetlerini eda etmek hiç de zor gelmeyecek, mazeret sahiplerine türlü ruhsatların sunulmuş olduğugörülecektir.

Bâb: Uykudan Dolayı Abdest Almak, Bir Veya İki İç Geçmeden Dolayı Abdesti Lüzumlu Görmemek

14- Abdullah b. Yûsuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm b. Urve'den o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) haber verdi ki: Allah Resulü (§av) şöyle buyurdu: Sizden biriniz namaz lalarken uyuklarsa, uykusu gidene kadar uzansın. Sizden birinizi uyklu hâlde namaz kılarsa-ne dediğini- bilemez, belki kendisine bağışlama dilerken beddua edebilir.[11]

Şerh
Uyuklarsa", bazıları yanlışlıkla 'na'use' şeklinde de okurlar. Uyuklamak, dalmak ve iç geçmesi anlamına gelen bir fiildir.
Uzansın", bu emrin yorumu noktasında âlimler ihtilaf etmişlerdir. Kimisi selam vererek namazdan çıkmasının kastedildiğini söylerken kimisi de zahirinden hareket ederek uykunun ağırbasması halinde namaza ara vermesinin kastedildiğini söylemiştir. İkinci görüşte olanlara göre uyuklama hâli, daha hafif olduğunda affedilmiş sayılır. Fakat el-Müzenî ve diğerleri buna karşı çıkarak uykunun azının da çoğunun da abdesti bozduğunu söylemişlerdir.
İmam Mâlik ve Zührî'ye göre uykunun azı (hafif dalma) abdesti bozmaz. Bu konuda bir çok farklı görüş belirtilmiştir.
"Sizden biriniz" ifadesiyle ilgili olarak el-Mühelleb şöyle demiştir: Burada namaza ara vermenin illeti beyan edilmiş ve abdestin bozulduğu noktasında icmâ

gerçekleşmiştir. Çünkü kişinin ne okuduğunu bilmez hâle gelmesi mevzubahistir. "Beddua eder" ifadesiyle ilgili olara İbn Ebî Cemre şöyle demiştir: Bu hâlde namaz kılmaktan men edilme sebebi, böyle bir bedduanın duaların kabul saatine rastlama ihtimalidir. Bu tür bir duruma düşülmemesi için ihtiyatlı olunması gerekir. Haddizatında namaz, kulun kalbinin ibadet için uyanık olması ve huşu üzere bulunması gereken bir fiildir.
Bu hadisin vurûd yani söyleniş sebebi, İbni İshâk'ın naklettiği Havla bn. Süveyt kıssasıdir ki bu kıssa "Allah için dini yaşamanın en sevimli hâli, devamlı olanıdır" babında geçmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şerif meyanında Hanefî mezhebine göre abdesti bozan uyku hâlleri şunlardır: Yan yatarak, bağdaş kurarak, dirseklere dayanarak, ayakları oturak yerinin altından bir tarafa uzatarak veya namaz dışında secde eder gibi bir hâlde uyumak. Bütün bu durumlarda abdest bozulmuş kabul edilir ve namaz kılmak için tazelenmesi gerekir.
Namazda iken ayakta, oturarak, rükû ve secde halinde uyuklamak ise abdesti bozmaz.

Ders

Bu hadis-i şeriften ıkanlabilecek en mühim Ders, ibâdetlerde aslolan şeyin şuur açıklığı olduğudur. Kişi, Rabbine kulluk ederken ne yaptığının, ne söylediğinin farkında olmalı, tam bir uyanıklık hâlinde bulunmalıdır. Nitekim içkinin haram kılınmasıyla ilgili süreçte de bu hususa dikkat çekilmiş ve sarhoşken namaza yaklaşılmaması istenmiştir. Bunun illeti olarak da 'ne okuduğunu bilme' ve anlama hâli zikredilmiştir. Dalgınlık ve uykululuk hâli de bu açıdan sarhoşluğa benzer. Kişi, aklını toplayamadığı için ne söylediğini, ne yaptığını tam olarak bilemez.
Namazda sahip olunması gereken huşu ve uyanıklık, uyku ve sarhoşluk ile bağdaşmadığı gibi, kafaların dünyevî kaygılarla dolu olması ve okunan ayetlerin mânâlarının bilinmemesiyle de bağdaşmaz. Bunlar namazın kemâline aykırı hususlardır. Bu nedenledir ki şuurlu bir Müslüman, en azından okuduğu sûre ve âyetlerin mânâlarını öğrenmeli, namaz esnasında dünyevî kaygılardan mümkün olduğunca sıyrılmaya çalışmalıdır.

Bâb: Çocukların İdrarı

15- Abdullah b. Yûsuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Abdullah b. Abdullah b. Utbe'den, Ümmü Kays bn. Mihsan'dan haber verdi:
Kendisi henüz yemek yemeyen küçük oğlunu Allah Resûlü'ne (sav) getirmiş, Allah Resulü (sav) de onu kucağına oturmuş, derken çocuk Allah Resûhı'nün (sav) elbisesine küçük abdestini bozmuş. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) su isteyip elbisesine su serpmiş, yıkamamıştır. [12]

Şerh

İbni Abdi'1-Ber der ki: Üramü Kays'ın adı Cüzâme'dir. Süheylî ise, Ukâşe b. Mihsan'ın kız kardeşi Amine olup ilk muhacir hanımlardan olduğunu söylemiştir.
Yemek yemeyen" ifadesiyle murad edilen, çocuğun henüz anne sütü ve mama benzeri şeyler dışında bir şeyle beslenmeyecek yaşta bir bebek olduğudur. Müslim şârihi Nevevfye göre, murad edilen bebeğin sadece anne sütüyle beslenme çağında olduğudur. Bebeğin Efendimize getirilme hikmeti, yeni doğmuş ve O'nun bereketinden istifade edilme arzusu da olabilir ki bu güçlü bir ihtimaldir.
Oturttu" yani kucağına oturma konumunda koydu, anlamındadır.
Suyu serpti", yani bebeğin idrarının değdiği bölüme su serpti. Bundan çıkan, bebek idrarının temizlenmesinde, üzerine su serpmenin asgari anlamda yeterli olacağıdır.
Yıkamadı", ifadesi el-Asîlî'nin iddiasına göre hadisin metninden olmayıp İbni Şihâb'ın ilavesidir. Ma'mer'in İbni Şihâb'dan yaptığı nakilde de 'Serpti' ifadesiyle yetinilmiş, 'yıkamadı' ibaresi geçmemiştir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre süt emen bir bebeğin idrarı necistir. Şâfiîlere göre ise necis değildir.
Bu meselede varolan iki aslî görüşten ilkine göre bebek idrarının üzerine su serpmek, temizlik için yeterlidir. Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Ali (ra), Atâ, Zührî bu görüştedir. Ancak Hattâbî bunun caiz görülmesinin necasetin tamamen izâle edilmesi değil, ancak hafifletilmesi anlamında bir cevaz olduğunu söylemiştir. Hanefî ve Maliki mezheplerine göre ise, her türlü idrarda temizlik için yıkamak farzdır. Su serpmek, taharet için yeterli değildir.

Ders

Bebeklere şefkatli davranmak, onlarm büyük ve bereketi umulan insanlara götürerek damaklarına mama verdirmek, zühd ve takva ehline onlar için dua ettirmek güzel dayanışlardır. Hadiste adı geçen muhacir hanım Ümmü Kays da yeni doğan yavrusunu Peygamber Efendimize götürmek suretiyle yavrusu için hayır dua almak istemiştir.
Efendimizin (sav) çocuk sevgisi bu hadiste de kendini göstermiş ve O, abdest bocan bebeği uzaklaştırmak yerine, idrarının üzerine su serpmekle yetinmiş, işi büyütüp anneyi zor durumda bırakmamıştır.

Bâb: Kanın Yıkanması

16- Muhammed b. el-Müsennâ bize anlatarak dedi ki: Yahya bize Hişâm'dan anlatarak dedi ki: Fâtıma bana Esmâ'nın (r.anhâ) şöyle dediğini anlattı:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) geldi ve "Birimizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa temizliğini nasıl yapsın?" dedi. O da şöyle buyurdu: Ovalarsın, sonra da suyla çitilersin, su döküp bununla namazını kılarsın.[13]

Şerh

Bir kadın geldi" İmam Şafiî'nin Süfyân b. Uyeyne'den yaptığı rivayette, soru sahibi hanımın bizzat Esma bn. Ebî Bekr (r.anhâ) olduğu geçmektedir.
Ovalarsın", hayız kanı bulaşmış giysinin temizlenmesinde iîkhareket ovmaktır.
Çitilersin", buradaki çitileme, suyla yapılacaktır. Kadı İyâz ve diğerleri bu çitilemenin parmak uçlarıyla yapıması ve kumaşın içine işlemiş kanın bu şekilde uzaklaştırılması gerektiğini söylemişlerdir. el-Hattâbî şöyle der: Bu hadis, necasetlerin ancak su ile temizlenebileceğinin delilidir. Başka sıvılar, asla suyun yerini tutmazlar. Çünkü diğer necasetlerin tümü, kan hükmündedir. Aralarında fark yoktur ki ulemânın cumhuru da bu görüşte birleşmiştir. Yine de asıl olan suya kıyas ile, temizleyici nitelikte başka sıvıların da kullanılabileceği söylenmiştir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre kadınların adet, loğusalık ve istihâze hallerindeki kanları ağır necaset (necâset-i galîza) hükmündedir. Bunların temizlenmesi ancak su ile mümkündür.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız en önemli Ders, Müslüman bir hanımın dinini öğrenmek için ilim ve irfan sahiplerine soru sormaktan çekinmemeleri gereğidir.
Adet kanı gibi, haya konusu olan bir mesele bile dinini Öğrenmek için sorulabüdiğine göre, hanımların dinlerini öğrenmek için ehliyet sahibi insanlara başvurmaları sünnete uygun bir davranıştır. Belki de yerilmesi gereken, utanç vesair etkenlerle câhil kalmakta ısrar etmektir.
Bir diğer Ders, necaset olarak tanımlanan kir ve pislikleri temizlemede kullanılacak birinci aracın su olmasıdır. Su, hayatın kaynağı olduğu gibi sağlıklı ve hijyenik olarak devam etmesinin de vazgeçilmez vasıtasıdır. Bu anlamda başka hiçbir sıvı, suyun yerini alamaz. Günümüzdeki deterjanlar, çamaşır suları ve benzeri kimyasal maddelerde temizlikte suyla beraber kullanılabilirler. Unutmamalıdır ki "Temizlik imandandır".

Bâb: İstihâze Kanının Yıkanması

17- Muhammed (İbni Selâm) bize anlatarak dedi ki: Ebû Muâviye bize babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Fâtıma bn. Ebî Hubeyş Allah Resûlü'ne (sav) geldi ve "Ey Allah'ın Elçisi! Ben istihâze gören bir kadınım, bir türlü temizlenemiyorum, namazı bırakayım mı?" diye sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
"Hayır! Bu seninki kanayan bir damar kanı olup hayız kanı değildir. Ancak hayız günün geldiğinde namazı bırak, hayız günün bittiğinde üzerindeki kanı temizle ve namazı kıl. Hayız günün gelene kadar her namaz için abdest al.[14]
İstihâze gören", istihâze, bir kadının hayız kanaması dışında rahim dışında başka bir kaynaktan kan gelmeye devam etmesi hâline denir. Normal günler dışında gelen her türlü kan, istihâze kanı hükmündedir.
Damar (kanı)", yani bu kan, hayızdan dolayı değil, başka bir sebeple oluşan temiz bir kanamadır.
Buradaki gelme ve bitme 'ibtidâ ve idbâr' fiilerinde kastedilen, adet (hayız) kanamasının başlayıp sona ermesidir.
Abdest al", yani hayız için almandan farklı olarak sadece namaz abdesti al. Çünkü gelen kan, hayız kanıyla aynı hükümde değildir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre, âdet gören bir kadından bir hastalık sonucu sürekli kan gelecek olsa, hayız ve temizlik hallerindeki durumuna göre amel edilir. Yani ayın herhangi beş gününde hayız gören bir kadın, bu günler dışında kanama görmeye devam etse, hayız bakımından temiz sayılacağı için abdest alarak namazlarını eda etmesi gerekir. Bu tür kanamaya fıkıh dilinde 'istihâze' denmektedir. Tanımı şöyle yapılmıştır: Bir kadından üç günden az, on günden fazlagelen bir kandır.
İstihâze olan kadının kanı,diğer organlardan gelen kan gibidir. Bununla sadece abdest bozulur. Kanama devam eDerse özürlü sayılır. Böylesi hanımlar hakkında özürlü hükmü geçerli olup namaz ferzi geçerliliğini korur. Orucunu erteleyemez. Cinsel münasebet kurulması da haram olmaz.
Dokuz yaşın altındaki kız çocuklarıyla menopoza girmiş, örneğin yetmişini aşmış hanımlardan gelen kan da istihâze kanı sayılır ve ona göre hüküm verilir.

Ders

Bir Önceki hadis-i şerifte olduğu gibi buradada, örnek bir Müslüman hanımın dinini öğrenme konusunda Peygamber Efendimize sorular sorduğu ve bundan utanıp sıkılmadığı görülmektedir. Bunun bütün Müslüman hanımlar-ca örnek alınması gereken bir davranış olduğunu bilmemiz gerekir. Çünkü dini öğrenme konusunda haya ve utanma olmaz.

Bâb: Nebiz Veya Alkollü İçecekle Abdest Alınmaz

18- Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Sfyân bize anlatarak dedi ki: Zührîbize Ebû Seleme'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sarhoş eden her içecek haramdır.[15]

Şerh

Sarhoş eden her içecek1' ifadesinin açıklamasında el-Hâttâbî şunu söylemiştir: Bu hadis, hangi türden olursa olsunsarhoş eden içeceklerin azının da çoğunun da haram olduğunun delilidir.
Buhârî'nin bu hadisi abdest bölümü içine alma sebebi, içilmesi helâl olmayan bir sıvıyla abdest almanın da caiz olmayacağını teyit etmektir.

Hüküm

Şarap ittifak ile, diğer alkollü içecekler tercih edilen görüşe göre necâset-i galîza

hükmündedir. Bunlar ne temiz, ne de temizleyici olarak görülürler. Hele ibadetler gibi ihtiyat, duyarlılık, temizlik ve ilahî emre teslimiyetin arandığı fiillere hazırlık için bunları kullanmak tamamen akıl dışıdır.
Şafiî mezhebine göre, şarap ve diğer bütün alkollü içecekler necaset hükmündedir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en mühim Ders, yüce dinimizin alkollü içecekleri ne derece çirkin gördüğüdür. Bunlar, bırakınız içmeyi temizlikte dahi kullanılması uygun görülmeyen sıvılardır. Saf alkoldeki dezenfekte etme ve mikrop kırma özelliğine rağmen içme gayesiyle üretilmiş alkollü içecekler, abdestte asla kullanılmazlar. Bunların çoğu da azı da hüküm bakımından bir sayılmıştır.
Ancak dinimizin bilime duyduğu saygı gereği, tıpta ihtiyaç duyulması hâlinde yaraların temizliği ve pansumanı esnasında kullanılmalarına Hanefi mezhebinde ruhsat verilmiştir.

---

[1] Buhârî, vudû/170, salât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, bed'ul-halk2990. tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296. 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 1009Û. 10116, 10379, 10461, 10481; Malik, nîdâ/265, 344-345, 347; Dârimî, salât/1245.

[2] Buhârî, vudû/176, 196, 199, salât/350, 375, cihâd/2702, 4069, Hbâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmizî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 81; Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, tahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu musnedi'i-Kûfiyyîn/17432, 17440, 17461, 17469, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, tahâret/64; Dârimî, tahâret/707.

[3] Buhârî, vudû/,79-180, 184-185, .90, 192; Müslim, tahâret/346; Tirmizî, tahâret/30;
Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, tahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428;'İbn Hanbel, evvelu musnedİ-Medeniyyîn/lSSÎi}, 15843, 15857, 15864; Mâlik, taharet/29^ Dârimî, tahâret/691.

[4] Buhârî, vudû/179-180, 184-185, 190, 192; Müslim, tahâret/346; TÎrmizî, tahâret/30; Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, îahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428; İbn Hanbel, evveIumusnedi'l-Medeniyyîn/15836, 15843, 15857, 15864; Mâlik, tahâret/29; Dârim{ tahâret/691.

[5] B«hârî, vudû/379-180, 184-185, 190, 192; Müslim, tahâret/346; Tirmizî, tahâret/30; Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, tahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Medeniyyîn/15836, 15843, 15857, 15864; Mâlik, tahâret/29; Dârimî, tahâret/691.

[6] Buhârî, vudû/179-180, 184-185, 190, 192; Müslim, tahâret/346; Tirmizî, tahâret/30; Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, tahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Medeniyyîn/15£36, 15843, 15857, 15864; Mâlik, tahâret/29; Dânmı, tahâret/691.

[7] Buhârî, vudû/179-180, 184-185, 190, 192; Müslim, tahâret/346; Tirmizî, tahâret/30; Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, tahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428; İbn Hanbel, evveIumusnedi'l'Medeniyyîn/15836, 15843, 15857, 15864; Mâlik, tahâret/29; Dârimî, tahâret/691

[8] Buhârî, vudû/179-180, 184-185, 190, 192; Müslim, tahâret/346; Tirmizî, tahâret/30; Nesâî, tahâret/96-97; Ebû Dâvud, tahâret/103; İbn Mâce, tahâret/428; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Medeniyyîn/15836, 15843, 15857, 15864; Mâlik, tahâret/29; Dârimî, tahâret/691.

[9] Buharı, vudû/176, 196, 199, salât/350, 375, cihâd/2702, 4069, libâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmizî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 81; Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, tahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Kûfiyyîn/17432, 17440, 17461, 17469, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, taharet 64; Dârimî, tahâret/707.

[10] Buhârî, vudû/176, 196, 199, salât/350, 375, cihâd/2702, 4069, libâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmizî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 8); Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, tahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Kûfiyyîn/17432, 17440,17461/17469, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, tahâret/64, Dârimî, tahâret/707.

[11] Buhârî, vudû/205; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1309; Tirmizî, 323; Nesâî, tahâret/162; Ebû Dâvud, salât/1115; İbn Mâfce,

ikâmetu!s-salât/1360; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/23152, 24481, 24517, 25105; Mâlik, nidâ/239; Dârimî, salât/1348.

[12] Buhârî, vudû/216, tıp/5260, 5274, 5276, 5279; Müslim, tahâret/432-433, selâm/4102-4103; Tirmizî, tahâret/66; Nesâî, tahâret/300; Ebû Dâvud, tahâret/319, tıp/3379; İbn Mâce, tahâret/517, tıp/3453, 3459; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25756; Mâlik, ta-hâret/128; Dârimî, tahâret/734.

[13] Buhârî, vudû/220, hayz/296; Müslim, tahâret/438; Tirmizî, tahâret/128; Nesâî, ta-hâret/291; Ebû Dâvud, tahâret/306-307; İbn Mâce, tahâret/621; İbn Hanbel, bakî mus-nedi'l-Ensâr-25683, 25742; Mâlik, tahâret/121; Dârimî, tahâret/765, 998.

[14] Buhârî,.vudû/221, hayz/295, 309, 314, 319; Müslim, hayz/50; Tirmizî, tahâret/116; Nesâî, hayz/355-356, 360-364; Ebû Dâvud, tahâret/244, 256: İbn Mâce, tahâret/612-613, 616; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/23016, 24443, 24500, 24812, 25054; Mâlik, tahâret/122; Dârimî, tahâret/767, 772

[15] Buhârî, vudû/235, eşribe/5157-5158; Müslim, eşribe/3727-3728; Tirmizî, eşribe/1786, 1789- Nesâî esribe/5496-5500; Ebû Dâvud, eşribe/3197, 3202; ibn Mace, eşnbe/337/, îffiS^'HÎ^. 23287, 23511, 23843,24396, 24704; Malık. eşribel321; Dârimî, eşribe/2005.

KİTÂBU’L-GUSL

GUSÜL BÖLÜMÜ

Bâb: Gusülden Önce Abdest Almak

19- Abdullah b. Yûsuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) naklederek anlattı ki:
Allah Resulü (sav) cünüplükten dolayı gusül (boy) abdesti aldığında işe önce ellerini yıkayarak başlar, sonra namaz abdesti alır, sonra parmaklarını suya daldırıp parmaklarıyla saç köklerine iletir. Sonra başına iki eliyle üç avuç su döker, ardından da bütün vücuduna su dökerdi.[1]

Şerh

Ellerini yıkayarak başlar", ifadesiyle kastedilen, ellerini muhtemel kirlerden temizleme gayesidir. Meymûne'nin (r.anhâ) konuyla ilgili hadisi de bunu takviye etmektedir. Bu yıkamanın, uykudan kalktığında yapılması gereken yıkama olması da muhtemeldir.
Abdest için namaz alır gibi" ifadesinde, gusül abdestine başlamadan namaz abdesti gibi abdest almanın sünnet olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere boy abdestinde, namaz abdestinde yıkanan uzuvlara ek olarak bütün bedenin yıkanması farzdır. Bu abdestin alınma hikmeti, tekrar namaz abdesti almamak da olabilir.
Parmaklarıyla hilaller", yani suyla ısladığı parmak uçlarını kullanarak saçını hilaller.
Saç köklerini", ifadesinden anlaşılan gusül abdestinde saç diplerinin de sudan nasibini alması gerektiğidir. Eğer saç uzunsa, buna özellikle itina gösterilmelidir. Saçın kısa veya seyrek olması hâlinde hilalle-meye gerek yoktur.
Bütün vücuduna" ifadesiyle, gusül abdestinin tamamlanması için, bütün bedenin ıslatılması gereğine işaret edilmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften hareketle Hanefî mezhebine göre guslün (boy abdesti) farz ve sünnetlerini sıralamak istiyoruz:

Guslün Farzları:

1. Ağza su vermek;
2. Burna su vermek,
3. Bütün vücudu suyla yıkamak.
Gusül abdestinde ağza ve burna bolca su alınmalı, namaz abdestine göre daha titiz davranmalıdır.
Vücutta iğne ucu kadar olsun su değmedik yer bırakılmamalıdır. Küpe delikleri, göbek çukuru, tırnak altları, diş araları, parmak araları gibi vücudun en saklı yerleri dahi suyla ıslanmalıdır.

Guslün Sünnetleri:

1. Gusle niyet ederek başlamak, besmele çekmek ve dişleri misvaklamak. Hanefî mezhebine göre niyet farz değilken, Mâliki ve Şafiî mezheplerine göre farzdır.
2. Gusülde öncelikle elleri, avret mahallini, varsa bedende meni vesaire kalıntılarını yıkamak.
3. Gusülden önce namaz abdesti almak.
4. Abdestten sonra başa üç defa, sağ omuza üç defa, sol omuza üç defa su dökmek, önce sağ sonra sol ayağı yıkamak.
5. Yıkanırken avret mahallini örtmek, kıbleye yönelmemek.
6. Gusül esnasında konuşmamak.
7. Gusülden sonra bedeni havlu ile kurulamak ve çabuk giyinmek.

Ders

Gusül abdesti, Hz. İbrahim'in (as) sünnetinden bir yıkanma şekli olup cahiliye Arapları, Yahudiler ve Hıristiyanlarda dahi izlerinin bulunduğu bilinmektedir. Yüce Allah'ın kıyamete dek baki kalacağını bildirdiği dinimiz gusül abdestini çok önemli bir mevkiye yerleştirmiş, şehvetle boşalma ve hayız ile nifastan çıkma hâlleri için gusletmeyi farz kılmıştır.
Bilim adamlarının da ifade ettikleri üzere gusül abdesti, anılan hâllerden çıkılması sürecinde vücuttaki toksinlerin temizlenmesi, elektriğin salıverilerek vücudun eski hâlini alması bakımından çok yararlı bir fiildir. Gusül, yakın zamanlara kadar yıkanmayı bilmeyen bir çok milletin aksine Müslümanların yüz yıllardır yaşayarak getirdikleri güzel bir temizlenme geleneğidir.

Bâb: Erkeğin Hanımıyla Birlikte Gusletmesi

20- Âdem b. Ebî İyâs bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Zi'b bize Zührî'den, o Urve'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Ben, Allah Resulü (sav) ile Ferak denilen maşraba türü bir kaptan gusül abdesti alırdım.[2]

Şerh

Ferak demlen" ifadesindeki Ferak, İbn Uyeyne'ye göre üç sâ, Nevevî'ye göre iki sâ hacminde bir su kabıdır. Ferak, yaklaşık 8 litrelik bir su kabıdır.

Hüküm
Bu hadis-i şerife göre, erkeğin hanımıyla birlikte aynı kaptan gusül abdesti alması caizdir. ed-Dâvûdî bu hadise dayanarak erkeğin hanımının avret mahalline, kadının da kocasının avretine bakmasının cevazına hükmetmiştir. İbni Hibbân tarafından nakledilen bir rivayette de Hz. Âişe'nin (r.anhâ) konuyla ilgili bir soru karşısmda bu hadisi zikrettiği yer almaktadır.

Ders

Hadisten çıkarılacak Ders, eşler arasındaki sevgi ve kaynaşmanın sünnete uygun bir davranış olacağıdır. Diğer yandan, kullanılan su miktarı hesaplandığında gayet iktisatlı kullandıkları anlaşılmaktadır. Müslüman, hayatın her alananıda olduğu gibi su kullanımında da iktisatlı ve ölçülü olmalıdır. Çünkü su, bitip tükenmek bilmeyen bir kaynak değildir. Onun kıtlığı, insanlık için çok ağır bir imtihandır.

Bâb: Cünüp Kimse Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi?

21- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Eflah b. Humeyd bize el-Kâsım'dan, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini haber verdi:
Ben ve Alah Resulü (sav) bir kaptan gusüi abdesti alırdık. Ellerimiz kapta birbirine karışırdı.[3]

Şerh

Ellerimiz kapta birbirine karışırdı", yani ellerimiz ardı ardına kaba girip çıkar, sıramız olmazdı, anlamındadır.
Bu hadiste, az su bulunması hâlinde cünübün artığından kullanarak temizlenmenin caiz olduğuna dair delil mevcuttur. Cünübün sabit bir suya dalmasının nehyi, cünüp sebebiyle suyun necis hâle gelmesinden dolayı değil tenzihen mekruh görüldüğü içindir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre cünüp olan birinin sütün bedeninde kullandığı su, temiz sayılır fakat her türlü abdest almada kullanılmaz. Bu tür suların temiz olup temizleyici olmamaları İmam Muhammed'e göredir. İmam Azam ve Ebu Yusuf a göre temiz de sayılmazlar.
İmam Mâlik'e ve İmam Şafiî'nin bir görüşüne göre ise hem temiz, hem temizleyici sayılırlar. Fakat tekrar kullanılmaları mekruhtur.

Ders

Bu hadiste de bir öncekinde olduğu gibi, su kıtlığının tehlikesine dair bir Ders çıkarmak mümkündür. Bu yüzden su gibi çok değerli bir kaynağın her zaman ölçülü ve iktisatlı kullanılması gerekir.

Bâb: Cünüp Kimse Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi?

22- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Hammâd bize Hişâm'dan, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) cünüplükten dolayı gusledeceği zaman ellerini yıkamakla (başlardı)[4]

Şerh

Ellerini yıkamak", ifadesi hadisin bu tarîkinde muhatasar olarak geçmiştir. Aynı râviden Ebû Dâvud tarafından rivayet edilen metinde tam olarak şöyle geçmektedir: Sağ eline su döker, avret mahallini soluyla yıkardı. Sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı...
Buhârî, bu bâbda yer alıp da elleri yıkamanın zikredilmediği hadisleri, ellerin temizliğinden dolayı yıkanmamış olmasına yormuştur. Bir şeyin yapılması

mendubiyete, terk edilmesi ise cevaza yorulur. Yahut şöyle denebilir: El yıkamanın zikredilmediği hadisler mutlak, diğerleri mukayyettir. Mutlak, mukayyet olana hamledilir. Çünkü bir şeyin yapılmasının rivayetinde, diğerinde olmayan bir fazlalığın zikredilmesi söz konusudur.

Hüküm

Hanefi mezhebine göre, gusülden önce elleri ve avret mahallini yıkamak sünnettir.

Ders

Gusül abdestine başlamadan önce elleri yıkamanın sünnet olduğunu teyit eden bu hadisi şerifi "Sîzden biri uykudan kalktığında kaba sokmadan ellerini yıkasın. Çünkü nerede sabahladıklarını bilemez" hadisi ve ben zerleriyle aynı bağlamda görmek gerekir. Bütün bunlarda aslolan, her tür temizliğe ellerin yıkanmasıyla başlanma isteğidir. Eller, gündelik hayatta yardımına en çok başvurulan, yeme içme ve temizlenme araçları olarak bütün uzuvlardan daha fazla temiz tutulması gereken organlarda".
Müslüman, gündelik hayatın âdabı içinde uykudan kalkar kalkmaz ellerini yıkamalı, abdest ve gusülde olduğu gibi yemeklerin öncesi ve sonrasında da ellerini yıkamayı alışkanlık hâline getirmelidir.

Bâb: Cünüp Kimse Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi?

23- Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: Şu'be Ebu Bekr b. Hafs'tan, o Urve'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğim nakletti:
Ben ve Allah Resulü (sav) cünüplükten dolayı aynı kaptan gusül abdesti alırdık.[5] Abdurrahman b. el-Kâsım da babası kanalıyla Hz. Âişe'den (r.anhâ) benzerini nakietmiştir.

Şerh

Bu hadis-i şerifin senedi dışında farklı bir ibaresi bulunmamaktadır.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılan hükümler, hadisin daha önceki rivayetlerinde

zikredilmiştir.

Ders

Gusülle ilgili bu bölümde, okurlara faydası olması bakımından gusletmenin sünnet veya müstehap görüldüğü diğer zamanlan zikretmek istiyoruz:
1. Cuma günü ve rjayram namazları için.
2. Hac ve umre için ihrama girerken ve Arefe günü vakfe için.
3. Mekke ve Medine şehirlerine girmek için.
4. Günahtan tevbe için.
5. Güneş ve ay tutulmaları ve yağmur duası için.
6. Kan aldıran, ölü yıkayan veya ayılan kimse için.
7. İstihâze hâlinden kurtulan kadın için.
8. Eşiyle ilişki kuran kimse, gusletmeksizin bir kez daha ilişkide bulunabilirse de ikinci ilişki için gusletmesi menduptur.
9. Gusül abdestini geciktirmeden almak.

Bâb: Kişi Eşiyle Birden Fazla İlişki Kurduğunda Tek Gusül Yeter Mi?

24- Muhammed b. Beşşâr bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Adî ve Yahya b. Saîd Şu'be'den, o İbrahim b. Muhammed b. el-Münteşir'den, o babasından naklederek dedi ki:
Bunu Hz. Aişe'ye (r.anhâ) zikrettiğimde şöyle dedi: Allah Ebu Abdurrahman'a merhamet buyursun. Ben Allah Resûlü'ne (sav) koku sürerdim, kendisi de hanımlarını dolaşır sonra sabahleyin ihrama girer, (üzerinden) kokular yayılırdı. [6]

Şerh

Bunu zikrettiğimde", ufadesinde kastedilen, Abdullah İbni Ömer'in "İhramlı iken üzerimden kokular saçılmasını istemem" sözüdür.
Ebû Abdirrahman" ile kastedilen de İbni Ömer'dir. Çünkü Ebû Abdirrahman onun künyesidir.
Dolaşır", ifadesi kinaye yoluyla eşleriyle ilişki kurması anlamında kullanılmıştır.
kokular) yayılırdı" ifadesinde, o dönemde kullanılan sıvı esaslı kokuların akarak düşmesi murat edilmiştir.

Hüküm

Hadisteki bilgiye rağmen Hanefî mezhebine göre ihrama giren kimse hanımıyla cinsel ilişki kuramaz, onu öpüp okşayamaz, güzel koku hükmüne giren misk, amber, kâfur gibi şeyler sürünemez. Bu meselede mezhebimizin görüşü, Abdullah b. Ömer'in (ra) görüşüne uygun düşmektedir.
Ancak burada da Allah Resûlü'nün (sav) söz konusu fiilleri ihrama girmeden önce işlediği anlaşılmaktadır.
İmam Buhârî'nin bu hadisi bu bâbda zikretme sebebi, birden fazla münasebette bulunan bir erkeğin, tekbir gusül abdestiyle yetinmesinin caiz olduğuna delalet etmesidir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek ders, güzel koku sürünmenin Allah Resûlü'nün (sav) sünnetinden olduğudur. Peygamber Efendimiz "Bana üç şey sevdirildi: Güzel koku, kadın ve namaz" buyurduğunda da bunu belirtmiş ve dolaylı olarak Müslümanın güzel kokması gerektiğini söylemiştir.
Ter kokusu, ağız kokusu, sarımsak kokusu ve diğer hoş olmayan kokular, bir Müslümana yakışmayan durumlardır. Müslüman her zaman temiz ve güzel kokan bir insan olmalıdır.

Bâb: Her Kim Koku Sürünüp Gusleder Ve Koku İzleri Kalırsa

25- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Ebû Avâne bize İbrahim b. Muhammed b. el-Münteşir'den, o babasından şöyle dediğini nakletti:
Aişe'ye (r.anhâ) İbni Ömer'in "Üzerimden kokular yayılarak ihranıa girmiş olmayı sevmem" sözünü zikrederek sordum. Aişe (r.anhâ) Şöyle dedi:
Ben Allah Resûlü'ne (sav)^kokular sürdüm, sonra eşlerini dolaştı, sonra da ihrama girdi.[7]

Şerh

Hanımlarını dolaştı", ifadesi daha önce de ifade edildiği üzere, eşleriyle münâsebette bulunmuş olmasından kinayedir. Tabii ki bunun sonucu olarak gusül abdesti alması gerekirdi. Hz. Âişe'nin (r.anhâ) ifadesinden anlaşılan, O'na daha önce koku sürdüğüdür.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak hüküm, ihrama girmeden önce eşlerle münâsebette bulunmanın, güzel koku ürünmenin sünnet olduğudur. Bunlar, Allah Resûlü'nün (sav) özel hayatına ait fiiller olduğu için üyük sahabenin dahi bu konularda bilgisiz olmaları muhtemeldir.
İmam Buhârî'nin hadisi bu bâbda zikretme sebebi, ihramdan önce gusül abdesti almanın sünnet olduğunu beyan ederek birden çok münâsebet için tek bir guslün yeteceğini ifade etmektir.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) özel hayatıyla ilgili bilgiler bakımından mübarek hanımlarından gelen rivayetlere sahih olmaları şartıyla itibâr etmek gerekir. Çünkü onlar, O'nun en yakınında bulunmuş, en mahrem meselelere dahi muttali olmuşlardır. Bu yüzden, onlardan gelen sahih rivayetlere özellikle öncelik vermek faydalıdır.

Bâb: Her Kim Koku Sürünüp Gusleder Ve Koku İzleri Kalırsa

26- Âdem b. Ebî İyâs bize anlatarak dedi ki: Şu'be bize anlatarak dedi ki: el-Hakem bize İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini haber verdi:
Allah Resulü (sav) ihramli olduğu hâlde (saçlarının) ayrımındaki kokunun parlaklığına bakar gibiyim.'[8]

Şerh

Parlaklık" ifadesinden anlaşılması gereken şudur ki günümüzde bazı kokularda olduğu gibi eski zamanlarda kokular genelde yağla karışık ve hazırlandıkları malzemelerin renklerini taşırlardı. Bu nedenle kişi koku sürdüğü zaman, misk, amber veya kâfur olsun ışık vurduğunda parlardı.
Saç ayrımı" ifadesiyle kastedilen de, saçlar taranıp ayrıldığında oluşan iz yeridir,

Hüküm

Hadisin bu bâb altında zikredilme sebebi, ya aynı hadiseyle ilgili olmasından, ya da ihrama girmeden önce gusledip koku sürmenin sünnet olduğunu beyan etmek için olabilir.

Ders

Bu hadis üzerinde düşündüğümüz zaman, Peygamber Efendimiz'in günümüz şartlarında yüz ve beden temizliğine çok önem veren, kendine bakmasını bilen örnek bir insan gibi olacağını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu kıssadan bize düşen hisse, el, yüz ve beden temizliğine önem vermek, eski de yamalı da olsa temiz giyinmek gereğidir.
Bir Müslümarıın saçı başı dağınık, kötü kokulu ve kirli bir şekilde sokaklarda dolaşması hiç de Efendimizin (sav) sünnetine uygun değildir. Temizliği, imanın yarısı olarak gören bir Peygamber'in ümmetine yakışabilecek en son hâl bu olsa gerekir.

Bâb: Su Diplerine Eriştiğinden Emin Oluncaya Kadar Saçları Hilallemek

27- Abdan bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize haber vererek dedi ki: Hişâm b. Urve bize babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini haber verdi:
Allah Resulü (sav) cünüplükten dolayı gusül abdesti aldığında ellerini yıkar, namaz abdestini alır, sonra yakınırdı. Eliyle derisinin ıslandığına kanaat getirene kadar saçlarının (diplerini) hilaller, üzerine üç defa su döker, sonra da bedeninin kalan bölümünü yıkardı.
(Âişe) dedi ki: Ben ve Allah Resulü (sav) aynı kaptan gusül abdesti alır, suyu hep beraber avuçlardık.[9]

Şerh

Kanaat getirdiğinde" ifadesinin aslında geçen 'zannettmek' fiilinin burada zann-ı galip irade etmesi muhtemel olduğu gibi 'bilmek' anlamına gelmesi de mumundur.
Dedi ki", yani Hz. Âişe (r.anhâ) dedi ki. Bu ibare hadisin başlangıç bölümüne atfedilmiş olup aynı senedle muttasıl hükmündedir.
Avuçlardık" fiiliyle, kaba ellerimizi birlikte sokardık, mânâsının kastedildiği söylenmiştir.

Hüküm

Gusül abdestinin farz ve sünnetleriyle ilgili başlık altında buna benzer hadislerden çıkarılan hükümlere yer verdiğimiz için tekrarı uygun görmüyoruz. Şu var ki, cünüp olan iki insanın aynı kaptan abdest almalarına bu ve bunu

destekleyen hadislere cevaz verildiğini belirtmemiz faydalı olacaktır. Öte yandan bu hadis vesilesiyle eşlerin birbirlerinin avret mahallerini görmelerinde de bir sakınca bulunmadığını konuyla ilgili hadislerde görmekteyiz.

Ders

Gusül abdestinin hikmetleri çerçevesinde daha önce dile getirdiğimiz hususlar iyi bilinmeli ve sadece farz olduğu vakitlerde değil, sair zamanlarda da gusül abdesti almaya gayret edilmelidir. Çünkü gusül, temizlenme ve rahatlama vesilesidir.
Bu bağlamda Cuma günü gusül abdesti alma sünnetinin aile fertlerini de kapsayacak şekilde yaşanması, yaşatılması güzel bir girişim olacaktır. Çünkü Cuma, Müsümanların bayramıdır.

Bâb: Halk Arasında Guslederken Örtünmek

28- Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb bize Mâlik'ten, o Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nazr'dan anlatarak dedi ki: Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib'in azatlısı Ebû Murra, efendisi Ümmü Hâni'yi şöyle derken dinlediğini söyledi:
Fetih Yılı Allah Resûlü'nün (sav) yanma gittim. (Vardığımda) O guslediyor, Fâtıma da kendisini örtüyordu. 'Kim o hanım?' diye sordu.
'Benim, Ümmü Hâni!' dedim.[10]

Şerh

Kim o hanım?" ifadesi, Allah Resûlü'nün (sav) aradaki perdeden dolayı geleni görmediğini, fakat bulunduğu mahalle erkeklerin girmesi ihtimal dışı olduğu için gelenin bir hanım olduğunu göstermektedir.

Hüküm

Hadisten çıkarılacak hüküm, guslederken perde kullanmak ve insanlara görünmemenin sünnet olduğudur. Zaruret hâlinde, örneğin erkeğin erkekler arasında veya kadının .kadınlar arasında gusletmesi gerektiğinde bir köşye çekilerek ve peştamal gibi bir örtü kullanarak gusletmeleri gerekir. Hatta eğer namaz için abdest alınıyorsa, abdest alınacak mekanda avret mahallinin açılması zaruri ise gusletmeyip teyemmüm etmek ve müsait bir yer bulunduğunda gusül abdesti alarak namazı tekrarlamak daha uygundur.

Ders

Bu hadisten çıkarılacak en mühim ders, Müslümamn olmazsa olmazlarından biri olarak tarif edebileceğimiz haya duygusudur. Allah Resulü (sav) "Haya imandandır" buyurmak suretiyle, hayasızlığın imanla birlikte ban-namayacağına dikkat çekmiştir.
Ahlakı Kur'an olan Efendimiz (sav) hayalı bir insan olduğu gibi, çevresine de sürekli hayayı telkin etmiştir. Günümüzde hamam, banyo ve plaj kültürünün giderek yaygınlaşmasıyla birlikte bir Müslümamn en önemli erdemlerinden biri olan haya ve utanma duygusu da giderek körelmektedir. melerinde de bir sakınca bulunmadığını konuyla ilgili hadislerde görmekteyiz.

Ders

Gusül abdestinin hikmetleri çerçevesinde daha önce dile getirdiğimiz hususlar iyi bilinmeli ve sadece ferz olduğu vakitlerde değil, sair zamanlarda da gusül abdesti almaya gayret edilmelidir. Çünkü gusül, temizlenme ve rahatlama vesilesidir.
Bu bağlamda Cuma günü gusül abdesti alma sünnetinin aile fertlerini de kapsayacak şekilde yaşanması, yaşatılması güzel bir girişim olacaktır. Çünkü Cuma, Müsümanların bayramıdır.

Bâb: Halk Arasında Guslederken Örtünmek

28- Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb bize Mâlik'ten, o Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nazr'dan anlatarak dedi ki: Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib'in azatlısı Ebû Murra, efendisi Ümmü Hâni'yi şöyle derken dinlediğini söyledi:
Fetih Yılı Allah Resûlü'nün (sav) yanına gittim. (Vardığımda) O guslediyor, Fâtıma da kendisini örtüyordu. 'Kim o hanım?' diye sordu. Benim. Cmraü Hâni!' dedim.

Şerh
Kim o hanım?" ifadesi, Allah Resûlü'nün (sav) aradaki dolayı geleni görmediğini, fakat bulunduğu mahalie erkeklerin ;?. mal dışı olduğu için gelenin bir hanını olduğunu göstermektedir.

Hüküm

Hçıkarılacak hüküm, guslederken perde kullanmak ve insanlara sünnet olduğudur. Zaruret hâlinde, örneğin erkeğin erkekler arasır.ceya kadının pcadınlar arasında gusletmesi gerektiğinde bir köşye çeklere? ; peştamal gibi bir örtü kullanarak gusletmeleri gerekir. Hatta eğin abdest almıyorsa, abdest alınacak mekanda avret mahallinin açıimas: zaruri ise gusletmeyip teyemmüm etmek ve müsait bir yer bulun abdesti alarak namazı tekrarlamak daha uygundur.

Ders

Bu bisten çıkarılacak en mühim ders, Müslümanın olmazsa olmazlarından br. olarak tarif edebileceğimiz haya duygusudur. Allah Resulü (sav) "Haya ilandandır" buyurmak suretiyle, hayasızlığın imanla birlikte barı dikkat çekmiştir, var'an olan Efendimiz (sav) hayalı bir insan olduğu gibi, çevresine de srekli hayayı telkin etmiştir. Günümüzde hamam, banyo ve plaj yaygınlaşmasıyla birlikte bir Müslümanın en önemli erdemkrnden biri olan haya ve utanma duygusu da giderek körelmektedir. Şuurlu Müslümanlara düşen, lisân-ı halleriyle ve sözleriyle haya erdemini yaşamak ve yaşatmaktır. Çünkü hayasız bir toplumun, yaşadığı rezalet ve sefahati ne boyutlara götüreceğinden kimse emin olamaz.

---

[1] Buharı, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, iükâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/3677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusI/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, siyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24H4, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 12Q* itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[2] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; îbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[3] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, İtikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'I-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040

[4] Buhârî, vudÛ/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itİkâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müsiim,

hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'i-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376^24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[5] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sifatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Davud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[6] Buhârî, gusl/259, 262-263, hac/1438-1439, 1635, libâs/5463, 5467-5468, 5473, 5475; Müslim, hac/2040-2058; Tirmizî, hac/840, 855; Nesâî, gusl414, 428, menâsiku'l-hac/2636-2657; Ebû Dâvud, menâsik/4483-4484; İbn Mâce, menâsik/2917-2919, 3074;İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-Ensâr/22976, 23004, 235531, 23607, 23787, 23818, 23835. 24126, 24233, 24251, 24302, 24347, 24409, 24424, 24461, 24541, 24570, 24593, 24607, 24633, 24688, 24743, 24798, 24824, 24884, 24886, 24934, 24966, 25023, 25070, 25099, 25192; Mâlik, hac/635; Dârimî, menâsik/1733-1735

[7] Buharı, gusl/259, 262-263, hac/1438-1439, 1635, libâs/5463, 5467-5468, 5473, 5475; Müslim, hac/2040-2058; Tirmizî, hac/840, 855; Nesâî, gusl414, 428, menâsiku'l-hac/2636-2657; Ebû Dâvud, menâsik/4483-4484; İbn Mâce, menâsik/2917-2919, 3074;İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-Ensâr/22976, 23004, 235531, 23607, 23787, 23818, 23835. 24126, 24233, 24251, 24302, 24347, 24409, 24424, 24461, 24541, 24570, 24593, 24607, 24633, 24688, 24743, 24798, 24824, 24884, 24886, 24934, 24966, 25023, 25070, 25099, 25192; Mâlik, hac/635; Dârimî, menâsik/1733-1735.

[8] Buhârî, gusl/259, 262-263, hac/1438-1439, 1635, libâs/5463, 5467-5468, 5473, 5475; Müslim, hac/2040-2058; Tirmizî, hac/840, 855; Nesâî, gusİ414, 428, menâsiku'l-hac/2636-2657; Ebû Dâvud, menâsik/4483-4484; İbn Mâce, menâsik/2917-2919, 3074;İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-Ensâr/22976, 23004, 235531, 23607, 23787, 23818, 23835. 24126, 24233, 24251, 24302, 24347, 24409, 24424, 24461, 24541, 24570, 24593, 24607, 24633, 24688, .24743, 24798, 24824, 24884, 24886, 24934, 24966, 25023, 25070, 25099, 25192; Mâlik, hac/635; Dârimî, menâsik/1733-1735.

[9] Buhâri, vudÛ/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tırmızi, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, Hbâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[10] Buhârî, gusl/271, salât/344, cum'a/1039, 1105, cizye/2935, megâzî/3954, edeb/5692; Müslim, hayz/509-510, salâtu'l-musâfirîn/1177-1180; Tirmizî, salât/436, isti'zân/2658; Nesaı, tahâret/225, gusl/412; Ebû Dâvud, salât/1098-1099; İbn Mâce, taharet/458, 606, ıkametuVsalât/1313, 1369; İbn Hartbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25652, 25660, 26111; Malık, nıdâ/323; Dârimî, salât/1416-1417.

KÎTÂBU'L-HAYZ

HAYIZ BÖLÜMÜ

Bâb: Hayızlı Kadının Kocasının Başını Yıkaması Ve Saçını Taraması

29- Adullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti: Ben hayızlı iken Allah Resûlü'nün başını tarardım.[1]

Şerh

Tarardım" fiili, saçların taranması anlamında kullanılan bir fiildir. Hadise göre, hayızlı kadın temiz sayılır ve hayız hâline rağmen ona dokunmak men edilmiş değildir.

Hüküm

Hayızlı kadınlarla ilgili olarak diğer semavî şeriatlardan Yahudilikte çok ağır yasaklar olup bu durumdaki kadınlara dokunmak bile haram sayılmaktadır. Hâlbuki İslamiyet, kadın tabiatının ayrılmaz bir özelliği hayız, yani adet görme konusunda genelde kulluğa dair fiiller dışında gündelik hayatı zorlaştırıcı hemen hiçbir kısıtlama getirmemiştir.
Hayızlı bir kadının yapamayacağı fiilleri şöyle sıralayabiliriz:
1. Namaz kılamaz, şükür secdesi dahil secdede bulunamaz, 3. Oruç tutamaz, 3. Kur'an-ı Kerim'den bir ayet olsun okuyamaz, dua maksadıyla ezberden okunan dua ayetleri bu hükmün dışındadır, 4. Mushafa veya ayet yazılı her hangi bir levhaya dokunamaz, 5. Cami ve mescitlere giremez, 6. Kâbeyi tavaf edemez, 7. Kocasıyla cinsel münasebette bulunamaz, ancak avret mahalli kapalı olmak üzere onunla sevişebilir.
Bu hükümler loğusa hanımlar için de geçerlidir. İslamiyet, hanımlara bir kolaylık olmak üzere bu dönemde kılınmayan namazların kazasını emr etmemiş tir. Ramazan orucuna rastlayan âdet günlerinde tutulmayan oruçlar İse bilâhare kaza edilir.

Ders

Adet gören ve loğusa olan bir hanım, dinimize göre bütün ev işlerini yapar, yemek hazırlar, ibâdet niteliği taşıyan fiiller dışında hemen hiçbir engellemeye muhatap olmaz.
Dinimiz, bu dönemde hanımlarla ilişki kurmayı kesin bir surette haram kılmış ve bunun hanımlar için "eziyet" olduğunu bildirmiştir. Modern bilim de adet dönemindeki hanımlarm fiziksel ve psikolojik bakımdan kırılgan bir dönemden geçtiklerini, diğer zamanlara göre daha sıkıntılı ve alıngan olduklarını saptamıştır. Dolayısıyla bu dönemde onları ilişkiye zorlamak, hem fiziken rahatsız olmalarına, hem de ruhen zedelenmelerine yol açacak bir davranıştır.
Bâb: Hayızh Kadının Kocasının Başını Yıkaması Ve Saçını Taraması

30- İbrahim b. Musa bize anlatarak dedi ki: Hişâm b. Yûsuf bize İbni rûreyc'den, o Hişâm b. Urve'den, o da babası Urve'den (ra) şunu bildirmişle
Ona şöyle soruhnuştu: Hayızlı (kadın) bana hizmet edebilir mi? Yahut üdın cünüp iken bana yaklaşabilir mi? Urve şöyle cevap verdi: Bütün bun-l- benim için kolaydır. Her ikisi de bana hizmet edebilir. Bu konuda hiç enseye bir mahzur yoktur. Zira Âişe bana şunu haber verdi:
Kendisi hayızlı iken Allah Resûlü'nü (sav) -yani başını- tararmış. O :mu yatığında Allah Resulü (sav) mescidde itikâfta imiş. O (Aişe) oda-snda iken Allah Resulü (sav) başım ona yaklaştırır, o da hayızlı olarak rırarnnş.[2]

Şerh

İtikâfta", hadisin metninde geçen 'mücavir' kelimesi; komşuluk eden anlamındadır. Terim olarak kullanıldığında ise her hangi bircami veya mescitte itifkâfa girmeyi ifade eder. Bu arada Hz. Âişe'nin (r.anhâ) odasının (hücre-i saadet) mescide bitişik olduğu bilinmelidir. Hayız hâli, cünüplükten daha ağır sayıldığı için, hayizlı bir kadının mescide girmesine müsaade edilmezdi. Hadisten çıkarılan bir hüküm de hayızh bir hanim tarafından başın taranması sebebiyle abdestin bozulmadığıdır.

Bâb: Hayızh Kadın İle İlişki Kurmak

31- Kabîsa bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Mansûr'dan, o İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
İkimiz de cünüp iken ben ve Allah Resulü (sav) bir kaptan gusleder-dik. Ben adetli iken de bana emreder, (belime) önlüğümü bağlardım, bana sarılırdı. Yine

ben adetli, kendisi mescitte itikâfta iken başını çıkarır, ben de yıkardım.[3]

Şerh

Önlüğümü bağlardım" ifadesinin birebir mânâsı, izârıma bürünürdüm, şeklindedir. İzâr, belden aşağısını örtmeye yarayan bir giysi türüdür. Türkçede karşılığı önlüğe yakındır.

Hüküm

Hadisten çıkarılan hükümleri, farklı sened ile gelen önceki rivayetlerde zikretmiş olduğumuz için tekrar etmiyoruz.

Ders

Bir erkek, hanımımla âdet döneminde ancak avret mahalli örtülü olduğu hâlde sarılıp öpüşebilir. Yine de âdet ve loğusalığın kadın psikolojisi ve fizyolojisi üzerindeki olumsuz etkilerini göz önünde bulundurmak suretiyle onun arzu etmediği bir şeye zorlamaması daha doğru olacaktır.
Unutmamak gerekir ki kısa ayrılıklar, birlikteliği perçinleyen, eşler arasında varolması gereken çekim gücünü arttıran olaylardır. Bu açıdan bakıldığında âdet dönemlerinde ilişkiye girme yasağının böyle de bir faydası olduğu görülecektir.

Bâb: Hayızh Kadın İle İlişki Kurmak

32- İsmail b. Halil'den: Bize Ali b. Müshir haber vererek dedi ki: Bize Ebû İshâk (eş-Şeybânî) Abdurrahman'dan, o el-Esved'den, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini bildirdi:
"Bizden biri âdet görürken Allah Resulü (sav) onunla birlikte olmak istediğinde, âdetinin başında ise önlük bağlamasını emreder, sonra da onunla yakınlaşırdı. Hanginiz Allah Resulü (sav) gibi şehvetine hâkim olabilir ki?"[4]

Şerh

Bizden biri", Hz. Âişe'nin (r.anhâ) 'biz' zamiri ile kasdettiği Allah Resûlü'nün (sav) pak zevceleridir.
Âdetinin başında" ifadesiyle ilgili olarak el-Hattâbî şöyle demiştir: Yani âdetin

başlangıcında ve kanamanın en yoğun olduğu dönemde.
Şehvetine hâkim olabilir" ifadesiyle ilgili olarak bazıları 'irb' sözcüğünün cinsel uzuv, bazıları cinsel ihtiyacın doğurduğu baskı olduğunu söylemişlerdir. Buradan anlaşılan, esasen Allah Resûlü'nün (sav) şehvet konusunda kendisine herkesten daha fazla hâkim olduğu, kendisini abildiğidir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre bir erkek adetli hanımına, göbekaltından diz ka-raklarına kadar olan bölge örtülü olmaksızın yaklaşıp şehevî olarak istifade edemez. Bu, Kur'an nassıyla haram kılınmıştır.
Bu ruhsat, diğer mezheplerde var olup Selef-i sâlihin büyük çoğunluğu, Süfyân-i Sevrî, Ahmea b. Hanbel ve ishâk, adetli kadında istifade edilmesi aen edilen tek şeyin cinsellik uzvu olduğunu söylemişlerdir. Hanelilerden Iaam Muhammed de bu görüşte olup Tahâvî de bunu tercih etmiştir. Yine Mâlikîler ve Şâfiîlerde tercih edilen görüş budur. Müslim'de yer alan: "Fiilî i dışında her şeyi yapın" manâlı Enes (ra) Hadisi de buna delalet etmek.

Ders

Allah Resulü (sav), bazı ruhsatları, ümmetine bir genişlik ve kolaylık olması için özellikle işlemiştir. O'nun bu meyandaki ruhsatlarından biri de üt döneminde şehvetine hâkim olmakta güçlük çekecek Müslümanlar için oyduğu bu ruhsattır. Hz. Âişe'nin de (r.anhâ) ifade ettiği üzere, şehvetine terissten çok hâkim olan Efendimizin bu fiili de, tamamıyla diğer Müslümanlara bir ruhsat ve kolaylık olma gayesiyle yapılmıştır.

Bâb: Müzmin Kanama (İstihâze)

33- Abdullah b. Selâm bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Fâtima bn. Ebî Hubeyş Allah Resûlü'ne (sav) dedi ki: "Ey Allah'ın Elçisi! Ben bir türlü temizlenemiyorum, namazı bırakayım mı?" diye sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
"Bu seninki kanayan bir damar kanı olup hayız kanı değildir. Ancak hayız günün geldiğinde namazı bırak, onun miktarı gittiğinde üze-rindeki kanı temizle ve namazı kıl."[5]

Şerh

Namazı bırakayım mı? Falıma (ra) hayız kanından dolayı namazın terk edilmesi gerektiğini öğrenmişti. Kendindeki sürekli kanamayı (istihâze), hayız kanıyla karıştırmış ve bu yüzden namazı terk edip etmemek arasında tereddüte düşmüştü.
Üzerindeki kanı temizle ve namazı kıl" ifadesiyle kastedilenin tam olarak ne olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Kimileri sadece kan izinin yıkanarak abdest alınması gerektiğini söylerken bazıları gusletmesi gerektiğini söylemişlerdir. Hadisin bazı rivayetlerinde 'gaslu'd-dem=Kanın yıkanması' değil 'iğtisâl^gusletme' fiili kullanılmıştır.

Hüküm

Sürekli kanaması olan bir hanım (müstehâze), Hanefî mezhebine ve ulemânın çoğunluğunu temsil eden cumhura göre sadece namaz abdesti almakla yetinir. Böyle bir hanım hakkında özürlü kimselerle ilgili hükümler geçerli olur.

Ders

Bu hadisin önceki rivayetinde zikrettiğimiz üzere, hadisten çıkarılabilecek en önemli ders; Müslüman hanımların dinî bilgileri öğrenme konusunda haya ve utanma gibi etkenlerle ihmalkâr davranmamaları gereğidir.
İkinci ders ise, dinimizin gerçek anlamda bir çözüm ve kolaylık dini ol-duğudur. Mazeret sahiplen için her zaman bir ruhsat ve kolaylık kapısı mevcuttur. Yeter ki insanlar dini yaşama konusunda samimi bir yaklaşım içinde olsunlar.

Bâb: Hayız (Adet) Kanının Yıkanması

34- Abdullah b. Yûsuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm b. Urve'den, o Fâtıma bn. el-Münzir'den, o Esma bn. Ebî Bekr'den (r.anhâ) Şöyle dediğini nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) sorarak şöyle dedi: -Ey Allah'ın Elçisi! Bizden birinin elbisesine hayız kanı bulaşsa, ne yapmasını söylersin?
Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
Sizden birinin elbisesine hayız kanı bulaştığında onu ovar, sonra suyla çitiler,

sonra da onunla namazı kılar.[6]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhiyle ilgili olarak 16 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Hanefî mezhebine ve ulemânın çoğunluğuna göre, hayız kanı da diğer kanlarla aynı hükümde olup temizlenmesi için suyla yıkanması farzdır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek derslerle ilgili olarak daha önceki 16. nolu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Hayz (Âdet) Kanının Kesilmesi Ve Başlaması

35- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Hişâm'dan, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Fâtıma bn. Ebî Hubeyş istihâze olurdu. Allah Resûlü'ne (sav) bu durumu sorduğunda şöyle buyurdu:
Bu seninki kanayan bir damar kanı olup hayız değildir. Hayız günün geldiğinde namazı bırak, bittiğinde gusül abdesti al ve namazı kıl"[7]

Şerh

Bu hadis-i şerifin metni 17 no.lu hadiste geçmiş ve şerhi yapılmıştır. Burada farklı olarak 'istihâze' kavramı geçmektedir ki o, âdet kanaması dışında olmak üzere kadının uzvundan gelen kandır.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkan fikhî hükümler 17 no.lu hadisin hüküm başlığı altında zikredilmiştir.
Bâb başlığıyla ilgili olarak hayız (âdet) süresiyle ilgili Hanefî mezhebinin

belirlediği sınırları zikretmemiz yararlı olacaktır. Hanefî mezhebine göre hayız en az 3 gün (72 saat), en fazla 10 gün (240 saat) sürer. Bu iki süre arasında görülecek kan, âdet kanı sayılır. Kanamanın sürekli olması gerekmediği için bu günler içinde kesilmeler görülebilir.
Mâliki mezhebine göre âdetin alt sınırı için belli bir süre yoktur. Bir an dahi olabilir.
İki hayız arasındaki günlere temizlik (tuhr) hâli denir. Bunun süresi 15 günden az olmayıp fazla olabilir. Aylar hatta yıllar boyu sürebilir.
Alimler bu hadisten hareket ederek, kadınların mahrem konuları dahi sorarak öğrenmelerinin caiz olduğuna hükmetmişlerdir.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılan dersler için 17 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Bir Ayda Üç Kez Kanama Olması

36- Ahmed b. Ebî Recâ bize anlatarak dedi ki: Ebû sâme bize anlatarak dedi ki: Hişâm b. Urve'yi şöyle derken dinledim: Babam Hz. Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Fâtima bn. Ebî Hubeyş Allah Resûlü'ne (sav) sorarak dedi ki: Ben istihâze oluyor, bir türlü temizlenemiyorum. Namazı bırakayım mı?
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Hayır. O ancak kanayan bir damar kanıdır. Ancak (normalde) hayız görüyor olduğun günler kadarınca namazı bırak. Sonra guslet ve namazı kıl[8]

Şerh

Hayız görüyor olduğun günler kadarınca" ifadesinde hayız (âdet) görülen asgari ve azami süre gündeme gelmektedir.

Hüküm

Hayız görmenin asgari ve azami süresi hakkında ulemâ ihtilaf etmiştir. Dâvudî'nin ifadesine göre azami sürenin 15 gün olduğu üzerinde ittifak edilmiştir. İmam Ebu Hanife buna karşı çıkarak hayızın azami ve asgari süresinin birlikte olamayacağını beyan etmiştir. Sâhibeyn olarak bilinen iki

büyük öğrencisi (imam Ebû Yusuf ve imam Muhammed) ise, 39 günde sona ereceğini söylemiş ve hayız süresinin asgarisinin 3 gün olduğunu, temizlik günlerinin asgarisinin de 15 gün olduğunu eklemişlerdir.
İmam Şâfiî ise ilgili ayette geçen 'Kur'un' kelimesinin temizliği ifade ettiğini temizliğin asgari süresinin 15 gün, hayzın asgari süresinin de ber gün bir gece olduğunu söylemiştir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 17 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Hayızlı Kadın Temizlendiğini Düşündüğünde

37- Alımed b. Yûnus bize Züheyr'den anlatarak dedi ki: Hişâm b. Urve bize Urve kanalıyla Âişe'den şunu anlattı:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Hayız başladığında namazı bırak. Hayız sona erdiğinde üzerindeki kanı yıka ve namazı kıl.[9]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi için 17 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılan hükümler için 17, 35-36 no.lu hadislerin hükümlerine bakınız.

Ders

Dersler için , 17 no.lu hadise bakınız.

---

[1] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/] 888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusI/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, taharet/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, siyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikaf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[2] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libas/1677, sıfetu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musSnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040

[3] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-430, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040

[4] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-293, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, talıâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243^244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[5] Buhârî, vudû/221, hayz/295, 309, 314, 319; Müslim, hayz/50; Tirmizî, tahâret/116; Nesâî, hayz/355-356, 360-364; Ebû Dâvud, tahâret/244, 256: İbn Mâce, tahâret/612-613, 616; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/23016, 24443, 24500, 24812, 25054; Mâlik, tahâret/122; Dârimî, lahâret/767, 772

[6] Buhârî, vudû/220, hayz/296; Müslim, tahâret/438; Tirmizî, tahâret/128; Nesâî, ta-hâret/291; Ebû Dâvud, tahâretf3O6-3O7; İbn Mâce, tahâret/621; İbn Hanbel, bakî mus-nedi'l-Ensâr-25683, 25742; Mâlik, tahâret/121; Dârimî, tahâret/765, 998.

[7] Buhârî, vudû/221, hayz/295, 309, 314, 319; Müslim, hayz/50; Tirmizî, tahâret/116; Nesâî, hayz/355-356, 360-364; Ebû Dâvud, tahâreî/244, 256: İbn Mâce, tahâret/612-613, 616; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/23016, 24443, 24500, 24812, 25054; Mâlik, tahâret/122; Dârimî, tahâret/767, 772.

[8] Buhârî, vudû/221, hayz/295, 309, 314, 319; Müslim, hayz/50; Tirmizî, tahâret/116; Nesâî, hayz/355-356, 360-364; Ebû Dâvud, tahâret/244, 256: İbn Mâce, tahâret/612-613, 616; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-Ensâr/23016, 24443, 24500, 24812, 25054; Mâlik, tahâret/122; Dârimî, tahâret/767, 772.

[9] Buhârî, vudû/221, hayz/295, 309, 314, 319; Müslim, hayz/50; Tirmizî, tahâret/116; Nesâî, hayz/355-356, 360-364; Ebû Dâvud, tahâret/244, 256: İbn Mâce, tahâret/612-613, 616; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/23016, 24443, 24500, 24812, 25054; Mâlik, tahâret/122; Dârimî, tahâret/767, 772.

KİTÂBU'S-SALAT [1]

NAMAZ BÖLÜMÜ

Bâb: Tek Parça Kumaş İçinde Namaz Kılmak

38- İsmail b. Ebî veys bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Enes bana Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan şöyle dediğini nakletti: Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib'in azatlısı Ebû Murra kendisine Ümmü Hâni bn. Ebî fâlib'i şunu söylerken dinlediğini haber vermiş:
Fetih Yılı Allah Resûlü'nü (sav) -görmeye- gitmiştim. Kızı Fâtıma kendisini perdelemiş yıkamyorken buldum. Selam verdim. "Kim o (gelen)?» dedi.
"Ben, Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib" dedim.
'Hoş geldin ey Ümmü Hâni" dedi. Yıkandıktan sonra namaza durup tek parça kumaşa sarılmış 'hâlde sekiz rekat namaz kıldı.
Namazı bitirdiğinde "Ey Allah'ın Resulü! Annemin oğlu koruma altına aldığım Hübeyre'nin falan oğlunu iddia etti" dedim,
Allah Resulü (sav) "Ey Ümmü Hâni! Senin koruma altına aldığını Biz de koruma altına aldık" buyurdu.

Bu (kıldığı namaz) kuşluk vaktinde ıdı.[2]

Şerh

Annemin oğlu söyledi, iddia etti" ifadesinde kastedilen, Ali b. Ebî Tâlip'tir. Bir başka rivayette 'babamın oğlu' gezmektedir ki her ikisi de doğrudur. Çünkü Ümmü Hâni ile Hz. Ali (ra) kardeştirler.
Hübeyre'nin falan oğlunu" ifadesinde geçen Hübeyre, Mekke'nin fethi sırasında kaçarak Necran'a gitmiş ve orada müşrik olarak ölmüştür. Aynı zamanda Ümmü Hâni'nin kocası olan Hübeyre'nin ondan olan çocuğu fetih sırasında koruma verilecek çağda olmadığı için bununla kastedilenin Haris b. Hişâm olma ihtimali daha güçlü görünmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften sadece namazla ilgili değil emân verilenlerle ilgili hükümlerin de çıkması mümkün olmasına rağmen İmam Buhârî, hadise Namaz bölümünün başında yer vermiştir. Hadisten namazla ilgili çıkarılabilecek hüküm, namazın

farzlarından setr-i avret hakkındadır.
Hanefi mezhebine göre, setr-i avret, yani avret mahallinin örtülmesi şarttır. Erkeklerin avret mahalli sayılan uzuvları göbek altından dizlerin altına kadar olan bölümdür. Bu bölüm, setr-i avret şartının asgari şartı olup esasen toplumun örf ve âdetlerine uygun şekilde, vakur bir giysiyle namaz kılmak müstehaptır.
Kadınları için şart koşulan avret mahalli, hür kadınlar için yüzleriyle ellerinden başka tüm vücutlarıdır. Ayaklar konusunda ihtilaf edilmiş olup sahih sayılan görüşe göre ayaklan da avret mahalline dâhil değildir. Cariyelerin avret mahalli erkekler gibi göbekalkti ile diz kapaklan arasına ilâveten arkaları ve karınlarıdır.
Kadınların vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde giyinmeleri gerekir.
Hadisi şerife ve Hanefî mezhebine göre, bir erkeğin avret mahallini örtmesi şartıyla tek veya çok parçadan oluşacak giysiyle namaz kılmasında bir sakınca yoktur.

Ders

Dinin direği olarak kabul edilen namazın kılınabilmesi için her tür kolaylık gösterilir ki buna giysinin sadelik ve basitliği de dâhildir. Kişi, eğer giyinecek bir şey bulamryorsa avret mahallini örtecek bir parça kumaşla namaz kılabileceği gibi mezhebimize göre avret mahallini örtecek bir şey bulamayan kimse oturarak ve ayaklarını kıble tarafına uzatarak îmâ ile namaz kılabilir.
Hadisten çıkarabileceğimiz bir diğer ders, bir Müslüman tarafindan verilecek koruma ve güvenceye diğer Müslümanların da saygı göstermeleri gereğidir. Ancak hakkında kesinleşmiş ceza bulunan, kanun kaçağı hükmünde bulunanler ve benzeri şartları taşıyanlar için güvence ve koruma söz konusu olamaz.

Bâb: Şam İşi Cübbeyle Kılınan Namaz

39- Yahya bize anlatarak dedi ki: Ebû Muâviye bize el-A'meş'ten, o Müslim'den, o Mesrûk'tan, o, Muğîre b. Şu'be'den şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) ile bir seferde idim. "Ey Muğîre! İbriği al" buyurdu. Ben de onu aldım. Allah Resulü (sav) gözümden kayboluncaya kadar uzaklaştı ve abdestini bozdu. Kendisinin üzerinde Şam işi bir cüppe vardı. Elini, cüppenin yeninden çıkarmaya çalıştı, ama cüppenin yeni dar geldi. Bunun üzerine altından çıkardı. Kendisine su döktüm, namaz abdesti aldı, mestleri üzerine raesh etti, sonra da namaz kıldı.[3]

Şerh

Üzerinde Şam işi bir cüppe vardı" ifadesinde, Allah Resûlü'nün (sav) o zamanlar küfür diyarı olan Şam'dan gelme bir cüppe giydiği anlaşılmaktadır.
Hadisin diğer lafizlarıyla ilgili açıklamalar için 12 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkan hükümler için 12 no.lu hadise bakınız. Oradaki hükümlere ilâve olarak İmam Buharî'nin bâb başlığı olarak zikrettiği husus çerçevesinde, küfür diyarından gelme giysi ve elbiselerin giyilmesinde bir sakınma olmadığı hümü çıkmaktadır. Bunlarda aslolan Müslümanın giymesinde mahzur bulunmaması, renk, kumaş türü ve kullanılan malzeme bakımından haram olarak nitelendirilebilecek bir unsur barındırmamasıdır. Böyle olduğu takdirde yabancı ülkelerden gelen giysileri giyinmenin bir sakıncası yoktur.

Ders

Peygamber Efendimiz (sav) giydiği cüppenin yeninin dar olmaması sebebiyle dirseklere kadar sıvanamaması yüzünden kollarını dışarıdan sıvazlama yoluna gitmemiş, kollarını tamamen sıvayıp yıkayarak abdestini almıştır. Buradan çıkarılacak ders, 'kolaylık' dini olduğu iddiasıyla en azından farzlardan feragat etmenin mümkün olmadığıdır. Efendimizin davranışı bunu kesin olarak göstermektedir. Şu hâlde, farzlar noktasında gevşeklik ve kolaycılık hoşgörülebilir bir yaklaşım değildir.

Bâb: Şalvar, Gömlek Vb. Giysilerle Namaz

40- Âsim b. Ali bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Zi'b bize Zührî'den, o Sâ-lim'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Bir adam, Allah Resûlü'nc (sav) şunu sordu:
İhhrama giren kimse ne giyer?
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: "Ne gömlek (kamis), ne şalvar, ne bornoz (türü kukuletalı elbise), ne alaçehre ve safranla boyanmış elbise giyer. Arkası açık terlik türü bir şey bulamayan, mest giysin, yalnız topuklarını (kayış bağlama yerlerinden aşağısını) kessin.[4]
Nâfı de İbni Ömer (ra) kanalıyla Allah Resulü'nden benzerini nakletti.

Şerh

Hadis-i şerifin lafızlarıyla ilgili şerh daha önce 3 no.lu hadiste geçmiştir.

Hüküm

Hadisten çıkarılan şer'î hükümler için 3 no.lu hadisin ilgili bölümüne bakınız.
İmam Buhârî'nin hadise namaz bölümünde de yer verme hikmeti, dikişli elbiseler giymesi yasak olan ihramlının, şalvar ve gömlek gibi bilinen dikişli elbiseler dışında dikişsiz elbiseler içinde de namaz kılabileceği hükmünün bu hadis-i şeriften çıktığıdır. Çünkü kişi, ihramlı iken de namaz kılmakla mükelleftir.
Namazda giysinin rolünün setr-i avret şartıyla belirlendiğini, bunu bulamayanın çıplak olarak da namaz kılabileceğini daha önce açıklamıştık. Bakınız: Hadis No: 38

Ders

Bu hadisten çıkaracağımız ders, Allah Resûlü'nün (sav) seçilecek giysi renkleri konusunda da biz Müslümanları bilinçlendirmeye çalıştığıdır. O'nun terbiyesine muhtaç olan bizler, alacağımız giysilerin renklerini seçerken safran ve alaçehre bitkilerinin renklerindeki kumaşları tercih etmemeliyiz. Bunun dışında O'nun kullandığı renklerin başında beyaz, yeşil ve siyahın geldiği de bilinmektedir.

Bab: Uyluk Hakkında Zikredilenler

41- Yakûb b. İbrahim bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Uleyye bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz b. Suhayb bize Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber Gazasına çıktı. Sabah namazını ortalık karanlıkken orada kıldık. Ardından Allah Resulü (sav) bineğine bindi. Ebâ Talha da bindi. Ben Ebû Talha'nın terkisinde idim. Allah Resulü (sav) Hayber sokağı içinde ilerledi. Dizim onun uyluğuna dokunuyordu. Sonra Allah Resulü (sav) mübarek uyluğunun beyazlığını göreceğim kadar izârmı sıyırdı. Şehre girdiğinde üç defa şöyle haykırdı:
"Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin yurduna indiğimizde uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur!" (Son cümle ayettir: Sâfîât sûresi ayet: 177)
Halk (gündelik) işleri için çıktıklarında "(Eyvah) Muhammed!" dediler.
(Abdülaziz der ki: Bazı arkadaşlarımız "Ordu!" dediler.)

Hayber şehrini kuvvet kullanarak ele geçirdik. Esirler toplandı. Bu sırada Dıhye geldi ve "Ey Allah Resulü! Esirlerden bana bir câriye ver" dedi.
O da "Git bir câriye al" dedi. Dıhya de Safiye bn. Huyey'i aldı. Ardından bir adam Allah Resûlü'ne (sav) gelip "Ey Allah'ın Elçisi! Dıhye'ye Kureyzâ ve Nadîr kabilelerinin hanımefendisi Safiye bn. Huyey'i verdin, o ancak sana düşer" dedi.
Allah Resulü (sav) "Dıhye'yi çağırın, onu da getirsin" buyurdu. Dıhye, Safiyye ile birlikte geldi. Allah Resulü (sav) Safiyye'ye bakınca "Esirlerden bunun dışında bir cariye al" buyurdu.
Sonra Allah Resulü (sav) onu azat etti ve onunla evlendi.
Sabit "Ey Ebû Hamza! Mehri ne idi?" diye sordu. "Onun kendisi idi. Onu hürriyetine kavuşturdu ve onunla evlendi."
Yola çıktıklarında Ümmü Süleym, Safiyye'yi süsledi, gecenin bir vaktinde Allah Resûlü'ne (sav) sundu. Allah Resulü (sav) güvey olarak sabaha çıktı ve "Kimin yanında bir şeyler varsa onu getirsin" buyurdu ve bir yaygı serdi. Kimi hurma, kimi yağ getirmişti, (Enes'in (ra) seviki de zikrettiğini sanıyorum.)
Sonra Hays yemeği yaptılar. Bu da Allah Resûlü'nün (sav) düğün yemeği oldu. [5]

Şerh

"Orada namaz kıldık", ifadesinde kastedilen Hayber şehrinin dışıdır.
Dizlerim Allah Resûlü'nün (sav) uyluğuna dokunuyordu, sonra uyluğunun beyazını göreceğim kadar izârını sıyırdı" ifadesinde, yan yana oldukları ve Peygamber efendimizin devesini sokakta hızla sürmek için izârmı sıyırdığını efendimizin devesini sokakta hızla sürmek için izârını sıyırdığını anlıyoruz. Râvi Enes (ra) da bu sırada O'nun uyluğunu görmüştür. Uyluğun görünmesi hakkında Nevevî şöyle demiştir: Ulemânın çoğunluğuna göre uyluk avret mahallindendir.
Ahmed b. Hanbel ve Mâlik'ten yapılan rivayetlerde ise avretin sadece ön ve arka uzuvlar olduğu zikredilmiştir. Zahirîler ve İbn Cerîr de bu görüştedir. Ulemâ, uyluğun avret mahallinden olup olmadığı üzerinde ince tartışmalara girmişler, avretten olmadığını savunanlar, diğer delillerle birlikte bu hadis ile de istidlalde bulunmuşlardır.
Hamîs!" kelimesinin Hayber Yahudilerince 'Ordu' anlamında kullanıldığına dair tefsir, sadece râvilerden Abdülaziz tarafından zikredilmiştir.
Bir adam geldi" ifadesinde sözü edilen adamın kim olduğu bilinmemektedir.
Esirlerden bunun dışında bir cariye al" ifadesiyle ilgili olarak imam Şafiî el-

Ümm adlı eserinde Vâkıdî'nin Siyerinden nakille şunu aktarmıştır: Dıhye'ye (ra), Kinâne b. er-Rebî'in kızkardeşini verdi. Kinâne, Saflyye'nin kocasıydı. Allah Resulü (sav) Safiyye kadar soylu bir cariye vermek suretiyle Dıhye'nin de (ra) gönlünü almıştır.
Sevîk: Hurma kavutuna verilen ad.
Hays: Hurma, tereyağı, un ve çökelekten yapılan bir tür yemek.

Hüküm

Hadis-i şeriften, sabah namazının erken kılınması, savaş hukuku, esirlerin durumu gibi konularda bir çok şer'î hüküm çıkmakla birlikte burada bâb başlığıyla ilgili olarak avret mahallinin sınırlanmasıyla ilgili hüküm üzerinde durmak istiyoruz:
Hanefî mezhebine göre erkekler için avret mahalli diz kapaklarıyla göbek altında kalan bölümdür. Avret sayılan uzuvlardan birinin tamamı veya dörtte biri açıldığında namaz bozulur. Fakat dörtte birden az miktarının açılması namazı bozmaz. İmam Ebû Yusuf a göre ise, söz konusu uzuvlardan her hangi birinin en az yarısı açılmadıkça namaz bozulmaz.
Kişi, kendi iradesi dışında açılan avret mahallini örterek namaza devam ettiği takdirde namazı bozulmaz. Fakat tercih edilen görüşe göre kıyam veya rükû gibi rükün süresi uzunluğunda örtmediği takdirde namazı bozulur.
Ten rengini gösterecek derecede şeffaf bir giysi, avret mahallini örtmüş sayılmayacağı için böyle bir giysiyle namaz kılınmaz.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkartacağımız bir çok ders vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:
Her işte erken davranmak, gevşeklik ve ihmalkârlık göstermemek. Demir tavında dövülür deyişinden hareketle her şeyi zaman ve zeminine uygun olarak yapmak. Eğer yapılacak şey savaşsa, düşmana göre daima bir adım önde olmak. Görüldüğü üzere Allah Resulü (sav) hain Hayberlileri, onlar henüz uykudayken gafil avlamış, önlem almalarına firsat bırakmamıştır. Aksı takdirde çok daha fazla Müslümanın şehit düşmesi veya yaralanması söz konusu olurdu.
Düşman da olsalar, kişilerin sosyal statülerini gözetmek, onları rencide etmekten ve aşağılamaktan kaçınmak. Bu olayda Allah Resulü (sav) Yahudilerin en seçkin hanımlarından biri olan Safiyye'yi (r.anhâ) gururunu incitmeyecek şekilde taltif etmiş, derhal azat ederek evlenme teklif etmiştir. Bu, büyük bir incelik, aynı

zamanda siyasi bir dehadır.
Alacağınız kararlarla yanınızda saf duran ve kader birliği ettiğiniz kimseleri kırmamak, hoşlarına girmeyebilecek kararları gönüllerini almak suretiyle sindirmelerine çalışmak. Hayber esirleri konusunda Allah Resûlü'nün (sav) Dıhye (ra) ile yaşadıkları bunun canlı bir misâlidir.
Toplumsal olayları insanları paylaşmak ki burada evliliğin, gayet mütevazı da olsa bir yemekle insanlara ilânı ve insanların da bu coşkuyu paylaşmalarına katkıda bulunulması söz konusudur. Allah Resulü (sav) başka hadislerinde de ziyafeti teşvik etmiş, sahabeyi bu konuda özendirmiştir.

Bâb: Kadının Namaz Kıyafeti

42- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şu'ayb bize Zührî'den haber verdi: Urve bana Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediğini bildirdi:
Allah Resulü (sav) sabah namazı kılar, O'nunla birlikte mümin hanımlar da yün giysilere bürünmüş olarak cemaatte bulunur, sonra da evlerine dönerlerdi de onları kimse tanıyamazdı.[6]

Şerh

Bürünmüş olarak" ifadesiyle kastedilen bedenleri tamamen gizleyecek biçimde örtünmüş olaraktır. el-Esnıa'î'ye göre bu fiilin tam olarak gerçekleşebilmesi için başın kasinlikle örtülü olması gereklidir.
Yün giysiler" yün, tiftik ve benzeri elyaftan dokunmuş kumaşlarla hazırlanmış kalın giysiler için kullanılır.
Onları kimse tanıyamazdı" ifadesinde iki ihtimal mevcuttur. Tanınmayış sebepleri ya sabah vaktinin karanlığındandı, ya da aşırı örtülü olmalarındandı.

Hüküm
İmam Buhârî'nin, hadis-i şerifi bu bâbda zikretmesinin sebebi, kadınların tek bir giysiyle nimaz kılmalarının caiz oluşuna delil olarak görmesin-dendir. Onun bu yaklaşımına, söz konusu kalın örtülerin altınd başka giysiler de bulunulabileceği söylenerek itiraz edilmişse de, asıl olanın hadiste zikredilen şekilde örtünmek olduğu söylenerek bu itiraza cevap verilmiştir. Kadının avret mahalliyle ilgili daha nceki hadislerde zikredilen hükümler ışığında, hadiste geçen örtünmenin yeterli olduğu ziyadeye gerek kalmadığı açıktır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılması gereken en mühim ders, Asr-ı Saadette hanımların sosyal ve dinî hayat ile ne kadar iç içe oldukları gerçeğidir. İslamiyet, bazılarının iddia ettikleri gibi hanımları evlerine hapsetmemiş, bilakis, çarşıda, tarlada, camide, hatta savaş meydanında onun varlığını özendirmiştir, îslamiyeti bu noktadan tenkit edenlerin, daha düne kadar kadınları insan yerine dahi koymayan bir kültüre mensup olmaları düşündürücüdür.
Şu var ki geçen yüz yıllar içinde Müslümanlar da ilk devirdeki bu hoşgörü ve paylaşımı terk ederek hanımları sosyal ve dinî hayatın dışına taşıma eğiliminde olmuşlar, bunun sonucu hanımlar, erkeklere oranla, üretim, paylaşım ve sosyal gelişmeye katkida'bulunmaktan mahrum kalmışlardır.
Hadisten çıkartılması gereken bir diğer ise, polis, güvenlik kameraları, adliye, zaptiye ve mahkemelerin kurumsal olarak var olmadığı, cahiliye geleneklerinden henüz yeni kurtulmuş bir toplumda, kadınların sabahın alaca karanlığında evlerinden güven içinde çıkarak mescide gelmeleri ve namazlarını cemaatle kıldıktan sonra yine güven içinde evlerine dönebilmeleridir. Bu, onca eğitim, aydınlanma, güvenlik vs. imkânlarına rağmen bugün bile tehlikeli bir davranış olarak nitelendirilir.

Bâb: Çatılar, Minber Ve Çardakta Namaz

43- Muhammed b. Abdürrahim bize anlatarak dedi ki: Yezid b. Harun bize anlatarak dedi ki:Humeyd et-Tavîl bize Enes b. Mâlik'ten (ra) şyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) atından düştü ve kolu yahut omzu ezildi. (Bu sırada) hanımlarına bir ay yaklaşmayacağına dair (îlâ) yemin etti. Kendisi, merdiveni hurma kütüğünden yapılma bir bir çardakta oturdu. Sahabe hastalığından dolayı O'nu ziyaret ediyordu. Onlara namaz kıldırdı. Kendisi oturuyor, onlarda ayakta kılıyorlardı. Selam verince şöyle buyurdu: İmam, kendisine uyulmak için vardır. O tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin. O secde ettiğinde siz de secde edin. Eğer ayakta kılıyorsa siz de ayakta kılın.
Yirmi dokuz gün geçince çardaktan indi. Sahabe "Ey Allah Resulü! Bir ay ayrı kalacağınızı söylemiştiniz?" dediler. Buyurdu ki: "(Bu) ay yirmi dokuz gündür. [7]

Şerh

"Kolu veya omzu" ifadesi, râvinin tereddüdünü göstermektedir. Zührî'nin yaptığı

rivayette "sağ yanı ezildi" şeklinde geçmektedir ki daha kapsamlı bir iadedir.
Hanımlarına yaklaşmayacağına dair yemin etti" ifadesinde, fıkıh dilinde 'îlâ' olarak bilinen yeminden söz edilmektedir. Allah Resulü (sav) mübarek eşlerinden gördüğü sıkıntı yüzünden, bir anlamda onları terbiye etmek için bir ay yaklaşmama kararı almıştır.
Çardak" kelimesi, yüksek havadar oda anlamındadır. Bu ha-dis-i şerifin bu bâbda yer alma sebebi de bu tür mekanda namaz kılınabileceğinin gösterilmesidir. Bu hadise göre her tür çatıda namaz kılınabilir.

Hüküm

Müslümanlar, necaset barındırmadığı, şirk sembolleri taşımadığı sürece her yerde ferdî olarak veya cemaat ile namaz kılabilirler.
Hadisten çıkan diğer hüküm, kişinin te'dib ve terbiye amacıyla makul bir süre için eşine yaklaşmama yemininde bulunabileceğidir.
Namazda imama uymanın temel kuralları da bu hadis-i şerif ile belirlenmiştir. Hanefî mezhebine göre cemaat ile namazın bazı esasları şunlardır:
1.Cemaat ile namazda imama uyulduğuna da niyette yer verilmelidir. Örneğin "Niyet ettim bugünkü akşam namazının farzına, uydum imâma" demek gerekir. Bu şekilde niyet edilmediği takdirde, imama uymak fiili sahih olmaz.
2.Kişi tek başına namaza başladıktan sonra imama uymaya niyet etse, diliyle tekbir getirdiği anda, öncekinamazını bozup imama uymuş olur.
3. Kişinin, kılınacak namazı belirlemeksizin sadece "uydum imama" vb. ifadeler kullanması sahih olan görüşe göre yeterli değildir.
4. İmam tekbir getirmeden namaza başlayan kişi de imama uymuş sayılmaz. Ancak onun tekbirinden sonra tekbir getirirse iktidâ etmiş olur.
5. İmamın kim olduğunu bilmek gerekli değildir. Eğer imamın adı belirtilerek niyet edilmiş ve o olmadığı anlaşılmışsa, imama uyma geçersiz olur. Çünkü böyle bir niyette imamın belirlenmesi söz konusudur. Genel olarak niyet edildiğinde iktidâ geçerli olur.
6. İmam olan kişinin imamet için niyet etmesi gerekmez. Yalnız cemaat içinde hanımlar da varsa,onların iktidâsının sahih olabilmesi için niyet etmesi gerekir.
7. Namazın bütün rükünlerinde imam takip edilmeli, ondan önce davranmamalıdır. Aksi takdirde cemaat ile namazın sevabından mahrum kalınır.

Ders

Bu hadisten çıkaracağımız en önemli ders, cemaat ile namaz kılarken bize

emredilmiş kurallara uymamız gerektiğidir.
Bunu dışında, yeryüzünün bize mescit kılındığı bilinciyle her türlü temiz mekanda namaz kılınabileceği de bu hadisten çıkardığımız bir derstir.
En az bunlar kadar önemli ders, ilk Müslümanların hasta ziyaretine verdikleri önemden almamız gereken ibrettir. Müslümanların canlı ve başarılı bir sosyal hayat kurmalarını sağlayan faktörlerin başında gelen hasta ziyareti, cenaze teşyii, davetlere icabet, gündelik işlerde yardımlaşma, günümüzde giderek kan kaybeden geleneklere dönüşmüştür. Oysa sağlıklı ve dinamik bir toplumun kurulmasında bu sünnet ve geleneklerin önemli yeri vardır.

Bâb: Mestle Namaz Kılmak

44- İshâk b. Nasr bize anlatarak dedi ki: Ebû Üsâme bize el-A'meş'ten, o Müslim'den, o Mesrûk'tan, o Muğîre b. Şu'be'den şöyle dediğini nakletti:
Ben Allah ResûhVne (sav) abdest aldırdım. Mestleri üzerine mesnetti ve namaz kıldı.[8]

Şerh

İmam Buhârî bu hadis-i şerifi abdest bölümünde yer vermiştir. Hadise burada da yer verme sebebi, mestler ile namaz kılmanın sünnete uygun olduğunu göstermektir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılan hükümlerle ilgili 12 ve 13 no.lu hadislerin hüküm bölümlerine bakınız.

Ders

Bu hadisten alınabilecek dersler için 12 ve 13 no.Iu hadislere bakınız.

Bâb: "İbrahim Makamını Namazgah Edinin" Buyruğu Hakkında

45- Müsedde bize anlatarak dedi ki: Yahya bize Seyften (İbni Süleyman) anlatarak dedi ki: Mücâhid'in şöyle dediğini duydum:
İbni Ömer getirildi ve kendisine soruldu: Allah Resulü (sav) Kabe'ye nasıl girdi?

İbni Ömer anlattı: Ben (Kabe'ye) yöneldiğimde Allah Resulü (sav) çıktı. İki kapının arasında Bilâl'ı gördüm. Bilâl'e sordum: "Allah Resû
Evet, sen girdiğinde soluna gelen iki direk arasında iki rekat kılmış-ti. Sonra çıktı ve Kabe'ye yüzünü dönerek iki rekat namaz kıldı.[9]

Şerh

iki kapı arasında ayakta", ifadesiyle ilgili olarak kapının iki kanadı arasında şeklinde bir açıklama yapılmıştır. el-Kirmânî ise, buradaki musannayı (ikilik) hakîkî anlamında kullanmak suretiyle ikinci kapı ile, Kabe'yi inşa ettikleri zaman açmadıkları kapının kastedildiğini, Hz. Bilâl'ın (ra) bu ikisi arasında durduğunu söylemiştir.
Kabe'ye yüzünü dönerek" yani Kabe'nin kapısını karşısına alarak anlamında olduğu söylenmiştir.
Bu metinden çıkan zahirî mânâ, Makam-ı İbrahim'in Kabe'nin kapısında olduğudur. Hâlbuki ilim ehlinden gelen bilgiler, bunun aksi söylemektedir. Buna göre Makam-ı İbrahim'e doğru yönelmek farz değildir. Taberânî'nin riâyet ettiği İbni Abbâs'ın (ra) ifadesi de bu bâbda önemli bir bilgidir; "Kabe'de namaz kılmayı sevmiyorum. Çünkü orada namaz kılan biri, onun bir kısmını arkasında bırakmış olur."

Hüküm

Makam-ı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kılmak haccın sünnetle-rindendir. Kişi, eğer buna imkân bulamazsa ona yakın başka bir yerde iki rekat namaz kılar.
İmam Buhâri'nin bu hadis-i şerifi bu bölümde zikretme sebebi, makam-ı İbrahim'de namaz kılmanın sünnet olduğunu beyan etmek içindir. Bu, sünnet imkan bulup hacca gidenlerin terk etmemeleri gereken hac şartlarındandır.

Ders

Makam-ı İbrahim: Hz. İbrahim'in (as) Kabe'yi inşa ederken kullandığı iskele veya insanları hac görevini ifa ederken üzerine çıktığı taş olduğu söylenen ve günümüzde Kabe kapısının biraz gerisinde bulunan bir noktadır. (İlgili ayet-i kerime: Bakara, 125)

Bâb: Mescidde Abdest Bozmak

46- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) naklederek bildirdi ki:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sizden biri namazgahında namaz kıldığı müddetçe, abdestini bozmadıkça melekler ona salat eder ve şöyle derler: "Allahım! Onu bağışla! Allahım! Ona merhamat et![10]

Şerh

Melekler salat eder" ifadesindeki melekler hakkında el-Keşmihenî Hafaza veya Seyyare ya da daha genel bir melaike topluluğu olduklarını söylemiştir.
Abdestini bozmadıkça", ifadesi, abdestin bozulmasının bu hâlin sona ermesine delalet ettiğini göstermektedir. Kişi mescidde oturmaya devam etse dahi, abdestsiz olduğu için melekler ona salat etmezler. Mescidde abdest bozmak, balgam çıkarmaktan çok daha ağır bir fiil olduğu için, balgamın kefareti zikredilirken abdest bozmanın kefareti zikredilme-miştir. Mescidde özürlü olanlar dışında abdest bozanlar, meleklerin dua ve istiğfarından mahrum kalmak gibi ağır bir ceza ile muhatap olacaklardır. Bilindiği üzere meleklerin duaları kabul edilmesi umulan dualardır.

Hüküm

Mescid ve camilerde özür bulunmaksızın abdest bozmak mekruhtur. Çünkü bu, buraların saygınlık ve vakarıyla bağdaşmayacak türden bir fiildir.
Abdest bozmak için, mescid dışına çıkılmalıdır.

Ders

Cami ve mescitler, Kur'an-ı Kerim'de de bildirildiği üzere Yüce Allah'ın evleridir. Oraları inşa edip temiz tutmak kadar, oralara zaman ayırarak
imâr etmek de büyük sevaptır. Allah Resulü (sav), bu mübarek mekanlarda namaz kılanların, meleklerin dua ve istiğfarlarına nail olacaklarını haber vermek suretiyle biz Müslümanlara da çok önemli bir sır vermiş olmaktadır. Dualarının kabul edilmeleri ihtimali yok kuvvetli olan o masum varlıkların bağışlanma ve esirgenme niyazlarına konu olabilmek, hemen hepimiz için dünyada bulunmaz bir nimet olsa gerekir.
Gündelik hayatın kirleriyle mülevves olmuş ruhlarımızın arınması ve melâik-i kiramın dua ve niyazları ile mağfur olabilmek için cami ve mescitlerde daha

fazla kalmalı, oraları sıra savar gibi namaz kılınıp terk edilen mekanlara dönüştürmemeliyiz.
Unutmamalıyız ki Allah'ın evlerini imâr etmek; bildiğimiz tek anlamıyla camiler inşa etmek değil, aynı zamanda onları ruhlarımız ve nefeslerimizle yaşayan mekanlara dönüştürmemizdir.

Bâb: Kabe Ve Mescidlerin Kapıları Ve Bunları Kapatmak

47- Ebu-Nu'mân ve Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dediler ki: Hammâd b. Zeyd bize Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Mekke'ye geldi. Osman b. Talha'yi çağırttı. O, Kabe'nin kapısını açtı. Allah Resûiü (sav), Bilâl, Üsâme b. Zeyd ve Osman b. Talha içeri girdiler. Sonra kapı kapandı. Allah Resulü (sav) orada bir saat kadar kaldıktan sonra çıktılar.
İbni Ömer der ki: Hemen davrandım ve Bilâl'e sordum. O, içeride namaz kıldığını söyledi. Hangi tarafında diye sorunca "İki sütun arasında" dedi. Kaç rekat kıldığını sormayı unuttum.[11]

Şerh

Kapıyı kapattı", yani Kabe'ye girildikten sonra kapı arkalarından kapatıldı. Böyle yapılmasının hikmeti, Kabe'nin içinde namaz kılmanın sonrakiler tarafından da yaşanacak bir sünnete dönüşmesini, enmı sonrakiler tarafindan da yaşanacak bir sünnete dönüşmesini, en azından lifînların böyle zannetmelerini engellemekti. Allah Resûlü'nün (sav) kapıyı oirme gerekçesi, huzur ve huşu içinde şükür ve niyazda bulunma isteği de
Osman b. Talha'mn içeri alınma sebebi, Kabe anahtarlarını koruma azledildiği gibi bir kanaatin oluşmamasına yönelikti. Hz. Bilâl ve iÜsâme'nin alınması ise, Efendimizin sürekli hizmetinde bulunmaların-x dolayı idi.

Hüküm

Bu hadis-i şerif çerçevesinde mescidlerle ilgili bazı hükümleri zikret fayda görüyoruz:
1.Cami ve mescit kapılarını, içerideki eşyanın çalınma ihtimali bulunsa Lui namaz vakitleri dışında kapatmak mekruhtur.
2.Bir mescidin içerisi, arsası ve avlusu mescit sayıldığı gibi gökyüzüne »adar olan üst kısmı da mescit hükmündedir. Buna bağlı olarak cami ve mescitlerin

içinde yapılması mekruh olan fiillerin üstünde yapılmaları da mekruhtur.
3. Mescitlerin üstünlük sıralaması Hanefî mezhebine göre şöyledir: cid-i Haram, Mescid-i Nebevi, Mescid-i Aksa ve Mescid-i Kubâ. Mâlir'e göre ise en üstünü Mescid-i Nebevi, sonra Mescid-i Haram, sonra id-i Aksâ'dır. Bu mescitler dışındaki bütün cami ve mescitler eşittir.
4. Bir kimsenin kendi mahallesi veya sokağındaki mescitte namaz kılma-\ diğer mescitlerde kılmasından daha evlâdır. Ancak imamın daha Salih ve âlim olması durumunda, onun mescidinde kılmak daha faziletlidir.
Mescidlere saygılı ve temiz bir şekilde girmeli, mabedin huşu ve sükûnunu bozacak hareketlerden kaçınmalıdır. Girerken sağ ayakla girmeli ve Efendimize salat ü selâm getirip "Allahım! Lütuf kapılarını bize aç" diye dua etmeli, çıkarken de sol ayağı kullanmalı ve aynı duada bulunulmalıdır.
6. Mescidlerde yüksek sesle konuşmak, imam, müezzin ve vaizin görev icabı yaptıkları dışında mekruhtur.
7. Mescitte namaz kılanın önünden geçmek mekruh olduğu gibi, ön saflara geçmek için arkadakileri çiğneyerek geçmek de günahtır. Ancak ön saflar boşken arkaya oturmuş kimseleri aralayarak geçmek caizdir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en önemli ders, dini öğrenme konusunda gayretli ve meraklı olmamız gerektiğidir. Büyük sahabî İbni Ömer (ra) Efendimizin (sav) Kabe'ye giriş sebebini ve orada ne yaptığını merak etmiş ve içeriden çıktıkları anda Hz. Bilâl'e (ra) bunu sormuştur. Bu gayret ve merak, dinî konuları öğrenme noktasında bütün Müslümanlarda bulunması gereken bir niteliktir.
İkinci ders, her hangi bir konuda yetki ve tecrübe sahibi kimseyi dışlamamak, gururunu incitmekten sakınmaktır. Nitekim Allah Resulü (sav) Mekke'nin fetih günü Kabe'nin anahtarlarını o an hâlâ müşrik olan Osman b. Talha'yı çağırtarak getirtmiş ve kapıyı ona açtırarak, içeriye onu da almıştır. Daha sonra Müslüman olan Osman b. Talha ve ailesi Kabe'nin anahtarlarını muhafaza etme görevini sürdürmüşlerdir. Buradan anladığımız, yeni bir yapıyı kurarken güçlü gelenekleri dinin uygun gördüğü çerçevede yıkmamak gerektiğidir.

Bâb: Mescidde Halka Olmak Ve Oturmak

48- Müsedded bize^anlatarak dedi ki: Bişr b. el-Mufaddal bize anlattı ki: Ubeydullah Nâfı'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:

Allah Resulü (sav) minberde iken bir adam şu soruyu sordu:
Gece namazı hakkında ne düşünüyorsun? Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
İkişer ikişer (kılar). Sabah vaktinin girmesinden endişe ederse bir rekat kılarak vitir eder. Böylece kıldığı vitirlenmiş olur.
O şöyie derdi: Namazınızın sonunu vitir kılın. Allah Resulü (sav) bunu emretti. [12]

Şerh

Adamın biri sordu" ifadesinde soru sahibinin kimliği tespit edilememiştir.
"Ne düşünürsün?" fiili, ru'yet kökünde kullanıldığı zaman ilim ve bilgi, re'y kökünde kullanıldığı zaman görüşlerden her hangi biri anlamına gelir.
"O şöyle derdi" ifadesinde kastedilen kişi Nâfı'dir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkan hüküm, cami ve mescitlerde ilim halkalarının kurulmasının sünnet olduğudur. Bu halkalarda oturanlar belli bir âdâb içerisinde dinler, akıllarına takılanları da yine âdâb dâiresinde minberde oturan ilim sahibine sorarlar. Bu usûl, Allah Resûlü'nün (sav) devrinde yaşanmış ve O'nun tarafından teşvik edilmiştir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak derslerin başında dinimizin ilme ve ilim öğrenmeye verdiği önem gelir. Cami ve mescitler, sadece namaz kılınan mekanlar olmamalı, aynı zamanda insanların eğitilip aydınlatıldıkları ilim yuvalan olmalıdırlar.
Günümüzde Cuma hutbeleri ve vaazları dışında cami ve mescitler, halkın namaz vakitlerinde doldurup bunun dışında uğramadıkları mekanlara dönüşmüşlerdir. Hâlbuki dinamik bir Müslüman toplumda cami, önemli bir sosyal merkezdir. Müslümanlar bir çok merasimin en azından ön hazırlığını orada yapar, davetlerini orada duyurur, acılarım ve sevinçlerini orada paylaşırlar.
Kandillerde dağıtılan şekerler ve dökülen gül suları, cenazelerin ardından dağıtılan aşlar, düğünlerin ardından dağıtılan lokumlar ve benzeri gelenekler günümüzde neredeyse unutulmak üzeredir.
Tabii en önemlisi de cami ve mescitlerde eğitim, öğretim ve aydınlatma faaliyetlerinin iyice körelmesidir. Bütün bu sünnet ve gelenekler, onları yeniden

diriltecek aydın görevlileri beklemektedir.

Bâb: Mescitte Halka Olmak Ve Oturmak

49- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Eyyûb'dan, o Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) hutbe verirken adamın biri geldi ve Allah Resû-hVne (sav) "Gece namazı nasıldır?" diye sordu.
Allah Resulü (sav) "İkişer ikişerdir. Sabah namazının vaktinin girmesinden endişe edersenbir rekatle vitir et. Böylelikle kıldığın bütün namazı vitr etmiş olursun" buyurdu.
el-Velîd b. Kesîr dedi ki: "Ubeydullah b. Abdillah bana anlatarak dedi ki: İbni Ömer (ra) onlara şunu anlatmış: Allah Resulü (sav) mescitte iken adamın biri ona seslendi..[13]

Şerh

İmam Buhârî'nin bu hadisi burada zikretme sebebi, mescidde halka kurulması ve mescitte oturmanın sünnet olduğunu göstermek içindir. El-İsmailî ise, hadiste bunlara delil teşkil edecek bir hüktüm bulunmadığını söylemektedir. Buhârî, sahabenin mescitte Allah Resûlü'nü (sav) dinlemek üzere oturmalarını, halka yaparak oturmaya benzetmiştir. Ancak bazı âlimlere göre O'nun mescitte hitabı, insanların saf hâlinde oturup dinlemeleri şeklinde olup bir tür sohbet veya tedrisat halkası biçiminde değildir. Bir başkası ise, hadisten mescitte oturmaya dair hüküm çıktığını söylemiştir.
Her halükarda, mescitte bir bilgi alışverişinin olduğu muhakkaktır. Bir soru sorulmakta ve ona cevap verilmektedir.

Hüküm

Bu hadisten hem bâb başlığıyla ilgili, hem de gece namazıyla ilgili hükümler çıkarmak mümkündür. Mescitte ilim halkası kurulmasına dair bir önceki hadiste (48 no.lu hadis) bilgi verildiği için buna tekrar girmek istemiyor, sadece gece namazıyla ilgili fıkhı hükümleri kısaca zikretmek istiyoruz:
Gece namazı (teheccüd), yatsı namazından sonra uyumadan veya bir miktar uyuyup kalktıktan sonra kılınan nafile namazdır. Allah Resûlü'ne (sav) farz kılındığı için, kendisi bu namazı devamlı surette kılmıştır.
Teheccüt namazı, her iki rekatte bir selam vermek üzere iki rekatten sekiz rekate

kadar kılınabilir. İki rekatte bir selam verilmesi daha faziletli görülmüştür.
Teheccüt namazını itiyat hâline getirmiş biri onu özürsüz olarak terk etmemelidir. Çünkü Efendimiz'in de (sav) buyurdukları üzere amellerin en sevimlisi devamlı olanlarıdır.

Ders

Gece namazı, günümüzde Müslümanların genel olarak ihmâl ettikleri bir sünnete dönüşmüştür. Hâlbuki kalplerin diri tutulması, manevî kalkınmanın başlaması gece namazına devam edilmesiyle mümkün olabilecektir. İnsanlar, imanlarını gece ibadetiyle takviye etmeli, nefsleriyle giriştikleri mücadelede gece namazı silahından yararlanmalıdırlar. Herkesin sıcak yataklarında uyudukları bir saatte kişinin Rabbiyle baş başa kalması, belki perdelerin aralanmasına vesile olarak kalp gözlerinin açılmasını sağlayacak, gecenin ağabeytleri çok büyük armağanlara boğulmuş olarak sabaha çıkacaklardır.

Bâb: Çarşı Mescidinde Namaz Kılmak

50- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Ebû Muâviye bize el-A'meş'ten, o Ebû Salih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Cemaat ile kılınan namaz. Kişinin evinde kıldığı namazdan, çarşıda kıldığı namazdan yirmibeş derece daha üstündür. Sizden biri abdest alıp onu güzelce yaptığında ve namazdan başka bir niyeti olmaksızın mescide yürüdüğünde, mescide girinceye kadar attığı hiçbir adım yoktur ki Yüce Allah onu bu adımı sayesinde bir derece yükseltip bir de günahını bağışlamasın. Mescide girdiğinde ise, namazgahında oturduğu'müddetçe abdestini bozmadıkça melekler onun için salat eder ve "AHahım! Onu bağışla!", "Allahim! Ona merhamet et!" diye duada bulunurlar. [14]

Şerh

Güzelce yapar", ifadesiyle murat edilen, abdesti farzlarına ve sünnetlerine riâyet ederek güzelce almaktır.
İmam Buharı, bu hadisi cemaatle namazın fazileti bölümünde de zikretmiştir. Meleklerin namazı bekleyen kişi için dua ve istiğfarda bulunmaları ise daha önce 46 no.lu hadiste geçmiştir. HÜKÜM
Bu hadisten çıkan hükümlerin başında cemaatle namazın ferdî namaza göre

yirmi beş (bazı rivayetlerde yirmi yedi) derece üstün olduğudur.
Hanefî mezhebine göre akıl baliğ ve hür Müslümanların Cuma namazını cemaatle kılmaları farz, diğer ferz namazları cemaatle kılmaları ise sünnet-i müekkededir.
Mâlikîler ve bir kısım Şâfiîler de aynı görüştedir. Hanbelî ve Zahirî mezhebine göre ise diğer farz namazları cemaat ile kılmak vaciptir.

Ders

Dinimiz, başta Cuma namazı olmak üzere farz namazların cemaat ile kılınmasına büyük önem vermiştir. Yalnız kılınan namaza göre vaat edilen katlarca fazla sevaba nail olmak ve Müslümanlar arasındaki birlik ve beraberliği devam ettirmek için cemaat ile namaza devam edilmelidir.
Cemaat ile topluca namaz kılmak İslam ümmetinin en önemli sembollerinden ve iman alâmetler indendir. İslamiyet bir çok farizada olduğu gibi namazda da cemaat ile yapılmasını teşvik etmiş, bunu kılınan namazın kabul edilmesini sağlayan faktörler arasında saymıştır. Öte yandan namaz esnasında ve sonrasında yapılan toplu duaların, huzur-i ilâhide kabul edilme ihtimalleri çok daha yüksektir.

Bâb: Mescidde Ve Başka Yerlerde Elleri Kenetlemek

51- İshâk bize anlatarak dedi ki: en-Nadr b. Şumeyl bize anlatarak dedi ki: İbni Avn bize İbni Sîrîn'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) bize iki akşam namazından birini kıldırdı. (İbni Şîrîn der ki: Ebû Hüreyre (ra) adını söylemişti, fakat ben unuttum.) Bize iki rekat kıldırdıktan sonra selam verdi. Mescitteki kütüğün yanına vardı ve ona yaslandı. Öfkeli gibi duruyordu. Sağ elini sol elinin üzerine koydu. Parmaklarını kenetledi ve sağ yanağını sol elinin üzerine koydu. Tez canlılar mescidin kapılarından çıktılar ve "Namaz kısaldı mı?" dediler. Ebu Bekir (ra) ve Ömer (ra) de cemaatin arasında bulunuyordu. O ikisi, O'nunla (bu konuda) konuşmaktan çekindiler. Cemaatin içinde elleri uzun olduğu için "İki elli Zül yedeyn" diye bilinen bir adam vardı. Bu adam Allah Resûlü'ne (sav) sordu:
Ey Allah'ın Resulü! Sen mi unuttun, yoksa namaz mı kısaldı?
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:
Ne ben unuttum, ne (namaz) kısaldı! Sonra cemaate döndü:
Zül-yedeyn'in dediği gibi mi oldu? diye sordu.
Evet, dediler. Bunun üzerine tekrar öne geçti ve kılmayıp bıraktığı kısmı kıldırdı.

Sonra selam verip tekbir getirdi ve her zamanki secdesi gibi yahut daha uzun bir secdeye kapandı. Sonra başını kaldırdı, tekbir getirdi, sonra tekrar tekbir getirdi ve ilk secdesi gibi daha uzun secdede kaldı. Sonra başını kaldırdı ve tekbir getirdi. -Belki de ona sordular-sonra selam verdi mi? "Bana haber verildi" diyordu.

Imrân b. Husayn der ki: Sonra selam verdi.[15]

Şerh

"Belki de ona sordular: Selam verdi mi?" ifadesinde soru sorulan kişi, İbra Sîrîn'dir. Ona sorulan soru, hadisin aslında "Sonra selam verdi. "Bana haber verildi" diyordu" ibaresinin bulunup bulunmadığıdır.

Hüküm

İmam Buhârî, bu hadis-i şerifi mescidde elleri bağlamak ve parmaklan kenetlemenin caiz olduğunu belirtmek için zikretmişse de hadisin asıl konusu namazda sehiv yani hata ve unutkanlıktır. Bununla ilgili hükümleri şöyle sıralayabiliriz:
Sehiv secdeleri, bir namazın vaciplerinden birini hata ile veya ertelemeden dolayı o namazın sonunda yapılması gereken iki secde ile teşehhüdden ve salavat-ı şerife ile iiüadan ibarettir.
Sehiv secdesinin yapılışı:
Son ka'dede yalnız tahiyyât okunduktan sonra iki tarafa selam verilir, bundan sonra tekbir getirerek secdeye varılıp üç kere Sübhâne Rabbiye 7-A 'lâ okunur. Sonra tekbir ile secdeden kalkılır ve bir teşbih miktarı durulduktan sonra tekrar tekbir ile secdeye varılır. Yine üç defa Sübhâne Rabbiye 'l-A 'lâ okunduktan sonra tekbir ile kalkılır ve et-Tahiyyât ile sala-vât-ışerife okunur. Daha sonra önce sağa, sonra sola selam verilerek namaz tamamlanmış olur.
Sehiv secdesi yapılacağı zaman sadece sağ tarafa selam vermek ihtiyata daha uygundur. Özelliklecemaatle kılınan namazda, imamın sadece sağ tarafa selam vermesi, cemaatin dağılmasını önlemek bakımından gereklidir.
Sehiv secdesi Hanefî mezhebine göre vacip iken Mâlikîlere ve Şâfnlere göre sünnettir.
Namazda her hangibir farzın kasden veya sehven terk edilmesi hâlinde o namazın tekrar kılınması gerekir. Sehvi secdesi, ancak vaciplerin unutulmasını veya bunlarla ilgili hataları telafi edebilir. Farzlarda yeterli olmaz.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız en önemli ders, İslam cemaatini ilgilendiren bir konuda hata veya yanlışlık gördüğümüz zaman bunu dile getirmekten geri durmamak ve uygun bir dille bunu açıklamak gereğidir. Nitekim hadise konu olayda Zül-yedeyn lakaplı sahabî bu cesareti göstermek suretiyle, hem Allah Resûlü'nün (sav) hem de arkasındaki cemaatin namazlarının eksik kalmamasını sağlamıştır.

Bunu sadece namazla sınırlamak da yanlış olur. Çünkü hemen hepimiz, aile hayatında veya gündelik yaşantımızda bu tür hata ve kusurlarla karşılaşabiliriz. Bu gibi durumlarda uygun bir dille hatırlatıcı olmak ve yanlışlıkların düzeltilmesine aracı olmak, gerçekten medeni cesaret isteyen bir erdemdir. Çoğu kimse çeşitli kaygılarla bu erdemli davranışı sergilemekten çekindiği için hata ve yanlışların toplumda daha hızlı bir şekilde yayıldığını görmek hiçbirimiz için şaşırtıcı olmamalıdır.

Bâb: İmamın Sütresi Arkasındakiler İçin De Sütredir

52- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bana îbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o Abdullah b. Abbas'tan naklederek dedi ki: (İbni Abbâs) şöyle dedi:

Bir dişi eşeğe binmiş olarak geldim. O sırada ergenlik çağına yaklaşmıştım. Allah Resulü (sav) Mina'da duvarsız bir hâlde namaz kıldırıyordu. Safın bir bölümünün önünden geçtim ve eşeği serbestçe otlaması için salıverdim. Sonra da safa katıldım. Bu (hareketim) yadırganmadı.[16]

Şerh

Bu hadiste geçen lafız ve ibarelerin şerhi için 1 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılan şer'î hükümler için 1 no.lu hadise bakınız.

Ders

Hadis-i eriften çıkarılacak dersler için 1 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Kabe'de Sütunlar Arasında Cemaatsiz Namaz Kılmak

53- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav), Üsâme b. Zeyd, Osman b. Talha ve Bilâl ile Kabe'ye girdi. (İçeride kalma vaktini) uzattı. Sonra çıktı. O'nun ardından Kabe'ye ilk giren insan ben olmuştum. Bilâl'e nerede namaz kıldığını sordum. "Ön iki sütun arasında" dedi.[17]

Şerh

İnsanların ilki oldum" ifadesinde Abdullah b. Ömer'in (sav) Peygamber Efendimiz (sav) çıkar çıkmaz Kabe'ye girdiğini anlamaktayız.
Ön iki sütun arasında" ifadesinin açıklamasıyla ilgili olarak Allah Resûlü'nün (sav) bir sütunu sağına, bir sütunu soluna aldığı ve üç sütunu de arkasında bıraktığı söylenmiştir. el-Kirmânî 'sütun' kelimesinin cins isim olduğu için bir sütunu olduğu gibi iki sütunu da ifade edebileceğini söylemiştir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften de anlaşılacağı üzere, Kabe'de ön sütunlardan biri sağa, diğeri sola alınarak namaz kılınabilir. Diğer mescidlerde ise sütunlar arasında cemaat ile veya cemaat olmaksızın her şekilde namaz kılınabilir. Bununla ilgili herhangi bir sınırlama yoktur.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 47 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Kabe'de Sütunlar Arasında Cemaatsiz Namaz Kılmak

54- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah'tan, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) Üsâme b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha ile Kabe'ye girdi. Kapıyı üzerine kapattı. İçeride bir süre kaldı. Çıktığında Bilâl'e Allah Resûlü'nün

(sav) içerde ne yaptığını sordum. Şöyle dedi:
Bir sütunu soluna, bir sütunu sağma, üç sütunu da arkasına aldı. Kabe o sıralar altı sütuna sahipti. Sonra namaz kıldı. İsmail bize dedi ki: Mâlik bana anlatarak dedi ki: İki sütunu sağına aldı.[18]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi için önceki 47 ve 53 no.lu hadislere bakınız.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılan hükümler için 53 no.lu hadise bakınız.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılacak dersler için 47 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Sütunlar Arasında Cemaatsiz Namaz Kılmak

55- İbrahim b. el-Münzir bize anlatarak dedi ki: Ebu Damre bize anlatarak dedi ki: Musa b. Ukbe bize Nâfi'den şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer (ra) Kabe'ye girdiği zaman aynı istikamette yüzü yönünde ilerler, kapıyı tam arkasına alır, önündeki duvarla arasında üç arşın kalıncaya kadar giderdi. (Orada) namazını kılar ve bunun için Bilâl'in (ra) Allah Resûlü'nün (sav) namaz kıldığı yer olarak bildirdiği yeri bulmaya çalışır, sonra da şöyle derdi: Bizden biri için Kabe'nin dilediği hangi tarafında kıldığının sakıncası yoktur.[19]

Şerh

"Üç arşın" ifadesindeki arşın, bir uzunluk ölçüsü olup 68.58 cm miktarındadır.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkan hükme göre bir Müslüman, Kabe'nin içinde istediği noktada namaz kılabilir. Bu meyanda Allah Resûlü'nün (sav) namaz kıldığı yeri araştırmasına gerek yoktur.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders Sahabe-i Kirâmdaki Peygamber sevgisidir. Onlar, Efendimizi öyle severlerdi ki, söz ve fillerini aynen taklit etmeye, O'nun gibi olmaya çalışırlardı. Sahabe neslinin bütün İslam tarihi içindeki mümtaz makamlarının sebebi de bu olsa gerekir. Onlar, Peygamber efendimizin emirlerini uygularken, akıl ve mantığı bile devreden çıkarmaya çalışır, sonunda muhakkak ölüm de olsa gözlerini karartıp sonuna kadar giderlerdi. Zaten Sahabe kuşağının az zamanda büyük işler başarmalarının sebebi de bu olsa gerekir. Bu hadisede Abdullah b. Ömer'in (ra) davranışı, günümüzde bir çok Müslüman tarafindan bile anlaşılması zor olan bir davranış biçimidir. Hadiste gördüğünüz gibi, kendisi Kabe'nin her tarafında namaz kılınabileceğini söylerken, O'nun namaz kıldığı yeri bulabilmek için olağanüstü titiz davranırdı. Sahabe-i Kiramın Peygamber (sav) sevgisi işte böyle olağandışı bir duyguydu.

Bâb: Namaz Lalanın Önünden Geçenin Günahı

56- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ömer b. Ubeydullah'm azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, o Büsr b. Saîd'den şunu nakletti: Zeyd b. Hâlid onu Ebû Cüheym'e göndererek namaz kılanın önünden geçenin durumu hakkında Allah Resûlü'nden (sav) ne duyduğunu sordu. Ebû Cüheym (ra) şöyle dedi:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz kılanın önünden geçen kimse, (yüklendiği vebali) bilecek olsaydı, kırk (vakit) beklemek kendisi için onun önünden geçmekten daha hayırlı olurdu.

Ebu'n-Nadr dedi ki: Kırk gün mü, kırk ay mı, kırk yıl mı dedi bilmiyorum.[20]

Şerh

"Üzerine düşen" ifadesi el-Keşmihenî tarafından "günah" kelimesiyle birlikte zikredilmiştir. Ancak bu ilâve hadisin bir çok sahih kitabdaki rivayetinde mevcut değildir. Nevevî de Şerhu 'l-mühezzeb adlı eserinde bu ziyade olmaksızın nakletmiştir.
Kırk (vakit) durması", yani üstlendiği vebalin büyüklüğünü bilse, geçmeyip beklemesi kendisi için daha hayırlı olurdu, el-Kirmânî'ye göre sürenin belirsiz bırakılması, işlenen günahın büyüklüğünü ve önemini göstermek içindir.
Konuyla ilgili Ebû Hüreyrc (ra) hadisinde 'yüz yıl beklemesi' ibaresi yer

almaktadır. Hadisin söyleniş tarzı, caydırma ve korkutma olduğu için 'kırk' sayısının belirsiz bırakılması, daha müessir olacaktı.
Nevevî'ye göre bu hadis, namaz kılanın önünden geçmenin haram kılınışının delilidir. Hadisin üslûbunda bulunan şiddetli yasak ve ağır tehdit, bu fiilin büyük günahlar arasında sayılmasını gerektirmiştir.

Hüküm

Açık alanda veya namazda önünden geçilmesi ihtimâli bulunan yerlerde sütre koymak sünnettir. Sütre en az bir arşın (68.58 cm) yüksekliğinde olur. Dikine konması mümkün olmazsa yatay olarak konur. Masa, sandalye, perde ve sehpa gibi eşyalar da sütre olarak kullanılabilir.
Namaz kılan birinin önünden geçmek büyük bir günah ve edebe aykırı bir davranıştır. Namazdaki kimse, önünün kesilmemesi çin "Sübhânallah" diyerek, yahut eliyle göiyle işarette bulunarak geçme durumunda olan kimşeyi uyarabilir.
Namaz kılanın önünden geçmenin vebaline dair bir çok hadis-i şerif rivayet edilmiştir.

Ders

Müslüman, duyarlı ve dikkatli olmalıdır. Bu erdemlerini en fazla sergilemesi gereken alanların başında ibadetle ilgili konular gelir. Bu nedenledir ki namaz kılan bir kardeşinin önünden geçmek, duyarlı ve bilinçli bir Müslümandan beklenebilecek son harekettir.
Mescit ve camilerde ön safları boş bırakarak arka saflara yığılanların önlerinden geçmek buna dâhil değildir. Çünkü bu durumdakiler, cemaat ile namaz âdabına uymamak suretiyle bunu hak etmiş olurlar. Unutulmamalıdaki cami veya mescitte saf oluşturma imamın tam arkasından başlar ve sağa sola doğru tamamlanarak gerçekleşir. Bu toplu ibâdet düzeni içinde uyulması gereken kuralların başında gelir.

Bâb: Aşın Sıcakta Öğle Namazını Serinliğe Bırakmak

57- Eyyûb b. Süleyman b. Bilâl bize anlatarak dedi ki: Ebû Bekir bize Süleyman'dan anlatarak dedi ki: Salih b. Keysân, el-A'rac Abdurrahman ve başkası Ebû Hüreyre'den (ra), Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nâfi, İbni Ömer'den (ra) şöyle dediklerini nakletti:
Sıcak şiddetlendiği zaman namazı serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın

şiddetlenmesi, cehennemin kaynamasındandır.[21]

Şerh

Serinliğe bırakın" ifadesiyle murat edilen namazın, biraz ertelenmesi ve ortalığın serinlemesinin beklenmesidir. Buradaki serinliğe bırakma emrinin müstehaplık, aydınlatma hatta vâciplik ifade ettiği dahi söylenmiştir. İlim ehlinin ekserisi, bu emri müstehaplığa yorarak, havanın çok sıcak olduğu günlerde öğle namazının ertelenmesini müstehap saymışlardır. Bu hüküm cemaat namazı için geçerli olup ferdî kılınacak namaz için vaktinde kılmak daha uygun bulunmuştur. Mâlikîler ve Şâfiîler bu görüştedir.
Hanbelî mezhebinde böyle bir ayrım yapılmayarak her ikisi de müsavi tutulmuştur. Hanefîlerden et-Tahâvî ve diğerleri de öğle namazının serinliğe bırakılmasını uygun görmüşlerdir.
Cehennemin kaynamasından dolayıdır" ifadesinde murat edilen, o vakitte genişlemesi ve derin nefes almasındandır.
Ertelemenin öğle namazıyla sınırlı olduğu söylenmiştir ki, sıcağın dayanılmaz olduğu tek vakit de budur. Diğer vakitlerde böyle bir uygulamaya genellikle ihtiyaç duyulmaz. Esas itibariyle aşırı sıcağın cehennemin kaynamasından doğması anıklaması da,aşırı sıcağın doğurduğu sıkıntı ve bu sıkıntının namazda bulunması gereken huşu ile bağdaşmamasıdır.

Hüküm

Yaz mevsiminin aşırı sıcaklarında öğle namazını serinliğe ertelemek müstehaptır. Hanefî mezhebinin görüşü bu yöndedir.

Ders

Dinimizin en temel prensiplerinden olan kolaylaştırıcı olup zorlaştırıcı lmak esasının canlı bir numunesini bu hadis-i şerif vesilesiyle bir kez daha görmekteyiz. İslamiyet, insanlara hayatı zorlaştırmak için değil bilakis koîaşlaştırmak için gelmiş bir dindir. Yazın aşın sıcağında yaşlıyı, hastayı düşünerek cemat ile namazı biraz erteleyerek ortalığın serinlemesini beklemek, ne kadar ince bir düşüncenin eseridir. Yüce dinimizin bu boyutunu, dinî ve içtimaî hayatın bir çok alanında gözlemlemek mümkündür. Çünkü bu dinin mübelliği olan Rahmet Peygamberi (sav) şöyle buyurmuştur:
"Kolaylaştırın zorlaştırmayın, sevdirin nefret ettirmeyin! "(Ebû Dâvud, Edeb 20;

Müslim, Cihâd 6)

Bâb: Aşırı Sıcakta Öğle Namazını Serinliğe Bırakmak

58- Ali b. Abdiilah el-Medînî bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize anlatarak dedi ki: Bunu ez-Zührî vasıtasıyla Saîd b. el-Müseyyeb'den, onun kanalıyla Ebû Hüreyre'den (ra) hıfzettik:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Sıcak şiddetlendiğinde namazı serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasından dolayıdır. Cehennem Rabbine "Ey Rabbim! Bir kısmım, bir kısmımı yedi" diye şikâyette bulunmuş, bunun üzerine cehenneme, bir nefes kış ayında, bir nefes de yaz ayında olmak üzere iki nefese izin verilmiştir. Duyduğunuz sıcağın en şiddetlisi ile soğuğun en şiddetlisi işte budur.[22]

Şerh

"Cehennem şikâyette bulundu" ifadesinde, cehennemin bu şikâyetinin hâl diliyle mi, yoksa sözlü olarak mı olduğu noktasında ihtilaf edilmiştir. Örneğin İbni Abdi'1-Berr her iki görüşün de açıklama ve destekleri var olmasına rağmen birincinin daha tercihe şâyân olduğunu söylemiştir, îyâz da bunu belirtmiştir. Kurtubî bu konuda tevil ve yoruma gerek olmadığını Efendimizin söylediği sözün hakikati üzere anlaşılması gerektiğini söylemiştir. Nevevî de aynı istikamettegörüş belirterek söylendiği şekilde anlaşılması gerektiğini söylemiştir. Kadı Beydâvî ise mecazî anlama yorulmasının daha doğru olacağını söylemiştir.
Bu hadis-i şerife Mutezile ve diğerlerinin cehennemin kıyamet günü yaratılacağına dair söylediklerinin de reddi söz konusudur.
Hadisle ilgili bir iliğer huşur, bazılarının bu hadisin soğukta da namazın ertelenebileceği gibi bir ruhsatı meşru kılacağı yönündeki endişeleridir ki hiçbir âlim bunu dile getirmemiştir.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek şer'î hüküm bir önceki 58 no.lu hadiste zikredilmiştir.

Ders

Hadis-i şeriften çıkaracağımız ders, cehennemin yaygın olarak bilinenin aksine

sadece aşırıcı sıcak değil, aynı zamanda aşırı soğuk da barındırdığıdır. Dünyanın ateşine ve soğuğuna bile dayanmak zorken cehennemin o inanılmaz sıcağına ve kavurucu ateşine, ilikleri donduran soğuğuna dayanmanın ne çetin bir iş olacağı açıktır. Şu hâlde kendimizi ve sevdiklerimizi, hatta bütün insanlığı o yakıcı ve dondurucu azap yuvasından kurtarmak için elimizden geleni yapmalıyız. Unutmamak gerekir ki hiçbir zaman, geç kalınmış sayılmayız.
"Ey insanlar! Kendinizi ve yakınlarınızı yakıtı insanlar ve taşlar olacak bir ateşten koruyun!" (Tanrım, 6)

Bâb: İkindi Namazını Kaçıranın Günahı

59- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: İkindi namazını kaçıran kimse sanki ailesi ve malı helak edilmiş kimse gibidr.
Ebû Abdillah dedi ki: Bir adamın yakınını öldürdüğünüz veya malına el koyduğunuz zaman ona vitirde bulunmuş olursunuz.[23]

Şerh

Ailesi helak edilmiş", ifadesinde kullanılan 'vütire' fiili iki mef ûle sahip olup biri öldürülen aile, diğeri ailesi öldürülen kimsedir. Anlamı, kişinin ailesi ve malının musibet ve helake uğramasıdır. Fiilin anlamının, kişinin sevdikleri ve malının alınarak tek başına kalakalmasından türe-diği de söylenmiştir.
el-Mühelleb ve onu izleyen sarihler, ikindi namazmı kaçırmayla murat edilenin cemaat ile kılmak olduğunu, yoksa güneşin kızarması veya kaybolması suretiyle vaktinin geçirilmesi olmadığını söylemişlerdir.

Hüküm

Bu hadis-i şerif, ikindi namazının faziletine dair söylenmiş olup bu namazı cemaat ile Ummasını ısrarla teşvik etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de "Na-tazlara ve orta namaza devam edin" buyruğunda geçen 'orta namazı'nın imdi Namazı olduğu da söylenmiştir. Tabii ki farz namazlardan birinin ^yle bir hususiyetle tahsisi, ancak özendirme ve sakındırma (terğîb ve ,rhîb) babında görülebilir. Yoksa bütün farz namazlar, fazilet ve farziyet rakımından müsavidirler.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarmamız gereken en mühim ders, cemaat ile nabzi mümkün olduğenca kaçmnamak gereğidir. Bu hadiste Allah Resulü sav) ikindi namazım" kaçıran kimseyi, sevdiklerini ve mallarını yitirip acılar çırıl çıplak kalan kimseye benzetmektedir.

Bir insan için düşünülebilecek en kötü durum, her halde bu olsa gerekir. 3öyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınırız.

---

[1]

[2] Buhârî, gusl/271, salât/344, cum'a/1039, 1105, cizye/2935, megâzî/3954, edeb/5692; Müslim, hayz/509-510, salâtu'l-musâfirîn/1177-1180; Tirmizî, salât/436, isti'zân/2658; Nesâî, tahâret/225, gusl/412; Ebû Dâvud, salât/1098-1099; İbn Mâce, tahâret/458, 606, ikâmetu's-satât/1313, 1369; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25652, 25660, 26111; Mâlik, nidâ/323; Dârimî, salât/1416-1417.

[3] Buhârî, vudû/176, 196, 199, salât/350.. 375, cihâd/2702, 4069, libâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmızî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 81; Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, îahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu mus-nedi'l-K.ûfiyym/17432, 17440, 17461, 17-569, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, ta-hâret/64; Dârimî, tahâret/707.

[4] Buhârî, salât/353, hac/1442, 1707, 1711, libâs/5348, 5356, 5358, 5399, 5404; Müslim, hac/2012-2014; Tirmİzî, hac/763; Nesâî, menâsiku'i-hac/2618-2619, 2621, 2626-2627, 2632-2633; Ebû Dâvud, menâsik/1554; İbn Mâce, menâsik/2920, 2923; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn mine's-sahâbe/4222, 4252, 4310, 4510, 4603, 4636, 4664, 4761, 4831, 4860, 4885, 4919, 4946, 4992, 5056, 5073, 5170, 5215, 5296, 5638, 5731, 5964, 5984; Mâlik, hac/624-625; Dârimî, menâsik/1730,1732

[5] Buhârî, saiât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiya/3116, menâkib/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nİkâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, keiârât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/3899, 1947, ticârât/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11505, 11554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 33471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmİ/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.

[6] Buhârî, salât/359, mevâkîtu's-salât/544, ezân/820, 825; Müslim, mesâcid/1020-2022; Tirmizî, salât/141; Nesâî, mevâkît/542-543, sehv/1345; Ebû Dâvud, salât/359; İbn Mâce, salâtööl; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22922, 22967, 24282, 24915, 25025; Mâlik, vukûtu's-saIât/3; Dârimî, salât/1190.

[7] Buhârî, saIât/365, ezân/648, 690-691, 763, cum'a/1047, savm/1778, mezâlim/2289, nikâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvud, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedi't-müksirîn/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, salât/1228, 3276.

[8] Buhârî, vudû/176, 196, 199, salât/350, 375, cihâd/2702, 4069, libâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmizî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 81; Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, tahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu mus-nedi'l-KÛfiyyîn/17432, 17440, 1?461, 17469, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, ta-hâret/64; Dârimî, tahâret/707.

[9] Buhârî, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsiku'l-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hatıbel, musnedu'l-müksirîn/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bakî musnedi'l-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî, menâsik/1792.

[10] Buhârî, vudû/170, salât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, bed'ul-haik299Ü, tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, saIât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10090, 10116, 10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Dârimî, salât/1245.

[11] Buharı, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741,

menâsiku'I-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirin/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bakî musnedi'I-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî, menâsik/1792.

[12] Buhârî, satât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâtu'l-musâfırin/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, saiât/401, 423; Nesâî, kıyâmu1!-leyl/1648-1656, 1644, 1674, 1676; EbûDâvud, salât/1211, 1226; İbn Mâce, İkâmetu's-salât/1164-1166, 1312; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nidâ/241, 247, 251-252;Dârimî, salât/1422

[13] Buharı, saIât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâtu'l-musâfmn/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, salât/401, 423; Nesâî, kıyâmu'l-leyl/1648-1656, 1644, 1674, 1676; Ebû Dâvud, salât/1211, 1226; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1164-1166, 1312; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nidâ/241, 247, 251-252; Dârimî, saIât/1422.

[14] Buhârî, vudû/170, salât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, bed'ul-halk2990, tef-sîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10090, 10116, 10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Dârimî, salât/1245.

[15] Buhârî, salât/460, ezân/673-674, cum'a/1151-1153, edeb/5591, ahbâru'İ-âhâd/6709; Müslim, mesâcid/896-897; Tirmizî, salât/360, 365; Nesâî, sehv/1209; Ebû Dâvud, saîât/856-858; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/1204; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6903, 7070, 7342, 7486, 8649, 9099, 9401, 9545, 9660, 10467; Mâlik, nidâ/195-196; Dârimî, salât/1458.

[16] Buhârî, salât/463, czân/814, hac/1724, megâzî/4060; Müslim, saIât/780, 781; Tirmİzî, salât/309; Nesâî, kıble/744, 746; Ebû Dâvud, saİât/714-715; İbn Mâce, İkâmctu's-salât/937; İbn Hanbcl, musncd-İ Benî Hâ-şim/1793, 1991, 2256, 2667,2749, 2862, 3001, 3136, 3275; Mâlik, nidâ/332; Dârimî, saIât/1379.

[17] Buhârî, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsikıTl-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bakî musnedi'I-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî, menâsik/1792.

[18] Buhârî, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsiku'l-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bakî musnedi'l-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Darimî,
menâsik/1792.

[19] Buhârî, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsiku'I-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hdhbel, musnedu'I-müksirîn/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bâkîmusnedi'l-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/683; Dârimî, menâsik/1792

[20] Buhârî, salât/480; Müslim, saIât/785; Tirmizî, salât/308; Nesâî, kıble/748; Ebû Dâvud, salât/601; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/935; İbn Hanbel, musnedu'ş-Şâmiyyîn/16882; Mâlik, nidâ/329; Dârimî, salât/1380-1381.

[21] Buhârî, mevâkîtu's-salât/502, 504, bed'ul-halk/3020; Müslim, mesâcid/973-975, 977-979; Tirmizî, salât/145, sıfatu cehennem/2517; Nesâî, mevâkîî/496; Ebû Dâvud, salât/341; İbn Mâce, salât, 669-670, zühd/4310; İbn Hanbel, bakî musnediİ-müksirîn/6833, 6948, 7161, 7295, 7397, 7495, 7874, 8229, 8545, 8742, 8825, 8967, 9576, 10102, 10134, 10187, 11072; Mâlik, vukûtıTs-salât/25-26; Dârimî, 1181, rikâk/2722.

[22] Buhârî, mevâkîtu's-salât/502, 504, bed'ul-halk/3020; Müslim, mesâcid/973-975, 977-979; Tirmizî, saiât/145, sıfata cehennem/2517; Nesâî, mevâkît/496; Ebû Dâvud, salât/341; İbn Mâce, salât, 669-670, zühd/4310; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6833, 6948, 7161, 7295, 7397, 7495, 7874, 8229, 8545, 8742, 8825, 8967, 9576, 10102, 10134, 10187, 11072; Mâlik, vukûtu's-salât/25-26; Dârimî, U8l' rikâk/2722.

[23] Buhârî, mevâkîtu's-salât/519; Müslim, mesâcid/991-992; Tirmizî, salât/160; Nesâî, salât/474-476, mevâkît/508; Ebû Dâvud, salât/351; İbn Mâce, salât/677; İbn Hanbeİ, musnedu'l-müksirîn/4317, 4393, 4574, 4840, 4914, 5061, 5198, 5519, 5792, 5901, 6038, 6073; Mâlik, vukûtu's-salât/18; Dârimî, saİât/1202-1203.

KÎTÂBU MEVÂKÎTİ'S-SALÂT

NAMAZ VAKİTLERİ BÖLÜMÜ

Bâb: Güneş Batmadan İkindinin Bir Rek'atine Yetişen Kimse

60- Ebû Nu'aym bize anlatarak dedi ki: Şeybân bize Yahya b. Ebî Ke-sîr'den, o Ebî Seleme'den, o Ebî Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Sizden biriniz güneş batmadan önce ikindi namazından bir secdeye yetiştiğinde namazını tamamlasın. Güneş doğmadan Önce de sabah namazından bir secdeye yetiştiği zama namazını tamamlasın.[1]

Şerh

Güneş batmadan" ifadesiyle akşam vaktinin girmesinden hemen önceki kısa vakit kastedilmektedir. Allah Resulü (sav) ikindi ve sabah namazlarına verdiği önemi göstermek için, bunların vaktin sonunda dahi olsun kılınarak tamamlanmalarını emretmiştir.

Hüküm

Bölüm başlığıyla ve bu bâbla ilgili olması bakımından namaz vakitleriy-le ilgili bazı temel bilgileri zikretmeyi faydalı görüyoruz:
1. Sabah namazının vakti: İkinci fecrin doğmasından güneşin doğmasına kadar olan süredir. İkinci fecir, sabaha karşı doğu ufkundan yayılmaya başlayan beyaz bir aydınlıktır. Buna fecr-i sâdık da denir.
Birinci fecir ise, gökte iki tarafı karanlık uzunlamasına beliren bir beyazlıktır ki henüz gece sayıldığı için buna asılsız fecir anlamında fecr-i kâzib denilmiştir. Oruç tutadak kimse bu vakitte yiyip içebilir. Namaz bakımından yatsı vakti çıkmamış, sabah vakti girmemiştir.
Sabah namazının ok atan birinin onun düştüğü yeri göreceği vakte kadar ertelenmesi müstehaptır.
2. Öğle namazının vakti: Güneşin zevalinden itibaren başlar. Her şeyin gölgesi, kendisinin iki katı olana kadar devam eder. İmam-ı Azam'in görüşü bu yöndedir. İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ile diğer üç mezhebin imamına göre ise her şeyin gölgesi kendisinin bir katına ulaşınca öğle vakti çıkıp ikindi vakti girmiş olur. Bu zamana asr-ı evvel, yani ilk ikindi vakti denir.

Bu konuda tereddütten kurtulmak için, öğle namazını gölge bir misline varmadan, ikindi namazını ise gölge iki misline varmadan kılmamalıdır. ihtiyatın gereği budur.
Öğle namazını, yazın serinliğe ertelemek, kışında vaktin başında kılmak nıüstehaptır. Cuma namazının vakti de öğle namazı vaktiyle aynıdır.
3. ikindi namazının vakti: Öğle namazının vaktinin çıkmasından güneşin batış vaktine kadar olan süredir.
4. Akşam namazının vakti: Güneşin batmasından itibaren şafağın kaybolacağı zamana kadardır.
İmam-ı Azam'a göre şafak, akşam üzeri ufaktaki kızartıdan sonra oluşan beyazlık iken, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ile üç mezhep imamına göre ufuktaki kızartının kaybolmasıyla başlayan vakittir. Akşam namazını, vaktin darlığından dolayı ilk vaktinde kılmak müstehaptır.
5. Yatsı namazının vakti: Şafağın kaybolmasından başlayıp fecr-i sâdıkın doğmasına kadar devam eden vakittir.
Yatsı namazını gecenin üçte birine kadar erteleyerek kılmak müstehaptır. Gecenin yarısına kadar ertelemekse mubahtır. Fecr-i sâdıkın doğuşunun az öncesine kadar ertelemekse, özür bulunmadıkça mekruhtur.

Bâb: Fecr (Sabah Namazı) Vakti

61- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'den, o îbni Şihâb ez-Zührî'den şöyle dediğini nakletti: Urve bana Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediğini bildirdi:
Mümine hanımlar Allah Resulü (sav) ile birlikte yün giysilere bürünmüş hâlde sabah namazında bulunur, namazı kıldıklarında evlerine dönerlerdi de karanlıktan hiç kimse onları tanıyamazdı.[2]

Şerh

Hiç kimse onları tanıyamazdı" ifadesinin şerhiyle ilgili olarak ed-Dâvûdî şyöle demiştir: Yani erkek mi kadın mı olduklarını kimse bilemezdi. Çünkü görenlere siluet gibi görünürlerdi.
Bir diğer görüşe göre Âişe'yi Fâtıma'dan ayırmak mümkün olmazdı. Nevevî bu görüşü zayıf bularak, örtüye bürünmüş bir kadının gündüz gözüyle dahi tanınamayacağını söylemiştir. Tanımak ancak kişinin kim olduğunu
bilmekle mümkün olduğundan, kim olduğu bilinmeyen birinin -erkek yahuti

kadın- olsun tanındığı söylenemez.
Diğer lafızların şerhi için 42 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkan hükümleri 42 no.lu hadiste zikretmiştik. Ancak burada İmam Buhârî'nin hadisi bu bâbta zikretmesiyle ilgili olarak sabah namazının ilk vaktinde kılındığına dair bir hüküm çıkmaktadır. Gerçekten de sabah namazının vaktin ilk bölümünde kılınması müstehap görülmüştür.

Ders

Müslüman hanımların da erkekler gibi cami ve mescitleri imâr etmeleri asr-ı saadette yaygın bir gelenekti. Müslüman hanımlar, vakit namazlarında dahi cemaate katılmaya çalışırlardı. Günümüz İslam toplumlarında bu sünnetin iyice zayıfladığı, özellikle ülkemizde teravih namazları dışında hanımların camilere gelmedikleri görülmektedir. Erkek ağırlıklı toplumun oluşturduğu geleneklerin katkıda bulunduğu bu durum, dinimize göre sağlıklı olmamasına rağmen, bu gidişe bir biçimde dur demek de zor görünmektedir. Çeşitli maddi mazeretler bir kenarda tutulmak üzere, kadınların da dinî hayata katılmalarının yararlı olacağı açıktır.

Bâb: Sabah Namazının Bir Rek'atine Yetişen Kimse

62- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Zeyd b. Eslem'den, o Atâ b. Yesâr'dan, o Büsr b. Saîd'den, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Her kim güneş doğmadan sabah namazından bir rekata yetişirse, sabah namazını idrak etmiş olur. Her kim de güneş batmadan ikindi namazının bir rekatına yetişirse ikindiyi idrak etmiş olur.[3]

Şerh

Sabah namazını idrak etmiş olur" ifadesinde geçen idrâk fiili, bir şeye ulaşmak, vâsıl olmak anlamındadır. Burada murat edilen, sabah namazı vaktine yetişmiş olmaktır.
Hadis-i şeriften anlaşılan, bir rekatten dah az kısmına yetişen kimsenin, vakti idrâk edememiş olmasıdır. Vakte yetişmek noktasında özür sahipleri (bayılıp

ayılan, hayızdan temizlenen vb.) ile özrü bulunmayanların durumu hakkında da farklı hükümler verilmiştir.
Bazı âlimler ise, özrü bulunmayankimselerin namazı ancak bir rekatına yetişebilecek kadar tehir etmelerini aslen caiz olmadığı hususunda ittifak bulunduğunu kaydetmişlerdir.

Hüküm

Namazların vaktinde kıhnmalarıyla ilgili olarak kabul edilmiş belli hükümler vardır. Buna göre namazları, belirlenmiş vakitlerinde kılmak farzdır.
Vakti girmeden kılınan' namaz muteber olmayıp yeniden kılınması gerekir.
Vakti çıktıktan sonra kılman namaz, vaktinde kılınmış edâ namazı namazı değil, vaktinden sonra kılınmış kaza namazı olarak kabul edilir. Bilmek gerekir ki her namazın kazası olmaz. Örneğin Cuma namazı ve sünnet namazların kazası kılınmaz.
Bir namazın Özürsüz olarak kazaya bırakılması Allah katında ağır bir vebaldir.
Bir namazın son rekatına yetişmek, o vakte yetişmek anlamına gelir. Bir rekattan aşağısı için, örneğin kâdede iken veya selam verilirken yetişmenin hükmü böyledir.

Ders

Allah Resulü (sav) ümmetini namaza teşvik etmek, onlara namazı sevdirmek için elinden geleni yapmıştır. Bu amaçla söylediği hadis-i şerifler ve sünnet uygulamaları hayli çoktur. İşte bunlardan biri de namazını ertelemiş birinin, 'zaten vakit çıkmıştır' düşüncesiyle namaz kılmaktan vazgeçerek vakti kaçırmasını engellemeye dönük bu hadisidir.
Kişi, cemaat ile veya yalnız başına kıldığı namazlarda, bir rekati kılacak kadar vakit görüyorsa namazını hemen kılarak o vakti kaçırmamalıdır.

Bâb: Namazın Bir Rek'atine Yetişen Kimse

63- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namazın bir rekatına yetişen kimse, namaza yetişmiştir.[4]

Şerh

Kir bir rekata yetişirse", ifaresinde kastedilen, bütün unsurlarıyla bir rekattır. Bir vakte yetişebilmenin asgari sınırı, o vakit namazının bir rekatına yetişmektir. Bir rekat, kıyam, kıraat, rüku ve secdeden oluşur. Genel kanaate göre bunlardan her hangi birine yetişen, o vakti idrak etmiş sayılmaz.

Hüküm

Bir vaktine namazını idrak edebilmek için, o vakit namazını bir rekatına yetişmek gerektiğini daha önce ifade etmiştik. Yine de Allah Resûlü'nün (sav) "Sizden biri güneş batmadan önce ikindi namazından bîr secdeye yetiştiğinde namazını tamamlasın, güneş doğmadan önce de sabah namazmdan bir secdeye yetiştiğinde namazım tamamlasın" buyruğunda da geçtiği üzere, secdeye yetişmek dahi vakte yetişmek içinde görülmüştür.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak dersle ilgili olarak 62 no.iu hadise bakınız.

---

[1] Buharı, mevâkîtu's-salât/523, 545-546; Müslim, mesâcid/954-956, 958; Tirmizî, salât/171, cum'a/482; Nesâî, mevâkît/512, 514, 550-553; Ebû Dâvud, salât/349, 759, 946; İbn Mâce, salât/691, ikâmetu's-salât/112; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-müksirîn/6918, 6983, 7146, 7224, 7277, 10333; Mâlik, vukûtu's-salât/4, 14; Dârimî, salât/1193-1194.

[2] Buhârî, salât/359, mevâkîtu's-salât/544, ezân/820, 825; Müslim, mesâcid/1020-2022; Tirmizî, salât/141; Nesâî, mevâkît/542-543, sehv/1345; Ebû Dâvud, salât/359; İbn Mâce, salât/661; İbn Hanbel/bâkî musnedi'I-Ensâr/22922, 22967, 24282, 24915, 25025; Mâlik, vukûtu's-saIât/3; Dârimî, saIât/1190.

[3] Buhârî, mevâkîtu's-salât/523, 545-546; Müslim, mesâcid/954-956, 958; Tirmizî, salât/171, cum'a/482; Nesâî, mevâkît/512, 514, 550-553; Ebû Dâvud, salât/349, 759, 946; İbn Mâce, salât/691, ikâmetu's-salât/112; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6918, 6983, 7146, 7224, 7277, 10333; Mâlik, vukûtu's-salât/4, 14; Dârimî, salât/1193-1194.

[4] Buhârî, mevâkîtu's-salât/523, 545-546; Müslim, mesâcid/954-956, 958; Tirmizî, salat/171, cum'a/482; Nesâî, mevâkît/512, 514, 550-553; Ebû Dâvud, salât/349, 759, 946; îbn Mâce, salât/691, ikâmetu's-salât/112; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6918, 6983, 7146, 7224, 7277, 10333; Mâlik, vukûtu's-salât/4, 14; Dârimî, saIât/1193-1194.

KİTÂBU'L-EZÂN

EZAN BÖLÜMÜ

Bâb: Ezan Okumanın Fazileti

64- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz için çağrı yapıldığı zaman şeytan yellenerek ezanı duyamayacağı kadar uzağa çekilir. Çağrı bittiğinde geri gelir. Namaza kamet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kamet bittiğinde tekrar gelir. Sonunda kişi ile kendi arasına girer ve "Şunu hatırla, bunu hatırla" diyerek aklında olmayanları söyler. Tâ ki adam, kaç rekat kıldığını bilemez olur.[1]

Şerh

Yellenerek" ifadesi hakkında Kadı Iyâz şöyle demiştir: Bu kelimeyi zahiri anlamına almak da mümkündür. Çünkü şeytan, beslenen bir bedenen sahiptir. Dolayısıyla kendisinden yel çıkması mümkündür. Böyle olabileceği gibi korkuyla kaçmasından çıkan ses de olabilir.
Ezan sesini duyamayacağı kadar" ifadesinin zahiri anlamında, şeytanın bu sesi kasden çıkarmak suretiyle ezanı duymama isteği mevcuttur. Bazı beyinsizlerin ise, ezanı hafife almak, onunla alay etmek için böyle yaptıkları bilinmektedir. Tabii ki bu sesi çıkarma sebebi, ezan sesinden duyduğu korku da olabilir. Bir başka ihtimal ise, namazdaki taharet hâlini zedeleme gayretiyim hadeste bulunma isteği de olabilir. Bazı rivayetlerde şeytanın ezan okunurken Ravhâ'ya kaçtığı söylenir ki Ravhâ ile Medine arasındaki mesafe 36 mildir.
Kişi ile kendi arasına" yani kişi ile kalbi arasına girer. El-Bâcî şöyle der: Şeytanın buradaki amacı, kişi ile namaza ihlas ve huşu ile yönelmesi arasına girmek, onun bu niyet ve azmini sarsmaktır.
Ulemâ, şeytanın ezan ve kamet okunurken kaçıp Kur'an ve diğer zikirler sırasında kaçmamasının hikmeti üzerinde farklı görüşler belirtmişlerdir. Kimine göre müezzinin kıyamet günü kendi aleyhinde şahitlik etmemesi için kaçar.
Şeytanın kaçışıyla ilgili en sağlıklı açıklama, ezanı duyan herkesin hak ile ve dinin kıyamı üzerine şahitlik edecek olmasıdır.
Konuyla ilgili mantıklı açıklamalardan biri de İbni'l-Cevzî'ye aittir: Ezan, taşıdığı vakar ve heybet sebebiyle şeytanı çok rahatsız eder. Çünkü ezan ve kamette neredeyse hiç riya ve gaflet olmaz. Hâlbuki namaz böyle değildir. Bu

yüzden şeytan namaz sırasında kişiyle kalbi arasına girerek vesvese kapılarını ardına kaçar açar.
Bu hadis-i şerif münâsebetiyle' dikkat çekilmesi gereken husus, kişinin ezan okunurken mescitten ayrılmasıdır. Bu davranış, şeytanınkine benzemesi itibariyle çirkin görülmüştür.

Hüküm

Ezan, sözlükte bildirmek anlamına gelir. Dinî anlamı ise, farz namazlar için belli zamanlarda okunan mübarek sözlerden ibarettir. Ezan okuyan kişiye müezzin denir.
Ezanın okunması gereği Kitab ve Sünnet ile sabittir.
Bir camide ezan okunup kamet getirilerek namaz edâ edildikten sonra orada aynı vaktin namazını kılmak için ne ezan okunur, ne de kamet getirilir.
Evde ve kırda kılınacak namazlar için de ezan okunması daha güzel olur. Sadece kamet de yeterli olmakla birlikte ezan ile yetinilmesi mekruhtur.
Ezan ile kametin arası biraz ayrılır. Kaza namazları için de ezan ve kamet getirmek sünnettendir.
Kamet ile namaz arasında yeme, içme veya yıkanma gibi bir fiilde bulunulduğu takdirde kametin tekrar getirilmesi gerekir.
Ezanı oturarak okumak mekruhtur. Yolculuk hâli dışında binekte okumak da mekruhtur.
Kadınların, aklı kıt kimselerin ve cünüplerin ezan veya kamet okumaları mekruhtur. Bunların kametleri olmasa da, ezanları tekrarlanmalıdır. Abdest-siz birinin kamet okuması da mekruhtur.
Ezan lafizlarının müezzinden sonra tekrarlanması müstehaptır.

Bâb: Ezan Sayesinde Kan Dökülmemesi

65- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bizimle bir kavme karşı gaza için çıktığında sabah vakti girinceye kadar bizimle saldırmaz beklerdi. Eğer ezan işitirse onlardan geri durur, ezan işitmezse onlara saldırırdı. (Enes) şöyle der;
Hayber Gazasına çıktık. Onlara geceleyin vardık. Sabah olduğunda ezan sesi duymadı. (Bunun üzerine) bineğine bindi, ben de Ebû Tal-ha'nin arkasına bindim. Ayaklarım, Allah Resûlü'nün (sav) ayağına değiyordu. (Hayberliler) kazma ve kürekleriyle çıktıklar. Allah Resûlü'nün (sav) gördüklerinde "(Eyvah!)

Vallahi Muhammed! Ordu!" diye bağrıştılar. Allah Resulü (sav) onları görünce şöyle nida etti:
Allahü Ekber! AHahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin yurduna indiğimizde uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur!" (Son cümle ayettir: Sâfiât sûresi ayet:177)[2]

Şerh

Eğer ezan işitirse onlardan geri durur" ifadesinden anlaşıldığı üzere Allah Resulü (sav) bir beldeye hücum etmezden önce sabah namazı vaktinin girmesini bekler, ezan duymak için kulak kabartırdı. El-Hattâbî şöyle der: Çünkü ezan, İslamiyet'in sembolüdür. Müslüman bir beldede ezanın terki caiz değildir. Eğer bir belde halkı ezan okunmaması üzerinde ittifak etseler, Müslümanların imamına düşen onlarla bu yüzden savaşmaktır.
İbni Abdi'1-Ber isİ-bu konuda şöyle demiştir: Bu meselede ulemâ arasında ihtilaf olduğunu bilmiyorum. Çünkü ezandaki şehadet kelimelerini terennüm eden kimsenin Müslüman olduğuna hükmedilir. Ancak İsevî ise başka. Hadisteki mutlak hüküm onlar hakkında geçerli olmaz. Zira onlar Yahudiler arasında bir cemaat olup Emevî devletinin son döneminde ortaya çıkmışlardır. îsevîler, Hz. Muhammed'in (sav) peygamber olduğunu itiraf etmiş, fakat sadece Araplara gönderildiğini söylemişlerdir. Bu cemaat, Ebû İsa denen bir şahsa nispet edilmiştir.

Hüküm

İslam devlet hukukuna göre bu hadisten çıkan, bir beldede ezan okunması, o beldenin Müslüman olduğu anlamına gelir ve ora halkının malları ve canlan diğer Müslümanlara helal olmaz. Hadis-i şerif bu anlamda çok önemli bir sembolün, yani ezanın toplumları tanımadaki hayatî fonksiyonuna delalet etmektedir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için bir önceki 64 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Ezan Okuyan Duyulduğunda Ne Denir?

66- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb ez-Zührî'den,

o Atâ b. Yezîd el-Leysî'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ezanı duyduğunuzda müezzinin söylediğini söyleyin.[3]

Şerh

Duyduğunuzda" ifadesinde zahir mânâ, işiten ve duyan kimsenin icabetine mahsus olmasıdır. Buna göre kişi, müezzinin sesini duymasa dahi namaz vaktinde minarede gördüğü zaman, namaz çağrısına icabet etmekle mükelleftir.
Müezzinin söylediğini söyleyin", ifadesiyle ilgili olarak İbni Vaddâh sondaki müezzin kelimesinin metinden olmadığını söylemiştir. Nesâî'nin Ümmü Habîbe'den (r.anhâ) yaptığı rivayette müezzin susuncaya kadar Allah Resûlü'nün (sav) onun okuduğunu tekrar ettiği geçmektedir ki bu meselede aslolan budur. Nevevî'nin Şerhu'l-Mühezzeb"deki ifadesine göre ezanı dinleyen kişinin onunla birlikte söylemeyip aradaki fasılalar izin verdiği Ölçüde peşinden söylemesi müstehap görülmüştür.

Hüküm

Bu hususta müstehap görülen, dinleyenin müezzinin söylediğini onun hemen ardından tekrar etmesi, müezzinle eşzamanlı veya ondan önce terennüm etmemesidir.

Ders

Bu hadis-i şerifin hükmüyle amel eden bir Müslüman günde beş vakit, kelime-i şehadet ve kelime-i tevhid zikirlerinde bulunmuş olur. Bunu yürekten ve ihlâs ile yapan; bir Müslümanın kalbi elbette diri ve uyanık olacak, gaflete düşme ihtimali diğerlerine göre az olacaktır. Tabii her ibadette olduğu gibi bunda da bir alışkanlık gereği olarak değil, inanarak ve hissederek söylemek asıldır. Aksi hâlde, normal konuşmadan farkı olmayan kuru bir mırıldanma veya riyayı celbedecek bir gürültüden öte gitmeyecektir.

Bâb: Fecr Vaktinden Sonra Ezan Okumak

67- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Hafsa (r.anhâ) bana haber verdi ki: Allah Resulü (sav) müezzin sabah

(namazının ezanında) itikâf ettiği ve sabah olmaya yüz tuttuğunda kalkar, namaz kılınmadan önce kısa iki rekat kılardı.[4]

Şerh

Müezzin sabah (namazının ezanında) itikâf ettiği" ifadesinde geçen (i'tekafe=itikâf ettiği' fiiliyle ilgili bir çok âlim tarafından soru ve kapalılık bulunduğu dile getirilmiştir. Hâlbuki hadisin Mâlik'in el-Muvatta' adlı eserinde geçen "Müezzin sabah namazı için ezan okumadığında" şeklindeki nassı gayet açık ve kesindir. Nesefî'nin buhârî'den yaptığı nakilde ise 'itikâf kavramının kullanılma sebebi olarak müezzine mahsus bir duruma dikkat çekildiği bildirilmektedir. Hadis hafızlarından bir topluluk ise, buradaki vehmin sebebi olarak Buhârî'nin hocası Abdullah b. Yusuf u göstermektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şerife göre müezzinin sabah ezanını okumaması hâlinde kişi sünnetleri kısaltarak kılar ve sabah namazının farzı için getirilecek kameti bekler.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız en mühim ders, özellikle cemaat ile namaz için telâşa kapılmamak, vakar ve sükûneti muhafaza etmek gereğidir. Bazı insanların yaptığı gibi camiye koşar adım gitmek, cemaate nefes nefese yetişmek, cemaat ve mescid âdabına uymayan davranışlardır.
Ezanın bir şekilde okunmaması hâlinde yapılması gereken, eğer vakit daralmışsa sünneti kılarak kameti beklemek olacaktır. Bunun yanı sıra cemaat ile namaz kılacak kimse, namazı ilk vaktinde veya değişik bir ifadeyle görevli imamın kıldırmayı adet edindiği vakitte mescitte olmaya gayret,etmelidir. Mescide vaktinden önce gidip namaza kadar sükunet içinde beklemenin ne derece büyük sevaplara vesile olduğunu daha önce görmüştük.

Bâb: Kameti Bekleyen Kimse

68- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Urve b. ez-Zübeyr'dcn, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Müezzin sabah ezanını (okumayıp) sükut ettiğinde Allah Resulü (sav) fecrin doğuşundan emin olunca kalkıp sabah namazından önce kısa iki rekat kılar,

sonra müezzin kamet için yanma gelinceye dek sağ yanına uzanırdı.[5]

Şerh

Sağ yanına uzanırdı" ifadesinden uykuya yattığı anlaşılmamalıdır. Çünkü kişi, namaz vaktini oturarak bekleyebileceği gibi yaslanarak veya uzanarak da bekleyebilir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak hükümler için bir önceki 67 no.lu hadise bakınız. Burada da sabah namazından önce kılınan iki rekat namazın müekked sünnet olduğu teyit edilmektedir.

Ders

Allah Resulü (sav) sabah namazının sünnetini kesinlikle ihmâl etmez, devamlı surette kılardı. Sahih-i Müslim'de yer alan bir rivayette de buyrulduğu üzere "Sabah namazının iki rekat (sünneti) dünyadan ve dünyanın içindekilerden daha hayırlıdır."
Böyle övülmüş bir namazı terk etmek, elbette büyük bir ziyandır.

Bâb: Namaza Koşarak Gitmemek, Huzur Ve Vakar İle Gelmek

69- Âdem bize anlatarak dedi ki: İbni Ebî Zi'b bize anlatarak dedi ki: ez-Zührî Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra), yine ez-Zührî Ebû Seleme kanalıyla Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kameti duyduğunuzda namaz için yürüyün. Size düşen sükûnet ve vakardır. Acele etmeyir. Yetiştitiğinizi kılın, kaçırdığınızı tamamlayın.[6]

Şerh

Kameti duyduğunuzda" ifadesin, konuyla ilgili diğer hadislerde geçen "(Cemaat ile) namaza geleceğiniz zaman" ibarelerine göre daha hususî bir ibaredir. Gerçi namaza aceleyle giden kimsenin, imam ile birlikte iftitah tekbirine şahit olmasından sevap umulur. Fakat acele etmek ve koşuşturmak yine mekruh

görülmüştür. Buna karşın, namazgaha kametten önce gelen kimsenin acele etmesine gerek yoktur. Çünkü kamet, o gelip yerini aldıktan sonra getirilecektir.
Size düşen sükunet.." ifadesinde murat edilen mânâ, Müslim'de yer alan bir hadis-i şerif ile birlikte okunduğunda daha iyi anlaşılmaktadır. O hadiste "Sizden biri namaza niyetlenip yöneldiğinde namazda olur" buyrulmaktadır. Şu hâlde cemaat ile namaz kılmak üzere cami veya mescide yürüyen kimse namaz kılan hükmündedir. Dolayısıyla böyle birinin yapması gereken sakin ve vakur olması, telaşeye kapılmamasidır.
Yetiştiğinizi kılın", ifadesinde yetişilen kısmın namazın az veya çok bölümü olduğu sınırlaması yapılmamakta, dolayısıyla cemaat ile namazın faziletinden bir eksilme olmayacağı dolaylı olarak bildirilmektedir. Cumhur dediğimiz ulemânın büyük çoğunluğu da bu görüştedirler. Daha önce geçen hadis~i şeriflerde "namazın bir rekatına yetişen (namazı) idrak etmiştir" şeklindeki buyrukların cemaat ile namaz için olmayıp namaz vakitleri için olduğunu belirtmiştik. Bunları birbirine karıştırmamak gerekir. Cemaat ile kılınacak bir namaza yetişmek için acele edip koşturmak mekruhtur. Bu namaza ve cemaate gösterilmesi gereken saygıya aykırı bir davranıştır.

Ders

Müslüman, hayatının her anında sükunet ve vakarını korumakla yükümlü bir insandır. İşin sonunda cemaat ile namaz kılmak gibi toplu bir ibadete katılmak söz konusu olduğunda bu sıfatlar noktasında daha titiz ve gayretli olmak gerekir. Buna göre bir Müslüman, camiye koşturarak ve telâşe içinde gitmemelidir. Kan ter içinde ve derin nefes alarak cemaate katılmak, namazda olması gereken huzur ve huşu ile hiç bağdaşmayacak hâllerdir.
İftitah tekbirini imama ile birlikte almanın sevabını kazanmak isteyen kimse, kametten bir süre önce camide olmaya çalışmalı, abdestli olarak namazı beklemenin, namaz kılmak gibi sevap olduğunu asla unutmamalıdır. Son ana kadar başka şeylerle oyalandıktan sonra iftitah tekbirini imamla birlikte almanın sevabına nail olmak isteyen, bunun için nefe nefese namaza duran biri, sevabı bırakın namazın asıl ruhu olan huzur ve huşûdan mahrum kalmış olur.

Bâb: Cemaatle Namazın Gerekliliği

70- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki

odun toplamalarını emredeyim, böylece odun yığılsın, sonra da namaz kılmalarını emredeyim, namaz için ezan okunsun, sonra da bir kimseye emredeyim cemaate imam olsun, sonra (geriye çekilip namaza gelmeyen) adamlara giderek, evlerini kundaklayayım diye niyetlendim. Canım elinde olan Allah'a andolsun ki onlardan birisi eğer yağlı bir kemik ya da güzelinden iki koyun paçası bulacağını bilse yatsı (namazına) gelirdi.[7]

Şerh

Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki", Allah Resû-lü'nün (sav) sık kullandığı yeminlerden biri olup tam mânâsı şudur: Kulların 'bütün işlerinin tedbir ve takdiri Allah'ın elindedir. Bu ifadeden çıkan hüküm ise, olduğu ve gerçekliği kesin olan şeyler üzerine yemin etmenin caiz oluşudur. Bu yeminde Allah Teâlâ'nın sânının yüceliğine dikkat çekmek vardır. Bu bakımdan, Allah lafzı ile edilen 'Vallahi, Tallahi' gibi yeminlerden farklıdır.
Niyetlendim" ifadesi, bir şeyi yapmaya azmetmek, akıldan geçirmek gibi anlamlar barındırır.
Yakayım" ifadesinde kullanılan fiil, yakma eylemini en ağır ve pervasız şekilde gerçekleştirme anlamında kullanılmıştır. Bu, Allah Resûlü'nün (sav) bu durumdaki Müslümanlara duyduğu öfkenin boyutunu göstermesi bakımından önemlidir.
Yahut iki koyun paçası=mirmâteyn" sözcüğünün anlamı üzerinde ihtilaf edilmiştir. el-Halîl bu sözcüğün 'paça' anlamına geldiğini söylemiştir. Başkaları, örneğin el-Ahfeş ise şöyle demiştir: Mirmât, oynadıkları bir oyun şeklidir. Bu oyun, sivriltilmiş oklarla oynanır ve oyuncular ellerindeki okları uzaktaki bir toprak yığınına atarlardı. Oku, toprak yığını üzerine saplayan kazanan sayılırdı.
Allah Resûlü'nün (sav) insanların neftlerine çekecek iki şeyi, biri güzel bir yemek, diğeri eğlenceli bir oyun zikretmiş olması da akla yakın görünmektedir.
Bu hadis-i şeriften hareket ederek bazı âlimler cemaatle namaza özürsüz olarak katılmayanlara ceza verilebileceğini söylemişlerdir. Bazıları bu cezanın mâlî bir ceza olabileceğini söylemiştir ki Mâlikîler arasında bu yönde görüş belirtenler olmuştur.
Ceza olsun veya olmasın, bu hadis-i şerifte kullanılan üslûbun, bilinçli Müslümanlar üzerinde çok güçlü bir caydırıcı tesir uyandırmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. Her halükârda Müslüman bir devlette, resmî makamlar özürsüz olarak cemaatle namazı terk eden kimselere tazîr dediğimiz türden maddî veya manevî cezalar uygulayabilirler.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre beş vakit namazı cemaatle kılmak sünnet-i müekkede, Cuma namazı ise farzdır.
Cuma namazı dışındaki farz namazları cemaatle kılmak Mâlikîlere ve birbölüm Şafiî'ye göre sünnet-i müekkededir. Hanbelî mezhebine ve Zahirî mezhebine göre vaciptir. Bu durumda kişinin tek başına namaz kılması haram olmaktadır. İbn Rüşd ve Safirlerden bir gruba göre ise şehir ve şehir hükmündeki yerlerde farz-ı kinayedir.
Farz namazları cemaat ile kılmanın farz-ı ayn olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız ders Müslümanların cemaat ile namaza önem vermeleri, mazeretleri bulunmadıkça evlerinde veya işyerlerinde crurmayıp mescit ve camileri doldurmalarıdır.
Cemaat ile kılınan namazın bireysel namaza göre yirmi beş (ya da yirmi yedi) kat faziletli olması bir yana, cemaatle namaz Müslümanların birlik ve dirliğini arttıran etkenlerin başında gelir. Özellikle büyük şehirlerde, kalabalar arasında yalnızlık çeken insanların cemaat ile namaz kılmaya teveccüh e:rneleri hâlinde bu duygudan kurtularak, aslında büyük bir ailenin mensup-!an olduklarını anlamaları hiç de uzun sürmeyecektir.
Cemaat ile namaz, İslam toplumunun önemli sembollerinden biridir. Namaz gibi sosyal bir ibadetin gerek iş muhitlerinde, gerekse mesken muhitlerinde cami ve mescitlerde eda edilmesi, insanların hem iş çevrelerinde, hem de meskenlerinde dostluk ve komşuluk ilişkileri kurmalarını ve pekiştirmelerini sağlayacaktır.
Günümüz İslam toplumlarında namazın bir tür geleneğe dönüşmesi, ruhundan uzaklaşmış olması ve Müslümanlar üzerindeki terbiye edici, etkileyici rolünü yitirmesi, kesinlikle caydırıcı olmamalı, karanlığa sövmek yerine bunun şuurunda olan kimseler mumlar yakmaya başlamalıdır.
Cuma namazlarında dolan mescit ve camilerin sair vakitlerde de dolma-B, buralarda edilen toplu dualar Yüce Allah'ın bu ümmetin tekrar dirilmesine ve o eski ruhunu yeniden kazanmasına vesile olacak hâllerdir.

Bâb: Cemaatle Namazın Fazileti

71- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Abdülvahid bize anlatarak dedi ki: el-A'meş bize anlatarak şöyle dedi; Ebû Salih'in Ebû Hüreyre'den fra) şunu

dinlediğini duydum:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kişinin cemaat ile kıldığı namaz, evinde ve çarşısında (dükkânında) kıldığı namazdan yirmi beş kat daha üstündür. Şöyle ki abdesti güzelce alıp mescide gitmek üzere çıktığında, attığı hiçbir adım olmaz ki bu adım sebebiyle bir derece yükseltilip bir günahı da silinmemiş olsun. Namaza durduğunda, namazgahında bulunduğu sürece melekler ona 'Allahım! Ona merhamet et!' diye (dua ve) salat etmeye devam ederler. Sizden biriniz (namazgahında) namaz (vaktinin gelmesini) beklerken namazda olmaya devam eder.[8]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi için 50 no.iu hadise bakınız.

Hüküm

Cemaat ile namazın fikhî hükümleri bir önceki 70 no.lu hadiste zikredilmiştir.

Ders

Cemaat ile namazın fazileti hakkında daha önce 50 ve 70 no.lu hadislerde bilgiler verilmiş olmasına rağmen burada işaret etmeyi yararlı gördüğümüz husus, kişinin/daima niyeti üzere olduğunu vurgulamaktır. Büyüklerimiz bunun için ilginç bir misâl verirler:
Karıncanın biri hacca gitmeye niyetlenir. Diğer canlılar onunla alay ederek 'Şu karınca adımlarınla Mekke'ye varabilir misin?' derler. Karıncanın cevabı düşündürücüdür.
'Varamazsam da o yolda ölçmem mi?'
Minik karıncanın söylemek istediği şeyle Allah Resûlü'nün (sav) vermek istediği mesaj bir yerde buluşmaktadır. Kişi niyetini hâlis tutup vaktinden önce camiye yöneldiği ve orada oturduğu zaman, hem yürürken hem otururken namazda sayılır. Allah geçinden versin bu esnada emr-i Hale vâki olsa, ölümlerin en güzeliyle ölmüş olur. Yani namazda ölmüş sayılır. İşte cami ve mescitlerde namazı beklemek böyle fazilet ve bereketleri barındıran bir davranıştır. Buna bir de masum meleklerin dua ve niyazları eklenince, fazilet ve bereketin büyüklüğünü siz düşünün.

Bâb: Sabah Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti

72- Ebu'I-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb, ez-Zührî'den, o Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o ikisi Ebu Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini naklettiler:
Allah Resûlü'nü (sav) "Cemaat ile kılınan namaz, birinizin tek başına kıldığı namaza göre yirmi beş cüz daha üstündür. Sabah namazında gece melekleri gündüz melekleriyle toplanırlar" buyururken işittim.
Sonra Ebû Hüreyre; Dilerseniz, "Sabah vakti de namaz kıl. Çünkü sabah vakti de şahitlidir.." (İsrâ, 78) âyetini okuyunuz, derdi.[9]

Şerh

Yirmi beş cüz" ifadesiyle ilgili olarak başka rivayetlerde yirmi yedi kat ifadesinin geçtiğini belirtmemiz gerekir.

Hüküm

Cemaat ile namazın hükümleri için 70 no.lu hadise bakınız.

Ders

Bu hadis-işeriften çıkarılabilecek dersler için 70 ve 71 no.lu hadis-i şeriflere bakınız.

Bâb: Yatsı Namazını Cemaatle Kılmanın Fazileti

73- Ömer b. Hafs bize anlatarak dedi ki: Babam bana el-A'meş'ten, o Ebû Salih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Münafıklara sabah ve yatsıdan daha ağır gelen bir namaz yoktur. Eğer bu iki namazdaki (sevabı) bilselerdi, onlara emekleyerek de olsa gelirlerdi. Müezzine emretsem de kamet getirse, sonra bir adama emretsem de insanlara imam olsa, sonra ben de ateşten bir kıvılcım alsam da bundan sonra namaz için çıkmayanların (evlerini) üzerlerine yaksam diye niyetlendim.[10]

Şerh

Daha ağır" ifadesi Kur'an-ı Kerim'deki "Onlar namaza ancak üşenerek gelirler" (Nisa, 142) buyruğuyla da örtüşmektedir. Aslen münafıklar bütün farz namazlara üşenerek gelirler. Ancak yatsı ve sabah namazları, vakit itibariyle evden çıkmanın zorluğundan dolayı daha da ağır gelmektedir.
Eğer onlardakini bilseler" ifadesinde murat edilen, o iki vakti cemaat ile kılmanın sağlayacağı fazilet ve sevaplardır.

Hüküm

Cemaat ile namaz kılmanın hükümleriyle ilgili olarak 70 no.lu hadise bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek en mühim ders özellikle hadiste zikredilen vakitleri cemaat ile kılmaya itina göstermek suretiyle yapılan benzetmeye konu münafıklardan ayrışmaya çalışmaktır. Bir Müslüman olarak, tembellik ve üşengeçlik sebebiyle cami ve mescitlere gitmemek, özellikle t>u iki vakitte evden çıkmamak gerçekten kalplerimizi tekrar tekrar sınamamızı gerektiren bir davranış olacaktır.
Bu vakitleri camilerde kılmayı bize kolaylaştırması için Rabbimize sürekli niyazda bulunmalı ve nefslerimizle bu konuda mücâhede etmeliyiz.

Bâb: Namazı Mescidde Oturarak Bekleyen Kimsenin Fazileti

74- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan o Ebû Hüreyre'den fra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sizden biri namazgahında bulunduğu müddetçe, abdestini bozmadıkça melekler ona salat eder ve şöyle derler: "Allahım! Onu bağışla! Allahım! Ona merhamat et!" Sizden biri, namaz kendisini alıkoyarak ailesinin yanına denmesine mâni oldukça namazda sayılır![11]

Şerh

Sizden birine salat eder", yani onun bağışlanması için istiğfarda bulunur. Allah Resûlü'nün (sav) 'salat ederler' ifadesini kullanmasının, işlenen amel ile vaat edilen mükâfatın uyumunu belirtmeyi amaçladığı söylenmiştir.
Abdestini bozmadıkça" ifadesinde bilinen yollarla abdest bozmanın kastedildiği söylenmiş, ancak el ve dil gibi uzuvlarla insanları rahatsız ederek hadeste

bulunmanın burada hades olmaya daha evla oldukları söylenmiştir. Çünkü bunlarla verilecek rahatsızlık, kişinin kendi abdestini bozmasından vebalce daha ağırdır.

Hüküm

Bu hadisten çıkan fıkhı hükümle ilgili olarak 46 no.lu hadise bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek derslerle ilgili olarak 46 no.lu hadise bakınız.

Bâb: İmam Kendisine Uyulmak İçindir

75- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğini nakletti: .
Allah Resulü (sav) bir ata binmişti. Ondan düştü ve sağ yanı ezildi. Namazlardan birini oturarak kıldırdı. Biz de O'nun arkasında oturarak kıldık. Namaz bitince şöyle buyurdu:
-İmam, kendisine uyulmak içindir. Ayakta kılarsa, siz de ayakta kılın. Rüküya gittiğinde siz de rükûya gidin. Doğrulduğunda siz de doğrulun. "Semiallahu limen hamideh=Atlah, kendisine hamd edeni duydu" dediğinde siz "Rabbena ve lekel-hamd=Rabbimiz! Ve hamd Sana'dir!" deyin. O oturarak kıldığında siz de oturarak kılın.
Bu, Allah Resulü (sav) eski hastalığında idi. Bilâhare Allah Resulü (sav) oturarak kıldı, insanlar arkasında ayakta idiler. Onlara oturmalarını emretmedi. (Böyle bir durumda) sonra olan dikkate alınır. Allah Resûlü'nün (sav) son fiili böyledir.[12]

Şerh

Rabbimiz! Ve hamd Sana'dır deyin" ifadesindeki vâv" harfi Hz. Âişe (r.anhâ) kanalıyla gelen rivayetlerde de vardır, el-Keşmihenî tararından ykpılan rivayette "vâv" harfi mevcut değildir. Ancak metinde yer verilmeyen bir "Sana itaat ettik" veya "icabet buyur" temennisinin ardından "ve^âv" harfinin gelmesi anlamlıdır.
Namazlardan bir namaz kıldırdı" ifadesinde geçen namazın hangisi olduğu tespit edilememiştir.
O'nun arkasında oturarak kıldık", ifedesi Hz. Âişe'den (r.anhâ) gelen rivayetin

zahirine uymamaktadır. Ancak Enes (ra) hadisi bu ikisini cem etmiş olup çatılarda namaz kılmak babında geçmiştir. (Bk. 43 no.lu hadis) Burada iki emir söz konusu olup ikinci emrin, birinciyi nesh ettiği, yani hükmünü ortadan kaldırdığı görülmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre imam binekte, cemaat yayan olursa, veya başka binekler veya gemiler üzerinde bulunurlarsa, mekan farklılığından dolayı iktidâ sahih olmaz.
Aynı şekilde cami veya başka bir mekanda imam ile cemaat arasında kayık geçecek genişlikte bir ırmak vearaba geçecek genişlikte bir yol bulunsa iktidâ sahih olmaz.
Bunun dışında imamın bir özrü bulunması itibariyle oturarak kıldırması hâlinde cemaatin ona uyarak oturması gerekmez. Cemaat, namazı ayakta kılar.

Ders

Allah Resulü (sav) hayatta iken dinî hayat gelişen bir seyir izlemiş ve bazı fiiller, önceden var iken uygulamadan kaldırılmıştır. O'nun vefatına kadar devam eden bu süreç, dini kemâle ermesi ve Yüce Allah'ın "Bugün dininizi tamamladım" buyruğuyla olgunluğunun zirvesine ulaşmıştır. Bu çerçeveden olmak üzere, Allah Resûlü'nün (sav) hadisleri arasında farklılıklar gördüğümüz zaman, bu farklılığın bir sebebinin de, nesh olduğunu söyleyebiliriz. Bununla ilgili en somut örneklerden biri belli bir süreliğine kıyılan nikahın (mut'a) bir süre izin verildikten sonra kaldırılmış olmasıdır. Bu tür meselelerde itibar edilmesi gereken, en son söylenen veya yapılan uygulamadır.

Bâb: İmam Şüpheye Düştüğünde Cemaatin Sözüyle Amel Eder Mi?

76- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik b. Enes'ten, o Eyyub b. Ebî Temime es-Sahtiyanı'den, o Muharnrned b. Sîrin'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) iki rekat kıldırdıktan sonra namazdan çıktı. Zül-vedeyn Allah Resûlü'ne (sav) sordu:
Ey Allah'ın Resulü! Sen mi unuttun, yoksa namaz mı kısaldı?
Zül-yedeyn doğru mu söylüyor? diye sordu.
Evet, dediler. Bunun üzerine kalktı ve iki rekat daha kıldırdı kıldırdı. Sonra selam verip tekbir getirdi ve her zamanki secdesi gibi yahut daha uzun bir

secdece kapandı.[13]

Şerh

Bunun üzerine Allah Resulü (sav) kalktı ve iki (rekat daha) kıldırdı" ifadesindeki 'kalktı' fiili bu rivayet dışındaki rivayetlerde yer almamıştır. Çünkü Allah Resulü (sav) zaten ayakta durmaktaydı. Buna cevaben 'doğruldu' anlamında kullanıldığı söylenmiştir. Çünkü önceki rivayette, Allah Resûlü'nün (sav) bir kütüğe yaslanmış olduğu geçmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre imamın sehvi, kendi hakkında asaleten, cemaat ^kkında da ona bağlı olarak sehvi secdesini gerektirir. Cemaatten birinin ^hvi ise, ne kendisi, ne de imam hakkında sehiv secdesi gerektirmez.
Bu hadis-i şeriften çıkarılan sehiv secdesiyîe ilgili hükümler için 51 B>.fo hadise bakınız.

Ders

Daha önce geçen 51 no.lu hadiste de tafsilatlı olarak anlatıldığı üzere hadis-i şeriften çıkan en mühim ders, imamın hata ve sehvini düzeltme gereğidir. Bu konuda tereddüt göstermemek ve çekingen davranmamak gerekir, Tabii bu yapılırken âdâb ve erkâna uyulmalıdır. Görüldüğü üzere Allah Resulü (sav) cemaatten birinin sözünü, diğerlerine doğrulattıktan sonra gereğini yapmıştır.

Bâb: İmam Şüpheye Düştüğünde Cemaatin Sözüyle Amel Eder Mi?

77- Ebu'I-Velîd bize anlatarak dedi ki: Şu'be, Sâd b. İbrahim'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) öğle (namazını) iki rekat kıldırdı. "İki rekat kıldırdınız?" denilince, iki rekat daha kıldırdı. Sonra selam verdi, sonra iki defa secdeye vardı. [14]

Şerh

"Öğle (namazını) iki rekat" ifadesiyle eğer aynı olay ise, eksik kıldırılan namazın

öğle namazı olduğu kesinlik kazanmaktadır.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak hükümler için 51 no.lu hadise bakınız. Burada değinmemiz gereken husus, sehiv konuşunda imamın cemaatin uyarısını dikkate alması gereğidir. Ancak imam, cemaatten sadece bir kişinin beyanıyla hareket etmeyip diğerlerine de sorup araştırabilir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak dersler için 51 no.lu hadisin ilgili bölümüne bakınız.

Bab: Tekbirin Farziyeti Ve Namaza Giriş

78- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb, ez-Zührî'den şunu nakletti: Ensâr'dan Enes b. Mâlik (ra) bana şunu anlattı:
AHah Resulü (sav) bir ata binmişti. (Ondan düştü ve) sağ yanı ezildi. O gün namazlardan birini oturarak kıldırdı. Biz de O'nun arkasında oturarak kıldık. Selam verdikten sonra şöyle buyurdu:
İmam, kendisine uyulmak içindir. Ayakta kılarsa, siz de ayakta kılın. Rükûya gittiğinde siz de rükûya gidin. Doğrulduğunda siz de doğrulun. Secdeye vardığında siz de secdeye varın. "Semiallahu lınıen hamideh=Allah, kendisine hamd edeni duydu" dediğinde siz "Rabbena ve lekel-hamd=Rabbimiz! Ve hamd Sana'dır!" deyin.[15]

Şerh

Bu hadisteki lafızların şerhi için 75 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılan hükümler için 43 ve 15 no.lu hadislere bakınız. Bâb başlığıyla ilgili olarak iftitâh tekbirinden bahsetmemizde fayda olacaktır:
İmam, arkasındaki cemaate namaz kıldırmak üzere ellerini kaldırır ve seslice tekbir getirir. Cemaat de niyet ettikten sonra bu tekbiri getirerek namaza başlamış olurlar. İftitah tekbirine, namaz dışındaki fiilen haram kıldığı için

Tahrîme Tekbiri dedenilir. Hanefî mezhebine göre namazın esas rükünlerinden olmayıp şartı iken üç mezhep imamına göre namazın rüknüdür.
İmama uymak üzere ayakta alınan iftitah tekbirinin tamamen kıyam hâlinde alınması şarttır. Dolayısıyla imam rükûda iken ona uyan biri,kıyamda Allah deyip Ekber lafzını rükûya vardıktan sonra söylese imama uymuş olmaz.

Ders

Hadisten çıkarılacak dersler için 43 ve 75 no.lu hadislerin ilgili bölümlerine bakınız.

Bâb: Tekbirin Farziyeti Ve Namaza Giriş

79- Kuteybe b. Şaîd bize anlatarak dedi ki:Leys bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Enes b. Mâlilc'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir attan düştü. (Vücudunda) ezilme oldu. Bize oturarak namaz kıldırdı. Biz de O'nunla birlikte oturarak kıldık. Sonra namazı bitirince şöyle buyurdu:
İmam ancak uyulmak içindir. O tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin, rükûya gittiğinde, siz de rükûya gidin, doğrulduğunda siz de doğrulun, "Semiallahü limen hamiden" dediğinde "Rabbena ve lekelhamd" deyin.[16]

Şerh

Bu hadisin lafızlarının şerhi için 43 ve 75 no.lu hadislere bakınız.

Hüküm

Bu hadistan çıkarılan fıkhî hükümlerle ilgili olarak 78 no.lu hadise bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek öğüt ve dersler için 43 ve 75 no.lu hadislere bakınız.

Bâb: İlk Tekbirde Ellerin Kaldırılması

80- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Salim b. Abdullah'tan (ra), o babasından şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) namaza başlangıç (iftitâh) tekbiri aldığında iki elini omuzları hizasına kaldırırdı. Rükûya giderken tekbir aldığında, yine başını rükûdan kaldırıp "Semiallahü limen hamiden" dediğinde de ellerini kaldırırdı, ama bunu secdelerde yapmazdı.[17]

Şerh

Nevevî Şerhu Müslim adlı eserinde şöyle der: İslam ümmeti, iftitâh (tahrîme) tekbiri getirirken elleri kaldırmanın müstehap olduğu üzerinde icmâ etmiştir. Ancak o, birkaç satır sonra bunun vacip olmadığı üzerinde de icmâ bulunduğunu söylemiştir. Asıl itibariyle burada bir çelişki yoktur. Çünkü müstehap olma, vacip olmayla çelişmez.
Bu konuda en sıhhatli görüş İbnu'l-Münzir'in şu sözüdür: Allah Resû-lü'nün (sav) namazın başlangıcında ellerini kaldırdığı bilgisi üzerinde hiçbiri ihtilaf etmemiştir.
Bunun vacip olduğunu söyleyenler arasında Buhârî'nin hocası el-Humeydî, el-Evzâ'î, İbni Huzeyme gibi büyük âlimler bulunmaktadır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre, hadiste anılan durumlarda tekbir alırken elleri kaldırmak sünnettir. Bu tekbir esnasında avuçların kıble yönüne dönük olmasına dikkat edilmelidir.

Ders

Tekbîr, sözcük anlamı itibariyle yüceltme, ululama ve Allah Teâlâ'nın en büyük olduğunu dile getirmedir. Bu itibarla tekbîr alınırken, bir anlamda emre âmâde olunduğunu , karşısında boynumuzun kıldan ince olduğunu teyit etmek mahiyetinde elleri kaldırmak bu sözlü tazîmin fiille pekiştirilme-sidir. Dolayısıyla tekbir getirirken elleri omuzlar hizasında kaldırmak, Yüce Rabbimize duyduğumuz saygı ve iclâlin bir fiilî bir ifadesidir.

Bâb: İmam Tekbir Getirdiğinde, Rükua Gittiğinde., Elleri Kaldırmak

81- Muhammed b. Mukâti^bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize şöyle haber

verdi: Yunus bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Salim b. Abdillah'tan, o (babası) Abdurrahman b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nü (sav) namaza durduğunda ellerini omuzlan hizasında kaldırdığını gördüm. O bunu rükû için tekbir getirdiğinde, başım rükûdan kaldırdığında da yapar, "SemiaHahü limen hamiden" derdi. Secdelerde bunu yapmazdı.[18]

Şerh

Rükû için tekbir getirdiğinde", yani rükûya gitmek üzere tekbir getirdiği sırada.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılan fıkhî hükümlerle ilgili olarak Hanefî mezhebinde sadece iftitah tekbiri ile cenaze ve bayram namazlarında tekbirler getirilirken ellerin kaldırılması sünnet olarak kabul edilmiştir. Sair farz namazlarda sadece iftitah tekbiri alınırken eller kaldırılır. Mâlikîler bu hadiste geldiği şekliyle tekbirlerde ellerini kaldırırlar.

Ders

Hadisten çıkarılacak en mühim ders, tazîm ve iclâlin zirvesi olması itibariyle Allah Resûlü'nün (sav) namazlarda farklı biçimlerde bunu gösterdiği görülmektedir. Tekbir getirirken ellerin kaldırılması da bu tazîm tezahürlerinden biridir.

Bâb: Eller Nereye Kaldırılır?

82- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb, İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Salim b. Abdillah'tan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) namazı tekbir ile açtığını, tekbir esnasında omuzları hizasına gelecek kadar ellerini kaldırdığını, rükû için tekbir getirdiğinde aynını yaptığını, "SemiaHahü limen hamiden" derken aynını yaptığını, "Rabbena ve leke'1-hamd" dediğini, secdeye giderken ve başını secdeden kaldırırkan bunu yapmadığını gördüm.[19]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi daha önceki 80 no.lu hadiste geçmiştir.

Hüküm

iftitah tekbirinde ellerin kaldırılması konusunda Hanefî mezhebine göre erkeklerin kulak memeleri hizasına kadar kaldırmaları gerekirken hanımların omuzlar hizasına kaldırmaları yeterli görülmüştür. Bunun kadınlar açısından dah örtücü olduğu söylenmiştir.

Ders
Hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 80 no.lu hadise bakınız.

Bâb: İki Rek'atten Kalkıldığında Elleri Kaldırmak

83- Ayyaş bize anlatarak dedi ki: Abdüla'lâ bizeUbeydullah'tan, o Nâfi'den şunu nakletti:
İbni Ömer (ra) namaza başlarken tekbir getirerek ellerini kaldırırdı. Rüküya eğilirken ellerini kaldırırdı. "Semiallahü limen hamiden" derken ellerini kaldırırdı. İki rekatı (kılıp) kalkarken tekbir getirirdi. İbni Ömer (ra) bu (namaz kılma şeklini) Allah Resûlü'ne (sav) ref ederdi.
Bunu Hammâd b. Seleme Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra), o Allah Resûlü'nden (sav) rivayet etmiştir. İbni Tahmân, Eyyub ve Musa b. Ukbe'den muhtasar (kısa) olarak rivayet etmiştir.[20]

Şerh

Şâfiîlere göre namaz esnasında üç yerde elleri kaldırmak müstehap görülmüştür ki bunlar iftitah tekbiri, rükûya eğilme ve kalkma anlarıdır. Hanefî mezhebine göre ise sadece iftitah tekbirinde eller kaldırılıp namazın diğer tekbir ve zikirleri esnasında eller kaldırılmaz.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre iftitah tekbiri dışında namazdaeller kaldırılmaz.

Ders

Namaz gibi sürekli göz önünde gerçekleşen bir ibadet üzerinde böylesine farklılık bulunması bazı kimseleri şaşırtabilir. Fakat unutulmamalıdır ki Allah Resulü (sav) muhtelif zamanlarda muhtelif şekillerde namaz kılmış ve bu farklılıklar sahabe (ra) kanalıyla mezhep imamlarına kadar ulaşmıştır. Mezhep imamları da bu rivayetler arasında tercihlerde bulunarak belli bir şekli benimsemişlerdir.
Bu noktada unutulmaması gereken husus, tüm bu farklılıkların namazın farzları ve özüyle irtibatlı olmayıp şeküyâtı ile ilgili olduklarının bilinmesidir. Namazın kıyam, kıraat, rükû, sücûd ve kâde gibi esasları bütün İslam dünyasında aynen edâ edilir. Ancak mezhepler bağlı olarak bazı beldelerde namaz içinde de eller kaldırılırken bazılarında kaldırılmaz, bazılarında eller bileklerden göbekaltında bağlanırken bazılarında göbek üstünde ve dirseklerden bağlanır. Bunları bir tür rahmet ve zenginlik eseri ve Allah Resû-lü'nün (sav) sünnetinin canlı tutulması olarak görmekte yarar vardır.

Bâb: Tekbirden Sonra Ne Okunur?

84- Hafs b. Ömer bize anlatarak dedi ki: Şu'be bize Katâde'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav), Ebu Bekir (ra) ve Ömer (ra) namaza Elhamdüliİlâhi Rabbi'I-âlemîn ile başlarlardı.[21]

Şerh

Namaza başlarlardı" yani namazın kıraat farzına başlarlardı. Fethu'1-bâri müellifi, bu bölümde Besmelenin okunup okunmadığına dair varolan farklı rivayetleri zikretmiş ve bunların karşılaştırmasını yapmıştır. Sonuç itibariyle namazdaki kıraate besmele ile başlanması müstehaptır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre namazda kırâatia ilgili bazı hükümleri şöyle sıralamak mümkündür:
Kıraat, namazın farz olan rükünlerinden biridir. İmama uyan dışında kişinin kendi okuduğununefsinin işitebileceği bir ses ile kıraatte bulunması gerekir. Kendi nefsinin dahi duymadığı bir kıraat sahih olmaz.
Kıraatin ilk iki rekatta bulunması vacip görülmüştür. Dolayısıyla kasıtlı olarak

terk edimesi mekruh olup hata ve sehiv eseri okunmaması hâlinde sehiv secdesi gerekir. Tercih edilen görüşe göre, diğer rekatlarda Fatiha okunması vacip olup hata ile terk edilmesi sehiv secdesini gerektirir. Diğer görüşlere göre, üç ve dördüncü rekatlarda kıraat daha faziletli olmakla birlikte teşbih veya bir yahut üç teşbih miktarı susmak da caizdir.
İmam-ı Azam'a göre farzın yerine getirilmesi için her rekatta kısa da olsa bir âyet okumak yeterli iken, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ile İmam Azam'in bir başka görüşüne göre üç kısa âyet veya bunlara denk miktarda uzun bir âyet okumak gerekir.
Sadece kısa bir âyet okuyabilen biri, İmam-ı Azam'a göre bunu bir kere okuyup aynı rekatta üç kere tekrar etmesi gerekmez. İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise tekrar etmesi gerekir.
Âyete'l-kürsî gibi uzun ayetleri iki rekatta okumak, sahih rivayete göre yeterlidir.
Namazlarda Fatiha sûresini okumak sünnettir. Çünkü Allah Resulü (sav) ve sahabe böyle yapmışlardır.

Ders

Namazda kıraat esas itibariyle zikrin en yücesi olan İlahî Kelâmın okunmasını temindir. Kıraat dili kesinlikle Arapça'dır. Ancak İmam Azarn'ın, yeni Müslüman olanlara. Arapça olarak ezber yapacakları zamana kadar kendi dillerinde ayet meallerini okumalarına izin verdiği bilinmektedir.
İslamın bütün emirlerinde olduğu gibi namazda da şuur ve bilincin açık, ne söylendiğinin, ne okunduğunun bilinmesi gerekir. Bunun için, Arap dilinin bilmeyen Müslümanlar, okudukları sûre ve âyetlerin mânâlarını meallere bakarak öğrenmeli, okuduklarının mânâları üzerinde tefekkür etmelidirler.
Namazda kıraat için bir âyet bile yeterli olmasına rağmen, Müslümanlar imkanları elverdiği ölçüde yeni sûre ve âyetler ezberleyerek kırâatların zenginle ştirmeli, namaz sûreleri olarak bilinen kısa sûrelerle sınırlı tutmamalıdırlar. Böylelikle dinlerinin kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i daha çok tanıyacak, nurlarından daha fazla feyizdâr olacaklardır.

Bâb: Akşam Namazında Kıraat

85- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik, İbni Şihâb ez-Zührfden, o Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, o İbni Abbâs'tan (ra) şöyle dediğini nakletti: Ümmü'1-Fadl onu Ve'l-mürselâti urfen sûresini okurken dinlemişti. (Sonra) şöyle dedi:

Ey oğul! Vallahi bu sûreyi okumakla bana Allah Resûlü'nden (sav) dinlediğim son şeyi hatırlattın. O bu sûreyi akşam namazında okumuştu.[22]

Şerh

Ümmü'1-Fadl", hadisi rivayet eden İbni Abbâs'ın (ra) annesidir. Tirmizî bunu açıklayarak "annesi Ürnmü'l-Fadl'dan" şeklinde rivayet etmiştir. Onun Hz. Hatîce'den (r.anhâ) sonra Müslümaliğı kabul eden ilk hanım olduğu söylenmişse de, doğrusu Hz. Ömer'in (ra) kızkardeşi ve Saîd b. Zeyd'in hanımı olan Fâtıma (r.anhâ) ikinci Müslüman hanımdır. Bana hatırlattın", yani unutmuş olduğum bir şeyi mama vesile oldun. Akîl, İbni Şihâb'dan yaptığı rivayette, Allah Resûlü'nün (sav) kıldırdığı son namazın akşam namazı olduğunu söylemiştir ki lafzı şöyledir: "Bundan sonra Allah ruhunu alıncaya dek Allah Resulü (sav) bize namaz kıldırmadı."
Daha önce geçen Hz. Âişe (r.anhâ) hadisinde vefat ettiği son hastalığında kıldırdığı namazın öğle namaz olduğu söylenmiştir. Bu ikisini şöyle bağdaştırmak mümkündür ki Hz. Aişe'nin (r.anhâ) zikrettiği mescidde kıldırdığı namazdır. Ümmü'l-Fadl'ın (r.anhâ) zikrettiği ise odasında kıldığı namazdır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre vaktin darlığından dolayı akşam namazında kısa sûreler okumak müstehaptır. Sıhhatinde kuşku olmayan bu hadis-i şerife göre Mürselât sûresini okumak da sünnet olmaktadır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız en mühim ders, sahabenin sahip oldukları Peygamber sevgisidir. Hadiste adı geçen büyük hanım sahabî Ümmü'l-Fadl (r.anhâ) oğlunun hatırlattığı bir olaydan derin bir sevinç duymuş, bir anlamda O'nunla geçen günlerin güzelliğini yâd etmiştir. İnsanlık tarihinde pek az insana nasip olan bu sevgi, Allah Resûlü'nün (sav) sahabe tarafından ne kadar sevildiğini göstermektedir.
İlk Müslümanların inanılmaz başarılarının arkasındaki en büyük etken de bu Allah ve Peygamber sevgisiydi. Onlar, Rablerinin ve peygamberlerinin emirlerinden çıkmaz, onlar uğrunda canlarını bie ortaya koyarlardı. İnsan için en kıymetli şey olan hayatın dahi, uğrunda gözden çıkarıldığı bu sevginin başaramayacağı bir şey olamazdı. Nitekim öyle de olmuş ve ilk Müslümanlar,

çok kısa bir sürede eski dünyanın neredeyse yarısını İslam'a açmışlardır.

Bâb: Yatsı Namazında Sesli Okumak

86- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Mu'temir babasından, o Bekr'den, o Ebû Râfî'den şöyle dediğini nakletti:
Ebû Hüreyre (ra) ile yatsı namazını kıldım. İze's-semâu inşekkat sûresini okudu ve secdeye vardı. Ona (bunu) sorduğumda şöyle dedi: Ebû Kâsım'ın (sav) ardında (bu sûreyi okurken) secde ettim, O'na kavuşuncaya kadar da o (sûreyi okuduğum namazda) secde etmeye devam edeceğim.[23]

Şerh

İze's-semâu inşekkat" Kur'an-ı Kerim'in 84. sûresi, İnşikâk sûresi.
Yatsı namazı", Ateme kelimesi, yatsı namazının isimlerinden biridir.
Secde etti", İnşikâk sûresinin 21. âyet-i kerimesinde Allah Resulü (sav) tilâvet secdesinde bulunmuştur. Bu yüzden bu âyet-i kerime secde âyetlerindendir.

Hüküm

Hadis-i şerifte de beyân olunduğu üzere yatsı namazında İnşikâk sûresini okumak sünnettir. Bunun dışında namaz içinde tilâvet secdesiylc ilgili olarak şu hükümleri zikretmekte fayda vardır:
Tilâvet secdesinin namaz esnasında edası derhal vaciptir. Çünkü namazın bir parçası hâline gelmiştir. Tercih edilen görüşe göre secde âyeti okunduktan sonra en fazla üç âyet daha okunabilir, sonra secde yapılır
Tilâvet secdesinde niyet şarttır. Şu var ki birkaç secde âyet-i için secdede bulunacak kişi bunları belirtmek zorunda değildir. Namaz içinde kalben niyet edilmesi gerekirken namaz dışında dille de niyet edilmesi sünnete uygun s, olandır.
İmam Ebû Yusuf a göre namaz dışında da edası derhal vaciptir.
Namazda okunan secde âyetinde bakılır: Ondan sonra üç âyetten fazla okunmazsa, takip eden rükû veya sücûd ile tilâvet secdesi de yerine getirilmiş olur. Buna niyet edilmiş olup olmaması durumu değiştirmez.Ancak tercih edilen görüşe göre, rükû suretinde yapılacağında niyet gerekir. Üç âyetten fazla okunacağı zaman müstakillen rükû veya secde edilmesi gerekir. Secde daha faziletlidir. Namazın rükû vesücuduyla bu secde düşmez.
Secde âyetini namazda okuyan biri, dilerse okuyacağı âyetlerin miktarına

bakmaksızın tekbir getirerek tilâvet secdesine varır.tilâvet secdesi niyetiyle yalnız rükûya eğilmesi de yeterlidir. Sonra tekrar ayağa kalkar ve namazın asıl rükû ve secdelerine devam eder. Eğer sûreyi bitirmişse, tilâvet rükûun-dan kalktıktan sonra diğer bir sûreden birkaç âyet okur. Hiçbir şey okumadan rükû ve secdelere devam etmesi mekruhtur.
Cemaat ile kılınan namazda ise, imam yukarıda beyan edildiği şekilde rükû ve ya sücûda giderek tilâvet secdesini eda etmez. Zira cemaat bunu bilmeyeceğinden, tilâvet secdesi onlardan sakıt olmaz. Bunun yerine imam, selam verdikten sonra cemaatin tilâvet secdesinde bulunup ardından tekrar teşehhütte bulunmaları gerekir.
Secde âyeti ber namazda birden fazla okunduğunda tercih edilen görüşe göre sadece bir tilâvet secdesi gerekir.
İmamın Cuma ve bayram namazlarıyla ile sessiz tilâvetin olduğu namazlarda tilâvet secdesi bulunan âyetler okuması mekruhtur.
Esas itibariyle namazda okunan bir secde âyeti için, namaz bittikten sonra secde edilemez. Çünkü o secde namazın bir parçası hâline gelmiş olur.
Kur'an-ı Kerim'de toplam 14 secde âyeti mevcuttur.

Ders

Secde âyetleri Yüce Rabbimize tazım ve iclâlin zirvesine çıktığı ve okunan ilahî kelâm sebebiyle korku ve recâ ile secdeye kapanmanın lüzum ettiği âyetlerdir. Büyük sahabî Ebu Hüreyre de (ra) Peygamber efendimizin yatsı namazındaki sünnetini devam ettirerek bu vakitte İnşikâk sûresini okumayı sürdürmüş ve secdesini de tıpkı O'nun gibi yaparak Allah Resûlü'nün (sav) bir sünnetini yaşatma gayreti içinde olmuştur. O ve benzerlerin bu duyarlılıkları sayesinde 14 asır sonra bizler hâlâ Efendimizin dinî uygulamalarının büyük bölümünü olduğu gibi yaşama imkânına sahip bulunmaktayız. Allah cümlesinden razı olsun.
Bâb: Yatsı Namazında (Tilâvet) Secdesi Yapmak

87- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. Zürey' dedi ki: et-Teymî Bekr'de, o Ebû Râfi'den şunu nakletti:
Ebû Hüreyre (ra) ile yatsı namazını kıldım. İze's-semâu inşekkat sûresini okudu ve secdeye vardı. Ona bu nedir diye sorduğumda şöyle dedi:
Ebû Kâsım'ın (sav) ardında (bu sûreyi okurken) secde ettim, O'na kavuşuncaya kadar da o (sûreyi okuduğum namazda) secde etmeye devam edeceğim.[24]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhiyle ilgili olarak bir önceki 86 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Hadis-i şerifle ilgili hükümler 86 no.İu hadisin ilgili bölümünde açıklanmıştır.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 86 no.lu hadise bakınız.

Bâb: İmamın Âminleri Sesli Söylemesi

88- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan Ebû Hüreyre'nin (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resul (sav) buyurdu ki: İmam "âmin" dediğinde siz de "âmin" deyin. Bilinmelidir ki kimin "âmin" demesi meleklerin "âmin" demesine rastlarsa onun geçmiş günahları bağışlanır.[25]

Şerh

İmam âmin dediğinde siz de âmin deyin" yani imanı dua ettiğinde, burada murad edilen Fatiha duasıdır, siz de dua edin. Bu hadis-i şerif, imamın âmin demesi gerektiğinin delili olarak görülmüştür. İmam Mâlik bir rivayete dayanarak buna itiraz etmiş ve imamın seslice âmin dememesi gerektiğini söylemiştir. Mâlikîlerin bir bölümü de, imamın duayı okuyan olması itibariyle "âmin" demesinin uygun olmayacağını söylemişlerdir.
Âmin deyin", ifadesi cemaatin imamdan sonra "âmin" demelerine delil olarak gösterilmiştir. Ancak cumhur, farklı bir rivayetle cem etmek suretiyle, imam ile cemaatin eşzamanlı "âmin" demeleri gerektiğini söylemiştir. Ebû Muhammed el-Cüveynî, "âmin" demek dışında namazın hiçbir rüknünde cemaatin imam ile eşzamanlı hareket etmesinin müstehap olmadığını söylemiştir.
Kim rastlarsa", yani "âmin" deyişi, meleklerin "âmin" deyişlerine söz ve vakit olarak rastlarsa demektir. İbni Hıbbân ve bazıları ise huşu ve ihlas bakımından meleklerin "âmin"ine uygun düşerse, demişlerdir. Burada murat edilenin, meleklerin cemaatin bağışlanmaları için ettikleri duanın peşinde söyledikleri

"âmin" olduğu da söylenmiştir.
Geçmiş günahları bağışlanır", âlimler burada söz konusu günahların küçük günahlar olduğunu söylemişlerdir.
Bu hadis İmâmiyye mezhebinin, namazın lafız ve zikirlerinden olmaması itibariyle "âmin" demenin namazı bâtıl kılacağı yönündeki görüşlerini de geçersiz kılmaktadır.
İmam Şafiî el-Ümm adlı eserinde, imam kasden veya sehven unutsa dahi, cemaatin "âmin" demeleri gerektiğini söylemiştir.
Kurtubî bu hadis-i şeriften istidlalde bulunarak imamın farz namazlarda Fatiha okuması gerektiğini söylemiştir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre cemaatin, Fatiha sûresinden sonra sessizce "âmin" demesi, namazın sünnetlerindendir. Şâflîler ve bazı Mâlikîler ise "âmin" lafzını sesli olarak söylerler.

Ders

Fatiha sûresinin, Müslümanm hayatında işgal ettiği önemli yerin bir numunesini de bu hadis-i şerifte görmekteyiz. Her şeyden önce "Fâtiha'sız namaz olmaz" hadisinde hareketle, Kitab'ın Anası (Ümmü'l-Kitâb) olarak kabul edilen bu sûre, bizi yaratan Rabbimize edebileceğimiz dua ve övgülerin en güzellerini içermektedir. Böylesine güzel bir dua ve övgünün ardından "âmin" diyerek kabulünü dilemek kadar normal bir şey olabilir mi?
Cami ve mescitlerde bulunması gereken huzur ve sükûn havasıyla bağdaşmadığı için Hanefî mezhebinin gizlice söylenmesi yönündeki hükmünün de anlamlı olduğu görülmektedir.

Bâb: Âmin Demenin Fazileti

89- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Biriniz "âmin" dediğinde gökteki melekler de "âmin" derler. Eğer ikisinden biri diğerine rastlarsa kendisinin geçmiş günahları bağışlanır.[26]

Şerh

Hadiste geçen lafızların şerhiyle ilgili olarak önceki 88 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Hadisten çıkarılan hükümler için 88 no.lu hadise bakınız.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek derslerle ilgili olarak 88 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Cemaatin Âmin Demesinin Fazileti

90- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Ebû Bekr'in azatlısı Sümeyy'den, o Ebû Bekr es-Semmân'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: İmam "Gayri'1-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn" dediği zaman "âmin" deyin. Bilinmelidir ki kimin bu deyişi, meleklerin (âmin) deyişlerine rastlarsa, geçmiş bütün günahları
bağışlanır.
Muhammed b. Amr ona, Ebû Seleme'nin Ebû Hüreyre (ra) kanalıyla Allah Resûlü'nden (sav) ve Nu'aym el-Mucmir'in Ebû Hüreyre'den (ra) rivâ-yetleriyle mütâbaat etmiştir.[27]

Şerh

"Kavl=söylemek, demek" fiili mutlak olarak kullanıldığı zaman, sesli söylemenin kastedildiği anlaşılır. Gizli veya alçak sesle söylemek murat edildiğinde bu tür sıfatlarla kayıt altına alınması gerekir. Ulemânın bu konudaki ihtilafları çeşitli delillere dayanarak devam etmiş ve mezhepler de buna bağh olarak farklı gömşleri benimsemişlerdir.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılan hükümlerle ilgili olarak 88 no.lu hadise bakınız.

Ders

Fatihanın ardından "âmin" demek, ister sesli, ister sessiz olsun sünnet-i şerifeye uygundur. Duanın kabul edilmesi anlamında bir temenni ve dilek ifadesi olan "âmin" meleklerin âminleriyle rastlaştığı zaman, o "âmin'lerin sahipleri kazanacakları büyük ecrin yanı sıra, geçmiş günahlarının da bağış-lanmasıyla ödüllendirileceklerdir. Bu nedenle, namazlardaki Fatiha sûrelerinin ardından mezhebimize uygun bir şekilde gizlice "âmin" demeye devam etmemizde - Allah'ın lütuf ve rahmetiyle- hayır ve bereketler olacaktır.

Bâb: Secdeye Giderken Tekbir İle Eğilmek

91- Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân -birkaç kere- İbni Şihâb ez-Zührî'den şunu nakletti: Enes b. Mâlik'in (ra) şöyle dediğini duydum:
Allah Resulü (sav) bir attan düştü. (Süfyân şöyle demiş olabilir: Attan). Sağ tarafi ezildi. Hasta ziyareti için yanına vardık. Bize oturarak namaz kıldırdı. (Namazda) biz de oturduk. (Süfyân bir keresin de şöyle dedi:) Biz de oturarak namaz kıldık. Aiiah Resulü (sav) namazı bitirdiğinde şöyle buyurdu:
-İmam ancak uyulmak içindir. O tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin. O secde ettiğinde siz de secde edin. O rüküya gittiğinde siz de rükûya gidin. O doğrulduğunda siz de doğrulun. O, semiallahü limen hamiden dediğinde, siz Rabbena ve lekel-hamd deyin.O secdeye vardığında siz de secdeye varın.
Süfyân, Ma'mer hadisi böyle mi zikretti? diye sordu. "Evet" dedim. Dedi ki: İyi hıfzetmiş, Zührî de böyle dedi: Ve lekel-hamdu. Sağ tarafından itibaren hıfzettim. Zührî'nin yanından çıktığımızda İbni Cüreyc şöyle dedi: Ben yanındaydım: "Sağ kolu ezildi" (şeklinde rivayet etti.)[28]

Şerh
Hadis-i şerifin lafizlarıyla ilgili şerh için 75 ve 78 no.lu hadislere bakınız.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre namazın rükünleri arasında ki rükûdan doğrulduktan sonra secdeye varmak da dâhil olmak üzere tekbîr getirmek gerekir.
Namaza giriş tekbiri olarak bildiğimiz iftitâh tekbiri dışında, kıyamdan rükûya giderken, rükûdan doğrulup secdeye giderken ve secdeler arasında ve sonra sında tekbir getirilir.
Mezhebimize göre bu tekbir ve tesmî'lerin (semiallahü limen hamiden) tamamı sünnettir.

Ders

İmam Buhârî'nin muhtelif bâblar altında farklı sened zincirleriyle yer verdiği bu hadis, fıkhı açıdan çok önemli hükümleri ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Ancak daha önce de gördüğümüz üzere bu hadis-i şerifteki, imam oturursa cemaatin de oturması hükmü neshe uğuramış ve Allah Resulü (sav) son hastalığında kendisi oturup cemaat ayakta olduğu hâlde namaz kıldırmıştır. Bunun dışında imama uymanın önemi ve tatbikatına dair de bu hadis-i şerifte önemli hüküm ve ipuçları bulunmaktadır.
Bir Müslüman, bu hadis-i şerifi sanki Allah Resûlü'nü (sav) ziyaret eden sahabeden biriymiş gibi okuyarak üzerinde düşünmeli ve O rahmet peygamberinin tavsiyelerine uymaya çalışmalıdır.

Bâb: Birinci Teşehhüdü Eda Etmeyen Kimse

92- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Abdülmuttalip oğulların azatlısı Abdurrahman b. Hürmüz'den şöyle dediğini nakletti: Rebîa b. el-Hâris'in azatlısı dedi ki: Abd-i Menâf oğullarının müttefiki, olan Ezd-i Şenûe'den Abdullah b. Buhayne (ra) -ki kendisi sahabedendir- şöyle dedi:
Allah Resulü (sav) onlara öğle namazını kıldırdı. İlk iki rekatte oturmayıp hemen kalktı. İnsanlar da O'nunla birlikte kalktılar. Namaz sona erdiğinde insanlar O'nun selam vermesini beklediler. O, kâdede otururken tekbir getirdi ve selam vermeden önce iki defa secdeye vardı, sonra selam verdi.[29]

Şerh

Abdurrahman b. Hürmüz bana anlattı" ifadesinde sözü edilen kişi el-A'rac olarak bilinen râvidir.
Ezd-i Şenûe" meşhur bir Arap kabilesidir.
İlk iki rekatte oturmayıp hemen kalktı" ifadesinde murat edilen, Allah Resûlü'nün (sav) teşehhüd için kâdede bulunmayarak ayağa kalkmasıdır. İbni Reşîd meseleyle ilgili olarak şöyle der: Namazla ilgili hadislerde her hangi bir kayıt konmaksızın "oturma" fiili kullanıldığında bununla teşehhüd için oturma (kâde) anlaşılır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre imamın namazın rükünlerinden her hangi birini terki veya ihmâli durumunda uygulanacak başlıca hükümler şöyle sıralanabilir:
İmam kunut duasını, bayram tekbirlerini, birinci kâdeyi, tilâvet ve sehiv secdelerini terk etse, cemaat de terk eder.
İmamın fazladan aldığı tekbirlerde, veya beşinci rekata kalkmasında cemaat ona uymaz.
İmam beşinci rekata kalktığında eğer dördüncü rekat için kâde yapmışsa cemaat ona uymayıp kâde hâlinde bekler. İmam hatasını fark edip selam verirse cemaat de selam verir. Eğer imam dördüncü rekatta de kâde yapmamış ise cemaat bekler, eğer imam hatasını fark edip kâdeye döner ve selam verirse cemaat de selam verir. Fakat imam beşinci rekati secdeyle kayıt altına alır ve cemaat de ona uyarsa hepsinin namazı bozulur.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız ders, imamın bir şekilde sehivde bulunması hâlinde cemaatin namazın huzur ve huşüunu zedelemeden onun hatasını tashih etmesine fırsat vermesidir. Eğer imam hatasını fark etmezse, cemaat o zaman namazın rekat sayısına göre hareket ederek selamını verip namazdan çıkar. Bu takdirde namazları sahih olur. Ancak hatasına rağmen imama uymakta devam ederlerse, o vakit hem imanım hem de cemaatin namazları fasid olur.
Buradan çıkan ders, imama uymanın da bir sınırı olduğunun bilinmesi ve hatalı olduğunu bile bile ona ısrarla tâbi olunmamasıdır.

Bâb: Birinci Kâdede Teşehhüd Okumak

93- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: Bekr bize Cafer b. Rebîa'dan o el-A'rac'dan, o Abdullah b. Mâlik b. Buhayne'den (ra) şöyle nakletti:
Allah Resulü (sav) bize öğle namazı kıldırdı. Kâde yapması gerekirken kalktı. Namazının sonunda kâdede iken iki secde etti.[30]

Şerh

Dört rekatlı namazlarda, ikinci rekattaki ilk kâde, dördüncü rekattaki kâde ile aynı hükümdedir. Dolayısıyla ihmâli namazı fasid kılar.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre üç veya dört rekatlı namazlarda birinci kâde vaciptir. Dolayısıyla onun terki, namazın iadesini, veya sehiv secdesiyle telâfini gerektirir.
Hadisle ilgili fıkhî hükümler için 92 no.lu hadise bakınız.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 92 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Çocukların Abdesti, Onlar Hakkında Gusül Ve Temizlenmenin Ne Zaman Farz Olacağı

94- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik, İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o Abdullah b. Abbas'tan (ra) naklederek dedi ki: (İbni Abbâs) şöyle dedi:
Bir dişi eşeğe binmiş olarak geldim. O sırada ergenlik çağına yaklaşmıştım. Allah Resulü (sav) Mina'da duvarsız (sütresiz) bir hâlde namaz kıldırıyordu. Safin bir bölümünün önünden geçtim ve eşeği serbestçe otlaması için salıverdim. Sonra da safa katıldım. Bu (hareketim) yadırganmadı.[31]

Şerh

Bu hadis-i şerifteki lafızların şerhi için 1 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre, dinî emirlere muhatap olmanın şartı akıl baliğ olmaktır. Akıl baliğ olan bir kimse, gusül, abdest ve namaz gib emirleri yerine getirmekle mükellef olur. Akıl, doğruyla yanlışı temyiz edebilmektir. Bu, bulûğa göre daha erken bir yaşta sahip olunan bir melekedir. Bulûğ ise bölgesel farklılıklara bağlı olarak, erkek çocuklarda meni gelmesi, kız çocuklarda adet kanının görülmesiyle başlayan devredir. Hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere İbni Abbâs (ra), sözünü ettiği dönemde bulûğ yani ergenliğe adım atmak üzeredir. Dolayısıyla abdest ve namaz gibi ibadetlerle mükellef olacak çağın eşiğindedir. Tam o çağda olmadığı, muhtemelen cemaatin Önünden geçmesine rağmen uyarılmamasından istinbât edilebilir.
Hadis-i şeriften çıkarılabilecek diğer hükümler için 1 no.lu hadise bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarmamız gereken en mühim ders, gusül, abdest, namaz, hatta oruç gibi dinî emirleri çocuklara erken yaşlarda vermeye başlama gereğidir. İmam Buhârî de muhtemelen bu düşünceyle hadise bu bâbda yer vermiştir.
Dinî eğitim için ergenlik çağı beklenmemeli, daha erken yaşlardan itibaren çocuklar aydınlatılmaya başlanmalıdır. Böylelikle bunları daha iyi özümseyebilecek ve başlarından ne olaylar geçerse geçsin hayatları boyunca onların izleri belleklerinden silinmeyecektir.

Bâb: Kadınların Geceleri Mescidlere Gitmeleri

95- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten ve Abdullah b. Yusuf bize yine Mâlik'ten, o Yahya b. Saîd'den, o Amre bn. Abdirrahman'dan, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) sabah namazı kılar, mümin hanımlar da yün giysilere bürünmüş olarak ayrılırlar da karanlıktan onları kimse tanıyamazdi. [32]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhiyle ilgili olarak 42 no.lu hadise bakınız.
"Karanlıktan", sabah vaktinin alaca karanlığı sebebiyle kadın mı erkek mi oldukları anlaşılmazdı.

Hüküm

Hanımların sabah namazına gitmeleri asr-ı saadette yaygın ve bilinen bir uygulama idi. Sabah namazı, vakit itibariyle yarısı geceye yakın olduğundan, güvenliğin bulunduğu ve fitneden emin olunan beldelerde hanımların sabah namazı için alacakaranlıkta evlerinden çıkmalarında bir sakınca görülmemiştir.
Hadis-i şeriften çıkarılan diğer fıkhı hükümler için 42 no.lu hadise bakınız.

Ders

Hanımların toplumsal hayatın her alanında bulunmaları ilk İslam toplumunda yadırganmayan bir teamül olmakla birlikte belli kuralların bulunduğu da gözden ırak tutulmamalıdır. Bu kurallar, daha çok canlarına ve ırzlarına yönelik taciz ve saldırılardan emin olmaları ve fitneye yol açılma-mamasını sağlayıcı niteliktedir.

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek diğer dersler için 42 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Kadınların Sabah Namazından Erken Çıkmaları

96- Yahya b. lusa bize anlatarak dedi ki: Saîd b. Mansûr bize Fdleyh'den, o Abdurrahman b. el-Kâsım'dan, o babasından, o Âişe'den r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) sabah namazını karanlıkta kılardı. Müminlerin hanımlan (namazdan) ayrıldıklarında karanlıktan tanınmazlardı, yahut birbirlerini tanımazlardı. [33]

Şerh

Saîd b. Mansûr", Buhârî'nin hocalarındandir.
Onlardan bazısı bazısını tanımazdı", ifadesinde iaranlığın yoğunluğundan dolayı, bırakınız erkeklerin tanımasını, hanımların dahi birbirlerini tanımadıkları söylenmektedir.
Hadisin diğer lafızlarının şerhi için 42 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Buradan çıkan hüküm, hanımların sabah namazını kılar kılmaz mescitten yılmalarının müstehap görüldüğüdür. Çünkü böylesi tanınmamaları açısından daha faydalıdır.
Hadisin diğer hükümleri için 42 no.lu hadisin ilgili bölümüne bakınız.

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 42 no.lu hadise bakınız.

---

[1] Buhârî, ezân/573, cum'a/1146, 1156, bed'ul-halk/3043; Müslim, salât/582-585 mesâcıd/883-884; Tirmizî, salât/363; Nesâî, ezân/664, sehv/1236; Ebû Dâvud sa' laf/432; Ibn Mâce, ikâmetu's-saIât/1206-1207; İbn Hanbel, " bakî musnedi'i-mukS1rîn/7369, 7470, 7488, 7792, 8805, 8968, 9551, 9873, 10139, 10351 10456' Mâlik, nıdâ/139, 208; Dârimî, salât/1178, 1456

[2] Buhârî, saIât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, men âkı b/3 3 74, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102İ libâs/5513, edeb/5717, da'avât/5886, kefarât/6220. i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmiz{ nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârât/2263, menasik/3106; İbn Hanbel, bakî nıusnediM-mÜksirîn/11505, 11554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553,

12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.

[3] Buhârî, ezân/576; Müslim, salât/576; Tirmizî, saîât/192; Nesâî, ezân/667; Ebû Dâvud, salât/438; İbn Mâce, ezân/712; İbn Hanbei, bakî, musnedi'l-müksirîn/10597, 11078, 11318, 11428; Mâlik, nidâ/135; Dârimî, salâi/1175.

[4] Buhârî, ezân/583, cum'a/885, 1099, 1102, 1109; Müslim, salâtu'l-musâfırîn/1184-1186; cum'a/1460-1462; Tirmizî, salât/390, 398, cum'a/480, mevâkît/579, cum'a/1410-1431, kıyâmu'l-leyl/1739-1740, 1744, 1745-1758; Ebû Dâvud, salât/953, 955, 957; İM/ikâmetu's-salât/1135; İbn Hanbel, musnedu't-müksirîn/4277, 4363, 4431, 4526, 4685, 4881, 5044, 5160, 5175, 5191, 5223, 5346, 5430, 5480, 5498, 5545, 5706, 5783, 5798, bakî musnedi'l-Ensâr/25219, 25224; Mâlik, nidâ/241, 260; Dârimî, salât/1401, 1407-1408, 1527.

[5] Buharı, ezân/590, cum'a/939, 1055, 1071-1072, 1090, 1095, da'avât/5835; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1187-1192, 1215-1221; Tirmizî, salât/403-404; Nesâî, ezân/678, kı-yâmu'l-leyl/1678, 1729, 1741; Ebû Dâvud, salat/1063-1064, 1071, 1137, 1140-1142; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1188, 1348; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22928, 22944, 22987, 23058, 23084, 23092, 23307, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23715, 23753, 23092, 23307, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23715, 23753, 23858, 23953, 24112, 24179, 24264, 24311, 24371, 24497, 24599, 24609, 24622, 24673, 24911, 24960, 25154; Mâlik, nidâ/222, 242; Dârimî, saiât/1141, 1437-1438, 1538.

[6] Buhârî, ezân/600, cum'a/857; Müslim, mesâcid/944-947; Tirmizî, salât/301, Nesâî, imâmet/852; Ebû Dâvud, salât/485-486; İbn Mâce, mesâcid/767; İbn Hanbel, bakî mus-nedi'l-müksirîn/6932, 6952, 7339, 7462, 7876, 7607, 7650, 9149, 9459, 9550, 9722, 9947, 10327, 10473, 13069; Mâlik, nidâ/137; Dârimî, salât/1251.

[7] Buhârî, ezân/608 617, husûmât/2242, ahkâm/6683; Müslim, mesâcid/1040-1042; Tir-mizî, salât/201; Nesâî, imamet/ 839; Ebû Dâvud, salât/461-462; İbn Mâce, mesâcid/783; İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-müksirîn/7001, 7575, 7802, 7908, 8441, 8535, 9014, 9111, 9719, 9826, 14)383, 10450, 10513; Mâlik, nidâ/266; Dârimî, sa-lât/1243

[8] Buhârî, ezân/611-612, 619, vudû/170, salât/426, 457, buyu/1976, bed'ul-halk/2990, tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037mesâcid/1059-1063; Tirmizî, sa-lât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, 729, 396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid, 778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7236, 7268, 7294, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999, 8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10095, 10116, 10379, 10413, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345; 347; Dârimî, sa-lât/1245.

[9] Buhârî, ezân/611-612, 639, vudû/170, salât/426, 457, buyû/1976, bed'ul-halk/2990, tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037mesâcid/1059-1063; Tirmizî, sa-lât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, 729, 396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid, 778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7236, 7268, 7294, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999, 8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10095, 30116, 10379, 10413, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345; 347; Dârimî, sa-lât/1245.

[10] Buhârî, ezân/608 617, husûmât/2242, ahkâm/6683; Müslim, mesâcid/1040-1042; Tirmizî, salât/201; Nesâî, imamet/ 839; Ebû Dâvud, salât/461-462; İbn Mâce, mesâcid/783; İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-müksirîn/7001, 7575, 7802, 7908, 8441, 8535, 9014, 9111, 9719, 9826, 1(7383, 10450, 10513; Mâlik, nidâ/266; Dârimî, sa-lât/1243.

[11] Buhârî, vudû/170, salât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, bed'ul-halk2990, tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786, 9uO5, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10090, 10116, 10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Dârimî, saIât/1245.

[12] Buhârî, ezân/648, 690-691, 763, salâl/365, cum'a/1047, mezal.m/2289; Musl tj sa lât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebu Dayud, sal* 509 İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedı 1-muksmn/I lö/J, 12185, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimi, salât/1228,1276.

[13] Buhârî, salât/460, ezân/673-674, cum'a/1151-1153, edeb/5591, ahbâru'l-âhâd/6709; Müslim, mesâcid/896-897; Tirmizî, salât/360, 365; Nesâî, sehv/1209; Ebû Dâvud, sa-lât/856-858; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1204; İbn HanbeL bakî musnedi'l-müksirîn/6903, 7070, 7342, 7486^8649, 9099, 9401, 9545, 9660, 10467; Mâlik, ni-dâ/195-196; Dâriraî, salât/1458.

[14] Buhârî, salât/460, ezân/673-674, cum'a/1151-1153, edeb/5591, ahbâru'l-âhâd/6709; Müslim, mesâcid/896-897; TÌrmizî, salât/360, 365; Nesâî, sehv/1209; Ebû Dâvud, sa-lât/856-858; İbn Mâce, ikâmetu's-saIât/1204; İbn Hanbel,. bakî musnedi'l-müksirîn/6903>, 7070, 7342, 7486, 8649, 9099, 9401, 9545, 9660, 10467; Mâlik, ni-dâ/195-196; Dârimî, salât/1458.

[15] Buhârî, salât/365, ezân/648, 690-691, 763, cumV1047, savm/1778, mezâlim/2289, mkâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvud, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, saIât/1228, 1276

[16] Buhârî, salât/365, ezân/648, 690-691, 763, cum'a/1047, savm/1778, mezâlim/2289, nikâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvud, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedi>müksirîn/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, salât/1228, 1276

[17] Buhârî, ezân/693-694, 696-697; Müslim, salât/586-587; Tirmizî, salât/237; Nesâî, iftitâh/867-868, 1015, tatbîk/1049, 1076, 1132; Ebû Dâvud, salât/619-620; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/848; İbn Hanbel, musnedu'I-müksirîn/43I2, 4445, 4791, 4837, 5027, 5502, 5579,

5888, 5899, 6046; Mâlik, nidâ/149; Dârİmî, salât/1275.

[18] Buhâri, ezân/693-694, 696-697; Müslim, salât/586-587; Tirmizî, saIât/237; Nesâî, iftitâh/867-868, 1015, tatbîk/1049, 1076, 1132; Ebû Dâvud, salât/619-620; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/848; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4312, 4445, 4791, 4837, 5027, 5502, 5579, 5888, 5899, 6046; Mâlik, nidâ/149; Dârimî, salât/1275.

[19] Buhârî, ezân/693-694, 696-697; Müslim, salât/586-587; Tirmizî, salât/237; Nesâî, iftitâh/867-868, 1015, tatbîk/1049, İ076, 1132; Ebû Dâvud, salât/619-620; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/848; İbn Hanbel, müsnedu'l-müksirîn/4312, 4445, 4791, 4837, 5027, 5502, 5579, 5888, 5899, 6046; Mâlik, nidâ/149; Dârimî, salât/1275.

[20] Buhârî, ezân/693-694, 696-697; Müslim, salât/586-587; Tirmizî, salât/237; Nesâî, iftitâh/867-868, 1015, tatbîk/1049, 1076, 1132; Ebû Dâvud, salât/619-620; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/848; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4312, 4445, 4791, 4837, 5027, 5502, 5579, 5888, 5899, 6046; Mâlik, nidâ/149; Dârimî, salât/1275.

[21] Buhârî, ezân/701; Müslim, salât/605-60606; Tirmizî, salât/229; Nesâî, iftitâh/892-893, 896-897; Ebû Dâvud, salât/664; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/805; İbn Hanbel, bakî mus-nedi'l-müksirîn/11553, 11641, 12239, 12253, 12345, 12380, 12421, 12506, 12630, 12651, 12782, 12858, 13185, 13406, 13406, 13447, 13540, 13563; Mâlik, nidâ/148; Dârimî, salât/1212.

[22] Buhârî, ezân/721, megâzî/4076; Müslim, salât/704; Tirmizî, salât/283; Nesâî, iftitâh/975-976; Ebû Dâvud, salât/687; İbn Mâce, ikâmetu's-saIât/823; İbn Hanbel, bakî musnedî'l-Ensâr/25634, 25637; Mâlik, nidâ/158; Dârimî, salât/1261.

[23] Buhârî, ezân/724, 726, cum'a/1012, 1016; Müslim, mesâcidy'904-908; Tirmizî, cum'a/523; Nesâî, iftitâh/952-958; Ebû Dâvud, salât/U98-1199; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1048-1049; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6843, 7067, 7089, 8980, 9234, 9427, 9454, 9842, 9499, 9535, 9559, 9637, 9937, 9923, 10425; Mâlik, nidâ/429; Dârimî, salât/1432-1435.

[24] Buhârî, ezân/724, 726, cum'a/1012, 1016; Müslim, mesâcid/904-908; Tirmizî, cum'a/523; Nesâî, iftitâh/952-958; Ebû Dâvud, salât/1198-1199; İbn Mâce, ikâmetıTs-saIât/1048-1049; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6843, 7067, 7089, 8980, 9234, 9427, 9454, 9842, 9499, 9535, &59, 9637, 9937, 9923, 10425; Mâlik, nidâ/429; Dârimî, salât/1432-1435.

[25] Buhârî, ezân/738-740, tefsîru'l-Kur'ân/4115, da'avât/5923; Müslim, salât/618-621; Tirmizî, salât/232; Nesâî, iftitâh/918-921; Ebû Dâvud, salât/8OO-8Ol; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/841, 843; İbn Hanbe), bakî musnedi'l-müksirîn/6890, 6946, 7337, 7774, 9428, 9541; Mâlik, nidâ/180-182; Dârimî, salât/1218.

[26] Buharı, ezân/738-740, tefsîru'I-Kur'ân/4115, da'avât/5923; Müslim, salât/618-621; Tirmizî, salât/232; Nesâî, iftitâh/918-921; Ebû Dâvud, salât/8OO-8Ol; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/841, 843; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6890, 6946, 7337, 7774, 9428, 9541; Mâlik, nidâ/180-182; Darimî, salât/1218

[27] Buhârî, ezân/738-740, tefsîru'l-Kur'ân/4115, da'avât/5923; Müslim, salât/618-621; Tirmizî, salât/232; Nesâî, iftitâh/918-921; Ebû Dâvud, salât/800-801; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/841, 843; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6890, 6946, 7337, 7774, 9428, 9541; Mâlik, nidâ/180-182; Dârimî, salât/1218.

[28] Buhârî, ezân/648, 690-691, 763, salât/365, cum'a/1047, mezâlim/2289; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvud, sa-lât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11623, 12185, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, salât/1228, 1276.

[29] Buhârî, ezân/786-787, cum'a/1148-1149, 1154, eymân/6177; Müslim, mesâcid/885-887; Tİrmizî, salât/356; Nesâî, tatbîk/1164-1165, sehv/1207-1208, 1244; Ebû Dâvud, salât/781; İbn Mâce, ikâmetu's-^alât/1196-1197; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21841, 21851; Malik, nidâ/187-188, 202; Dârimî, salât/1461-1461

[30] Buhârî, ezân/786-787, cum'a/1148-1149, 1154, eyraân/6177; Müslim, mesâcid/885-887; Tirmizî, salât/356; Nesâî, tatbîk/1164-1165, sehv/1207-1208, 1244; Ebû Dâvud, salât/781; İbn Mâce, ikâmetuVsaİâf/1196-1197; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21841, 21851; Mâlik, nidâ/187-188, 202; Dârimî, salât/1461-1461.

[31] Buhârî, salât/463, czân/814, hac/1724, mcgâzî/4060; Müslim, salât/780, 781; Tirmizî, salât/309; Ncsâî, kıblc/744, 746; Ebû Dâvud, salât/714-715; İbn Mâcc, ikâmctu's-salât/937; Jbn Hanbcl, musncd-i Benî Hâ-şim/1793, 1991, 2256,2667,2749, 2862, 3001, 3136,3275; Mâlik, nidâ/332; Dârimî, salâl/1379.

[32] Buhârî, salât/359, mevâkîtu's-salât/544, ezân/820, 825; Müsiim, mesâcid/1020-2022; Tirmizî, salât/141; Nesâî, mevâkît/542-543, sehv/1345; Ebû Dâvud, salât/359; İbn Mâce, salât661; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22922, 22967, 24282, 24915, 25025; Mâlik, vukûtu's-salât/3; Dârimî, salât/1190.

[33] Buhârî, salât/359, mevâkîtu's-salât/544, ezân/820, 825; Müslim, mesâcid/1020-2022; Tirmizî, salât/141; Nesâî, mevâkît/542-543, sehv/1345; Ebû Dâvud, salât/359; İbn Mâce, salât661; İbn Hanbel, bakî musnedi7I-Ensâr/22922, 22967, 24282, 24915, 25025; Mâlik, vukûtu's-salât/3; Dârimî, salât/1190.

KİTÂBU'L-CUMU'A

CUMA BÖLÜMÜ

Bâb: Cuma'nın Fazileti

97- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik Ebû Bekr b. Abdirrahman'ın azatlısı Sümeyy'den, o Ebû Salih es-Semmân'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kim Cuma günü cünüplükten gusleder gibi yıkanır sonra da (mescide) giderse, bir deve sadaka vermiş gibi olur. Kim ikinci vakitte giderse, bir inek sadaka vermiş gibi olur. Kim üçüncü saatte giderse boynuzlu bir koç sadaka vermiş gibi olur. Kim dördüncü saatte giderse bir yumurta sadaka vermiş gibi olur. İmam (minbere) çıktığında melekler Öğüde kulak vermek için (mescitte) hazır bulunurlar.[1]

Şerh

"Her kim gusl (niyetiyle) yıkanırsa", buradaki "kim" lafzına, cinsel ilişki gücü olan erkek-kadın, hür-köle, genç yaşlı herkes girer. Allah Resûlü'nün (sav) ifadesinde kadınları da gusletmeye yönlendirme söz konusudur.
Sonra (mescide) giderse", ifadesinden sonra el-Muvatta' ashabı "ilk saatte" ifadesini zikretmişlerdir,
Sanki deve tasadduk etmiş gibi" ifadesindeki 'karrabe' fiilinin anlamı, Yüce Allah'a yakınlaşma gayesiyle tasadduk etme, kurban sunma şeklindedir.
İmam (minbere) çıktığında, melekler de Öğüdü dinlemek üzere (mescitte) hazır bulunurlar" ifadesiyle ilgili olarak el-Mâverdî şöyle demiştir: İşte bu yüzden imamın hutbe vermek üzere erken çıkması müstehap görülmemiştir, imam mescide, minbere en yakın olan kapısından girer. Sahabe devrinde imam Öğüt vermek üzere minbere çıktığı zaman, cemaatta bulunanlar ellerinde okumakta oldukları Mushaf yapraklarını dikerlerdi. Zührî'nin rivayet ettiği hadisin başlangıç bölümünde şu ifade yer almaktadır: "Cuma günü geldiğinde melekler mescidin kapısı üzerinde durur ve girenleri sırayla yazarlar..." Bunların hafaza melekleri olmadığı söylenmiştir.
Hadiste geçen öğüt (zikir) kelimesi, Cuma hutbesi anlamındadır. Bu hadis-i şerifteki fâideleri şöyle sıralamak mümkündür: Cuma günü gusletmeye teşvik, Cuma namazına olabildiğince erken gelmeye çalışmak.
Cuma'nın faziletinden istifade etmek, her ikisiyle birlikte mümkün olabilir

dendiği gibi bunların birbirleriyle kayıtlı olmadıkları da söylenmiştir. Tabii ki erken gelenlere vaat edilen ödüller, geç gelenlere göre daha üstün ve değerlidir.
Bu bölümde Cuma gününün saatleri hakkında âlimlerin farklı görüşlerine yer verilmiş olup genel itibarıyla günün beş saate bölünmesi söz konusu edilmiştir. Bunlardan sonuncusu, imamın hutbe irad etmek üzere minberde dikildiği andır.

Hüküm

Cuma için tekbir almak, gusletmek, misvak kullanmak, güzel elbiseler giyinmek ve güzel kokular sürünmek müstehaptır. Cuma ezanı okunduktan sonra işi gücübırakıp camiye gitmek ise vaciptir.
Cuma namazına giden kimse başkalarını rahatsız etmemeli, imama yakın olabilmek için ön safları dolduranların tepelerini çiğneyerek ilerlemeye çahşmamalıdır.

Ders

Cuma, hafta için Müslümanların bir nevi bayram günüdür. Bugün için özel hazırlık yapılmalı, olabildiğince neşeli ve coşkulu olunmalıdır. Duaların kabul edilmesi umulan vakitlerde Yüce Allah'a dua ve niyazda bulunmalıdır.
Cuma gününün her Müslüman için haftanın günleri arasında özel bir yeri olmalı, Cuma namazları kesinlikle kaçırılmamalıdır. Bu çerçevede zaruret olmaksızın üç Cuma namazında bulunmayan kimsenin inanç bakımından zafiyete uğrayacağı unutulmamalıdır.
Cuma günü, özellikle namaz vaktinde iş güçle fazla meşgğul olmayıp Kur'an okuma, dinleme, dua Ve zikirde bulunma, nefs muhasebesi yapma gibi manevî zevki bol amellerde bulunulmalıdır. Bu günün Allah katında en sevimli gün olduğu, Efendimizin de bu güne hususî bir önem atfettiği hatırdan çıkarılmamalıdır.
Yapılacak hayır ve ihsanlar, Cuma namazından önceki bir vakitte yapılarak garipler sevindirilme li, namaza ezan vaktinden önce giderek okunan Kur'an-ı Kerimi, yapılan öğüt ve nasihatleri dinlemelidir. Yetişme çağındaki çocuklar Cuma namazlarına götürülerek cemaat ve namaz alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olunmalıdır.

Bâb: Cuma Günü Dişleri Misvaklanıak

98- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-

A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Eğer ümmetime veya insanlara zor gelmeyeceğini bilseydim, onlara her namazla (dişlerini) misvaklamayı emrederdim.[2]

Şerh

Veya insanlara zor gelmeyeceğini" ifadesi, Mâlik'ten ve diğerlerinden gelen hiçbir rivayette bulunmamaktadır.
Misvakiamayı", misvak kehmesinden türetilmiş masdardır.
Misvak: Arak denilen bir ağacın dallarından yapılan ve dişlerin temizlenmesinde kullanılan bir tür tabiî firçadır.

Hukum

Cuma günü yapılması müstehap görülmüş fiillerden biri de dişleri misvakla temizlemektir.

Ders

Bu ve önceki hatdis, Müslümanların uygarlıktan uzak Araplar tararından sahiplenilmiş barbar bir din olduğunu söyleyenlere verilecek en güzel cevapları oluşturmaktadır. Bırakınız Miladi 7. yüzyılı henüz ortaçağda dahi yıkanma geleneğine sahip olmayan batı halklarının, diş fırçalamak gibi kendilerine özgü bir icat gibi sundukları husus, İslam Peygamberi tarafından öyle ciddiye alınmıştır ki, insanlar zor gelmeyeceğini bilse, her vakit namazda misvaklamayı emredeceğini söylemiştir. Bunun söylendiği tarihte eski dünyanın büyük devletlerinde diş fırçası diye bir şeyin adı dahi bilinmemektedir.
Yüce dinimizin bu yönünü iyi Öğrenmeli ve en büyük örneğimiz olan Efendimizin bu güze sünnetlerini yaşayarak ve yaşatarak ne kadar uygar ve temiz bir ümmet olduğumuzu bütün dünyaya göstermeliyiz.

Bâb: Namaza Yürüyerek Gelmek

99- Âdem bize anlatarak dedi ki: İbni Ebî Zi'b bize ez-Zührî'den, o Saîd'den, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra), o da Allah Resû-lü'nden (sav), ve Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:

Allah Resûlü'nü (sav) şöyle buyururken dinledim: Namaz için kamet getirildiğinde koşarak gelmeyin. Bilakis yürüyerek (gelin). Size düşen sükûnettir. İdrak ettiğinizi kılın, kaçırdığınızı tamamlayın.[3]

Şerh

"Size düşen sükûnettir", ifadesindeki 'sekme', bir tür tür ruh dinginliği ve itmi'nân anlamındadır. Hadisin siyakında telaşlı davranmamak, sükûnet ve vakarı bozmamak mânâsında kullanılmıştır.
Hadis-i şerifin daha geniş şerhi için 69 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Namaza koşarak gitmek mekruh görülmüştür. Hadisle ilgili hükümler için 69 no.lu hadise bakınız.

Ders

Cemaat ile namaz gibi, ruhun dingin, huzur ve huşu içinde olmasını gerektiren bir ibâdete koşarak gelmek, varılmak istenen maksad ile çelişen bir durumdur. Nefes nefese kalmış, ter içinde birinin kendi huşu ve huzurunu muhafaza etmesi zor olabileceği gibi katıldığı cemaatteki sükûn havasını da bulandırması muhtemeldir. Bu nedenle namaza erken gitmek teşvik edilmiş, büyük sevaplara vesile olacağı bildirilmiştir.

Bâb: Hutbe Dinlemek

100- Âdem bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Zi'b bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Abdullah b. el-Ağarr'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Cuma günü olduğunda melekler mescidin kapısında durup girenleri bir bir sırayla yazarlar. Erken giden bir deve sunmuş gibidir. Sonraki bir inek sunmuş gibidir. Sonraki boynuzlu bir koç sunmuş gibidir. Sonraki bir tavuk, sonraki bir yumurta sunmuş gibidir. İmam (minbere) çıktığında defterlerini dürer ve öğüdü (hutbeyi) dinlerler.[4]

Şerh

Hadiste geçen lafızların şerhi için 97 no.lu hadise bakınız.

Hüküm

Bu bölümde Hanefî mezhebinin hutbeyle ilgili bazı hükümlerini zikretmekte fayda görüyoruz:
Hutbenin vacipleri, hutbe veren hatibin abdestli olması, avret mahallinin Örtülü olmasıve hutbeyi ayakta okumasıdır.
Hutbenin sünnetleri, hutbeyi iki kısma ayırmak, bunlar arasında bir teşbih veya üç ayet okuyacak kadar oturmaktır.
Bu iki hutbenin her ikisinde de hamd, kelime-i şehadet ve salat ü selam bulunmalıdır. Birinci hutbe bir ayet ve nasihati, ikinci hutbe Müslümanlar için dua ve istiğfarı İçermelidir. Hatibin sesi, ikincide alçak olmalıdır.
Hutbeleri uzatmamak sünnettir. Buna karşın namaz, cemaati sıkmayacak ölçüde uzatılabilir.
Cuma namazını hutbeyi okuyan kimsenin kıldırması daha uygundur.

Ders

Kayıt defterlerinin dürülüp görevli meleklerin dahibaşka bir şeyle meşgul olmayarak sadece hutbeye kulak verdikleri bir anda, cemaatin bütün dikkatleriyle hutbeyi dinlemeleri kadar isabetli bir şey olamaz. Bu nedenle Cuma hutbelerinde verilecek mesajların çok iyi seçilmesi gerekir. Cemaat arasında sadece Cuma'dan Cuma'ya dinini öğrenme durumunda olanların da bulunabileceği düşünülerek yüce dinimizin özüne ve ruhuna ilişkin bilgiler sıkıcılıktan uzak bir üslup ile sunulmalıdır.

Bâb: Cuma Günü İmam Hutbe Okurken Dikkatle Dinlemek

101- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb ez-Zührî'den şunu nakletti: Saîd b. el-Müseyyeb bana Ebû Hüreyre'nin (ra) şöyle dediğini haber verdi:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Cuma günü imam hutbe verirken arkadaşına "sus!" desen, boş davranışta bulunmuş olursun.[5]

Şerh

Cuma günü" ifadesinden anlaşılan, şâir günlerde böyle olmadığı, yani 'sus' ve

benzeri uyarı sözlerinden dolayı sevabın kaybedil-meyeceği anlaşılır.
"Boş davranışta bulunmuş olursun" ifadesi üzerinde ulemâ farklı görüşler belirtmişlerdir: el-Ahfeş şöyle demiştir: "Lağv", bâtıl ve benzeri boş, aslı olmayan sözdür. İbni Arefe, "Lağv, değersiz söz anlamına gelir" demiştir. Bir başka açıklamada ise, doğrudan sapma olarak tarif edilmiştir.
İbnu'l-Münîr: Müfessirler, lağv kelimesinin her haliyle iyi ve güzel olmayan söz olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir.
en-Nadr b. Şümeyl: "Lağavte" yani, sevaptan mahrum oldun, onu kaybettin, demektir.
Hadisin bir başka şerhinde "Kıldığın Cuma namazının ecir ve sevabını yitirmiş olursun" denmiştir.

Hüküm

Hadis-i şeriften çıkarılacak fıkhı hükümlerle ilgili olarak bir önceki 100 no.lu hadisin ilgili bölümüne bakınız.

Ders

Cuma hutbesinin ne kadar önemli bir konuşma olduğu bu hadis-i şerif ile daha da iyi anlaşılmaktadır. Bu mühim konuşma sırasında hatibin dikkatle dinlenmesi gerekir.
Cuma hutbesinin önemi, Müslümanların genelini ilgilendiren konularda onları aydınlatmaya yönelik bir konuşma olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Cuma, Müslümanların cemaat ve devlet olarak varoluşlarının simgesidir. Bilindiği üzere Cuma namazı Medine döneminde, yani Müslümanların cemaat ve devlet olarak hür oldukları ortamda kılınmıştır. Mekke döneminde kılındığına dair bilgi mevcut değildir.

Bâb: Cuma Günü Duaların Kabul Edildiği Değerli Vakit

Abdullah b. Seleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Cuma gününü anarak şöyle buyurdu: Bugünde Öyle bir vakit vardır ki Müslüman bir kul namaz kılmak için kalktığında bu vakte rastlar da Allah'tan bir şey isterse, istediğini mutlaka verir" buyurdu. O vaktin- darlığını eliyle işaret ederek gösterdi.[6]

Şerh

O günde öyle bir vakit vardır" ifadesinde söz konusu vaktin hangisi olduğu belirtilmemiştir. Bu vaktin belirtildiği bazı hadis-i şerifler de mevcuttur. Konuyla ilgili iki hadis mevcuttur. Bunlardan ilkinde anılan vaktin, imamın hutbe vermeküzere minbere oturduğu andan namazdan ayrılma anına kadar geçen vakit olduğu söylenmektedir.
İkincisinde ise, Cuma günü ikindi namazı ile akşam namazı arasındaki vakit olduğu söylenmiştir.
"Bir şey", yani Müslüman bir kul tarafından dua ile istenmesi ve Rabbinden niyaz edilmesi münasip olan bir şey. 0 vaktin darlığını eliyle işaret ederek gösterdi " ifadesinin şerhiyle ilgili olarak Müslim'in yer verdiği bir rivayette, "kısa bir vakit" ibaresi geçmektedir. İbnu'l-Münîr bu konuda şöyle demiştir: Vaktin darlığına işaret edilmesi, insanları o vakti değerlendirmeye teşvik etmek ve lütfunun bolluğundan istifadeye özendirmek içindir.

Sözkonusu Vakitle İlgili Görüşler

Sahabe, tâbiûn ve sonraki âlimler bu vaktin Asr-ı Saadetle sınırlı olup olmadığı, olmaması hâlinde her Cuma günü mü yoksa yılda sadece bir Cuma günü mü olduğu, birinci görüş doğru kabul edildiğinde günün belli bir vaktinde mi yoksa her zaman değişik bir zaman diliminde mi olduğu, belli bir vakit olması hâlinde o zamanın tamamında mı yoksa bir bölümünde mi, böyle ise başlangıç ve sonunun ne olduğu hususunda, gün içinde farklı anlarda mı bulunduğu, böyle olması durumunda günün tamamında mı yoksa birbölümünde mi olduğu noktasında ihtilafa düşülmüştür. Aşağıda bu vakitle ilgili görüşler zikredildikten sonra ağır basan görüş zikredilecektir:
Birinci görüş: İbni Abdi'1-Berr tarafından zikredilen ve zayıf bulunan bir görüşe göre bu vakit Allah Resulü'nün (sav) vefatıyla birlikte kalkmıştır. Birçok sahih rivayette bu görüşün şâz yani kuraldışı olduğu teyit edilmiştir.
İkinci Görüş: Böyle bir vakit vardır, fakat yılda sadece bir Cuma günü görülür. Kâbu'l-Ahbâr tarafından Ebû Hüreyre'ye (ra) söylenmiş ve onun tarafından reddedilmiştir. Ebû Hüreyre'nin (ra) reddi, İmam Mâlik ve Sünen Ashabı tarafından aktarılmıştır.
Üçüncü Görüş: Kadir gecesi Ramazan ayının son on gününe saklandığı gibi, bu vakit de Cuma gününün tamamı içinde saklanmıştır. Kâbu'l-Ahbâr, Cuma gününü bölümlere ayırarak her Cuma farklı bölümde dua eden kimsenin bu vakte rastlayacağını söylemiştir. İbni Ömer (ra) şöyle derdi: "Bir gün içinde

hacetler için istekte bulunmak kolay bir iştir", yanikişi, Cuma gününün tamamını dua ve niyaz ile geçirebilir. İbni Ömer'in (ra) bu görüşü, buna gücü yetenler için iyi bir yoldur.
Dördüncü Görüş: Bu vakit, Cuma günü içinde gizli yahut açık sürekli yer değiştirir. Gazâlî, görüşler arasında doğruya en yakınının bu olduğunu söylemiştir. Aynı kanaat, îbni Asâkir, Muhib et-Taberî tarafından da paylaşılmıştır.
Beşinci Görüş: Müezzinin Cuma günü sabah ezanını okuduğu vakittir. Hafız Ebu'1-Fadl tarafından Şerhu't-Tirmizî adlı eserde zikredilmiştir. Ibnu'l-Münîr de bu görüşü rivayet ederek Cuma namazı ile sınırlamıştır.
Altıncı Görüş: Fecrin doğuşundan güneşin doğuşuna kadar olan zaman aralığıdır. İbni Asâkir tarafından bir sened zinciriyle Ebû Hüreyre'den (ra) rivayet edilmiştir. Kadı Ebû Tayyib et-Taberî, Kadı İyâz, Kurtubî ve diğerleri dile getirmişlerdir.
Yedinci Görüş: Altıncı ile aynı olup bir de ikindi vaktinden gün batımı-na kadar olan zaman ilâve edilmiştir. Saîd b. Mansûr tarafından Ebû Hüreyre'den (ra) rivayet edilmiştir.
Sekizinci Görüş: Aynı vakitlere bir de imamın minberden inip tekbir getirinceye kadar geçen zaman dilimini eklemiştir. Bu görüş de Ebû Hüreyre'den (ra) rivâyetf edilmiştir.
Dokuzuncu Görüş: Güneşin doğuşundan sonraki ilk vakittir. el-Cebelî tarafından Şerhu 't-tenbîh'dG zikredilmiştir.
Onuncu Görüş: Güneşin doğuş anıdır. Gazali tarafindan İhya'do. zikredilmiştir. İbnu'l-Münîr bu vakti açıklayarak güneşin bir karış ile bir arşın yükselmesi arasındaki zaman olduğunu söylemiştir.
Onbirinci Görüş: Cuma gününün üçüncü vaktinin son kısmıdır, el-Muğnî müellifi tarafından zikredilmiştir. İmam Ahmed'in Müsned arlı eserinde Ah' b. Ebî Talha vasıtasıyla Ebû Hüreyre'den (ra) merfü olarak rivayet edilmiştir.
Onikinci Görüş: Zeval vaktinden gölge uzunluğunun yarım arşına ulaşıncaya kadar geçen vakittir.
Onüçüncü Görüş: Bir önceki görüşle benzer olup gölge uzunluğunun bir arşın olmasıyla farklılık arzetmiştir. Kadı İyâz, Kurtubî ve Nevevî tarafından rivayet edilmiştir.
Ondördüncü Görüş: Güneşin zevalinden sonra gölge boyunun bir karış ile bir arşın olduğu iki vakit arasındaki zamandır. İbnu'l-Münzir ve İbni Ab-di'1-Berr tarafından güçlü bir senednle nakledilmiştir.
Onbeşinci Görüş: Güneş zevale erdikten sonraki vakittir. Îbnu'l-Münzir tarafindan Ebu'l-Âliye'den rivayet edilmiştir. Bu görüşte olanların dayanağı, meleklerin toplanmaları, Cuma vaktinin girmesi ve ezanın okunması gibi

hususlardır.
Onaltıncı Görüş: Müezzinin Cuma namazı için ezan okuduğu andır. İbni'I-Münzir bunu Hz. Âişe'den (r.anhâ) rivayet etmiştir. Bu görüş, ezanın zevalden sonrasına sarkma ihtimalinden dolayı önceki görüşten farklılaşmaktadır.
Onyedinci Görüş: Zeval vaktinden kişinin namaza gireceği ana kadar geçen vakittir. Bu görüş de İbni'I-Münzir tarafindan Ebû Sevvâr el-Adevî'den nakledilmiştir.
Onsekizinci Görüş: Zevalden imamın minbere çıktığı ana kadar geçen vakittir. Kadı Ebû Tayyib et-Taberî tarafından zikredilmiştir.
Ondokuzuncu Görüş: Zeval vaktinden gün batanına kadar geçen vakit-tir.b Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ali tarafından nakledilmiştir. Kendisi İbni's-Salâh'ın çağdaşıdır.
Yirminci Görüş: îmamın minbere çıkışından namazın ikâmet edileceği ana kadar geçen vakittir. İbni'I-Münzir tarafindan el-Hasan'dan nakledilmiştir.
Yirmibirinci Görüş: İmamın minbere çıkış anıdır. Humeyd b. Zenceveyh tarafından Kitâbu't-terğîb adlı eserinde el-Hasan'dan nakledilmiştir.
Yirmiikinci Görüş: imamın minbere çıkışından namazın bitişine kadar geçen vakittir. İbni Cerîr tarafindan İsmail b. Salim kanalıyla Şa'bî'den zikredilmiştir.
Yirmiüçüncü Görüş: Cuma günü alışverişin haram kılındığı andan helal kılındığıana kadar geçen vakittir. Saîd b. Mansûr ve İbni'I-Münzir tarafından Şa'bî'den nakledilmiştir.
Yirmidördüncü Görüş: Ezan ile namazın sona erme anı arasındaki vakittir. Humeyd b. Zenceveyh tarafindan İbni Abbâs'tan fra) nakledilmiştir.
Yirmibeşinci Görüş: İmamın minbere oturmasından namazın sona erdiği ana kadar geçen vakittir. Mahreme kanalıyla Müslim ve Ebû Dâvud tarafından İbni Ömer'den (ra) rivayet edilmiştir.
Yirmialtıncı Görüş: Ezan, imamın zikirleri okuması ve kamet getiril-mesi sırasındadır. Hurneyd b. Zenceveyh tarafından sahabî Avf b. Mâlik el-Eşca'î'den rivayet edilmiştir.
Yirmiyedinci Görüş: Aynısı olmakla birlikte şöyle demiştir: Ezan okunduğunda, imam minbere çıktığında ve namaz ikamet edildiğinde. İbni Ebî Şeybe ve İbni'l-Münzir tarafindan nakledilmiştir
Yirmisekizinci Görüş: İmamın hutbeye başlamasından bitirmesine kadar geçen vakittir. İbni Abdi'1-Berr tarafindan İbni Ömer'den (ra) nakledilmiştir.
Yirmidokuzuncu Görüş: Hatip minbere çıkıp hutbeye başladığı andır. Gazâlî tarafından îhyâ'da zikredilmiştir.
Otuzuncu Görüş: İki hutbe arasındaki oturma andır. et-Tıybî tarafindan zikredilmiştir.
Otuzbirinci Görüş: İmamın minberden indiği andır. İbni Ebî Şeybe ve Humeyd

b. Zenceveyh ile İbni Cerîr ve İbni'l-Münzir tarafından Ebû Bürde'den (ra) nakledilmiştir.
Otuzikinci Görüş: Namaz için kamet getirilip imam yerini alıncaya kadar geçen vakittir. İbni'l-Münzir tarafından el-Hasan'dan nakledilmiştir.
Otuzüçüncü Görüş: Safların düzeltilmesinden namazın sona ermesine kadar geçen vakittir. Tirmizî ve İbni Mâce tarafından Kesîr b. Abdurrahman b. Avf tan (ra) rivayet edilmiştir.
Otuzdördüncü Görüş: Allah Resûlü'nün (sav) Cuma günü namaz kıldığı vakittir. İbni Asâkir tararından sahih bir sened ile İbni Sîrîn'den rivayet edilmiştir.
Otuzbeşinci Görüş: İkindi namazından gün batımına kadar geçen vakittir. İbni Cerîr tarafından İbni Abbâs'tan (ra) nakledilmiştir.
Otuzaltıno Görüş: İkindi namazı vaktidir. Abdürrezzâk tarafından Ebû Talha'dan (ra) mürsel olarak rivayet edilmiştir.
Otuzyedinci Görüş: İkindiden sonra muhtar vaktin sonuna kadar geçen vakittir. Gazâlî tarafından İhyâ'da zikredilmiştir.
Otuzsekizinci Görüş: İkindiden sonraki vakittir. Ebû Saîd'den mutlak olarak rivayet edilmiştir.
Otuzdokuzuncu Görüş: Günün ortasından günün sonuna yakın olan vakte kadar.
Kırkıncı Görüş: Güneşin sararmasından batmasına kadar geçen vakittir. Abdürrezzâk tarafından Tâvûs'ta nakledilmiştir.
Kirkbirînci Görüş: İkindiden sonraki son saattir. Ebû Dâvud, Nesâî ve el-Hâkim tarafından rivayet edilmiştir.
Kırkildnci Görüş: Güneşin batmaya meyletmesinden battığı ana kadar geçen vakittir. Hz. Fâtıma'mn (r.anhâ) özellikle bu vakitte dua ettiği rivayet edilmiştir.
Hepsi de farklı rivayetlere dayanan bu görüşlere bakıldığında bazılarını birleştirmenin mümkün olduğu görülür. Bunun dışında ulemâ da görüşler arasında tercihlerde bulunmuştur. Gayretli bir müslümana düşen Cumanın bu kayıp saatini günün bütün anlarında nöbetleşe aramaktır.

Hüküm

Hakkında böylesine çok sayıda rivayet bulunan bu vaktin aranması müstehaptır. Dua, Müslümanın silahıdır. Yüce Allah'ın "Bana dua edin ki icabet edeyim" (Mümin, 60) buyruğunun tecellisine mazhar olabilmenin en güzel yollarından biri de bu gibi belli vakitlerde dua üzerinde yoğunlaşmaktır. Cenab-ı Hak, dualarımızı izzet dergahında kabul buyursun.

Ders

Yukarıda uzun uzun zikrettiğimiz rivayetler ve bunlara bağlı olarak dile getirilen görüşlerden hareketle şunu rahatlıkla söylemek mümkündür ki anılan vakitler arasında birleştirilmesi mümkün olanları birleştirip farklı olanları dönüşümlü olarak değerlendirmek, Allah Resûlü'nün (sav) müjdelediği o vakte isabet etmek bakımından çok faydalı olacak ve bir Cuma günü o vakte isabet edildiğinde duaların kabulü ile muzaffer olunacaktır. Allah en iyi bilendir.

Bâb: Cuma'dan Önce Ve Sonra Namaz Kılmak

103- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) öğleden önce iki rekat, ondan sonra iki rekat, akşamdan sonra iki rekat evinde kılardı. Yatsıdan sonra da iki rekat kilardı. Cuma (namazm)dan sonra (herkes) dağılıncaya kadar namaz kılmaz, (sonra) iki rekat kılardı. [7]

Şerh

Ayrılıncaya kadar -kılmazdı-. Sonra iki rekat kılardı" ifadesi, Cuma namazından sonra kılınan sünnet namazı ifade etmektedir ki Hanefî mezhebine göre bu namaz, dört rekat olarak kılınır.

Hüküm

Bu hadis-i şerifte, Allah Resûîü'nün (sav) kıldığı sünnet (nafile) namazlar zikredilmektedir. Sünnet namazlar, sabah namazında iki rekat, öğle namazında öncesinde dört sonrasında iki rekat, ikindi namazında dört rekat, akşam namazında iki rekat, yatsı namazında öncesinde dört sonrasında iki rekat olarak kılınması sünnet olan namazlardır.

Ders

Esas itibariyle nafile namazların ev ve iş yerlerinde kılınması müstehap görülmüşse de, toplumsal alışkanlıklara uyulması dahaçok tercihe şayandır. Ülkemizde bu namazların, cemaatle kılınması hâlinde camide kılınması teamülü oturmuştur. Fitneye ve benzeri yanlış anlamalara yer vermemek için bunları camide kılmak daha uygundur. Bunun dışında "Evlerinizi mezarlara çevirmeyin"

(Müslim, 777; Ebû Dâvud, 1448) buyruğundaki hikmet gereği aile efradının da namazla haşır neşir olabilmeleri için bazı nafile namazların evde kılınmasında büyük yararlar mevcuttur.

Bâb: Yüce Allah'ın "Yeryüzünde Sefere Çıktığınızda.." Buyruğu

104- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb ez-Zührî'den şunu haber verdi: Ona, Allah Resulü (sav) korku namazı kıldı mı? Diye sordum. Şöyle dedi: Salim bana Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ile birlikte Necd tarafında savaştım. Düşmana mevzi alıp karşılarında saf tuttuk. Sonra Allah Resulü (sav) bize namaz kıldırmaya durdu. Bir topluluk O'nun yanında namaza durdu, diğer topluluk ise düşmana yöneldi. Allah Resûİü (sav) yanındakilerle birlikte riikûya gitti, sonra secde yaptı, ardından namaz kılmayan topluluğun yerine gittiler. Onlar da gelip namaza durdular. Allah Resulü (sav) onlara bir rekat kıldırdı ve iki secde yapıp selâm verdi. (Selamdan sonra) onlardan her biri kendi başına birer rekat namaz kıldı, iki secde yaptı.[8]

Şerh

Allah Resulü (sav) ile Necd tarafında savaştım" ifadesinde geçen Necd kelimesi, Arap yarımadasında yüksek olan her yer için kullanılır. Burada kastedilen savaş ise Zâtü'r-rikâ Gazvesidir. Kılınan namazın, ikindi namazı olduğu ilgili bölümde açik(atem Sonra onlardan her biri kendi başına iki secde yaptı" ifadesinde askerlerin bu secdeyi de müteakip yapma ihtimalleri daha güçlü görülmektedir. Mânâ bakımından baskın olan da budur. Böyle olunca, birinci grup namazım tamamen bitirdikten sonra, ikinci grup gelmiş ve onlar da Allah Resûlü'nün (sav) arkasında tamamlamışlardır.

Hüküm

Korku Namazı (Salâtu'1-havf): İmam-ı Azam ve İmam Muhammed'e göre günümüzde de caiz iken İmam Ebû Yusuf a göre asr-ı saadetle sınırlı bir namazdır.
Korku namazı, esasen farz bir namazın nöbetleşe kılınmasıdır. Buna göre ordu veya cemaat iki gruba ayrılır. Birinci grup iki rekatlı bir namazın ilk rekatını imamla kılarak ikinci secdeden sonra yerine gider ve ikinci grup gelir, onlar da namazlarının bir rekatını imam ile kılarlar. Dört rekatlı bir namazda ise birinci

grup ilk iki rekatı, ikinci grup üçüncü ve dördüncü rekatları imam ile birlikte kılarlar. Bu namazda imam kendi başına selam vererek namazdan çıkar. Birinci grup eğer geri dönerse, kıraatsiz olarak namazı tamamlayıp selam verir. Sonra ikinci grup gelir ve namazlarını kıraat ile tamamlayarak cepheye dönerler. Her iki grup da kalan rekatları bulundukları mevzide tamamlayabilirler.
Korku namazının Kur'an-ı Kerim'deki kaynaklan, Bakara sûresi 239. ve Nisa sûresi 102. ayetler oluşturur.

Ders

Yüce dinimizin sosyal hayatı ve ibadetleri kolaylaştırmaya yönelik ruhsatlarından biri de savaş, sel, yangın, deprem ve benzeri güven ortamının sarsıldığı zamanlar için izin verdiği Korku namazıdır. Korku namazı, adından anlaşılacağı üzere, Müslüman topluluğun canlarına veya mallarına yönelik bir tehdidin bulunduğu anlarda kılınır.
Bu hadis-i şerif ve benzer mânâdaki diğer hadislerinden çıkarılabilecek en mühim ders ise, îslamiyette ibadetlerin, özellikle de namaz ibadetinin toplu yapılmasına verilen önemdir. Cana ve mala yönelik tehdit bulunan bir ortamda dahi, namazın topluca kılınabilmesini sağlayıcı tedbirlerin alınması
başka ne anlama gelebilir ki?

Bâb: Piyade Ve Süvariler İçin Korku Namazı

105- Saîd b. Yahya b. Saîd el-Kareşî bize anlatarak dedi ki: Babam bana İbni Cüreyc'in Musa b. Ukbe'den, onun Nâfi kanalıyla İbni Ömer'den (ra) şunu naklettiğini söyledi: -Mücâhid'in 'Eğer piyade ve süvari karışık iseler' sözünün benzerini söyleyerek- ekledi:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Eğer -düşman- bundan fazla ise askerler bineklerde ve ayakta namaz kılsınlar.105

Şerh

Mücâhid'in sözünün benzerini" ifadesi hakkında farklı görüşler beyan edilmiş olmakla birlikte el-Kirmânî şöyle demiştir: Bunun anlamı, Nâfi'in İbni Ömer'den (ra) Mücâhid'in İbni Ömer'den (ra) yaptığı naklin benzerini yaptığıdır. Nâfi'in Mücâhid'den fazlası: "Eğer bundan fazla iseler.." ibâresidir. Esas itibariyle nakilleri arasında fark yoktur. Bu görüş İbni Battâl'a ait olup sıhhatli olan da budur. Müslim'in rivayetinde ise Musa b. Ukbe'den korku namazıyla ilgili olarak

ez-Zührî'nin Salim kanalıyla yaptığının benzeri bir rivayete yer verilmekte ve sonunda şöyle geçmektedir: "İbni Ömer (ra) dedi ki: "Korku düzeyi bundan da fazla ise, o zaman binekte ve ayakta îmâ yoluyla kılsın"
Eğer bundan fazla iseler", ifadesinde kastedilen düşmanın sayısal çokluğudur. Yani düşmanın sayısal üstünlüğünden dolayı korkunun dozu artmış ve bu yüzden askerin bölünmesi riskli görünürse, o zaman namazın imkanlar elverdiği ölçüde kılınmasında bir mahzur olmaz. Bu anlamda uygulanması tehlikeli olan erkan terk edilerek îmâ ile kılma yoluna dahi gidilebilir. [9]

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkan hükme göre, düşmanın sayısal üstünlüğünün ve ansızın saldırma tehlikesinin bulunması gibi hâllerde herkesin bulunduğu vaziyette, îmâ ve işaret yoluyla namaz kılması caiz olur.

Ders

Yüce dinimizin inananlara sağladığı kolaylıklarda, korunması gereken beş esastan biri can güvenliğine de ne kadar önem verildiği bu hadis-i şerif ile daha iyi bir şekilde anlaşılmaktadır. Dinimize göre ibâdetlerin ne pahasına olursa olsun emredildiği gibi yapılma zorunluluğu olmadığı bu hadis-i şerif ile kesin bir şekilde anlaşılmaktadır. Yarasının iltihaplanmasından korkulan bir gazinin pansumanın üzerini meshedebilmesi, üşüterek hastalanma korkusu olan birinin gusül yerine teyemmüm ile yetinebilmesi ve benzeri daha bir çok ruhsat, ? İslamiyette insan hayatına verilen önemi göstermektedir.

Bâb: Sabah Namazında Tekbir, Hücum Arifesinde Namaz

106- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Abdülaziz b. Suheyb ve Sabit el-Bünânî'den, o ikisi Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu naklettiler:
Allah Resulü (sav) sabah namazını ortalık karanlıkken kıldı(rdı). Ardından bineğine binerek şöyle nida etti: Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin yurduna indiğimizde uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur!"
(Hayberliler) sokakla çıktıklarında "(Eyvah) Muhammedi Hanıîs!" dediler. 'Hamîs, ordudur' (dedi.) Allah Resulü (sav) onları mağlup etti ve savaşçıları öldürüp kadınları esir aldı. Safiyye, Dıhyetü'l-Kelbî'nin olmuştu. Sonra Allah Resûlü'nün (sav) oldu ve Allah Resulü (sav) onunla evlendi. Azatlık (bedelini) mehri yaptı.

Abdülaziz, Sabit'e şöyle dedi: Ey Ebû Muhammedi Enes b. Mâlik'e ona mehir olarak ne verdiğini sordun mu? (Sabit: Ona mehir olarak kendini verdi, diyerek gülümsedi.[10]

Şerh

"Safiyye Dıhyetü'l-Kelbî'nin olmuştu. Sonra Allah Resûlü'nün (sav) oldu" ifadesinden çıkan Hz. Safiyye'nin (r.anhâ) hem Dıhye (ra), hem de Allah Resûlü'nün (sav) hakkına düştüğüdür ki durum böyle değildir. Hz. Safiyye (r.anhâ) ganimet taksiminde Dıhye'nin (ra) payına düşmüş, bilâhare Allah Resulü (sav) onu alarak evlenmiştir. HÜKÜM Hadis-i şerifin Korku namazı babında zikredilmesinin hikmeti, sıcak savaş hâlinde namazın vaktin sonuna kadar ertelenmesinin şart olmadığının bu adis ile görülmesidir. Burada Allah Resulü (sav) düşmana hücum etme arifesinde namazı ilk vaktinde kılmak suretiyle bunun şart olmadığını göster olmaktadır.

Ders

Buradan çıkan en önemli ders, İslam ordusunun savaşa girişmeden önce ;;ibir getirmesi ve Yüce Allah'ın adını sürekli zikretmesidir. Çünkü girilen araş, Allah rızası ve O'nun kelimesinin yüceltilmesi için yapılmaktadır. Bmun dışında, ferklı forumlanabilecek ve yanlış anlaşılabilecek ortamlarda :ibir getirilmesi, bu kutsal kelimenin yüceliğine halel getirmesi bakımından iikatli olunmasını gerektiren bir durumdur.

Bâb: Vitir Hakkında Gelen Rivayetler

107- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi ve Ab-:.Iah b. Dinar'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Bir adam Allah Resûlü'ne (sav) gece namazını sordu. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:
"Gece namazı ikişer ikişerdir, ama sizden biri gece namazı kılarken ibah namazının vaktinin girmesinden endişe ederse, kıldığını vitir/tekli kılacak bir tek rekat kılar."
Nâfi'den: İbni Ömer (ra) ihtiyaçlarını emretmek için vitirde tek rekat ile iki rekat arasında selam verirdi.[11]

Şerh

"Bir adam" ifadesinde geçen şahsın kimliği tespit edilememiştir. Taberânî'nin el-Mu 'cemu 's-sağîr adlı eserinde soru soran şahsın Abdullah b. Ömer (ra) olduğu söylenmişse de Abdullah b. Şakîk'in bizzat İbni Ömer'den yaptığı rivayet bu görüş hakkında kuşku doğurmaktadır.
Gece namazı" ifadesinden kastedilenin bu soruya verilen cevaptan da anlaşılacağı üzere rekat sayısı, ayrı ayrı veya bitişik kılınması hakkında olduğu görülmektedir.
İkişer ikişer" ifadesindeki tekrarın sebebiyle ilgili olarak el-Keşşâf müellifi Zemahşerî benzer olanın zikrinin söz konusu olduğunu söylemiştir, Diğerleri, hem bunun, hem de tarif için olduğunu söylemişlerdir. "İkişer" kelimesinin tekrarı, güçlü vurgu (^mübalağalı tekîd) belirtmek içindir.
Sabah namazı vaktinin girmesinden endişe ederse" ifadesinden şöyle bir çıkarsama yapılmıştır ki, vitr namazının son vakti, fecrin doğusuyla sona erer. Bu hadisten hareketle, vitir namazında niyetin gerekmediği de söylenmiştir.

Hüküm

Yatsı namazından sonra daha uyumadan veya bir müddet uyuduktan sonra kılınan namaza teheccüd (gece) namazı denir.
Bu namaz Yüce Allah'ın şu buyruğu gereği Allah Resûlü'ne (sav) farz kılınmıştır:
"Birazı hâriç gece kalk. Gecenin yansında, yahut bundan biraz eksilt. Veya bunu artır ve ağır ağır Kuran oku" (Müzzemmil, 2-4)
Diğer Müslümanlar hakkında ise bu namazı kılmak mendup olup iki ile on iki rekat arasında fılınabilir. Ortası sekiz rekattır. Bir çok hadis nassında da ifade edildiği üzere her iki rekatta bir selam verilmesi daha faziletlidir. Hanefî mezhebine göre her iki rekatta bir selam vermek de caizdir.
Bir kimse gece namazını adet hâline getirdiği takdirde onu kesinlikle bırakmamaya çalışmalıdır. Peygamber Efendimiz'in de (sav) bir çok yerde ifade ettikleri üzere ibadetin en hayırlısı devamlı olanıdır.

Ders

Gece bir elbise gibi dünyanın üzerine örtüldüğünde, manevî âlemin kapıları bir birer açılmaya ve gecenin sessizliğinde meleklerin zikir sesleri gökleri doldurmaya başlar. İnsanın her türlü dünyevî ve beşerî uğraş ve gaileden azat

olduğu bu değerli anlarda gece namazı eda etmek, ağır ağır Kur'an okumak, Müslümanın yüreğini enerji ve güçle dolduracak fiillerdir.
Özellikle davet ve tebliğ gibi ağır sorumlulukları üstlenen kimselerin bu eşsiz terbiye ve takviye vasıtasını ihmal etmemesi gerekir. Böylelikle yapacağı çalışmalar için gereken manevî gücü depolayacak ve gecenin feyzinden taşan nurlar, gündüzleri karanlık gönülleri aydınlatmalarına yardımcı olacaktır.

Bâb: Vitir Hakkında Gelen Rivayetler

108- Yahya b. Süleyman bize anlatarak dedi ki: Abdullah b. Vehb bana Amr b. el-Hâris'ten şunu aktardı: Abdurrahman b. el-Kâsım, babası vasıtasıyla Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Gece namazı ikişer ikişerdir. Namazı bitirmek istediğinde kıldığını vitir etmek üzere bir rekat riikûya git.
el-Kâsım şunu ekledi: İdrak yaşına erdiğimizden beri öyle kimseler gördük ki, üç (rekat) ile vitir kılarlardı. Hepsi de geniş olan yolu tutarlardı. Bunun bir kısmının kılınmasında bir sakınca olduğunu düşünmüyorum.[12]

Şerh

Namazı bitirmek istediğinde kıldığım vitir etmek üzere bir rekat rükûya git" ifadesinde kastedilen, gece namazının sonunda tek bir rekat daha kılınarak vitrin de kılınmasıdır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre Vitir Namazı üç rekattan ibaret bir namazdır. Kılınması vaciptir. Şafiî mezhebine göre en azı bir, en fazlası on bir rekat olacak şekilde kılınabilir.
Vitir namazı, Ramazan ayında cemaat ile kılınır. Bu ay dışında cemaat ile kılınması mekruhtur. Vitir namazından başka namazlarda kunût duaları okunmaz.
İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre sabah namazlarının farzında rükûdan sonra kıyam hâlinde ikfen kunût duası okunur. Bunu okumak Mâlikîlere göre müstehap, Şafiîlere göre ise sünnettir.
Kunut duasını bilmeyen birinin "Rabbena Âtinâ.."yı okuması caiz olduğu gibi üç defa "Allahümme 'ğfirlî" veya "Yâ Rab" demesi de caizdir.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) "Vitir kılmayan bizden değildir" buyruğu gereği, vitir namazına devam edilmesi ve bu namazın zaruret vaktine kadar tehir edilmemesi faydalıdır. Gece namazı kılanların onu sona bırakmaları caiz ise de sabah namazı vaktinin girme ânına kadar ertelenmemesi müstehaptır.
Vitir namazını kılarken Yüce Allah'ın birliğini hatırlamak gerekir. Nitekim Allah Resulü (sav) de buna işaret ederek şöyle buyurmuştur:
"Ey Kur'ân ehli, vitir namazını kılın! Çünkü Allah tektir, tek'i sever." (Müslim, Zikir/5-6; Nesâî, Kıyâmü'l-Leyl/27; Tirmizî, Vitir/2; Ebû Dâvud/Vitir, 1)

Bâb: Vitr Hakkında Gelen Rivayetler

109- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb, ez-Zührî'den Urve'nin şunu haber verdiğini bildirdi: Âişe (r.anhâ) dedi ki:
Allah Resulü (sav) on bir rekat namaz kılardı. Kendisinin gece namazı böyle idi. (Bu namazlarda) sizden birinin elli ayet okuyacağı kadar başını kaldırmadan secde ederdi. Sabah namazından önce de iki rekat namaz kılar, sonra müezzin namaza çağırmak için gelene kadar sağ yanına uzanırdı.[13]

Şerh

Uzanır" ifadesi, yatmak anlamında kullanılmamaktadır. Burada murat edilen, daha ziyâde zikir, teşbih ve tefekkür maksadıyla bir kenarı üzerine yaslanmaktır.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften gece namazıyla ilgili olarak çıkarılabilecek hükümleri daha önceki 107 no.hı hadis-i şerifte zikrettiğimiz için burada secdenin uzatılması üzerinde durmak istiyoruz. Her hangi bir namazda secdenin edası için farz olan miktar, altı uzvun (el ayaları, ayak parmakları, alın ve burun) yere temas edecek kadar durulmasıdır. Sünnet olan miktar ise, üç teşbih getirinceye kadar secde hâlinde bulunmaktır.
Bunun dışında üstteki hadis-i şerifte de görüldüğü üzere, cemaatle kı-lınmayan namazlarda,'özellikle sünnet ve nafile namazlarda secdeyi uzatmak müstehaptır. Bunun üst sınırıyla ilgili her hangi bir tahdit getirilmemiş olmakla beraber tesbihatın tekli sayıyla bitmesi sünnete daha uygundur.

Ders

Secde, kıyam ve rükûdan sonra kulluğun en derin bir şekilde kendini gösterdiği bir eylemdir. Bir kölenin efendisine gösterebileceği saygı ve yüceltmenin doruğu nasıl ayaklarına kapanmak ise, bir Müslümanın da Rabbi-nin izzet ve celâli karşısında hissettiği saygı ve tazim duygularının en somut göstergesi, O'nun huzurunada yere kapanarak secde etmesidir.
Bu açıdan bakıldığında secde hâlinin olabildiğince uzun tutulması ve o sırada teşbih çekerek tazim ve iclâle devam edilmesi, kulun Rabbi katındaki makamını daha da yüceltecek, ihlas ve bağlılığı perçinlenecektir. Tabii bütün bunların samimi ve içtenlik şartlarına bağlı olduğunu söylemeye gerek yok. Zira Yüce Allah, bizlere şah damarımızdan daha olması itibarıyla gösteriş ve riya için yapılan secdeleri diğerlerinden ayırmayla muktedirdir.

Bâb: Vitr Vakitleri

110- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize şöyle bildirdi: Enes b. Şîrîn şunu anlattı:
İbni Ömer'e (ra) sordum: Sabah namazından önce kılınan iki rekatta kıraati uzatayım mı ne dersin?
İbni Ömer (ra) şöyle cevap verdi: Allah Resulü (sav) gece namazını ikişer ikişer eda eder ve tek rekatle vitir kılardı. Sabah namazından önceki iki rekatı ise, sanki ezan kulağına gelecekmiş gibi kılardı.
Hammâd şöyle dedi: Yani süratle (kılardı).[14]

Şerh

Uzatayım mı?" ifadesinin birinci tekil şahıs ve birinci çoğul şanıs kiplerinde rivayeti mevcuttur,
Geççe namazı" ifadesinde geçen "salât el-Gadât" kelimesi gece namazı anlamına gelmektedir ki bu anlamda çok yaygın bir kullanım da değildir. Hammâd" İbni Zeyd'dir.

Hüküm

Vitir namazının vakti, yatsı namazının vaktiyle aynı olup, bu namazın vakti ile sabah namazı arasında kılınabilir.

Ders

Bu hadis-i şerife göre vitir namazını gecenin ileriki saatlerine, hatta sabah namazının biraz^ öncesine bırakmak Efendimizin (sav) tasvip ettiği fiillerdendir. Buna rağmen, vitir namazı gibi önemli bir namazı kaçırmamak için o vakte kadar ertelememek daha doğru olacaktır. Özellikle gece namazı kılma alışkanlığı olmayanlar açısından Hanefî mezhebindeki uygulama, yani vitir namazının yatsının hemen ardından kılınması daha güvenli görünmektedir.
Vitir namazı kılarken, okunacak kunut dualarını mânâları üzerinde düşünerek okumak suretiyle Allah'ın varlık ve birliğini yürekten hissetmek, faydalı olacaktır.

Bâb: Namazın Sonunu Vitr (Tek Rek'at) Kılmak

111- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Saîd bize Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:

Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Gece namazınızın sonunu vitr (tek) yapın.[15]

Şerh

"Namazınızın sonunu", yani kıldığınız gece namazının son rekatını, iki değil tek yapın ki vitir namazını da eda etmiş olun.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre vitir namazı için "Niyet ettim bugünkü vitir namazını kılmaya" diye niyet edilmesi gerekirken bu hadis-i şerifte gece namazının bir parçası gibi görünmektedir. Mezhebimize göre vitir namazı üç rekat olup ilk iki rekat normal kılındıktan sonra üçüncü rekatta kıraatin ardından tekbir getirilerek kunut duaları okunur.

Ders

Gece namazı kılmaya alışmak, bir Müslüman için önemli fedakârlık ve ihlâs göstergelerinden biridir. Sıradan Müslümanlara farz kılınmış olmamasına rağmen, gecenin ikinci bölümünde kalkıp bu namazı kılan kimse, vitir namazını da tekli sayıda kılarak Rabbinin vahdaniyetini tescil etmiş, O'nun birlik ve tekliğini namazı ile de teyit etmiş olur.

Bâb: Binek Hayvanı Üzerinde Vitir

112- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bana Ebû Bela- b. Ömer'den, o Saîd b. Yesâr'dan şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer (ra) ile Mekke yolu üzerinde gidiyordum.
(Saîd dedi ki:) Sabah vaktinin girmesinden korkunca indim ve vitir kıldım. Sonra İbni Ömer'e yetiştim. Abdullah bana 'Neredeydin?' diye sordu. Ben de "Sabahın girmesinden korktum. İnip vitri kıldım" dedim.
Abdullah şöyle dedi: Senin için Allah Resûlü'nde (sav) uyulacak güzel bir örnek yok mu?
'Tabii var' diye cevap verdim. Bunun üzerine şöyle dedi:
Allah Resulü (sav) deve üzerinde vitir namazı kılardı.[16]

Şerh

Senin için Allah Resûlü'nde (sav) uyulacak güzel bir örnek yok mu?" ifadesinde bir âlimin yol arkadaşına dönük olarak bilmediği bir hususu öğretmesine yönelik güzel bir numune mevcuttur.
"O, devesi üzerinde vitir kılardı" ifadesiyle ilgili olarak binek cinsinin fark etmediği bilinmelidir. Yani bu binek deve olabileceği gibi, binilmesi caiz olan başka taşıma vasıtaları da olabilir.
Tahâvî der ki: Kûfelilerden nakledilen görüş, vitir namazının binek üzerinde kılınamayacağı yönündedir ki bu sünnet-i sabitenin hilâfına bir görüştür. Bu görüşü savunanlardan bazıları Mücâhid vasıtasıyla gelen rivayette, tbni Ömer'in de (ra) bineğinden inerek vitri yerde kıldığı haberini delil göstermektedirler. Hâlbuki bu, üstteki hükümle yani binekte kılabilme ruhsatıyla çelişmeyen bir haberdir. Çünkü binekten inip yerde kılmak daha faziletlidir.

Hüküm

Nafile namazların binek üzerinde kılınabileceği hususunda mezhepler arasında ittifak vardır.
Farz namazlara gelince bu konuda Hanefî mezhebi diğer mezheplerden farklı olarak, zaruret bulunmadıkça farzların binek sırtında kılınmasını caiz görmemektedir. Hanefî âlimlerine göre farz namazlar belli vakitleri olan ibadetlerdir. Dolayısıyla bunlar için mola verilmesi mümkündür. Yine bineğin huysuz olması vb. sebeplerle zaruret hâlinin doğması durumunda farz namazın

da binek üzerinde kılınması caiz olur.

Ders

Yüce dinimizin en temel prensiplerinden biri olan Kolaylaştırıcı Olmak prensibi burada bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Namaz, dinin direği ve Müslümanın gündelik hayatının ayrılmaz ibadetidir. Bu ibadetin kolay eda edilebilmesi için İslam Peygamberi her türlü kolaylığı bizzat yaşayarak tanımıştır. İşte binek sırtında namaz kılınabilmesiyle ilgili ruhsat da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Uçak, tren vb . kara nakil vasıtalarında yolculuk edenler, namaz vakitlerinde mola verilmemesi durumunda namazlarını oturdukları koltuklarda îmâ yoluyla kılabilirler. Ancak namazların, yerde kılınması elbette daha faziletlidir.
Hadis-i şeriften çıkarılacak ikinci ders; Allah Resûlü'nün (sav) örnek kişiliğiyle ilgilidir. Gerzçekten Kur'an'ın da emrettiği üzere, O'nan hayatı ve sözlerinde bizler için çok güzel örnekler mevcuttur. İş, bunları araştırıp bularak sınırları dâhilinde Müslümanların bilgi ve yararına sunmaktır. Hadis-i şerifte adı geçen büyük sahabî Abdullah b. Ömer (ra) bunu yapmış ve arkadaşına binek üzerinde namaz kılınabileceğini öğretmiştir.

Bâb: Yolculuk Hâlinde Vitir

113- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye b. Esma, Nâfi'den o İbni Ömer'den şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) seferde iken farz namazlar dışında gece namazını binek üzerinde (hayvanın) gittiği yöne doğru îmâ ile kılar, vitir namazını da bineği üzerinde edâ ederdi.[17]

Şerh

"Farzlar dışında" ifadesinden hareketle vitir namazının farz olmadığı istidlalinde bulunulmuştur. Çünkü Allah Resûlü'nün (sav) vitir namazını, gece namazıyla birlikte binek üzerinde kılıyor olması, bu namazın farz namazlardan olmadığını göstermiştir. Vacip olmasına rağmen binek üzerinde de kıldığı iddiasına gelince hakkında delil bulunmayan bir görüştür.
Hadisin bu bölümünden çıkan hüküm, farz namazın binek sırtında kılınmadığıdır. İbni Dakîki'1-îd ise farklı bir görüş belirterek şöyle demiştir:
Bu, güçlü bir delil değildir. Zira bir şeyin yapilmamaması, yasaklanması ve men edilmesiyle bir değildir.

Hanefîlerden Vitir namazının vacip olduğunu söyleyenler ise bu hadis karşısında vacibin farz olmadığı gerekçesine sığınmışlardır. Dolayısıyla farz için reddedilen bir şeyin vâcup için de reddi gerekmez.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre, gece namazı olduğu gibi vitir namazı da binek sırtında kılınabilir. Diğer hükümler için bir önceki 112 no.Iu hadis-i şerife bakınız.

Ders

Bu hadisler çıkarılacak ders için 112 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Yağmur Duası

114- Ebu Nu'aym bize anlatarak dedi ki: Süfyân, Abdullah b. Ebû Bekir'den, o Abbâd b. Temîm'den, o amcasından şunu nakletti:

Allah Resulü (sav) yağmur duası namazına çıktı ve ridâsım ters yüz etti.[18]

Şerh

"Abdullah b. EM Bekir" Medine Kadısı İbni Muhammed b. Amr b. Hazm'dır. Amcasından", Abdullah b. Zeyd b. Âsım'dır.
Yağmur duası namazı için" ifadesinde geçen yağmur duası oamazı, Allah Resulü (sav) tarafından iki rekat olarak kılınmıştır. Fıkıh ehli de yağmur duası namazının meşru olduğu ve iki rekat kılındığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Ancak Ebû Hanife'den farklı bir görüş rivayet edilmiş ve o bunun dua ve niyaz için çıkmak olduğunu hatta hutbe vermenin müstehap ocuğunu söylemiştir. Onun meşhur olan görüşü budur.

Hüküm

Imam-ı Azam'a göre istiskâdan maksat, yalnız dua ve istiğfardır. Ona göre bu amaçla cemaat ile namaz kılmak mesnûn olmayıp ancak caizdir.
Imameyn dediğimiz İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise devlet başkanı veya tayin edeceği bir yetkilinin iki rekat sesli kıraat ile ile namaz kıldırması menduptur. Bu namazın ardından da bayram namazı gibi hutbe

okunur, fakat imam minbere çıkmaz. Yağmur duası namazına üç gün ardı ardına çıkılması müstahsen yani güzel görülmüştür.
Yağmurun gecikmesi hâlinde tevbeler tazelenip fakirlere sadakalar dağıtılır ve dua mahalline başlar öne eğik hâlde gidilir.
Allah Resûlü'nden (sav) nakledilen yağmur duasının metni şöyledir:
"Allâhümme eskınâ ğaysen muğîsen henî'en merî'en gadekan mücellelen Seyhan âmmen tabeka, Allâhümme! Eskına'l-ğayse velâ tee'alnâ mine'1-kanitîn. AUahümme! İnne bi'1-bilâdi ve'Mbâdi ve'l-halki mine'l-levâi ve'd-danki mâ lâ neşkû illâ ileyke . Allâhümme! Enbit lena'z/zer'a ve edirre lena'dar'a ve eskınâ min berekâti'ss-semâi ve enbit lenâ min berekâti'1-arz. Allahümm! İnnâ nestağfirüke inneke künteğaffâran fe ersili's-semâe aleynâ midrâran!" "Allahım! Bize yardım eden, içimize sinen, faydalı, her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden, her tarafı sulayan umumî bir yağmur ihsan et!
Allahım! Bize yağmurla su verbizi ümitsizlerden kılma! Allahım! Kullarda, illerde ve sair yaratılmışlarda öyle bir güçlük, öyle bir darlık var ki Senden başkasına arzedemeyiz.
Allahım! Bizim için ekinleri bitir, bizim için memeleri sütle doldur, bizi göğün bereketlerinden sula, bize yeryüzünün bereketlerinden yetiştir! Ey Kerem Sahibi! Senden bağışlanma dileriz. Şüphesiz Sen çok bağışlayansın. Bize gökyüzünden bol bol yağmurlar yağdır ey Rabbimiz!"

Ders

Yeryüzüne rahmetinin bir eseri olarak can veren Yüce Allah, onun hayatiyetini de yine eşsiz rahmeti sayesinde temin eder. Bilindiği gibi dünya üzerindeki hayatın devamı için gereken temel unsurlardan biri de sudur. Bolluğu zamanında önemi akla dahi gelmeyen su, zaman gelir kuraklık ve kıtlığın hüküm sürmesiyle altından dahi kıymetli bir içecek haline gelir. İşte böylesi dönemlerde yüce dinimiz özellikle emir sahipleri ve toplumun ileri gelenlerinin yağmur duasına çıkarak dua ve niyazda bulunmalarını tavsiye etmiştir. Yağmur duasına çıkarken âlimler, eşraf ve ileri gelenlerin ön saflarda bulunması mühimdir. Bunların Cebbar Teâlâ'mn önünde boyun eğerek dua ve niyazda bulunmaları, ilahî rahmeti hareket geçirmesi ümit edilen bir durumdur.

Bâb: Yağmur Duasında Ridâyı Ters Çevirmek

115- İshâk bize anlatarak dedi ki: Vehb b. Cerîr bize Şûbe'nin Muham-med b. Ebû Bekir'den, onun Abbâd b. Temîm'den, onun Abdullah b. Zeyd'den şunu

naklettiğini bildirdi:

Allah Resulü (sav) yağmur duasında bulundu ve ridâsım ters çevirdi.[19]

Şerh

İshâk bize anlatarak" ifadesinde adı geçen zât Ebû Nuaym'ın kesin bir surette ifade ettiği üzere İbni Râheveyh'tir.
Ridâsım ters çevirdi" ifadesinde kastedilen fiilin tam şekli hakkında farklı rivayetler mevcuttur. Kimisi ters yüz etmek, kimi sağını soluna, solunu sağına getirmek şeklinde aktarmıştır. Cumhurun görüşü elbiseyi ters çevirerek giymenin müstehap olduğu yönündedir.

Hüküm

İmam Muhammed'e göre yağmur duasında hutbe verip dua eden hatip elbisesini dört köşeli ise aşağısını yukarıya, yukarısını aşağıya , değirmi ise sağını sol tarafına, solunu sağ tarafina getirir. Eğer kaftan türü kalın bir kumaştan mamul ise ters yüz ederek giyinir. Hatibin bu davranışı, yaşanan sıkıntılı hâlin değiştirilmesi yönünde bir iyimserlik nişanı olarak görülür. Bu her şeyden önce âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimizin (sav) de tatbik ettiği bir sünnetidir.

Ders

Bu hadis-i şerifte, yağmur duasında bulunan kişinin giysisini ters çevırmeşinin manevi bir etkisinin olacağına dair bir işaret görünmektedir. Gerçekten de cemaatin önüne geçerek dua eden kişinin giysi ve kisvesini ters yüz etmesi, yaşanan hâlin değişmesi, yağmurlu ve bereketli günlerin gelmesi yönünde bir ümitvarlığın korunduğunun fiilen ifade edilmesidir,

Bâb: Yağmur Duasında Ridâyı Ters Çevirmek

116- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdullah b. Ebî Bekr'den nakletti: Kendisi Abbâd b. Temîm'i amcası Abdullah b. Zeyd vasıtasıyla babasına şunu anlatırken dinlemiş:
Allah Resulü (sav) namazgaha çıktı. Yağmur duası etti. Kıbleye dönerek ridasını ters çevirdi ve iki rekat namaz kıldı.
Ebû Abdillah dedi ki: Süfyân b. Uyeyne "O ezan kıssasında adı geçen kişidir" derdi. Fakat bu bir vehimdir. Çünkü burada geçen kişi, Abdullah b. Zeyd b.

Âsim el-Mâzinî'dir.[20]

Şerh

Kıbleye dönerek" ifadesinden yağmur duası namazında kıbleye dönmenin vücubiyeti vurgulanmaktadır. Bu, dua için de böyle olup dualar sırasında da kıbleye yönelmek sünnettendir.

Hüküm

Yağmur duası ve namazıyla ilgili hükümler için daha önceki 114 ve 115 no.lu hadis-i şeriflere bakılabilir. DERS Hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 114 ve 115 no.lu hadislerin
ders bölümlerine bakınız.

Bâb: Yağmur Duasım Ayakta Yapmak

117- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Abbâd b. Temîm'den şunu haber verdi: Allah Resûlü'nün (sav) ashabından olan amcası ona şunu anlatmıştı:
Allah Resulü (sav) insanlarla birlikte yağmur duasına çıktı. Kalkıp ayakta dua etti. Sonra kıble istikametine yöneldi ve ridasını tersyüz etti. Onlara yağmur yağdırıldı. [21]

Şerh

Allah'a ayakta dua etti" ifadesinde yağmur duasının diğer dualardan farklı olarak ayakta edilmesinin sünnet olduğu görülmektedir.

Hüküm

Dua ederken ellerin içyüzünün semaya doğru tutulması sünnettendir.
Yağmur duasını ayakta eda etmek de Resûlüllah'ın (sav) sünnetlerindendir.

Ders

Yüce Allah'a gönülden edilen hiçbir duanın geri çevrilmeyeceği, karşılığının

muhakkak verileceği gerek siyer sayfalarında, gerekse kendi gündelik hayatımızda tanık olduğumuz bir husustur. Duada asıl olan samimiyet ve ihtiyacın gerçekliğidir. Yüce Allah kullarını, asla dayanamayacakları imtihanlara maruz bırakmaz ve çok sıkıştıkları anlarda rahmet meltemlerinden birini estirmek suretiyle onu biraz olsun rahatlatır. Bu hadis-i şerifte gördüğümüz üzere Allah Resulü (sav) gibi duası geri çevrilmeyen bir zât, sahabenin Önünde duaya çrkmış ve onların da yürekten âminlerinin katılmasıyla daha dua mahallinden ayrılmadan yağmur yağmaya başlamıştır. Samimiyet ve İhlasın ödülü her zaman budur.

Bâb: Yağmur Duasını Sesli Yapmak

118- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Ebû Zi'b ez-Zührî'den, o Abbâd b. Temîm'den, o amcasından şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) yağmur duasına çıktı. Kıbleye yönelerek dua etti. Ridasını ters çevirdi. Sonra iki rekat namaz kıldı ve her ikisinde de kıraati sesli okudu. [22]

Şerh

"Sonra iki rekat namaz kıldı ve her ikisinde de kıraati sesli okudu" ibaresinde geçen kıraati sesli okuma hususu başka sahih bir rivayette de geçmiştir.

Hüküm

İmam-ı Azam'a göre istiskâdan maksat sadece dua ve istiğfardır. Dolarıyla istiskâda cemaat ile namaz kılmak mesnûn değildir. İmameyne göre ise, devlet başkanı veya onun yetkilendirdiği bir kişinin Cuma namazı gibi sesli kıraat ile iki rekdft. bir namaz kıldırması menduptur. Bu namazın peşinden bayram namazlarında olduğu gibi hutbe okunur.

Ders

Yağmur duası namazını bizzat devlet başkanı veya onun yetkilendirdiği bir görevlinin kıldırması, aslında yağmurun kamu düzeniyle ilişkisini de teyit eden bir husustur. Kuraklık ve kıtlığın hüküm sürdüğü, susuzluğun had safhaya ulaştığı bir ülkede kamu düzeninin ne kadar kırılgan hâle geleceği açıktır. Bunun sonucu olarak hırsızlık olayları, hastalık ve yoksulluk artacak, insanların sosyo

ekonomik durumları giderek kötüleşecektir. Böyle bir durumla karşı karşıya kalmamak için yağmur duasında o beldenin ileri gelenlerinin bulunması kabulüne vesile olacak bir durumdur.
Bununla ilgili olarak İslam tarihinden bir sahne aktarmak istiyoruz: Bir zamanlar Endülüs'te büyük bir kıtlık olmuş ve çaresiz kalan halk büyük âlim el-Bellûtî'nin kapısına yığılmışlardı. O büyük insanın önlerine düşüp yağmur duasında bulunmasını istiyorlardı. Ama o kendilerine şöyle dedi:
Emirlerinizi, eşrafınızı ve zenginlerinizi getirmeden önünüze geçip duaya çıkmam!
Bunun üzerine halk, ileri gedenlerin konaklarının önünde yığılarak yağmur duasına gelmelerini sağladılar. Sonra tekrar el-Bellûtî'nin yanına vardılar. el-Belİûti, eşrafın da geldiğini görünce, hizmetçisine "Şemsiyemi yanına al" dedi.
Bunun sebebi sorulduğunda ise aynen şunu söyledi:
"Yeryüzünün cebbarları; güç ve kuvvet sahipleri boyun eğince, gökyüzünün Cebbâr'ı; güç ve kuvvet Sahibi rahmet eder."

Bâb: Allah Resulü (Sav) Sırtım Nasıl Döndü?

119- Âdem bize anlatarak dedi ki: İbni Ebî Zi'b bize ez-Zührfden, o Abbâd b. Temîm kanalıyla amcasından şunu nakletti:
Yağmur duası için çıktığı gün Allah Resûlü'nü (sav) gördüm. (Sahâbî anlatır:) Sırtını insanlara döndü ve kıbleye yönelerek dua etti. Sonra ridasmı ters çevirdi, sonra iki rekat namaz kıldı ve ikisinde de kıraati sesli okudu.[23]

Şerh

Sırtını insanlara döndü" ifadesinden anlaşılan Allah Resûlü'nün (sav) yağmur duası ve namazında cemaatin
önüne geçtiği, namazda olduğu gibi duada da sırtını cemaate, yüzünü kıbleye dönük hâlde durduğudur.

Hüküm

Bu hadis-i şerifte de önceki 114 ve 115 no.lu hadislerde olduğu gibi viznur duası namazının belli hükümleri zikredilmektedir. Bu vesile ile be-;rnekte fayda görüyoruz ki, yağmur yağmaya başlayınca şöyle dua etmek sünnettir: "Allâhümme sayyiben nâfi'an=v4//öA/m/ Bunu bizim için faydalı tir yağmur kıl." Eğer yağmur aşırı yağmaya ve zarar verme ihtimali bulu-s£ bir yoğunluğa

ulaşırsa o zaman şöyle dua etmek sünnettir:
Allâhümme havalına lâ aleynâ=AIlahım! Bunu zarar vermeyecek \iHere yağdır, üzerimize yağdırma."

Ders

Hadis-i şeriften çıkarılacak derslerle ilgili olarak 114 ve izleyen hadis-i bakınız.

Bâb: İki Rekat Yağmur Duası Namazı Kılmak

120- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki:Süfyân bize Abdullah b. Ebî Secden şunu nakletti: Kendisi amcası kanalıyla Abbâd b. Temîm'den şunu Elemiştir:
Allah Resulü (sav) yağmur duasında bulundu. İki rekat namaz kıldı ondasını ters çevirdi.[24]

Şerh

Hadis-i şerifte geçen lafızların şerhleri da önce 114. ve müteakip hadis geçtiğinden oralara bakılabilir.

Hüküm

Yağmur duası namazını iki rekat olarak kılmak Hanefî mezhebine göre mendûptur. Yağmur duası namazı nafile namazlar arasında yer alan bir namazdır. Yağmurun gecikmesi hâlinde dua ve namazın tekrarlanması müstehaptır. Çünkü Yüce Allah duada ısrar edenleri sever.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersler için 114. ve sonraki hadis-i şeriflerin ilgili bölümlerine bakılabilir.

Bâb: Namazgahta Yağmur Duası

121- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdullah b. Ebî Bekr'den, o Abbâd b. Temîm kanalıyla amcasından şunu dinlemiştir:
Allah Resulü (sav) namazgaha çıktı ve yağmur duasında bulundu. Kıbleye

yönelerek iki rekat namaz kıldı, ridasım ters çevirdi.
Süfyân der ki: el-Mes'ûdî bana Ebû Bekir'den şunu nakletmişti: Sağ (elini) solunun üzerine koydu.[25]
Süfyân" ile murat edilen Süfyân b. Uyeyne'dir.
"Ebû Bekir'den" ile kastedilen kişi İbni Muhammed b. Arnr b. Hazm'dır.
İbni Battal der ki: Ebû Bekr'in hadisi, namazın hutbeden önce kılındığına delâlet etmektedir. Bu açıdan o, konuya hutbeyi namazdan Önce zikreden oğlu Abdullah b. Ebî Bekr'den daha hâkimdir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre istiskâ namazında hutbe, tıpkı bayram namazlarında olduğu gibi namazdan sonra okunur.

Ders

Yağmur duası aslında, gaflete dalan insanlar için bir uyanış vesile olabilecek toplu bir eylemdir. Rahmet ve keremiyle bizleri her an kuşatan Rabbimizi bir an dahi unutmadığımızın somut bir delilidir. Çünkü O'na muhtaç olduğumuza dair inancımızın en canlı işaretlerinden biridir. İlim ve irfanına saygı duyulan kişilerin, hatta kamu yetkililerinin eşliğinde açık alana çıkarak elleri bir ve tek olan Allah'a açmak ve O'ndan yağmur dilemek, her şeyden önce bir kulluk borcudur.

Bâb: Yağmur Duasında Kıbleye Yönelmek

122- Muhammed b. Selâm bize anlatarak dedi ki: Abdülvehhâbbize haber vererek dedi ki: Yahya b. Saîd bize Ebû Bekr b. Muhammed'den, o Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'den şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) namaz kılmak üzere namazgaha çıktı. O, dua ettiğinde veya dua etmek istediğinde kıbleye yönelir ve ridasını ters çevirirdi.
Ebû AbdiUah der ki: Burada geçen Abdullah b. Zeyd, Mâzinî'dir. îlki KufîolupİbniYezîd'dir.[26]

Şerh

"O dua ettiğinde veya dua etmek istediğinde" ifadesindeki tereddüdün kaynağı

râvidir.

Hüküm

Yağmur duası ve namazıyla ilgili hükümler için 114. ve müteakip hadis-i şeriflere bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften de anlaşıldığı üzere Allah Resulü (sav) dua ederken veya dua etmek istediği zaman kıbleye yönelirdi. Bu yönelmenin gayesi, duaya verilen ciddiyet olduğu gibi bir anlamda ibadet disiplininden kopma-mak olarak da görülebilir.

Bâb: Küsûf (Güneş Tutulmasında) Sadaka Vermek

123- Abdullah b. Mcsleme bize Mâlik'ten, o Hişâmb. Urve'den, o babasından, o Âişe'den (r.ânhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) döneminde güneş tutuldu. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) halka namaz kıldırdı. Kıyama durdu ve kıyamı uzun tuttu, sonra rükûya gitti, rükûyu da uzun tuttu. Sonra tekrar kıyama durdu, kıyamı uzun tuttu, fakat ilk kıyamından kısaydı. Sonra rükûya gitti ve rükûyu uzun tuttu, ama bu ilk rükûdan kısaydı. Arkasından secedeye gitti, secdeyi de uzun tuttu. İkinci rekatta da birinci rekatta yaptığını yaptı. Sonra namazdan çıktı. Güneş açılmıştı. Ardından halka hutbe verdi. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle konuştu:
Şüphesiz ay ve güneş, Allah'ın ayetlerindendir. Bir kimsenin ne ölümü, ne de hayata gelmesiyle tutulmazlar. Siz bunu gördüğünüzde Allah'a dua edip tekbir getirin ve namaz kılıp sadaka verin.
Sonra şöyle buyurdu: Ey Muhammed ümmeti! Vallahi kadın veya erkek bir kulunun zina etmesi hususunda Allah'tan daha kıskanç bir varlık yoktur. Ey Muhammed ümmeti! Vallahi eğer benîm bildiğimi siz bilseydiniz, az güler çok ağlardınız.[27]

Şerh

a) : "Allah Resulü (sav) devrinde güneş tutuldu. Allah Resulü namaza durdu." İfadesinden ilk çıkan mânâ, Allah Resulü'nün (sav) sürekli abdestli gezdiğidir. Bu nedenledir ki güneş tutulması anında abdest alma ihtiyacı duymayıp hemen

namaza durmuştur.
Kıyamı uzun tuttu" ifadesiyle ilgili olarak diğer rivayetlerde Bakara sûresinin bir bölümünü okuduğu belirtilmiştir. İkinci rekatta ise Âl-i İmrân sûresinden uzunca bir bölüm okuduğu zikredilmiştir. Bunlar, Kur'ân-i Kerimin en uzun süreleridir.
Rükûu uzun tuttu" ifadesinin açıklamasıyla ilgili olarak âlimlerin her bir rükûyu fatiha sûresi miktarınca uzattığı konusunda ittifakları zikredilmiştir. Bu ittifaka, sadece Mâlikîlerden Muhammed b. Mesleme muhalefet etmiştir. Allah Resulü (sav) güneş tutulması (=küsûf) namazı hususi bir surette eda etmiştir. Âlimlerin çoğunluğu, bu namazın edasında zikredilen hususların tamamıyla meşru olduğunu dolayısıyla nafile namazlara kıyas edilmesine mahal bulunmadığımı söylemişlerdir.
Sonra -namazdan- ayrıldı. Güneş açılmıştı" ifadesiye ilgili olarak başka bir rivayette, güneşin O namazdan çıkmadan ortaya çıktığı haber verilmiştir.
Ve halka hutbe verdi" ifadesinden anlaşılan, güneş tutulması sebebiyle cemaata hutbe okumanın meşruiyetidir. Bu ifadeden çıkarılan bir diğer hüküm ise, güneşin ortaya çıkışının hutbe verilmesi lan bir diğer hüküm ise, güneşin ortaya çıkışının hutbe verilmesi lüzumunu geçersiz kılmayacağıdır. Ancak tutulma hâli namaza durmadan önce geçerse, o takdirde namaza da hutbeye de mahal olmaz.
Allah'tan daha kıskanç bir varlık yoktur" ifadesine baktığımızda "Ağyar" kelimesinin kıskançlık anlamında ism-i tafdîl kipi olduğun görürüz. Kıskançlık (=gayret) kelimesi, daha çok eşler ve aileler hakkında kullanılır ki Yüce Allah için bu mânâda kullanılması imkânsızdır. Çünkü kelimenin kökü, eş ve aileyi müdâfaa ve izzetin gösterilmesi anında kişinin mizacında görülen değişime (=tağayyur) dayanmaktadır. Yüce Allah ise her türlü değişim ve eksiklikten münezzehtir. Burada Allah için kullanımı, günah ve fuhşiyâttan caydırma anlamında olup İbni Fevrek bunu teyit ederek şöyle demiştir: Hiç kimse günah ve fuhşiyatı Allah kadar caydırıcı değildir.
Benim bildiğimi siz bilseydiniz" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) Cenab-ı Hakkın kudret ve azametine, suç ve günah ehlinden nasıl intikam alacağına dair bildiklerine işaret edilmektedir ki O'nun yakînen bildikleri yanında bizim bildiklerimiz bir hiç mesabesindedir. Bu ifadenin bir başka tefsirinde Allah Resûlü'nün (sav) ilminin, devamlı ve kesintisiz olduğuna dikkat çekildiği söylenmiştir. Bir başka tefsirinde ise O'nun rahmet ve hilminin büyüklüğüne dair bildiklerimi bilseydiniz, şeklinde bir açıklama getirlimştir.
Az güler, çok ağlardınız" ifadesinin şerhiyle ilgili olarak az kelimesi ile 'hiç' anlamının kastedildiği söylenmiştir. Buna göre ifadenin takdiri şöyle olmaktadır: Benliğinize hâkim olacak korku ve üzün sebebiyle pek nâdir anlar dışında gülmeyi bırakır, sürekli ağlardınız. Bu olay Allah Resûlü'nün (sav) ömrünün son döneminde yaşanmıştır.

Bu dönemde Medine, Mekke'den hicret edenler ve Arabistan'ın diğer bölgelerinden gelerek şehre yerleşenlerle dolmuştur. Dolayısıyla İbni Battâl'ın Ensâra dönük bir korkutma olduğuna dair söyledikleri fazla yerine oturma-makta ve delil bakımından zayıf görünmektedir.
Şu var ki Allah Resulü (sav) bu hutbesinde nefislerin tabii olarak yatkın oldukları ruhsat ve genişlik unsurlarından ziyâde korkutma ve caydırma unsurları üzerinde durmuş, böyle bir üslûp kullanmayı tercih etmiştir.

Hüküm

Güneş tutulduğu zaman Cuma imamlığı görevinde bulunan kişi, ezânsız ve kâmetsiz olarak en az iki rekatlık bir namaz kıldırır. Bu namazın kıraatini olabildiğince uzun tutar. İmam-ı Azam'a göre kıraati gizli, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e (İmameyn) göre sesli okur.
Namazın her rekatında bir rükû, iki secdede bulunur ve namazdan sonra güneş açıncaya kadar ayakta veya oturarak insanlara dönük biçimde duaya devam eder. Cemaat da onun duasına "âmin" derler.
Küsûf namazını büyük bir camide kılmak küçük mescitlerde kılmaktan daha üstündür. İmam-ı Azam, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre bu namazın akabinde hutbe okunmaz. Zira Allah Resulü (sav) güneş tutulmasından dolayı dua edilmesini ve sadaka verilmesini tavsiye ederken hutbe okunmasını emretmemiştir.
İmam Şafiî, İbni Hacer ve kimi muhaddislere göre namazın peşinden hutbe okumak da müstehap görülmüştür.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak bir çok ders ve öğüt vardır. Öncelikle Allah Resûlü'nün (sav) sürekli abdestli olarak dolaşması çok önemli bir derstir. Efendisini (sav) örnek alan, O'nun gibi yaşamak isteyen her Müslüman günlük hayatında abdestli dolaşmaya Özen göstermeli, abdestini bozar bozmaz tekrar almayı alışkanlık hâline getirmelidir.
İkinci önemli ders, güneş tutulması gibi olağan dışı olaylarda Müslümanların başka mekanlara değil ibadetgâhları olan cami ve mescitlere sığınmaları gereğidir. Buralar, Allah'ın Evleri olmaları itibiraıyla en güvenli mekanlardır. Böyle olağandışı tabiat olaylarının hayırlara vesile olması için dua etmek, Allah Resûlü'nün (sav) sünnetlerindendir.
Üçüncü ders, güneş tutulması esnasında mümkün olduğunca namaz hâ-linde

kalma gereğidir si, bunun için kılınan namazın rükunları uzun tutulmalıdır. Böylelikle gayet doğal olan bir tabiat olayının bir felâkete dönüşmesi durumunda Müslüman namazda, yani Rabbi ile baş başa hâlde olacaktır.
Deprem, kasırga, diğer tabii felaketler, ay ve güneş tutulması gibi olayların hepsi Rabbimizin ululuk ve ceberûtunu yakından müşahede emkânı bulduğumuz vesilelerdir. Bu gibi olayları iman ve ihlâsımızı pekiştirmek için en iyi vasıtalar olarak kullanmamız gerekir.
Efendimizin (sav) de ifade buyurdukları üzere güneş ve ay, Allah'ın iki âyetidir. Bunların hareket ve sükûnları, tamamıyla O'nun tarafından konulmuş yasalara yani Sünnetullah'a göre ceryan eder. Dolayısıyla kimi akılsızlar veya kötü niyetlilerin yaptıkları gibi bunların hareketleri üzerinden evhamlar üretmek, türlü şeylere yormak gibi bir yanlışlık içine düşmemek gerekir.
Böyle olağandışı olaylarda gelmesi muhtemel büyük âfet ve belaları savması gayesiyle sadaka dağıtılması da Allah Resûlü'nün (sav) üzerinde durduğu ve tatbik ettiği sünnetlerdendir. Unutulmamalıdır ki sadaka, musibet ve belayı savar. Bu nedenle her firsat buldukça sadaka verilmesinin büyük faydaları vardır.
Son olarak Yüce Allah'ın gazap ve intikamının ne derece şiddetli olabileceğini düşünerek veya O'nun lütuf ve rahmetinin ne kadar geniş olduğunu öngörüp bunlardan faydalanmaya çalışarak fazla gülmemek, genelde mahzun ve mütefekkir olmak da Müslümanın ilkelerinden olmalıdır.

Bâb: Küsûf (Güneş Tutulmasında) İmamın Hutbe Okuması

124- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys, Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan şunu nakletti: Ahmed b. Salih bana Anbese'den, o Yunus'tan, o İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Urve kanalıyla Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Aişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) hayatta iken güneş tutuldu. Hemen mescide çıktı. Halk O'nun arkasında saf tuttu. Allah Resulü (sav) tekbir getirdi ve oldukça uzun bir kıraatte bulundu. Ardından tekbir getirerek rükûya gitti. Uzun bir rükû (idi). Sonra 'Semiallâhü limen hamideh' diyerek rükû dan doğruldu. Secdeye gitmeden uzunca bir kıraat daha okudu. Bu kıraat ilkinden dahakisaydı. Yine tekbir getirerek uzunca bir rükûya gitti. Bu, ilkinden daha kısaydı. Sonra 'Semiallâhü limen hamideh, Rabbena lekel hamd' dedi ve secdeye kapandı.
Diğer rekatta d^ aynen böyle yaparak tam dört secdeli dört rekata tamamladı. Namaz bitmeden güneş ortaya çıkmıştı. Kalktı ve lâyık olduğu şekilde Allah'a övgüde bulunduktan sonra şunları söyledi:
O ikisi (güneş ve ay) Allah'ın ayetlerin dendir. Her hangi birinin ölümü ve hayata gelmesi sebebiyle tutulmazlar. Onları (tutulmuş olarak) gördüğünüzde namaza

sığının.
Kesîr b. Abbâs şunu anlatırdı: Abdullah b. Abbâs'tan (ra) güneş tutulmasıyla ilgili bu hadisi Urve'nin Hz. Aişe'den (r.anhâ) yaptığı rivayet gibi anlatırdı. Urve'ye dedim ki: Medine'de güneş tutulduğu gün kardeşin sabah namazının farzı gibi iki rekattan fazla kılmamış, -ne dersin?- Bana şöyle cevap verdi: Evet, çünkü sünnette hata etmiştir.[28]

Şerh

Halk saf tuttu" ifadesiyle murat edilen, Küsûf namazı kıldırmak üzere Allah Resulü (sav) öne geçtiğinde, sahabenin O'nun arkasında hemen saf olu ver meleridir.

Hüküm

İmam-i Azam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Ahmed b. HanbePe yani üç mezhep imamına göre Küsûf namazında hutbe irad edilmez. Çünkü Allah Resulü (sav) güneş tutulması hâlinde sadece namaz kılmayı, dua etmeyi ve sadaka verilmesini tavsiye etmiş, hutbe okunmasını emretmemiştir. İmam Şafiî ve hadis ehlinden bazıları ise, küsûf namazının ardından hutbe irad etmeyi müstehap saymışlardır.

Ders

Bu hadis~i şerften çıkarılabilecek en mühim ders, güneş ve ayın Allah'ın emrinde ve O'nun yasalarına göre hareket eden iki uzay cismi olduklarıdır. Bunların hareketlerini, bazı beşerî olaylara bağlamak Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine aykırıdır. Nitekim Efendimizin (sav) biricik oğlu İbrahim'in ölümünün ardından güneş tutulmuş ve bazı kimseler, güneşin ona yas tuttuğu için tutulduğunu söylemişlerdir. Bu söylentinin yayılması üzerine Allah Resulü (sav) yanlışlığın önüne geçmek için gerçeği beyan etmek ihtiyacını hissetmiştir.

Bâb: "Güneş .... İçin Tutuldu" Denir Mi?

125- Saîd b. Ufeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bana Ukeyl'den, o İbni Şihâb'dan şunu nakletti: Urve b. ez-Zübeyr bana Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Güneş tutulduğu gün Allah Resulü (sav) -namaz- için kalktı ve tekbir getirdikten

sonra uzun bir kıraat okudu. Sonra uzun bir rükûda bulundu. Sonra başını kaldırdı ve 'Semiallâhü limen hamiden' dedi. Sonra olduğu gibi kıyamda durdu ve uzun bir kıraat daha okudu. Bu, ilk kıraatinden daha kısaydı. Sonra uzun bir rükû için rükûya eğildi. Ama bu ilk rükûundan daha kısaydı. Sonra uzun bir secdeye kapandı. Sonra ilk rekatta yaptıklarını aynen yaptı ve selam verdi. Güneş açıldı. Halka hutbe vererek güneş ve ayın tutulması hakkında şöyle buyurdu:
O ikisi Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Ne birinin ölümü, ne de hayata gelmesi sebebiyle tutulurlar. O ikisinin tutulduğunu gördüğünüzde derhal namaza sığının. [29]

Şerh

"Uzun bir secdeye kapandı" ifadesi, "küsûf namazında secdeyi uzun tutmanın sünnet olmadığı" yönünde iddiada bulunalara cevap niteliğindedir.

Hukum

Dinimizin en duyarlı olduğu nokta, hiç kuşkusuz akâid esaslarıdır. Zâten semavî bir dinin bozulma sürecine girmesinde en büyük katkı da inaçla ilgili esaslarının zedelenmeye başlamasıdır. Burada İmam Buhârî bâb başlığından hareketle, güneş ve ayın her hangi bir insanın doğumu veya ölümü yüzünden tutulmasını mekruh bulmuştur. Doğrusu da budur. Çünkü bunun sonucu -Allah muhafaza- Müslüman cemaati şirke ve bazı insanlara kutsallık izafe etmeye kadar götürebilir. Bu ise, dinimizle asla bağdaşmayacak bir tutumdur.

Ders

Güneş ve Ay Yüce Allah'ın koyduğu yasalar (sünnetullah) dairesinde hareket eden gök cisimleridir. Bunların hareket ve sükûnlarını Allah Teâlâ dışında bir yaratılmışa, onun doğum veya Ölümüne baklamak bir bakıma Allah Teâlâ'ya ortak koşmaktır. Yüce Allah hepmizi bu veya benzeri bir çılgınlığa düşmekten korusun.

Bâb: Küsûf Vakti Kabir Azabından Allah'a Sığınmak

126- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Yahya b. Saîd'den naklederek dedi

ki; Amre bn. Abdurrahman Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şöyle nakletti:
Yahudî bir kadın kendisinden dilenmek için gelmiş: "Allah seni kabir azabından korusun" demiş, bunun üzerine Âişe (r.anhâ) Allah Resû-lü'ne (sav) "İnsanlara kabirlerinde azap olunur mu?" diye sormuştu.
Allah Resulü (say) kabir azabından Allah'a sığınan sözler söyledi. Resûlüllah (sav) sabahleyin bir bineğe bindi, arkasından güneş tutuldu ve kuşluk vakti geri döndü. Sonra Resûlüllah (sav) hanımlarının odaları arasında dolandı ve ardından namaza durdu. Halk da arkasında namaza durdu. Namazda uzun bir kıyam yaptı, sonra uzun bir rükû yaptı, sonra rükûdan başım kaldırdı, uzun bir süre kıyamda durdu. Bu kıyamı, birinci kıyamdan daha kısaydı. Arkasından başını kaldırdı ve secdeye gitti. Sonra yine uzun bir kıyam yaptı. Bu da birinci kıyamdan daha kısaydı. Sonra tekrar uzunca bir rükûda bulundu. Bu da birinci rükûdan daha kısaydı. Ardından başım kaldırıp secdeye gitti ve namazdan çıktı. Allah'ın konuşmasını dilediği kadar konuştu, sonra da kabir azabından -Allah'a- sığınmalarını emretti.[30]

Şerh

"Odaları arasında" ifadesinde geçen "Zahrâniy" kelimesinin zâid olduğu söylenmiştir.
Allah'ın konuşmasını dilediği kadar konuştu" ifadesinde murat edilen, hutbe irad etmesi, namazı, sadaka vermeyi ve zikri emretmesidir.

Hüküm

Gerek küsûf vaktinde gerekse sair vakitlerde kabir azabından Allah'a sığınmak müstehap bir davranıştır. Nitekim Allah Resulü (sav) de bu hadis-i şerifte, Müslümanlara kabir azabından Allah'a sığınmalarını emretmiştir.

Ders

Ölüm sonrası hayat, insanlarda her zaman merak uyandırmıştır. Bu bağlamda ilk Müslümanların fazla bilgili olmadıkları bu hadis-i şeriften daha iyi anlaşılmaktadır. Hz. Âişe validemizin (r.anhâ) Yahudi kadının kabir azabıy ilgili söylediklerini inkâr etmesi, ardından Allah Resûlü'nün (sav) bunu tasdik etmesi, bunu teyit etmektedir. Ölüm sonrası hayatla ilgili bilgiler, ancak Kur'ân-ı Kerim'in açık nasları ve Allah Resûlü'nün (sav) sahih sünne-tiyle bilinebilecek

hususlardır. O'nun, küsûf hutbesinin son bölümünde kabir azabından Allah'a sığınmalarını emretmesi, kabir hayatının varlığını ve herkes için taşıdığı önemi açıkça gözler önüne sermektedir. Bizler de Efendimizin bu emir ve tavsiyelerinden hareketle, namazlarımızın sonunda dua ederken kabir azabından Allah Teâlâ'ya sığınmalı, kabirlerimizin cehennem çukurlarından bir çukur değil, cennet bahçelerinden bir bahçe olabilmesi için dua etmeliyiz.

Bâb: Mescitte Küsûf Namazı Kılmak

127- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik, Yahya b. Saîd'den, o Amre bn. Abdirrahman'dan, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Yahudi bir kadın kendisinden dilenmek için gelmiş: "Allah seni ka-bir azabından korusun" demiş, bunun üzerine Aişe (r.anhâ) Allah Resu-lü'ne (sav) "İnsanlara kabirlerinde azap olunur mu?" diye sormuştu.
Allah Resulü (sav) kabir azabından Allah'a sığınan sözler söyledi. Resûlüllah (sav) sabahleyin bir bineğe bindi, arkasından güneş tutuldu ve kuşluk vakti geri döndü. Sonra Resûlüllah (sav) hanımlarının odaları arasında dolandı ve ardından namaza durdu. Halk da arkasında namaza durdu. Namazda uzun bir kıyam yaptı, sonra uzun bir rükû yaptı, sonra rükûdan başını kaldırdı, uzun bir süre kıyamda durdu. Bu kıyamı, birinci kıyamdan daha kısaydı. Sonra uzun bir rükûda bulundu. Arkasından başını kaldırdı ve uzun bir secdeye gitti. Sonra yine uzun bir kıyam yaptı. Bu da birinci kıyamdan daha kısaydı. Sonra tekrar uzunca bir rükûda bulundu. £u da birinci rükûdan daha kısaydı. Ardından başını kaldırıp uzunca bir secdeye gitti, bu secde ilkinden daha kısaydı. Sonra namazdan çıktı. Allah'ın konuşmasını dilediği kadar ko-nuştu, sonra kabir azabından -Allah'a- sığınmalarını emretti. [31]

Şerh

Kuşluk vakti döndü" ifadesinde, Allah Resûlü'nün (sav) güneş tutulmasını görür görmez, hemen mescid-i nebeviye döndüğü bildirilmektedir.

Hüküm

Küsûf namazı, bu hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere cami ve mescidlerde kılınması gereklidir. Nitekim Hanefî mezhebine göre büyük bir camide kılınması, mescidlerde kılınmasından daha faziletlidir. Ancak insanların küsûf vakti bulundukları yer bağlı olarak açık alanda da kılınabileceği söylenmiştir.

Ders

Günümüzde güneş ve ay tutulmalarında namaz kılma sünnetine fazla riâyet edilmemekte bilakis bunlar seyir ve merak konusu olaylar olarak takdim edilmektedir. Hâlbuki bizler Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine uymak isteyen

Müslüman bireyler olarak camilerde olmasa da evlerimizde bu namazı kılmalı, O'nun bu vesileyle emrettiği sadaka verme, dua etme, kabir azabından sığınma gibi fiilleri eda etmeliyiz. Dünyanın hâli neyi gösterirse göstersin, bizim emrolunduğumuz şey; dinimizin ve Efendimizin bizlere tavsiye ettiği ibadet ve duaları mümkün olduğunca eda edebilmek olmalıdır.

Bâb: Güneş Bir İnsanın Ölümü Veya Hayat Bulması Yüzünden Tutulmaz

128- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Hişâm bize Ma'mer'den o ez-Zührî'den, o Hişâm b. Urve'den, o Urve kanalıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) devrinde güneş tutuldu. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) namaza durdu ve uzunca bir kıraat okudu. Sonra rükûya gitti ve rüküyu da uzattı. Sonra başını kaldırdı ve kıraati yine uzattı. Ancak ilkinden daha kısaydı. Sonra rükûya gitti ve rükûyu uzun fakat ilkinden kısa tuttu. Ardından başını kaldırdı ve iki kere secde etti. Sonra kıyama durdu ve aynını ikinci rekatta da yaptı. (Namazdan) sonra dikildi ve şöyle buyurdu:
Güneş ve ay bir kimsenin Ölümü veya hayata gelmesi için tutulmazlar. O ikisi Allah'ın ayetlerinden ikisidir. Allah onları kullarına gösterir.

Siz bunu -güneş veya ay tutulmasını- gördüğünüzde namaza sığının![32]

Şerh

"Siz bunu- güney ve ay tutulmasını-gördüğünüzde namaza sığının" buyruğunda Allah Resûlü'nün (sav) gerek güneş tutulması (=küsûf), gerekse ay tutulması (=husûf) anlarında namaz kılınması yönündeki emri açıktır.

Hüküm

Allah Resulü (sav) tebliğ etmekle memur olduğu dini insanlara anlatırken, onların câhiliye döneminden kalma asılsız inançlarıyla da mücadele etmiş ve deyim yerindeyse sahih bir inanç sistemini oturtmaya çalışmıştır. İnsanların güneş ve ay tutulması gibi olayları bir takım beşerî olaylara yormaları da o dönemde görülen sağlıksız inanışlar arasındaydı. Efendimiz (sav) bu ve benzeri hadislerinde Müslümanları sahih bir inanca çağırmakta, güneş ve ayın, kendi iradeleriyle değil Allah'ın koyduğu tabiat yasalarına göre hareket eden gök cisimleri olduklarını açık bir dille beyan etmektedir.

Ders

Câhiliye döneminin inanışları arasında yer alan yıldızlar, ay, güneş vb. gök cisimlerinin insanların kaderleri ve toplumların gelecekleri üzerindeki tesirleri Allah Resulü (sav) tarafından reddedilmiş batıl inanışlardı. Efendimiz bizzat kendi oğluyla ilgili olarak söylenmesine rağmen o hüznü içerisinde bu inancın yanlışlığını vurgulayarak güneş ve ayın Allah'ın ayetleri olduklarını, hiç kimseni doğum veya ölümü sebebiyle tutulmayacaklarını kesin bir dille söylemiştir. Bilindiği üzere Allah Resûlü'nün (sav) biricik oğlu İbrahim, henüz bir buçuk yaşında iken (H. 10) yılında vefat etmişti. Ölüm günü, takdiri-i ilahînin bir tecellisi olarak güneş tutulmasına rastlamış ve insanlar, güneşin İbrahim'in ölümünden dolayı duyduğu hüzün sebebiyle tutulduğunu söylemişlerdi.
Böyle bir Peygamberin ümmeti olarak bizler, gök cisimlerinin sözde insanlar üzerindeki tesirlerini inceleyen ve daha çok kehanete dayanan fal, astroloji ve benzeri beşerî öğretilere kıymet vermemeli, bunların bilgilerini ciddiye almamalıyız. Bu hususta Efendimizin (sav) falcılık ve kehanet aleyhinde kesin dille ifade ettiği yasaklar hatırdan hiç çıkarılmamalı, "Fala inanma, falsız da kalnfa" türünden masum gibi gözüken şeytanî aldatmacalara pabuç bırakılmamalıdır.

Bâb: Küsûf Namazında İlk Rekat Daha Uzundur

129- Mahmud b. Gaylân bize anlatarak dedi ki: Ebû Ahmed bize Süfyân'dan, o Yahya b. Amre'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) onlara güneş tutulmasında (küsûf-i şems) ilki diğerinden daha uzun olmak üzere ikişer secdeli dört rekat namaz kıldırdı.[33]

Şerh

Ebû Ahmed" ez-Zübeyrî'dir. İlki diğerinden daha uzun olmak üzere" ifadesiyle ilgili Ibni Battal şöyle demiştir:,, İlk rekatın kıyamiyla, rükû ve secdesiyle 129
li İbni Battal şöyle demiştir: İlk rekatın kiyamıyla, rükû ve secdesiyle ikinci rekattın kıyam ve rükûundan daha uzun tutulduğu noktasında ihtilaf yoktur. İhtilaf edilen nokta ikinci iki rekatın ilk rekatıyla diğer rekatı arasındaki uzunluk hâlidir. Yani her kıyam bir sonrakine göre daha uzun olarak mı eda edilmektedir ki bu görüş el-İsmailî'nin rivayeti tarafından da teyit edilmektedir, yoksa üç ve dördüncü rekatlarla ilgili her hangi bir süre beyanı olmadığı için, sadece ilk iki rekatla mı ilgilidir? Bu konuda kesin bir gödrüş belirtilmemiş olmakla beraber

ilk iki rekattaki sürelerle ilgili olması görüşü daha faydalı gözükmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre küsûf namazı iki rekat olarak eda edilir ve ilk rekattaki kıyam, kıraat ve rükû ikinci rekata göre daha uzun tutulur.

Ders

Buradan çıkarılacak ders, kasırga, gündüzün ani kararma, geceleyin ani ışıma, deprem, salgın hastalık gibi hâllerde de küsûf ve husuf (ay tutulması) namazları gibi namaz kılmanın müstahsen görüldüğünü bilmektir. Bunlar, arkasından gelen çok büyük felaketlerin habercisi niteliğinde olaylar da olabilir. Dolayısıyla bu gibi anlarda imanı tazelemek, kalbi temizlemek, iman ve ihlâsı takviye etmek, Peygamberimizi (sav) örnek alan her Müslümanm ihmal etmeyeceği fiillerdir. Unutulmamalıdır ki Allah Resulü (sav) ufukta karanlık bulutları gördüğü zaman dahi hüzünlenir ve geçmiş kavimleri helak eden azap bulutlarını hatırlayarak bunların o bulutlar gibi olmaması için Rabbine dua ederdi. Gerçekten de her bulut, yağmur ve bereket getirmeyebilir.

Bâb: Husuf Namazında Kıraatin Sesli Olması

130- Muhammed b. Mihrân bize anlatarak dedi ki: el-Velîd b. Müslim bize İbni Nemr'den, o İbni Şihâb'dan, o Urve'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) husuf namazında kıraati sesli okudu. Kıraati bitirdiğinde tekbir getirerek rükuya eğildi. Birinci rükûdan doğrulduğunda 'semiallâhü limen hamideh, Rabbena ve lekel hamd' dedi. Sonra küsûf namazının ikişer rükûlu, dörder secdeli dört rekatında da kıraate devam etti.
el-Evzâî ve diğerleri dediler ki: ez-Zührî'nin Urve kanalıyla Âişe'den (r.anhâ) şöyle naklettiğini dinledim:
Allah Resulü (sav) devrindş güneş tutuldu. Allah Resulü (sav) bir tellal göndererek "Namaz toplayıcıdır!" diye çağrı yaptırdı. Sonra halkın önüne geçerek dört rekat kıldırdı. Her rekatı iki rükû ve dört secde olmak üzere laldı.
Abdurrahman b. Nemr de bana İbni Şihâb'm ez-Zührî'den benzerini duyduğunu bildirdi. Dedim ki: Peki şu kardeşin Abdullah b. ez-Zübeyr ne yapmakta o zaman? Medine'de (küsûf) namazı kıldığında sabah namazı gibi sadece iki rekat kıldı!
Cevaben dedi ki: Haklısın. O, sünnette hata etti. Süfyân b. Hüseyin ve Süleyman

b. Kesîr, kıraatin sesli olması noktasında ez-Zührî'den gelen rivayete mutâbaat ettiler.[34]

Şerh

Allah Resulü (sav) husuf namazında kıraati sesli okudu" ifadesinde, Allah Resûlü'nün cehrî kıratta bulunduğu anlaşılmaktadır ki bu gündüz vakti kılınan namazla ilgili bir durumdur. Bu görüşte olmayan bir topluluk ise bunun ay tutulmasıyla ilgili olduğunu söylemişlerdir. Ay tutulmasıyla ilgili olduğu yönündeki rivayet pek güçlü değildir. Sahih rivayetlerde, ay değil güneş tutulması olduğu beyan edilmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebinde küsûf namazının kıraatiyle ilgili olarak iki görüş bildirilmiştir. İmam-ı Azam'a göre kıraat gizli, tmameyne göre ise seslice yani cehrî okunur.

Ders

Güneş ve ay tutulması, kâinatta alışılmış düzenin bir anda değiştiği, aydınlığın yerini karanlığın aldığı ender anlardandır. Günümüzde bilimsel olarak aylar hatta yıllar önce tespit edilen bu olay, astronominin henüz gelişmediği toplumlarda mucizevî bir an olarak görülür, bundan türlü yorumlar çıkarılırdı. Bugün gelişmiş uzay bilimleri sayesinde bunun dahi sıradan bir olay hâline geldiğini görmekteyiz. Ancak yine de bu olayların, belli bir zaman silsilesi içerisinde belli yol işaretleri olma, dolayısıyla hiç beklenmeyen gelişmelerin sinyali vazifesini görme gibi işlevleri olabilir. Bu yüzden güneş ve ay tutulması gibi tabiat olaylarında Efendimizin takip ettiği yolu takip ederek namaz ve duaya sığınmakta büyük faydalar vardır.

Bâb: İnşikâk Sûresinin Secdesi

131- Müslim b. Muhammed ile Muâd b. Fudâle bize anlatarak dediler ki: Hişâm bize Yahya'dan, o Ebû Seleme'den şunu nakletti:
Ebû Hüreyre'nin (ra) İnşikâk sûresini okuduktan sonra secde ettiğini gördüm ve sordum: Ey Ebû Hüreyre! Seni secde ederken görmedim mi?
Şöyle dedi: Eğer Allah Resûlü'nün (sav) secde ettiğini görmesem, secde

etmezdim.[35]

Şerh

"Eğer Allah Resûlü'nün (sav) secde ettiğini görmesem, secde etmezdim" ifadesi, O'nun da bu sûreyi okuduğu namazlarda secde ettiğini göstermektedir.

Hüküm

Tilâvet Secdesi: Kur'andaki her hangi bir secde âyetini okuyan veya dinleyen birinin yapması vacip olan secdeye denir.
Hanefî mezhebine göre tilâvet secdesi vaciptir. Diğer üç mezhep ise, bu secdenin sünnet olduğu görüşündedir.
Yapılışı: Tilâvet secdesi niyetiyle eller kaldınlmaksızın "Allahu ekber" denilerek secdeye varılır, secdede üç kere "Sübhane Rabbîyel-a'lâ (En yüce olan Rabbimi bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim)" denilir. Bundan sonra "Allahu ekber" denilerek secdeden kalkılır. Tilâvet secdesinin rüknü, Allah Teâlâ'yı ta'zîm için yüzü yere koymaktır. Ancak namaz hâlinde rükû ve hastalar için îmâ da secde yerine geçer.
Bu secde için abdestli, temiz, avret mahalli örtülü ve kıbleye yönelmiş olmak şarttır.
Tilâvet secdesine ayaktan inilmesi ve bu secdeden kalkarken ayağa kalkılması ve bu şekilde ayağa kalkarken "Gufrâneke Rabbena ve İleykel masîr (Ey Rabbimiz! Senin bağışlamanı bekliyoruz. Son dönüş sanadır" denilmesi müstehaptır. Tilâvet secdesine varılırken ve kalkarken alınan tekbirler de müstehaptır.
Secde âyetini hoparlörden dinlemek, okuyucudan dinlemek gibidir. Radyo ve televizyondan dinlenen secde âyeti de hoparlörden dinlemeye benzer. Çünkü sesin tel aracılığı ile ulaşması ile ses dalgaları aracılığı ile telsiz olarak anında ulaşması arasında bir fark bulunmamaktadır. Sadece okuyanla dinleyen arasında bir mekân farkı söz konusudur. Kur'an-ı Kerîm'de on dört yerde secde âyeti bulunmaktadır. Bu süre ve âyet nolan aşağıda verilmiştir: el-A'raf, 7/206; er-Ra'd, 13/15; en-Nahl, 16/50; el-İsrâ, 17/109; Meryem, 19/58; el-Hac, 22/18; el-Furkân, 25/60; en-Nemi, 27/25; es-Secde, 32/15; Sâd, 38/24; Fussilet, 41/37; en-Necm, 53/62; el-İnşikâk, 84/20 ve Alak, 96/19.

Ders

Ebû Hüreyre (ra) Efendimizin sünnetini yaşamayı gaye edinen sahabeden biri

olarak İnşi^âk sûresini okuduğu her namazda, O'nun yaptığı gibi secde-i tilâvette bulunurdu. Secde âyetleri, Yüce Allah'ın huzurunda yere kapanmanın gerekli görülerek bizzat 'secede' fiilinin kullanıldığı âyet-i kerimelerdir. Bu âyetleri okuduğumuz veya dinlediğimiz zaman, Rabbimizin azamet ve kibriyâsı karşılığında, kulluğumuzu bir kez daha idrak ederek secdeye kapanmalı, O'nun büyüklüğünün şuuru içinde kendi zayıflığımızı itiraf etmeli ve O'ndan bize dost ve yardımcı olmasını niyaz etmeliyiz. Bu dileğin en güzel ifade edildiği anlardan biri de secde anlarıdır.

Bâb: Her Kim Namazda Secde Âyeti Okuyup Secde Ederse

132- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Bekr bana Ebû Râfi'den şunu anlattı:
Ebû Hüreyre (ra) ile yatsı namazı kıldım. İnşikâk sûresini okuyunca secde etti. (Namazdan sonra) "Bu nedir?" diye sordum. Şöyle dedi: -Bu sûrede Ebu'l-Kâsım'ın (sav) arkasında secde ettim. O'na kavt şuncaya kadar da onu okuduğumda secde etmeye devam edeceğim.[36]

Şerh

Bekr bana anlattı" ifadesinde adı geçen Bekr, İbni Abdullı el-Müzenî'dir.

Hüküm

Secde-i tilâvetle ilgili fıkhı hükümleri bir önceki (131 no.lu) hadis-i şerifte zikrettik.

Ders

Bu hadis-i şerifte de Allah Resûlü'nün (sav) sünnetini yaşatma, din: O'nun yaşadığı gibi yaşama istek ve gayretinin canlı bir örneğini görmekteyiz. Bu ve benzeri hadisler bize, Allah Resûlü'nün (sav) sünnetini anlama n yaşama konusunda yol gösterici ve teşvik edici olmalıdır. Çünkü O, bu din:: mübelliği ve Âişe (r.anhâ) validemizin ifadesiyle "Ahlakı Kur'an" olan bz insandı.

Bâb: Binek Üstünde Nafile Namaz Kılmak

133- Ebu'1-A'lâ b. Hammâd bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize Musa b Ukbe'den, o Nâfı'den şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer (ra) bineği üzerinde namaz kılar, onun üzerinde vitir eder ve Allah Resûlü'nün de (sav) böyle yaptığını haber verirdi.[37]

Şerh

Bineği üzerinde kılardı" yani İbni Ömer (ra) yolculuk esnasında bazı namazları bineğinden inmeksizin kılardı.
Bineği üzerinde vitir ederdi" yani vitir namazını da bineği üzerinde kılardı. Bu rivayet ile, Saîd b. Cübeyr'den nakledilen "İbni Ömer (ra) nafile namazları bineği üzerinde kılar, vitir etmek istediğinde yere inerdi" rivâyetiyle arasında çelişki yoktur. Çünkü İbni Ömer (ra) her ikisini de yapmıştır.

Hüküm

Nafile namazların binek üzerinde kılınabileceği hususunda mezhepler arasında ittifak vardır.
Farzlara gelince bu konuda Hanefî mezhebi diğer mezheplerden farklı olarak, zaruret olmadıkça" farzların binek sırtında kılınmasını caiz görmemektedir.
Ancak uçak, tren, otobüs, vapur gibi sevk ve idaresi yolcunun iradesi dışında gerçekleşen toplu ulaşım araçlarında îmâ ile dahi ve kıbleye yönelme şartı aranmaksızın kılınması mümkündür.

Ders

Yüce dinimiz, esasen insanların ibadetleri kolay ve rahat bir şekilde eda edebilmelerine zemin hazırlamış, bunun için bir çok ruhsata yer vermiştir.
İşte bunlardan biri de nafile namazları binek üzerinde kılabilme imkânıdır. Nafile namazlar olarak bildiğimiz sünnet namazlar, gece namazı, hatta vitir namazı binekte giderken de kılınabilir. Ancak bütün bunlar için seferde olma şarttır. Binaenaleyh kendi şehri ve kasabası içinde şuradan şuraya giden kimse indiği yerde kılmalıdır. .

Bâb: Binek Üstünde Îmâ İle Namaz Kılmak

134- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz b. Müslim bize Abdullah b. Dinar'dan şunu nakletti:

Abdullah b. Ömer (ra) seferde iken binek üzerinde namaz kılar, namazını onun gittiği yönde îmâ ile edâ ederdi. Abdullah (ra), Allah Resûlü'nün de (sav)böyîe yaptığını zikretmiştir.[38]

Şerh

"îmâ ile eda ederdi" ifadesinde mutlak mânâda bir îmâdan söz edilmekte, rükû ile secde arasında her hangi bir farklılığa yer verilmemektedir. Hâlbuki fıkıhçılar, rükû ile secdeyi ayırt etmek için hafifçe eğilmek gerektiğini söylemişlerdir. Ne var ki hadisin metninden bunu destekleyen veya reddeden bir anlam çıkmamaktadır.

Hüküm

imâ, namazda rükû ve secde yerine başla işaret etmektir. Bu şekilde namaz kılan kişi rükû için başı biraz eğer, secde için ise rükûdan biraz daha fazla eğer.
Yolculuk hâlinde de mezhebimize göre farz namazlar dışındaki namazları binek üzerinde îmâ ile kılmak caizdir.
Oturarak namaz kılamayan, sırt üstü yattığı yerde imâ eder. Bir kişi ayakta durmaya gücü yettiği halde, rüku ve secdeye gücü yetmiyorsa, ayakta veya oturarak imâ edebilir; ancak oturarak imâ etmesi daha uygundur.
Kaş veya göz ile îmâ ederek namaz kılınmaz. Başı ile îmâ etmeye gücü yetmeyen kimsenin nanfaz kılması gerekmez.

Ders

İslâm dini kolaylık üzerine tesis edilmiştir. Sorumluluklar ve kulluk da kulun gücüne göredir. Bu nedenle yolculuk ve hastalık, hafifletme ve kolaylaştırma sebebi sayılmıştır. Buna göre, ayakta namaz kılmaya gücü yetmeyen veya ayakta durmakta zorlanan kimse namazını oturarak kılabilir. Rükû veya secde etmeye gücü yetmeyen kimse de îmâ ile kılabilir.

Bâb: Farz Namazların Önünde Ve Sonunda Olmamak Şartıyla Nafile Kılmak

135- Hafs b. Ömer bize anlatarak dedi ki: Şube bize Amr b. Murra'dan, o İbni Ebî Leylâ'dan şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) kuşluk vakti namaz kıldığını Ümmü Hâni (r.anhâ)

dışında bize haber veren olmadı. O, şunu anlatmıştır:
Allah Resulü (sav) Mekke'nin Fethi günü evinde gusletti ve sekiz rekat namaz kıldı. O'nun bu kadar hızlı namaz kılarken hiç görmemiştim. Fakat rükû ve secdeleri tam yapıyordu.
el-Leys dedi ki: Yunus bana İbni Şihâb'dan, o Abdullah b. Âmir b. Rebî'a kanalıyla babasının şu ifadesini nakletti ki o, Allah Resûlü'nün (sav) seferde geceleyin bineği üzerinde, -bineğin- götürdüğü yöne doğru teşbih namazı kıldığını görmüştür.[39]

Şerh

Allah Resûlü'nün (sav) kuşluk vakti namaz kıldığını Ümmü Hâni (r.anhâ) dışında bize haber veren olmadı" ifadesi, böyle bir şeyin kesinlikle olmadığına delil teşkil etmez. Çünkü Abdurrahman b. Ebî Leyla bunu kendi adına olumsuz olarak ifade etmektedir. Zira Allah Resûlü'nün (sav) bu vakitte kıldığına dair ona rivayet gelmemiştir. Allah Resûlü'nün (sav) bu vakitte namaz kıldığına dair başka rivayetler mevcuttur.

Hüküm

İbn Ömer'den (ra) "Allah Resûlü'nün (sav) yolculuklarda farzların öncesinde ve sonrasında nafile namaz kılmadığı" rivayet edilmiştir. Yine ondan Allah Resûlü'nün (sav) yolculukta nafile namaz kıldığı da rivayet edilmiştir.
Fıkıh âlimleri bu konuda değişik görüşler ortaya koymuşlardır; Sahabeden bazıları yolculukta nafile namaz kılınabileceği kanaatindedir ki Ömer b. el-Hattâb, Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Mesûd (r.anhum) bunlardandır.
Bir gurup ilim adamı ise ne farzdan Önce, ne de farzdan sonra nafile kılınmaması görüşündedir.
Yolcukta nafile kılmamanın izahı; ruhsatı kabul etmektir. Kılanlara büyük sevap vardır. İlim adamlarının çoğunluğu da bu kanaattedirler

Ders

Yolculuk, hastalık veya yaşlılık gibi ruhsatlara bağlı olarak bazı nafile namazların kılınmayabileceği hususu, bize göre temelde vicdanî bir konu olup kişinin fetvayı kalbinden istemesini gerektiren bir durumdur. Meseleyi kalbine soran biri, kalbinden namazı kılma yönünde bir sinyal aldığı vakit onun üstüne gider ve namazını huzur ve huşu içinde kılar. Aksi bir sinyal alansa kılmaz.

Elbette namazını kılan için büyük sevap vaat edilmiştir. Fakat kılmayan için de her hangi bir günah tehdidinde bulunulmamıştır. O da netice itibraıyla meşru bir ruhsattan istifade etmiştir.

Bâb: Farz Namazların Önünde Ve Sonunda Olmamak Şartıyla Nafile Kılmak

136- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb, ez-Zührî'den, o Salim b. Abdullah'tan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bineğinin sırtında onun gittiği yöne doğru namaz kılar, başıyla îmâda bulunurdu.

İbni Ömer de (ra) böyle yapardı.[40]

Şerh

îmâda bulunurdu", yani îmâ ile namaz kılardı. Bu rivayet, üstte İbni Ömer'den (ra) farklı bir senedle nakledilmiştir. İbni Ömer'in (ra) binek üzerinde naille kılmayı men ettiğine dair gelen rivayetlerin açıklamasıyla ilgili en-Nevevî şöyle demiştir: Muhtemelen Allah Resulü (sav) farzların önünden ve arkasından kılınan sünnet namazları (=revâtib) bineği üzerinde kılmakta ve İbni Ömer (ra) bunu görmemekte idi. Ya da Allah Resulü (sav) bunlardan bazılarını cevaz hükmünden dolayı kılmayabiliyordu.

Hüküm

Konuyla ilgili fikhî hükümler için bir önceki 135 no.lu hadis-i şerifin ilgili bölümüne bakınız.

Ders

Yolculuk sırasında ulaşım aracı veya binek üzerinde namaz kılınırken, kıbleye yönelme zarureti bulunmadığı için, böyle bir endişeden hareketle diğer yolcuları rahatsız etmemeli, îmâ ile kılmak yeterli olduğu için de namazın erkânını sanki mescitte eda ediyormuş gibi aynen yapmaya çalışma-mahdır. Mescitte insanları rahatsız etmemekle ilgili emirlerin hepsi başka ortamlarda da geçerlidir.

Bâb: Oturarak Namaz

137- Ebû Nu'aym bize anlatarak dedi ki: İbni Uyeyne bize ez-Zühıî'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir attan düştü. Sağ yanı berelendi yahut ezildi. Ziyaret için yanına gittiğimizde namaz (vakti) girdi. Oturarak namaz kıldı. Biz de oturarak kıldık.
Buyurdu ki: İmam ancak kendisine uyulması içindir. O tekbir getirdiğinde siz de tekbir getirin. O rükûya gittiğinde siz de rükûya gidin. O doğrulduğunda siz de doğrulun. O 'semiallâhü limen hamiden' dediğinde siz 'Rabbena ve lekel hamd' deyin.[41]

Şerh

"Oturarak namaz kıldı. Biz de oturarak kıldık" ifadesinde rahatsızlık hâlinde oturarak namaz kılınabileceği gibi, imam oturarak kıldığında cemaatin de oturarak kılacağı gibi bir hüküm çıkmaktadır.
Hâlbuki bu, daha sonraki rivayetlerden de anlaşılacağı üzere neshedilmiş bir hükümdür.

Hüküm

Oturarak namaz kılmada rükû ve secdeler güç yettiği ölçüde yapılır. Eğer belin eğilmesi mümkün değilse veya sakıncalı olacaksa, başıyla imâ yapar. İmâda baş secde için rükûdan biraz daha fazla eğilir. Böylece ilcisi birbirinden ayrılmış olur.
İmamın oturarak kılması hâlinde cemaat ayakta kılarlar.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkan en mühim ders, imama her şartta uyulması gereğidir. Gerçekten de imam, Müslümanların lideri olması sıfatıyla buna layıktır. Cemaat ile namaz kılınırken, imamdan önce hareket etmek mekruhtur. Buna rağmen bazı tez canlı kimselerin rükû ve secdelere imamdan önce atıldıklarını ve ondan önce kalktıklarını görürüz ki bu iktidâya yani imama uymaya aykırı bir durumdur. Bundan özellikle sakınılmalıdır.
Hadisten çıkartmamız gereken ikinci ders, hasta ziyaretinin anlam ve Öneminin bilincinde olmaktır. Görüldüğü üzere Allah Resulü (sav) bir kaza atlatmış, sahabe de vakit geçirmeden kendisini ziyaret ederek geçmiş olsun dileklerini

O'na sunmuşlardır. Müslüman bir toplumda bu duyarlılığın sürekli canlı kalması gerekir.

Bâb: Teheccüd Namazı

138-Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Süleyman b. Ebî Müslim'den, o Tâvûs'tan, İbni Abbâs'm (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleyin teheccüd için kalktığı zaman şöyle dua ederdi: "Allahümme leke'l-hamdü, ente Kayyimü's-semâvâti veU-arzi ve men fîhinne, veleke'l-hamdü, Leke mülkü's-semâvâti ve'1-arzi ve men fîhinne veleke'l-hamdü, ente Nûrü's-semâvâti ve'1-arzi ve men fihinne veleke'l-hamdü ente Meiikü's-semâvâti ve'1-arzi veleke'l-hamdü, ente'l-Hakku ve va'duke'l-hakku ve likâuke hakkun ve kavluke hakkun ve'I-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun ve'n-nebiyyûne hakkun ve Muhammedun sailallahu aleyhi ve selem hakkun ve's-sâatu hakkun. Allahümme leke eslemtü ve bike âmehtü ve aleyke tevekkeitü ve ileyke enebtü ve bike hâsemtü ve ileyke hâkemtü f ağfir lî mâ kaddemtü ve mâ ahhertü ve mâ esrartü ve mâ a'lentü, ente'I-Mukaddimu ve ente'l-Muahhiru. Lâ ilahe illâ ente, lâ Hâne illâ gayruke {^Allahım, hamd Sa-na'dır. Göklerin, yerin ve içindekilerin hâkimiyeti Senindir. Hamd Sanadır. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin Nurusun. Hamd Sanadır. Sen göklerin ve yerin hâkimisin ve hamd Sanadır. Sen Hak'sın, vaadin de haktır, Seninle karşılaşmak da haktır, sözün de haktır cennet de haktır cehennem de haktır, peygamberler de haktır. Hz. Muhammed (sav) de haktır, kıyamet de haktır. Allahımll Sana teslim oldum, Sana inandım ve Sana tevekkül ettim. Sana yöneldim, Senin için husumette bulundum. Senin hükmünü hakem yaptım. Geçmişte, gelecekte, gizli açık işlediğimi bağışla. Öne geçiren de Sensin, geri bırakan da Sensin. Senden başka ilah yoktur!)
Süfyân şunu ekledi: Abdülkerim Ebû Ümeyye 'Lâ havle velâ kuvvete illâ billah Allah tan başka ne kuvvet vardır, ne engeli ibaresini ekleyerek rivayet etti. Yine Süfyân dedi ki: Süleyman b. Ebî Müslim bunu Tâ-vûs'tan, o İbni Abbâs'tan (ra) dinlediğini nakletti.[42]

Şerh

Allah Resulü (sav) geceleyin teheccüd için kalktığında" ifadesiyle ilgili olarak Mâlik'in Ebu'z-Zübeyr vasıtasıyla Tâvûs'tan yaptığı rivayete dayanarak gecenin yarısında kalktığında bu dua ile başlardı şeklinde bir anlam çıkmaktadır.
Göklerin., hâkimi" ifadesiyle ilgili olarak Katâde şöyle demiştir: Yani O,

yarattıklarının işlerinin sevk ve idaresini kendisi östlenmiş olandır.
Sen göklerin ve yerin nurusun", yani onların aydınlatıcısısın, o ikisinde yaşayanlar Seninle yol ve yön bulurlar. Bir başka görüşte ise, Sen her türlü kusurdan münezzeh olansın, denmiştir.
Sen, göklerin ve yerin Melikisin" yani mâliki ve hükümdarısın. Çoğunluk böyle derken el-Keşmihenî "Göklerin ve yerin mülkü senindir" lafzıyla bir rivayette bulunmuştur. Ancak siyak bakımından
ilki daha münâsiptir.
Sen Hak'sın" yani varlığı sabit ve seksiz şüphesiz tahakkuk etmiş olansın. el-Kurtubî şöyle der: Bu sıfat, hakikatte yalnız Allah Teâlâ'ya mahsus olup O'ndan başkasına yakışmaz. Çünkü O'nun varlığı zâtı için olup öncesinde veya sonrasında yokluk vâki değildir. haktır", yani Senin vaat ettiğin şey mutlaka gerçekleşecektir.
Seninle karşılaşmak haktır" ifadesinde öldükten sonra dirilmenin ikrarı söz konusudur. Yani dünyada yaşayan herkes, ahrette yaptığının karşılığını görecektir. Bazıları bunun 'ölüm' anlamına geldiğini söy-lemişse de Nevevî bu görüşü geçersiz kılmıştır.
Cennet haktır, cehennem haktır" yani her ikisi de şu an mevcutturlar.
Öne geçiren de Sensin. Geri bırakan da Sensin" ifadesiyle ilgili olarak el-Mühelleb şöyle demiştir: Allah Resulü (sav) bununla kendninc işaret etmiştir. Zira O, ahîret hayatı için en önce diriltilecek, dünyaya ise peygamber olarak son gönderilen olmuştur. Yüce Allah O'nu bir yerde öne alırken, bir yerde geri bırakmıştır.

Hüküm

Teheccüd namazı mendup olup iki ile oniki rekat arasında kılınabilir. En azı iki rekat, en çoğu oniki, ortası ise sekiz rekattır. Her iki rekatta selam verilmesi daha faziletlidir.
Teheccüd namazı kılmak çdk faziletli bir ameldir. Yüce Rabbimiz geceleyin kalkıp teheccüd namazı kılanlar hakkında şöyle buyurur: "Onların yanlan yataklarından uzaklaşır (teheccüd namazı kılmak için yataklarından kalkarlar), korkarak ve umarak Rablerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (hayır için) harcarlar. Yaptıklarına karşılık onlar için gözlerini aydınlatıcı ne güzel (nimetlerin) saklandığını hiç kimse bilmez." (Secde, 32/16-17).

Ders

Gece namazı, daha önce de işaret ettiğimiz üzere bir müminin inanç ve ihîâsını en çok pekiştirecek ibadetlerden biridir. Herkes gibi yatıp uyuduktan sonra gecenin bir vaktinde kalkıp abdest almak ve Rabbinin huzurunda mü-nacat ederek namaz kılmak her yiğidin kârı değildir, Bunu başarabilenler
gerçekten seçkin insanlardır.

Bâb: Gece Namazında Secdelerin Uzunluğu

139- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb ez-2ührî'den, o Urve'den Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediğini bildirdi:
Allah Resulü (sav) on bir rekat kılardı. (Gece) namazı buydu. Başını ecdeden kaldırmazdan Önce sizden birinin elli ayet okuması süresince ecdede kalır, sabah namazından önce iki rekat kılar ve müezzin namaz için çağmncaya kadar sağ tarafı üzerine uzanırdı.[43]

Şerh
"Başını kaldırmazdan önce sizden birinin elli ayet okayacağı kadar secdede kalırdı" ifadesinden anlaşılan secdeyi olabildiğince uzun tuttuğudur.

Hüküm

Teheccüd namazında secdelerin uzun tutulması, Allah Resûlü'nün (sav) sünnet lerındendır.

Ders

Gece namazında huşu ve ıhlasın zirveye çıkması mümkündür. Zira bu vakitte insanın dikkatini dağıtacak meşgaleler neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu vakitte en büyük düşman kişinin nefsi ve niyetini bozmaya çalışan şeytandır. Her ikisi de kılınan namazın sevabını götürmeye çalışırlar. Bunu önlemek için özellikle kulluğu perçinleyen secde hâlinin uzn tutulmasında fayda vardır.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Gece Namazı Nasıldı?

140- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Salim b. Abdillah'tan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti: Adamın biri şöyle dedi: Ey Allah Resulü! Gece namazı nasıldır? Buyurdu ki: İkişer ikişerdir.

Sabah vaktinin girmesinden korkarsan tek rekatla vitir et.[44]

Şerh

Gece namazı nasıldır?" sorusuna verilen cevap bizzat Allah Resûlü'ne ait olduğu için verilecek cevap gece namazı hakkında nihai kabul edilmesi gereken bir tarif olacaktı. Nitekim öyle olmuştur.

Hüküm

Gece namazının mendup olduğu, en faziletli vaktinin gecenin ikinci yarısı veya gece üç parçaya bölünürse orta parçası olduğunu daha önce ifade etmiştik. Burada ise sabah namazına yakın bir vakit gündeme gelmektedir ki Allah Resulü (sav) bu vakitte de gece namazı kılmıştır.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) hayatına baktığımızda hayatının hemen her ânını bir ibadet ele geçirmiş olduğunu, bunu en az bir kere yaptığını görüyoruz. Fakat O'nun tasvip ettiği ibadet, az da olsa devamlı olandır. Nitekim, gece namazı kılmayı alışkanlık hâline getirenin onu terk etmesi, sıradan bir Müsîümamn gece namazı kılmamasından farklıdır.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Gece Namazı Nasıldı?

141- İshâk bize anlatarak dedi ki: Ubeydullah b. Musa İsrail 'den, o Ebî Hasîn'den o Yahya b. Vessâb'dan, o Mesrûk'tan şunu nakletti: Hz. Aişe'ye (r.anhâ) Allah Resûlü'nün (sav) gece namazım sordum. Şöyle dedi:

Sabahın iki rekatı dışında, yedi, dokuz, yahut on bir (rekat) idi.[45]

Şerh

Şöyle dedi: Yedi, dokuz, yahut onbir rekat idi." İfadesinde Allah Resûlü'nün (sav) gece namazı olarak kıldığı rekat sayılan zikredilmektedir ki bunların sonuncusu hep vitirdir. Çünkü daha Önce de görüldüğü üzere gece namazı ikişer ikişer kılınan bir namazdır.

Hüküm

Müslüman, gece namazını bu rekatlardan her biri sayısınca kılabilir. Allah Resulü (sav) eşinin şehadetiyle her üç sayıda da namaz kılmıştır.

Ders

Gece namazında aslolan devamlılık olduğu için rekat sayısının en azını tercih etmek belki bazıları için daha teşvik edici olacaktır. Ancak sabah namazı vaktine yakın bir vakitte kılmaya kalkışmak daima risklidir. Çünkü sabah namazı vakti girme endişesi bulunur. Bunun yerine gecenin ortası veya üçe bölündüyse, orta diliminde kılmak daha faziletlidir.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Gece Namazı Nasıldı?

142- Ubeydullah b. Musa bize anlatarak dedi ki: Hanzala bize el-Kâsım b. Muhammed'den, o Aişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleyin on üç rekat kılardı. Vitr ve sabahın iki rekatı buna dâhildi.[46]

Şerh

Geceleyin on üç rekat kılardı. Vitir ve sabahın iki rekatı buna dâhildi" ifadesiyle ilgili olarak şunu söylemek gerekir ki bu, Allah Resûlü'nün (sav) gece namazıyla ilgili genel hâlini yansıtmaktadır. O, bu namazı bazen yedi, bazen dokuz, bazen onbir kılardı. Fakat çoğunlukla onbir rekat kıldığı için bu hadiste toplam sayı zikredilmiştir. Tabii bu namazlardan sabah namazının ilk iki rekatını ayrı kıldığını da belirtmek gerekir.
Hz. Âişe'den (r.anhâ) bu konuda farklı rekat sayıların zikredilmiş olması, hepsinin farklı ortamlarda ve değişik zamanlarda kılınmış olmaları itibarıyla sorun teşkil etmemektedir.
Gece namazı ile vitirin toplamının onbir rekatı geçmemesinin hikmeti bana şöyle gibi geldi: Teheccüd ve vitir namazları gece namazına mahsus namazlardır. Gündüzün farzlarına baktığımız zaman öğlenin dört, ikindinin dört, akşamın üç rekat olarak günün vitri olduğunu görürüz. Buna göre gece namazının da nicelik ve nitelik bakımından gündüz namazına denk olması münasiptir.
On üç rekata gelince, bu da on bir rekata sabah namazının iki rekat farzının ilâvesiyle münasip olmaktadır.

Hüküm

Gece namazının rekat sayıları daha önce zikredildiği için tekrarında fayda görmüyoruz.

Ders

Gece namazının fazilet ve sevabından etraflıca söz edildiği için burada Ebû Dâvud'da geçen bir hadisi hatırlatmak istiyoruz:
Ebû Hureyre (ra) ve Ebû Saîd el-Hudrî (ra) Efendimizin (sav) şöyle buyurduğunu rivayet ettiler: "Kim geceleyin uyanır ve karısını da uyandırarak beraberce iki rekat namaz kılarlarsa, Allah'ı çok zikreden erkek ve kadınlardan yazılırlar." (Ebû Davûd, Vitr, 13)

Bâb: Sabah Namazının İki Rekatından Sonra Sağma Uzanmak

143- Abdullah b. Yezîd bize anlatarak dedi ki: Saîd b. Ebî Eyyûb bize Ebu'l-Esved'den, o Urve b. ez-Zübeyr'den, o Âişe'den (r.anhâ) şu sözü nakletti:
Allah Resulü (sav) sabah namazının iki rekatını kılınca sağ tarafına yaslanırdı. [47]

Şerh

Ebu'l-Esved" en-Nevfelî olup Urve'nin yetimidir. Yaslandı" ifadesi ile kastedilen uyuma veya uyuklama anla Sağ tararına" yaslanmanın hikmeti kalbin sol tarafta olmasıdır. Kişi sol tarafi üzerine yaslanırsa istirahatın zirvesine çıkarak derin bir uykuya dalabilecektir. Sağ tarafa yaslandığında kalp askıda kalacağı için kişinin uykuya dalması daha zor olur. Sağa yaslanmanın mekruh oluşuyla ilgili görüşler bildirilmiş olsa da, tercih edilen görüş, sağ yanına yaslanma hâlinde ve kalbin uyanık tutulması durumunda meşru olduğudur. Çünkü Allah Resulü (sav) bunu yapmıştır.

Hüküm

Kişinin içi geçmesi suretiyle abdestinin tehlikeye girmesi korkusu yüzünden namaz arasında yaslanarak uzanmak zaruret bulunmadıkça mekruh görülmüştür.

Ders

Allah Resulü (sav), bizlerden farklı olarak kalbi sürekli diri ve canlı kalan bir insandı. Bu yüzden O'nun sabah namazının sünnetinden sonra müezzini beklerken sağ tarafına yaslanmasının bir sakıncası olmamıştır. Hâlbuki bizler için sabahın rehavetiyle uyuya kalmamız, hatta namazı kaçırmamız tehlikesi mevcuttur. Bu nedenle kameti oturarak, vird ve tesbihatla ile meşgul bir hâlde beklemek daha isabetli olacaktır.

Bâb: Sabah Namazının İki Rekatında Ne Okunur?

144- Muhammed b. Beşşâr bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Şûbe'den, o Muhammed b. Abdirrahman'dan, o halası Amre vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) sabah namazından önceki iki rekat sünneti o kadar kısa kılardı ki (kendi kendime) 'Acaba Fatiha okudu mu?' derdim.[48]

Şerh

Acaba Fâtiha'yı okudu mu?" ifadesinin aslında geçen Ümmü'l-Kitâb (Kitab'ın Anası) kelimesi, Fatiha sûresinin isimlerinden biridir. Böyle bir tereddüdün doğma sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) söz konusu iki rekatı aşırı hızlı kılmasıdır. O kadar ki İmam Buhâri tarafindan sabah namazının sünnetinde kıraat olmadığına dair bir iddiaya bile yer verilmiştir. Hz. Âişe'nin (r.anhâ) buradaki tereddüdünün sebebi, Efendimizin nafile namazlarda kıraati normalde oldukçea uzun tutmasıdır. Sabahın sünnetinde o kadar kısa okumuş ve namazı o kadar hızlı kılmıştır ki, Âişe Validemiz O'nun kıraati hakkında sanki hiç okumamış gibi geldiğini söylemek suretiyle mübalağalı bir ifade kullanmıştır. Allah Resûlü'nün (sav) başka hadislerinde de sabahın sünnetlerinde okunacak en güzel sûrelerin Kâfirûn ve İhlâs sûreleri olduğunu ifade etmiş olması, namazın bu kadar kısa kılınmasını da bir şekilde açıklamaktadır.

Hüküm

Sabah namazının iki rekat sünneti, sünnet-i müekkede hükmünde olup terk edilmemesi gereken namazlardandır. Peygamber Efendimiz (sav) de sabah namazının sünnetine diğer sünnetlerden daha fazla önem vermiş ve terkedilmemesini istemiştir: "Düşman süvarisi kovalasa bile sabah namazının iki

rekât sünnetini terk etmeyin" (Ebu Davud, II, 301) hadisi bunu göstermektedir. Bu önemden dolayıdır ki, diğer namazların sünnetleri kaza olarak kılınamazken, sabah namazının sünneti güneş doğduktan sonra kaza edilebilmektedir.

Ders

Sabah namazının sünneti, günün ilk namazı olması itibarıyla Müslümamn ibadet hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu itibarla bu iki re-katlık namazda Efendimizin (sav) sünnetine uyarak, hızlı kılmak ve kıraat olarak da Fâtiha'nın ardından Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okumak çok yerinde olacaktır. Bu iki rekat evde kılınabileceği gibi camide de kılınabilir. Ancak bu namaz ile sabahın farzı arasındaki vakit, Kur'an okuyarak, evrâd ve tesbihat çekilerek değerlendirilmelidir.

Bâb: Nafile Namazı İkişer İkişer Kılmak Kılmak

145- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Sâlim'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) ile birlikte öğle namazından önce iki rekat, öğle namazından sonra iki rekat, Cuma namazından sonra iki rekat, akşam namazından sonra iki rekat, yatsı namazından sonra iki rekat (sünnet) kıldım.[49]

Şerh

Ve iki? rekat" ifadesinde İbni Ömer'in (ra) revâtib olarak adlandırılan, farz namazların öncesi ve sonrasında kılınan sünnet namazları ikişer rekat olarak kıldığı görülmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre revâtib namazlar şunlardır: Sabah namazından önce kılınan iki rekat, öğle namazından önce kılınan dört rekat ve sonra kılınan iki rekat, ikindi namazından önce kılınan dört rekat, akşam namazından sonra kılınan iki rekat, yatsı namazından önce kılınan dört ve sonra kılınan iki rekat namaz.

Ders

Revâtib namazları, toplumumuzda yerleşik olan âdete bağlı olarak camilerde

kılınmaktadır. Hâlbuki bunların ev ve işyerlerinde kılınmaları, o mekanların da namaz ile imâr edilmeleri bakımından yararlı olacaktır. Ancak fitne ve yanlış anlamalara sebebiyet vermemek için camilerde kılınmaları daha münasip görünmektedir.

Bâb: Nafile Namazı İkişer İkişer Kılmak

146- Ebû Nu'aym bize anlatarak dedi ki: Seyf b. Süleyman bize Mücâhid'den şunu nakletti: Kendisi evinde iken Abdullah b. Ömer'e (ra) Allah Resûlü'nün (sav) Kabe'ye girdiği haber verilmişti. (Abdullah b. Ömer anlatıyor:)
Hemen -Kabe'ye- yöneldim. Allah Resûlü'nün (sav) çıkmış olduğunu gördüm. Bilâl'ı (ra) kapıda dikilirken buldum. "Ey Bilâl! Allah Resulü (sav) Kabe'nin içinde namaz kıldı mı?" diye sordum. "Evet" dedi. "Nerede?" diye sordunca şöyle dedi:
Şu iki sütunun arasında. Sonra çıktı ve Kabe'ye yönelerek iki rekat daha kıldı.
Ebû Abdillah der ki: Ebû Hüreyre (ra) şunu söyledi: Allah Resulü (sav) bana kuşluk vaktinin iki rekatını vasiyet etti. İtbân b. Mâlik de (ra) şöyle dedi: Kuşluk vakti Allah Resulü (sav) yanında Ebû Bekir (ra) yanıma geldi. Gün uzamıştı. O'nun ardında saf tuttuk ve iki rekat namaz kıldırdı.[50]

Şerh

Ve iki rekat kıldı" ifadesinden hareket ederek nafile namazların ikişer rekat hâlinde kılınması hususunda bir sünnet vaz edilmiştir. Ancak Allah Resûlü'nden (sav) gelen farklı rivâyetlerdeki değişik uygulamalar sebebiyle bu konuda fıkıhçılann farklı değerlendirmeleri olmuştur. İmam Ebû Hanife ve iki öğrencisine göre kul, gündüz kılınan nafile namazları iki veya dört rekat hâlinde kılmakta muhayyerdir. Onlar bundan fazlasını mekruh görmüşlerdir. Cumhur dediğimiz ulemânın çoğunluğu ise hem gündüz, hem de gece kılınan nafile namazların her iki rekatta bir selam verilerek kılınacağı yönünde fikir belirtmişlerdir.

Hüküm

Gündüz kılınan nafile namazların; bir selamla dört rek'attan fazlası ve gece kılınan namazların sekiz rekattan fazlası mekruhtur.
Gece ile gündüz en faziletli olan, bir selamla dörder rekat kılmaktır.
İkindiden önce dört, yatsıdan hem önce, hem sonra dörder rekat, akşamdan sonra

da altı rekat namaz kılmak mendubtur. Bu namazlardan başka; dört rekatlık nafile namazlarda, birinci ka'dede teşehhüdden sonra selavat duası okunur, üçüncü rekatın başında da Sübhâneke'yi gizli okur eder. Zira onlarda her iki rekat müstakil bir namaz sayılır

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en mühim ders, sahabe-i kiramın Allah Resûlü'nün (sav) uygulamalarını bütün ayrıntılarına kadar öğrenme ve aynını yapma yönündeki görülmemiş arzu ve gayretleridir. Dünya tarihinde hemen hiçbir cemaat önderi için böyle bir şeye rastlanmamıştır. İlk Müslümanlar, dinlerini O'nun gibi yaşamak ve yaptığı hiçbir şeyi kaçırmamak için O'nu bir gölge gibi izlemekten asla vazgeçmemiş, şahit olmadıkları hususları da diğerlerinden hemen öğrenmeye çalışmışlardır. Sahabenin İslam'ı yaşamada gösterdiği bu hassasiyetin bir nebze de bizde bulunması, Müslüman âleminin çehresini değiştirmeye yetecektir.

Bâb: Farzdan Sonra Kılınan Nafile Namaz

147- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Saîd bize Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) ile birlikte öğle namazından önce iki secde, öğle namazından sonra iki sede, akşam namazından önce iki secde, yatsı namazından sonra iki secde ve Cuma namazından sonra iki secde (sünnet) kıldım. Akşam ve yatsı evindeydi.
Kız kardeşim Hafsa (r.anhâ) bana Allah Resûlü'nün (sav) fecrin doğmasından sonra iki kısa rekat kıldığını haber verdi. Bu, Allah Resûlü'nün (sav) yanına giremeyeceğim bir vakitti.
İbni Ebi'z-Zinâd, Musa b. Ukbe vasıtasıyla Nâfi'den şunu nakletti: Yatsıdan sonra ailesinin arasında. Kesir b. Ferkad ve Eyyûb, Nâfi'den gelen bu rivayete mutâbaat ettiler.[51]

Şerh

Allah Resulü (sav) üe birlikte iki secde kıldım" ifadesindeki "secde" lafzı rekat anlamında kullanılmıştır. Bunlar, asıl itibarıyla revâtib namaz oldukları için Allah Resulü (sav) ile aynı mekanda kılındığını göstermek için "ile birlikte" ibaresi kullanılmıştır.

Akşam ve yatsı evindeydi" ifadesinden istidlalde bulunularak, gündüz namazlarının aksine akşam ve yatsı namazlarının sünnetlerini evde kılmanın cami ve mescitte kılmaya göre daha faziletli olduğu söylenmiştir. Bu görüş, Mâlik ve es-Sevrî'den nakledilmiştir. Ancak hadisin bu mânâda kullanılması tartışma götürür. Çünkü Allah Resulü (sav) bunu kasden ve bilinçli olarak yapmayıp gündüz insanlarla meşguliyetinden dolayı mescitte kılmak durumunda kaldığından orada kılmıştır. Akşamları ise, genelde evinde bulunduğundan sünnetleri evinde eda etmiştir.

Hüküm

Revâtib yani farz namazların öncesinde ve sonrasında kılınan sünnet namazlardan daha önce söz ettiğimiz için bu konuya tekrar girmiyoruz.

Ders

Gerek bu hadis-İ şerif gerekse önce yer verdiğimiz hadislerde sünnet namazların önemi ve Peygamber Efendimizin (sav) bunların edasında gösterdiği titizlik, dikkat çekici boyuttadır. Bizler de O'nun bu titizliğinden gerekli dersi çıkartarak sünnet namazların kılınmasında, camilerde kılma imkânı bulamıyorsak evlerde ve işyerlerinde kılmaya özen göstermeliyiz. Bu namazları ihmal ve savsaklamaya kurban etmemenin yolu ise, Efendimizin (sav) yaptığı üzere sürekli abdestîi dolaşmaktan geçer. Abdestli olan biri için vakit namazlarını ve bunların sünnetlerini kılmak hiç de nefse ağır gelen bir iş değildir. Bu noktada şeytanın en önemli silahı, abdestsiz dolaş iknasıdır.

Bâb: Yolculukta Kuşluk Namazı

148- Âdem bize anlatarak dedi ki: Şube bize Amr b. Murra'dan, o Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) kuşluk vakti namaz kıldığını Ümmü Hâni (r.anhâ) dışında bize bildiren olmadı. O, şunu anlatmıştır:
Allah Resulü (sav) Mekke'nin Fethi günü evinde gusletti ve sekiz rekat namaz kıldı. Bu kadar hızlı namaz görmemiştim. Fakat rükû ve secdeleri tam yapıyordu.[52]

Şerh

Bize hiç kimse anlatmadı" ifadesinde, kuşluk namazını kıldığına dair Ümmü Hâni (r.anhâ) dışında kimseden bilgi gelmediği vurgulanmaktadır ki bir çok farklı rivayet de bunu teyit etmektedir. Ümmü Hâni (r.anhâ) Ebû Tâlib'in kızı ve Hz. Ali'nin (ra) kız kardeşi olup Buhârî'de bu hadis ile taharet babında geçen başka bir hadis dışında başka rivayeti bulunmamaktadır.
Ve sekiz rekat kıldı", ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) hızlıca sekiz rekat kıldığı bildirilmekte, ancak bunları nasıl böldüğü bildirilmemektedir. Şu var ki Küreyb, yine ondan yaptığı rivayette "Her iki rekatta bir selam verdi" ilâvesine yer vermektedir ki bundan, sekiz rekatı dört selam ile kıldığı anlaşılmaktadır.
Bundan daha hızlı bir namaz görmedim" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) namazı çok hızlı kıldığı beyan edilmekte ve bundan, kuşluk vakti namazını hızlı ve hafif kılmanın müstehap olduğu hükmü çıkar sanmaktadır.

Hüküm
Kuşluk (=duhâ) namazını dört rekat ve daha fazla kılmak menduptur. Bu namaz oniki rekata kadar kıhnabilir. En azı iki rekat, en fazlası on iki rekat, ortası ve en faziletli olanı sekiz rekattır, diyen âlimler de vardır.
Ulemâ, kuşluk namazını devamlı kılmanın mı, yoksa zaman zaman kılmanın mı faziletli olduğu konusunda değişik görüşler beyan etmişlerse de, tercih edilen görüş, devamlı kılmanın faziletli olduğudur.
Kuşluk (=duhâ) namazının vakti; güneşin doğuşundan, yaklaşık iki saat sonra başlar ve güneşin semanın ortasından batıya hafif yönelmesinden az önceki zamana kadar devam eder.

Ders

Kuşluk vakti Kur'an-ı Kerim'de oldukça sık geçen vakitlerden biridir. (Bkz.A'râf, 7/98; Tâhâ, 20/59; Duhâ, 93/1; Nâzıât, 79/46) Yüce Kitabımızda bu kadar sık zikredilen bir vakti boş geçirmek elbette sâlihler için düşünülmeyecek bir şeydir. İşte bu nedenledir ki İslam'ı gündelik hayatında Allah Resûlü'nün (sav) yaşadığı gibi yaşamak isteyen dindar kimseler kuşluk vakti namazını ihmâl etmemelidirler. Ancak bu vakti devamlı olarak kılmak daha faziletli görüldüğü için, rekat sayısı kılınabilecek miktarda tercih edilmeli ve bir vird şeklinde ona devam edilmelidir.

Bâb: Öğlenin Farzından Önce Kılınan İki Rekat Namaz

149- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Eyyûb'dan,

o Nâfı'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti: Allah Resûlü'nden (sav) on rekat namazı hıfz edip (öğrendim). İki rekat Öğle namazından önce, sonrasında iki rekat, evinde akşam namazından sonra iki rekat, evinde yatsı namazından sonra iki rekat ve sabah namazından önceki iki rekat. Yalnız bu, Peygamber efendimizin (sav) yanına girilecek bir vakit değildi. Hafsa (r.anhâ) bana anlattı ki: Müezzin (sabah) ezanını okuyup fecr doğduğunda Allah Resulü (sav) iki rekat (sünnet) kılardı.1[53]

Şerh

Yalnız bu, Peygamber efendimizin (sav) yanına girilecek bir vakit değildi" ifadesi, kişinin yanına girilmesi hoş olma-yan vakitlerle ilgili bir kural içermektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften revâtible ilgili çıkarılabelecek hükümleri daha önce gördüğümüz için, gündelik hayatı ilgilendiren başka bir boyutla ilgili çıkarılacak hükümlere bakmak istiyoruz. İbni Ömer (ra), sabah namazı vaktinin, bir insanın evine girilmesi için uygunsuz bir vakit olduğunu belirtmiştir. Başkalarına ait evlere girmeyle ilgili kurallar şunlardır:
1. Evin kapısını kapalı tutmak, pencerelere içeriyi göstermeyecek şekilde perde asmak sünnettir. Tek katlı evlerde ise vaciptir.
2. Başkasının evine izin almadan girmek caiz değildir.
3. Kapıyı çalmak, zile basmak ve selâm vermek sünnettir.
4. İçerden "Kim o?" diye sorulunca, ad ve soyad ile cevap vermek sünnettir.
5. Birinci çalmayı duymamışlarsa bunu üç ile dört defa tekrarlamak âdâbdandır. Dördüncü defa da ses çıkmazsa artık ısrar edilmeyip geri dönülür.
6. Kapıyı çaldıktan sonra tam kapının önünde değil bir tarafında durmak da âdâbdandır.
7. Kendisine ait eve girilirken izin istenmez, ancak selâm verilir.
8. Kamuya açık yerlere (otel vb.) girişte izin istenmeyip ilgililerine selâm verilir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkaracağımız en mühim ders, başkalarının evlerine belli vakitlerde girmemeyi kural hâline getirmektir. Akşamın ileri saatleriyle sabahın

erken saatleri bu vakitlerdendir. Buna kaylule âdetinin olduğu evlerde öğle ile ikindi arası da dâhil edilebilir. Çünkü bu saatlerde ev halkının görüşmeye uygun olmamaları mümkündür. Müslüman, hayatın her anında hassas ve titiz davranmayı kural edinmiş kimsedir.

Bâb: Binek Hayvanı Namaz Esnasında İpinden Kurtuhırsa

150- Muhammed b. Mukâtil bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Yu-nus'tan, o ez-Zührî'den, o Urve'den şöyle dediğini nakletti: Âişe (r.anhâ) şunu anlattı:
Güneş tutulmuştu. Allah Resulü (sav) kalkıp namaza durdu. Uzun bir sûre okuduktan sonra rükûya eğildi. Rükûyu uzun tuttu. Sonra başını kaldırdı ve başka bir sûreye başladı. Sonra rükûya eğildi ve rükûyu tamamlayıp secdeye vardı, ikinci rekatta da aynını yapıp (namazı bitirdikten) sonra şöyle hitap etti:
O ikisi, Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Bunu -tutulmayı- gördüğünüzde geçinceye kadar namaz kılın. Şu makamımda bana vaat edilen her şeyi gördüm. O kadar ki hafifçe öne ilerlediğimi gördüğünüz sırada cennetten bir salkım almak istemiştim. Hafifçe gerilediğimi gördüğünüz sırada bir bölümü bir bölümünü yerle bir ederken cehennemi görmüştüm. Orada Amr b. Luheyy'i gördüm. Adak develerini salıveren o adamı.[54]

Şerh

Abdullah bize Yûnus'tan" ifadesinde geçen Abdullah, İbnu'l-Mübârek, Yûnus ise, İbni Yczîd'dir.
Vaat olunduğum her şeyi gördüm" ifadesiyle ilgili olarak farklı rivayetlerde "Vaat olunduğunuz" veya "Şahit olacağınız" gibi ibareler kullanılmıştır.
Hafifçe öne ilerlediğim" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) namaz esnasında ileri doğru ilerlediği ifade edilmektedir. Hadisin bir sonraki ibaresinde ise geri doğru geldiği zikredilmektedir ki bu da cehennemi görmesi sebebiyle olmuştur.
Orada Amr b. Lühey'i gördüm" ifadesinde adı geçen Amr, Câhiliye döneminde adak develerinin salıverilmesi bidatini ortaya atan kişidir. Mecma'ul-Beyan tefsirinde belirtildiğine göre, İbni Abbâs Peygamber'den (sav) şöyle rivayet eder: "Bir zamanlar Mekke hükümdarı olan Amr. b. Lühey b. Kamaa b. Hindif, İsmail peygamberin (as) dinini değiştiren, putları diken ve bahîre, sâibe, vasile ve nâm adlı hayvanlara ilişkin hükümleri koyan ilk kişi olmuştur."

Hüküm

İmam Buhârî'nin hadise bu bâbda yer verme sebebi, namazda hareket etmenin

cevazıyla ilgilidir. Bu konuda Hanefî mezhebinin görüşü şudur: Namazda iken sağa sola doğru üç adıma kadar yürümek namazı bozmaz, hatta bir adım ileri veya bir adım geri gitmek de bozmaz. Böyle bir şeyden dolayı namazı bozmak ise haramdır.
Namazda iken hayvana binmek namazı bozarken, hayvandan inmek namazı bozmaz.

Ders

Namazın bozulmasıyla ilgili meselede almamız gereken ders, onun huşu ve ihlâsı ile bağdaşmayacak fiillerin namazı bozmasa dahi kıymetine hale getireceğini bilmektir. Örneğin sebepsiz yere öksürmek, sağa sola yalpalanmak, yürümek, elbisesini çekiştirmek gibi fiiller namazı bozmasa da mekruh oldukları noktasında ihtilaf yoktur. Dolayısıyla namaz esnasında bu gibi fiillerden olabildiğince uzak durmak, huşu ve ihlâs ile namaza devam etmek gerekir.

Bâb: Kişinin Namazda Bir Şeyler Düşünmesi

151- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Cafer'den, o d-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz için ezan okunduğu zaman evtan yellenerek ezanı duyamayacağı kadar uzağa çekilir. Müezzin sustuğunda geri gelir. Namaza kamet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kamet bittiğinde tekrar gelir. Sonunda kişi ile kendi arasına girer ve "Şunu hatırla, bunu hatırla" diyerek aklında olmayanları söyler. Tâ ki adam, kaç rekat kıldığını bilemez olur.
Ebû Seleme b. Abdirrahman dedi ki: Sizden biri böyle yaptığında kâdede iken iki secde yapsın. Ebû Seleme bunu Ebû Hüreyre'den (ra) dinlemiştir.[55]

Şerh

Cafer" olarak zikredilen râvi, İbni Rebîa el-Mısrî'dir.
Kaç rekat kıldığını bilemeyinceye kadar" ifadesi, namazda namaz dışı şeyler hakkında düşünmenin onun sıhhatini bozmadığı anlaşılmaktadır. Bunun istisnası, namazın rükünlerinden her hangi birinin terk edilmesidir ki, namaz ancak bu durumda bozulur.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre sırf kalbî kuruntu ve evhamlar namazı bozmaz. Örneğin bir kişi namazda diliyle terennüm etmeksizin bir şiir veya konuşma düzenlese namazın saygınlığını ihlâl etmiş olmakla beraber namazını bozmuş olmaz.
Yeri gelmişken namazda huşûya ulaşabilmek hakkında bir şeyler söylemekte fayda görüyoruz:
Namazda huşûya erebilmek için kalbi diri tutmak, namaz kıldığını bütün varlığıyla hissetmek, okuduklarını ve tesbihatını mânâları ile özümsemek, Yüce Allah'ın makamı karşısında aczini ve basitliğini kavramak, O'nun rahmetinden ümitvâr olmak ve huzurunda edebe aykırı davranışlarda bulunmaktan haya etmek gerekir.
Bunları yapmaya çalıştıkça kılınan namazın giderek daha huşûlu ve verimli olduğu yakinen görülecektir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders, şeytanın namazda dahi Müslümanı rahat bırakmadığının bilincinde olmaktır. O lânetli varlık, tâ Elest bezminde ileri sürdüğü iddiasını gerçekleştirmek için Müslümanın huşu ve huzura en fazla ihtiyaç duyduğu namazda bile kalbiyle arasına girmekten ve ona, namazla ilgisi olmayan şeyleri hatırlatmaya çalışmaktan geri durmaz. Evham ve kuruntu adını verdiğimiz bu şeytanî hatırların namazı bozmasa da zevkini ve kıymetini ihlal edecekleri aşikârdır. Bu nedenle namaza başlarken niyeti sağlam tutmak, dünyevî kaygı ve endişelerden olabildiğince sıyrılmak gerekir.

Bâb: İki Rekat Farz Kılındıktan Sonra Sehv Secdesi Hakkında

152- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Enes bize İbni Şihâb'dan, o Abdurrahman el-A'rac'dan, o Abdullah b. Buheyne'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bize namazlardan iki rekat kıldırdı. Sonra kalktı ve kâde-i ûlâda oturmadı. İnsanlar da O'nunla birlikte kalktılar. Namazı bitirdiğinde selam vermesini bekledik. Fakat O, selamdan önce tekbir getirdi ve oturur hâlde iki kez secde ettikten sonra selam verdi.[56]

Şerh

Allah Resulü (sav) bize namaz kıldırdı", bize veya bizim için kıldırdı.
Namazlardan birinin" ifadesiyle kastedilen namazın Öğle namazı olduğu anlaşılmaktadır.

Namazını bitirdiğinde" ifadesiyle kastedilen açıktır. Fakat namazın bitirilmesiyle ilgiii olarak bu hadisten selamın namazdan olmadığı görüşüne delil çıkarılabileceği söylenmiştir. Sahabe ve Tâbiûn'dan bazılarına göre selam namazdan değildir. İmam Ebû Hanife de bu görüşü savunanlardandır. Bu görüşe şöyle bir itirazda bulunulmuştur: Selam, namazdan çıkışı ifade ettiği için selam rüknüne varan bir musalli, namazını bitirmiş gibi sayılır. Buna da Yahya b. Saîd kanalıyla el-A'rac'dan gelen bir rivayeti delil göstermişlerdir,
Selam -vermesini- bekledik", normal olarak namazdan çıkılmak için gereken selamı vermesini bekledik, mânâsındadır. Burada selam ile murat edilen de ikinci selamdır.
Selam vermezden önce tekbir getirdi ve iki kere secde etti" ifadesinde Sehiv Secdesinin şer'î delili mevcuttur. Bilinmelidir ki sehiv secdesi iki secdeden oluşur. Unutkanlıkla bir kez secde etse bir şey gerekmezken kasden yaparsa namazı bâtıl olur.
Kendisi oturur hâlde -kâdede- iken" ifadesi, hâl yani durum cümlesi olup "Secde etti" fiilini gerçekleştirenin hâlini beyan etmektedir.
Hadisin e!-Leys tarafından rivayet edilen biçiminde "İnsanlar O'nun unuttuğu kâdeye karşılık o iki secdede bulundular" ziyadesi vardır ki sehiv secdesinin selamdan önce yapılması gerektiğine dair delil olarak kullanılmıştır. Hâlbuki tamamının böyle olması yönünde bu ziyadede bir hüccet mevcut değildir. Meselâ Hanefîlere göre tamamı, selamdan sonra da olabilir.
İlgili secdenin sehve mahsûs olduğuna delîl olarak da bu ziyade kullanılmıştır ki cumhurun görüşü bu yöndedir. Gazâlî ve Şâfiîlerden bir topluluk da bunu tercih etmiştir. Bundan çıkarsanan bir diğer hüküm de imamın hata etmesi hâlinde cemaatin de onunla birlikte sehiv secdesinde bulunması gerekliliğidir ki cemaatin hata etmemesinin bu noktada önemi yoktur. İbni Hazm bu konuda icmâ bulunduğunu söylemişse de bazıları, imamın hata ettiğini sanıp cemaatin hata etmediğinden emin olması durumunda cemaatin sehiv secdesi yapmamasını bundan hâriç tutmuşlardır. Bu hadisten çıkan bir diğer hüküm, selamdan önce olması durumunda sehiv secdesinden sonra teşehhüd okunmayacağıdır. Kâde-i ûlâda teşehhüdü unutarak üçüncü rekata kalkan, ancak bunu sonra hatırlayan kimse tekrar kâdeye dönmez. Nitekim sahabe, Allah Resulü (kav) ile birlikte kâde-i ûlâda oturmaksızın namaz kılmış ve O, bunu iade etmemiştir. Namaz kılan kimse üçüncü rekatın rüknüne başladıktan sonra dönüp kâdede oturmak isterse Şafiî'ye göre namazı bâtıl olur, cumhur bu görüşte değildir. Peygamberler hakkında hata ve unutma dinî bir kural koyma gerekçesiyle caiz olabilir. Sehiv secdesinin mahalli, namazın sonudur. Kişi eğer unutkanlıkla teşehhüdden önce sehiv secdesinde bulunursa, kâdeşi âhirede teşehhüdü farz gören cumhura göre tekrar sehiv secdesinde bulunur.

Hüküm

Sehiv secdesiyle ilgili fıkhı hükümleri daha önce 51 no.lu hadis-i şerifte görmüştük. Ayrıntılı bilgi için oraya bakılabilir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders, Peygamber efendimizin (sav) aslen hata ve unutkanlıktan korunmuş olmasına rağmen, ümmetine dini öğretebilmek için bunu kasden yapmasıdır. Gerçekten de toplum hayatında bazı kuralları öğretmek için, bilerek yanlış yapılıp bunun sakıncaları gösterildikten sonra yapılan şeyin yanlışlığı öğretilebilir. Belli sınırlar içinde kalmak şartıyla bu da bir eğitim yöntemidir.

Bâb: İki Rekat Farz Kılındıktan Sonra Sehv Secdesi Hakkında

153- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Yahya b. Saîd'den, o Abdurrahman el-A'rac'dan, o Abdullah b. Buheyne'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) öğlenin farzında iki rekat kılıp kalktı ve kâdede oturmadı. Namazını bitirdiğinde iki kere secde etti ve bundan sonra selam verdi.[57]

Şerh

Bu hadis-i şerifteki lafızların şerhi için 152 no.Iu hadisin şerh bölümüne bakınız.

Hüküm

Esasen sehiv secdesiyle ilgili hükümler içeren bu hadis-i şeriften çıkarılan hükümlerle ilgili olarak 51 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) bazı şeyleri bilinçli olarak hata veya unutma konusu yaptığını daha önce ifade etmiş ve bunun eğitimde kullanılan yöntemlerden biri olduğunu söylemiştik.

Bâb: İki Ve Üç Rekatta Selam Verip İki Defa Secde Etmek

154- Âdem bize anlatarak dedi ki: Şube bize Sa'd b. İbrahim'den, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bize öğle veya ikindi namazını kıldırıp selam verdi. Zül-yedeyn kendisine sordu: Ey Allah Resulü! Namaz mı kısaldı?
Allah Resulü (sav) sahabeye sordu: Söylediği doğru mudur? "Evet" dediler. Bununu üzerine Öğlenin iki rekatını daha kıldırdı, sonra iki defa (sehiv) secdesi etti.
Sa'd der ki: Urve b. ez-Zübeyr'in akşam namazını iki rekat kılıp selam verdiğine, sonra konuştuğuna ardından kalan rekatı kıldıktan sonra iki kez (sehiv) secdesi ettiğine, peşinden de "Allah Resulü (sav) de böyle yapardı" dediğine şahit oldum.[58]

Şerh

Allah Resulü (sav) bize öğle veya ikindi namazını kıldirmıştı" ifadesinde anlatılan olayın kahramanı Zül~Yedeyn hakkında ez-Zührî'nin vehme düştüğü bütün hadis imamlarınca tasdik edilmiş bir durumdur. Çünkü o, Zül-Yedeyn'i Bedir'de şehit düşen Zü'ş-Şimâleyn ile karıştırmıştır. Hâlbuki Zül-Yedeyn Allah Resûlü'nden (sav) sonra bir müddek daha yaşamış ve bu olayı bizzat kendi ağzından nak-letmiştir. Ebû Hüreyre'nin (ra) Müslüman oluşu ise Bedir savaşından yaklaşık beş yıl sonra gerçekleşmiştir. Ayrıca Zü'ş-Şimâleyn Huzâa kabilesinden Umeyr b. Abdi Amr adında bir sahabî iken, Zül-Yedeyn Süleym oğullarından el-Hırbâk adında bir sahabîdir.
Urve bu hadisi mürsel olarak rivayet etmiştir. Onun bu hadisi Ebû Hüreyre'den almış olma ihtimali vardır. Ebû Hüreyre'den (ra) ise Urve'nin arkadaşları arasında bulunan Saîd b. el-Müseyyeb, Ubeydullah b. Abdullah gibi bir çok Medineli fakîh rivayet etmiştir.

Hüküm

Sehiv secdesiyle ilgili hükümler için 51 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders, Allah Resûlü'nün (sav) ashabından Zül-yedeyn'in (ra) gösterdiği medeni cesarettir. Bu cesareti,

Müslümanların günümüzde de göstermeleri gerekmektedir. Böylelikle birçok yanlışın önüne geçilebilecek, gerçeklerin ortaya çıkması sağlanacaktır.

Bâb: Sehiv Secdelerinde Teşehhüd Okumayan Kimse

155- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Enes bize Eyyûb'dan, o Ebû Temime es-Sahtiyânî'den, o Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti: ,
Allah Resulü (sav) iki rekat kıldırıp namazdan çıktı. Zül-yedeyn kendisine sordu: Ey Allah Resulü! Namaz mı kısaldı, yoksa siz mi unuttunuz?
Bunun üzerine Allah Resulü (sav) sahabeye "Zül-yedeyn doğru mu söylüyor?" diye sordu. Halk "Evet" deyince Allah Resulü (sav) kalktı ve iki rekat daha kıldırdı. Sonra tekbir getirdi ve önceki secdesi gibi yahut daha uzun secde etti. Sonra doğruldu.
Süleyman b. Harb bize Hammâd'dan, o Seleme b. Alkarne'den şunu nakletti: Muhammed'e sehiv secdelerinde teşehhüd okunur mu? diye sordum. Ebû Hüreyre'nin (ra) hadisinde geçmiyor, dedi.[59]

Şerh

Allah Resulü (sav) kalktı ve iki rekat daha kıldı" ifadesinde geçen 'kıyâm=kalkma' fiili, hadisin sadece bu rivayetinde geçmektedir. Olayın anlatılış şeklinden Allah Resûlü'nün (sav) zaten ayakta olduğunun bilinmesi sebebiyle burada bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu durumda söz konusu kıyamın, namaza durma anlamında kinaye olması ihtimali öne çıkmaktadır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre sehiv secdesinde, iki secde ile tahiyyât okumak ve selâm vermek vaciptir. Tahiyyâttan sonraki salâvat ve dualarla secdedeki tekbir ve teşbihler ise sünnettir.

Ders

Ebu Bekir (ra) ve Ömer (ra) gibi sahabenin ileri gelenleri sükût ederken Zül-yedeyn adlı şahabının gösterdiği cesaret, bütün Müslümanlara örnek olmalıdır. Allah Resulü (sav) hakkında hata ve unutkanlık caiz olmadığı için, O'nun bunu bilinçli olarak yaptığı düşünülmelidir. Bundan çıkan ders ise, hatayı kim yaparsa

yapsın müdâhale etme yükümlülüğümüz bulunduğudur.

Bâb: Sehiv Secdelerinde Tekbir Getiren Kimse

156- Hafs b. Ömer bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. İbrahim bize Muhammed'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) gün ortası namazlarından birini iki rekat olarak kıldırdı. (Muhammed der ki: Zanm gâlibimce ikindi namazıydı.) Sonra selam verdi. Mescidin ön tarafındaki kütüğün yanına vardı ve ona yaslandı. Elini üzerine koydu. Tez canlılar mescidin kapılarından çıktılar ve "Namaz kısaldı mı?" dediler. Ebu Bekir (ra) ve Ömer de (ra) cemaatin arasında bulunuyordu. O ikisi, O'nunla (bu konuda) konuşmaktan çekindiler. Allah Resûlü'nün (sav) Zül-yedeyn diye çağırdığı biri O'na (sav) sordu:
Ey Allah Resulü! Sen mi unuttun, yoksa namaz mı kısaldı?
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:
Ne ben unuttum, ne (namaz) kısaldı! Bunun üzerine:
Evet unuttun, dedi.
Bunun üzerine iki rekat daha kıldırdı. Sonra selam verip tekbir getirdi ve her zamanki secdesi gibi yahut daha uzun bir secdeye kapandı. Sonra başını kaldırdı, tekbir getirdi, sonra tekrar tekbir getirdi ve ilk secdesi gibi daha uzun secdede kaldı. Sonra başını kaldırdı ve tekbir getirdi.[60]

Şerh

Yezîd b. İbrahim" et-Tüsterî'dir. Muhammed ise, îbni Şîrîn'dir.
Zarını gâlibimce ikindi namazıydı" ifadesi Muhara-med b. Sîrîn'e aittir. Kendisi, İmrân'ın aynı hadisle ilgili rivayetinde kesin olarak ikindi namazını zikretmesinden dolayı böyle bir tercihte bulunma ihtiyacı hissetmiştir.
"Sonra mescidin ön tarafındaki kütüğün yanında durdu" ifadesinde kastedilen kütük, kıble tarafında önde bulunan kütüktür.
Ve tez canlılar çıktılar" ifadesinde anlatılan grup mescitten ilk çıkanlardır. Bunlar çıkar çıkmaz kendi aralarında "Acaba namaz mı kısaltıldı?" diye konuşmaya başlamışlardır.
Allah Resûlü'nün (sav) Zül-yedeyn diye çağırdığı bir adam" ifadesinde geçen Zül-yedeyn'in Bedir şehitleri arasında yer alan Züş-şimâleyn olmadığı kesinleşmiştir. Aynı hadisin İmrân b. Husayn tarafından rivayet edilen laftında onun adı Hirbâk olarak zikredilmektedir. Bize göre tercih edilen görüş de budur.
"Ne ben unuttum, ne (namaz) kısaldı, buyurdu" ifadesinde Allah Resûlü'nün

(sav) bunu bilinçli olarak yaptığına dair bir îmâ mevcuttur. Bu ifadede, unutma da, namazın kısalması da kesin bir dille reddedilmektedir. Çünkü her ikisi de peygamberler hakkında tasavvur edilmeyen fiillerdir. Onlar, ancak dinî konularda cemaati eğitmek için bu tür hata ve unutma gibi görünen fiillerde bulunabilirler.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre sehiv secdesinde tahiyyâttan sonraki salâvat ve dualarla secdedeki tekbir ve teşbihler sünnettir.

Ders

Bu hadisten çıkarabileceğimiz bir çok dersten biri de her hangi bir topluluktan bir kişi bir şey söylediği zaman, onu diğerlerine sorarak teyit etme kuralıdır. Hadis-i şerifte görüldüğü üzere Allah Resulü (sav) Zül-yedeyn'in sözünü cemaate sorarak teyit ettirmiştir. O, gerçekten de her sözü ve davranışı hikmetlerle süslü bir insandır. Bu yüzden O'nun hadisleri incelenirken, bir nokta üzerinde durup kalmamak, ondan çıkacak başka yönler aramak gerekir.

Bâb: Sehiv Secdelerinde Tekbir Getiren Kimse

157- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: Leys bize İbni Şihâb'dan, o el-A'rac'dan, o Abdullah b. Buheyne'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) öğle namazı kıldırırken kâde yapması gerekirken kıyama kalktı. Namazını bitirdiğinde kâde hâlinde iki (sehiv) secdesi yapıp her secdede tekbir getirdi. Halk da O'nunla beraber unuttuğu kâde yerine secde etti.

İbni Cüreyc tekbir ibaresinde İbni Şihâb'ın rivayetine mutâbaat etmiştir.[61]

Şerh

Hadis-i şerifin lafızları diğer rivayetlerinde şerh edildiği için tekrar şerh etme gereği duymuyoruz.

Hüküm

Sehiv secdesindeki tekbirler, Hanefî mezhebine göre sünnettir.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek dersleri daha önceki rivayetlerinde sıraladığımız için onlara işaret etmekle yetiniyoruz:

Bâb: Üç Mü Yoksa Dört Rekat Mı Kıldığını Bilemeyen Kimse

158- Muâz b. Fadâle bize anlatarak dedi ki: Hişânı b. Ebî Abdillah ed-Destivâî bize Yahya b. Ebî Kesîr'den, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz için çağrı yapıldığı zaman şeytan yellenerek ezanı duyamayacağı kadar uzağa çekilir. Müezzin sustuğunda geri gelir. Namaza kamet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kamet bittiğinde tekrar gelir. Sonunda kişi ile kendi arasına girer ve "Şunu hatırla, bunu hatırla" diyerek aklında olmayanları söyler. Tâ ki adam, kaç rekat kıldığını bilemez olur. Sizden biri üç mü dört mü kıldığını bilemezse, kâdede iken iki (sehiv) secdesinde bulunsun.[62]

Şerh

Tâ ki kişi kaç rekat kıldığını bilmez olur" ifadesiyle ilgili folarak söz konusu şüphe ve tereddüdün sehiv secdesi gerektirip gerektirmeyeceği noktasında muhaddisler arasında rivayet farklılığından kaynaklanan görüş farklılığına yol açtığı bilinmektedir. Tercih edilen görüş, kişinin kaç rekat kıldığını bilmemesi hâlinde son kâdede sehiv secdesi yapması gerektiğidir.

Hüküm

Sehiv secdesinin sebeplerinden biri de kaç rekat kıldığını yakinen bilememektir. Bir kimseye rekatlarda şüpheye düşüyorsa, galip olan kanâatına göre namaza devam eder. Üç veya dört rekattan hangisi hakkındaki kanâati ağır basıyorsa onu tercih eder.
Namazda şüphelenip kaç rekat kıldığı konusunda kesin bir kanâate varamayan kimse en az rekatı esas alarak namazına devam eder. Çünkü en azı hakkındaki kanaati kesindir. Sehiv secdesi yapması ise ihtiyat gereğidir.

Ders

Şeytanın namaz esnasındaki faaliyetleri zirveye çıkar. Kula aklında hiç olmayan şeyleri hatırlatmaya çalışarak onu namazından etmeye, huşu ve ihlâsının zedelemeye çalışır. Bu gibi hâllere düşmemek için kişi namaz üzerinde yoğunlaşman, kendisine Rabbini ve namazı hatırlatacak şeyler üzerinde yoğunlaşarak vesvescci şeytanın şerrinden Allah'a sığınmalıdır.

Bâb: Farz Ve Nafile Namazlarda Sehiv

159- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sizden biri namaza durduğunda şeytan gelir ve onu şüpheye düşürür. Ta ki kaç rekat kıldığını bilemez. Biriniz böyle bir hâl ile karşılaştığında kâde-i âhirede iki (sehiv) secdesi yapsın. [63]

Şerh

Biriniz böyle bir hâl ile karşılaştığında", yani kaç rekat kıldığını bilemez hâle düşüp rekat sayısı hakkında şüphe ve tereddüde kapıldığında.

Hüküm

Sehiv secdesini gerektiren hâllerden biri de kişinin kaç rekat kıldığını biimemesidir. Bu durumda, kıldığına inandığı rekat sayısının en azını esas alarak namazı tamamlar ve son kâdede sehiv secdesi yapar.

Ders

Namazda insanın hıtırından olmadık şeyler geçebilir, şeytan türlü telkinlerle, akla hayâle gelmeyecek iğrenç ve çirkin şeyleri kişinin aklına getirebilir. Bu gibi durumlarda, istiâzede bulunarak şeytan kaynaklı olduklarını bilmek ve üstlerinde durmamak en güzel yöntemdir.
Şeytani vesvese ve kuruntular, ne kadar istemesek de kurtulmamızın zor olduğu şeylerdir. Bunlar ancak ihlas ve kalp temizliğinde ilerledikçe azalabilir.
Dolayısıyla aslolai;. nefs terbiyesine devam ederek kalbi arındırmaya gayret etmek ve istiâzeyi çoğaltmaktır.

[1] Buhâri, cum'a/832, 877, be4'ul-halk/2972; Müslim,cum!a/34O3, 1416-1417, edâhî/3622; Tirmizî, cum'a/459; Nesâî, imâmet/854, cum'a/1368-1371; Ebû Dâvud, tahâret/297; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1082; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6960, 7206, 7362, 9517, 9546, 10069, 10164, 10234; Mâlik, nidâ/209; Dârimî, salât/1499.

[2] Buhârî, cum'a/838, temennî/6699; Müslim, tahâret/370; Tirmizî, tahâret/22; Nesâî, tahâret/7; Ebû Dâvud, tahâret/42; İbn Mâce, tahâret/283; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/7037, 7105, 7196,7516, 8814,8827,9181, 9220,9548, 10209, 10278, 10448; Mâlik, tahâret/132-133; Dârimî, tahâret/680.

[3] Buhârî, ezân/600, cum'a/857; Müslim, mesâcid/944-947; Tirmizî, saIât/301, Nesâî, imâmet/852; Ebû Dâvud, salât/485-486; İbn Mâce, mesâcid/767; İbn Hanbel, bakî mus-nedİ'I-müksirîn/6932, 6952, 7339, 7462, 7876, 7607, 7650, 9149, 9459, 9550, 9722, 9947, 10327, 10473, 13069; Mâlik, nidâ/137; Darimî, salât/1251.

[4] Buhârî, cum'a/832, 877, bed'ul-halk/2972; Müslim,cum'a/1403, 1416-1417, edâhî/3622; Tirmizî, cum'a/459; Nesâî, imâmet/854, cum'a/1368-1371; Ebû Dâvud, tahâret/297; İbn Mâce, ikâmetti's-saIât/1082; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6960, 7206, 7362, 9517, 9546, 10069, 10164, 10234; Mâlik, nidâ/209; Dârimî, salât/1499.

[5] Buhârî, cum'a/882; Müslim, cum'a/1404-1405; Tirmizî, cum'a/470; Nesâî, cıım'a/1384-1385; Ebû Dâvud, salât/938; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1100; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/7030, ^361, 7437, 7887, 8682, 8738, 8783, 9744, 9910, 10302, 10468; Mâlik, nidâ/214; Dârimî, salât/1504-1505.

[6] Buhârî, cum'a/883, talâk/4884, da'avât/592I; Müslim, cum'a/1406-1408; Tirmizî, cum'a/453; Nesâî, cum'a/1413-1415; Ebû Dâvud, salât/882; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1127; İbn Hanbet, bakî musnedi'l-müksirîn/6854, 7160, 7175, 7363, 7441, 7489, 7771, 8839, 8871, 9512, 9658, 984,4, 9911-9912, 9950, 10055, 10141, 10233, 10547, 11198, 22663, 22665, 22675; Mâlik, nidâ/206, 221; Dârimî, salât/1523.

[7] Buhârî, ezân/583, cum'a/885, 1099, 1102, 1109; Müslim, salâtu'1-musâfirîn/J 184-1186; cum'a/1460-1462; Tirmizî, salât/390, 398, cum'a/480, mevâkît/579, cum'a/1410-141I, kıyâmu'l-leyI/1739-1740, 1744, 1745-1758; Ebû Dâvud, salât/953, 955, 957; İM/ikâmetuVsalât/1135; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4277, 4363, 4431, 4526, 4685, 4881, 5044, 5160, 5175, 5191, 5223, 5346, 5430, 5480, 5498, 5545, 5706, 5783, 5798, bakî musnedi'l-Ensâr/25219, 25224; Mâlik, nidâ/241, 260; Dârimî, salât/1401, 1407-1408, 1527.

[8] Buhârî, cum'a/890-891, megâzî/3819-3820, tefsîru'l-Kur'ân/4171; Müslim, salâtu'l- musâfirîn/1385-1386; Tirmizî, cum'a/517; Nesâî, salâtu'l-havf/1521-1524; Ebû Dâvud, salât/1053; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1428; İbn Hanbel, musnedu'I-müksirîn/5884, 6066, 6089, 6143; Mâlik, nidâ/396; Dârimî, salât/1481.

[9] gâzî/38,9-3820, tefsîru'l-Kur'ân/4171; Müslim, saiâ.u'i- TZh C*m f1?; ^ sal^'-havf/1521-1524; Ebû Dâvud,
£?^ *" Hanbet' ™edu'l-müksirîn/5884, ; Dârımî, saiât/1481.

[10] Buhârî, salât/358, ezân/575, cumV895, buyu/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, menâkib/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, keförât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârâl/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11505, 13554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.

[11] Buhârî, salât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâtu'l-musâfırîn/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, salât/401, 423; Nesâî, kıyâmu'l-leyl/1648-1656, 1644, 1674, 1676; Ebû Dâvud, salât/1211, 1226; İbn Mâce, ikâmem's-salât/l 164-1166, 1312; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nida/241, 247, 251-252;Dârimî,salât/1422.

[12] Buhârî, salât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâhı'1-musâfirîn/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, salât/401, 423; Nesâî, kıyâmu'l-leyl/l 648-1656, 1644, 1674, 1676; Ebû Dâvud, salâ(/1211, 1226; İbn Mâce, ikâmetuV salat/1164-1166, 1312; İbn Hanbel, musnedırl-müksirîn/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nidâ/241, 247, 251-252;Dârimî,salât/1422.

[13] Buhârî, ezan/590, cum'a/939, 1055, 1071-1072, 1090, 1095, da'avât/5835; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1187-1192, 1235-1221; Tirmizî, salât/403-404; Nesâî, ezân/678, ki-yâımfl-leyİ/1678, 1729, 1741; Ebû Dâvud, salât/1063-1064, 1071, 1137, 1140-1142; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1188, 1348; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22928, 22944, 22987, 23058, 23084, 23092, 23307, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23715, 23753, 23092, 23307, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23715, 23753, 23858, 23953, 24112, 24179, 24264, 24311, 24371, 24497, 24599, 24609, 24622, 24673, 24931, 24960, 25154; Mâlik, nidâ/222, 242; Dârimî, salât/1141, 3437-1438, 1538.

[14] Buhârî, salât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâtu'l-musâfırîn/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, salât/401,423; Nesâî, kıyâmu'I-leyl/1648-1656, 1644, 1674, 1676; EbûDâvud, salât/1211, 1226; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1164-1166,

1312; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirin/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nidâ/241, 247, 251-252; Dârimî, salât/1422.

[15] Bkz. 110 no.lu hadis-i şerif.

[16] Buhârî, cum'a/944-945, 1032-1033, 1040; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1129-1136; Tirmizî, salât/434; Nesâî, salât/486, kıble/736, kıyâmu'l-leyI/1668-1670; Ebû Dâvud, salât71034-1035; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1190; İbn Hanbel, nıusnedu'l-müksirîn/4240, 4289, 4292, 4716-, 4959, 5798, 5880, 5943, 5946; Mâlik, nidâ/249; Dârimî, 1543.

[17] Bkz. 112 no.lu hadis-i şerif.

[18] Buhârî, cum'a/950, 955-956, 967-972, da'avât/5867; Müslim, salâtu'l-istiskâ/1489; Tirmizî, cum'a/510; Nesâî, istiskâ/1488, 1492-1495, 1502; Ebû Dâvud, salât/981-983, 985—986; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1257; İbn Hanbel, evvelu musnedi'l-Medeniyyîn/15837, J5839, 15853, 15865, 15877; Mâlik, nidâ/402; Dârimî, salât/1490.

[19] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[20] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[21] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[22] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[23] Bkz. 114 no.Iu hadis-i şerif

[24] Bkz. 114 no.lu hadis-İ şerif.

[25] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[26] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.

[27] Buhâri, cum'a/986, 988-989, 991, 996, 998, cenâiz/1283, bed'ul-halk/2964, tefsîru'l- Kur'ân/4258, nikâh/4820, da'avât/5889, eymân/6141; Müslim, küsûtfl499, 1503-1502, 1504-1506; Tirmizî, cum'a/514; Nesâî, küsûf/1453, 1455, 1457-1459; Ebû Dâvud, sa-lât/995, 997; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1253; İbn Hanbel, bâkîmusnedi'l-Ensâr/22917, 23048, 23133, 23333, 23379, 23432, 23529, 24088, 24148, 24184, 24815; Mâlik, ni-dâ/398, 400; Dârimî, salât/1486.

[28] Bkz. 123 no.luhadis-i şerif.

[29] Bkz. 123. no.tuhadis-i şerif.

[30] Bkz. 123 no.luhadis-i şerif.

[31] Bkz. 123. no.luhadis~i şerif.

[32] Bkz. 123 no.fu hadis-i şerif.

[33] Bkz. 123 no.Iu hadis-i şerif.

[34] Bkz. 123 no.Iu hadis-i şerif.

[35] Buhârî, ezân/724, 726, cum'a/1012, 1016; Müslim, mesâcid/904-908; Tirmizî, cum'a/523; Nesâî, iftitâh/952-958; Ebû Dâvud, salât/1198-1199; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1048-1049; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6843, 7067, 7089, 8980, 9234, 9427, 9454, 9842, 9499, 9535, 9^59, 9637, 9937, 9923, 10425; Mâlik, nidâ/429; Dârimî, salât/1432-1435.

[36] Bkz. 131 no.lu hadis-i şerîf.

[37] Buharı, cum'a/944-945, 1032-1033, İ040; Müslim, salâtu'l-musâfırîn/1129-1136; Tirmizî, salât/434; Nesâî, salât/486, kıble/736, kıyâmu'l-leyl/1668-1670; Ebû Dâvud, salât/1034-1035; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/1190; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirin/4240, 4289, 4292, 471,6, 4959, 5798, 5880, 5943, 5946; Mâlik, nidâ/249; Dârimî, 1543.

[38] Bkz. 133 no.luhadis-i şerif.

[39] Buhârî, gusl/271, salât/344, cum'a/1039, 1105, cizye/2935, megâzî/3954, edeb/5692; Müslim, hayz/509-510, salâtu'l-musâfırîn/1177-1180; Tirmizî, salât/436, isti'zân/2658; Nesâî, tahâret/225, gusl/412; Ebû Dâvud, saIât/1098-1099; İbn Mâce, tahâret/458, 606, ikâmetuVsaiât/1313, 1369; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25652, 25660, 26111; Mâlik, nidâ/323; Dârimî, salât/1416-1417

[40] Bkz. 133 no.lu hadis-i şerif.

[41] Buhârî, salât/365, ezân/648, 690-691, 763, cum'a/1047, savm/1778, mezâlim/2289, nikâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190;

Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvııd, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedv'l-müksirîn/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, salât/1228, 1276

[42] Buhârî, cum'a/1053, da'avât/5842, tevhîd/6837, 6888, 6945; Müslim, salata'l-musâfîrîn/1288; Tîrmizî, da'avât/3340; Nesâî, kıyâmu'l-leyl/1601; Ebû Dâvud, sa-lât/655; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/İ345; İbn Hanbel, musnedu Benî Hâşim/2575, 2612, 2673, 3196, 3289; Malik, nidâ/451; Dârimî, saIât/1448.

[43] Buhârî, ezân/590, cum'a/939, salâtu'l-musâfırîn/1187-1192, yâmu'l-leyl/1678, 1729, 1741; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/l 1 22944, 22987, 23058, 23084, 23715, 23753, 23092, 23307, 23858, 23953, 24112, 24179, 24673, 24911, 24960, 25154; 1538.
1055, 1071-1072, 1090, 1095, da'avât/5835; Müslim,
1215-1221; Tirmizî, salât/403-404; Nesâî, ezân/678, kı-Ebû Dâvud, salât/1063-1064, 1071, 1137, 1140-1142;
88, 1348; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22928, 23092, 233Û7, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23321, 23396, 23405, 23437, 23589, 23715, 23753, 24264 24311, 24371, 24497, 24599, 24609, 24622,
Mâlik, nidâ/222, 242; Dârimî, salât/1141, 1437-1438,

[44] Buhârî, saIât/452-453, cum'a/935, 938, 940, 943, 1069; Müslim, salâtu'l-musâfîrin/1239-1242, 1244-1246, 1250-1252; Tirmizî, safât/401, 423; Nesâî, kıyâmu'l-leyl/1648-1656, 1644, 1674, 1676; Ebû Dâvud, salât/1211, 1226; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1164-1166, 1312; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4263, 4331, 4480, 4560, 4615, 4628, 4730, 4790, 4841, 4876, 4967, 5142, 5197, 5213, 5233, 5278, 5499, 5531, 5667, 57373, 5893, 5900, 5976, 6018, 6070, 6084-6085, 6133; Mâlik, nidâ/241, 247, 251-252;Dârimî, saIât/1422.

[45] Bkz. 139 no.luhadis-i şerif.

[46] Bkz. 139 no.luhadis-i şerif.

[47] Bkz. 139no.luhadis-i şerif.

[48] Bkz. 139 no.luhadis-i şerif.

[49] Bıhârî, ezân/583, cum'a/885, 1099, 1102, 1109; Müslim, salâtu'l-musâfırîn/1184-1186; cum'a/1460-1462; Tirmizî, salât/390, 398, cum'a/480, mevâkît/579, cum'a/1410-1411, kıyâmıı'l-leyl/1739-1740, 1744, 1745-1758; Ebû Dâvud, salât/953, 955, 957; İM/ikâmetu's-salât/1135; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4277, 4363, 4431, 4526, 4685, 4881, 5044, 5160, 5175, 5191, 5223, 5346, 5430, 5480, 5498, 5545, 5706, 5783, 5798, bakî musnedi'l-Ensâr/25219, 25224; Mâlik, nidâ/241, 260; Darımı, salât/1401, 1407-1408, 1527.

[50] Buhârî, saIât/382, 448, 474-476, cum'a/1101; Müslim, hac/2358-2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsiku'l-hac/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4657, 4929, 5657, 5747, 5951, bakî musnedj'I-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî; menâsik/1792

[51] Bkz. 145 no.lu hadis-i şerif.

[52] Buhârî, gusl/271, saIât/344, cum'a/1039, 1105, cizye/2935, megâzî/3954, edeb/5692; Müslim, hayz/509-510, salâtu'l-musâfirîn/1177-1180; Tirmizî, salât/436, isti'zân/2658; Nesâî, tahâret/225, gusl/412; Ebû Dâvud, salât/1098-1099; İbn Mâce, tahâret/458, 606, ikâmetu's-salât/I313, 1369; tym Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25652, 25660, 26111; Mâlik, nidâ/323; DârÎmî, salât/1416-1417.

[53] Bkz. 147 no.lu hadis-i şerif.

[54] Buhârî, cum'a/986, 988-989, 991, 996, 998, cenâiz/1283, bed'ui-halk/2964, tefsîru'l-Kur'ân/4258, nikâh/4820, da'avât/5889, eymân/6141; Müslim, küsûf/1499, 1501-1502, 1504-1506; Tirmizî, cum'a/514; Nesât, küsûf/1453, 1455, 1457-1459; Ebû Dâvııd, salât/995, 997; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1253; İbn Hanbel, bakî mıtsnediM-Ensâr/22917, 23048, 23133, 23333, 23379, 23432, 23529, 24088, 24148, 24184, 24815; Mâlik, nida/398, 400; Dârimî, salât/1486.

[55] Buhârî, ezân/573, cum'a/1146, 1156, bed'ul-halk/3043; Müslim, sa!ât/582-585, mesâcid/883-884; Tirmizî, salât/363; Nesâî, ezân/664, sehv/1236; Ebû Dâvud, sa-lât/432; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1206-1207; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/7369, 7470, 7488, 7792,^8805, 8968, 9551, 9873, 10139, 10351, 10456; Mâlik, nidâ/139, 208; Dârimî, salât/1178, 1456.

[56] Buhârî, ezân/786-787, cum'a/1148-1149, 1154, eymân/6177; Müslim, mesâcid/885-887; Tirmizî, saiât/356; Nesâî, tatbîk/1164-1165, sehv/1207-1208, 1244; Ebû Dâvud, salât/781; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/1196-1197; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensar/21841, 21851; Mâlik, nidâ/187-188, 202; Dârimî, salât/1461-1461.

[57] Bkz. 152 no.lu hadis-i şerif.

[58] Buharı, salât/460, ezân/673-674, cum'a/1151-1153, edeb/5591, ahbâru'l-âhâd/6709; Müslim, mesâcid/896-897; Tirmizî, salât/360, 365; Nesâî, sehv/1209; Ebû Dâvud, sa-lât/856-858; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1204; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6903, 7070, 7342, 7486,^8649, 9099, 9401, 9545, 9660, 10467; Mâlik, nidâ/195-196; Dârimî, salât/1458.

[59] Bkz. 154 noJu hadis-i şerif.

[60] Bkz. 154 no.lu hadis-i şerif.

[61] Bkz. 51, 154-156 no.lu hadis-i şerifler.

[62] Bkz. 151 no.lu hadis-i şerif.

[63] Bkz. 158 no.lu hadis-i şerif.

KİTABU'L-CENÂİZ

CENAZELER BÖLÜMÜ

Bâb: Kadının Kocasından Başkası İçin Yas Tutması

160- el-Humeydî bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Eyyûb b. Musa'dan, o Humeyd b. Nâfı'den, o Zeynep bn. Ebî Seleme'den şunu nakletti:
Şam'dan Ebû Süfyân'ın ölüm haberi geldikten sonraki üçüncü gün Ümmü Habîbe (r.anhâ) sarı misk getirtti ve onunla ellerini ve yanaklarını sildi. Ardından şöyle dedi: Eğer Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu işitmemiş olsaydım buna (misk sürünmeye) ihtiyacım olmazdı:
Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadına, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutmasından başka, hiçbir Ölü için üç günden fazla yas tutması helal olmaz.[1]

Şerh

"Ölüm haberi" kelimesinin aslı olan (na'y) kelimesinin bir kişinin ölüm haberini ifade etmek için kullanılır. Burada ölüm haberi gelen kişi Muâviye'nin babası olan Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye'dir. Ebû Süfyân'ın Kureyş'in lideri olduğu ve Mekke'nin Fethi sürecinde Müslüman olduğu bilinmektedir. Hadiste geçen ve Efendimizin (sav) hanımı olan Ümmü Habîbe (r.anhâ) da onun kızıdır.
Şam'dan" ifadesi tartışmalıdır. Çünkü tarih ilminin uzmanları, onun Medine'de ölBüğü üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu konuda hiçbir tartışma söz konusu olmamıştır. Cumhura göre Hicretin otuz ikinci, bir rivayete göre otuz üçüncü yılında ölmüştür. Ümmü Habîbe (r.anhâ) hayatta iken ölüm haberi Şam'dan gelen kişi, o sırada Şam'da emîr olarak bulunan kardeşi Yezîd b. Ebî Süfyân'dır. İbni Sa'd da Ümmü Habîbe'nin (r.anhâ) biyografisini verirken, kardeşinin ölüm haberinin geldiğinden bahsetmektedir.
sarı misk" ile murat edilen, o dönemde bilinen ve muhtemelen safran kullanıldığı için rengi sarı olan bir koku türüdür.

Hüküm

Peygamber Efendimiz cahiliye döneminde hayli abartılı geçen yas ve matem olayını belli bir düzene sokmuş ve yakın akraba için üç gün, kadının kocası için

en fazla dört ay on gün yas tutmasını caiz görmüştür. Bunun ötesinde yas tutmak haramdır.
Hanefî mezhebine göre, ölen için gözyaşı dökerek ağlamakta, kalben mahzun olmakta bir beis yoktur. Ancak üst baş yırtmak, yaka yırtmak, yüzü tırmalamak, saçları yolmak dizlere vurunarak dövünmek gibi hareketler takdir-i ilâhîye isyan olması bakımından haramdır.
Öte yandan kadınların cenaze teşyîinde bulunmaları da tahrimen mekruhtur. Bunu yapan hanımların sevap değil günah işledikleri bilinmelidir.
Ders

Bu hadis-i şeriften birçok ders çıkarmak mümkündür. Öncelikle kadınların eşleri dışındaki yakınları için üç günden fazla yas tutmalarının haram olduğu hem bir hüküm, hem de bir ders olarak hatırımızdan çıkmaması gereken bir husustur. Müslüman bir hanım, en yakınlarından biri dahi olsa, üç gün sonra yas havasından çıkmalıdır. Ümmü Habîbe (r.anhâ) validemiz üçüncü gün misk sürünmek suretiyle bunu bizzat tatbik etmiş ve bütün Müslüman hanımlara örnek olmuştur.
Ölüm olayının insan hayatında işgal ettiği büyük yeri hiç kimse hafife alamaz. Bu olayın ardından içten içe ağlayıp hüzünlennıek, belki ölenin akıbeti için endişelenerek mahzun olmak en tabiî fiillerdir. Fakat neticede Hak Teâlâ'nın bir emrinin itası olması cihetinden de fazla aşırıya kaçılmaması, takdire isyan cihetine gidilmemesi gereken bir durumdur.

Bâb: Kadının Kocasından Başkası İçin Yas Tutması

161- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize, Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed'den, o Humeyd b. Nâfi'den, o Zeynep b. Ebî Seleme'den şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Ümmü Habîbe'nin (r.anhâ) yanına varmıştım. Şöyle dedi: Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu işittim:
Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadına, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutmasından başka, hiçbir ölü için üç günden fazla yas tutması helal olmaz.
Sonra erkek kardeşi öldüğünde Zeynep bn. Cahş'ın (r.anhâ) yanına vardım. Misk getirtip ondan süründü. Ardından da şöyle dedi: Allah Resûlü'nün (sav) minberin üzerinden şöyle buyurduğunu işitmemiş olsaydım buna ihtiyacım obnazdı:
Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadına, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutmasından başka, hiçbir ölü için üç günden fazla yas tutması helal

olmaz.[2]

Şerh

İsmail", Mâlik'in kızkardeşinin oğlu olan İbni Ebî Üveys'tir. Omayın Ümmü Habîbe (r.anhâ) bağlamında geçtiği bilinmektedir. Olayı aktaran Zeynep bn. Cahş'ın (r.anhâ) vefatı, Ebû Süfyân'dan önce olması sebebiyle, Ebû Süfyân'ın değil ancak oğlu Yezîd'in Ölümüyle ilgili olabileceği kesinlik kazanmaktadır.

Hüküm

Müslüman bir hanım, kocası dışında bir yakını için ancak üç gün yas tutabilir. Allah Resûlü'nün (sav) konuşla ilgili emrine uyan Ümmü Habîbe (r.anhâ) da, yastan çıktığını ilân etmek için koku sürünmüştür.

Ders

Yas tutmak için belirlenen üç günlük ve dört ay on günlük sürenin hikmetleri üzerinde düşünüldüğü zaman, eş kaybının diğer eş üzerindeki ağır etkisinin bunda belirleyeci olduğu söylenebilir. Bu süre, aynı zamanda eşi ölen bir kadının hamile olup olmadığının da ortaya çıkacağı bir süredir. Üç günlük süreye gelince, bu da hayatın devam ettiğininin bir ifadesi olarak ve kişinin yas ortamında kalarak moralinin daha fazla çökmemesi ve içine kapanmaması bakımından tayin edilmiş bir süre olabilir.
Dinimize göre taziye yani baş sağlığı dilemenin süresi de üç gündür. Bu süreden sonra baş sağlığı dilemek, kayıp yakınına acısını hatırlatmaya sebep olması sebebiyle hoş görülmemiştir.

Bâb: Kabir Azabı Hakkında Söylenenler

162- Abdan bize anlatarak şöyle dedi: Babam bana Ebû Şûbe'den,o el-Eş'as'tan, o babasından, o Mesrûk'tan, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Yahudi bir kadın kendisinden dilenmek için gelmiş ve kabir azabından bahsettikten sonra, "Allah seni kabir azabından korusun" demişti.
Âişe (r.anhâ) Allah ResûhVne (sav) "İnsanlara kabirlerinde azap olunur mu?" diye sordu. Allah Resulü (sav) "Evet, kabir azabı (vardır)" buyurdu.
Hz. Âişe (r.anbâ) şöyle der: Bundan sonra Allah Resûlü'nün (sav) sonunda kabir

azabından Allah'a sığınmadığı hiçbir namazını görmedim.

Gunder şunu ekledi: Kabir azabı haktır.[3]

Şerh

el-Eş'Ş" adıyla geçen râvi, îbni Ebi'ş-Şa'sâ Selîm b. el-Esved ei-Muhâribî'dir.
Yahudi bir kadın" ifadesi, başka bir rivayette 'iki Yahudi kadın' olarak geçmektedir. Bu kadınların isimleri tespit edilememiştir. Bu kadın veya kadınlar ona kabir azabından bahsetmişlerdi. Rivâyetlerdeki farklılıklara rağmen, Âişe söylediklerine inanmamış, ancak Allah Resulü (sav) -bir rivayete göre vahiy inmesi sonucu-, başka bir rivayete göre doğrudan doğruya kadının söylediğini teyit ederek kabir azabından Allah'a sığınmıştır.
Kıssanın başka bir rivayetinde, Yahudi bir kadın Hz. Âişe'den (r.anhâ) gördüğü iyiliğe karşılık kendisine "Allah seni kabir azabından korusun" diye dua etmişti. Bunun üzerine Hz. Âişe (r.anhâ) efendimize "Ey Allah Resulü! Kabirde azap var mıdır?" diye sormuş, O da "Kıyamet gününün azabı dışında azap yoktur" diye cevap vermişti. Bu olaydan bir zaman sonra günün ortasında çıkmış ve cemaata olanca sesiyle şöyle nida etmişti: "Ey insanlar!
Kabir azabından Allah'a sığının. Çünkü kabir azabı haktır!" Bu rivayetlerin hepsinde Allah Resûlü'nün (sav) kabir azabının hükmünü Medine'de iken öğrendiği yönünde bir bilgi mevcuttur. Ancak bu su götürür bir bilgidir. Çünkü kabir azabıyla ilgili olarak zikredilen "Sabah akşam azaba arzedilirler" (Mümin, 46) ayet-i kerimesi Mekke döneminde nazil olmuş ayetlerdendir. Bunun tevili ancak şöyle yapılabilir ki Allah Resulü (sav) inkar edenlerin ve müşriklerin kabir azabına maruz kalacakları konusunu bilmesine rağmen, tevhid ehlinin bu azaptan nasipdâr olacaklarını bilmemekteydi. Bilâhare vahiy yoluyla kendisine bildirildi. Hadiste ayrıca kabir azabının bu ümmete mahsus olmadığına dair de delâlet söz konusudur.
"Evet kabir azabı" ifadesi Allah Resûlü'ne (sav) ait olup başka rivayetlerde "haktır" ibaresiyle geçmektedir. Bu ibarenin Gunder tarafından ilâve edilmesi galat olup aslen mevcut olması doğrudur.

Hüküm

Ehli Sünnet inancına göre, kâfirlere ve bazı günahkâr müminlere kabir azabı vardır. Kabir, iman ve salih amel sahipleri için cennet bahçelerinden bir bahçe; kâfirler içinse cehennem çukurlarından bir çukurdur. Kabir hayatının, azap

şeklinin mahiyeti hakkında, âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Azabın ruha, bedene veya her ikisine birlikte yapılması, sonucu değiştirmez. Çünkü salih amel sahibi insanlar kabirde güzel bir hayat yaşarken, kâfirler, büyük bir ızdrrap içinde olacaklardır. (es-Sâbûnî, Mâtürîdî Akaidi, tere. Bekir Topaloğlu, Ankara 1979, s. 185; Taftazânî, Şerhu 'l-Akaid, s. 251)
Bu vesile ile kabirlerin inşasında dikkatli olunması gerektiğini hatırlatmak isteriz. İslâm âlimleri, kabirlerin kireç ve benzeri malzeme ile yapılmasının, toprağına ilâvede bulunularak yükseltilmesinin, üzerine kubbeli bina yapılmasının, taşına övücü veya kadere sitem edici sözler yazılmasının caiz nadığı konusunda görüşbirliği içindedir.
Buna karşılık kabrin, yerden bir-iki karış yükselmesi, şeklinin deve hör-rkü gibi olması, kerpiçle yapılması, kabrin baş tarafına bir taş konulması ve lirimin adının yazılmasında bir sakınca görülmemiştir.
Kabrin üstüne kubbe inşa edilerek buranın mabed edinilmesi ise hadisle saklanmıştır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders, kabir azabının biz Müslümanlar için de parolan, hem de yakın bir tehlike olduğunu bilmektir. Boum için her vesilede inancımızı ve yaşantımızı ıslah etmekle meşgu ol-i2İı ve her vesilede kabir azabı görmekten Allah'a sığınmalıyız.
Kabir hayatına girer girmez Mürıker ve Nekir meleklerinin sorgulaması muhatap olacağımız, ve dünye hayatındaki hâl ve tutumumuza göre onla-_t sorularına doğru cevap vereceğimiz veya veremeyeceğimiz kesindir. ab-ı Hak, cümlemizi doğru cevap veren sâlih kullarından eylesin!

---

[1] Buhârî, cenâiz/1201-1202, talâk/4918, 4926; Müslim, talâk/2730, 2732, 2735-2736; Tirmizî, talâk/l 16; Nesâî, talâk/3443-3445, 3469, 3475, 3485; Ebû Dâvud, talâk/1954, 2075; İbn Mâce, Talâk/2075; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ens3ar/25540-2554I; Mâlik, talâk/1097; Darimî, talâk/2183

[2] Bkz, 160 no.îu hadis-i şerif.

[3] Buhârî, cum'a/986, 988-989, 991, 996, 998, cenâiz/1283, bed'ul-haIk/2964, teftîru'l-K.ur'ân/4258, nikâh/4820, da'avât/5889, eymân/6141; Müslim, küsûf/1499, 1501-1502, 1504-1506; Tirmizî, cum'a/514; Nesâî, küsûf/1453, 1455, 1457-1459; Ebû Dâvud, salât/995, 997; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1253; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-Ensâr/22917, 23048, 23133, 23333, 23379, 23432, 23529, 24088, 24148, 24184, 24815; Mâlik, nidâ/398, 400; Dârimî, salât/1486.

KİTABU'Z-ZEKAT

ZEKÂT BÖLÜMÜ

Bâb: Zekâtı Verilen Hazine Değildir

163- İshâk b. Yezîd bize anlatarak dedi ki: Şuayb b. İshâk bize el-Evzâî'den, o Yahya b. Ebî Kesîr'den, o Amr b. Yahya'dan, o babası Yahya b. Umâre'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Beş ukiyeden az miktar (gümüş) için zekât yoktur. En az üç yaşında beş deveden aşağısında da zekât yoktur. Beş vesaktan az mahsulden de zekât yoktur.[1]

Şerh

Beş ukiye gümüşten aşağısı" ifadesinde zekat verilmesi için gerekli alt sınırlardan biri zikredilmektedir. Burada geçen ukiye, kırk dirhem ağırlığına tekabül eder. Beş ukiye ise iki yüz dirhemdir.
Üç yaşında beş deveden aşağısı" ifadesi de zekat alt sınırı için hayvansal olarak tespit edilmiş bir değeri ifade etmektedir.
Beş vesaktan az mahsûlden" ifadesi ise başka bir alt sınırdır. Vesak, bildiğimiz karşılığıyla 200 kg civarında bir ağırlıktır. Buna göre meyve sebze ve hububat gibi mahsulde alt sınır bir ton olmaktadır.

Hüküm

Zekât, İslam'ın beş temel esasından biri olup Hicretin ikinci yılında farz kılınmıştır. Mâlî bir ibadet olarak farziyeti altı yerde, namaz ile birlikte tekrar edilen şu âyet-i ferime ile sabittir. "Namazı kılın, zekâtı verin..." (Bakara, 43, 83, 110; Nûr, 56; Müzzemmil, 20; Nisa, 77).
Sadakanın aksine zekâtın açıktan verilmesi, daha faziletlidir.
Sahih olan görüşe göre üzerine zekât düşen mal ve paraların zekâtı, o mal ve paranın üzerinden bir yıl geçtikten sonra, derhal, yani, sene biter bitmez hemen verilmesi gerekir. Özürsüz olarak ertelemek caiz olmaz. Günahı gerektirir.
Zekât verilmesi gereken emtianın asgari miktarları bu ve takip eden hadislerle belirlenmiştir.
Zekât verilecek sekiz sınıf ise şu ayet-i kerimede zikredilmiştir: "Zekâtlar

Allah'tan bîr farz olarak fakirlere, miskinlere, onu toplayan memurlara, kalpleri müslümanlığa ısındırılacaklar a (müellefe-i kulûb) verilir, kölelerin, borçluların, Allah yolunda olanların, yolda kalanların uğrunda sarfedilir Allah Bilendir, Hakimdir." (Tevbe, 9)

Ders

İslam toplumunda mâlî yardımlaşmanın ve sosyal dayanışmanın tesis edilebilmesi, cemaatin ihtiyaçlarının giderilebilmesi için Yüce Allah tarafından farz kılınan zekât, kelime/anlamının da ifade ettiği üzere malın temizlenme aracıdır. Zekâtı verilmeyen mal, hak sahiplerinin hakkını taşıması sebebiyle kirli bir mal olarak kalacak, sahibi için kıvanç ve refah vesilesi olmaktan ziyade bir vebal ve pişmanlık kaynağı olacaktır. Böyle bir duruma düşmemek için, farz-ı ayn olan zekâtın kurallarına riâyet edilerek verilmesinde hem veren, hem de verilenler açısından büyük faydalar mevcuttur.

Bâb: Gümüşün Zekâtı

164- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Amr b. Yahya el-Mâzinî'den, o babasından, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Beş ukiyeden az miktar (gümüş) için zekât yoktur. En az üç yaşında beş deveden aşağısında da zekât yoktur. Beş vesaktan az mahsulden de zekât yoktur.
Muhammed b. el-Müsennâ bize anlatarak dedi ki: Abdülvehhab bize Yahya b. Saîd'den, o Amr'dan, o babasından, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti: Allah Resûlü'nü (sav) böyle buyururken dinledim.[2]

Şerh
Beş ukiyeden az miktar (gümüş) için zekât yoktur" ifadesinde zekâta konu olacak malın gümüş olarak değerinin asgari miktarı belirtilmiştir. Bu miktar ulemânın ittifakıyla 200 dirhem gümüşe karşılık gelmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şerife göre 200 dirhem ve fazlası gümüşe bir yıldan uzun süre sahip olan kimse zekât ile mükellef olur. İyâz, Ebû Ubeyd'den şunu naklet-miştir: Abdülmelik b. Mervân zamanına kadar dirhemin kesin ağırlığı bilinmiyordu. O, âlimleri topladı ve bu heyet her on dirhemin yedi miskâle eşit olduğunu tayin

etti.
Buna göre gümüş esas alındığı takdirde nisap 200 dirhem (561.2 gr) gümüş olmaktadır.

Ders

Zekâtın toplum hayatının sağlıklı bir şekilde devamı üzerinde çok olumlu tesirleri vardır. Düzenli bir şekilde zekât verilen bir toplumda, yoksulluk denen olgu zaman içerisinde ortadan kalkacak, servetlerin âtıl kalmasının önüne geçilecek, sanayi ve ticaret canlı olacaktır. Unutmamak gerekir ki ekonomik canlılığın ölçüsü, halk içinde sınırlı bir zümrenin tekelinde toplanmış ve âtıl durumda bekleyen servet değil, tabana yayılan ve arz talep dengesini diri tutan bir dağılımdır.

Bâb: Beş Devenin Altındaki Hayvan İçin Zekât Ödenmez

165- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Muhammed b. Abdirrahman'dan, o babasından, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Beş vesaktan az hurmada zekât yoktur. Beş ukiye gümüşten aşağısında zekât yoktur. Üç yaşında beş deveden aşağısında zekât yoktur.[3]

Şerh

Üç yaşında beş devedene aşağısında zekât yoktur" ifadesiyle hayvanlarla ilgili asgari sınır belirlenmiş olmaktadır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre deve, sığır ve koyun, zekâta tâbidir. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'in aksine, Ebû Hanife atlarda da zekâtı gerekli görür. Ticaret için elde bulunmadıkça, atlara zekât gerekmemesi tercih edilen görüştür.
Bunlardan develerde sınır üç yaşını tamamlamış 5 deve ve üstüdür. Sığırda 15 sığır, koyunda 40 koyundur.

Ders

Zekât, sanılanın aksine mal ve ürünlerin bereketini sağlayan, kesilen saç misâli daha gür ve gümrah çıkmasını temin eden bir ibadettir. Zekât bir ibâdet olduğu kadar İslam devletinde verilmesi zorunlu olan bir vergi türüdür. Bu noktada Müslümanların keyiflerine bırakılmış da değildir. Nitekim Hz. Ebû Bekir (ra) Allah Resûlü'nün (sav) vefatını firsat bilerek zekât vermek istemeyen kabilelerle sırf bu sebeple savaşmış ve bunlar, mürted yani dinden çıkanlar olarak adlandırılmıştır.

Bâb: Beş Vesakın Altındaki Mahsûl İçin Zekât Ödenmez

166- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Muhammed b. Abdirrahman'dan, o babasından, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Beş vesak altındaki mahsulde zekât olmaz. Üç yaşında beş deveden aşağısında zekât olmaz. Beş ukiye gümüşten aşağısında zekât olmaz.[4]

Şerh

Beş vesak altındaki mahsulde zekât olmaz" ifadesi, tarım ürünleri için belirlenen asgari zekât sınırını
Tarım ürünleri ve meyveler, yağmur suyu ile veya masraf yaparak sulama durumuna göre onda bir veya yirmide bir zekâta tâbidir. Bu zekâta "öşür" adı verilir. Ebû Hanîfe'ye göre tarım ürünlerinde nisap cereyan et-inez. Topraktan insan emeği ile yetişip çıkan buğday, arpa, pirinç, darı, karpuz, patlıcan, şeker kamışı gibi öşür arazisi ürünlerine, az olsun çok olsun, öşür adıyla zekât gerekir.
"Tarım ürünlerinden hasat zamanı (yoksulun) hakkını verin." (En'âm, 141); "Kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardıklarımızın helâl ve temiz olanlarından Allah için harcayın." (Bakara, 267) âyetleri
tarım ürünlerinin de zekâta konu olduklarını göstermektedir.
Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre ise, tarım ürünlerinin nisabı bir tondur. Bir tona (5 vesak) ulaşmayan hububat ile insanların ellerinde bozulmadan bir yıl kadar kalmayacak sebzelere öşür gerekmez.
Şafiî, Mâliki ve Hanbeliler de 5 vesakı tarım ürünleri için nisap miktarı olarak almışlardır.

Ders

Zekât, toplumsal hayatın en önemli sigortalarından biridir. Servetin âdil

dağılımının en güzel araçlarından biri de zekâttır. Kuralına uygun olarak zekât dağıtılan bir toplumda, sosyal huzursuzluk, işsizlik ve sosyal çalkantı yaşanmayacak, herkesin karnı bir şekilde doyarak ekonomik canlılık sağlanacaktır.

Bâb: Meyvesini, Hurmasını, Toprağını Veya Ekinini Satan Kimse

167- Haccâc bize anlatarak dedi ki: Şube bana Abdullah b. Dinar'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) meyvenin olgunlaşıncaya kadar satılmasını yasakladı. Olgunlaşması ile neyin murat edildiği sorulduğunda şöyle buyurdu: Kusur ve afeti gidinceye kadar.[5]

Şerh

Kusur ve afeti gidinceye kadar" ifadesinde satışa konu meyvenin olgunlaşma ölçüsü zikredilmektedir.

Hüküm

Henüz dalındaki meyvenin kabala satışı anlamına gelen müzâbene satışı Hanelilere göre fasittir. Ağaçtaki, kuruyunca azalacak olan meyvenin miktarını tam olarak tahmin etmek mümkün olmadığından, bunda taraflar için aldatma söz konusudur. İslâm hukukunda esas olarak riskli satışlar yasaklanmıştır

Ders

Yüce dinimiz, toplumsal huzuru ve ekonomik istikran zedeleyecek türden uygulamaları temelde dışlamış, bu tür uygulamalarla mücadele edilmiştir. Bunlardan biri de henüz dalındaki veya tarladaki hasat edilmemiş, devşi-rüip bir kenara yığılmamış tarım ürünlerinin, tahmini olarak satışıdır. Bunun ne tür sakıncalar doğuracağı ve anlaşmazlıklara yol açacağı aşikârdır. İşte \Bsağın sebebi budur.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Hanımlarına Verilen Zekât

168- Saîd b. Ufeyr bize anlatarak dedi ki: İbni Vehb bize Yunus'tan, o İbni

Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah vasıtasıyla babası İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ölü bir koyun gördü. Bu koyun, hanımı Meymûne'nin (r.anhâ) azat ettiği bir kadına zekat malı olarak verilmişti. Allah Resulü (sav) "Derisinden faydalansanız ya!" buyurdu.
Oradakiler "Bu koyun ölü" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Ölü hayvanın ancak eti haram kılınmıştır".[6]

Şerh

Hanımı Meymûne'nin (r.anhâ) azatlı cariyesine zekât malından verilmiş bir koyun" ifadesinden anlaşılan, zekat mallarından Allah Resûlü'nün (sav) hanesinde bulunan hizmetlilere de verildiğidir.

Hüküm

Ehli Beyt mensuplarına zekât verilmesi yasaktır. Onlar ancak fey arazisinden ve hediye olarak verilenlerden istifade ederler. Hadis-i şerifte geçen azatlı cariye, Ehli Beyt mensubu sayılmadığı için zekât malından kendisine verilmiştir.

Ders

Allah Resulü (sav) kendisinin ve Ehli Beytinin zekât ve sadaka yemeyeceklerini müteaddit hadislerinde ifade etmiştir. Bu, muhtemelen zekât malının bir tür temizleme vasıtası olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. O'nun ve temiz soyunun böyle bir kaynaktan beslenmesi elbette hoş değildir.

Bâb: Beşte Bir (Humus) Hakkında

169- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: (Bağlı) hayvanların yol açtığı zarar tazmin edilmez, kuyulardaki zarar ve ölümler tazmin edilmez. Maden ocaklarındaki zarar ve ölüm tazmin edilmez. Gömülü hazinelerden beşte bir vergi (humus) alınır.[7]

Şerh

Gömülü hazinelerden beşte bir vergi (humus) alınır" ifadesi, İslam devletinde tatbik edilen vergi türlerinden biri için kullanılmaktadır.

Hüküm

Maden ocakları ve gömülü hazinelerden elde edilen kazancın beşte biri (Humus) vergi olarak tahsil edilir. Bu oranın yüzdelik karşılığı % 20'dir.
Gömülü hazinelerle ilgili tarifte İmam Şafiî bunları altın ve gümüşle sınırlamışken ulemânın cumhuru böyle bir sınırlama olmayacağını söylemişlerdir. Ancak bunlar da söz konusu verginin sarf etme şekli üzerinde ihtilaf etmişlerdir. Mâlik, Ebû Hanife ve cumhûr-i ulemâya göre bunların sarfında fey yani ganimetlerin beşte birinin dağıtımında izlenen yol izlenir, el-Müzenî'nin tercihi de budur.

Ders

İslam dini, vergi sistemini belli bir adalet ve disipline oturtarak, Allah'ın emri veya Peygamber Efendimizin sünneti bulunmaksazın vergi konmasını tasvip etmemiştir. Tarihimizde, bu şekilde konulan vergiler sebebiyle bir çok ayaklanmanın yaşandığı bilinmektedir. Çünkü şeriatta yeri ve dayanağı olmayan bir vergi ayri meşru bir vergidir.

Bâb: Fitır Sadakası (Fitre) Farzı

170- Yahya b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cehdam bize İsmail b. Cafer'den, o Ömer b. Nâfi'den, o babası kanalıyla Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hür, köle, erkek kadın, büyük küçük her Müslüman için hurmadan bir sâ arpadan da bir sâ verilmek üzere fıtır sadakasını farz kıldı ve bayram namazına çıkılmadan önce verilmesini emretti.[8]

Şerh

fıtır sadakası" ifadesiyle zekâttan farklı bir sadaka şekli vaz edilmiştir, Bu sadakanın farz oluşu vakti, Ramazan ayında fıtır gecesi güneşin batışıdır. Hurmadan bir sâ, arpadan bir sâ vermek üzere" ifadesinde, fıtır sadakası olarak

verilecek miktarların ölçüleri yer almaktadır. Bir sâ hurma, 2,918 kg hurmadır. Arpa da aynı şekilde 2,918 kg arpadır.

Hüküm

Fıtrin bir adı da Ramazan bayramı sadakasıdır. Fıtır sadakası Hicret'in ikinci yılında zekat farz olmadan önce vacib olmuştur. Hür, müslüman ve asıl ihtnıcından fazla nisap miktarı bir mala sahip olan kişilerin vermesi
gerekir.
Akıl ve ergenlik şart değildir. Akıl hastalarının ve delilerin velileri onların mallarından fitır sadakası verirler. Ramazanda oruç tutmamış olanlar da fıtır sadakası verirler.
Fıtır sadakasının edâ vakti, bayram sabahıdır. O günden önce ölen ve zengin iken fakir düşen kimselere fitre vacip olmaz. Müstehap olan sabah namazı ile bayram namazı arasında veya birkaç gün önce vermektir.
Fıtır sadakası, zekat gibi malın değil, başın zekâtıdır. Bunun için ihtiyaç fazlası malın üzerinden bir yıl geçmesi ve ticaret malı olması şart değildir. Bayram sabahı nisaba sahip olan kişiye bile fitır sadakası vaciptir.
Nisap, gümüşe göre ikiyüz dirhem (561.2) gr. değerindeki maldır. Fıtır sadakası, buğday, arpa, kuru hurma, kuru üzümden verilir. Buğday veya buğday unundan yarım sâ, (520 dirhem 1459 gr.), ötekilerden ise bir sâ (1040 dirhem 2918 gr.) verilir
Fitre yalnız bir fakire verilmeli, onu bir kaç fakire vermek için parçalamamahdır. Fıtır sadakası verirken niyet etmek gerekir. Ancak verilen kişiye ne olduğunu söylemeye gerek yoktur. Fitre öncelikle mükellefin bulunduğu yerdeki fakirlere verilmelidir. Başka yerlere göndermek mekruhtur. Fakat gönderilecek kişiler akraba veya daha muhtaç kişilerse mekruh olmaz.

Ders

İslam dini, sosyal yardımlaşmaya çok önem veren, bunu sadece kulların vicdanlarına bırakmayarak belli kurallara ve zamanlara bağlayan bir dindir. Yüce dinimizin, bu amaçla vaz ettiği sadakalardan biri de fitır sadakası bildiğimiz yardımdır. Bu sadaka, zekattan farklı olarak çok daha geniş bir kesim tarafından verilmesi gereken bir yardım türüdür. Fakir ve yoksulların hanelerinin fitrelerle aydınlandığı unutulmamalıdır.

Bâb: Müslüman Köle Ve Diğerleri İçin Verilen Fıtır Sadakası

171- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hür köle, erkek kadın her Müslümana hurmadan bir sâ, veya arpadan bir sâ olarak farz kıldı.[9]

Şerh

Hür köle, erkek kadın her müslümana" ifadesinde, fıtır sadakasını vermekle yükümlü kılınan kesimler sayılmıştır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre erkek, kadın, yetişkin çocuk, hür köle herkes için fıtır sadakası verilir. Bunun tek ölçüsü, nisap miktarı varlığın bulunmasıdır. Nisap miktarı varlığın üzerinden zekattaki gibi bir yıl süre geçmiş olması şart değildir.

Ders

Ramazan ayı, Müslümanların hayatlarında çok özel bir yere sahip olan bir aydır. Bu ayda insanların salih amel ve ibadetleri zirveye çıkar. Oruç sayesinde zengin fakirin yaşadıklarını yaşar, fakir de her zaman yaşadığı hâlin zenginler tarafından da yaşandığını görerek Rabbinin büyüklüğü karşısında secdeye kapanır. İşte böyle fikir ve duygularla geçen bir ayın sonunda, zengin fakir herkesin sırtı pek, karnı tok ve gönlü sevinçli bir hâlde bayram yapabilmesi için Fıtır sadakası emri nazil olmuştur. Fıtır sadakası, keder ve sevincin, tasa ve kıvancın paylaşıldığı bir toplum için önemli bir yardımlaşma vasıtasıdır.

Bâb: Fıtır Sadakası Bir Sâ Arpadır

172- Kabîsa b. Ukbe bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Zeyd b. Eşlem'den, o İyâz b. Abdillah'tan, o Ebû Saîd el-Hudrî'den şunu nakletti: Biz (fıtır) sadakası olarak bir sâ arpa yedirirdik.[10]

Şerh

Bir sâ arpa", fitır sadakası için belirlenen miktarlardan biridir.

Hüküm

Fıtır sadakası verecek bir Müslüman, kişi başına en az bir sâ arpa verir ki bunun miktarı 2918 gr arpa veya muâdilidir.

Ders

Allah Resulü (sav) sosyal hayatı ilgilendiren konuları genellikle muallakta bırakmamış, belli sayı ve ölçülerle sınırlama getirerek karışıklık yaşanmasının önüne geçmiştir. Bu baptan olmak üzere fitır sadakasını emretmekle yetinmemiş, ne miktarda, ne zaman ve ne şekilde verileceği gibi hususlara açıklık getirmiştir.

Bâb: Fjtır Sadakası Bir Sâ Yemektir

173- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Zeyd b. Eşlem'den, o İyâz b. Abdillah'tan, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Biz fitır sadakasını bir sâ yemek, bir sâ arpa, bir sâ hurma, bir sâ çökelek veya bir sâ kuru üzüm olarak verirdik.[11]

Şerh

Hadis-i şerifin lafizlarıyla ilgili şerh notlarını daha önce zikretmiştik.

Hüküm

Hadisin metninden de anlaşılacağı üzere, bütün bunlar fitre olarak verilebilecek miktarların farklı ürünlerden ölçüleridir.

Bâb: Fıtır Sadakası Bir Sâ Hurmadır

174- Ahmed b. Yunus bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) fıtır sadakası olarak hurmadan bir sâ veya arpadan hir sâ verilmesini emretti.

Abdullah (ra) dedi ki: Halk iki müd buğdayı da buna denk saydılar.[12]

Şerh

İki müd buğdayı" ifadesinde geçen müd, kimine göre 832 gr, kimine göre 750 gr ağırlığında bir tartı birimidir.

Hüküm

Fitre verilecek gıda maddeleri ve bilinen miktarları şöyle sıralanabilir: Fıtranın cinsi Miktarı (gr) Buğday

Bâb: Fıtır Sadakası Bir Sâ Kuru Üzümdür

175- Abdullah b. Münîr bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. Ebî Hakîm el-Adenî bize Süfyân'dan, o Zeyd b. Eşlem'den, o İyâz b. Abdillah'tan, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Biz Allah Resulü (sav) devrinde onu (fıtır sadakasını) bir sâ yemek, bir sâ hurma, bir sâ arpa veya bir sâ kuru üzümü olarak verirdik. Muaviye geldiğinde, esmer (Şam buğdayı) da geldi ve "Bunun bir müddü, iki müdde denktir" dedi. [13]

Şerh

Muâviye geldiğinde esmer (Şam buğdayı)
da geldi" ifadesinde; murat edilen, Muaviye dönemiyle birlikte Hicaz halkının esmer buğdayla tanıştığıdır. Muâviye, bunun bir müddünün, Medine buğdayının iki müddüne eşit olduğunu söylemiş, fitre buna göre dağıtılmıştır,

Hüküm
Bu hadis-i şerifte kuru üzümden verilecek fitre miktarı belirlenmiş olmaktadır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak ders, fitre verilecek ürünlerin zaman içinde farklılaşabileceğidir. Nitekim Muâviye halife olduğunda, esmer buğdaydan fitre verilebileceğini ve miktar olarak da yansının fitre miktarı olarak yeteceğini söylemiştir.

Bâb: Sadaka Bayram Namazından Önce Dağıtılır

176- Âdem bize anlatarak dedi ki: Hafs b. Meysere bize Musa b. Uk-be'den, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti;
Allah Resulü (sav) fılır sadakasının insanlar bayram namazına çıkmadan verilmesini emretti.[14]

Şerh

İnsanlar bayram namazına çıkmadan önce" ifadesinde ntır sadakasının eda vakti belirlenmektedir.

Hüküm

Fitre dağıtımı için en uygun vakit, bayramdan birkaç gün öncesidir. Çünkü bu, fitre verilen kimselerin bayrama mutfakları zengin bir hâlde girmelerini, herkesi saran refah ve sevinç havasından payidar olmalarını sağlavacaktir.

Bâb: Sadaka Bayram Namazından Önce Dağıtılır

177- Muâz b. Fadâle bize anlatarak dedi ki: Ebû Amr Hafs b. Meysere bize Zeyd b. Eslem'den, o İyâz b. Abdülah'tan, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Biz Allah Resulü (sav) devrinde fıtır (bayramı) günü bir sâ yemek verirdik.
Ebû Saîd (ra) der ki: Yemeğimiz, arpa, kuru üzüm, çökelek ve hurma ıdı.[15]

Şerh

Bayram günü bir sâ yemek" ifadesinden anlaşılan, fitrenin anılan gıda maddeleri dışında bizzat yemek veya yemeklik olarak da verilebileceğidir.

Hüküm

Fıtır sadakası, belli gıda maddeleri olarak verilebileceği gibi yemek olarak da verilebilir. Değişen şartlara bağlı olarak fitrenin ulül-emr tarafından ilân edilen değere uygun para olarak verilmesi de caizdir.

Ders

Asr-ı saadetten farklı olarak günümüzde ihtiyaçlar çeşitlilik arzetmekte ve anılan gıda maddelerinin tedâriki kolay görülmemektedir. Bu nedenle, söz konusu gıda maddelerinin parasal değerlerinden hareket ederek şer'î bir otoritenin belirleyeceği para veya değerli madenin fitre olarak dağıtılmasında bir sakınca yoktur.

Bâb: Fıtır Sadakası Hür İçin De Köle İçin De Verilir

178- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Eyyûb'dan, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) erkek kadın, hür köle için fıtır (veya Ramazan, dedi) sadakasını farz kıldığında, bir sâ hurma veya bir sâ arpa idi. İnsanlar bunu yarım sâ buğdaya denk tuttular.
İbni Ömer (ra) hurma verirdi. Medine halkı hurma sıkıntısına düşünce arpa verdi. İbni Ömer (ra) büyük küçük herkes için verirdi. (Nâfi:) Hatta benim çocuklarım için bile verecek olurdu. O, bu sadakayı kabul edenlere verirdi. Bayramdan bir veya iki gün önce verirlerdi.[16]

Şerh

Erkek kadın, hür köle için" ifadesinden anlaşılan, fitrenin sadece ev halkı için değil evin kalıcı hizmetlileri için de verilmesi gerektiğidir. Eğer bir hane reisi, evinde yatılı hizmetçi istihdam ediyorsa, bunun için de fitre verebilir.
İbni Ömer (ra) büyük küçük herkes için verirdi" ifadesinden anlaşılan, nisap miktarı mala sahip olan kimsenin ev halkının tamamı için fitre vermesi gerektiğidir.

Hüküm

Beyhakî'nin Nâfi'den rivayet ettiği bir hadiste, İbni Ömer'in (ra) yaşlı çocuk, kadın erkek, ev veya tarlada çalışan köleleri için fitre dağıttığı geç mektedir. Ancak anlaşmalı kölesi için vermediği haber verilmektedir.

Bâb: Fıtır Sadakası Küçüğe De Büyüğe De Verilir

179- Müsedded" bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Ubeydullah bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) fıtır sadakasını büyük küçük, hür köle herkese arpadan bir sâ veya hurmadan bir sâ olarak farz

kıldı.[17]

Şerh

Büyük küçük, hür köle için farz kıldı" ifadesi, bütün bu sınıflar için fitre dağıtmak gerektiğini göstermektedir.

Hüküm

Hane halkından fitre düşenlerle ilgili hüküm daha önce açıklanmıştı.

---

[1] Buhârî, zekât/1317, 1355, 1366, 1389; Müslim, zekât/1625-1628; Tirmizî, zekât/568; Nesâî, zekât/2402-2403, 2428-2431, 2437-2439, 2441; Ebû Dâvud, zekât/1332-1333; İbn Mâce, zekât/1783; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/10606, 10823, 10977, 11138, 11147, 11272, 11283, 11323, 11386, 11494; Mâlik, zekât/513-514; Dârimî, zekât/1577

[2] Bkz. 163 no.iuhadis-i şerif.

[3] Bkz. 163 no.lu hadis-i şerif.

[4] Bkz. 163 no.lu hadis-i şerif.

[5] Buhârî, zekât/1391, buyÛ/2026-2027,2035-2036, 2039, 2043-2044, 2053, musâkât/2206; Müslim, buyû/2827, 2829-2830, 2834-2841, 2846-2850; Tirmizî, buyûl 147-1148, 1221; Nesâî, eymân/3860, buyû/4443-4446, 4456-4458, 4460, 4462, 4464, 4473, 4475; Ebû Dâvud, buyû/2917, 2923-2924; İbn Mâce, ticârât/2205, 2256, 2259-2260; İbn Hanbet, musnedu'l-müksirm/4260, 4264, 4296, 4418, 4637, 4705, 4756, 4768, 4816, 4859, 4883, 4937, 5023, 5040-5041, 5188, 5216, 5242, 5263, 5597, 5785, 6034, 6088; Mâlik, buyû/1127, 1140; Dârimî, buyû/2442.

[6] Buhârî, zekât/1397, buyû/2069, zebâih/5105-5106; Müslim, hayz/542-544; Tirmizî, libâs/1649; Nesâî, fer'/4161-4I62; Ebû Dâvud, libâs/3592; İbn Mâce, libâs/3600; İbn Hanbel, musnedu Benî Hâşim/1797, 1799, 2012, 2251, 2309, 2374, 2391, 2407, 2730, 2861, 2890, 3029, 3273, 3282, 3341; Mâlik, sayd/942; Dârimî, edâhî/1905

[7] Buhârî, zekât/1403, musâkât/2184, diyât/6401-6402; Müslim, hudûd/3226-3227; Tirmizî, zekât/1403, ahkâm/1298; Nesâî, zekât/2449; Ebû Dâvud, harâc/2681, diyât/3977; İbn Mâce, diyât/2663; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6823, 6956, 7145, 7379, 7494, 7904, 8613, 8644, 8898, ,8959, 9002, 9482, 9502, 9653, 9763, 9860, 9993, 10013, 10079, 10182; Mâlik, ukûl/1367; Dârimî, zekât/1608, diyât/2271-2273.

[8] Bulüri, zekât/1407-1408, 1411-1413, 1415-1416; Müslim, zekât/1635-1639; Tirmizî, zekât611-6İ2; Nesâî, zekât/2455-2458; Ebû Dâvud, zekât/1373-1375; İbn Mâce, zekâıl816; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4256, 4927, 5051, 5087, 5093, 5520, 5672.5937, 6100, 6141,6178; Malik, zekât/553; Dârimî, zekât/1602

[9] Bkz. 170 no.luhadis-i şerif.

[10] Buhâri, zekât/1409-1410, 1412, 1414; Müslim, zekât/1640-1644; Tirmizî, zekât/609; Nesâî, zekât/2464-2467, 2470-2471; Ebû Dâvud, zekât/1377-1378; İbn Mâce, zekât/1819; İbn Hanbel, bakî musnedri-müksirîn/10753, 11273, 11496; Mâlik, zekât/554; Dârimî, zekât/1605.

[11] Bkz. 172 no.lu hadis-i şerif.

[12] Bkz. 170 no.luhadis-i şerif.

[13] Bkz. 172 no.lu hadis-i şerif.

[14] Bkz. 172 no.luhadis-i şerif

[15] Bkz. 172 no.İuhadis-i şerif.

[16] Bkz. 170 no.luhadis-i şerif.

[17] Bkz. 170no.luhadis-i şerif.

KİTÂBU'L-HAC

HAC BÖLÜMÜ

Bâb: Haccm Farziyeti Ve Fazileti

180- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Süleyman b. Yesâr'dan, o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Fadl (b. Abbâs) Allah Resûlü'nün (sav) terkisinde bulunuyordu. Bu sırada Has'am'dan bir kadın geldi. Fadl kadına, kadın Fadl'a bakıyordu ki Allah Resulü (sav) Fadl'ın yüzünü diğer tarafa çevirdi. Kadın: "Ey Allah Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde. Acaba onun adına hac yapabilir miyim?" dedi.

O da "Evet" buyurdu. Bu, Veda Haccı sırasındaydı.[1]

Şerh

Has'am'dan bir kadın" ifadesinde geçen Has'am meşhur bir Arap kabilesidir.
"el-Fadl kadına, kadın da el-Fadl'a bakmaya başladı" ifadesinde iki genç ve güzel insanın birbirlerine baktıkları beyan edilmektedir. Hadisin farklı rivayetlerinde el-Fadl'ın kadının güzelliğini beğendiği için ona baktığı, kendisinin de yakışıklı biri olduğu geçmektedir.
Allah Resulü (sav) el-Fadl'm yüzünü diğer tarafa çevirdi" ifadesinden Efendimizin bu bakışmadan rahatsız olduğu ve yeğeninin yüzünü çenesinden tutarak öbür tarafa çevirdiği bildirilmektedir. Taberî'nin Ali'den (ra) yaptığı rivayette, Allah Resûlü'nün (sav) "İkisinin arasına şeytanın girmesinden korktum" buyurduğu yer almaktadır.
Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde" ifadesi Has'amlı kadına ait olup bir sorunun başlangıcıdır. Konuyla ilgili rivayetlerin büyük bölümünde soru sahibi kadınken, bir rivayette aynı soruyu bir erkeğin yaşlı annesi için sorduğu bilinmektedir.
Hadisin bir başka rivayetinde çöl halkından bir adamın güzel kızını evlenmesi için Allah Resûlü'ne (sav) teklif ettiği, bu arada kızın dedesi için soru sorduğu geçmektedir. Çünkü babası zaten yanındadır.
Onun için haccedebilir miyim?" yani onun yerine haccetmem caiz olur mu? Onun adına çıktığım hac, onun haccı yerine geçer mi?
Evet, buyurdu" ifadesinden başkası adına haccın caiz olduğuna delil çıkmaktadır. Kûfelüer, bu hadis-i şeriften hareketle, hacca gidemeyen biri için vekâletle

haccın sıhhatine hükmetmişlerdir.

Hüküm

İslâm'ın beş şartından biri olan hac ibadeti, Müslümanların Mekke'de bulunan Kabe'yi ve çevresindeki kutsal mekanları, bu ibadet için belirlenen belli bir zamanda, usulüne uygun olarak ziyaret etmeleri ve yapılması gerekli diğer görevleri yerine getirmeleridir.
Hacca gidip gelinceye kadar kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu kimselere yetecek miktarda parası olan kimseye, yol emniyeti bulunduğu takdirde hac farz olur.
Hac yapmaya gücü yeten müslümanlar için hac, ömürde bir defa yapılması farz olan bir ibadettir.

Hac İle Mükellef Olmayanlar:

1. Kendisine hac farz olduğu halde işyerinden izin alamayan bir kimse haccı eda etmekle mükellef değildir.
2. Kendisine hac farz olan kimse, çocuklarını bırakacak güvenli bir yer bulamaması halinde, haccı eda etmekle mükellef olmaz.
Sağlık nedeniyle hacca gidip gitmeme konusundaki görüşler: Ebu Hanife ve İmam Malik, sağlıklı olmayı hac mükellefi olmanın şartı olarak gördüklerinden, bunlara göre "sağlıklı olmayan kimseler hacca gitmekle mükellef değildirler; dolayısıyla yerlerine vekil göndermeleri de gerekmez." Hanefi imamlarından Ebû Yûsuf ve Muhammed ile Şafiî ve Han-beli fıkıhcılarina göre, diğer şartlarının gerçekleşmesi hâlinde, fiilen haccetmeye engel oluşturacak bir hastalık veya sakatlığı bulunanlar, yerlerine vekil göndermeli veya bunu vasiyet etmelidirler.

Ders

Hac, dünya Müslümanlarının her yıl belli bir dönemde, kıblegâhları bulunan Kabe ve civarındaki mukaddes mekanları ziyaret etmek, tavaf, vakfe, sa*y ve şeytan taşlama gibi fiilleri (menâsik) hep birlikte eda etmek üzere buluştukları küresel bir ibadettir.
Dilleri, ten renkleri birbirinden farklı milyonlarca insan, sanki Sûr'a üflenmişcesine bulundukları beldelerden otobüsler, uçaklar, gemiler ve bulabildikleri her türlü tsişıt araçlarıyla o mukaddes beldeye akın ederler.

Arafat'ta kıyametin küçük bir provası niteliğinde beyazlara bürünmüş hâlde vakfeye durarak Rablerinin huzurunda dua ve niyaz ederler. Kabe'yi birlikte tavaf eder, hüzün, sevinç, heyecan ve daha bir çok duyguyu aynı anda hissederek inanılmaz bir tecrübe yaşarlar.
Hac, yeryüzünde Allah için inşa edilen ilk mabedi ziyaret etmek, hanîflerin atası Hz. İbrahim ve oğlu İsmail'in (as) hatıralarını yaşamak, onların soyundan gelen Son Peygamber Hz. Muhammed'in (sav) insanlığa yol gösterecek büyük davetinin tomurcuklandığı o kutsal havzanın kokusunu solumaktır.

Bâb: İhramda Güzel Koku Sürünmek

181- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Man-sûr'dan, o Saîd b. Cübeyr'den şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer (ra) (saçlarına) yağ sürerdi. İbrahim'e bundan söz ettiğimde şöyle dedi: Peki onun şu sözü hakkında ne diyeceksin?
el-Esved bana Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini rivayet etti: Allah Resû-lü (sav) ihramlı iken saç ayrımların daki miskin parıltısına bakar gibiyim[2]

Şerh

"Süfyân bize Mansûr'dan" ifadesinde geçen Süfyân es-Sevrî, Mansûr ise tbnu'l-Mu'temir'dir. (Saçlarına) yağ sürerdi" ifadesi, ihrama girecek için söylenmiştir. Burada, sürülen yağın kokulu olmaması şart koşulmuştur.
Sanki Allah Resûlü'nün (sav) saç ayrımlarındaki parıltıya bakar gibiyim" ifadesinden Allah Resûlü'nün (sav) ihramlı iken kokulu yağ süründüğü anlaşılmaktadır.

Hüküm

İhramlı bir kimsenin yapması yasak olan fillerden biri de koku sürünmektir. Saç, sakal, bıyık kesme, normal elbise giyme, avlanma, hanımryla cinsî münasebette bulunma ihramlının yapması yasak olan diğer fiillerdendir. Kişi, ancak ihrama girmeden önce koku sürünebilir.
İhramlı birinin elbiselerine koku sürmesine cevaz verilmiştir.

Ders

İhrama girmek, hac menâsikine başlamanın ilk adımıdır. Bu adımla birlikte kişi,

tamamen farklı bir havaya girer. Bu hava, ölümün daha yakından hissedildiği, bir anlamda mahşerde toplanmaya hazırlık havasıdır. Böyle bir atmosfer, güzel koku sürünmek gibi dünyevî bir fiille bağdaşmayacağı için ihramda koku sürünmek yasaklanmıştır.

Bâb: İhramda Güzel Koku Sürünmek

182- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Abdurrahman b. el-Kâsım'dan, o babasından, o Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Kabe'yi tavaf etmeden önce ihrama gireceği ve çıkacağı zaman Allah Resûlü'ne (sav) misk sürerdim.[3]

Şerh

Kabe'yi tavaf etmeden önce ihrama gireceği ve çıkacağı zaman misk sürerdim" ifadesinde, ihrama girilirken ve ihramdan çıkılırken koku sürünmenin sünnet olduğu bildirilmektedir.

Hüküm

Konuyla ilgili bundan sonra gelecek hadis-i şeriflerde de görüleceği üzere Allah Resûiü (sav) ihrama girmeden önce ve ihramdan çıkacağı sırada güzel koku sürünmüştür. Güzel koku sürünmenin yasak oluşu, ihram süresi için geçerlidir.

Ders

Nispeten uzun bir süre ihramda kalacak bir hacı adayının, ihrama bü-rünmeden önce kalıcı bir güzel kokuyla kokulanmasının hiçbir mahzuru olmadığı gibi, ihramdan çıkarken de oluşan muhtemel kokuları bastırmak için güzel bir koku sürünmesi sünnete uygun ve müstehap bir davranıştır.
Hac, ibadetler arasında maddi ve manevi külfetin bir arada olduğu zor bir ibâdettir. Hacı, bu zorlu ibadet esnasında bol bol terleyecek ve muhtemelen bu kokudan kendisi de rahatsız olacaktır. Şu hâlde, tedbirini önceden alarak güzel koku sürünmesi yerinde bir davranış olarak görülmelidir.

Bâb: İhramlının Giymesi Caiz Olmayan Giysiler

183- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Bir adam Allah Resûlü'ne (sav) "İhramlı ne tür elbise giyer?" diye sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
"Ne gömlek, ne sarık, ne don-şalvar ne bornoz türü elbise, ne de mest giyer. Ancak terlik bulamayan biri bir çift mest giysin, fakat kayış bağlama yerinden altını kessin. Giysilerden de alaçehre ve safran su-rülmüş olanları giymeyin.[4]

Şerh

Bir adam: "Ey Allah Resulü!" dedi," ifadesinde bahsi geçen adamın kim olduğunu tespit edemedik. Hadisin bu bölümü, farklı rivayetlerde değişik şekillerde geçmekle birlikte mânâ bakımından pek ihtilaf bulunmamaktadır.
İhramlı ne tür elbise giyer?" diye sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: "Ne gömlek, ne sarık, ne don-şalvar ne bornoz türü elbise, ne de mest giyer," ifadesinde Allah Resulü (sav) edebî anlatımın zirvesine çıkmaktadır. Çünkü giyilmeyecek şeyler sınırlı, mubah olanlar ise sınırsızdır. O, olumlu kalıpta sorulan bir soruya olumsuz kalıpta cevap vermek suretiyle çok güçlü ve fasîh bir cevapta bulunmuştur. Aslında sorulması gereken de, giyilmemesi gerekenlerle ilgili olmalıydı. Fakat soru sahibi, giyilmesi caiz olanları sorarak kısa yolu seçmemiştir.
İhramlı" kelimesinde murat edilenin ihramlı erkek olduğu söylenmiş, ihramlı kadının bu hükme dâhil edilmediği bildirilerek bu konuda ulemâ arasında icmâ olduğu haber verilmiştir. Ne var ki alaçehre ve safranla boyanmış giysi giymemek noktasında erkeklerle kadınlar için ortak bir hüküm söz konusudur. Başı örten her türlü dikişli giysi yasaktır. Aynı şekilde kadınlar için dikişli peçeler de yasaklanmıştır.
Ancak terlik bulamayan biri bir çift mest giysin" iiâdesinde mest giymenin ancak ayakkabı kayışının hizasından arkaya doğru kesilmesi hâlinde caiz olduğu belirtilmektedir ki cumhur da bu görüştedir. Ancak Şâfiîlerden bir grup ile Hanefîler, terlikleri olsa da arka kısımları kesik mest giyilmesinin caiz olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre ihramlı kimse; gömlek ve şalvar gibi dikilmiş elbiseler giyemeyeceği gibi, sarık, külah, kaftan ve mest de giyemez.

Emrolunduğu gibi izâr ve ridâ giyer

Ders

İhrama girmek, güncel deyimle söylemek gerekirse bir tür boyut değiştirmek, madde âleminden mânâ âlemine, âlem-i eesâddan âlem-i ervaha geçişe hazırlanmaktır. Bu açıdan bakıldığında giyilen esvabın dikişsiz olması, beyaz rengin tercih edilmesi gibi hususlar hacının bir anlamda kefene bü-rünmesi gibi bir çağrışımda bulunmaktadır. Gerçekten de hacem ruhunu kavramış bir hacı için hac ziyareti, ruhlar âlemine dalarak o âlemin feyizlerinden istifade etmek, taşıdığı kirlerden arınarak temizlik ve saflığın zirvesine ulaşmaya gayret etmektir. Haccı edâ ederken, ziyaret edilen mekanlar ve hac menâsiki olarak bilinen fiillerin bir çoğunun semboller olduğunun bilinmesi gerekir: Örneğin şeytan taşlanırken orada dikili duran kaya parçasının değil asıl kendi içindeki şeytanın taşlanması, Safa ile Merve arasında koşarken, Hz. İsmail'in annesinin çaresizliğinin ve Allah'tan başka sığınağının bulunmadığının hissedilmesidir.

Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu

184- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Salim b. Abdullah'tan, o Abdullah b. Muhamrned b. Ebî Bekr'den şunu nakletti: Abdullah b. Ömer (ra) Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu haber verdi:
Allah Resulü (sav) ona dedi ki: Görmedin mi kavmin Kabe'yi inşa ettikleri zaman, İbrahim'in (as) temellerinden eksilttiler?
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Onu İbrahim'in (as) temellerine tekrar oturtsanız olmaz mı?"
Bunun üzerine şöyle buyurdu: Keşke kavminin küfür dönemiyle bağlan yakın olmasaydı, o zaman yapardım.
Abdullah (ra) der ki: Eğer Âişe (r.anhâ) bunu bizzat Allah Resû-lü'nden (sav) dinlemişse, Allah Resûlü'nün (sav) Hicr'in yanındaki rükünleri istilâm etmeyi bıraktığını görmezdim. Ancak Kabe'nin İbrahim'in (as) temelleri üzerine tamamlanmadığı da gerçektir.[5]

Şerh

İbrahim'in (as) temellerinden eksilttiler" ifadesinde, Kureyşliler'in Kabe'yi yeniden inşa ederken eski temelleri üzerine oturtmadıkları beyan edilmektedir.

Keşke kavminin küfür dönemiyle bağları yakın olmasaydı, o zaman yapardım" ifadesinde Allah Resulü (sav) halkın İslamiyet bakımından daha yeni olduklarını, dolayısıyla Kabe üzerinde köklü bir tadilatın yanlış etkileri olabileceğini beyan etmiştir.

Hüküm

Kabe

Allah'a ibâdet için yapılan yeryüzünde inşa edilen ilk yapı, bütün namazlarda kıblegâh olarak yöneldiğimiz Kabe'dir.
Kabe, Allah'ın emriyle Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail tarafından Milattan 2000 yıl kadar önce Mekke'de yapılmıştır.
Tavafa başlama yerinin işareti olan ve Kabe'nin güney-doğu köşesinde bulunan Hacer-i Esved, Hz. İbrahim (as) tarafından Ebu Kubeys dağından getirilerek şu an bulunduğu köşeye koymuştur. Kabe ilk defa Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail tarafından tavaf edilmiştir.
Mekke şehri, AllahResûlü'nün (sav) büyük dedelerinden Kusayy tara-findan, Kabe'nin yapımından çok sonra kurulmuştur. Mekke şehrini kuran Kusayy, şehrin idaresi, Kabe'nin bakımı ve Kabe'yi ziyarete gelenlere hizmetle ilgili bazı görevler oluşturmuştur.
Araplar arasında her biri büyük bir şeref sayılan bu görevlerin hepsi Kusayy'ın elinde toplanmışken daha sonra Kureyş arasında dağılmıştır.

Zemzem Suyu

Hz. İbrahim, karısı Hâcer ile henüz emzikte olan oğlu Hz. İsmail'i Allah'ın emri ile Filistin'den alıp Mekke'ye, Kabe'nin bulunduğu yere götürdü. O günlerde Mekke, dağlar arasında ıssız bir vadi idi. Ne su olan, ne ot biten kurak bir vadi. Hz. İbrahim (as) sevgili eşi ve kundaktaki bebeğini orada bırakıp ayrılırken iöyle dua etti:
"Rabbimiz, zürriyetimden bir kısmım Senin kutsal evinin yanında, ekin bitmez (çorak), bir vadi içinde yerleştirdim. Rabbimiz, (beyt'inde) namaz kılmaları için, insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, şükretmeleri için onları meyvelerle rızıklandır." (İbrahim, 37)
Yanlarındaki hurma ve su bittikten sonra, Hâcer çocuğunu olduğu yerde bırakıp bir insan görebilmek ve birkaç yudum su bulabilmek ümidiyle Saia ile Merve tepeleri arasında gidip geldiği sırada bir melek, ökçesiyle Zemzem suyunu

ortaya çıkarmıştı. Hâcer bu sudan kana kana içti, çocuğunu emzirdi ve Allah'a hamdetti.

Mekke'nin Kurulması

Hz. İsmail, daha sonra bu bölgeye yerleşen Cürhümîlerden bir kızla evlendi. Kendisi ibranî, Cürhümîler Yemenli Araplarındandı. Mekke bu şekilde İsmail oğllari ve Cürhümîler tarafından Kabe merkezli bir yerleşim merkezine dönüştürüldü.
Kabe, yangın ve seller sebebiyle birkaç kez inşa ve tamir görmüş bir mabettir. Son inşası ise Peygamber Efendimiz (sav) zamanında olmuş ve bu yapımında Hz. İbrahim'in (asilk temellerine riâyet edilmeyerek daraltılmıştır. Allah Resûlü'nün (sav) beyan ettiği husus da budur. O'nun (sav) meşhur hakemliği de bu sırada gerçekleşmiş ve Hacer-i Esved'in yerine konulmasyla ilgili ihtilafı O çözmüştür.

Ders

Bu hadis-i şerften çıkarabileceğimi en mühim ders, insanların yerleşik ve kemikleşmiş inançlarını, gelenek ve göreneklerini değiştirmenin güçlüğüdür. Sosyal bir dönüşüm gerçekleştirmek isteyen herkes ve her hareket bunu dikkate almalıdır. Aksi hâlde, yıllar içinde sabır ve özenle oluşturulmuş bir düzenin bir anda sarsılması ve dönüştürülmek istenen insanların öncekinden daha sıkıntılı bir duruma düşmeleri muhtemeldir. Sevgili Peygamberimiz büyük bir davetçi ve toplumun nabzını tutmayı iyi bilen bir önder olarak, eşi Hz. Âişe'nin (r.anhâ) gayet mantıklı görünen arzusunu işte böyle dışlamıştır. Çünkü O, halkın Cahiliye toplumunun değerlerinden tam olarak sıyrılmamış olmadığını, dolayısıyla inançları ve gelenekleriyle yakından ilgili bir unsuru değiştirmenin üzerlerinde olumsuz etki uyandıracağını öngörmüştür. O'nun bu sağduyu ve basireti bizlere de örnek olmalı, kaş yapalım derken göz çıkarmaktan çekinmeliyiz. Unutmamak gerekir ki, her şey herkesle konuşulmadığı gibi her zaman da her yerde konuşulmaz. İnsanlara akılları nispetinde hitap etmek de yine Efendimizin davet ahlakından öğrendiğimiz mühim derslerden biridir.

Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu

185- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Ebu'l-Ahvas bize Eş'as'tan, o el~ Esved b. Yezîd'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:

Allah Resûlü'ne (sav) Kabe'nin önündeki duvarın (Hicr), Beytullah'a dâhil olup olmadığını sordum. "Evet" buyurdu.
"Öyleyse niçin Kabe'ye katmadılar?" dedim.
"Kavminin imkânları yetmedi" buyurdu. "Kapısı niye yüksek?" diye sorduğumda şöyle buyurdu:
Kavmin, dilediklerini içeri koyup dilediklerini de koymamak için böyle yaptı. Keşke kavminin cahiliye dönemiyle ilişkileri -bu kadar-yakın olmasaydı. Çünkü duvarı Kabe'nin içerisine dâhil edip kapısını da yer seviyesine indirmemden dolayı kalplerinin nefret etmesinden korkuyorum.[6]

Şerh

Kavminin imkânları yetmedi" buyurdu" ifadesinde bir önceki hadiste de geçen temelleri eksiltme durumunun mâlî sebeplere dayandığı gibi bir açıklama ortaya çıkmaktadır.

Hüküm

Mekke'nin kuruluşu ve Kabe'nin yapımıyla ilgili ayrıntılar için bir önceki 184 no.lu hadis-i şerife bakılabilir.

Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu

186- Ubeyd b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Ebû Üsâme bizeHişâm'dan, o babası vasıtasıyla Aışe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) -hanımına hitaben- buyurdu ki: Kavminin küfür devriyle bağları taze olmasaydı Kabe'yi yıkar ve İbrahim'in (as) temelleri üzerine yeniden inşa ederdim. Çünkü Kureyş onun binasını eksik yapmıştır. Ve ona bir de kapı yapardım.[7]

Şerh
Ve ona bir de kapı yapardım" ifadesinde murat edilen, Kabe'ye bir de arka kapı yapma arzusudur.

Hüküm

Kabe, İbnu'z-Zübeyr tarafından Allah Resûlü'nün (sav) arzusuna uygun olarak

yeniden inşa edilmişse de, yaptığı değişiklikler Yezid tarafından iptal ettirilerek tekrar eski hâline döndürülmüştür.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) öngördüğü sakıncanın doğruluğu, Emevîler döneminde ortaya çıkmış ve bizzat O'nun arzusuna uygun olarak yapılmış olmasına rağmen sırf hasmı tarafından yaptırıldığı bahanesiyle değişiklikler iptal edilerek eski hâline dönüştürülmüştür, buradan çıkan ders, toplum üzerinde kapsamlı etkisi olabilecek adımların, mutabakat ve uzlaşmayla atılması gereğidir. Aksi hâlde doğru bile olsalar, toplumun bir kesimi tarafından benimsenmeme ihtimali daima varolacaktır.

Bâb: Mekke'nin Fazileti Ve Kuruluşu

187- Beyân b. Amr bize anlatarak dedi ki: Yezîd bize Cerîr b. Hâzim'den, o Yezîd b. Rûmân'dan, o Urve kanalıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ey Âişe! Keşke kavminin cahiliye dönemiyle bağlan böyle yakın olmasaydı. Emrederdim, yıkılıp dışarıda bırakılanı içeri katar, kapısını yer seviyesine indirir, doğu ile batı kapısı olmak üzere iki kapı yapardım. Böylece Beytullah'ı İbrahim Peygamberin (as) yaptığı şekle getirirdim.
Abdullah b. ez-Zübeyr'i (ra) Kabe'yi yıkıp (yeniden yapmaya) sevkeden de buydu.
Yezîd (er-Rûmân) anlatır: Abdullah b. ez-Zübeyr Kabe'yi yıkıp yeniden yaparken ben de bulundum. Kendisi bu yeri Hicr'den Kabe'nin içine kattı. İbrahim Peygamberin (as) yaptığı temelleri, deve hörgüçleri gibi taşlar hâlinde gördüm.
Hadisi Yezîd'den nakleden Cerîr şöyle demiştir: Ona, "Temellerin yeri neresidir?" diye sordum. "Hemen" dedi ve onunla Hicr'e girdim. Bana yerlerini gösterdi ve "İşte şurasıdır" dedi. Hicr'den olan bu bölümün altı zira kadar olduğunu tahmin ettim. [8]

Şerh

Hadisin lafızları daha önce 184 no.lu hadis-i şerifte şerh edilmiştir.

Bâb: Hacerü'İ-Esved Hakkında Söylenenler

188- Muhammed b. Kestr bize anlatarak dedi ki: Süfyân el~A'meş'ten, o İbrahim'den, o Abis b. Rebî'a'dan, o Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Ömer (ra) Hacerü'l-Esved'in yanma geldi ve onu öptükten sonra şöyle dedi:
İyi biliyorum ki sen, zarar da, yarar da vermeyen bir taşsın. Allah Resû-lü'nü (sav) seni öpüyorken görmüş olmasaydım seni öpmezdim.[9]

Şerh

İbrahim" b. Yezîd en-Nehaî'dir. "(Ömer:) İyi biliyorum ki sen zarar da yarar da vermeyen bir taşsın" ifadesi, onun Hacer-i Esved'e bakışı hakkında kesin bir fikir vermektedir. Buna karşın Hacer-i Esved'in Kıyamet günü dile geleceği ve kendisini istilâm edenlerin tevhid ehli olduklarına dair şehadette bulunacağına dair hadisler de mevcuttur. Ancak bunların büyük bölümü, illetli rivayetlerdir.
Hacer-i Esved'le iljili en çok dillendirilen husus, bu taşın aslında süt beyazı renginde olduğu, fakat müşriklerin günahlarının onu kararttığı yönündedir. Bazı miühitlerin, bundan hareketle tevhid ehli Müslümanların sâlih amellerinin onu neden ağartamadığı yönündeki sorgularına şöyle cevap verilebilir:
İbni Kuteybe bununla ilgili olarak "Allah dikseydi elbette öyle olurdu" demiştir ki bu, mülhitleri susturmaya yetecek bir cevaptır. Öte yandan Allah Teâlâ'nın koyduğu tabiat yasaları gereği bir şey siyaha boyanabilirken, eski rengine döndürülmesi imkansızdır.
el-Muhib et-Taberî ise şöyle demiştir: Onun siyah kalması, basiret ehli için bir ibret numunesi olarak baki kalması içindir. Günahların böylesine sert bir taş üzerindeki tesiri böyle olunca kalpler üzerindeki tesirleri kim bilir ne kadar şiddetli olacaktır!

Hüküm

Tavafa Hacer-i Esved'den başlamak, onun vâciplerindendir. Hacer-i Esved'den başlamaksızın tavaf eden kimse, tavafını tekrar etmelidir. Hacer-i Esved'i öpmek ise Allah Resûlü'nün (sav) bir sünnetini edâ etmektir.

Ders

Hz. Ömer'in (ra) bu sözünde bizler için alınması gereken çok Önemli bir ders vardır. O, Cahiliye dönemini yaşamış büyük bir sahabî olarak taşı tahtayı takdis etmenin ne kadar yersiz olduğunu bilen biri gibi hareket etmiş ve sırf Allah

Resulü (sav) onu öperken gördüğü için Hacer'i öpmüştür. Gerçekten de günümüz İslam toplumlarının bazılarında görülen şirk tezahürlerinin kökeninde bu konuda gösterilen gevşeklik yatmaktadır. Ölülerden medet ummak, türbelerin sandukalarına, eşiklerine yüz sürmek, kudsiyet izafe edilen bazı eşyalara dokunmaktan bereket ummak gibi davranışlar sağlıklı İslam inancıyla bağdaşmayan davranışlardır. Yüce Allah'ın bize şah damarımızdan daha yakın olduğunu bile bile başkalarını araya sokmaya çalışmak, Mekke müşriklerinin düştükleri zavallı hâlden pek de farklı değildir. Unutmamak gerekir ki Allah katında ancak O'nun izin verdikleri şefaatçi olabilecektir. Dolayısıyla şefaatçiliği kendinden menkul ölü veya diri insanların maneviyatlarından istimdatta bulunmak, Müslüman için sakıncalı görülmesi gereken bir durumdur.

Bâb: Kabe Kapısının Kapatılması Ve İstenen Tarafında Namaz Kılınması

189- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize İbni Şihâb'dan, o Sâlim'den, o babasından şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Kabe'ye girdi. O, Üsâme b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha varlardı. Kapıyı üstlerine kapattılar. Açtıklarında içeri ilk dalan bendim. Bilâl ile karşılaştım ve ona "Allah Resulü (sav) içerde namaz kıldı mı?" diye sordum. "Evet, iki sağ sütunun arasında" dedi.[10]

Şerh

Allah Resulü (sav) Kabe'ye girdi", bu Fetih Yılı olmuştu. O, Kavsâ adlı devesinin üzerinde Üsâme (ra) terkisinde olduğu hâlde şehre girmişti.
Kapıyı) üstlerine kapadılar" ifadesinde Kabe'ye Allah Resulü (sav) ile birlikte giren Bilâl (ra), Üsâme (ra) ve Osman b. Talha kasdedilmektedir. Allah Resulü (sav) Mekke'nin fethiyle birlikte şehre girdiğinde doğrudan Kabe'ye gitmiş ve kapısını açtırarak içeri girmiş ve oradaki putları devirdikten sonra namaz kılmıştır.
Açtıklarında içeri ilk dalan bendim." İfadesi Abdullah b. Ömer'e (ra) aittir. O, Allah Resûlü'nün (sav) içeride ne yaptığını öğrenme merakıyla böyle yapmıştır.
"Bilâl ile karşılaştım ve ona sordum: Allah Resulü içerde namaz kıldı mı?" sorusu da yine İbni Ömer'e (ra) aittir. Bilgili şahabı, Allah Resulü'nün (sav) içeride namaz kılmadan çıkmayacağını tahinin ettiğinden böyle sormuştur.
"Evet, iki sağ sütunun arasında, dedi" ifadesi Hz. Bilâl (ra) tarafından söylenmiş ve Allah Resûlü'nün (sav) Kabe'de namaz kıldığı yer tarif edilmiştir.

Hüküm

Kabe'nin içinde ve damında nafile namaz kılmanın mahzuru yoktur. Kabe'nin içinde, her rüknün karşısında iki rekat namaz kılmak müstehaptır. Bir çok sahih rivayette de görüldüğü üzere Allah Resulü (sav) içerde namaz kılmıştır. Unutmamak gerekir ki Kabe'nin içinde yer yan kıble sayılır. Dolayısıyla istenen noktada namaza durulabilir.

Ders

Abdullah b, Ömer'in (ra) bu gayreti, Allah Resûlü'nün (sav) sünnetini öğrenme ve yaşama merakının açık bir kanıtıdır. Bundan hareketle bizler de Efcndimİ2İn sünnetini öğrenmeye ve elimizden geldiğince yaşamaya gayret etmeliyiz. Böylelikle ahlakı Kur'ân olan bir Peygamberin ümmetinden olma sânını daha iyi hissetme imkânımız olacaktır.

Bâb: Kabe'de Namaz Kılmak

190- Ahmed b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer (ra) Kabe'ye girdiği zaman aynı istikamette yüzü yönünde ilerler, kapıyı tam arkasına alır, Önündeki duvarla arasında üç arşın kalıncaya kadar giderdi. (Orada) namazını kılar ve bunun için Bilâl'in (ra) Allah Resûlü'nün (sav) namaz kıldığı yer olarak bildirdiği yeri bulmaya çalışır, sonra da şöyle derdi: Bizden biri için Kabe'nin dilediği tarafında namaz kılmasının sakıncası yoktur.[11]

Şerh
Bizden biri için Kabe'nin dilediği tarafında namaz kılmasının, sakıncası yoktur" ifadesinde, Müslümanların Kabe'nin içinde olmak şartıyla diledikleri noktada namaz kılabileceklerine işaret edilmektedir. Kendisinin tam olarak namaz kıldığı yeri öğrenme gayreti ise, sünneti birebir yaşama aşkının tezahüründen başka bir şey değildir.

Hüküm

Bir Müslüman, imkân bulup da Kabe'nin içinde namaz kılabilirse, istediği noktasında namaz kılabilir. Çünkü onun her noktası kıbledir.

Bâb: Hac Ve Umrede Remel (Koşar Adım Tavaf)

191- Saîd b. Meryem bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Zeyd b. Eslem'den, o babası vasıtasıyla Ömer b. el-Hattâb'dan (ra) şunu nakletti:
Ömer b. el-Hattâb (ra) rükn hakkında şöyle dedi: Sana gelince, Allah'a yemin olsun ki senin zararı da yararı da olmayan bir taş olduğunu biliyorum. Allah Resûlü'nü (sav) seni istilâm ederken görmüş olmasaydım, seni istilâm etmezdim.
Sonra şöyle dedi: RemePe (koşar adım tavaf etmeye) gelince, biz böyle tavaf ederek müşriklere güç gösterisi yapardık. Allah onlan helak etmiştir. Ardından şunu söyledi: O, Allah Resûlü'nün (sav) yaptığı bir şeydir. Bu yüzden onu terk etmek istemeyiz.[12]

Şerh

Remel'e gelince", ifadesinde geçen Remel, koşar adım tavaf etmektir. Remel, İbni Münzir'in rivayet ettiği üzere İmam Mâlik dışında ulemânın cumhuru tarafından müstehap görülmüştür.
Biz böyle tavaf ederek müşriklere güç gösterisi yapardık" ifadesinde RemePin hikmeti açıklanmaktadır.

Hukum

Tavafin bütün şavtlarında (turlarında) remel yapılmaz. Sünnet olan, sadece ilk üç şavtta remel yapmaktır. Kalan şavtlarda normal yürünür. Kadınlarm tavaf sırasında remel yapmaları ve sa'y sırasında hervele yapmaları ise sünnet değildir.

Ders

Hz. Ömer'in (ra) de ifade ettiği üzere, Müslümanlar zayıf oldukları dönemde, düşmanlarına karşı güçlü ve diri görünmek için sun'i olarak da olsa daha dinç ve seri davranabilirler. Bunun düşman üzerinde caydırıcı bir etkisi olacaktır.

Bâb: Hacerü'I-Esved'in Öpülmesi

192- Ahmed b. Sinan bize anlatarak dedi ki:Yezîd b. Harun bize Verkâ'dan, o Zeyd b. Eslem'den, o babası vasıtasıyla Ömer b. el-Hattâb'dan (ra) şöyle dediğini

nakletti:
Eğer Allah Resûlü'nün (sav) seni öptüğünü görmüş olmasaydım, seni öpmezdım.[13]
Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükümleriyle ilgili olarak 188 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: İhramdan Çıkışta Tıraş Ve Saçları Kısaltmak

193- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb b. Ebî Haraza bize Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti; Allah Resulü (sav) hac farizasında tıraş oldu.[14]

Şerh

Allah Resulü (sav) hac farizasında tıraş oldu" ifadesinde kasdedilen tıraş olma, saçını kestirmektir,

Hüküm

Akabe cemresine taşlar atıldıktan sonra tıraş olunur. Saçların en az dörtte birinin tıraş edilmesi veya uçlarından parmak ucu kadar kestirilmesi gerekir. Tıraş olmakdaha faziletli ve sünnete daha uygundur.
Kadınlar tıraş olmayıp sadece saçlarının uçlarından kırparlar. Tıraş veya saç kısaltmayla birlikte ihramdan çıkılır.

Ders
İhrama girerken tıraş olunduğu gibi ihramdan çıkarken de tıraş olunması sünnettir. Allah Resulü (sav) hac farizasında tıraş olmayı tercih ederek, bunun daha faziletli olduğunu da göstenniş olmaktadır. Tıraş olmak, bu kutsal görevin sona erdiğinin bir nişanıdır. Bunu diğer dinlerin hac ibâdetlerinde de görmek mümkündür.

Bâb: İhramdan Çıkışta Tıraş Ve Saçları Kısaltmak

394- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfı'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) şöyle dua etti: "Allâhümme irhami'l-muhallikîn {=Allahım!

Tıraş olanlara merhamet buyur!)" Sahabe (r.anhum) "Ya kısaltanlar ey Allah Resulü?" diye sordular. Allah Resulü (sav) tekrar dua etti: "Allâhümme irhami'l-muhallikîn {-Allahım! Tıraş olanlara merhamet buyur!)" Sahabe (r.anhum) "Ya kısaltanlar ey Allah Resulü?" dediler. Bunun üzerine ekledi: "Ve'I-mukassirîn {=Ve kısaltanlara)".
el-Leys der ki: Nâfı şöyle nakletti: "Rahimalîâhu'l-muhalhkîn (=Allah tıraş olanlara merhamet etsin!)" Bir veya iki kez söylediğini ifade etti.
Ubeydullah dedi ki: Nâfi bana şunu nakletti: Dördüncüde "ve'l-mukassırîn(^ve kısaltanlara)" diye dua etti.[15]

Şerh

Dediler ki: Ya kısaltanlar ey Allah Resulü?" ifadesinde soru sahiplerinin kimliği tespit edilememiştir. Bu soru, görüldüğü üzere tıraş olanlara yönelik duanın ardından gelmiş olup kısaltmakla yetinenlerin durumunun merakına bağlı olarak yöneltilmiştir.
Dedi ki: Ve kısaltanlara (merhamet et!)" ifadesi, tıraş olanların yanı sıra saçlarını kısaltanlann da duaya katıldıklarını göstermektedir. Mâlik ve diğerlerinden gelen rivayetlerde Allah Resûlü'nün (sav) bu Üâveyi, üçüncü (yahut dördüncü) kez sorulduğunda yaptığı geçmektedir.

Hüküm

Burada Allah Resûlü'nün (sav) bir duası geçmekte ve tıraş olmakla saçları kısaltmak arasında bir derece farklılığına dikkat çekilmektedir. Hadise göre tıraş olmak daha faziletli bir davranıştır.

Ders

Sahabenin bu konudaki ısrarı, Allah Resûlü'nün (sav) duasının bereketine nail olma isteğinden başka bir şekilde açıklanamaz. Öte yandan Allah Resûlü'nün (sav) ancak üçüncü -veya dördüncü- defada dua etmesi ise, tıraş olmanın çok daha faziletli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla hacı adaylarının bunu göz önünde bulundurmalarında fayda vardır. Sonuç itibarıyla tıraş olanlar, kısaltanlara göre daha fazla duaya mazhar olmuşlardır.

Bâb: İhramdan Çıkışta Tıraş Ve Saçları Kısaltmak

195- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye b. Esma bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ve ashabından bîr topluluk tıraş oldular, bazılarıda kısalttı. [16]

Şerh

Bu hadis-i şerifte önceki rivayetten farklı olarak cemaat içinde hem tıraş olanların, hem de saçlarını kısaltanların bulunduğu belirtilmektedir ki bu gayet nomaldir. Ancak tıraş olmanın daha faziletli olduğu unutulmamalıdır.

Bâb: Şeytan Taşlamadan Sonra Koku Sürünmek

196- Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdurrahman b. el-Kâsım'dan, o zamanın en faziletli kişilerinden biri olan babasından şunu nakletti:
Âişe'yi (r.anhâ) şunu söylerken dinledim: İhrama gireceği ve ihramdan çıkacağı vakit Beytullah'ı tavaf etmeden önce Allah Resûlü'ne (sav) işte şu ellerimle misk sürdüm.

Bunu söyledikten sonra ellerini uzattı. [17]

Şerh

İhrama gireceği ve ihramdan çıkacağı zaman" ifadesinde koku sürünmenin her iki anda da müstehap olduğu haber verilmektedir. Allah Resulü (sav) bunu bizzat yapmıştır.

Hüküm

İhramlının koku sürünmesiyle ilgili hükümlere daha Önce işaret edilmişti. Bkz. 181 no.lu hadis-i şerif.

Ders

Müslüman bir hanımefendi kocasına hayatın alanında olduğu gibi hac ibadeti sırasında da yardımcı olmalıdır. Hz. Âişe annemizin fr.anhâ) b konuyla ilgili davranışı, bu konuda diğer Müslüman hanımlar için sağlam bir örnek oluşturmaktadır.

Bâb: Avlanma Ve Benzeri Fiillerin Cezası

197- Muâz b. Fadâle bize anlatarak dedi ki: Hişâm bize Yahya'dan, o Abdullah'tan, o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti;
Babam Hudeybiye yılı yola çıktı. Arkadaşları ihrama girdikleri hâlde o girmedi. Sefer sırasında Allah Resülü'ne (sav) bir düşmanın saldıracağı söylendi. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) harekete geçti. Ben, O'nun ashâbıyla birlikte oturmuş, cemaat birbiriyle gülüşürken bir yaban eşeği gördüm. Hemen üzerine saldırıp yakaladım. Sahabeden yardım istedim. Bana yardım etmekten imtina ettiler.
Onun etinden hep birlikte yedik. Aramızdaki hattın kesilmesinden korkarak Allah ResûhVnün (sav) yanına ulaştım. Atımı kâh koşturuyor, kâh kendi yürüyüşüne bırakıyordum. Gecenin yansında Gıfâr oğullarından bir adamla karşılaştım. "Allah Resûlü'nü (sav) nerede bıraktın?" diye sordumJ"Ta'han'da, kendisi Sukya'da öğle uykusuna yatacağını söylemişti" dedi. (Yanına vardığımda) "Ey Allah Resulü! Ashabın beni gönderdiler, sana Allah'ın selam, rahmet ve bereketini söylüyorlar. Şu anda kendileri düşmanın sizinle aralarındaki hattı kesmesinden korkuyorlar. Onları bekleşeniz" dedim. Ben devam edip "Ey Allah Resulü! Yaban eşeği avladık, yanımda bir parça var" dedim. Allah Resulü (sav) ashabına "Haydi gelin, yiyin" buyurdu. Hepsi de ihramhydılar.[18]

Şerh

Hişâm Yahya'dan" ifadesindeki Hişâm ed-Destüvânî ,
Yahya ise Yahya b. Kesîr'dir.
Babam Hudeybiye Yılı yola çıktı. Arkadaşları ihrama girerken o ihrama girmemişti" ifadesi, hadisin oğlu tarafından mürsel olarak rivayet edildiğini göstermektedir. Diğerleri Allah Resûlü'nün (sav) hacca gideceklerine dair gördüğü rüyaya binaen ihrama girmişler, fakat Ebû Katâde ihrama girmemişti.
Sefer sırasında Allah Resûlü'ne (sav) bir düşmanın saldıracağı söylendi." ifadesinde Allah Resûlü'ne (sav) saldırı olabileceğine dair bir haberin ulaştığı îmâ edilmektedir. Olay şöyle gelişmiştir: Allah Resulü (sav) Hudeybiye Umresi için çıkıp Ravhâ'ya ulaştığında müşriklerden düşman bir grubun Gayka vadisinde bulunduğu ve O'na saldırma ihtimallerinin bulunduğu bildirilmişti. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) Ebû Katâde'nin de (ra) aralarında bulunduğu bir grup sahabîyi şerlerinden emin olabilmek için üzerlerine göndermişti. Gönderilen keşif birliği müşriklerin böyle bir niyetleri olmadığından emin olunca dönüp Peygamberimize katılmış ve ihrama girmişlerdi. Fakat Ebû Katâde

ya mîkat noktasını geçirdiği, ya da umreye niyet etmediği için ihrama girmemişti. Bunun bir açıklaması da, Ebû Katâde'nin Mekke'ye gitme niyeti olmadığı için ihrama girmediği yönündedir. Ebû Katâde'nin ihrama girmeme sebeplerinden biri, Mekke'ye girilebileceğine inanmaması da olabilir.
Ben O'nun ashâbıyla birlikte oturmuş, cemaat birbiriyle gülüşürken" ifadesinin, ihrama girenlerin yabani bir eşek görmeleri sebebiyle sevinçten güldükleri şeklinde bir açıklaması olmuştur. Nitekim:
Bir de baktım ki yabani bir eşek" sözü bunu desteklemektedir. Burada sahabenin gülüşmesinin ona hayvanı gösterme gayesiyle olması hâlinde o av hayvanının etinden yemcmeleri gibi bir sonuç doğacağından bu ihtimali zayıf gören de çıkmıştır. Nevevî ise bunun sahili olduğunu, çünkü gülme fiilinde her hangi bir işaret etme ve yer gösterme kasdının bulunmadığını söylemiştir.
Hayvanı gördükten sonra arkadaşlarından kamçı ve mızrağını istediğ, ttat onların kendisine yardım etmekten kaçındıkları bilgisi yyeralmaktadır.
{AjjüU AjSJ«i) : "Onu vurdum ve yere serdim" ifadesi, yabani eşeğin buru-sak hareket edemez hâle getirilmesini beyan etmektedir. Başka rivayetlerde ::u boğazladığı ve ölmüş hâlde arkadaşlarının yanına götürdüğü geçmekte-r. Burada onlardan yardım istediği, fakat ihramlı oldukları için buna yakmadıkları şeklinde ibareler de geçmektedir.
Hayvanın etinden yedik" ifadesinde ihramlı melaslarının da yabani eşeğin etinden yedikleri bildirilmektedir. Bundan :san ihramlı kimsenin av hayvanının etinden yiyebileceğidir.
Aramızdaki hattın kesilmesinden korktuk" ifadesinden, AJh Resulü (sav) ile aralarındaki güvenli koridorun düşman tarafından esilme endişesinin doğduğu anlaşılmaktadır.Bilindiği üzere Allah Resulü sav) başka bir grupla onları geçmiş bulunuyordu.
Ey Allah Resulü! Ashabın beni gönderdiler, sana Allah'ın selam, nâmet ve bereketini söylüyorlar. Şu anda kendileri düşmanın sizinle aralardaki hattı kesmesinden korkuyorlar. Onları bekleşeniz" dedim" ifadesinde Katâde'nin Allah Resûlü'ne (sav) arkadaşlarından önce ulaşarak O'nu sardığı görülmektedir.Ey Allah Resulü! Yaban
seği avladık, yanımda bir parça var" ifadesinde, av eti yeme konusundaki T.eddüt dile getirilerek, O'ndan tasvip beklenmektedir.
Ashabına "Haydi gelin, yiyin" buyurdu. Hepsi de ihramlıydılar" ifadesi ise, av hayvanının etinin yenebileceğine dair Kik hükmü içermektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre ihramlı iken, karada veya havada yaşayan av

hayvanlarını avlayan, yaralayan; onların tüylerini koparan, yumurtalarını kıran; avlayanlara yardımcı olan kimse ceza olarak bedel öder. Bedel, av hayvanının kıymeti takdir edilerek tesbit edilir.Bu hayvanlara doğrudan zarar vermek haram olduğu gibi, avlanmasına yardımcı olmak, yerlerini göstermek gibi tâli fiiller de haramdır.

Ders

İhram, isminden de anlaşılacağı üzere bir hürmet ve dokunulmazlık ortamına girmektir. Bunun en açık göstergesi ise mala ve cana kastedecek fiillerden uzak durmaktır. Ayrıca hac, haram aylarda gerçekleşmesi itibarıyla barış ve güvenliğin hâkim olduğu bir dönemde eda edilir. Buna yakışan, sadece insanlara değil bütün hayvanata karşı barışçı olmak, hac esnasında hiçbir canlıya zarar vermemektir.
Astında bunu sadece fiziksel zararla da sınırlamamak, sözlü ve fiili taciz ve eziyet vermekten de sakınmak gerekir. Bütün bunlar hacem kemâli için faydalı hususlardır.

Bâb: İhramlı Kimseler Av Hayvanı Gördüklerinde

198- Saîd b. er-Rebî bize anlatarak dedi ki: Ali b. el-Mübârek bize Ab-dullah b. Ebî Katâde'detı, o babası Ebû Katâde'den şunu nakletti:
Hudeybiye yılı Allah Resulü (sav) ile yola çıktık. Ashabı ihrama girdikleri hâlde ben girmedim. Sefer sırasında Gayka'da düşman olduğu haberini aldık. Onlara doğru yola çıktık. Arkadaşlarım yolda yabani bir eşek gördüler. Birbirleriyle gülüşmeye başladılar. Ben de ona baktım ve atımla üzerine hamle ettim. Onu vurdum. Arkadaşlardan yardım istedim. Bana yardım etmekten imtina ettiler. Onun etinden hep birlikte yedik.
Sonra Allah Resûlü'ne yetiştim. Aramızdaki hattın düşman tarafından kesilmesinden korkuyorduk. Atımı kâh koşturuyor, kâh kendi yürüyüşüne bırakıyordum. Gecenin yarısında Gıfâr oğullarından bir adamla karşılaştım. "Allah Resûlü'nü (sav) nerede bırakmıştın?" diye sordum. "Ta'han'da, kendisi Sukya'da öğle uykusuna yatacağını söylemişti" dedi. (Yanına vardığımda) "Ey Allah Resulü! Ashabın beni gönderdiler, sana Allah'ın selam, rahmet ve bereketini söylüyorlar. Şu anda kendileri düşmanın sizinle aralarındaki hattı kesmesinden korkuyorlar. Onları bekleşeniz" dedim, O da öyle yaptı. Ben devam edip "Ey Allah Resulü! Yaban eşeği avladık, yanımda artanı var" dedim. Allah Resulü (sav) ashabına "Haydi gelin, yiyin" buyurdu. Hepsi de ihramhydılar.[19]

Şerh

Bu hadis-i şerifin lafızları önceki 197 no.lu hadiste şerhediîmiş, hükmü açıklanmıştır.

Bâb: İhramlı Kimse Av Hayvanının Öldürülmesine Yardım Edemez

199- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Salih b. Keysân'dan, o Ebû Katâde'nin azatlısı Ebû Muhammed Nâfi'den, o Ebû Katâde'nin (ra) ağzından şunu nakletti;
Allah Resulü (sav) ile birlikte Medine'den üç konak uzaklıktaki el-Kâha'da idik. Bazımız ihramlı, bazımız değildik. Arkadaşlarımın birbirlerine bir şey gösterdiklerini fark ettim. Ona doğru baktığımda bir yaban eşeği olduğunu gördüm. Arkadaşlar, "Biz ihramhyız, sana asla yardım etmeyiz" dediler.
Bunun üzerine onu yakalayıp getirdim. Eşeği, bir tepenin arkasına götürüp kestim. Etini arkadaşlarıma getirdim. Bazıları "Yiyin" derken, bazıları "Yemeyin!" dediler. O sırada biraz ilerimizde olan Allah Resû-lö'nün (sav) yanına vardım. Durumu kendisine sorduğumda "Yiyin, helaldir" buyurdu.[20]

Şerh

Kâna", Medine tarafında Sukyâ'dan bir mil uzaklıkta konak yeridir. Medine'den üç konak yeri uzakta olduğu bildirilmiştir.
Onu öldürmene hiçbir şekilde yardım etmeyiz, biz ihramlıyız, dediler" ifadesinde ihramlı kimsenin av hayvanının yakalanmasına ve öldürülmesine yardımcı olamayacağı beyan olmaktadır.
Bîr tepenin arkasından" ifadesinde geçen "Ekeme" kelimesi tek bir kayadan oluşan tepe, yükselti anlamındadır.

Hüküm

İhramlı kimsenin bizzat avlaması olduğu gibi avcıya yardım etmesi de haramdır.

Ders

Bu hadisten çıkaracağımız en mühim ders, kötü bir fiilin gerçekleşmesine yardım etmenin onu yapmak gibi vebali olduğudur. Aynı şey bunun aksi olan iyi

fiil için de geçerli olup onda da hâsıl olacak sevaba hissedar olma söz konusudur.

Bâb: İhramh Kimse Av Hayvanına İşaret Edemez

200- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Ebû Avâne bize Osman'dan, o Abdullah b. Ebî Katâde'den, o babasının dilinden şunu anlattı:
Allah Resulü (sav) haccetmek üzere yola çıkmıştı. Sahabe de O'nunla birlikte çıkmışlardı. Allah Resulü (sav) onlardan Ebû Katâde'nin de (ra) bulunduğu bir grubu ayırıp şöyle buyurmuştu:
Siz deniz kıyısından gidin, ileride buluşuruz. Onlar da bu emir üzerine deniz kıyısından gitmişlerdi. Ayrıldıktan bir süre sonra Ebû Katâde (ra) dışında hepsi ihrama girdiler. Yolda ilerlerken yabani eşekler gördüler. Ebû Katâde (ra) bunların üzerine hücum etti ve bir dişi eşeği yakalayıp kesti. Diğerleri de konaklayıp etten yediler. Sonra da "Acaba ihramh iken av eti yiyebilir miyiz?" diye meraka kapıldılar. Etin kalanını yanımıza alıp götürdük. Allah Resûlü'nün (sav) yanına vardıklarında "Ey Allah Resulü! Biz ihrama girmiştik. Fakat Ebû Katâde ihrama girmemişti. Yolda yabani eşyekler gördük. Ebû Katâde onlara saldırdı ve bîr dişi eşek yakalayıp boğazladı. Konaklayıp etinden yedik. Sonra da ihramh olduğumuz halde av eti yiyebilir miyiz?" diyemerak ettik. Etin kalanını yanımızda getirdik.
Allah Resulü (sav) sordu: Sizden biri onu işaret etti veya üstüne saldırdı mı?
"Hayır" dediler. Bunun üzerine, "Etin kalanım da yiyin" buyurdu. [21]

Şerh

Haccetmek üzere çıktı" ifadesinde hata vardır, çünkü Allah Resulü (sav) umre niyetiyle yola çıkmıştır. Bu tespit el-İsmâilî'ye aittir. O'nun hac seferine çıkışı, daha kalabalık bir topluluk içinde ve sahil tarafından değil çöl tarafından olmuştur. Râvi muhtemelen ihramı hac olarak da ifade etmiş olabilir. Çünkü umreye 'küçük hac' denir.
Ebû Katâde eşeklerin üzerine hücum etti" ifadesinde, avlanma işini tek başına Ebû Katâde'nin üstlendiği anlaşılmaktadır.
Allah Resulü: Sizden biri onu işaret etti veya üstüne saldırdı mı? "Hayır" dediler" diyalogunda, haram olanın av hayvanını göstermek ve ona işaret etmek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda ihtiyaç için at sürmek caizdir. İhramlı birinin av hayvanını öldürmesi ancak üzerine saldırması hâlinde caiz olabilir. Böyle bir durumda ihramlı kendini müdâfaa etmek için onu öldürebilir. Bu

yüzden bedel ödemesi gerekmez.

Hüküm

İhramlı biri için sadece avlanmak değil, avlanan birine yardımcı olmak, ona yol göstermek, hayvanın yerini
işaret etmek de haramdır.

Ders

Hac mevsimi gibi huzur ve maneviyatın hüküm sürdüğü bir dönemde, başka canlıların canlarına kıymak, onların kanlarını dökmek, meşru bir sebep bulunmadıkça onları rahatsız etmek hiç de mantıklı bir davranış değildir. Akıl ve insaf sahibi bir hacı adayı, elbette ruhî beslenmesiyle meşgul ve kendi canının derdinde iken suç ve günahlarına başkalarını eklemek gibi bir gaflette bulunamaz. Tabiî nefsinin kışkırttıkları başka.

Bâb: İhramlı Kadın Ve Erkeğin Nehyedildiği Koku

201- Abdullah b. Yezîd bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Adamın biri kalktı ve şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! İhramlı iken ne tür giysiler giyinmemizi emredersin?"
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Gömlek, şalvar/don, sarık, bornoz giymeyin. Sizden birinin terlikleri olmazsa mest giysin. Fakat kayış bağlama yerlerinden alt kısmını kessin. Safran veya alaçehre bulaşmış bir şey giymeyin. İhramlı kadın peçe ve eldiven giymesin.
"Peçe ve eldiven" ibaresinde Musa b. Ukbe, İsmail b. İbrahim, Cüveyriye ve İbni İshâk râviye mutâbaat etmişlerdir.[22]

Şerh

Alaçehre ve safran bulaşmış bir şey giymeyin" ifadesinden kokulu bitkilerin sürüldüğü elbiseler anlaşılmaktadır.

Hüküm

İhramlı kimsenin, ? kokulandırılmış giysilere bürünmeleri caiz değildir. Allah

Resulü (sav) bu meyanda alaçehre ve safranı özellikle zikretmiştir. Ancak kötü kokuları gidermek maksadıyla elbiselerine koku sürebilirler.

Bâb: Terlik Bulamayan İhramlının Mest Giymesi

202- Ahmed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: İbrahim b. Sa'd bize İbni Şihâb'dan, o Sâlim'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) ihramlı kimsenin giyeceği şeyler soruldu. O da şöyle buyurdu: Gömlek, sarık, şalvar/don, bornoz, alaçehre ve safran sürülmüş elbise giyemez. Eğer bir çift terlik bulamazsa mest giysin, ancak ayakkabı kayış bağlama yerleri açık olacak şekilde onları kessin.[23]

Şerh

Eğer bir çift pabuç bulamazsa mest giysin, ancak topuklardan gerisi açık olacak şekilde onları kessin" ifadesinde, ihramlının ayaklarına giymesi gereken pabuç, terlik vs hakkında bilgi verilmektedir.

Hüküm

İhramlı kimse terlik, takunya gibi bir şey bulamazsa ayakkabı kayışının bağlandığı yerin hizasından itibaren mestlerinin arka tarafını keserek kullanabilir.

Bâb: Harem Ve Mekke'ye İhramsiz Girmek

203- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Fetih Yıh (şehre) başında miğferle girdi. Onu çıkardığı sırada bir adam gelerek şöyle dedi: İbni Hatal Kabe'nin örtülerine sarılmış durumda. Buyurdu ki: "Öldürün onu.[24]

Şerh

Fetih Yılı (şehre) başında miğferle girdi" ifadesinde Mekke'ye ve Kabe'ye ihramsız girildiğine dair bir bilgi yeralmaktadır.

Hüküm

Hac, umre gibi niyetlerde olmaksızın ve mikat mahallerinde ihrama gi-rilmeksizin Mekke'ye girildiğinde şer'an haram olmayan her tür giysi giyilebilir.

Bâb: Bineğinin Üzerinde Duramayan Kimsenin Hacci

204- Ebû Âsim bize İbni Cüreyc'den, o îbni Şihâb'dan, o Süleyman b. Yesâr'dan, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Veda Haccı yılında Has'am'dan bir kadın geldi. Kadın: "Ey Allah Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde. Acaba onun adına hac yapabilir miyim?" dedi. O da "Evet" buyurdu. [25]

Şerh

Bu hadis-i şerifin lafızlarının şerhi ve hükmü 180 no.lu hadis-i şerifteverildiği için tekrar edilmeyecektir. Yalnız şunu söylemek mümkündür ki maddî imkânı olmasına rağmen sağlık sebebiyle hacca gidemeyen biri, başka birini vekil tayin ederek hac görevini edâ etmekle yükümlüdür.

Bâb: Kadının Erkekle Birlikte Haccetmesi

205- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o İbni Şihâb'dan, o Süleyman b. Yesâr'dan, o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
FadI (b. Abbâs) Allah Resûlü'nün (sav) terki sindeydi. Has'am'dan bir kadın geldi. FadI, ona, o Fadl'a bakmaya başladı. Ta ki Allah Resulü (sav) Fadl'ın yüzünü diğer tarafa çevirdi. Kadın: "Ey Allah Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde. Acaba onun adına hac yapabilir miyim?" dedi.

O da "Evet" buyurdu. Bu Veda Haccı sırasındaydı.[26]

Hüküm

Hanefi ulemâsı, "Kendisiyle Mekke arasında üç günlük mesafe bulunan kadının (genç olsun, ihtiyar olsun) haccı edâ edebilmesi için yanında mahreminin

bulunması şarttır" hükmü üzerinde ittifak etmiştir. İmam Ebû Hani-fe ile İmam Ebû Yusuf tan nakledilen bir rivayete göre kadının bir günlük yola mahremsiz gitmesi mekruhtur. Zaman bozulduğu için fetvanın buna göre olması gerekir.

Ders

Kadınların yanlarında eşleri veya mahremleri olmaksızın tek başlarına hacca gitmekten men edilmeleri, elbette bir çok hikmete dayanmaktadır. Bunların başında gerek kadının kendisine, gerekse o beldeye gelen erkeklere zor anlar yaşatma ihtimalinin ortadan kaldırılması gelir. Yalnız bir kadın, erkeklerin ilgisini çekebilecek, bazı zayıf karakterli kimseleri yoldan çıkartabilecektir. Bu nedenle hanımların tek başlarına haccetmesine izin verilmemiştir. Günümüzde olduğu gibi arkadaş ve tanıdıklardan oluşan gruplar içinde hacca gitmelerinin bir sakıncası olmasa gerekir diye düşünülebilir.

Bâb: Çocukların Haccı

206- İshâk bize anlatarak dedi ki: Yakup b. İbrahim bize kardeşimin oğlu İbni Şihâb'dan, o amcasından, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şöyle dediğini nakletti:
Bir dişi eşeğe binmiş olarak geldim. O sırada ergenlik çağına yaklaşmıştım. Allah Resulü (sav) Mina'da Önünde duvar olmaksızın namaz kıldırıyordu. İlk safın bir bölümünün önünden geçtim ve eşekten inerek serbestçe otlaması için salıverdim. Sonra da Allah Resûlü'nün (sav) ardında safa katıldım.[27]

Şerh

Geldim, o sırada ergenlik çağına yaklaşmıştım" ifadesi İbni Abbâs'a (ra) aittir. Kendisi bunu Veda haccı sırasında yaşamıştır. Bu da henüz çocuklukla gençlik arasındayken haccettiğini göstermektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre ergenlik çağına adım atmamış bir çocuk hac farizası ile mükellef değildir. Dolayısıyla ancak nafile bir hac olarak görülebilir. Çocukken hacca giden birinin, şartlan elverdiği ve farz olduğu takdirde tekrar haccetmesi gerekir. Çünkü çocukluktaki haccı sayılmaz.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz en mühim ders, kutsal beldeleri ziyaret etmenin yaşla sınırlandırılmaması, genç hatta çocuk yaştakilerin bile Mekke ve Medine gibi şehirleri ziyarete gönderilmesidir. Yabancı dil, üniversite öğrenimi, çalışma gibi amaçlarla çocuklarımızı yurt dışına göndermekte bir sakınca görmezken, Allah'ın misafirleri olacakları bu beldelere göndermekten neden çekiniyor, bunu neden hep erteliyoruz anlamak zordur.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) ".. Gördüğünüzde" Buyruğu

207- Abdülaziz b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süleyman b. Bilal bize Humeyd'den, o Enes'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hanımlarına yaklaşmayacağına dair yemin etti. Ayağı incinmişti. Yirmi dokuz gece çardakta ikâmet ettikten sonra indi. Sahabe "Ey Allah Resulü! Bir ay için yemin etmiştiniz?" dediler. Buyurdu ki: Ay yirmi dokuz gün de olabilir.[28]

Şerh

Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ay yirmidokuz da çekebilir", gerçekten de her iki takvimde, yani hicri ve miladî takvimlerde ayların farklı günler çektiklerini görürüz.

Hüküm

Hadisin burada yer alma sebebi, muhtemelen hac farizasıyla ilgili olarak takvimde de buna bağlı değişiklik olabileceğine dikkat çekilmesidir.

---

[1] Buharı, hac/1417, 1721-1722, megâzî/4048, isti'zân/5760; Müslim, hac/2375-2376; Tirmizî, hac/850; Nesâî, menâsik/2588, 2593-2595, âdâbu'l-kuzât/5294/5300; Ebû Dâvud, menâsik/1544; İbn Mâce, menâsik/2898; îbn Hanbel, musnedu Benî Hâ-şim/1716, 1725, 1792, 2153, 2884, 3068, 3203; Mâlik, hac/703; Dârimî, menâsik/1761-1763.

[2] Buhârî, gusl/259, 262-263, hac/1438-1439, 1635, libâs/5463, 5467-5468, 5473, 5475; Müslim, hac/2040-2058; Tirmîzî, hac/840, 855; Nesâî, gusl414, 428, menâsiku'!-hac/2636-2657; Ebû Dâvud, menâsik/4483-4484; İbn Mâce, menâsik/2917-2919, 3074;İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-Ensâr/22976, 23004, 235531, 23607, 23787, 23818, 23835. 24126, 24233, 24251, 24302, 24347, 24409, 24424, 24461, 24541, 24570, 24593, 24607, 24633, 24688, 24743, 24798, 24824, 24884, 24886, 24934, 24966, 25023, 25070, 25099, 25192; Mâlik, hac/635; Dârimî, menâsik/1733-1735,

[3] Bkz. 181 no.Iu hadis-i şerif.

[4] Buhârî, salât/353, hac/1442, 1707, 1711, libâs/5348, 5356, 5358, 5399, 5404; Müslim, hac/2012-2014; Tirmizî, hac/763; Nesâî,

menâsiicu'l-hac/2618-2619, 2621, 2626-2627, 2632-2633; Ebû Dâvud, menâsik/1554; İbn Mâce, menâsik/2920, 2923; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn mine's-sahâbe/4222, 4252, 4310, 4510, 4603, 4636, 4664, 4761, 4831,4860, 4885,4919, 4946, 4992, 5056, 5073, 5170, 5215, 5296, 5638, 5731, 5964, 5984; Mâlik, hac/624-625; Dârimî, menâsik/1730,1732.

[5] Buharı, hac/1480-1483, ehâdîsu'l-enbiyâ/3117, tefsîru'l-Kur'ân/4124, temennî/6702; Müslim, hac/2367-2374; Tirmizî, hac/801; Nesâî, menâsiku'l-hac/2851, 2853-2854, 2861; Ebû Dâvud, menâsik/1733; İbn Mâce, menâsik/2946; İbn Hanbel, bakî mus-nedi'İ-Ensâr/23162, 23897, 24266, 24290, 24836, 24905, 24955, 25505; Mâlik, hac/710; Dârimî, menâsik/1793-1794.

[6] Bkz. 184 no.lu hadis-i şerif.

[7] Bkz. 184 no.lu hadis-i şerif.

[8] Bkz. 184 no.lu hadis-i şerif.

[9] Buhârî, hac/1494, 1502, 1506; Müslim, hac/2228-2231; Tirmizî, hac/788; Nesâî, menâsik/2888-2889; Ebû Dâvud, menâsik/1957; İbn Mâce, menâsik/2934; İbn Hanbe], musnedu'aşereti'l-mubeşşere/95, 126, 171, 220, 245, 263, 307, 341, 357-358; Mâlik, hac/720; Dâvimî, hac/1790.

[10] Buhâri, hac/1495-1496, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101, cihâd/2766, me-gâzî/4049; Müslim, hac/2358, 2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsik/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4657, 4929^5657, 5747, 5951, bakî musnedi'l-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî, menâsik/1792

[11] Buhârî, hac/1495-1496, salât/382, 448, 474-476, cum'a/1101, cihâd/2766, me-gâzî/4049; Müslim, hac/2358, 2363; Tirmizî, hac/800; Nesâî, mesâcid/685, kıble/741, menâsik/2856-2859; Ebû Dâvud, menâsik/1730; İbn Mâce, menâsik/3054; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/'4657, 4929,, 5657, 5747, 5951, bakî musnedi'i-Ensâr/22760, 22769; Mâlik, hac/681; Dârimî, menâsik/1792

[12] Bk. 188 no.luhadis-i şerif.

[13] Bk. 188 no.lu hadis-i şerif.

[14] Buhâri, hac/1611-1612, 1614, megâzî/4058-4059; Müslim, hac/2292-2294, 2297; Tİr-mızî, hac/837; Nesâî, menâkıb/2810; Ebû Dâvud, menâsik/1689-1690; İbn Mâce, menâsik/3035; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4428, 4656, 4662 5250 5357 5366 5733, 5841, 5954, 5987, 6095; Mâlik, hac/785; Dârimî, menâsik/1815, 1827.

[15] Bkz. 193 no.luhadis-i şerif.

[16] Bkz. 193 no.luhadis-i şerif.

[17] Bkz. 193 no.luhadis-i şerif.

[18] Buhârî, hac/1692-1695, hibe/2382, cihâd/2642, 2698, megâzî/3834, et'ime/4986-4987; Müslim, hac/2062-2066; Tirmizî, hac/776; Nesâî, menâsik/2775-2776; Ebû Dâvud, menâsik/1578; İbn Mâce, menâsik/3084; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21488, 21524, 21529, 21544, 21557/ 21564, 21575; Mâlik, hac/684, 686; Darımı, menâsik/1756-1757.

[19] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.

[20] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.

[21] Bkz. 197no.luhadis-İ şerif.

[22] Buhâri, salât/353, hac/1442, 1707, 1711, libâs/5348, 5356, 5358, 5399, 5404; Müslim, hac/2012-2014; Tirmizî, hac/763; Nesâî, menâsiku'l-hac/2618-2619, 2621, 2626-2627, 2632-2633; Ebû Dâvud, menâsik/1554; İbn Mâce, menâsik/2920, 2923; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirin mine's-sahâbe/4222, 4252, 4310, 4510, 4603, 4636, 4664, 4761, 4831, 4860, 4885, 4919, 4946, 4992-, 5056, 5073, 5170, 5215, 5296, 5638, 5731, 5964, 5984; Mâlik, hac/624-625; Dârimî, menâsik/1730,1732

[23] Bkz. 201 no.lu hadis-i şerif.

[24] Buhâri, hac/1715, cihâd/2817, megâzî/3949, libâs/5361; Müslim, hac/2417; Tirmizî, cihâdl616; Nesâî, menâsik/2818-2819; Ebû Dâvud, cihâd/2310; İbn Mâce, cihâd/2795; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11625, 12220, 12387, 12464, 12886, 12933, 12955, 13030; Mâlik, hac/842; Dârimî, menâsik/1857, siyer/2348.

[25] Buhârî, hac/1417, 1721-1722, megâzî/4048, isti'zân/5760; Müslim, hac/2375-2376; Tirmizî, hac/850; Nesâî, menâsik/2588, 2593-2595, âdâbu'l-kuzât/5294/5300; Ebû Dâvud, menâsik/1544; İbn Mâce, menâsik/2898; İbn Hatıbel, musnedu Benî Hâ-şim/1716, 1725, 1792, 2153, 2884, 3068, 3203; Mâlik, hac/703; Dârimî, menâsik/1761-1763.

[26] Bkz. 204 no.lu hadis-i şerif

[27] Buhârî, saÎât/463, ezân/814, hac/1724, megâzî/4060; Müslim, saiât/780, 781; Tirmizî, salât/309; Nesâî, kıble/744, 746; Ebû Dâvud, salât/714-715; İbn Mâce, ikâmetu's-salâî/937; İbn Hanbel, musned-i Benî Hâşim/1793, 1991, 2256, 2667,, 2749, 2862, 3001,

3136, 3275; Mâlik, nidâ/332; Dârimî, salât/1379

[28] Buhârî, salât/365, ezân/648, 690-691, 763, cum'a/1047, savm/1778, mezâlim/2289, nikâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesâî, imâmet/786, 823, tatbik/1051; Ebû Dâvud, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866, 1228; İbn Hanbel, bakî musnedH-müksirîn/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280; Dârimî, salât/1228, 1276.

KİTÂBU’L-İTÎKÂF

İTİKÂF BÖLÜMÜ

Bâb: Hayızlı Kadının İtikâftaki Erkeğim Saçını Taraması

208- Muhammed b. el-Müsennâ bize anlatarak dedi ki: Yahya bize Hişâm'dan, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti: Allah Resulü (sav) başını bana uzatır, O mescitte ve ben hayızlıyken (saçlarını) tarardım.[1]

Şerh

Başını bana uzatır" ifadesinde, Allah Resûlü'nün (sav) kendisi mescitte iken başını hanımının odasına doğru uzattığı bildirilmektedir. Bu olayın yaşandığı sırada Allah Resulü (sav) mescid-i nebevide mücavir yani mutekittir.

Hüküm

İtikaf, Ramazan'm son on gününü camide veya başka bir ibadet mahallinde inzivaya çekilerek devamlı ibadetle meşgul olmak demektir. Kur'an, "Mescidlerde itikafa çekildiğiniz zaman kadınlarınıza yaklaşmayın."
(Bakara, 187) ifadeleriyle itikaf ibadetine yer vermektedir. Hadis kaynaklarında Allah Resûlü'nün (sav) Medine'ye hicretten sonra her yıl Ramazan'm son on gününde itikafa çekildiği ve hanımlarını da teşvik ettiği mevzuunda bilgiler yer almaktadır.
Dinimize göre hayızh kadın kirli ve necis sayılmaz. Dolayısıyla yaptığı yenir, sunduğu içilir. O sadece dini ibâdetleridcn bir bölümünü edadan ah-konur. Bunun dışında kocasını ve çocuklarını yıkayabilir, saçlarını tarayabilir, onlara krem ve koku sürebilir.

Ders

Ramazan ayının son on gününde mescid veya başka bir ibadet mahallinde itikafa çekilmek, Müslüman için bir yılın muhasebesini yapmak, Allah'ın nimetleri üzerinde tefekkür edip şükranda bulunmak, O'nun ayetlerini daha iyi anlamaya çalışmak, maddi ve manevî mânâda istirahat etmek gibi hikmet ve faydaları olan bir ibadettir.

Günümüzde giderek kaybolmaya yüz sutan bu sünnetin ihya ve teşvik edilmeye ihtiyacı olduğu bir hakikattir.

Bâb: İtikâfta Eve Ancak İhtiyaç İçin Girilir

209- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Leys bize İbni Şihâb'dan, o Urve'den, o Amre bn. Abdirrahman'dan, Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) kendisi mescitte İken kafasını odama uzatır da tarardım. İtikâfta iken, ihtiyacı olmaksızın eve girmezdi.[2]

Şerh .

İtikâfta iken, ihtiyacı olmaksızın eve girmezdi" ifadesi, Allah Resûlü'nün (sav) itikâfta kaldığı günler boyunca zarurî ihtiyaçları dışında evine girmediği anlaşılmaktadır.

Hüküm

İtikâfin şartları:
İtikâfin belli bazı şartlan vardır:
1- Niyet. Niyet etmeksizin camide beklemek itikaf yerine geçmez.
2- Erkeğin beş vakit cemaatle namaz kılanan mescidde itikafa girmesi. İtikâfin en faziletlisi Mescid-i Haram'da, sonra Mescid-i Nebevî'de, sonra Mescid-i Aksâ'da olandır.
3- Kadınların hayız ve nifastan temiz olmaları. Cünüplük oruca mâni olmadığı için taharet, vacib olan itikâfta bile şart değildir. Onun için itikafa giren kimse mescid içerisinde ihtüam olursa itikafi bozulmaz.

Ders

İtikaf, insanın nefs terbiyesi için yaşayabileceği önemli disiplinlerden biridir. Bu nedenledir ki itikafa girecek kişi, buna hazırıkh olduğundan emin olmalı, çekeceği sıkıntı, dinden soğumasına sebep olmamalıdır. İtikâf bir özentiyle başlanacak bir eğitim değildir. Önceden karar verilmeli, sebat ve azim gösterilmelidir.

Bâb: İtikattaki Kimsenin Yıkanması

210- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Man-sûr'dan, o İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) ben hayızh iken benimle tensel temasta bulunurdu. İti-kâfta iken de başını mescitten uzatır, hayızh olduğum hâlde onu yıkardım.[3]

Şerh

Ben hayızh iken benimle tensel temasta bulunurdu" ifadesinde murat edilen fiilî ilişki olmayıp bir tür sürtünme ve sevişmedir. Kadın hayızh iken göbek altını kapalı tutmak şartıyla eşi ile bu şekilde sevişebilir.
İtikâfîa iken de başını mescitten uzatır, hayızh olduğum hâlde onu yıkardım" ifadesinde ise Allah Resû-lü'nün (sav) itikâfta iken başını yıkattığı anlaşılmaktadır. Hz. Âişe'nin (r.anhâ) bu esnada hayızh olması da O'nu yıkamasına mâni teşkil etmemektedir.

Hüküm
Gerek itikâftaki kimsenin durumu, gerekse hayızh kadının yapabileceklerini daha önce beyan etmiştik.

Bâb: İtikâftaki Kimse, Yıkanması İçin Başını Odaya Uzatır

211- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Hişâm b. Yusuf bize Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o Urve kanalıyla Âişe (r.anhâ) hakkında şöyle nakletti:
O hayızlı iken Allah Resulü'nün (sav) başını tarar, O mescidde iti-kâfta, Âişe (r.anhâ) odasında iken (yıkaması veya taraması için) başını ona uzatırdı.[4]

Şerh

Başını ona uzatır" ifadesi, mescid-i nebevinin durumundan kaynaklanan bir özelliği ifede etmektedir. Bilindiği üzere Allah Resû-lü'nün (sav) mübarek haneleri mescidle aynı çatı altındaydı. Dolayısıyla O, oda şeklindeki bu hanelerin pencerelerinden başını uzatarak yıkatır veya taratırdı.

---

[1] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tabâret/122, libâs/1677, sıfatu'!-kiyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, taharet/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itİkâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040.

[2] Bkz. 208 no.luhadis-i şerif.

[3] Bkz. 208 no.lu hadis-i şerif.

[4] Bkz. 208 no.lu hadis-i şerif.

KİTABU'L-BUYU

ALIŞVERİŞ BÖLÜMÜ

Bâb: Yüce Allah'ın "Namaz Bittiğinde.." Buyruğu

212- Ahmed b. Yunus bize anlatarak dedi ki: Züheyr bize Humeyd'den, o Enes'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf (ra) Medine'ye geldi. Allah Resulü (sav) onunla Ensâr'dan Sa'd b. er-Rebî arasında kardeşlik tesis etti. Sa'd varlıklı bir kimseydi. Abdurrahman'a "Seninle servetimi yarı yarıya paylaşayım, seni evlendireyim" dedi. Abdurrahman "Allah senin aileni de, servetini de mübarek kılsın, bana çarşıyı gösterin" dedi.
Ertesi sabah erkenden çarşıya gitti, çökelek ve tereyağiyla döndü. Onu ev halkına getirmişti. Bu şekilde kısa bir süre ya da Allah'ın dilediği kadar- kaldık. Bir gün üzerinde damatların süründüğü kokunun sarılığıyla geldi.

Allah Resulü (sav) "Evlendin mi?" diye sordu. "Ensâr'dan bir hanımla evlendim ya Resulallah!" dedi. Allah Resulü (sav) "Mehir olarak ne verdin?" diye sorunca "Bir nevât - ya da nevât ağırlığınca- altın" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:
Bir koyunla bile olsa düğün yemeği ver.[1]

Şerh

Bana çarşıyı gösterin" ifadesi Abdurrahman b. Avf a ait olup emsalsiz bir yardım teklifine karşılık söylenmiştir. O, ticareti kuvvetli, çarşı pazarda ekeneğini çıkarabileceğine inanan biriydi. Bu yüzden de karşılıksız verilecek büyük bir serveti nazikçe geri çevirmişti.

Hüküm

Burada bâb başlığı olarak zikredilen âyet, Cuma sûresinin sonunda Cuma namazı sona erdiğinde yeryüzüne dağılıp Allah'ın lütfettiği rızkı arama emrini içermektedir. Ticaret dinimize göre helal kazanç yollarından biridir. Ancak ticaretin de belli kuralları vardır ki bunlardan biri Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında alışverişi terk etmektir.

Ders

Sağlıklı ve üretken bir toplumun kurulabilmesi için, tarım kesimi, sanayi kesimi ve ticaret kesiminin aktif bir şeküde etkinlikte bulunmaları şarttır. Bu üç kesim, belli bir disiplin ve arz talebin doğurduğu eşgüdüm içinde faaliyet gösterdikleri takdirde toplumda ekonomik bakımdan fazla sıkıntı olmayacak, herkes işini gücünü bilerek, kimse kimseye yük olmayacaktır.
Üretim ve ticaretin her hangi bir noktasında bulunmadan hazır kaynaklarla beslenmek, birilerinden destek beklemek ise bir müslümana hiç yakışmayan davranış türüdür. Müslüman, Abdurrahman b. Avf (ra) gibi olabilmeli, Medine'nin en zenginlerinden birinin servetinin yarısına konmayı dışlayıp ekmeğini kendi zeka ve alın teriyle kazanmanın yollarını araştırmalıdır.

Bâb: Çarşı Pazar Hakkında Söylenenler

213- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Cerîr bize el-A'meş'ten, o Ebû Salih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Altah Resulü (sav) buyurdu ki: Sizden birin cemaatle kıldığı namaz, dükkanında veya evinde kıldığı namazdan yirmi küsur derece daha üstündür. Şöyle ki o abdest aldığı ve abdesti güzel kıldığı, sonra namazdan başka maksadı olmaksızın ve namazdan başka bir saikı bulunmaksızın mescide vardığı takdirde hiçbir adım atmaz ki onunla bir derece yükseltilmesin veya günahlarından biri silinmesin. Melekler de namaz kıldığı mekanda durduğu sürece sizden birine salat eder "Allahım! Ona salat et! Allahım! Ona merhamet et!" diye niyazda bulunurlar. Orada abdestini bozmadıkça ve kimseye eziyet etmedikçe böyle olur.

Dedi ki: Namaz onu alıkoyduğu sürece sizden biri namazda (sayı).[2]

Şerh

Sizden birin cemaatle kıldığı namaz, dükkanında veya evinde küdığı namazdan yirmi küsur derece daha üstündür." ifadesinde cemaat ile namazın fazileti hakkında açık bir hüküm ihtiva etmektedir. Hadisin bu bölümde zikredilme sebebi ise, tıpkı ev gibi dükkânda ve çarşı pazarda da namaz kılınabileceğinin bilinmesidir.

Hüküm

Çarşıda veya evde tek başına kılınan namazdan, camide cemaatle kılınan namaz daha faziletlidir.
Evde kılınan namaz da çarşıda kılınan namazdan faziletlidir. Zira çarşı, pazar, şeytanın daha etkili olduğu yerlerdir. Evde ve çarşıda cemaatle kılınan namaz da, tek başına kılınan namazdan daha faziletlidir.
Huşûyu gidermesi ve kalbi alıkoyması gibi nedenlerle sokakta, çarşıda namaz kılmak, hoş olmamakla beraber caizdir.

Ders

Namaz, necis olmamak şartıyla her yer kılınabilir. Bu anlamda bütün yeryüzü biz Müslümanlara secde kılınmıştır. Ancak çarşı pazarlar ve dükkânlar, namazda olması gereken huzur ve sükûn hâlinin bulunmadığı, şeytanın deyim yerindeyse mesken tuttuğu yerlerdir. Dolayısıyla buralarda kılmak yerine namazları camilerde kılmaya özen göstermelidir.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Sâ' Ve 'Müdd'ün Bereketi İçin Duası

214- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o İshâk b. Abdullah'tan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) -Medine halkını kastederek- buyurdu ki: Allahım! Onların tartılarını bereketlendir, sâ'lannı ve müddlerini bereketlendir.[3]

Şerh

"Onların sâ'larını ve müddlerini bereketlendir" ifadesi, Allah Resûlü'nün (sav) Medine halkı için ettiği bir duadır.
Sâ: 2,918 Kg'a denk bir ağırlık ölçüsüdür.
Müd: 832 grama denk bir ağırlık ölçüsüdür.

Hüküm

Bir beldenin ölçeğinin, kilo ve tartısının bereketlenmesi için dua etmek müstehaptir. Allah Resulü (sav) de kendi şehri olarak bilinen Medine için dua etmiştir.

Bâb: Gıda Maddesi Satışı Ve Stokçuluğu

215- Ali bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Amr b. Dinar'dan, o ez-Zührî'den, o Mâlik b. Evs'in Ömer b. el-Hattâb (ra) vasıtasıyla Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
Altının altın ile peşin dışındaki satışı faizdir, buğdayın buğday ile peşin dışındaki satışı faizdir, hurmanın hurma ile peşin dışındaki satışı faizdir, arpanın arpa ile peşin dışındaki satışı faizdir.[4]

Şerh

"Süfyân" b. Uyeyne'dir. ifadesinde altının altın karşılığı ve peşin esasta satışı olmadıkça faiz olacağı bildirilmiştir.
Altının altın ile peşin dışındaki satışı faiz-

Hüküm

Riba (faiz), satış ve selem muamelesi bakımından sadece şu altı cins malda olur: Hurma, buğday, arpa, tuz, altın ve gümüş.
Borç ise her şeyde olabilir. Daha fazlasına veya daha azma almak yahut başka bir türünü almak için borç vermek asla helâl olmaz. Ancak borç olarak verdiği şeyin nevi ve miktarı kadar alabilir.
Alış-veriş ve selem ile borç verme muameleleri arasındaki fark şudur: Alış-veriş ve selem, bir çeşit mal ile bir başka çeşit mal veya bir çeşit mal ile aynı çeşit malın el değiştirmesidir. Borç verme ise ancak aynı çeşit mal ile yapılabilir.
Sadece altı çeşit malda faiz işlemi olabileceğinde sahabe icmâ etmiştir.

Ders

Faiz, bir toplumda haksızlık ve zulmün ileri düzeyde olduğununun ve orada ekonomik hayatın kötü durumda bulunduğunun en canlı göstergesidir. Ekonomik hayatı canlı ve gelirin adil paylaşıldığı bir toplumda faize iltifat edilmez. Faiz, insanlar arasındaki yardımlaşma ve dayanışmayı öldürerek, her şeyin bir çıkar beklentisiyle yapılması sonucunu doğuran çirkin bir adettir.
Son din olarak insanlığa gönderilen İslamiyet, faiz üzerinde özellikle durmuş ve bir çok ayet-i kerimede faizin kötülüğüne dikkat çekilmiştir. Bunun muhtemel sebeplerinden biri de bu son ümmetin fitnelerinden birinin faiz olmasıdır.

Bâb: Din Kardeşinin Alışverişi Üzerine Alışverişte Bulunmak

216- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik, Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Biriniz kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. [5]

Şerh

Biriniz kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın" ifadesinde Müslümanların alışverişte uymaları gereken kurallardan birine dikkat çekilmektedir!

Hüküm

Kişinin, din kardeşi izin vermedikçe onun alışverişi üzerine alışverişte bulunması tahrimen mekruhtur. Din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürcü göndermek de ayhı hükümdedir.

Ders

Bir Müslüman, bir din kardeşinin ettiği pazarlığın ve yaptığı anlaşmanın üzerine giderek onu bozmak ve kendi lehine başka bir pazarlıkta bulunmak günahını asla işlememelîdir. Çünkü bu, ticari ahlakı bozacak ve zararı ileride kendisine dokunacak bir ahlaksızlıktır. Bu ve benzeri girişimlere ses çıkarmamak da kötülüğün yayılmasına ve gün gelip ondan sakındıklarını düşünenleri kuşatmasına yol açacaktır.

Bâb: Müslüman Kardeşinin Alışverişi Üzerine İş Yapmaz, Pazarlığı Üzerine Pazarlık Etmez

217- Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûiü (sav) şehirlinin köylü adına (malını) satmasını yasakladı ve şöyle buyurdu: Müşteri kızıştırmayın. Bir kimsenin kardeşinin alışverişi üzerine alışveriş yapması doğru değildir. Hiç kimse kardeşinin dünürlüğü üzerine kalkıp dünürcü göndermesin. Hiçbir kadın da ka-bındakini boşaltmak için (başka bir kadının) boşanmasını istemesin.[6]

Şerh

Allah Resulü (sav) şehirlinin köylü adına malını satmasını yasakladı" ifadesinde ticaret hukukyla ilgili bir kural konulmaktadır.
Müşteri kızıştırmayın", yani bir ürünü daha yüksek fiyattan satabilmek için insanları yanıltmayın, demektir ki bu da başka bir kuraldır.
Hiçbir kadın da kabındakini boşaltmak için (başka bir kadının) boşanmasını istemesin" ifadesiyle de sosyal ilişkiler bakımından belirleyici bir başka kural konmaktadır. Bu kurala göre bir kadın, kendi nikahı için başka bir kadının boşanmasını şart koşmamalıdır.

Hüküm

Başka birinin alışverişi üzerine alışveriş yapmak haramdır. Alimlerin görüşleri budur. Bu tür alışverişi şöyle açıklayabiliriz: Alıp almama hakkının sabit olduğu bir sırada başka biri her hangi bir ürünü satın alma durumunda olan kardeşine gider ve "Bu alışverişi yok say, sana daha düşük fiyatla vereyim" veya satıcı konumundakine giderek "Bu alışverişi boz, ben senden daha yüksek fiyatla alayım" der. Yahut ürünün ilk sahibine giderek "Sattığını geri al, ben senden daha yüksek bir fiyatla satın alayım" der. Ya da satıcıya giderek "Satışı iptal et, senden daha yüksek fiyatla satın alayım" der. Bunların tamamı, haram hükmündedir.
Pazarlıkta haram olan şekillere gelince, bunlardan biri satın almak istenen bir malı alıp sahibine şöyle demektir: "Bunu geri ver, ben sana aynısını daha düşük fiyata veya aynı fiyata vereyim.1' Pazarlığın bu ve benzeri şekilleri de haramdır. Şafiî mezhebinden bazıları, müşterinin açık ve kesin bir aldanma hâlinde bulunması durumunda satışın iptalinin sağlanmasını haram kapsamı dışında görmüşlerdir. İbni Hazm da bu görüşte olup "Din dürüstlüktür" hadisini buna delil göstermiştir.

Ders

Müslüman bir toplumun temeli dürüstlüğe ve şeffaflığa dayanmalıdır.
Bunun en açık göstergesi ise insanlar arası ticari ve sosyal ilişkilerde kendini gösterir. Yalan dolanın, başkalarının işlerini bozmanın, insanların ekmekleriyle oynamanın, ne pahasına olursa olsun kâr etme hırsının, aç gözlülük ve ticarette her şeyi mubah saymanın, başka insanların haklarını yok saymanın yaygın olduğu bir toplumun Müslüman bir toplum olmasının imkansızlığı bir yanda,

böylesi bir toplumda insanlığın dahi hayat bulması imkansızdır. Bu gibi toplumlarda sosyal adalet olmayacağı için acılar giderek artar ve yapılan haksızlık ve zulümlerin ucu, bir gün onları mubah görenlere kadar dayanır. Unutmamak gerekir ki hayır ve hasenat ancak helal kazançlardan yapıldığında anlamlı olur. Zulüm ve haram ile, başkalarının hukuku çiğnenerek kazanılmış paraların dağıtılması, sahipleri açısından hebadan öte gitmez.

Bâb: Satıcının İnek Ve Devenin Sütünü Sağmayarak Memesini Şişkin Göstermekten Men Edilmesi

218- İbni Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Cafer b. Rebîa'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Develeri ve davarları sütlü görünsün diye sağmazlik etmeyin. Böyle bir hayvanı satın alan kimse onu sağdıktan sonra iki şeyle muhayyer olur. Dilerse onu tutar, dilerse bir sâ hur-ma ile gen verir.[7]

Şerh

Develeri ve davarları sütlü görünsünler diye sağmazlık etmeyin" yani, sütlerini sağmayarak memelerinde biriktirmeyin. Bâb başlığında geçmesine rağmen hadiste inek türü geçmemektedir.
"Bu haliyle onları satın alan kimse", yani sütü sağılmadığı için memeleri şişkin vaziyetteki hayvanları satın alan kişi.
Hayvanları sağdıktan sonra iki şeyle muhayyer olur." Burada müşteri hayvanı sağıp memeleri tabii hâline döndükten sonra seçme hakkına aahip olur. Çünkü memelerin şişkinliğinin yapay olduğu ortaya çıkmıştır.
Dilerse onu tutar, dilerse geri verir" müşteri hayvanı elinde tutarsa, alışverişi tasdik etmiş ve geçerli kılmış olur. Peki hayvanın bu hâlini kabul ederek aldıktan sonra başka bir kusuru ile karşılaşırsa, bir sâ hurma ile geri verme hakkı olur mu? İşte bu noktada ihtilaf edilmiştir. Şâfiî mezhebine göre sahih görüş geri verilebileceği yönündedir. Mâlikîlerde ise iki farklı görüş mevcuttur. bir sâ hurma ile" ifadesinde, hayvanın sağım bedeli olarak bir sâ hurma verilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre böyle bir hayvan satın alan kimse, onu üç günlük muhayyerlik süresi içinde sahibine iade edebilir. Sağdığı sütü de tazmin eder. Bu sürenin dolmasından sonra alışverişi onaylamış olacağından iade hakkı ortadan

kalkar.

Ders

Ticarette en büyük sermaye sanılanın aksine para değil dürüstlüktür. "Din dürüstlüktür" hadisini sürekli duyan bir Müslümamn böyle eğri yollara tevessül etmesini anlamak zor olmakla beraber, beşerî zafoçtle izah etmekten başka çare yoktur. İnancın kalbe, oradan ahlaka sinmes: be: Lisanda farklı süreçler izlediği için toplumda bu tür sahtekarların bulunması da bir vakıadır. Dinimiz, bu gibi kimseler karşısında diğer insanlara :;-\ûkunu savunabilmek için böyle kurallar koyma cihetine gitmiştir.

Bâb: Satıcının İnek Ve Devenin Sütünü Sağmayarak Memesini Şişkin Göstermekten Men Edilmesi

219- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik Vız cbu'z-Zinâd'dan, o el~A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den fra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kervanı (pazara varmadan satın almak için) yoida karşılamayın, hiç kimse kardeşinin alışverişi ûisrine alışveriş etmesin, müşteri kızıştırmayın, şehirli kimse, köylü adma mal satmasın, davarın sütünü sağmazhk etmeyin, (sağılmayip memesi dsen) bir hayvanı satın alan kimse onu sağdıktan sonra iki şey aracında muhayyerdir. Eğer rıza gösterirse tutar, kızarsa bir sâ hurma ile hayvanı gen verir.[8]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükümleri için bir önceki 218 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Kişi Dilerse Sütü Memesinde Bırakılmış Hayvanı İade Eder

220- Muhammed b. Amr bize anlatarak dedi ki: el-Mekkî bize İbni Cüreyc'den, o Ziyâd'dan, o Abdurrahman b. Zeyd'in azatlısı Sâbit'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Her kim, sütlü görünsün diye sağılmamış bir hayvan satın ahrsa, onu sağdığında eğer buna rıza gösterirse tutar, eğer kızarsa

sağımına karşılık bir sâ hurma verir (ve iade eder).[9]

Şerh

Eğer kızarsa sağımına karşılık bir sâ hurma1' vererek iade eder. Bu hak, Peygamber Efendimizin bu hadisi ile sâbut olmuş bir haktır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre memesi sağılmayarak şişirilmiş (=musarrât) bir hayvan satın alan kimse, üç günlük bir muhayyerliğe sahiptir. Bu süre zarfinda dilerse hayvanı tutar, dilerse sağdığı süter karşılık bir sâ hurma vererek sahibine iade eder.

Bâb: Şehirli Köylü İçin Komisyon Karşılığı Mal Satmaz

221- el-Mekkî b. İbrahim bize anlatarak dedi ki: İbni Cüreyc bize İbni Şihâb'dan, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kişi, kardeşinin alışverişi üzerine alışveriş yapmaz, müşteri kızıştırmayın ve şehirlinin köylü namına mal satması olmaz. [10]

Şerh

Şehirlinin köylü namına mal satması olmaz" ifadesi, şehirli bir tüccarın köylünün malını onun adına komisyonla satması anlamındadır.

Hüküm

Burada amaç arz-talep dengesinde akıcılığın gerçekleşmesi için aradaki engellerin kalkmasıdır. Bunun sonunda üretici erindeki malları en yüksek fiyattan pazarlayabilecek, tüketici de ihtiyaçlarını kolaylıkla ve aracı bedeli ödemeksizin temin edecektir.
Ebû Hanife'ye göre, malın, üretici yolda karşılanarak satın alınması, belde halkına zarar veriyorsa mekruhtur. Üretici piyasa fiyatlarını öğrenince aldandığını anlarsa satışı bozabilir.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) ekonomiyle ilgili kural ve tavsiyeleri dikkatle incelendiğinde, gerçek serbest pazarın ne olduğu, fırsat eşitliği, haklı rekabet ve diğer modern prensiplerin temellerinin nasıl atıldığı daha iyi görülecektir.

Bab. Bînekliden Satın Almak Yasaktır

222- Muhammed b. Beşşâr bize naklederek dedi ki: Abdülvehhâb bize Ubeydullah el-Amerî'den, o Saîd b. Ebî Saîd'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) (bineklinin malını pazara inmeden) almayı ve şe-hirlinin köylü namına mal satımını yasakladı.[11]

Şerh

"(bineklinin malını pazara inmeden) almayı" yasakladı, ifadesi, şehir dışından gelen köylü veya yabancının malının şehre girmeden satın alınmasını ifade eder.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre bineklinin malını pazara götürmeden satın almak mekruhtur. Bu durumdaki biri, gerçek fiyatı öğrendiğinde alışverişin iptalini talep edebilir.

Ders

Rekabeti önleyen ve fiyat artışlarına yol açan etkenlerden biri de ürettiği malı hayvanına yükleyerek şehre, pazara getiren köylü veya yabancının yolda karşılanarak malının satın alınmasıdır. Burada, köylü veya yabancının şehirdeki rayiç fiyatları öğrenmesi engellenmekte, şehirli tüccar ondan ucuza aldığı malı piyasaya pahalı olarak sürmesi veya karaborsaya düşürmesi söz konusu olmaktadır.

Bâb: Bînekliden Satın Almak Yasaktır

223- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfı'den, o Abdullah

b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Bazılarınız bazılarınızın alışverişi üzerine alışveriş etmesin. Malları da pazara indirilinceye kadar (binekten) satın almayın. [12]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükmü için bir önceki 222 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Hurmanın Hurma Karşılığında Satılması

224- Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize İbni Şîhâb'dan, o Mâlik b. Evs'ten, o Ömer b. el-Hattâb'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Buğdayın buğday ile peşin dışındaki satışı faizdir. Arpanın arpa ile peşin dışındaki satışı faizdir. Hurmanın hurma ile peşin dışındaki satışı faizdir.[13]

Şerh

Hurmanın hurma ile peşin dışındaki satışı faizdir" ifadesinde, faiz sayılan muamelelerden biri zikredilmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şerifin hükmü için 215 no.lu hadis-i şerifin hüküm bölümüne bakınız.

Bâb: Kuru Üzümün Kuru Üzüm, Yemeğin Yemek Karşılığında Satılması

225- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) müzâbene usûlü ile satışı yasakladı. Müzâbene, ağaçtaki yaş hurmayı kuru hurma karşılığı ölçerek satma ile ağaçtaki yaş üzümün kuru üzüm karşılığı ölçerek satılmasıdır.[14]

Şerh

Ağaçtaki yaş üzümün kuru üzüm karşılığında satılmasıdır" ifadesinde, o dönem tarım toplumlarında müzâbene yani kabalayı satış olarak bilinen muamele konu edilmektedir. Bu ve konuyla ilgili diğer hadis-i şeriflerden çıkarsamada bulunularak yaş meyvenin kuru meyve karşılığında satışı yasaklanmıştır. Bu türü satışın yasaklanma hikmeti olaraksa, meyvenin devşirilmesinden sonra gerek alıcı, gerek satıcı tarafindan gelebilecek itirazlar ve bunun sonucu yaşanan ihtilaflar zikredilmektedir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre müzâbene usulü satış fasittir. Ağaçtaki, kuru-yunca azalacak olan meyvenin miktarını tam olarak tahmin etmek mümkün olmadığından, taraflar için aldatma söz konusudur. İslâm hukuku riskli satışları prensip olarak yasaklamıştır.

Ders

Bu hadisten çıkarmamız gereken en mühim ders, toplumda huzursuzluğa neden olabüecek türden işlemlerden olabildiğince uzak durmaya çalışmak gereğidir. Çünkü bunlar, kısa vadede bazı sorunları cözüyormuş gibi gözükse de uzun vadede büyük sorunlara ve hukuk ihlallerine yol açabilecektir. Bunun en güzel misâli de henüz dalındaki veya tarladaki malın kabala satışıdır. Henüz hasat edilmemiş mahsulün veya devşirilmemiş meyvenin bu şekilde satışı, bir sorun çıkması durumunda iki taraf için de dert olacaktır. Bu yüzden Allah Resulü (sav) bu tür işlemleri yasaklamış, zaruret olmadıkça izin vermemiştir.

Bâb: Yaş Hurmanın Müzâbene Usulü Satılması

226- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Eyyûb'dan, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) müzâbene usûlü satışı yasakladı. (Açıklayarak dedi ki:) Müzâbene yaş hurmayı ölçerek satmak, 'Fazla gelirse bana, eksik çıkarsa yine bana' demektir.
Zeyd b. Sabit (ra) bana anlattı ki: Allah Resulü (sav) yaş hurmanın tahmin üzere satışına ruhsat verdi.[15]

Şerh

Allah Resulü (sav) yaş hurmanın tahmin üzere satışına izin verdi" ifadesi Zeyd b. Sâbit'e (ra) ait olup özellikle kuraklık dönemlerinde buna ruhsat verildiğini bildirmektedir.

Hüküm

Müzâbene işleminin yasaklanmasından sonra halkın ve özellikle yoksul ziraatçıların ihtiyaçları devam etmişti. Bir süre sonra şehirde yaşayan yoksul Müslümanlar Allah Resûlü'ne (sav) başvurarak; "Siz yaş hurma ile kuru hurmayı takas etmeyi yasakladınız. Elimizde nakit para olmadığı için, ihtiyacımız olan kuru erzağı satın alamıyoruz" dediler. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) aile ihtiyaçlarını karşılamak üzere, belli bir ağacın hurmasını kuru hurma ile takas etmeye (ariyye) izin verdi.

Ders

Allah Resulü (sav), koyduğu kuralların, toplumda bazı sorunlara yol açması hâlinde istisnalar tanıyarak mağdur olan kesimleri de rahatlatmayı benimseyen bir önderdi. Bunun günlük hayatımızdaki yansıması, bizim de kamuyu ilgilendiren kararlar alırken, mağdur olanların özel durumlarını göz önünde bulundurmamız gereğidir. Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek en mühim ders budur. Tabii ki bu mağduriyetlerin meşru daire içinde kalması esastır.

Bâb: Arpanın Arpa Karşılığında Satılması

227- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Mâlik b. Evs'ten (ra) şunu nakletti:
Kendisi yüz altın bozdurmak istemişti. (Anlatıyor:) Talha b. Ubeydullah beni çağırdı. Pazarlık ettik. Sonunda altını benden aldı ve elinde çevirmeye başladı. Sonra şöyle dedi: Kasadarım ormandan dö-nünceye ve Ömer (ra) bundan haberdar oluncaya kadar (bekle). Bunun üzerine şöyle dedi: Allah'a yemin olsun ki ondan ayrılmadan onu almalısın. Çünkü Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: Altının altın karşılığı satışı peşin olmadıkça faizdir. Buğdayın buğday karşılığı satışı peşin olmadıkça faizdir. Arpanın arpa karşılığı satışı peşin olmadıkça faizdir. Hurmanın hurma karşılığında satışı peşin olmadıkça faizdir. [16]

Şerh

Kendisi (altın) bozdurmak istedi" ifadesinde murat edilen, altın verip karşılığında gümüş alınmasıdır. Bunu yapan kişiye sarraf denir.
Arpanın arpa karşılığında satışı peşin olmadıkça faizdir" ifadesi, faizle ilgili bir başka ürün sınıfını içermektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften çıkarılan riba (faiz) ile hükümler için 215 no.lu hadisin ilgili bölümüne bakılabilir.

Bâb: Ölçüp Tartmadan (Müzâbene Usûlü) Satmak

228- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Sâlim'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Hurmayı olgunlaşıncaya kadar satmayın. Hurmayı hurma karşılığında satmayın.
Salim dedi ki: Abdullah bana Zeyd b. Sâbit'ten (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) bilâhare yaş hurmanın kuru veya yaş hurma karşılığında satılmasına ruhsat verdi. Başka ürünlere ruhsat vermedi.[17]

Şerh

Hurmayı olgunlaşıncaya kada satmayın. Hurmayı hurma karşılığında satmayın" nehiyleri, asıl itibarıyla müzâbene usulü satışları konu almaktadır.

Hüküm

Müzâbene usûlü satışla ilgili hükümler için 167 no.lu hadise bakınız. Özetle belirtmek gerekirse bu tür satış Hanefî mezhebine göre fasittir. Ancak zaruret bulunması durumunda sadece hurma için ve belli ağaçlarla sınırlı olmak şartıyla duhsat verilmiştir.

Bâb: Ölçüp Tartmadan (Müzâbene Usûlü) Satmak

229- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:

Allah Resulü (sav) müzâbene usûlü satışı yasakladı. Müzâbene, (yaş) hurmanın (kuru) hurma karşılığında Ölçerek alınması, yaş üzümün kuru üzüm karşılığında ölçerek satılmasıdır.[18]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi için 225 no.lu hadise bakılabilir. Hüküm için de 167, 225 ve 226 no.lu hadislere bakılabilir.

Bâb: Ölçüp Tartmadan (Müzâbene Usûlü) Satmak

230- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra), o Zeyd b. Sâbit'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) yaş hurmanın kuru hurma karşılığında tahmin üzere satılmasına ruhsat verdi.[19]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi için 225 no.lu hadise bakılabilir. Hüküm için de 167, 225 ve 226 no.lu hadislere bakılabilir.

Bâb: Arayanın Açıklaması

231- Muhammed b. Mukâtil bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra), o Zeyd b. Sâbit'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) yaş hurmanın kuru hurma karşılığında ölçerek satılmasına ruhsat verdi.
Musa b. Ukbe dedi ki: Hadiste geçen Ariyyeler (arâyâ), gidip mahsulünü satın aldığınız belli hurma ağaçlarıdır.

Şerh

Abdullah" İbnu'l-Mübârek olduğu söylenmiştir.
Ariyyeler (arâyâ), gidip mahsulünü satın aldığınız belli hurma ağaçlarıdır" ifadesinde ariyyenin tarifi yapılmakta olup Musa b. Ukbe'ye aittir.

Hüküm

226 no.lu hadis-i şerifin hüküm bölümünde bu tür satış ve verilen ruhsat hakkında şöyle denilmiştir: Müzâbene işleminin yasaklanmasından sonra halkın ve özellikle yoksul ziraatçıların ihtiyaçları devam etmişti. Bir süre sonra şehirde yaşayan yoksul Müslümanlar Allah Resûlü'ne (sav) başvurarak; "Siz yaş hurma ile kuru hurmayı takas etmeyi yasakladınız. Elimizde nakit para olmadığı için, ihtiyacımız olan kuru erzağı satın alamıyoruz" dediler. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) aile ihtiyaçlarını karşılamak üzere, belli bir ağacın hurmasını kuru hurma ile takas etmeye (=ariyye) izin verdi.

Bâb: Meyvelerin Olgunlaşmadan Satışı

232- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hurmanın olgunlaşıncaya kadar satılmasını yasakladı. Satanı da, alanı da bundan nehyetti.[20]

Şerh

Satanı da alanı da bundan nehyetti" ifadesinde ham meyvenin satışıyla ilgili yasağın iki taraf için de geçerü olduğu vurgulanmaktadır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre bu tür satışlar mekruhtur.

Ders

Günümüzde hayli yaygın olan belli bir tarlanın ürününün önceden satın alınması veya belli bir bahçenin ürününün daha ağaçlar çiçekienmeden satışı gibi uygulamalar belki modern hayatın gerekli gibi görünüyor olsa da, fiyatların oluşmasında oynadığı olumsuz etkiler, muhtemel sorunlar vs. sebebiyle sakıncalıdır.

Bâb: Her Kim Aşılanmış Hurmayı, Ekili Bir Araziyi... Satarsa

233- Ebû Abdullah bize anlatarak dedi ki: İbrahim bana Hişâm'dan, o bize İbni Cüreyc'den, o İbni Ebî Müleyke'den, o İbni Ömer'in (ra) azatlısı Nâfi'den şunu nakletti: Aşılı olarak satılan bir hurmalıkta hurma zikredil-memişse, hurma aşılayanındır. Köle ve tarım arazisi de böyledir.

Nâfi bu üçünün de adını belirtmiştir.[21]

Şerh

Aşılı olarak satılan bir hurmalıkta hurma zikredilmemişse, hurma aşılayanındır. Köle ve tarım arazisi de böyledir" ifadesinde satışa konu bu üç şeyin taşıdıkları meyve, mal ve mahsul, aksi belirtilmedikçe satıcının olur.

Hüküm

Bu hadis-i şerife göre, taraflar aksi üzerinde anlaşmadıkça veya müşteri aksini şart koşmadıkça aşılı hurma ağacının üzerindeki meyve, kölenin sahip olduğu mal ve tartrri arazisinin üzerindeki mahsul satıcının hakkıdır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılabilecek en önemli ders, İslam dininde anlaşmanın ve anlaşma şartlarının yeridir. Meşru bir zemine dayandıkça her şartın gözetilmesi ve gereğinin yapılması gerekir. Nitekim burada da alışverişe konu olan üç şeyle ilgili aksi şart koşulmamış olması ölçü olarak konmuştur. Bu, İslam medenî hukukunun günümüz hukuk sistemlerinden çok daha önce anlaşma hukukunun temellerini attığını göstermektedir.

Bâb: Her Kim Aşılanmış Hurmayı, Ekili Bir Araziyi... Satarsa

234- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfı'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Kim aşıladığı bir hurmalığı satarsa, hurması satıcının olur. Ancak müşteri aksini şart koşarsa başka.[22]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükümleri için bir önceki 233 no.lu hadis-i şerife

bakınız.

Bâb: Ekinin Ölçekle Yemek Karşılığı Satılması

235- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) müzâbene usûlü satışı yasakladı. Yani yaş hurmanın kuru hurma karşılığında ölçerek, yaş üzümün kuru üzüm karşılığında ölçerek ve mahsûlün yemek karşılığında ölçerek satılmasını, bunların tümünü yasakladı. [23]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükmü için 225 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Hurmanın Köküyle Satılması

236- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Her kim bir hurma ağacım aşılar, sonra da köküyle satarsa, hurması satıcıya aittir. Ancak müşterinin aksini şart koşması başka.[24]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükmü için 233 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Ölü Hayvan Derisi Tabaklanmadan Önce

237- Züheyr b. Harb bize anlatarak dedi ki: Yakup b. İbrahim bize babasından, o Salih'ten, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdullah'tan, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ölü bir koyun gördü. Oradakilere "Postundan faydalansanız ya!" buyurdu. "Fakat o ölü/leş" dediler. Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Haram kılınan yenmesidir.[25]

Şerh

Postundan faydalansanız ya" ifadesi, ölü de olsa hayvanın postunun tabaklanarak kullanılabileceği, giysi hatta seccade yapılabileceği anlamında bir ruhsatı beyan etmektedir.
Haram kılınan yenmesidir" ifadesinde ise, harama konu olan şeyin eti olduğu teyit edilmektedir. Dolayısıyla postunun haramlığına dair her hangi bir hüküm bulunmamaktadır. Hakkında hüküm bulunmayan konularda ise mübahhk esastır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre boğazlanmadan kendi kendine ölen hayvanın eti ve tabaklanmamış derisi pistir. Mâlikîlere göre murdar hayvanın eti gibi derisi, kemiği ve sinirleri de temiz değildir. Kıl, yün ve tüyleri ise temizdir. Şâfiîlere göre, ölü hayvanın kıl, tüy, yün ve tırnakları dâhil bütün parçaları necistir.

Bâb: Köle Ve Canlı Hayvanın Canlı Hayvan Karşılığında Satılması

238- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Sâbit'ten, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Köleler arasında Safiyye (r.anhâ), Dıhyetü'l-Kelbî'nin (ra) payına düşmüştü. Sonra Allah Resûlü'nün (sav) oldu.[26]

Şerh

Köleler arasında Safiyye (r.anhâ), Dıhyetü'l-Kelbî'nin payına düşmüştü. Sonra Allah Resûlü'nün (sav) oldu" ifadesi, hadisin önceki rivayetlerine göre. gayet muhtasardır. Bu bâbda yeralr^a nedenine gelince, Allah Resulü (sav) Safiyye'yi (r.anhâ) başka bir câriye karşılığında kendine vermesini istemiş, o da Efendimizin bu isteğini
yerine getirmiştir. .

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) Hz. Safiyye'yi (r.anhâ) Dıhye'den (ra) isteme nedeni onunla evlenmek içindir. Hz. Safiyye'nin (r.anhâ) babası Huyey Yahudi toplumunun tanınmış liderlerinden biriydi. Efendimizin onun kızıyla evlenmesi, Medine İslam toplumunun geleceği açısından siyasal bir öneme sahipti. Nitekim Efendimiz de sahabenin ileri gelenlerinin öğütlerine uyarak bu evliliği yapmış,

önemli bir siyasal adım atmıştır.

Bâb: Kölelerin Satışı

239- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o İbni Muhayrîz'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti.
Kendisi Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda otururken sordu: Ey Allah Resulü! Bizler kadınları köle alıyor ve onları (satıp) bedellerini almak istiyoruz. Azil hakkında ne dersiniz?
Buyurdu ki: Yoksa siz bunu yapıyor musunuz? Gerçi yapmamakla mükellef kılınmış da değilsiniz. Fakat (biliniz ki) Yüce Allah'ın varolup çıkmasını yazdığı her nefis mutlaka çıkacaktır.[27]

Şerh

Bizler köle alıyor ve onları (satıp) bedellerini almak istiyoruz" ifadesinden köle satışının o toplumda yadırganmayan bir ticaret olduğu anlaşılmaktadır. Tabiî köle kadınları olanlar onlardan faydalanmak da istemekte, fakat çocuk doğurmalarını istememektedirler. Çünkü çocuk doğurmaları hâlinde onları satmaları zorlaşmaktadır.
Azil hakkında ne dersiniz?" ifadesinde bahsedilen azil, erkeğin spermlerini kadının üreme organı dışına boşaltmasıdır.

Hüküm

Belli şartlara riâyet etmek şartıyla kadın ve erkek kölelerin satışıyle ilgili her hangi bir sınırlama yoktur. Azile gelince bu konuda ulemâ arasında ihtilaf bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz bazı hadislerinde azle izin vermiş-se de "azli" teşvik etmemiş, sadece müsaade etmiştir.
Hatta bazı hadislerinde "azil" yapmanın kötülüğüne de işaret etmiştir. Hanefi âlimleri, kadının izni olması halinde caiz olduğu görüşündedirler. Cariyelere gelince, onlardan izin istenmesine gerek olmayıp azil yapılabilir.

Ders

Kölelik, İslamiyet'in getirmediği bilakis geldiğinde önünde bulduğu bir kurumdur. Şu var ki yüce dinimiz kölelikle bir çok şekilde mücâdele etmek suretiyle bu kurumun ıslahına ve zaman içinde ortadan kalkması için gerekli

önlemleri almaya çalışmıştır. Bu bağlamda bir çok suçun keiâreti olarak köle azat etmenin zikredilmesi anlamlıdır.
Azle gelince, doğum kontrol yöntemleri arasında en masum olanlarından biridir. Çünkü bu yöntemde, çocuğunu oluşum sürecine müdâhale edilmemekte, bilakis böyle bir fırsata zemin hazırlanmamaktadır. Ancak Allah Resûlü'nün (sav) de ifade buyurdukları gibi kıyamete kadar varolup hayat bulması takdir edilen her nefis meydana gelecek, bütün tedbirler işe yaramayacaktır.

Bâb: İstibrâ Etmeksizin Cariye İle Yola Çıkılır Mı?

240- Abdülgaffar b. Dâvud bize anlatarak dedi ki: Yakup b. Abdirrahman bize Amr b. Ebî Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber'e vardı. Allah kalenin fethini O'na müyesser kılınca, kendisine Safiyye bn. Huyey bn. Ahtab'in güzelliğinden sozedildi. Kocası Öldürülmüştü. Bir gelin namzedi olmuştu. Allah Resulü (sav) onu kendine seçti. Onunla birlikte yola çıktı. Seddu'r-Ravhâ denen yere vardığımızda Allah Resûlü'ne (sav) helal oldu ve kendisiyle gerdeğe girdi. Sonra küçük bir deri kapta hays yemeği yaptı. Allah Resulü (sav) sonra şöyle buyurdu: Çevrendekilere (yemek) için seslen.
Bu Allah Resûlü'nün (sav) Safîyye (r.anhâ) için verdiği düğün yemeği olmuştu. Sonra Medine'ye doğru yola çıktık. (Râvi dedi ki:) Bilâhare onu Allah Resûlü'nün (sav) arkasında abasıyla örtmüş olarak gördük. Allah Resulü (sav) devesinin yanında diz çöküyor, Safîyye (r.anhâ) deveye binebilmek için dizine basıyordu.[28]

Şerh

"Onunla birlikte yola çıktı. Seddu'r-Ravhâ denen yere vardığımızda Allah Resûlü'ne (sav) helal oldu ve kendisiyle gerdeğe girdi." Burada, bâb başlığıyla ilgili husus, cariyenin iddetidir.

Hüküm

Hanefî ulemâsına göre hayız gören cariyenin iddet müddeti iki hayızdır. Hayız görmeyen cariyenin ise bir-buçuk aydır. Kocası ölen cariyenin Ölüm iddeti ise iki ay beş gündür.

Bâb: Köpeğin Bedeli

Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Ebû Bekir b. Abdirrahman'dan, o Ebû Mesûd el-Ensârî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) köpek (satıp) bedelini almayı, fuhuş kazancını ve falcılık ücretini yasakladı.[29]

Şerh

Köpek (satıp) bedelini almayı, fuhuş kazancını ve falcılık ücretini yasakladı" ifadesiyle haram kılman üç gelir türü bildirilmektedir.

Hüküm

İslam'a göre alışverişin sıhhatli olmasının şartlan vardır. Yukarıda anılan sınıflar bu şartlardan birini, yani dinen değer sahibi olma niteliğini taşımamaktadır. O şartlar şunlardır:
1- Satılan şeyin satış zamanında mevcut ve ele geçmesi mümkün olması,
2- Nehir ve deniz suyu gibi herkes için mubah olan şey olmaması.
3- Satıcının mülkü olması.
4- Dinen değer sahibi olması.
5- Teslim alınması mümkün olması, yani denizdeki balık, havadaki kuş gibi, satıcının elinde olmayan bir şey kabilinden olmaması.

Ders

Dinimize göre köpek necis kabul edildiği için köpek satışından elde edilen gelir de hoş görülmemiştir. Ancak görme engellilere rehberlik etmek, narkotik görevlerinde kullanılmak, bekçilik gibi özel eğitimden geçmiş köpeklerin bu kapsamda görülmesi tartışmalı olabilir. Çünkü bunlarda köpeğe, artı bir değer katılmaktadır. Öte yandan fuhuş ve falcılık dinimizin zaten haram kıldığı fiiller olduğu için bunlardan elde edilen gelirin mubah görülmesi asla mümkün değildir.

Bâb: Fuhuş Yapan Câriye Ve Kadın Kölenin Kazancı

242- Kuteybe b. Saîd bize Mâlik'ten, o İbni Şihâb'dan, o Ebû Bekir b.

Abdirrahman'dan, o Ebû Mesud el-Ensârî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) köpek (satıp) bedelini almayı, fuhuş kazancım ve falcılık ücretini yasakladı.[30]

Şerh

fuhuş kazancını" ifadesinde fuhuş amacıyla sahip olunan sermaye kadının bir anlamda kiraya verilerek gelir temin edilmesi sebebiyle bu bâbda yer aldığı anlaşılmaktadır.

Hüküm

Dinen değeri olmayan şeylerin satış bedelleri ne kadar.gayri meşru ise, kira bedelleri de aynı şekilde gayri meşru bir gelirdir. Örneğin bar, umumhane gibi mekanların kiralan bu bağlamda değerlendirilebilir.

Ders

Dinimiz, her türlü gayri meşru kira gelirini de haram kılmış, bununla gayri meşru faaliyetlerin azaltılması, mümkünse bitirilmesi amaçlanmıştır. Aslen meşru olan bir kira gelirinin, kiralanan şeyin gayri meşru amaçlarla kullanılması hâlinde haram hâle gelmesi de mümkündür.

---

[1] Buhârî, buyû/1908, havâîât/2129, menâkib/3497, 3644, nikâh/4684, 4751, 4756, 4758, 4769, edeb/5618, da'avât/5907; Müslim, nikâh/2556-2560; Tirmizî, nikâh/1014, birr/1856; Nesâî, nikâh/3299-3300, 3319-3321, 3335; Ebû Dâvud, nikâh/1804, 1897; İbni Mâce, nikâh/2075; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/12224, 12508, 12649, 12891, 13360, 13395, 13451; Mâli*, nikâh/999; Dârimî, nikâh/2107.

[2] Buhârî, vudû/170, salât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, bed'ul-halk2990, tefsîru'1-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10090, 10116, 10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Darimî, salât/1245.

[3] Buhârî, salât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'i-enbiyâ/3116, menâkıb/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, kefârât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihad/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârât/2263, menâsik/3İ06; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11505, 11554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, İ2465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.

[4] Buhârî, buyû/1990, 2025, 2028; Müslim, musâkât/2968; Tirmizî, buyû/1164; Nesâî, buyû/4482; Ebû Dâvud, buyû/2906; İbn Mâce, ticârât/2244, 2250; İbn Hanbel, mus-nedu'i-aşereti'i-mubeşşere/157, 231^297; Mâlik, buyû/1152; Dârimî, buyû/2465

[5] Buhârî, buyû/1995, 2020, nikâh/4746; Müslim, nikâh/2530-2531, buyû/2786-2787; Tirmizî, buyû/1213; Nesâî, nikâh/3191,

buyû/4428; Ebû Dâvud, nikâh/1783, buyû/2979; İbn Mâce, îicârât^Z 162; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4492; Mâlik/nikâh/965, buyu/i 188; Dârimî, nikâh/2454.

[6] Buharı, buyu/1996, 2004, 2006-2007, 2015, 2017, şurût//2522, 2575, nikâh/4755, kader/6111; Müslim,zekât/I789, nikâh/2532-2535, buyû/2788-2791; Tirmizî, nikâh/1053, talâk/1111, buyû/3142, 1172-1173, 1225; Nesâî, nikâh/3187-3190, buyû/4411-4413, 4435, 4420, 4426, 4430-4431; Ebû Dâvud, nikâh/1781, buyû/2980-2981, 2986-2988; İbn Mâce, nikâh/1857, ticârât/2163, 2165-2166, 2169, 2230; İbn Hanbel, bakî musnedi!l-müksirîn/6950, 7004, 7011, 7976, 7144, 7211, 7373, 7753, 7863, 8363, 8365, 8579, 8644-8645, 8757, 8854, 8898, 8942, 8959, 9028, 9153, 9192, 9520, 9547, 9572, 9581, 9623, 9678, 9828, 9845, 9876, 9887, 9925, 9953, 9971, 10111, 10181, 10197, 10237, 10271, 10294, 10377, 10434; Malik, nikâh/964; Dârimî, nikâh/2080, buyû/2440, 2453

[7] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif.

[8] Bkz217no.luhadis-i şerif.

[9] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif.

[10] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif

[11] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif.

[12] Buhârî, buyû/1995, 2020, nikâh/4746; Müslim, nikâh/2530-2531, buyÛ/2786-2787-Tirmizî, buyû/1213; Nesâî, nikâh/3191, buyû/4428; Ebû Dâvud, nikâh/1783^ buyû/2979; İbn Mâce, ticârât/2162; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4492' Mâlik/nikâh/965, buyû/1188; Dârimî, nikâh/2454.

[13] Buhârî, buyû/1990, 2025, 2028; Müslim, musâkât/2968; Tirmizî, buyû/1164; Nesâî, buyû/4482; Ebû Dâvud, buyû/2906; İbn Mâce, ticârât/2244, 2250; İbn Hanbel, mus-nedu'l-aşereti'I-mubeşşere/157, 231, 297; Mâlik, buyû/1152; Dârimî, buyû/2465

[14] Buhârî, zekât/1391, buyû/2026-2027,2035-2036, 2039, 2043-2044, 2053, musâkât/2206; Müslim, buyû/2827, 2829-2830, 2834-2841, 2846-2850; Tirmizî, buyûl 147-1148, 1221; Nesâî, eymân/3860, buyû/4443-4446, 4456-4458, 4460, 4462, 4464, 4473, 4475; Ebû Dâvud, buyû/2917, 2923-2924; İbn Mâce, ticârât/2205, 2256, 2259-2260; İbn Hanbel, musnedu'i-müksirîn/4260, 4264, 4296, 4418, 4637, 4705, 4756, 4768, 4816, 4859, 4883, 4937, 5023, 5040-5041, 5188, 5216, 5242, 5263, 5597, 5785, 6034, 6088; Mâlik, buyû/1127, 1140; Dârimî, buyû/2442.

[15] Bkz. 225 noJu hadis~i şerif.

[16] Bkz. 225 no.lu hadis-i şerif.

[17] Bkz. 225 no.lu hadis-i şerif.

[18] Bkz. 225 no.iu hadis-i şerif.

[19] Bkz. 225 no.iu hadis-i şerif.

[20] Bkz. 225 no.iu hadis-i şerif.

[21] Buhârî, buyû/2051-2052, 2054, musâkât/2205, şurût/2515; Müslim, buyû/2851-2854; Tirmizî, buyû/1165; Nesâî, buyû/4556-4557; Ebû Dâvud, buyû/'2977; İbn Mâce, tİcârât/2201-2203; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4273, 4324, 4620, 4915, 5054, 5230, 5281,5526,6091; Mâlik, buyû/1126; Dârimî, buyû/2448.

[22] Bkz. 233 no.lu hadis-i şerif.

[23] Bkz. 225 no.lu hadis-i şerif.

[24] Bkz. 225 no.lu hadis-i şerif.

[25] Buharı, zekât/1397, buyu/2069, zebâih/5105-5106; Müslim, hayz/542-544; Tirmizî, libâs/1649; Nesâî, ferV4161-4162; Ebû Dâvud, libâs/3592; İbn Mâce, libâs/3600; İbn Hanbel, musnedu Benî Hâşira/1797, 1799, 2012, 2251, 2309, 2374 2391 2407 2730 2861, 2890, 3029, 3273, 3282, 3341; Mâlik, sayd/942; Darimî, edâhî/1905'

[26] Buhârî, salât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, menâkıb/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, kefârât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'İme/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârât/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11505, 31554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553, 12Ç26, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dânmî,nikâh72144-2145, 2462.

[27] Buhârî, buyû/2077, itk/2356, megâzî/3823, nikâh/4809, kader/6113, tevhîd/6860' Müslim, nikâh/2599-2605; Tirmizî, nikâh/1057; Nesâî, nikâh/3275;' Ebû Dâvud, nikâh/1855, 1857; İbn Mâce, nikâh/1916; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/10656' 10744, 10772,

10858, 11014, 11032, 11051, 11076, 11120 11340 11218 i 1260* 11263, 11320, 11412, 11444, 11450, 11473; Mâlik, talâk/1090" Dârimî nikah/2126' 2127.

[28] Buhârî, salât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, menâkıb/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, kefârât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'İme/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârât/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/U505, 11554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.

[29] Buhârî, buyû/2083, icâre/2121, talâk/4927, tıp/5319; Müslim, musâkât/2930; Tirmizî, nikâh/1052, buyû/1197; Nesâî, sayd/4218, buyû/4587; Ebû Dâvud, buyû/2974, 3020; îbn Mâce, ticârât/2150, edeb/3734; İbn Hanbel, musnedu'ş-Şâmiyyîn/16453, 16457, 16468; Mâlik, buyû/1173; Dârimî, buyû/2455.

[30] Bkz. 24Î no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'L-HAVÂLE

HAVALE BÖLÜMÜ

Bâb: Havale Ve Havaleden Rücû Etmek

243- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ödeme imkânı olan kimsenin borcu uzatması zulümdür. Kim (borçlusu tarafından) Ödeme gücü olan birine havale edilirse onu kabul etsin.[1]

Şerh

Ödeme imkânı olan kimsenin (zenginin) borcu uzatması" ifadesinde geçen 'matal' kelimesi, uzatma, tehir etme, oyalama gibi anlamlar içerir. el-Ezherî 'matal' kelimesini, yapılması gereken bir ödemenin özürsüzce tehir edilmesi olarak tarif etmiştir. Burada ödenmesi gereken miktara hazırda sahip olmamasına rağmen çalışarak kazanma imkânı olan kimsenin durumu tartışılmış, çoğunluk bunun da zulüm ve haksızlık olduğu görüşünü savunmuştur. Bundan müstesna tutulan, sadece çaresiz durumdaki borçludur.
Kim (borçlusu tarafından) ödeme gücü olan birine havale edilirse onu kabul etsin" ifadesinde kastedilen, bir borcun tahsiliyle uğraşan kimsenin, başkasına havale edilmesini kabulüdür. Yani illa asıl borçluya yüklenmekte ısrar etmemelidir.

Hüküm

Borçla ilgili havalede üç taraf bulunur. Birincisi havaleyi yapan borçlu (muml), ikincisi havaleyi kabul eden alacaklı (muhâlün leh) üçüncüsü de havale ödeyicisi (muhâlün aleyh)dir. Havalenin geçerli olması bu üçü tarafından kabul edilmesine bağlıdır. Havale yalnız alacaklı (muhâlün leh) ile havale ödeyicisi (muhâlün aleyh) arasında da olabilir

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak ders, borçlunun kendisine kefil olan birine veya

bir yakınına havale etmesi ve onun da borcu üstlenmesi hâlinde ona gidilmesi gerektiğidir. Böyle bir durumda alacağı borçludan tahsil etmeye çalışmak da bir tür haksızlıktır. Çünkü borçlu, zaten durumu olmadığından borcunu başkasına havale etme durumundadır. O yüzden kendisine bu kolaylık yapılmalı ve havalesi kabul edilmelidir.

Bâb: Kabul Üzerine Havale

244-Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize İbnı Zekvân'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ödeme imkânı olan kimsenin borcu uzatması zulümdür. Kim (borçlusu tarafından) Ödeme gücü olan birine havale edilirse onu kabul etsin.[2]

Şerh

(borçlusu tarafindan) ödeme gücü olan birine havale edilirse onu kabul etsin" ifadesinde, bâb ile ilgili hüküm, söz konusu havalenin havale edilen tarafindan kabul edilmesi şartına bağlı olduğudur. Yani kendisine borç havale edilen biri, bunu kabul etmediği takdirde havale geçersiz sayılacaktır.

Bâb: "Yeminlerinizin Akdolduğu Kimselere.." Ayet-İ Kerimesi Hakkında

245- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf bize (Medine'ye) geldi. Allah Resulü (sav) onunla Sa'd b. er-Rebî arasında kardeşlik tesis etti.[3]

Şerh

Allah Resulü (sav) kardeşlik tesis etti" ifadesinden anlaşılan, Peygamber efendimizin hadiste zikredilen iki kişi arasında kardeşlik sözleşmesi tesis ettiğidir.

Hüküm

Ensar ile muhacirler arasındaki kardeşlik, tarihte benzeri görülmemiş bir inanç

kardeşliği idi. Allah Resûlü'nün (sav) kardeş ilan ettiği ensar ile muhacirlerden ilk grup yani ensar, misafir kardeşlerine her türlü maddi yardımda bulunmuş, hatta servetlerini onlarla paylaşmayı bile teklif etmişlerdir.

Ders

Ensar-muhacir kardeşliği sadece Müslümanlar değil, bütün insanlık açısından dikkatle incelenmesi gereken bir olgudur. Evlerini, bahçe ve tarlalarını paylaşma derecesine varan bu kardeşlik gerçekten emsalsizdir.

---

[1] Buharı, havâlât/2125-2126, istikrâz/2225; Müslim, musâkât/2924; Tirmizî, buyû/1229; Nesâî, buyû/4609, 4612; Ebû Dâvud, buyû/2903; îbn Mâce, ahkâm/2394; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-müksirîn/7034, 7141, 7226, 7828, 8541, 8581, 9594, 9621; Mâlik, bu-yû/1181; Dârimî, buyû/2473

[2] Bkz. 243 no.lu hadis-i şerif

[3] Buharı, buyû/1908, havâlât/2129, menâkıb/3497, 3644, nikâh/4684, 4751, 4756, 4758, 4769, edeb/5618, da'avât/5907; Müslim, nikâh/2556-2560; Tirmizî, nikâh/1014, birr/1856; Nesâî, nikâh/3299-3300, 3319-3321, 3335; Ebû Dâvud, nikâh/1804, 1897; İbni Mâce, nikâh/2075; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-müksirîn/12224, 12508, 12649, 12891, 13360, 13395, 13451; Mâlik, nikâh/999; Dârimî, nikâh/2107

KİTÂBU'L-VEKÂLE

VEKALETLER BÖLÜMÜ

Bâb: Kadının Nikâh Konusunda Devlet Başkanını Vekil Tayin Etmesi

246- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek şöyle dedi: Ey Allah Resû-Iü! Kendimi size hibe ettim.
Orada buiunan bir adam "Ey Allah Resulü! Onu benimle evlendir" dedi.
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Bildiğin Kur'an (mehir olmak üzere) onu seninle nikahladım.[1]

Şerh

Ey Allah Resulü! Kendimi size hibe ettim, dedi" ifadesinde sahabî kadın, kendisiyle ilgili bütün kararı Allah Resûlü'ne (sav) devretmektedir ki bu, devlet başkanı olması sıfatıyla Allah
Resûlü'nün vekil tayin edilmesidir.
Orada bulunan bir adam "Ey Allah Resulü! Onu benimle evlendir" dedi" ifadesinde bâb başlığına uygun olarak kadının vekili durumundaki Allah Resûlü'nden (sav) kadının nikahı talep edilmektedir. Bu bit tür dünürcülüktür.

Hüküm

Vekili ve velisi olmayan kimsenin vekili devlet ve onun imam, kadı, vali vb. temsilcileridir. Bunlar, kendilerini vekil tayin eden erkek, kadın ve çocuklar adına karar alabilir, onların hukukunu koruyabilirler.

Ders

Burada kadın sahabî, muhtemelen kimsesizliğinden dolayı Allah Resûlü'nden kendisine sahip çıkmasını istemektedir. Onunla evlenmek isteyen erkek sahabî de onunla evlenme isteğini veli sıfatıyla Allah Resûlü'ne (sav)
iletmektedir.
Allah Resulü (sav) sanki kendi kızını everiyormuş gibi sahabî ile pazarlık etmiş,

mehir olmaksızın nikahlamayacağını beyan etmiştir. En nihayetinde ise, ezberindeki sûrelere karşılık onunla evlendirmeyi kabul etmiştir.

Bâb: Had Cezalarında Vekâlet

247-Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: el-Leys, İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Zeyd b. Hâiid e Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ey Uneys, bunun kadınına git. Eğer (suçunu) itiraf ederse onu recmet.[2]

Şerh

Ey Üneys, bunun kadınına git, eğer (suçunu) itiraf ederse onu recmet" ifadesinde adı geçen Üneys, Üneys el-Eslernfdir.

Hüküm

İslam hukukuna göre devlet başkanı, had cezalarının iniâzı konusunda başkalarını vekil tayin edebilir. Vekilin yetkisi, kendisine çizilen sınırlarla belirlenir. Vekil yetkisini kullanırken bu sınırlan aşamaz.

---

[1] Buhâri, vekâlet/2144, fezâilu'l-Kur'ân/4641-4642, nikâh/4697, 4727, 4731, 4737, 4740, 4745, 4752-4753, libâs/5422, tevhîd/6867; Müslim, nikâh/2554; Tirmizî, nikâh/1032; Nesâî, nikâh/3238, 3306; Ebû Dâvud, nikâh/1806; İbn Mâce, nikâh/1879; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21733, 21783; Mâlik, nikâh/968; Dârimî, nikâh/2104.

[2] Buhârî, vekâlet/2147, şahâdet/2455, sulh/2498, şurût/2523, eymân/6143, hudûd/6326, 6329-6330, 6332, 6337, 6353, 6656, 6717-6718, 6736; Müslim, hudûd/3210; Tirmizî, hudûd/1353; Nesâî, âdâbu'l-kuzât/5315-5316; Ebû Dâvud, hudûd/3855; İbn Mâce, hudûd/2539; İbn Hanbel, musnedu'ş-Şâmiyyîn/16423; Mâlik, hudûd/1293- Dârimî' hudûd/2214.

Bâb: Duvarı Üzerinde Ve Yol Güzergahında Kuyusu Olan Kişi

KİTÂBU'L-MUSÂKÂT

SU VERME BÖLÜMÜ

Bâb: Her Kim Kendi Mülkünde Bir Kuyu Kazarsa Tazmin Etmez

248- Mahmûd bize anlatarak dedi ki: Ubeydullah bize İsrail'den, o Ebû Husayn'dan, o Ebû Salih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu kî: Maden ocaklarındaki zarar ve ölüm tazmin edilmez, kuyulardaki zarar ve ölümler tazmin edilmez, (bağlı) hayvanların yol açtığı zarar tazmin edilmez Gömülü hazinelerden beşte bir vergi (humus) alınır. [1]

Şerh

Kuyulardaki zarar ve ölüm tazmin edilmez" ifadesinde kuyulara düşme veya başka bir şekilde meydana gelen yaralanma ve ölümlerin diyete konu olamayacağı bildirilmektedir.

Hüküm

Hanefî fıkhına göre, başkasının arazisinde kuyu kazan kimse, oraya düşerek ölen veya yaralanandan dolayı sorumlu tutulurken, kendi mülkünde kazdığı kuyuda meydana gelen yaralanma ve ölümlerde diyet ile mükellef tutulmaz.

Ders

Kişinin kendi mülkündeki kuyu için diyet ve tazminle mükellef tutul-marnasının hikmeti, orayı kullanan kimsenin özel bir mülke girmiş sayılma-sıdır. Özel bir mülke girerek oradaki sudan istifade eden kimse, ister sahibinin izniyle ister izni olmaksızın girmiş olsun, bunun sonucunu baştan kabul etmiş sayılır. Dolayısıyla başına bir hâl gelmesi durumunda, kuyu sahibinden her hangi bir talepte bulunulamaz.

Bâb: Duvarı Üzerinde Ve Yol Güzergahında Kuyusu Olan Kişi

249- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize İbni Şihâb'dan, o

Salim b. Abdullah'tan, o babasından (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nü (sav) şöyle derken dinledim: Her kim aşılanmış bir hurma (ağacı) satın alırsa, müşteri aksini şart koşmadıkça hurması satıcıya aittir. Her kim de bir köle satın alırsa, müşteri aksini şart koşmadıkça (kölenin) malı satıcınındır.
Mâlik, Nâfı kanalıyla İbni Ömer (ra) ve babası Ömer b. el-Hattâb'dan (ra) köle hakkında rivayette bulunmuştur.[2]

Şerh

Her kim de bir köle satın alırsa, müşteri aksini şart koşmadıkça (kölenin) malı satıcınındır" ifadesiyle ilgili olarak İbni Dakîk kölenin sahip olduğu malın ona izafe edilmesi gerektiğini söylerken başkaları, sahibi köleyi bir malın sahibi kıldığında aslen o mala sahibinin sahip olduğunu söylemişlerdir. İmam Mâlik ve İmam Şafiî'nin ilk görüşü de bu yöndedir. Buna göre kişi kölesini sattığında onun üzerinde duran malı da kendine avdet eder. Kölenin bir mala sahip oluşu, atın semerine sahip olması gibi, ona mahsus oluşu ve intifa hakkı sebebiyledir. Satın alan kimse, köleyi malıyla birlikte satın almayı şart koşarsa, o zaman malını köleyle birlikte satın almış olur. Bunun istisnası, kölenin sahip olduğu malın faiz işleyen türden bir mal, örneğin altın veya gümüş gibi bir cinsten olmasıdır. Meseleyle ilgili usûl tartışmaları hayli uzun olup bu kadarla yetiniyoruz.
Aynı durum ekili tarım arazisinin satışı için de geçerlidir. Satın alan kimse aksini şart koşmadıkça ekili arazinin ekini satıcının hakkıdır. Ancak müşteri, ilgili araziyi içindeki mahsulle birlikte satın almayı şart koşabilir.

Hüküm

Satılan şeyin intifa konusu bir uzantısı bulunması durumunda, aksi şart koşulmadıkça bunun satıcıya ait olması esastır. Ancak bununla ilgili olarak üç türün adı konmuştur ki bunlar köle, aşılı hurma (meyve) ağacı ve ekili arazidir. Bunlara benzer şeylerin kıyas yoluyla aynı hüküm altında değerlen dirilmeleri mümkündür. Tabiî burada asıl olan, taraflar arasındaki satış sözleşmesinin şartlarıdır. Nihai hüküm bu şartlara göre belirlenir.
İmam Buhârî'nin hadis-i şerife bu bapta yer verme nedeni, yol güzergahı üzerinde kuyusu olan bir arazi veya duvarı kenarında kuyusu bulunan bir evle ilişki kurmasındandır. Bunların da aksi şart koşulmadıkça intiiâ hakkının satıcıda kalması mümkündür.

Ders

İslam hukukunun emeğe ve asıl hak sahibinin haklarının korunmasına ne kadar özen gösterdiği bu hadis-i şerif ile bir kez daha açığa çıkmaktadır. Bir hurmayı aşılayan kimsenin bu emeğine karşılık o ağacın meyvesi üzerinde, bir köleye mal edindiren birinin bu iyiliği karşılığında o malda ve bir araziyi binbir meşakkatle eken birinin onun mahsulünde rüçhan hakkına sahip olması başka bir şeyle açıklanamaz.

Bâb: Duvarı Üzerinde Ve Yol Güzergahında Kuyusu Olan Kişi

250- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Yahya b. Saîd'den, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra), o Zeyd b. Sâbit'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) yaş hurmanın kuru hurma karşılığında tahmini olarak satılmasına ruhsat verdi.[3]

Şerh

Allah Resulü (sav) yaş hurmanın kuru hurma karşılığında tahmini olarak satılmasına ruhsat verdi" ifadesinde, müzâbene usûlü satışa belli şartlarda ruhsat verildiği beyan edilmektedir.

Hüküm

İmam Buhârî'nin bu hadis-i şerife bu bapta yer verme sebebi, şuf a hakkıyla ilgili olabilir. İslâm âlimleri, şufanın yalnız ev, arazi, bahçe ve kuyu gibi akarda söz konuşu olabileceğinde görüş birliği içindedir. Bunlara tâbi olan bina ve ağaç gibi unsurlar da akar hükmünü alır. Bunun dışındaki şeylerde görüş ayrılığı vardır.

Ders

Şuf a, bir tür ön alım hakkı olup satılan malı ortak veya komşunun aynı bedelle satın almada öncelik sahibi olmasıdır. Şuf a, İslam âlimlerinin geliştirdikleri bir hukuk uygulaması olup sosyal ilişkilerin güçlendirilmesinde önemli etkisi vardır. Bir ortak veya komşunun bedel-i misliyle bir akarı satın alma önceliğinin bulunması ancak âdil ve insaflı bir hukuk sistemi tarafından geliştirilebilecek bir

kuraldır ve İslam hukuku bunu baştan itibaren uygulamıştır.

---

[1] Buhârî, zekât/1403, musâkât/2184, diyât/6401-6402; Müslim, hudûd/3226-3227; Tirmizî, zekât/1403, ahkâm/1298; Nesâî, zekât/2449; Ebû Dâvud, harâc/2681, diyât/3977; İbn Mâce, diyât/2663; İbn Hanbei, bakî musnedi'l-müksirîn/6823, 6956, 7145, 7379, 7494, 7904, 8613, 8644, 8898, 8959, 9002, 9482, 9502, 9653, 9763, 9860, 9993, 10013, 10079, 10182; Mâlik, ukûl/1367; Dârimî, zekât/1608, diyât/2271-2273.

[2] Buhârî, buyû/2051-2052, 2054, musâkât/2205, şurût/2515; Müslim, buyû/2851-2854; Tirmizî, buyû/1165; Nesâî, buyû/4556-4557; Ebû Dâvud, buyû/2977; İbn Mâce, ticârât/2201-2203; İbn Hanbel, mysnedu'l-müksirîn/4273, 4324, 4620, 4915, 5054, 5230, 5281, 5526, 6091; Mâlik, buyû/1126; Dârimî, buyû/2448.

[3] Buhârî, zekât/1391, buyÛ/2026-2027,2035-2036, 2039, 2043-2044, 2053, musâkât/2206; Müslim, buyû/2827, 2829-2830, 2834-2841, 2846-2850; Tirmizî, buyû!147-1148, 1221; Nesâî, eymân/3860, buyû/4443-4446, 4456-4458, 4460, 4462, 4464, 4473, 4475; Ebû Dâvud, buyû/2917, 2923-2924; İbn Mâce, ticârât/2205, 2256, 2259-2260; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4260, 4264, 4296, 4418, 4637, 4705, 4756, 4768, 4816, 4859, 4883, 493,7, 5023, 5040-5041, 5188, 5216, 5242, 5263, 5597, 5785, 6034, 6088; Mâlik, buyû/1127, 1140; Dârimî, buyû/2442.

KİTÂBU'L-İSTİKRÂZ

BORÇLANMA BÖLÜMÜ

Bâb: Zenginin Borcunu Vermeyip Oyalaması Zulümdür

251- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Abdüîa'lâ bize Ma'mer'den, o Hemmâm b. Münebbih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Zengin bir kişinin borcunu uzatması zulümdür. [1]

Şerh

Zengin bir kişinin borcunu uzatması zulümdür" ifadesinde geçen 'matal' kelimesi, savsaklamak ve oyalamak gibi anlamlara gelir.

Hüküm

Borç alma (=istikrâz) muamelesi, altın ve gümüş gibi yalnız misli ile bilinen tartılır şeylerde, ölçeğe bağlı buğday ve arpa gibi şeylerde ve taneleri arasında kıymet değiştirecek derecede fark bulunmayan yumurta, ceviz gibi sayıya bağlı şeylerde olur.
Altın, gümüş veya banknot gibi şeyler üzerinde vadesi geldiğinde aynı geri verilmez şartıyla verilen borca Karz-ı Hascn denir ki sosyal yardım aşmayı desteklediği için çok faydalı bir davranıştır. Vadesi geldiğinde her hangi bir fazlalık talep edilmesi durumunda faiz olur ve kesin surette haramdır.
Borç alan kimse, borcunu geri öderken hediye niteliğinde gönlünden kopan bir fazlalık verirse bunda bir sakınca olmaz. Hüküm bakımından helaldir.
Borçlanmayla ilgili olarak gündeme gelen faiz, çok büyük bir sosyal hastalıktır. Faiz, varolan bir değer üzerinden hiçbir emek sarfetmeksizin para kazanma esasına dayandığı için ekonomik canlılığı bitirdiği gibi sosyal yardımlaşma ruhunu da öldürür. Faizin mantığında bulunan, borç alan kimsenin bunun üzerinden para kazanması ise, genel geçer bir sonuç olmayıp aksi daha fazla görülen bir durumdur. Yani borçlanan bir çok kimse, şu veya bu şekilde borcunu zar zor ödeyebilmekte, hatta çoğu zaman rehin ve ipotek verdiği varlığından mahrum kalabilmektedir.

Ders

En güzeli ayağını yorganına göre uzatarak borç alma durumuna düşmemektir. Borç huzur ve rahatı kaçırdığı gibi hürriyeti kısıtlar. İnsanı doğru düşünemez hâle getirir ve yanlış adımlar atmasına, ailesi ve çevresine karşı kırıcı olmasına yol açar. Yine de mecbur kalınması hâlinde borcun ödenmesinde titiz davranmalı, borcunu ödeme imkânı olduğunda hemen geri ödemelidir. Siyer kaynaklarında gördüğümüz üzere Allah Resûlü'nün (sav) borca batmış bazı kimselerin cenaze namazlarını kılmadığı unutulmamalıdır.

Bâb: Kişi Malını Bir Müfliste Satılırken Görürse

252- Ahmed b. Yûnus bize anlatarak dedi ki: Züheyr bize Yahya b. Saîd'den, o Ebû Bekir b. Muhammed'den, o Ömer b. Abdülaziz'den, o Ebû Bekir b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki (Ya da Allah Resûlü'nü (sav) şöyle buyururken işittim, dedi): Her kim kendi malını iflas etmiş bir adamın veya insanın yanında görürse, onun üstünde diğerlerinden daha fazla hak sahibidir.[2]

Şerh

Züheyr" b. Muâviye el-Cu'fî'dir. Hadisin senedinde yer alan dört tabiî de kadılık görevinde bulunmuş zâtlardır.
Her kim kendi malını görürse" ifadesinden hareketle bir mal sahibinin o mal üzerinde öncelikli hak sahibi olabilmesi için, malın hiç değişmemiş bir hâlde aynısı olması şart koşulmuştur. Mal üzerinde bir değişme, örneğin eksilme veya niteliklerinden birinde farklılaşma olmuşsa bütün alacaklılar o mal üzerinde eşit derecede hak sahibi olurlar. bir adamın veya insanın yanında" ifadesinde, râviden kaynaklanan bir tereddüt söz konusudur. Hadisin farklı bir rivayetinden satıcının mal bedelinin bir kısmını iflas eden kişiden tahsil etmiş olması hâlinde alacaklıların mal üzerinde eşit hakka sahip olacakları hükmü çıkmaktadır."İflas etmiş" veya iflas ettiği açığa çıkmış biri.
onun üstünde diğerlerinden daha fazla hak sahibidir" ifadesinde geçen diğerlerinin kapsamına; borçlu, vâris herkes girer. Ulemânın cumhuru bu görüştedir. Sadece Hanefîler, hadisin usûle muhalif bir haber-i vâhid olmasından hareketle şöyle bir yorum getirmişlerdir: Bir mal, satın alındıktan sonra müşterinin mülkiyetine girer. Satıcının o malı geri alma hakkının oluşması, müşterinin mülkiyet hakkını ihlâli anlamına gelir. Bu yüzden onlar! hadiste

geçen malın niteliğinin satış konusu bir mal olmayıp emanet, borç veya buluntu hükmünde olduğu yorumunu yapmışlardır. Onlara göre eğer böyle olmasaydı iflas hukukuyla sınırlandırılmaz ve malın ilk sahibi öncelik hakkına sahip kılınamazdı.
Ulemâ müşterinin iflası ile ölümü arasında ayrım yapmış ve ölüm hâlinde kişinin zimmeti tamamen ortadana kalktığı için alacaklıların her hangi bir tahdit olmaksızın eşit olacakları hükmüne varmışlardır.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre bir mal, satın alındıktan sonra müşterinin mülkiyetine girer. Satıcının o malı geri alma hakkının oluşması, müşterinin mülkiyet hakkını ihlâli anlamına gelir. Bu yüzden ilgili hadiste geçen malın niteliğinin satış konusu bir mal olmayıp emanet, borç veya buluntu niteliğinde olduğu yorumunu yapmışlardır. Onlara göre eğer böyle olmasaydı iflas hukukuyla sınırlandırılmaz ve malın ilk sahibi öncelik hakkına sahip kılınamazdı. Buna göre Hanefîler, ticari mallar bakımından böyle bir Önceliği kabul etmemektedirler.

---

[1] Bkz. 243 no.luhadis-i şerif.

[2] Buhârî, istikrâz/2227; Müslim, musâkât/2913-2916; Tirmizî, buyû/1183; Nesâî, bu-yû/4597-4598; Ebû Dâvud, buyû/3054-3056; İbn Mâce, ahkâm/2349-2352; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6827, 7068, 7085, 7194, 8210, 8634, 8952, 8979, 9667, 9747, 9931, 10375; Mâlik, buyu/1184; Dârimî, buyû/2477.

KİTÂBU'L-HUSÛMÂT

DAVALAR BÖLÜMÜ

Bâb: Günah Ve Husumet Ehlinin Evlerden Çıkarılması

253- Muhammed b. Beşşâr bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Ebî Adî bize Şûbe'den, o Sa'd b. İbrahim'den, Muhammed b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Namaz kılmalarını emredeyim, namaz kılınsın da, sonra namazda bulunmayan adamların evlerini yakayını diye niyetlendim.[1]

Şerh

Sonra namazda bulunmayan adamların evlerini yakayım diye niyetlendim" ifadesi, daha önce cemaat ile namaz bölümünde de şerh edilmiştir. Burada maksat, namaz kılmayanlar bir yana masiyet ehlinin evlerinden çıkarılmalarının daha evlâ olduğunun beyanıdır.

Hüküm

İmam Buhârî bu hadis-i şerife bu bölümde yer vermekle, Müslümanlara karşı şüphe ve düşmanlık içinde olan kimselerin evlerinden atılmalarının caiz olduğununa îmâ ile işaret etmektedir. Şu var ki insanlara sırf inançlarından dolayı böyle bir muameleyi reva görmek yüce dinimizin esaslarıyla çelişmektedir. Ancak düşmanlık ve tuzak kurma gibi yakın tehdit içeren faaliyetlerinin görülmesi durumunda devlet yönetiminin böyle bir karar alma yetkisi olabilecektir.

Ders

İslamiyet, meşru dairede kalmak ve vatandaşlık hukukunun sınırlarına riâyet etmek şartıyla bütün inanç sahiplerine saygı duyar. İslam tarihine bakıldığında bunun örneklerini görmek mümkündür. Fakat belli bir topluluğun Müslümanlar aleyhinde komplolar peşinde olmaları, İslam toplumuna düşmanlık beslemeleri ve bu yönde yıkıcı faaliyet içinde bulunmaları durumunda bunların hoşgörülmeleri mümkün değildir. Peygamber Efendimizin yukarıdaki hadis-i bu bağlamda ele almak gerekir. Aksi hâlde o büyük insana haksızlık edilmiş

olacaktır.

---

[1] Buhârî, ezân/608 617, husûmât/2242, ahkâm/6683; Müslim, mesâcid/3040-1042; Tir-mizî, salât/201; Nesâî, imamet/ 839; Ebû Dâvud, salât/461-462; İbn Mâce, mesâcid/783; İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-müksirîn/7001, 7575, 7802, 7908, 8441, 8535, 9014, 9111, 9719, 9826, 10383, 10450, 10513; Mâlik, nidâ/266; Darimî, sa-lât/1243.

KÎTÂBU'L-MEZÂLİM VE'L-GASB

ZULÜM VE GASB BÖLÜMÜ

Bâb: Oda, Balkonlu Veya Balkonsuz Üst Kat

254- İbni Selâm bize anlatarak dedi ki: el-Füzârî bize Ahmed e:-Tavîl'den, o Enes'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hanımlarına bir ay yaklaşmayacağına dair yemin etti. Ayağı incinmişti. Kendisine mahsus bir çardakta oturdu. Ömer (ra) yanına varıp sordu: Hanımlarını boşadın mı ey Allah Resulü?
"Hayır, yalnız onlara bir yaklaşmamak üzere yemin ettim" buyurdu. Orada yirmi dokuz gün kaldıktan sonra indi ve hanımlarının yanına girdi.[1]

Şerh

"Allah Resulü (sav. hanımlarına bir ay yaklaşmayacağına dair yemin etti" ifadesiyle birlikte Allah Resûlü'nün (sav) onlardan ayrılarak yüksekçe bir odayı meşke: edindiği geçmektedir. İmam Buhârî, gerek Hz. Ömer'in (ra) "Ey Allah tedir. İmam Buhârî, gerek Hz. Ömer'in (ra) "Ey Ailah Resulü! Onları boşadın mı?" sorusu, gerekse yüksek bir odaya çekilerek onlardan uzaklaşması sebebiyle hadise bu bapta yer vermiştir. Burada Allah Resûlü'ne (sav) yönelik bir haksızlığın varlığı sorgulanmış olmaktadır.

Hüküm

Müslüman yöneticiler, halk tarafindan kendilerine ulaştırılan şikâyetleri dinleyip değerlendirmek zorundadırlar. Onlar kendileri, hatta aile fertleri aleyhinde bile olsa haksızlığı ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Onlara bu bağlamda yöneltilen soju ve şikayetlere genel olarak Mezâlim adı verilmiş ve bu görev, İslam adalet sisteminin en yüksek görevi olarak kabul edilmiştir.
Mezâlim alanına giren konulardan bazıları şunlardır:
1. Halka şiddet uygulayan, hak ve adaletten sapan yöneticilerle ilgili şikâyetler.
2.Vergi memurlarının ve diğer memurların halka karşı karşı baskı ve zulüm uygulamaları, haklarını gaspetmeleriyle ilgili şikâyetler.
3. Yönetimde bulunanların ve güçlü kimselerin gasp ettikleri mal ve haklarla ilgili şikâyetler.

Ders

Dünya tarihinde yönetenlerin yargılanmasını amaçlayan böyle bir kurumsal yapıya rastlamak mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında Mezâlim mahkemeleri, İslamiyetin insanlığa büyük bir katkısıdır. Avrupa ülkeleri yüzlerce yıl kilisenin sorgulanamaz uygulamaları altında ezildikten sonra ağır bedeller ödeyerek 'Kralın hakkını krala, Sezar'ın hakkını Sezar'a' verme esasına dayalı seküler bir devlet yönetimine ulaştıklarında dahi, Mezâlim mahkemeleri gibi bir kurumu uzuri süre tanımamışlardır.
Mezâlim mahkemeleri, bir anlamda günümüz anayasa mahkemeleri hükmünde olan ve bizzat yönetenlerin davranışlarını sorgulayan ve yargılayan kurumlar olmuştur. Doğuda ve batıda Tanrının gölgesi olarak görülen imparator ve kralların kurumsal olarak yargılanmaları bağlamında fazla örneğe rastlanmazken Müslümanlar daha ilk yıllardan itibaren böyle bir yargı gücünün varlığını tanımış ve zaman içerisinde onu kurumsallaştırmışlardır. Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en büyük ders de, dedelerimizin Batılıların iddia ettikleri gibi hukuk tanımaz barbarlar ve tiranlar olmadıkları, hukukun üstünlüğü noktasında kimi çağdaş toplumlarının bugün dahi ulaşamadıkları düzeyde bir hukuk bilincine sahip olduklarıdır.

Bâb: İçinde Şarap Bulunan Küpler Kırılır Mı?

255- İbrahim b. el-Münzir bize anlatarak dedi ki: Enes b. yâz bize Ubeydullah b. Ömer'den, o Abdurrahman b. el-Kâsım'dan, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Âişe (r.anhâ) bir sedir edinmişti. Üstünde resim bulunan bir örtü vardı. Ailah Resulü (sav) o örtüyü yırttı. Bunun üzerine Âişe (r.anhâ) kumaştan iki minder yaptı. Allah Resulü (sav) evde duran bu iki mindere de otururdu.[2]

Şerh

Üstünde resim bulunan bir örtü vardı. Allah Resulü (sav) o örtüyü yırttı" ifadesinden çıkan durum, Allah Resûlü'nün (sav) suret bulunan eve meleklerin girmeyecekleri veya başka bir sebeple bu kumaşı yırtmasıdır. Eşyada mübahlık esastır kuralı gereği, burada kumaşın her hangi bir günahlık boyutu bulunmamaktadır. Günah sayılan onun üzerine işlenen veya basılan hayvan

suretleridir. İmam Buhârî de muhtemelen bundan hareketle hadis-i şerife burada yer vererek aslen mubah olan küplerin, içinde şarap sakjanmış olması sebebiyle kırılmaları gerektiğini söylemek istemiştir. Şarap saklanmış küplerin kullanılması da bu mânâda mekruhtur.

---

[1] Buhârî, salât/365, ezân/648, 690-691, 763, cum'a/1047, savm/1778, mezâlim/229. nikâh/4802, , talâk/4880, eymân/ 6190; Müslim, salât/622; Tirmizî, salât/329; Nesai. imâmet/786, 823, tatbîk/1051; Ebû Dâvud, salât/509; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/866. 1228; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-müksirin/11623, 12815, 12598; Mâlik, nidâ/280. Dârimî, salât/1228, 1276.

[2] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, taharet/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, taharet/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 2372], 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, l2o, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040

KİTABU'L-ITK

AZAT ETME BÖLÜMÜ

Bâb: Velâ (Kölelik Bağı) Satışı Ve Hibesi

256- Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: Şube bize Abdullah b. Dî-nâr'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) azatlık bağının (velâ) satımını ve hibe edilmesini yasakladı. [1]

Şerh

"Velâ", bir fıkıh kavramı olarak efendisinin, azat ettiği köle ve cariyesi ile olan münasebeti ve onlar üzerindeki hakkı demektir.

Hüküm

Velâ hakkının köleyi azat edene ait olduğu bir çok hadis-i şerifte beyan edilmiştir. Burada ise, velâ hakkının satış veya hibe konusu olamayacağı vurgulanmaktadır.

Bâb: Her Kim Araplardan Bir Köleye Mâlik Olur Ve Hibe Ederse...

257- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Rebîa b. Abdirrahman'dan, o Muhammed b. Yahya'dan, o İbni Muhayrîz'dan şunu nakletti:
Ebû Saîd el-Hudrî'yi (ra) gördüm ve kendisine (bu hususu) sordum. Şunu anlattı:
Allah Resulü (sav) ile birlikte Mustalik oğullan seferine katılmış ve orada bir çok Arap köleyi esir almıştık. Kadınları arzuladık. Çünkü bekârlığımız iyice artmıştı. Azil yapmak istedik ve bunu Allah Resû-lü'ne (sav) sorduk. Buyurdu ki: Bunu yapmamanızla ilgili bir yükümlülüğünüz yoktur. Fakat (biliniz ki) Yüce Allah'ın varolup çıkmasını yazdığı her nefis mutlaka çıkacaktır.[2]

Şerh

Bir çok Arap köleyi esir almıştık" ifadesinden çıkan sadece başka milletlerin değil Arapların da esir alındığı ve köle olarak satıldığı veya istihdam edildiğidir.

Hüküm

Hadis-i şeriften daha önce azil konusuyla ilgili bir hüküm çıktığını ifade etmiştik. Burada ise Arapların da köle alınabileceği ve onlardan her mânâda istifade edilebileceği hükmü çıkmaktadır.

Ders

Allah Resûlü'nün (sav) hadislerinde kölelikle ilgili bilgilere bakarken bunun Amerika'da köleliğin 19. yüzyıla kadar yaşadığını ve yaşanan köleliğin asr-ı saadetteki kölelikle bir ilişkisi olmadığı bilinmelidir, islam'a göre kölelik, savaş hukukunun bir sonucu olarak doğmuş ve Cahiliye toplumunda yaygın bir kurumdur. Ancak yüce dinimiz, kölelikle mücadeleye büyük önem vermiş, hemen her suçta kefaret olarak köle azat etmeyi tavsiye etmiştir. Dinin bu emirleri sayesinde ilk dönemde köle sayısı giderek azalmışken, saltanat döneminin başlamasıyla birlikte kölelik yeniden canlanmış ve yüzyıllarca kurumsal olarak varlığını sürdürmüştür. Yine de Batı dünyasının kölelik anlayışı ile İslam hukukundaki kölelik arasında büyük farklılıklar söz konusudur. En basitinden, Müslüman bir köle, efendisiyle belli bir bedel karşılığında azatlığını satın alabilir. Bu, Batı tarzı kölelikte görülmeyen bir uygulamadır.

---

[1] Buhârî, ıtk/2350, ferâiz/6259; Müslim, ıtk/2770; Tirmizî, buyu/1157, velâ/2052; Nesâî, buyû/4578-4579; Ebû Dâvud, ferâiz/2530; İbn Mâce, ferâiz/2737; İbn Hanbel, mus-nedu'l-müksirîn/4332, 5239, 5586; Mâlik, ıtk/1278; Dârimî, buyû/2459.

[2] Bkz. 239 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'L-HİBE VE FAZLUHÂ

HİBE VE FAZİLETİ BÖLÜMÜ

Bâb: Her Kim Arkadaşlarından Bir Şeyi Hibe Etmelerini İsterse

258- Abdülaziz b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Ebû Hâzim'den, o Abdullah b. Ebî Katâde es-Selernî'den, o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:
Bir gün Allah Resûlü'nün (sav) ashabından bir topluluk ile Mekke yolu üzerindeki konak yerlerinden birinde oturuyordum. Allah Resulü (sav) de Önümüzde bulunuyordu. Topluluk ihrama girmiş, bense gir-memiştim. Yabani bir eşek gördüler. Ben pabucumu tamir etmekle meşguldüm. Hayvanı bana işaret etmemelerine rağmen, görmemi istiyorlardı. Onların dikkatle baktıkları yana bakınca yabani eşeği gördüm. Atıma atladığım gibi üzerine doğru sürdüm. Fakat kamçımla mızrağımı unutmuştum. "Bana kamçımla mızrağımı verin" dedim. "Hayır! Vallahi onu avlamana yardım etmeyiz" dediler. Sinirlenerek attan indim ve ikisini aldım. Atıma tekrar binerek eşeğe doğru mahmuzladmı. Onu mızrağımla vurup getirdim. Ölünce oturup etinden yemeye başladılar.
Bir süre sonra ihramlı hâlde av eti yemekten dolayı tereddüt ettiler. Yola çıktık ve bir budu yanıma aldım. Allah Rcsûlü'ne (sav) yetiştiğimizde kendisine bunun hükmünü sorduk. "Yanınızda ondan bir parça var mı?" buyurdu. "Evet" dedim ve butu O'na verdim. Allah Resulü (sav) bitirinceye kadar yedi. O da ihramhydı.
Zeyd b. Eşlem bunu Atâ b. Yesâr'dan, o Ebû Katâde'den (ra), o Allah Resûlü'nden (sav) rivayet etti.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerifin lafızları daha önce şerhedilmiş olduğu için tekrar etmiyoruz.

Hüküm

Hadis-i şerifin bu bapta yeralma nedeni, Ebû Katâde (ra) tarafından bahsi geçen yabani eşek etinin Allah Resulü (sav) ve beraberindeki sahabeye hibe edilmesidir. İslam hukukunda Önemli bir yeri olan hibeyle ilgili tarif ve
şartlan şöyle sıralayabiliriz:
Hibe, karşılıksız vermek, bağışlamak ve bağışlanmış şey anlamlarına gelir ve

kavram olarak her hangi bir karşılık beklenmeksizin vermek olarak tanımlanır. Hibenin meşruluğu Kitab, Sünnet ve icmâ delillerine dayanır. Hakkında açık ayetler bulunmamasına rağmen çıkarsama yoluyla bazı ayetlerden istidlalde bulunulmuştur.
Mecelle'nın 837. maddesinde; "Hibe, icap ve kabul ile akdolur ve teslim alma ile tamam olur" denilmiştir.

Hibenin Şartları.

1. Hibe edilen şeyin hibe sırasında mevcut olması. Hanefîler, Şâfıîler, Ahmed b. Hanbel ve Zahirîlere göre, hibe konusu olan şeyin, bağışlama sırasında, hibe edenin kendi mülkünde mevcut olması şarttır. Buna göre henüz var olmayan veya aslen başkasının mülkiyetinde bulunan şey hibe edilemez.
2. Bağışlanacak malın belirlenmiş olması gereklidir.
3. Hibe edenin akıl ve baliğ olması gereklidir. Buna göre ehliyetsiz kimselerin hibesi caiz olmaz.
4. Tarafların rızasının bulunması. Rızasız bir şekilde cebir ve zorlama ile yapılan hibe geçerli değildir.

Ders

Kişinin mülkiyetinde olan bir şeyi her hangi bir bedel talep etmeksizin vermesi, yüksek bir erdemdir. Bu anlamda hayır amaçlı vakıf ve derneklere hibe edilen (bağışlanan) para, akar vs. en güzel örnektir. Sosyal yardımlaşmanın araçlarından biri olan hibe, Müslümanlara hiç de yabancı olmayan bir kurum olup yüzyıllardır yaşayan bir geleneğe dayanmaktadır.

---

[1] Buhârî, hac/1692-1695, hibe/2382, cihâd/2642, 2698, megâzî/3834, et'ime/4986-49 8 7; Müslim, hac/2062-2066; Tirmizî, hac/776; Nesâî, menâsik/2775-2776; Ebû Dâvud, menâsik/1578; İbn Mâce, menâsik/3084; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21488, 21524, 21529, 21544, 21557, 21564, 21575; Mâlik, hac/684, 686; Dârimî, menâsik/1756-1757.

KİTABU'L-ŞEHÂDAT

ŞAHİTLİKLER BÖLÜMÜ

Bâb: Nesepler Ve Süt Emzirmeyle İlgili Şahitlik

259- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Abdullah b. Ebî Bekr'den, o Amre bn. Abdirrahman, o Allah Resûlü'nün hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) onun ortasındayken Hafsa'nm (r.anhâ) odasına girmek için izin isteyen bir adamın sesini işitti. (Âişe (r.anhâ) der ki:) "Ey Allah Resulü! Bir adam odanıza girmek için izin istiyor."
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Onu tanıyorum, Hafsa'mn (r.anhâ) süt amcası olan filan kişidir.
Âişe (r.anhâ) şöyle dedi: Peki benim süt amcam filan hayatta olup odama girmek için izin isteseydi? Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Elbette, doğumun mahrem kıldığını, emzirme de mahrem kılar.[1]

Şerh

Onu tanıyorum, Hafsa'mn (r.anhâ) süt amcası olan filan kişidir" ifadesi, Allah Resûlü'nün (sav) ilgili kişi lehindeki şahitliğidir.

Hüküm

Şahitlik: herhangi bir kimsenin, birinin başka bir şahısta olan hakkını kanıtlamak için, şahitlik lafızlarını kullanarak hakim huzurunda verdiği ha-berdir. "Filan kişinin, falan şahıstan şu kadar alacağı olduğuna şahadet ederim" demek gibi.
Bir insan şahit olarak gösterildiği zaman, şahitlikte bulunmaktan kaçınmamalı ve bildiğini doğru olarak, olduğu gibi söylemelidir. Ancak zina, içki içme gibi had cezası gerektiren hususlarda şahitlik yapan serbesttir. İsterse doğru söyler ve isterse suçlunun ayıbını örter. Bir Müslümanın kusurunu örtmek, daha iyi olarak kabul edilmiştir.
Şahitte aranan bazı şartlar vardır. Şahidin Müslüman, akıllı, ergen, hür, adalet sahibi (güvenilir), görme ve konuşma yeteneğine sahip olması ve başkasına zina iftirasından dolayı had cezasına çarptırılmamış bulunması gerekir. Bir de şahitlikte istenen lafızların kullanılması gerekir: "Bildiğim kadar, bence,

zannedersem..." gibi sözler, şahitlik için yeterli değildir.
Bir kişinin anne-babası, ninesi, dedesi, çocukları, torunları ve eşi lehine şahitliği kabul edilmez. Kişinin kendi ortağı lehine yaptığı şahitlikteki gibi, menfaatini ilgilendiren hususlardaki şahitliği de kabul edilmez. Aynı şekilde aralarında düşmanlık bulunan kişilerin duygusal davranmaları ihtimali olduğu için birbirleri aleyhindeki şahitlikleri geçerli olmaz.[2]

Ders

İslam hukukunun birçok kurumu bakımından ne derece çağlar üstü bir bir hukuk olduğunun en güzel kanıtlarından biri de şahitlik kurumudur. Tarihin sayılı hukuk doktrinleri arasında yer alan İslam hukuk sisteminin tekrar tekrar incelenerek günümüz meselelerine ışık tutacak temel prensiplerinden faydalanılması, en azından ecdadımızın bu sahada sarfettikleri gayretlere karşı bir vefakârlık örneği olacaktır.

Bâb: İftira Edenin, Hırsızın Ve Zina Edenin Şahitliği

260- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) muhsan olmayan bir kişiye zina ettiği için yüz değnek vurdurdu ve bir yıl uzaklaştırma cezası verdi.260

Şerh

Allah Resulü (sav) muhsan olmayan bir kişiye zina ettiği için yüz değnek vurdurdu ve bir yıl uzaklaştırma cezası verdi" ifadesinde Efendimizin bir bekarla ilgili had uygulamasına yer verilmektedir. Hadisin bu bapta yer alma sebebi, zina haddi uygulanan kimsenin de şahitliğine itibar edilmeyeceğidir.

Hüküm

İslam hukukunda şahitlikle ilgili temel prensiplerden biri de yüz kızartıcı suç işlemiş kimselerin şahitliklerinin kabul edilmemesidir ki bunlar bap başlığında sıralanan her türlü iftira, hırsızlık ve zina suçlarıdır. Bu suçlardan dolayı cezası kesinleşen kimselerin şahitliklerine itibar edilmez. Ancak Tahâvî, tevbesi kabul edilmiş hırsızın şahitliğinin kabul edileceği hususunda icmâ bulunduğunu

kaydetmiştir. Aynı şekilde içki içme suçundan dolayı had cezasına maruz kalmış kimsenin şahitliğinin kabul edileceği noktasında hemen bütün fakihler fikir birliği etmişlerdir. Bütün bunlara rağmen, tevbenin kabulü şartının nasıl tahakkuk edeceği ve bunun zorlukları unutulmamalıdır.

Ders

İslamın hukuk sistemine getirdiği ahlaken göz ardı edilemez prensiplerden biri de, şahitliğin kabulüyle ilgili kriterlerdir. Bu kriterlerden bazılarına daha önce işaret etmiştik. Burada ise, yolsuzluk ve bozulmanın had safhaya ulaştığı günümüz toplumları açısından çok önemli bir başka ölçütü görmekteyiz. Buna göre güncel ifadesiyle yüz kızartıcı suç işlemiş, örneğin hırsızlık, fuhuş, iftira gibi suçlara irtikap etmiş ve suçlan sübut bulmuş kimselerin şahitlikleri ancak tevbelerinin kesin surette kabul edilmesinden sonra kabul edilebilir. Çünkü bunlar, şahitte olması gereken dürüstlük ve şeref sıfatlarını bir şekilde zedelemiş kimselerdir.

Bâb: Yemin Ettirme Şekli

261- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Yemin edecek kişi, Allah üzerine yemin etsin, yahut sussun![3]

Şerh

Yemin edecek kişi, Allah üzerine yemin etsin, yahut sussun!" ifadesinde yeminle ilgili çok temel bir kural konulmaktadır. Bu kural yeminin yalnız Allah'ın Adı üzerine edilebileceğidir. Bunu dışındaki yeminlere itibar edilmez.

Hüküm

Yemin, akitlerde ve davalarda söz veya iddiayı pekiştirmek için başvurulan bir yoldur. Meşruluğu Kur'ân ve Sünnet ile sabittir.
Yemin çeşitleri
Yeminler esasen Allah adına edilenler ve Allah'tan başkası adına edilenler olmak üzere ikiye ayrılır.

Allah adına edilen yeminler:
Kasem suretiyle Allah adına yeminler "Allah" ya da "İzzet, celal, azamet" gibi zatî sıfatlarının basma "ba, va, ta" harflerinin birisini getirmek suretiyle "Vallahi, Billahi, Tallahi" şeklinde yapılır.
Hanefîlere göre, Nebi, Kur'ân, Kabe gibi Müslümanlarca kutsal sayılan varlıklar adına yemin edilmesi caiz değildir.
İmam Şafiî, İmam Mâlik ve imam Ahmed b. Hanbel'e göre Kur'ân, Kur'ân âyetleri ve Mushaf adına edilen yeminler geçerlidir. Bozulması halinde kefareti gerektirir.
Yeminin geçerli olması için Arapça olması şart değildir. Diğer dillerle de yemin edilebilir, jprneğin Türkçede kullanılan "yemin ederim, kasem ederim, and içerim" gibi sözler de yemin sayılır. 2. Allah'tan Başkaları Adına edilen Yeminler: Allah'tan başkaları adına edilen yeminler iki kısımdır: a- Aile büyükleri ve melekler vs. gibi Allah'tan başka varlıklar adına edilen yeminler: Bu şekilde yemin etmenin caiz olmadığını, Hz. Peygamber'in böyle yemin etmeyi yasakladığını üstteki hadiste görüyoruz.. Bu gibi sözlerle yemin etmek caiz olmadığına göre, buna 'yemin' demek de doğru değildir.
b- Bir şarta bağlanan yeminler: Bu yeminleri de iki kısımda ele almak mümkündür:
i. İbadet ve taat cinsinden bir şeye bağlananlar: Örneğin "şu işi yaparsam üç gün oruç tutayım" dense, bu bir bakıma yemindir. Bir başka açıdan da adaktır. Çünkü bir ibadeti yapmayı, şarta bağlamıştır. Bu tür ifadelerin adak olarak değerlendirilmesi daha uygundur.
ii. İbadet ve taate bağlanmayıp, talak veya köle azadına bağlanan yeminler: Bir kimse karısının boş olmasını veya kölesinin hür olmasını bir şartın gerçekleşmesine bağlarsa, talakla veya köle azadı ile yemin etmiş sayılır.
Böyle yeminlere şarta bağlı yemin denir. Bunların yemin olarak değerlendirilmesi, kişiyi bir fiili yapmaya teşvik veya yapmaktan caydırmasından dolayıdır.

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en önemli ders, prensip olarak Allah'tan başkası adına yemin etmemektir. Haddi zatında yemin konusunda çok titiz davranmak, ileri geri her meseleyi yeminle pekiştirmeye çalışmamak gerekir. Çünkü yemin, Allah'ın şahit tutulduğu çok ağır bir sözdür.[4]

[1] Buhârî, şahâdet/2452, farzu'I-hums/2874, nikâh/4709; Müslim, radâ/2615-2616; Tir-mizî, radâ/1066; Nesâî, nikâh/3248, 3250; Ebû Dâvud, nikâh/1759; İbn Mâce, nikâh/1927; İbn Hanbel, bakî musriediM-Ensâr/23041, 23109, 23235, 23294, 23570, 24283; Mâlik, radâ/1101-1103; Dârimî, nikâh/2148-2149.

[2] Buhârî, vekâlet/2147, şahâdet/2455, sulh/2498, şurût/2523, eymân/6143, hudûd/6326, 6329-6330, 6332, 6337, 6353, 6656, 6717-6718, 6736; Müslim, hudûd/3210; Tirmizî, hudûd/1353; Nesâî, âdâbu'l-kuzât/5315-5316; Ebû Dâvud, hudûd/3855; İbn Mâce, hudûd/2539; İbn Hanbel, musnedu'ş-§âmiyyîn/16423; Mâlik, hudûd/1293; Dârimı, hudûd/2214

[3] Buhârî, şahâdet/2482, men âkı b/3 549, edeb/5643, eymân/6155-6157, tevhîd/6852; Müslim, eymân/3104-3106; Tirmizî, 1453-1455; Nesâî, eymân/3706-3708; Ebû Dâvud, eymân/2828; İbn Mâce, kerrat/2085; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4294, 4320, 4365, 4438, 4473, 4669, 5120, 5205, 5336, 5477, 5799, 6006; Mâlik, nuzûr/909; Dârimî, nuzûr/2236.

[4] Buharı, vekâ!et/2147, şahâdet/2455, sulh/2498, şurût/2523, eymân/6143, hıudûd/6326, 6329-6330, 6332, 6337, 6353, 6656, 6717-6718, 6736; Müslim, hudûd/3210; Tirmizî, hudûd/1353; Nesâî, âdâbu'I-kuzât/5315-5316; Ebû Dâvud, hudûd/3855; İbn Mâce, hudûd/2539; İbn Hanbel, musnedu'ş-Şâmiyyîn/16423; Mâlik, hudûd/1293; Dârimî, hudûd/2214.

KİTÂBU'S-SULH

SULH BÖLÜMÜ

Bâb: Zulüm Üzere Sulh Olmak Reddedilmiştir

262- Âdem bize anlatarak dedi ki: Ebû Zi'b bize ez-Zührfden, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Ebû Hüreyre'den (ra) ve Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (ra) şunu nakletti:
Bir bedevi gelerek Allah Resûlü'ne (sav) şöyle dedi: Ey Allah Resulü! Aramızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm ver.
Bunun üzerine hasmı kalktı ve "Doğru söylüyor, aramızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver" dedikten sonra ekledi: Oğlum, bu kimsenin yanında işçiydi. Onun hammıyla zina etti. "Oğluna recm cezasının uygulanması gerekir" dediler. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun
bir de cariye fidye vermeyi teklif ettim. Sonra ilim ehline sordum. "Oğluna yüz değnek ve bir yıl uzaklaştırma cezası gerekir" dediler.
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Aranızda Allah'ın Kitabi'na göre hüküm vereceğim. Cariye ve koyun fidyesi sana iade edilecek. Oğluna yüz değnek vurulup bir yıl uzaklaştırma cezası verilecek. Sana gelince ey Üneys, o kadına git, eğer (suçunu) itiraf ederse (recmet). Allah Resû-lü'nün (sav) emri üzerine kadın recmedildi. 62

Şerh

Cariye ve koyun fidyesi sana iade edilecek" ifadesinde sulhun gayri meşru olması sebebiyle sulha konu şeylerin geri verilmesi gerektiği beyan edilmektedir.

Hüküm

Sulh, bir anlaşmazlığı gidermek üzere iki kişi veya taraf arasında yapılan anlaşmadır.
Anlaşmazlıkların sulh yoluyla giderilmesi menduptur. Hakim, tarafları sulha zorlayamazsa da buna teşvik eder. Fakat taraflardan birisinin haklı olduğu ortaya çıkarsa, hakimin hükmü uygulaması gerekir.
Sulh Kur'ân, Sünnet ve icmâ delillerine dayanır. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulur: "Eğer bir kadm kocasının uzaklaşmasından veya yüz çevirmesinden endişe ederse, o kadınla erkeğin aralarım sulh yoluyla bulmalarında bir sakınca

yoktur. Sulh daha hayırlıdır. İnsanın özünde kıskançlık duygusu vardır. Eğer iyi geçinir ve kötülükten sakınırsanız bu daha hayırlıdır." (Nisa, 128)
Allah Resulü (sav) de şöyle buyurmuştur: "Müslümanlar arasında haramı helal, helali haram kılmayan sulh akdi caizdir." (Tirmizi, Ahkâm, 17; Ebû Dâvud, Akzrye, 12)
Burada sulh olunan husus gayri meşru kabul edildiği için sulh amacıyla verilen cariye ve koyunların iade edilmesi emredilmiştir. Şu hâlde gayri meşru bir hüküm üzerinde sulh akdi düzenleneniz.

Ders

Sulh, insanlar arasındaki sorunların mümkünse mahkemelere arzedilmeden hakemler nezâretinde çözülmesini esas alan bir uygulamadır. Günümüzde Tahkim olarak bilinen sulh kurumları da bu amaçla çalışır ve tarafların aralarındaki sorunu mahkemeye götürmeden çözmelerini amaçlar. İslam hukuku görüldüğü gibi bu konuda da bir çok hukuk sisteminin önüne geçmiş durumdadır.

KİTÂBU'Ş-ŞURÛT

ŞARTLAR BÖLÜMÜ

Bâb: Kişi Aşılanmış Hurma Ağaçlarını Sattığında

263- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Her kim aşılanmış bir hurma (ağacı) satarsa, müşteri aksini şart koşmadıkça hurması satıcıya aittir.[1]

Şerh

"Müşteri aksini şart koşmadıkça" ifadesinde, alışverişte şart koşmanın her iki tarafın da hakkı olduğuna işaret edilmektedir.

Hüküm

Şart, sözlük anlamı itibarıyla yerineti getirilmesi gereken şey demektir. Fıkhû terim olarak ise, bir şeyin varlığı kendi varlığına bağlı olmakla birlikte onun aslından bir parça oluşturmayan iş veya niteliktir. Örneğin namaz kıla-bilmenin şartı abdestli olmaktır.
Şart ibadetlerde olduğu gibi, ticarî ve sosyal ilişkilerde de vazgeçilmez bir unsurdur. Sözleşmelerde tarafların şart koşma hakları Kur'ân, Sünnet ve icmâ ile sabit olmuştur. Şartlarla ilgili olarak temel ölçü, gayri meşru nitelik taşımamalarıdır. Nitekim Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: "Müslümanlar, kendi aralarında belirledikleri şartlara uymak zorundadırlar. Ancak helali haram, haramı helal yapan şart müstesnadır." (Buharı, İcâre, 14; Ebû Davud, İcâre 12; Tirmizî, Ahkâm, 17)
Alışveriş, kira, rehin, nikah ve daha bir çok özel ve tüzel sözleşme ve kontratta meşru olmak şartıyla bütün tarafların şart koşma hakları vardır.

Ders

İnsanların menfaatlerini koruyabilmeleri için yaptıkları işlemlerde şart koşmaları kadar normal bir tasarruf olamaz. İşte bu nedenledir ki Allah Resulü (sav) şartlarla ilgili genel kuralı koyduktan sonra mübahlığı esas saymıştır,

Bâb: Nikah Akdinde Caiz Olmayan Şartlar

264- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. Zürey' bize Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o Saîd'den, o Ebû Hüreyre'den şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Şehirli taşralının malını satmamah-dır, Müşteri kızıştırmayın, hiç kimse kardeşinin alışveriş fiyatının üzerine çıkarak (pazarlık bozmasın), kardeşinin dünürcülüğü üzerine dünürlük göndermesin. Kadın ^la kabını ters çevirip boşaltmak için kz kardeşinin boşanmasını istemesin.[2]

Şerh

Kadın, kız kardeşinin boşanmasını isteyemez" ifadesi, üstte belirtilen türden gayri meşru şartlara bir örnektir.

Hüküm

Şartın sıhhatli ve meşru kabul edilebilmesi için temel prensiplere uygun olması gerekir. Burada evlenmek için koşulan şartta, başka bir kişiye zarar vermek, onun yuvasını yıkmak söz konusudur. Zarar vermeme prensibinden hareketle bu şartın gayri meşru olduğunu söyleyebiliriz.

Ders

Müslümanlar, yaptıkları işlerde ve attıkları adımlarda din kardeşlerine zarar vermekten, onları rencide ederek yararlarına halel getirmekten sakınmalıdırlar. Allah Resulü (sav) bu hadis-i şerifinde, bu tür davranışı açık bir şekilde reddetmekte ve bunun Müslüman bir hanıma yakışmadığını belirtmektedir. Müslüman bir kadın, kendi saadetini başka bir din kardeşinin yuvasının enkazı üzerine inşa edemez. Bu, hem dinen, hem ahlaken, hem de aklen gayri insanî bir davranıştır. Dolayısıyla böyle bir şart asla meşru kabul edilmez.

Bâb: Had Cezalarında Caiz Olmayan Şartlar

265- Kuteybe b. feaîd bize anlatarak dedi ki: Leys bize İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b .Abdillah'tan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Çöl halkından bir adam Allah Resûlü'ne (sav) geldi ve "Ey Allah Resulü! Allah

aşkına benim için yalnız Allah'ın Kitabı'na göre hüküm vermeni istiyorum" dedi. Diğer davacı ise ondan daha anlayışlı idi: "Evet aramızda Allah'ın Kitabı'yia hüküm ver, bana da izin ver" dedi. Allah Resulü (sav) "Söyle bakalım" buyurdu.
Adam anlattı: Benim oğlum, bu adamın yanında işçi idi. Derken bunun hanımı ile zina etti. O sırada oğluma recm cezası uygulanması gerektiği bana bildirildi. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim. Arkasından ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da bana "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası, bu kişinin hanımına da recm cezası" gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canımı elimde tutan Allah'a andolsun ki. Aranızda Allah'ın Kitabı'yia hüküm veriyorum. Cariye ve koyun fidyesi sana geri verilecek. Oğluna da yüz değnek ile bir yıl sürgün cezası vardır. Ey Üneys! O kadına git, eğer suçunu itiraf ederse recm cezasını uygula. (Râvi dedi ki:) O, kadının yanına gitti. Kadın suçunu itiraf edince Allah Resulü (sav) emir verdi ve recmedildi.[3]

Şerh

Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim" ifadesinde başkta bir gayri meşru şarta işaret edilmektedir. Burada had cezası uygulanmayarak maddi bir bedel karşılığında sulh olma söz konusudur ki bu İslam hukukuna uygun bir davranış değildir.

Hüküm

Şartların geçerli olabilmesi için helali haram, haramı helal kılacak nitelikte olmaması gerektiği daha önce beyan edilmişti. Buna göre fuhuş suçu işleyen bir bekara uygulanacak had cezası malûm iken bir fidye karşılığında sulh olmak bir haramı helal saymak olduğundan merdut bir davranıştır. Allah Resulü (sav) de bunu beyan ederek söz konusu fidye bedelinin zulmen alınmış olduğuna ve geri verilmesi gerektiğine hükmetmiştir.

Bâb: Boşamayla İlgili Şartlar

266- Muhammed b. Ar'ara bize anlatarak dedi ki: Şube bize Adiyy b. Sâbit'ten, o Ebû Hâzim'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) -kervan pazara inmeden- ürün almayı, muhacirin bedevi

adına mal satın almasını, kadının -nikahlanmak İçin- başka bir kızkardeşinin boşanmasını şart koşmasını, kişinin din kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık etmesini yasakladı. Yine O, müşteri kızıştırmayı ve -hayvanın sütlü görünmesi için- sütünün memede bırakılmasını da yasakladı.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama, 264 no.lu hadiste geçtiğinden tekrarına gerek görmüyoruz. Or|ıda nikah için böyle bir şart koşulamayacağı beyan edilirken, burada aynı hadis bağlamında boşama için böyle bir şart koşulmasının helal olmadığı bildirilmektedir. .

---

[1] Bkz. 234 no.lu hadis-i şerif.

[2] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif.

[3] Bkz. 262 no.Iu hadis-i şerif.

[4] Buhâri, buyû/1996, 2004, 2006-2007, 2015, 2017, şurût//2522> 2575, nikâh/4755, kader/6111; Müslim,zekât/1789, nikâh/2532-2535, buyû/2788-2791; Tirmizî, nikâh/1053, talâk/1111, buyû/1142, 1172-1173, 1225; Nesâî, nikâh/3187-3190, buyû/4411-4413, 4415, 4420, 4426, 4430-4431; Ebû Dâvud, nikâh/1781, buyû/2980-2981, 2986-2988; İbn Mâce, nikâh/1857, ticârât/2163, 2165-2166, 2169, 2230; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6950, 7004, 7011, 7976, 7144, 7211, 7373, 7753, 7863, 8363, 8365, 8579, 8644-8645, 8757, 8854, 8898, 8942, 8959, 9028, 9153, 9192, 9520, 9547, 9572, 9581, 9623, 9678, 9828, 9845, 9876, 9887, 9925, 9953, 9971, 10111, 10181, 10197, 10237, 10271, 10294, 10377, 10434; Mâlik, nikâh/964; Dârimî, nikâh/2080, buyû/2440, 2453

KİTÂBU'L-CİHÂD VE'S-SİYER

CİHAD VE SİYER BÖLÜMÜ

Bâb: Erkekler Ve Kadınlar İçin Cihad Ve Şehitlik Duası

267- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İshâk b. Abdillah'tan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) Ümmü Haram bn. Milhân'ın yanına gider, o da kendisine yemek ikram ederdi. Ümmü Haram, Ubâde b. es-Sâmit'in nikahı altındaydı. Allah Resulü (sav) yine onun evine gitti ve o, Allah Resûlü'ne (sav) yemek hazırladı, sonra saçlarını ayıkladı. Allah Resulü (sav) uyudu ve bir süre sonra gülerek uyandı.
(Ümmü Haram der ki:) Ey Allah Resulü! Neye güldünüz? diye sorduğumuda şöyle buyurdu: Ümmetimden bazıları Allah yolunda cihat ediyor hâlde, deniz seferine çıkmış, tahtlara kurulmuş sultanlar gibi (yahut) tahtlar üzerindeki sultanlar misâli bana gösterildi.
(İshâk burada tereddüt etti.) -Ümmü Haram-: Bunun üzerine "Ey Allah Resulü! Allah'a dua edin, beni de onlar arasında kılsın" dedim. Allah Resulü (sav) $ua etti. Sonra başını tekrar koydu (uyudu) ve bir süre sonra yine gülerek uyandı, "Ey Allah Resulü! Neye güldünüz?" Buyurdu ki: Ümmetimden bazıları bana Allah yolunda cihat ediyor hâlde gösterildiler. İlkinde söylediklerini tekrar etti.
(Ümmü Haram:) "Ey Allah Resulü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua edin" dedi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sen ilklerden olacaksın.
Nitekim Ümmü Haram (r.anhâ) Muaviye b. Ebî Süfyâıı devrinde deniz seferine katıldı. Denizden çıktıktan sonra bineğinden düşerek şehit oldu.[1]

Şerh

Ey Allah Resulü i Beni de onlardan kılması için Allah'a dua edin" dedi. O da onun için dua etti" ifadesi, daha önce gördüğümüz Ümmü Haram kıssasında bab başlığıyla ilgili olarak erkek ve kadınlar için cihad ve şehâdet duası isteği bağlamında
geçmektedir. Ummü Haram (r.anhâ) Enes b. Mâlik'in (ra) teyzesidir. Ümmü Haram (r.anhâ) Enes b. Mâlik'in (ra) teyzesidir.

Hüküm

Hadis-i şerife göre büyüklerden cihad ve şehâdet için dua etmelerinin istenmesi sünnet olmaktadır. Burada hanımlar için zikredilen bu dilek, erkekler için daha evlâ olarak geçerlidir. Bu dilekte Allah yolunda cihat etme ve onun en büyük semeresi olan şehâdetin niyaz edilmesi söz konusudur.

Ders

Allah yolunda cihad, bir Müslümanın dünya hayatında Rabbine sunabileceği en büyük kulluk ve şükran ifadesidir. Çünkü bunda, malın ve canın O'nun yoluna serilmesi söz konusudur. Cihadın bir çok şeklinden söz edilse de hadis-i şerifte geçen şekli, bildiğimiz anlamda gerçek cihaddır. Bunun dışında, ilim, tebliğ, davet, dinî hizmet gibi görevlerde bulunmak da özveri isteyen büyük işlerdir. Fakat bunları dinimizde tarif edildiği şekliyle cihad olarak kabul etmek bir yorum işidir.

Bâb: Allah Yolunda Savaşarak Ölenin Fazileti

268- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Yahya'dan, o Muhammed b. Yahya'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra), o teyzesi Ümmü Haram bn. Milhân'dan (r.anhâ) şunu nakletti:
Bir gün Allah Resulü (sav) yakınımda uykuya daldı. Tebessüm ederek uyandı. "Ey Allah Resulü! Neye güldünüz?" diye sordum. Buyurdu İd: Ümmetimden bazı insanların, tahtlanna kurulmuş sultanlar misâli şu yeşil denizde sefere çıktıkları bana gösterildi.
(Ümmü Haram:) "Ey Allah Resulü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua edin" dedi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sen ilklerdensin.
Nitekim Ümmü Haram (r.anhâ) kocası Ubâde b. es-Sâmit (ra) ile Müslümanların ilk deniz seferine Muâviye(nin Şam emirliği) zamanında katıldı. Gazadan döndükten sonra Şam'da konakladılar. Bineceği hayvan kendisine yaklaştınldığı sırada hayvan ona tepti ve ruhunu teslim etti.[2]

Şerh

Buyurdu ki: Ümmetimden bazı insanların, tahtlarına kurulmuş sultanlar misâli şu yeşil denizde sefere çıktıkları bana gösterildi" ifadesi, cihada katılanların ne muhteşem bir manzara arzettiklerini göstermesi açısından çok etkileyici bir cümledir.

Hüküm

Şehitlerin yüksek makamları herkesçe bilinir. Onlar, Kur'ân'ın ifadesiyle Ölümsüzlüğü tatmış, Rableri katında rızıklanan imrenilecek kimselerdir. Onlar, sıddıklarla birlikte yer alacak ve çok yüksek bir makamda ağırlanacaklardir.

Ders

Şehâdet şerbetini yudumlayacak şanslı kimselerden olmayı istemek, elbette ahiret inancı çok sağlam olan müminlere nasip olacak bir dilektir. Bu evsafta olamasa da her Müslümamn ömründe en az bir kez bu dileği kalbinden geçirmesi, Rabbine bunun için niyazda bulunması gerekir.

Bâb: At Ve Eşeğin İsmi

269- Muhammed b. Ebî Bekr bize anlatarak dedi ki: Fudayl b. Süleyman bize Ebû Hâzim'den, o Abdullah b. Ebî Katâde'den, o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:
Ebü Katâde Allah Resulü (sav) ile birlikte yola çıkmıştı. O, bazı arkadaşlarıyla birlikte biraz geriden geliyordu. Onlar ihramh, Ebû Katâde ihramsızdı. Diğerleri ondan önce yabani bir eşek gördüler. Hayvanı gördüklerinde Ebû Katâde'nin görmesi için onunla ilgilenmediler. Sonunda Ebû Katâde onu gördü ve hemen Cerâde adlı atına atladı. Arkadaşlarından kamçısını vermelerini istedi. Ama onlar onu vermekten imtina ettiler. Bunun üzerine kendisi aldı ve yabani eşeğe saldırarak onu öldürdü. Sonra o ve arkadaşları (etten) yediler. Fakat sonra pişman oldular. Allah Resûlü'ne (sav) eriştiklerinde (ve olayı anlattıklarında) "Yanınızda ondan bir parça var mı?" diye sordu. Ebû Katâde "Bir budu var" deyince Allah Resulü (sav) onu aldı ve yedi.[3]

Şerh

Sonunda Ebû Katâde onu gördü ve hemen Cerâde adlı atına atladı" ifadesinde Ebû Katâde'nin (ra) atının adı zikredilmektedir.

Hüküm

İnsan hayatında anlamlı işler ifa eden at, eşek ve develere isimler verilmesi Allah Resûlü'nün (sav) sünnetinde gördüğümüz bir uygulamadır.

Ders

Hayvanların da biz insanlar gibi bir ümmet olduğunu unutmamalıyız. Onlar da Allah'ın hükmüne râm olmuş kullandır ve kendilerin ebiçilen görevleri yerine getirerek yeryüzünün halifesi olan insanoğluna hizmet ederler. Bu açıdan bakıldığında hac yolculuğu, cihad ve benzeri zikre değer olaylarda bulunan hayvanların da isimleriyle bilinmeleri, hatıralarının yaşatılması bakımından güzel bir kadirşinaslık örneği olacaktır. Bu meyanda Allah Re-sûlü'nü (sav) Mekke'den Medine'ye taşıyan Kusvâ adlı devesi de unutulmaz kahramanlardandır.

Bâb: Kadının Deniz Savaşına Katılması

270- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Muâviye b. Amr bize Ebû İshâk el-Fezârî'den, oabdullah b. Abdirrahman el-Ensârî'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Binti Milhân'm evine gitti. Orada biraz uzandı ve gülerek uyandı. Binti Milhân sordu: Niçin güldünüz ey Allah Resulü?
Buyurdu ki: Ümmetimden Allah yolunda savaşan bir takım kimselerin yeşil denizde sefere çıktıklarını gördüm. Hâlleri tahtları üzerinde kurulu sultanlara benziyordu.
Binti Milhân dedi ki: Ey Allah Resulü! Dua edin, Allah beni de onlardan kılsın.
Allah Resulü (sav) "Allahım! Onu da onlardan kıl" diye dua etti. Sonra tekrar uzandı ve yine gülerek uyandı. Aralarında aynı konuşma geçti. Bu defa Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Sen ilklerdensin. Sonunculardan olmayacaksın.
Enes (ra) anlatır: Binti Milhân Ubâde b. es-Sâmit ile evlendi ve Binti Karaza ile birlikte deniz seferine çıktı. Karaya çıkıp yola düzüldükleri sırada bindiği hayvan onu savurdu. Yere düşerek vefat etti.[4]

Şerh

ve Binti Karaza ile birlikte deniz seferine çıktı" ifadesinde Ürnmü Haram'in (r.anhâ) adı geçen Kıbrıs Seferine yalnız değil Binti Karaza ile birlikte çıktığını görmekteyiz.

Hüküm

Allah Resûlü'nün (sav) duasından da anlaşılacağı üzere, kadınlar da erkeklerle birlikte deniz seferlerine katılabilirler. Bunda şer'î bakımdan bir mahzur bulunmamakladır. Bu sefere kocası Ubâde (ra) ile birlikte katıldığı da bilinmektedir.

Ders

Sonraki dönemlerin aksine İslam'ın ilk devrinde kadını sosyal hayatın her alanında görmekteyiz. Sabah namazına katılan, mescitte hatibe soru sorabilen, çarşı pazarda yerini alan hanımların yanı sıra, Hz. Aişe (r.anhâ) gibi güncel deyimiyle öğretici hanımlar, hatta Ürnmü Haram gibi savaşa katılan hanımlar görmekteyiz. Bu ve benzeri örnekler, kadının ilk İslam toplumunda aktif olarak görev aldığını kanıtlamaktadır. Ancak zamanla değişen şartlara bağlı olarak kadın da şark geleneklerine kurban edilerek sosyal hayattan dışlanmış, bir anlamda evlere hapsedilmiştir. Kadına toplumda yeni bir görev verme eşiğinde olanlar, bunun usul ve prensipleriyle ilgili olarak asrı saadetten hayli faydalanacaklardır.

Bâb: Savaşta Hizmetin Fazileti

271- Abdülaziz b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Muttalib b. Hantab'ın azatlısı Amr b. Ebî Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ile birlikte Hayber seferine çıktım. O'na hizmet ediyordum. Dönüş yolunda Allah Resulü (sav) Uhud dağını görerek şöyle buyurdu: İşte bu Uhud dağıdır. O, bizi sever biz de onu severiz. Ardından şöyle dua etti: Allahım! Medine'nin İki yakası arasını İbrahim'in (as) Mekke'yi harem kılması gibi harem kılıyorum. Allahım! Bizim sâ'ımıza ve müddümüze bereket ver.[5]

Şerh

Allah Resulü (sav) ile birlikte Hayber seferine çıktım. O'na hizmet ediyordum" ifadesinden anlaşılan gençler ve kadınların savaşta geri hizmetlerde bulunabilecekleridir. Henüz ergenlik çağının eşiğinde bulunan Enes'in (ra) durumu bunun açık bir örneğidir.

Hüküm

Gerek savaş amacıyla çıkılan seferlerde, gerekse başka amaçlarla çıkılan yolculuklarda yardımp bulundurulması Allah Resûlü'nün (sav) sünnetin-dendir. Savaş için götürülen yardımcılar, eğer savaşma çağında değillerse cepheye sürüimeyip geride bırakılırlar. Aynı durum zaruret olmadıkça kadınlar için de geçerlidir. Ancak Uhud savaşında yaşandığı gibi Hz. Nesîbe (r.anhâ) çok büyük yararlılıklar göstererek Allah Resûlü'ne (sav) siper olmuştur.

Bâb: Hizmet İçin Gençle Sefere Çıkan Kimse

272- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Yakup bize Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Ebû Talha'ya şöyle buyurdu: Hayber seferine çıkıncaya kadar hizmetimi görebilecek bir gence bakıver.
O'nun bu arzusu üzerine Ebû Talha beni terkisine alarak sefere çıktı, ergenlik çağının arifesinde bir gençtim. Allah Resulü (sav) mola verdiği zaman hizmetinde bulunuyordum. O'nun sık sık şöyle dua ettiğini duyuyordum:
"Allâhümme eüzü bike mine'l-hemmi ve hazeni ve'1-aczi ve'I-keseli ve'1-buhli ve'1-cubni ve daFad-deyni ve ğalebete'r-ricâli {=Allahım! Tasa, hüzün, çaresizlik, tembellik, cimrilik, korkaklık, borca batma ve insanların tasallutundan Sana sığınırım)".
Sonra Hayber'e vardık. Yüce Allah kalenin fethini müyesser kılınca kendisine Safiyye bn. Huyey bn. Ahtab'ın güzelliğinden sözedildi. Kocası öldürülmüştü. Bir gelin namzedi olmuştu. Allah Resulü (sav) onu kendine seçti. Onunla birlikte yola çıktı. Seddu's-Sahbâ denen yere vardığımızda Allah Resûlü'ne (sav) helal oldu ve onunla gerdeğe girdi. Sonra küçük bir deri kapta hays yemeği yaptı. Allah Resulü (sav) sonra Şöyle buyurdu: Çevrendekilere (yemek) için seslen.
Bu Allah Resûlü'nün (sav) Safıyye (r.anhâ) için verdiği düğün yemeği olmuştu. Sonra Medine'ye doğru yola çıktık. (Râvi dedi ki:) Bilâhare onu Allah Resûlü'nün (sav) arkasında abasıyla örtmüş olarak gördük. Allah Resulü (sav) devesinin yanında diz çöküyor, Safiyye (r.anhâ) deveye binebilmek için dizine basıyordu.
İlerlemeye devam ettik. Medine yakınlarına vardığımızda Uhud dağına baktı ve şöyle dedi: Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz.
Ardından Medine'ye doğru bakarak şöyle dedi: Allahım! Medine'nin iki yakası arasım İbrahim'in Mekke'yi haram kılması gibi haram kılıyorum. Allahım! Onların müddlerini ve sâ'lerini bereketli kıl.[6]

Şerh

Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz, buyurdu" ifadesinden çıkan mânâ, cansız varlıkların da sevgi besleyebilecekleri yönündedir. Buna benzer bir ifade Kur'ân'da "Köye sor.." şeklinde geçmektedir ki köy de cansız bir varlıktır.

Hüküm

Bir önceki hadis-i şerif ile aynı hükme tâbidir.

Bâb: Deniz Seferi

273- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Yahya'dan, o Muhammed b. Yahya'dan, o Mâlik b. Enes'ten (ra) şunu nakletti:
Ümmü Haram (r.anhâ) bana şunu anlattı: Allah Resulü (sav) bir gün onun evinde öğle uykusuna yatmış, bir müddet sonra gülerek uyanmıştı.
(Ümmü Haram) sordu: Ey Allah Resulü! Sizi güldüren nedir? O şöyle buyurdu: Ümmetimden bir topluluğun işine hayran kaldım. Tahtlar üzerine kurulmuş sultanlar misali deniz seferine çıkıyorlardı.
Ümmü Haram, "Ey Allah Resulü! Allah'a dua edin, beni de onlardan kılsın" dedi. Allah Resulü (sav) "Sen onlardansın" buyurduktan sonra tekrar uykuya daldı. Bir süre sonra yine gülerek uyandı. İlkinde söylediğini iki veya üç kez tekrar etti. "Ey Allah Resulü! Allah'a dua edin, beni de onlardan kılsın" dedi. "Sen ilklerden olacaksın" buyurdu.
Bilâhare übâde b. es-Sâmit (ra) ile evlendi. Ubâde onunla birlikte (deniz) seferine çıktı. Dönüşte Ümmü Haram binmek için bir bineğe yaklaştı. Hayvanın üstünden düştü ve boynu kırılarak vefat etti.[7]

Şerh

Yahya" b. Saîd el-Ensâri'dir.

Hüküm

İslam savaş hukukunda kara seferi olduğu gibi deniz seferi de Allah yolunda cihadın bir parçasıdır. Kara seferine göre daha sıkıntılı olduğu için Allah Resulü (sav) tarafından müteaddit yerlerde övülmüştür.

Ders

İlk Müslümanlar i'lâ-i kelimetullah uğrunda kâh davet ve tebliğ, kâh cihad için kara ve deniz seferlerine çıkmaktan hiçbir zaman geri durmamış, deyim yerindeyse hayatlarını buna adamışlardır. Bu eşsiz gayretleri sayesinde İslamiyet çok kısa bir sürede eski dünyanın dört bir yanında hükümrân olmuş, küçük bir topluluk dünya çapında gayeleri olan büyük bir güce dönüşmüştür. O günün kıt imkânları göz önüne alındığında bu yapılanların ne büyük işler olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Bâb: Mızraklar Hakkında Söylenenler

274- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, o Ebû Katâde el-Ensârî'nin azatlısı Nâfı'den, o Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti: Kendisi Allah Resulü (sav) ile beraber yola çıkmıştı. Mekke yolunun belli bir yerine vardıklarında Ebû Katâde arkadaşlarıyla birlikte biraz geride kaldı. Onlar ihramlı, kendisi ihramsız idi. Yabani bir eşek gördü. Hemen atına kuruldu ve arkadaşlarından kamçısını vermelerini istedi. İmtina ettiler. Mızrağını istedi, yine imtina ettiler. Bunun üzerine inip kendisi aldı ve atını eşeğin üzerine doğru sürdü. Onu öldürdü. Allah Resûlü'nün (sav) ashabından bazıları hayvanın etinden yerken bazıları yemediler. Allah Resûlü'nün (sav) yanına vardıklarında bunun hükmünü sordular. "O, Yüce Allah'ın size yedirdiği bir yemektir" buyurdu.[8]

Şerh

Mızrağını istedi, yine imtina ettiler" ifadesinden, diğer sahabîler ihramlı oldukları için, Ebû Katâde'ye (ra) hiçbir surette yardım etmedikleri anlaşılmaktadır.

Hüküm

Hadis-i şerifi daha önce 197 no ile geçtiği yerde şerhetmiştik. İmam Buhârî, savaş ve avlanma aracı olarak mızraktan bahsedildiği için hadise bu bapta da yer vermiştir.

Bâb: Sefer Ve Savaşta Cüppe Giymek

275- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Abdülvâhid bize el-A'meş'ten, o

Ebu'd-Duhâ Müslim'den, o Mesrûk'tan, o Muğîre b. Şûbe'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) tuvaleti için uzaklaştı, sonra dönüp geldi. Onu suyla karşıladım. Abdest aldı. Üstünde Şam işi bir cüppe vardı. Ağzına su verdi, burnuna su çekti ve yüzünü yıkadı. Ellerini cüppenin yenlerinden çıkarmaya çalıştı, ama çok dardılar. Bunun üzerine alttan çıkardı ve ellerini de yıkadı. Sonra başını ve mestlerini meshettı.[9]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 5 ve 39 no.lu hadislerin altında şerhedümiştir. Burada zikredilme sebebi ise yolculuk ve savaş için çıkılan seferlerde Şam işi cüppenin giyildiğinin bildirilmesidir.

Bâb: Romalılarla Savaş Hakkında Söylenenler

276- İshâk b. Yezîd ed-Dımeşkî bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Hamza bize Sevr b. Yezîd'den, o Hâlid b. Ma'dân'dan, o Umeyr b. el~Esved el-Anesî'den (ra) şunu nakletti:
Ubâde b. es-Sâmit (ra) gelip Hıms meydanına konmuştu. Kendine ait bir çadırı vardı ve Ümmü Haram (r.anhâ) da yanındaydı. Umeyr der ki: Ümmü Haram (r.anhâ) bize şunu anlattı: Allah ResûhVnü (sav) şöyle buyururken dinledim: Ümmetimden deniz gazasına çıkacak ilk orduya (cennet) farz olmuştur. (Ümmü Haram:) "Ey Allah Resulü! Ben de onların arasında mıyım?" dedi. Buyurdu ki: "Sen de aralarındasm." Sonra şöyle buyurdu: Ümmetimden Kayser'in şehrini fethe çıkacak ordunun bütün neferlerinin de geçmiş günahları bağışlanmıştır. (Ümmü Haram:) "Ey Allah Resulü! Ben de onların arasında olacak mıyım?" dedi. "Hayır" buyurdu.[10]

Şerh

Hadisi rivayet eden Umeyr b. el-Esved el-Anesî (ra), Şam'ın yerlilerinden zühd ve ibâdete düşkünlüğüyle tanınan bir pîr-i fânî idi. Adı Amr olup lakabı Umeyr idi. Hz. Ömer (ra) ondan övgüyle sözederdi. Muaviye'nin hilâfeti döneminde vefat ettiği bilinmekte olup Buhârî'de bu hadisi dışında başka rivayeti bulunmamaktadır.
"Sonra şöyle buyurdu: Ümmetimden Kayser'in şehrini fethe çıkacak ordunun bütün neferlerinin de geçmiş günahları bağışlanmıştır"

ifadesinde Müslümanların ergeç İstanbul'un fethine talip olacakları haber verilmekte ve bu sefere katılacak mücahitlerin günahlarının bağışlanacağı bildjfâfayısirteıdûıi Roma İmparatorunun payitahtı olan İstanbul şehrine ilk sefer Yezid b. Muaviye döneminde düzenlenmiştir. Büyük sahabî Ebû Eyyub el-Ensârî (ra) bu sefere katılarak İstanbul'a gelen ve surların dışında şehit düşen mücâhitlerdendir.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) İnsanlara Çağrısı

277- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Muaviye b. Amr bize Ebû İshâk'tan, o Humeyd'den, o Enes b. Mâîik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir kavimle savaşacağı zaman sabah olmadan savaşmazdı. Eğer ezan sesi işitirse durur, eğer işitmezse sabah ile onlara hücum ederdi. Hayber'e gece vakti varmıştık.[11]

Şerh

"Eğer ezan sesi işitirse durur, eğer işitmezse sabah ile onlara hücum ederdi" ifadesinde Allah Resulü'nün (sav) bir beldeye ansızın saldırmayıp sabahı beklediği ve ezan sesini duyması hâlinde saldırıdan geri durduğu beyan edilmektedir.

Hüküm

îslam hukukuna göre, bir beldeye saldırmanın meşru olabilmesi için onlara davetin ulaşmış olması ve onların bunu reddederek anlaşmaya yanaşmamaları, yahut daha önce yaptıkları anlaşmayı tek yanlı olarak bozmuş olmaları gerekir. Allah Resulü (sav) sabah ezanını bir beldenin dinî kimliğinin ölçüsü olarak görür, ona göre hareket ederdi.

Ders

İslam, kendisine bağlananlar ve anlaşmalı bağlaşıkları için merhamet ve hoşgörüyü öne çıkarırken, düşmanca tavırlar sergileyenlere karşı daima ölçülü sertliği benimsemiştir. Bunu bizzat Allah Resûlü'nün (sav) döneminde görmek mümkündür. Dolayısıyla günümüzde tek yanlı olarak söylendiği Islamiyetin barış ve hoşgörü dini olduğunu söyleyip kuvvet ve kılıç boyutunu örtmeye çalışanlar, bunun yanlışlığım er geç göreceklerdir. Evet İslamiyet barış ve

hoşgörüyü benimser, fakat yeri geldiğinde çok sert tedbirlerin alınmasını da teşvik eder. Müslümanlara sürekli ihanet eden Medine Yahudilerinin başlarına gelenler bunun en açık delilidir.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) İnsanlara Çağrısı

278- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak Mâlik'ten, o Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) nakledererek dedi ki:

Allah Resulü (sav) Hayber gazası için sefere çıktı ve oraya geceleyin ulaştı. O, bir kavme gece vakti vardığında sabah olmadan hücuma geçmezdi. Sabah olunca Yahudiler kazmaları ve kürekleriyle çıktılar. O'nu görünce "(Eyvah) Muhammedi Ordu!" dediler. Allah Resulü (sav) nida etti: Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmine sahasına indiğimizde ne kötü olur uyarılanların sabahı![12]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerh ve hükmü için bir önceki 277 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Bineklinin Terkisinde Gelmek

279- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bizeYunus'tan, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:

Fetih Günü Allah Resulü (sav) Mekke'nin yüksek bir yerinden ardında Üsâme b. Zeyd, Bilâl ve beraberinde Osman b. Talha ile indi. Beytullah'm avlusunda devesini çöktürdü ve Osman'a Kabe'nin anahtarını getirmesini emretti. (Osman) kapıyı açtı ve Allah Resulü (sav) Üsâme, Bilâl ve Osman ile içeri girdi. Günün uzun bir vakti içeride kaldıktan sonra çıktı. İnsanlar (Kabe'ye girmek) için yarıştılar. İlk giren Abdullah b. Ömer olmuştu. Bilâl'ı kapının arkasında ayakta gördü. Ona "Allah Resulü (sav) nered namaz kıldı?" diye sordu.O da kendisine Allah Resûlü'nün (sav) namaz kıldığı yeri işaret etti.

Abdullah (b. Ömer) der ki: Ona kaç rekat kıldığını sormayı unuttum.[13]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce namaz ve hac bölümlerinde de geçmişti. Burada yer verilme sebebi ise Mekke'nin Fethi sırasında Allah Resûlü'nün (sav) Usâme b. Zeyd'i terkisine almış olmasıdır. Bundan çıkan hüküm savaşta aynı bineğe iki kişinin kullanabileceğidir.

Bâb: Savaşta Tekbir Getirmek

280- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Eyyûb'dan, o Muhammed'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti.
Allah Resulü (sav) Hayber'de sabahladı. Yahudiler kürekleri boyunlarında çıktılar. O'nu gördüklerinde "(Eyvah) Muhammed! Ordu! Muhammed! Ordu!" diye bağrışarak kaleye sığındılar.
Allah Resulü (sav) ellerini kaldırarak şöyle nida etti: AHahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin sahasına indiğimizde ne kötü olur uyarılanların sabahı!
Orada birçok eşek yakalamış ve onları pişirmiştik. Allah Resûlü'nün (sav) tellalı şöyle seslendi: Allah ve Resulü sizlere eşek etini yasaklıyor. Bunu üzerine kazanlar içindekilerle birlikte devrildi.
"Allah Resulü (sav) ellerini kaldırdı" ibaresinde Ali, Süryân'dan gelen rivayete mutabaat etmiştir.[14]

Şerh

Allah Resulü (sav) Allahü Ekber! dedi" ifadesi, savaşta tekbir getirmenin Allah Resûlü'nün (sav) sünnetlerinden biri olduğudur.

Hüküm

Savaşta tekbir getirmek sünnettir. Getirilen tekbirlerin düşmanın kalbine korku saçtığı, Müslümanların ise morallerini yükselterek cesaretlerini kamçıladığı bilinmektedir.

Bâb: Savaş Esirini Öldürmek

281- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Fetih Yılı (Mekke'ye) başında miğferle girmişti. Onu çıkardığı sırada bir adam gelip "İbni Hatal Kabe Örtülerine sarılmış" dedi. "Öldürün onu" buyurdu.[15]

Şerh

Onu öldürün, buyurdu" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) savaş hâlinden çıkmasına rağmen, İbni Hatal'ın öldürülmesini emrettiği haber verilmektedir.
Bu olay şöyle cereyan etmiştir: Mekke fethi günü Müslüman hizmetçisini öldüren müşrik Abdüluzza b. Hatal ölüm cezasından kurtulmak için Kabe'nin örtüsüne sığınmıştı. Allah Resulü (sav) Mekkelilere hitaben: "Kim Kabe'nin örtüsüne sığınırsa emniyettedir" diyerek genel bir güvence vermiş, ancak bir iki kişi bundan istisna edilmişti. Bunlardan biri de Abdüluzza b. Hatal idi. O bir Müslümanı katletmişti. Bu yüzden güvence dışında tutulmuştu. Allah Resulü (sav) onu öldürmesi için Ebû Berze'ye (ra) işaret etti. O da gidip bu Müslüman katilinin işini bitirdi.

Hüküm

İslam hukukuna göre savaş esirleri konusunda şu seçeneklerden birinebaşvurulur:
1- Öldürme: Savaş esirlerini öldürmenin caiz olduğu konusunda İslâm hukukçuları görüş birliği içindedir. Çünkü Allah Resûlü'nün (sav) bazı savaş esirlerinin öldürülmesini emrettiği tevatür yoluyla sabittir. Mekke'nin fethi günü Hilal b. Hatel, Abdullah b, -Ebi's-Serh ve Mukays b. Hubâbe hakkında böyle bir emir vermiştir.
2- Köle edinme: Savaş esirlerinin köle edinilmesi veya Müslümanlara zımmî olarak bırakılması mümkündür. Ebû Hanife ve İmam Mâlik'in görüşü budur.
3- Fidye ile salıverme: Esirleri, bir bedel karşılığında serbest bırakmak demektir. Bu bedel; mal, nakit para, savaş malzemesi veya başka menfaatler olabilir. Nitekim Bedir esirleri fidye karşılığı serbest bırakılırken, bazıları para temin edemeyince, Allah Resulü (sav) on Müslüman çocuğa okuma yazma öğretmelerini emretmiş ve onları bunun karşılığında salıvermiştir
Hanefîlere göre esirlerin mal karşılığı salıverilmesi prensibi neshedilmiştir. Çünkü bu, düşmanın gücünün artmasına yol açar. Şafiî, Mâliki ve Hanbeli mezheblerine göre, fidye ile salıverme caizdir. Bedir esirleri hakkındaki uygulama bunun delilidir. Hanefi'lerden İmam Mu-hammed de, Müslümanların mal ve paraya ihtiyaçları bulunması durumunda fidye karşılığı salıvermeyi kabul eder.
4- İmam Ebû Yûsuf ve Muhammed'in de aralarında bulunduğu İslam hukukçularının büyük çoğunluğu esir değiş tokuşunu caiz görür. İmam Azam'ın bu konuda lehte ve aleyhte görüşü olduğu nakledilmiştir.
5- Bedelsiz salıverme: Esirlerin hiçbir şey alınmaksızın salınması Ebû Hanife.

Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre caiz değildir. Çünkü bu, düşmanın gücünün artmasına sebep olur.

Ders

Eski çağlarda savaş esirleri işkencelerle öldürülür; bazı milletlerde de çok ağır işlerde kullanılır, bütün insanî haklarını kaybederlerdi. İslâmiyet esirlik kurumunu böyle bir hâlde buldu. Esirlere işkenceyi yasaklayarak şefkat ve merhametle davranılmasını emretti. Onlardan köle ve câriye edinilenlerin her firsatta azat edilmelerini büyük bir sevap vesilesi saydı. Bazı Hanefî hukukçularına göre savaş esirlerinin köle olarak kullanılması hükmü neshedilmiştir.

Bâb: Savaştan Dönüşte Ne Denir?

282- Ebû Ma'mer bize anlatarak dedi ki: Abdülvâris bize Yahya b. Ebî İshâk'tan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Usfân seferi dönüşünde Allah Resulü (sav) ile birlikteydik. O devesinebinmiş, terkisinde de hanımı Safîyye bn. Huyey bulunuyordu. Bu sırada devesinin ayağı sürçtü, her ikisi de yere düştü.
Ebû Talha hemen atılıp "Ey Allah Resulü! Allah beni kurbanın kılsın!" dedi. "Hanıma yardım et" buyurdu. O da yüzüne bir kumaş örtüp yanma gitti ve kumaşı üzerine attı. Her ikisinin bineğini düzeltti. Sonra bineğe bindiler. Allah Resûlü'nün (sav) çevresini sardık. Medine'yi uzaktan gördüğümüzden şehre girinceye kadar "Rabbimize hamd ederek, kul olarak, tevbekârlar olarak dönüyoruz" demeye devam etti.[16]

Şerh

Rabbimize hamd ederek, kul olarak, tevbekârlar olarak dönüyoruz" demeye devam etti" ifadesi Allah Resûlü'nün (sav) savaş dönüşünde söylediği bir zikir ve niyazdır.

Hüküm

Savaş dönüşünde bu zikir cümlesini terennüm etmek sünnettir.

Bâb: Savaştan Dönüşte Ne Denir?

283- Ali bize anlatarak dedi ki: Bişr b. el-Mufaddal bize Yahya b. Ebî İshâk'tan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
O ve Ebû Talha Allah Resulü (sav) ile birlikte yola çıktılar. Safiyye (r.anhâ) Allah Resulü (sav) ile beraber, devenin üzerinde O'nun terkisinde idi. Yolun bir yerinde devenin ayağı sürçtü ve Allah Resulü (sav) hanımla birlikte yere düştü. Ebû Talha -(Râvi:) "Sanırım Ebû Talha"-hemen devesinden atladı ve Allah Resûlü'nün (sav) yanına vardı. "Ey Allah Resulü! Allah beni kurbanın kılsın. Bir şeyin var mı?" Allah Resulü (sav) "Hayır! Fakat hanıma yardım et" buyurdu.
Ebû Talha hemen yüzüne bir kumaş örttü ve ondan tarafa gitti. Kumaşı onun üzerine attı. Hanım kalktı. Onları develerine tekrar oturttu. Bindiler ve yola devam ettiler.
Medine dışında ya da Medine yakınlarında, dedi Allah Resulü (sav) Medine'ye girinceye kadar "Rabbimize hamd ederek, kul olarak, tevbekârlar olarak dönüyoruz" dedi.[17]

Şerh

Hadisin şerhi için bir önceki hadis-i şerife bakınız.

---

[1] Buhârî, cihâd/2580, 2590, 2665, 2680, 2707, isti'zân/5810, ta'bîr/6486; Müslim, imâret/3535-3536; Tirmizî, fezâilu'l-cihâd/1569; Nesâî, cihâd/3120-3121; Ebû Dâvud, cihâd/2131; İbn Mâce, cihâd/2766.; İbn Hanbel, bâkîmusnedi'l-müksirîn/13032, 13290; Mâlik, cihâd/882; Dârimî, cihâd/2314.

[2] Bkz. 267 no.Iu hadis-i şerif

[3] Bkz. 197 no.luhadis-i şerif.

[4] Bkz. 267 no.lu hadis-İ şerifi.

[5] Buharı, salât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, menâkib/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696,4762,4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, keiarât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkıb/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ttcârât/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirin/11505, 11554, 13635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208, 12218, 12282, 12401, 12465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086, 13272, 13359, 13471, 33589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462.

[6] Bkz. 240 no.lu hadis-i şerif.

[7] Bkz. 267 no.lu hadis-i şerif.

[8] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.

[9] Buhârî, vudû/176, 196, 199, salât/350, 375, cihâd/2702, 4069, libâs/5352-5353; Müslim, tahâret/404-412, salât/640; Tirmizî, tahâret/90-91, 93; Nesâî, tahâret/78, 81; Ebû Dâvud, tahâret/128-130; İbn Mâce, tahâret/538, 543; İbn Hanbel, evvelu mus-nedi'l-Kûfıyyîn/17432, 17440, 1*461, 17469, 17476, 17496, 17496, 17510; Mâlik, ta-hâret/64; Dârirnî, tahâret/707.

[10] Buharı, cihâd/2580, 2590, 2665, 2680, 2707, isti'zân/5810, ta'bîr/6486; Müslim, imâret/3535-3536; Tirmizî, fezâilu'J-cihâd/1569; Nesâî, cihâd/3120-3121; Ebû Dâvud, cihâd/2131; İbn Mâce, cihâd/2766; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/13032, 13290; Mâlik,

cihâd/882; Dârimî, cihâd/2314.

[11] Buhârî, salât/358, ezân/575, cum'a/895, buyû/1986, 2076, 2081, cihâd/2675, 2679, 2725, 2769, 2855-2856, ehâdîsu'l-enbiyâ/3116, menâkıb/3374, megâzî/3774-3775, 3876-3880, 3889-3891, nikâh/4695-4696, 4762, 4771, et'ime/4968, 5005, zebâih/5102, libâs/5511, edeb/5717, da'avât/5886, kefarât/6220, i'tisâm/6786, 6788; Müslim, hac/2395, 2428, 2431, nikâh/2561-2562, 2564, 2566, cihâd/3360-3362; Tirmizî, nikâh/1015, 1034, siyer/1470, menâkib/3857; Nesâî, mevâkît/544, nikâh/3290-3291, 3327-3329, îd/4265; Ebû Dâvud, nikâh/1758, harâc/2601-2604, 2615, et'ime/3253; İbn Mâce, nikâh/1899, 1947, ticârât/2263, menâsik/3106; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11505, 11554, 11635, 11697, 11770, 11960, 12052, 12155, 12208 12218 12282, 12401, 12465, 12553, 12626, 12665, 12993, 13019, 13049, 13086,' 13272* 13359, 13471, 13589; Mâlik, cihâd/891, câmi/1374; Dârimî, nikâh/2144-2145, 2462

[12] Bkz. 277 no.lu hadis-i şerif.

[13] Bkz. 47 no.lu hadis-i şerif.

[14] Bkz. 277 no.lu hadis-i şerif.

[15] Bkz. 203 no.lu hadis-i şerif.

[16] Bkz. 41 no.lu hadis-i şerif.

[17] Bkz. 41 no.luhadis-i şerif.

KİTÂBU-FARZİ'L-HUMS

HUMUS (BEŞTE BİR) BÖLÜMÜ

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Hanımlarının Evleri Hakkında

284- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Abdullah b. Ebî Bekr'den, o Amre bn. Abdirrahman'dan, o Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Aişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) onun odasındayken Hafsa'nm (r.anhâ) odasına girmek için izin isteyen bir adamın sesini işitti. (Âişe (r.anhâ) der ki:) "Ey Allah Resulü! Bir adam odanıza girmek için izin istiyor."
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Onu tanıyorum, Hafsa'nm (r.anhâ) süt amcası olan filan kişidir. Doğumun mahrem kıldığını, emzirme de mahrem kılar.[1]

Şerh

Bu hadis, daha önce 259 no.lu hadis-i şerif olarak şerhedilmiştir
Hadis-i şerifin bu bapta zikredilme sebebi, Müminlerin anneleri olarak bildiğimiz pak zevcelerinin, yaşadıkları hanelerin intita şartıyla mâliki oldukları, dolayısıyla şahsî mülkleri olmadığıdır. Nitekim vefat etmelerinden sonra bu haneler Müslümanların yaran düşünülerek Mescid-i Nebevfye katılmıştır. Eğer mülkleri olsaydı, vefatlarıyla birlikte vârislerine intikal etmeleri gerekirdi.
Onların Allah ve Resûlü'nün (sav) payına düşen beşte birden aldıkları nafakalarda da aynı hüküm işlemiş ve bu da vârislerine intikal etmeyerek Beytü'1-mâl yani devlet hazinesine katılmıştır.

---

[1] Bkz. 259 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'L-CÎZYE

CİZYE BÖLÜMÜ

Bâb: Kadınların Emânı

285- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, o Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib'in azatlısı Ebû Murra'dan şunu nakletti:
Fetih Yılı Allah Resûlü'nü (sav) (görmeye) gitmiştim. Kızı Fâtıma kendisini perdelemiş yıkanıyorken buldum. Selam verdim. Kendisi "Bu (gelen) kimdir?" dedi.
"Ben, Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib" dedim.
"Hoş geldin ey Ümmü Hâni" dedi. Yıkandıktan sonra namaza durup tek parça kumaşa sarılmış hâlde sekiz rekat namaz kıldı.
Namazı bitirdiğinde "Ey Allah'ın Resulü! Annemin oğlu Ali, korumam altına aldığım falan adamı iddia etti" dedim.
Allah Resulü (sav) "Ey Ümmü Hâni! Senin koruma altına aldığını Biz de koruma altına aldık" buyurdu.
Bu (kıldığı namaz) kuşluk vaktinde idi. [1]

Şerh

Ey Allah Resulü! Annemin oğlu Ali, korumam altına aldığım falan adamı iddia etti" ifadesinde geçen koruma altına alma, emân vermedir.

Hüküm

Îbnu'l-Münzir derfki: İlim ehli, kadının da emân verebileceği konusunda fikir birliği etmiştir. Buna, Mâlik'in öğrencisi el-Mâcişûn dışında itiraz eden yoktur. O, bunun devlet başkanının iznine bağlamış, izin vermesi hâlinde geçerli, aksi hâlde geçersiz olacağını söylemiştir.

Ders

Kadının ilk İslam toplumundaki yeri ve konumu noktasında bu çok önemli bir bilgidir. Çünkü yerli veya yabancı birine emân vermek, yasal açıdan bağlayıcı ve

kritik bir uygulamadır. Böylesine önemli bir uygulamada kadınların erkeklerle denk tutulmaları, îslam toplumunda kadının yeri açısından çok önemlidir. Nitekim Allah Resulü (sav) de bu hadisinde, Ümmü Hâni'nin emânını geçerli sayarak gereğini yapılmasını emretmiştir.

---

[1] Bkz. 38 no.lu hadis-i şerif.

KÎTÂBU-BED'İL-HALK

YARATILIŞIN BAŞLANGICI BÖLÜMÜ

Bâb: Güneş Ve Ayın Sıfatı

286- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Urve'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) güneş tutulduğu gün kalktı ve tekbir getirdi. Oldukça uzun bir kıraatte bulundu. Ardından tekbir getirerek rükûya gitti. Uzun bir rükû (idi). Sonra 'Semiallâhü limen hamiden' diyerek rükûdan doğruldu. Secdeye gitmeden uzunca bir kıraat daha okudu. Bu kıraat ilkinden daha kısaydı. Yine uzunca bir rükûya gitti. Bu, ilkinden daha kısaydı. Sonra secdeye kapandı. Uzun bir secde idi.
Son rekatta da aynen böyle yaptıktan sonra selam verdi. Bu arada güneş ortaya çıkmıştı. İnsanlara güneş ve ay tutulması hakkında şöyle hitap etti:
O ikisi (güneş ve ay) Allah'ın ayetlerindendir. Her hangi birinin ölümü ve hayata gelmesi sebebiyle tutulmazlar. Onları (tutulmuş olarak) gördüğünüzde namaza sığının.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükümleri, güneş tutulması bölümünde tafsilatlı olarak zikredilmiştir.
Hadise bu bölümde yer verilme sebebine gelince, güneş ve ayın tutulması gibi yaratılışla ilgili bir bilgiyi içermesinden dolayıdır.

Bâb: Melekler (As)

287- Ahmed b. Yûnus bize anlatarak dedi ki; İbrahim b. Sa'd bize Ebû Seleme ve el-A'rac'dan, o ikisi Ebû Hüreyre'den (ra) şunu naklettiler:
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Cuma günü olduğunda mescidin kapılarından her biri üzerinde melekler bulunur ve girenleri sırayla yazarlar. İmam minbere oturduğunda defterleri dürer ve gelip zikri (hutbe) dinlerler.[2]

Şerh

Hadisin şerhi için 97 no.lu hadis-i şerife bakınız. Hadise bu bapta yer verilme nedeni, meleklerin görevleriyle ilgili bir boyut içermesinden dolayıdır.

Bâb: Melekler (as)

288- İbrahim b. el-Münzir bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Fuleyh bize babasından, o Hilâl b. Ali'den, o Abdurrahman b. Ebî Amre'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz kendisini alıkoyduğu müddetçe sizden biri namazda saydır. Namazından kalkmadıkça ve abdestini bozmadıkça melekler "AHahım! Onu bağışla! Ona merhamet et" diye niyaza devam ederler. [3]

Şerh

Melekler "Allahım! Onu bağışla!- Ona merhamet et!" diye niyaz ederler" ifadesi, meleklerin görevlerinden birine ve inançlı insanlara karşı tavırlarına dair bir bilgi içermektedir.

Hüküm

İmam Buhârî meleklerle insanlar arasındaki ilişkinin bir boyutuna temas etmesi itibarıyla hadis-i şerife bu bapta yer vermiştir.

Bâb: Cehennemin Sıfatı; O Bir Mahlûktur

289- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Cehennem Rabbine "Ey Rabbim! Bir kısmım, bir kısmımı yedi" diye şikâyette bulunmuş, bunun üzerine cehenneme, bir nefes kış ayında, bir nefes de yaz ayında olmak üzere iki nefese izin verilmiştir. Duyduğunuz sıcağın en şiddetlisi ile soğuğun en şiddetlisi (zemheri) işte budur. [4]

Şerh

Cehennem, Rabbine şikâyette bulundu" ifadesinden, cehennemin konuşma yeteneği olan bir varlık olduğu anlaşılmaktadır.

Hüküm

Cehennem:

Derin kuyu, ahrette kâfirlerin ve günahkârların azap çekecekleri yerdir. Yüce Allah cehennemi diğer yaratıklardan önce yaratmıştır ve şu anda mevcuttur, yok olmayacaktır. Şu ayetler bunu çok iyi ifade etmektedir:
"Artık o ateşten sakının ki, onun tutuşturucu odun (kâfir) insanlarla taşlardır. O (ateş) kâfirler için hazırlanmıştır." (Bakara,24)
"Kâfirler için hazırlanan ateşten korkun." (Âli İmrân, 131)

Ders

İnancımızın en temel esaslarından birini oluşturan ahiret hayatının iki ekseninden biri cehennemdir. Cehennem, canlı bir varlıktır.. Rabbinin emriyle sürekli genişleyecek, kâfir ve günahkârlarla doldukça "daha yok mu? Daha yok mu?" diyecek bir azap evidir. Oraya girenler, acının en görülmemiş biçimlerini, zillet ve aşağılanmanın en fenasını yaşayacaklardır. Ne yakıcı ateşe, ne de dondurucu soğuğa dayanabilen bu nazik tenlerimizin orada ne hâllere düşebileceğini düşünmeli, ona atılmaktan Yüce Rabbimize sığınma-lıyız. Orası gerçekten kötü bir sığınak, can yakan bir yuvadır.

Bâb: İblis Ve Askerlerinin Sıfatı

290- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: el-Evzâî bize Yahya b. Ebî Kesîr'den, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Namaz için ezan okunduğu zaman şeytan yellenerek uzağa çekilir. Müezzin sustuğunda geri gelir. Namaza kamet getirildiğinde tekrar dönüp çekilir. Kamet bittiğinde tekrar gelir. Sonunda kişi ile kalbi arasına girer ve "Şunu hatırla, bunu hatırla" diye telkin eder. Tâ ki adam, üç rekat mı dört rekat mı kıldığını bilemez olur.Üç rekat mı dört rekat mı kıldığını bilemez olunca iki a$et sehiv secdesi yapar.[5]

Şerh

şeytan yellenerek uzağa çekilir" ifadesinde, İblis ve askerlerinin ezanla ilgili tepkileri haber verilmektedir. O ve ordusu, ezan sesini duymamak için yüksek sesle yellenerek uzaklaşırlar. Bu yellenme, onların da yiyip içen üreyen bir organizmeye sahip olduklarını göstermektedir.

Hüküm

Arapça "şetane" kökünden rahmetten uzaklaştı, haktan uzak oldu; "Şâta" kökünden ise, öfkeden tutuştu, helak olacak hale geldi gibi anlamlara gelip insan, cin ve hayvanlardan isyan eden ve zarar veren her şeyin adı olmuştur. Bu anlamda bir canavar veya yılana da şeytan denilir. Aynı şekilde haset, öfke gibi insana mahsus olan her kötü huy ve davranış da şeytan diye isimlendirilmiştir.

Dinî bir kavram olarak, Yüce Allah'ın Âdem'e secde emrine karşı gelip isyan ettiği için ilâhi rahmetten kovulan ve insanların amansız düşmanı olan, cin taifesinin inkarcı kesiminden gizli bir varlıktır.

Hz. Âdem'e (as), onun topraktan kendisinin ateşten yaratıldığı iddiasıyla secde etmekten imtina eden şeytan, kendisine insanların tekrar diriltilecekle-ri ana kadar süre verilmesi üzerine, onları saptırıp Hak yoldan çıkaracağına dair yemin ederek yeryüzüne atılmıştır. Şeytan, isimlerinden biri olan "Garûr" yani aldatıcıcı isminin de ifade ettiği şekilde insanoğlunu aldatıp kandırmak ve Rabbinin rahmet havzasından cehenneme çekebilmek için her tür yalan ve dalavereyi mubah sayan bir varlıktır. O, bu uğurda hiçbir ilke tanımaz ve tek gayesi insanları cehennem çukurlarından birine tıkmaktır. Kendisi de böyle bir çukuru boylayacağını bile bile bu duruma düşmesinden sorumlu tuttuğu can düşmanı insanı karanlık ve elim bir sona sürükleyebil-mek için elinden gelen hiçbir şeyi ardına koymayacaktır. Yüce Allah bizi onun ve askerlerinin şerrinden korusun.

---

[1] Bkz. 124 no.lu hadis-i şerif.

[2] Buharı, cum'a/832, 877, bed'ul-halk/2972; Müslim,cum'a/1403, 1416-1417, edâhî/3622; Tirmizî, cum'a/459; Nesâî, imâmet/854, cum'a/1368-1371; Ebû Dâvud, tahâret/297; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1082; İbn Hanbel. bakî musnedi1!-müksirîn/6960, 7206, 7362, 9,517, 9546, 10069, 10164, 10234; Mâlik, nidâ/209; Dârimî, salât/1499.

[3] Buhârî, vudû/170, sal ât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, bed'ul-halk2990, tefsîru'f-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909, 9916, 10090, 10116, 10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Dârimî, salât/1245.

[4] Buhârî, mevâkîtu's-salât/502, 504, bed'ul-halk/3020; Müslim, mesâcid/973-975, 977-979; Tirmizî, salât/145, sıfatu cehennem/2517; Nesâî, mevâkît/496; Ebû Dâvud, sa-lât/341; İbn Mâce, salât, 669-670, zühd/4310; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6833, 6948, 7İ61, 7295, 7397, 7495, 7874, 8229, 8545, 8742, 8825, 8967, 9576, 10102, 10134, 10187, 1L072; Mâlik, vukûtu's-salât/25-26; Dârimî,

1181, rikâk/2722.

[5] Bkz. 151 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Yüce Allah'ın "Allah İbrahim'i Dost Edindi.." Buyruğu Hakkında

KİTÂBU EHÂDÎSİ'L-ENBİYÂ

PEYGAMBER KISSALARI BÖLÜMÜ

Bâb: Yüce Allah'ın "Allah İbrahim'i Dost Edindi.." Buyruğu Hakkında

291- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Amr b. Ebî Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletmiştir:
Uhud dağı Allah Resûlü'ne (sav) göründüğünde şöyle buyurdu: Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz. Allahım! Medine'nin iki yakası arasını İbrahim'in Mekke'yi harem kılması gibi harem kılıyorum.

Abdullah b. Zeyd de bunu Allah Resulü'nden (sav) rivayet etmiştir.[1]

Şerh

İbrahim Mekke'yi harem kıldı" ifadesinde, Hz. İbrahim' in (as) Mekke 'yi harem kılmasına atıfta bulunulmaktadır. Efendimizin (sav) bu buyruğundan Mekke Hareminin bizzat Hz. İbrahim (as) tarafından oluşturulduğunu anlamaktayız. Kendisi de dedesi ibrahim (as) gibi adını taşıyan şehrin iki yakası arasını 'harem' ilan etmiştir.

Hüküm

Bir beldenin 'harem' kılınarak kutsal bir havzaya dönüşmesi, bir takım yasaklar ve meziyetlerle donatılması anlamına gelir. Medine şehrinin çevresinde de harem bölgesi vardır. Bu bölge şehrin güney ve kuzeyinde Âir dağı İle Sevi dağı arasındaki alanla, doğu ve batıdaki kara taşlık alanı içine alır. Allah Resûlü'nün (sav) "Medine Ayr'dan Sevr'e kadar haremdir" hadisi ile "Allah Resulü (sav) Medine'nin doğu ve batısındaki kara taşlık arasındaki alanları harem kıldı" hadisi bunun delilleridir.
Yaklaşık oniki mil kadar olan bu bölgenin merkezi, O'nun, ashâbiyla birlikte bina ettiği Mecsid-i Nebevidir.
Medine haremi, Mekke hareminden farklı özelliklere sahiptir. Örneğin Medine harem bölgesinde yeşilliklerin ihtiyaç hâlinde kesilmesi caiz görülmüştür. Yine Medine dışında avlanma serbest bırakılmıştır.
Mekke'ye ihramsız girilememesi sebebiyle O'nun kutsallığı Medine'den daha yüksek sayılmıştır.

Bâb: Yüce Allah'ın "Allah İbrahim'i Dost Edindi.." Buyruğu Hakkında

192- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şiib'dan, o Salim b. Abdillah'tan, o İbni Ebî Bekr'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra), o Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ona dedi ki: Görmedin mi kavmin Kabe'yi inşa enikleri zaman, İbrahim'in (as) temellerinden eksilttiler?
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Onu İbrahim'in (as) temellerine tekrar orurtsamz olmaz mı?"
Bunun üzerine şöyle buyurdu: Keşke kavminin küfür dönemiyle başları yakın olmasaydı, o zaman yapardım.
Abdullah (ra) der ki: Eğer Âişe (r.anhâ) bunu bizzat Allah Resû-lü'oden (sav) dinlemişse, Allah Resûlü'nün (sav) Hicr'in yanındaki rükünleri istilâm etmeyi terk ettiğini görmezdim. Ancak Kabe'nin İbrahim in (as) temelleri üzerine tamamlanmadığı da gerçektir.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerifle ilgili tafsilat için 184 no.lu hadise bakınız. Burada yeraîma nedeni büyük peygamberlerden biri ve Hz. Muhammed'in dedesi Hz. ibrahim'in adının geçiyor olmasıdır.

---

[1] Bkz. 271 no.luhadis-i şerif.

[2] Bkz. 184 no.lu hadis-i şerif

KİTABU'L-MENAKIB

MENKIBELER BÖLÜMÜ

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı

293- İbni Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Hâlid b. Saîd b. Ebî Hilâl'den, o Rebîa b. Ebî Abdirrahman'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) Allah Resûlü'nün (sav) sıfatlan hakkında şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) kavmin orta boylusu idi, ne uzun, ne de kısaydı. Teni kırmızıya çalan beyazdı, ne siyah, ne de tam beyazdı. Ne kıvırcık saçlı, ne de düz uzun saçlı idi. Kendisine kırk yaşında iken vahiy indirildi. Kendisine vahiy inerken Mekke'de on sene, Medine'de on sene kaldı. Başında ve sakalında yirmi kadar bile beyaz tem yokken irtihal etti.
Rebîa şöyle der: O'na ait bir saç teli gördüm. Fakat kırmızıydı. Sorduğumda, sürülen kokudan dolayı olduğu söylendi.[1]

Şerh

Kavmin orta boylusu idi" ifadesinden Allah Resûlü'nün (sav) yaşadığı toplum bakımından ne uzun, ne de kısa olmadığı çıkmaktadır. Ebû Hüreyre'nin (ra) ez-Zühlî vasıtasıyla gelen rivayetinde ise hadiste geçen 'rab'a' sıfatının uzuna daha yakın olduğu bildirilmektedir.
Kırmızıya çalan beyaz" sıfatı, Enes'ten (ra) gelen başka bir rivayette daha açık bir şekilde vurgulanmaktadır. Tarihçi İbni Sa'd da eserinde Hz. Ali ve Câbir'in (r.anhüma) hadislerine yer vermiş ve orada da bu sıfat geçmiştir.
ne siyah, ne de tam beyazdı" ifadesinden anlaşılan ne bembeyaz, ne de koyu esmer olduğu şeklinde olmasına rağmen bunun, beyazlığının kırmızıyla karışık olduğunun beyanı için böyle dendiği de söylenmiştir. Çünkü Araplar, beyazlığı kırmızılıkla karışmış olana esmer derlerdi. Nitekim İbni Hibbân'ın sahih saydığı bir rivayette Allah Resûlü'nün (sav) 'esmer' olduğu geçmektedir. el-Muhib et-Taberî ise buna itiraz ederek Allah Resûlü'nün (sav) esmere meyyal bir beyaz bir tene sahip olduğunu söylemiştir.
Konuyla ilgili bütün rivayetlerin toplamından ortaya çıkan şudur ki kastedilen esmerlik, beyazla karışık kırmızılıktır.
Ne kıvırcık saçlı, ne de düz uzun saçlı idi" ifadesinde anlatılan saç şekli bu ikisi arasında hafif dalgalı bir saç olduğudur. Konuyla ilgili rivayetlerin hemen hepsi

bu sıfat üzerinde birleşmekte olup ihtilaf söz konusu değildir.
Kendisine kırk yaşında iken vahiy indirildi'1 ifadesi hakkında şöyle denmiştir: Allah Resulü (sav) cumhur-i ulemâya göre Rebîievvel ayında doğmuş, vahiy ise Ramazan ayında nazil olmuştur. Kırk yaşının tam başında peygamber olabilmesi için vahyin Rebîievvel ayında inmesi gerekirdi. Şu hâlde Peygamber olarak gönderildiğinde ya kırk buçuk, ya da otuzdokuz buçuk yaşında olması gerekir. Fakat Mesûdî'nin rivayetine göre İbni Abdi'1-Berr vahyin Rebîievvel ayında inmeye başladığını söylemiştir. Bu durumda tam kırk yaşında gönderilmiş olması mümkün olmaktadır. Konuyla ilgili şâz görüşlerde kırk iki, kırk üç yaşları da dile getirilmektedir.
Kendisine vahiy inerken Mekke'de on sene" ifadesinden çıkan altmış yıl yaşadığıdır. Müslim'in Enes'ten (ra) naklettiği bir hadiste ise altmış üç yıl yaşadığı geçmektedir ki bu Hz. Âişe (r.anhâ) hadisine de uygundur. Cumhur da bu görüştedir.
Başında ve sakalında yirmi kadar bile beyaz teî yokken irtihal etti" yani vefat ettiğinde saçı ve sakalın-daki beyaz tel sayısı yirmiden azdı.
Rebîa şöyle der: O'na ait bir saç teli gördüm. Fakat kırmızıydı. Sorduğumda, sürülen kokudan dolayı olduğu söylendi" Burada soru sahibi ve cevap verenin kim olduğu zikredilmemektedir. Fakat yaptığımız inceleme sonunda Ömer b. Abdülaziz'in Enes b. Mâlik'e (ra) şöyle dediğine rastladık: Allah Resûlü'nün (sav) renk bir saç telini gördüm. O saçını boyatır mıydı?
Enes b. Mâlik (ra) şu cevabı verdi: O saç telinin rengini değiştiren sürülen miskin boyasıdır.
Ancak bu soruyu Rebîa'nın da Enes'e sormuş olma ihtimali vardır.

Hüküm

Bu hadis-i şerifte anlatılan sıfatlar, genel olarak Efendimizin Şemail
adıyla bilmen fiziksel özellikleridir. Bunlarla ilgili müstakil eserler yazılmış olup en meşhurlarından biri İmam Tirmizî'nin Şemâil-i şerife'siâk.

Ders

Bu bölümde Hz. Ali (ra) tarafından yapılan bir tarifi zikretmek istiyoruz: Onun beyanına göre Peygamber Efendimiz (sav):
* Uzuna yakın oita boylu, iri kemikli, iri yapılı, güçlü kuvvetli ve yakışıklı bir insandı.
* Cildi yumuşak, teni kırmızıya çalan beyazdı.

* Kirpikleri siyah ve uzundu.
* Gözleri kara ve büyükçe idi.
* İki kaşının arası açık, fakat kaşları birbirine yakındı.
* Saçları ne dümdüz, ne de kıvırcıktı.
* Sakalı sık ve bir tutamdı.
* Büyük başlı ve hilâl kaşlıydı.
* Alnı yüksek, burnu çekme, boynu uzun, göğsü genişti.
* Karnı ile göğsü bir idi, şişman değildi. Zayıf da değildi, sıla etliydi.
* Ayaklarının altı çukur idi; düz taban değildi.
* Gözleri uzağı görür, kulakları uzaktan ses alırdı.
* Ağzı genişçe idi.
* Dişleri sıktı.
* Yüzünün bütün çizgileri görünürdü.
* Omuzlan etli, omuz kemikleri enliydi.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı

294- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Enes bize Rebîa b. Ebî Abdirrahman'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ne çok uzun, ne kısaydı. Ne aşırı beyaz, ne de esmerdi. Ne kıvırcık saçlı, ne de uzun düz saçlıydı. Kırk yaşının başında Allah ona risâleti gönderdi. Bu dönemde Mekke'de on yıl, Medine'de on yıl kaldı. Başında ve sakalında henüz yirmi beyaz tel yokken irtihal etti.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerifle ilgili şerh ve açıklama üstte geçmişti.(Bkz. 293 no.lu hadis)

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı

295- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Hemmâm bize Katâde'den şunu nakletti:
Enes b. Mâlik'e (ra) "Allah Resulü (sav) saçlarını boyadı mı?" diye sorduğumda şöyle dedi: Hayır. Sadece şakaklarında az bir beyazlık vardı.[3]

Şerh

Sadece şakaklarında az bir beyazlık vardı" ifadesi, daha önce de geçtiği üzere Allah Resûlü'nün (sav) saç ve sakallarında fazla ağarma olmadığını teyit etmektedir.

Hüküm

Ağaran saçların sarı ve kızıl renge boyanması müstehap görülmüşken siyaha boyanmaları, tercih edilen görüşe göre caiz değildir.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Sıfatı

296- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd bize Sabit'ten, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resûiü'nün (sav) elinden daha yumuşak ne bir yün ipeğe, ne de kumaş ipeğe dokundum. Allah Resûiü'nün (sav) ter ve kokusundan daha güzel bir koku veya çiçek koklamadan.[4]

Şerh

Ailah Rcsûlü'nün (sav) elinden daha yumuşak ne bir yün ipeğe, ne de kumaş ipeğe dokundum" ifadesi, Allah Resulü'nün (sav) yaklaşık on sene hizmetinde bulunmuş olan Enes b. Mâlik'e (ra) aittir.
Allah Resulü'nün (sav) ter ve kokusundan daha güzel bir koku veya çiçek koklamadım" ifadesinde ise Allah Resûlü'nün (sav) hem fitrî kokusunu, hem de terinin çok güzel koktuğuna işaret edilmektedir.

Bâb: Müşriklerin Peygamber (Sav)'Den Mucize Talepleri

297- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Eyyûb'dan, o Muhammed'den, o Enes b. Mâlik'ten şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber'i sabah erkenden kuşattı. (Yahudiler) kürekleriyle çıkmışlardı. O'nu görür görmez "(Eyvah) Muhammedi Ordu!" diyerek çığlık attılar ve koşarak kaleye sığındılar. Allah Resulü (sav) ellerini kaldırarak şöyle nida etti:
Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin sahasına indiğimizde ne kötü

olur uyarılanların sabahı![5]

Şerh

Bu hadis daha önce 277 no ile geçmiş ve şerhedilmişti. İmam Buhârî'nin hadise burada yer verme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) "Hayber yıkıldı" ibâresidir ki bunun olmamış bir olayın önceden haber verilmesi şeklinde mucizevî bir bilgi olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Hüküm

Müşrikler Allah Resûlü'nden (sav) ısrarla risâletini tasdik edecek bir mucize göstermesini istiyorlar, O da kendiliğinden bir şey yapma imkânı olmadığı için işi Rabbine havale ediyordu. Fakat müşrikler tarafından istenen mânâda bir mucize gösterilmeyecek gibi görünüyordu. Çünkü asıl mucize an be an inmekte olan Kur'ân-ı Kerim'di.
Bir de her hang bir talebe bağlı olmaksızın gösterilen mucizevî hâller vardı ki "Yıkıldı Hayber" ifadesini bu kapsamda değerlendirmek gerekir. Burada Allah Resulü (sav), olmamış bir olayı önceden haber vermek suretiyle aslında bir mucize sergilemiş olmaktadır. O'nun bu tarz mucizeleri bir çoktur. Fakat müşriklerin istekleri üzerine gösterdiği mucize yoktur. Çünkü böylesi bir mucizede inanmayan kavmin toptan helak edilmesi farz olmaktadır. Tıpkı önceki peygamberlerden bazılarının kavimleri gibi.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Muhacirlerle Ensârı Kardeş İlan Etmesi

298- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Humeyd'den, o Cafer Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf (ra) Medine'ye yanımıza geldi. Allah Resulü (sav) onunla Ensâr'dan Sa'd b. er-Rebî arasında kardeşlik tesis etti. Sa'd varlıklı bir kimseydi. Abdurrahman'a "Ensâr benim malca en zenginleri olduğumu iyi bilir. Servetimi seninle yarı yarıya paylaşacağım, ayrıca benim iki hanımım var. Beğendiğini söyle- Ondan boşanayım. Helal olunca onunla evlenirsin " dedi. Abdurrahman "Allah senin aileni de, servetini de mübarek kılsın " dedi. O gün döndüğünde ticaretinden çökelek ve tereyağı kazanmıştı. Bu şekilde kısa bir süre sonra üzerinde damatların süründüğü kokunun sanlığıyla Allah Resûlü'ne (sav) geldi.
Allah Resulü (sav) "Evlendin mi?" diye sordu. "Ensâr'dan bir hanımla evlendim

ya Resulallah!" dedi. Allah Resulü (sav) "Mehir olarak ne verdin?" diye sorunca "Bir nevât ya da nevât ağırlığınca- altın" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: -Bir koyunla bile olsa düğün yemeği ver.[6]

Şerh

Bu hadis-i şerif de daha önce şerhedilmişti. Bkz. 212 no.lu hadis-i şerif. Burada tekrar zikredilme sebebi, muhacirlerle ensar arasında kurulan kardeşlik bağına yer vermesinden dolayıdır.

Bâb: Câhiliyye Günleri

299- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Abdullah b. Dinar'dan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Dikkat edin! Her kim yemin edecekse Allah'tan başka bir şey üzerine etmesin. Kureyş ataları üzerine yemin ederdi. Siz atalarınız üzerine yemin etmeyin.[7]

Şerh

Kureyş ataları üzerine yemin ederdi" ifadesinde, Câhiliye döneminde Kureyşlilerin nasıl yemin edildiklerine işaret edilmektedir. Allah Resulü (sav) bir keresinde Hz. Ömer'in (ra) böyle yemin ettiğine tanık olmuş ve onu uyararak bir daha ataları üstüne yemin etmemesini istemiştir. Şayet yemin edilecekse Allah üstüne yemin edilmelidir

Hüküm

Yeminin esas itibarıyla Allah'ın adıyla yapılması gerektiğini daha önce görmüştük. Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Peygamber (Sav) Muhacirlerle Ensârı Nasıl Kardeş Yaptı?

300- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Süryân bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf (ra) Medine'ye geldi. Allah Resulü (sav) onunla Ensâr'dan

Sa'd b. er-Rebî arasında kardeşlik tesis etti. Sa'd, Abdurrahman'a ailesini ve servetini yan yarıya paylaşmayı teklif etti. Bunun üzerine Abdurrahman "Allah aileni de, servetini de mübarek kılsın, bana çarşının yerini göster" dedi. O gün ticaretinden biraz çökelek ve tereyağı kazanmıştı. Allah Resulü (sav) birkaç gün sonra onu damatların süründüğü kokunun sarılığıyla görerek sordu: "Evlendin mi?" Abdurrahman, "Ensâr'dan bir hanımla evlendim ya Resulallah!" dedi.
Allah Resulü (sav) "Mehir olarak ne verdin?" diye sorunca "Bir nevât ağırlığınca altın" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:

Bir koyunla bile olsa düğün yemeği ver.[8]

Şerh

Allah Resulü (sav) onunla (Abdurrahman b. Avf) Sa'd b. er-Rebî el-Ensârî arasında kardeşlik tesis etti" ifadesinde muhacir ensâr kardeşliği açık bir şekilde beyan edilmektedir.

Hüküm

Muhacirlerle ensâr arasındaki kardeşlik, ev sahipleri konumunda olan ensârın muhacir kardeşlerini barındırmalarını ve onlara yardımcı olmalarını içeriyordu. Ama ensârdan bazıları o derece ileri gitmişlerdi ki, muhacir kardeşlerine servetlerini, hatta evlerini dahi paylaşmayı teklif etmişlerdi. Tamamen inanca dayanan bu kardeşlik bağının dünya tarihinde emsali yoktur.

---

[1] Buhârî, menâkıb/3283-3284, 3286, 3297, libâs/5444-5445, 5449, 545-5457- Müslim fezâil/4311-4313, 4317-4322, 4330; Tirmizî, libâs/1676, menâkıb/3556; Nesâî, zi ynet/4967, 4999-5000, 5139-5140; Ebû Dâvud, tereccul/3653-3654, 3676; İbn Mâce, libâs/3619, 3624; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11527, 11550, 11612, 11817, 11877, 11934, 12017, 12043, 12174, 12229, 12362, 12363, 12453, 12488, 12525, 12578, 12594, 12605, 12633, 12668, 12786, 12850, 12893, 12902, 12938, 12984, 13031, 13075, 13116, 13139, 13161, 13169, 13181, 13249,13260, 13307, 13338; Mâlik, akziye/1214, câmi/1434; Dârimı, mukaddime/61-62.

[2] Bkz. 293 no.lu hadis-i şerif.

[3] Bkz. 293 no.lu hadis-i şerif.

[4] Bkz. 293 no.lu hadis-i şerif.

[5] Bkz. 277 no.iu hadis-i şerif.

[6] Bkz. 212 no.lu hadis-i şerif.

[7] Buhârî, vekâlet/2147, şahâdet/2455, sulh/2498, şurût/2523, eymân/6143, hudûd/6326, 6329-6330, 6332, 6337, 6353, 6656, 6717-6718, 6736; Müslim, hudûd/3210; Tirmizî, hudûd/1353; Nesâî, âdâbu'I-kuzât/5315-5316; Ebû Dâvud, hudûd/3855; İbn Mâce, hudûd/2539; İbn Hanbel, musneâu'ş-Şâmiyyîn/16423; Mâlik, hudûd/1293; Dârimî, hudûd/2214.

[8] Bkz. 212 no.lu hadis-i şerif.

KİTABU'L-MEGAZI

GAZALAR BÖLÜMÜ

Bâb: Uhud Bizi, Biz Uhud'u Severiz

301- Nadr b. Ali bize anlatarak dedi ki: Babası ona Kura b. Hâlid'den, o Katâde'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti: Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz.301 ŞERH
Allah Resulü (sav) Uhud dağını severdi. Çünkü o dağ, henüz sayıca az olan Müslüman topluluğunun tamamen kırılmasını engelleyerek onlara bağırlarına basarak müşriklerin şerrinden kurtarmıştı. Hatırlanacağı üzere Uhud savaşının sonunda Müslümanlar bu dağa sığınarak canlarını kurtarmışlardı. Allah Resulü (sav) bunu hiç unutmamış ve Uhud'u daima hayırla anmıştır.[1]

Ders

Bu hadis-i şeriften çıkarılacak en mühim ders, ister canlı, ister cansız olsun, insan hayatında önemli yeri olan varlıkların asla unutulmaması ve daima hayır ile anılmasıdır. Evet, cansız varlıklar da sevgi besleyebilirler. Bunun en güzel misâli Allah Resûlü'nün (sav) üzerinde hutbe irad ettiği hurma kütüğüdür. Hatırlanacağı üzere bu kütük, yeni minber getirildiğinde inleyerek ağlamıştır.

Bâb: Uhud Bizi, Biz Uhud'u Severiz

302- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Muttalib'in azatlısı Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Uhud dağı göründüğünde Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz. Allahim! İbrahim Mekke'yi harem kıldı, ben de Medine'nin iki yakası arasını harem kılıyorum. [2]

Şerh

Bu hadis-i şerif, bir önceki hadisle aynı konudadır. Sadece burada, Mekke gibi Medine'nin de harem kılındığı geçmektedir. Medine haremiyle ilgili bilgiler için bkz. 291 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Zâtü'r-Rikâ Savaşı

303- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Salim'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Necd tarafında Allah Resulü (sav) ile birlikte gaza ettim. Düşmanı karşımıza aldık ve onlar için saf tuttuk.[3]

Şerh

Necd tarafinda Allah Resulü (sav) ile birlikte gaza ettim" ifadesinde bahsi geçen gazanın Zâtü'r-Rikâ olduğu bilinmektedir.

Hüküm

Düşman ile savaş yapılacağı zaman onlara karşı saf tutmak Allah Resû-lü'nün (sav) savaşta uyguladığı sünnetlerdendir.

Ders

Hicretin dördüncü yılında Gatafan'dan Muhârib oğulları ile Sa'lebe oğullarına karşı yapılan gaza. Adıyla ilgili olarak iki görüş zikredilmiş olup ilki, savaşın yaşandığı yere nispetle bu ismin verilmiş olmasıdır. İkincisi ise yürümekten ayakkabıları parçalanan mücahitlerin ayaklarına bez parçalan (rikâ) sarmalarından dolayı bu adla anıldığıdır. İlkinin daha güçlü olduğu söylenebilir.
Müşrikler İslam ordusunun karşısına çıkmaya cesaret edemediklerinden savaş olmamıştır.

Bâb: Zâtü'r-Rikâ Savaşı

304- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. Zürey' bize Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o Sâlim'den, o İbni Ömer'den (ra), o babası Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) iki gruptan birine namaz kıldırırken öbür grup düşmanın karşısında duruyordu. Sonra ilk gruptakiler ayrılıp arkadaş-lannın yerini aldılar. Bu defar öbürlerine bir rekat kıldırdı. Sonra onlara selam verdi. Daha sonra onlar kalkarak rekatlarını tamamladılar. Ardından diğerleri rekatlarını tamamladılar.[4]

Şerh

Allah Resulü (sav) iki gruptan birine namaz kıldırdı" ifadesi, korku namazının kılınmasıyla ilgilidir.

Hüküm

Korku namazıyla (salât-ı havf) ilgili ayet-i kerime (Nisa, 101-103) bu gaza sırasında nazil olmuştur. Korku namazıyla ilgili hükümler için bkz. 104 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Mustalik Oğullan Savaşı

305- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Rebîa b. Ebî Abdirrahman'dan, o Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan, o İbni Muhayrîz'den şunu nakletti:
Mescide girdiğimde Ebû Saîd el-Hudrî'yi (ra) gördüm. Yanına oturdum ve azlin hükmünü sordum. Bana şunu anlattı:
Biz Allah Resulü (sav) ile birlikte Mustalik oğulları gazvesine çıktık. Sonunda Arap kadınlarından pek çok esir aldık. Bu sırada kadınlara iştah duyduk, bekârlık iyice ağır gelmişti. (Ama gebe kalmamaları için) azil yapmak istedik. "Allah Resulü (sav) aramızdayken O'na sormadan azil yapabilir miydik?" O'na bunun hükmünü sorduk. Şöyle buyurdu: Bunu yapmamakla yükümlü değilsiniz. Ama biline ki kıyamete kadar meydana gelecek her can mutlaka meydana gelir. [5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce şerhedilmişti. (Bkz. 239 no.lu hadis-i şerit) Burada tekrar zikredilme sebebi, Mustalik oğulları gazveyle ilgili olmasından dolayıdır.

Bâb: Hudeybiye Seferi

306- Saîd b. er-Rebî bize anlatarak dedi ki: Ali b. el-Mübârek bize Yahya'dan, o Abdullah b. Ebî Katâde'den, o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:
Hudeybiye yılı Allah Resulü (sav) ile birlikte yola çıktık. Sahabe ihrama girdiler, ben ihrama girmedim.[6]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce avlanma bölümünde geçmiş ve şerhedilmişti. Burada tekrar zikredilme sebebi Hudeybiye seferiyle ilgili olmasıdır.

Hukum

Ebû Katâde'nin (ra) ihrama girmeyişi, Hac bölümünde açıklanmıştı.

Bâb: Hayber Savaşı

307- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Humeyd et-Tavîl'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber'e gece ulaştı. O bir kavme gece vardığı zaman sabah oluncaya kadar hücum etmezdi. Sabah oluduğunda Yahudiler kürekleri ve kazmalanyla çıktılar. O'nu gördüklerinde "(Eyvah!) Muhammedi Ordu!" diye çığlık attılar. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin sahasına indiğimizde ne kötü olur uyarılanların sabahı![7]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce farklı yerlerde şerhedilmişti. Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif. Burada zikredilme sebebi, Hayber gazasryla ilgili olmasından dolayıdır.

Bâb: Hayber Savaşı

308- Sadaka b. el-Fadl bize anlatarak dedi ki: İbni Uyeyne bize Eyyûb'dan, o Muhammed b. Sîrîn'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Hayber'e sabah erkenden yürüdük. Hayber halkı kürekleriyle çıktılar. Allah Resûlü'nü (sav) gördüklerinde "Vallahi Muhammed! Ordu!" diye bağrıştılar. Allah Resulü (sav) şöyle nida etti:
Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Biz bir kavmin sahasına indiğimizde ne kötü olur uyarılanların sabahı!
Orada eşek eti elde ettik. Fakat Allah Resûlü'nün (sav) tellalı "Allah ve Resulü sizlere eşek etini yasaklıyor. O artık pistir" diye -yeni yasağıduyurdu.[8]

Şerh

Allahü Ekber! Yıküsın Hayber!" ifadesi Allah Resûlü'nün (sav) Hayber Yahudilerine karşı açtığı savaşın ilan cümleleri olmuştur. Hayber Yahudileri için ihanetlerinin bedelini ödeme zamam gelmişti. Allah Resulü (sav) sabahın ilk ışıklaryla onların meydanına indi. Hadis daha önce farklı baplarda geçmiş ve şerhi yapılmıştır. Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Hayber Savaşı

309- Abdullah b. Abdülvehhâb bize anlatarak dedi ki: Abdülvehhâb bize Eyyûb'dan, o Muhammed'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) bir adam geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Allah Resulü (sav) sükût etti. Aynı adam O'na ikinci kez geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Allah Resulü (sav) yine sustu. Adam üçüncü defa geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) "Eşekler tüketilir mi?" buyurdu. Ardından tellala emretti ve tellal insanlara şöyle ilan etti: "Allah ve Resulü sizlere evcil eşek eti yemeyi yasaklıyor!" Bunun üzerine eşek etlerinin kaynatıldığı kazanlar ters çevrildi.[9]

Şerh

Abdülvehhâb" râvinin babası olmayıp îbni Abdülmecid es-Sekafî'dir.
Sizleri eşek etinden nehyediyor" ifadesiyle evcil eşek eti yenmesinin yasaklandığını görmekteyiz. Bu yasak da Hayber gazası sırasında konmuştur. Yasağın hikmeti, muhtemelen o dönemin yük ve insan taşıma araçları konumunda bulunan eşeklerin telef edilerek büyük bir iş kaybının oluşumuna engel olmaktır.

Bâb: Hayber Savaşı

310- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize âbit'ten, o Enes b. Mâlikften (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) sabah namazını alaca karanlıkta Hayber yakınında kıldırdı. Ardından şöyle nida etti: Allahü Ekber! Yıkılsın Hayber! Muhakkak ki biz bir kavmin sahasına indiğimizde ne kötü olur uyarılanların sabahı!
Yahudiler evlerinden çıkıp yollara dökülmüşlerdi. Allah Resulü (sav) savaşçıları öldürdü. Kadın ve çocukları esir aldı. Safiyye de esirler arasındaydı. O, önce

Dihyetü'I-Kelbî'nin payına düşmüştü. Sonra Allah Resûlü'nün (sav) oldu. Allah Resulü (sav) de onun azatlığını mehir bedeli saydı.
Abdülaziz b. Suhayb Sâbit'e dedi ki: Ey Ebu Muhammed! Enes'e (ra) Allah Resûlü'nün (sav) mehir olarak ne verdiğini sen mi sormuştun? Sabit, tasdik ederek başını salladı. [10]

Şerh

Allah Resulü (sav) savaşçıları öldürdü" ifadesinde, Hayber Yahudilerinden sadece savaşçıların öldürüldüğü anlaşılmaktadır. Kalanları esir alınmış ve mücahitlere savaş ganimeti olarak dağıtılmışlardır.

Hüküm

İslam hukukuna göre savaşta sadece eli silah tutanlar öldürülür. Yaşlılara, kadınlara ve çocuklara dokunulmaz.

Ders

İslam tarihinin savaşlarla ilgili bölümleri okunurken, yaşanan dönemin sosyal ve siyasal şartlarının göz önünde bulundurulması gerekir. Aksi takdirde bir takım haksız ve yanlış yargılara varmak mümkün olacaktır. Bu savaşlarda yaşananlar konuşulurken, Müslümanların ne yaptıkları kadar, diğerlerinin galip gelmesi hâlinde onların neler yapabilecekleri de konuşulmalıdır. Savaş tarihine âdil ve önyargısız yaklaşabilmenin tek yolu da budur.[11]

Bâb: Hayber Savaşı

311- Âdem bize anlatarak dedi ki: Şube bize Abdülaziz b. Suhayb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Safiyye'yi esir aldı, sonra azat edip onunla evlendi.
Sabit, Enes'e (ra) sordu: Mehir olarak ne verdi? (Enes:) Ona kendini (hürriyetini) verdi, azat etti.3!1

Şerh

Onu azat etti ve onunla evlendi" ifadesi, Hayber savaşı sırasında esir alınan

Safiye bn. Huyey'in Allah Resulü (sav) tarafından azat edilerek nikahlanmasını beyan etmektedir.

Bâb: Hayber Savaşı

312- Abdülgaffâr b. Dâvud bize anlatarak dedi ki: Yakup b. Abdurrahman bize el-Muttalib'in azatlısı Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Hayber'e vardık. Allah kalenin fethini O'na (sav) müyesser kılınca, kendisine Safiyye bn. Huyey bn. Ahtab'ın güzelliğinden sözedildi. Kocası öldürülmüştü. Bir gelin namzedi olmuştu. Allah Resulü (sav) onu kendine seçti. Onunla birlikte yola çıktı. Seddu's-Sahbâ denen yere vardığımızda Allah Resûlü'ne (sav) helal oldu ve onunla gerdeğe girdi. Sonra küçük bir deri kapta hays yemeği yaptı. Allah Resulü (sav) sonra bana şöyle buyurdu: Çevrendekilere (yemek) için seslen.
Bu Allah Resûlü'nün (sav) Safiyye (r.anhâ) için verdiği düğün yemeği olmuştu. Sonra Medine'ye doğru yola çıktık. (Râvi dedi ki:) Bilâhare Allah Resûlü'nün (sav) arkasında, kendi abasıyla Örtmüş olarak gördük. Allah Resulü (sav) devesinin yanında diz çöküyor, Safiyye (r.anhâ) deveye binebilmek için dizine basıyordu.[12]

Şerh

Hayber savaşı sırasında esir alınan Hz. Safiye, Medine'ye dönüş yolunda Allah Resulü (sav) tarararından nikahına alınmış ve gerdeğe girdikten sonra hays adı bir verilen bir yemekle düğün ziyafeti vermişti. O günden sonra Allah Resulü (sav) onu hicaba soktu ve artık Allah Resûlü'nün (sav) hanımı olduğu bütün sahabe tarafından bilindi.

Bâb: Hayber Savaşı

313- İsmail bize anlatarak dedi ki: Kardeşim bana Süleyman'dan, o Yahya'dan, o Humeyd et-Tavîl'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti;
Allah Resulü (sav) Hayber yolunda Safiyye bn. Huyey ile üç gün kaldıktan sonra zifafa girdi. Bundan sonra, hicap vurulan hanımlar arasına girdi.[13]

Şerh
Bundan sonra hicap vurulan hanımlar arasına girdi" ifadesi, Hz. Safiyye'nin

(r.anhâ) Allah Resûlü'nün (sav) hanımı olduğunu ve hicaba girdiğini ihtiva etmektedir.

Bâb: Hayber Savaşı

314- Saîd b. Ebî Meryem bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer b. Ebî Kesîr bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber ile Medine arasında üç gece konakladı. Safiyye (r.anhâ) île gerdeğe girdi. Ben Müslümanları O'nun düğün yemeğine davet ettim. Yemekte ne ekmek vardı, ne de et. Sadece Bilâl'e emretmiş ve deri kaplar getirilerek içlerine hurma, çökelek ve tereyağı karışımı konmuştu, Müslümanlar kendi aralarında sordular: Acaba Müminlerin Annelerinden biri mi oldu, yoksa O'nun cariyelerinden mi?
Sonra (fikir yürüterek) şöyle dediler: Eğer hicaba girerse Müminlerin Annelerinden biri olmuştur. Hicaba girmezse cariyelerinden biri oldu demektir.
Allah Resulü (sav) yola çıktığında, devesinin terkisini ona hazırladı ve hicabı da yaydı.[14]

Şerh

Müslümanları O'nun düğün yemeğine davet ettim, ancak ne ekmek vardı, ne et" ifadesinde Allah Resulü'nün (sav) Hz. Safiyye için verdiği düğün yemeğinin sadeliği beyan edilmektedir. Olay Hayber savaşı sonrasında yaşandığı için bu bapta zikredilmiştir.

Bâb: Peygamber Efendimiz (Sav) Sancağı Nereye Diktirdi?

315- Yahya b. Kaza'a bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Fetih Günü Mekke'ye başında miğferle girdi. Miğferini çıkartiğı sırada bir adam gelerek "İbni Hatal Kabe'nin örtülerine sarılmış durumda" dedi. "Onu öldürün" buyurdu.
Mâlik dedi ki: Kanaatimize göre Allah Resulü (sav) o gün ihramlı değildi. Allah en iyi bilendir.[15]

Şerh

İbni Hatal Kabe'ni örtüsüne sarılmış durumda, dedi" ifadesinde adı geçen İbni Hatal, söy[e(jjğj şiirlerle Allah Resûlü'nü (sav) hicveden biriydi.
Onu öldürün, buyurdu" ifadesi Allah Resûlü'nün (sav) açık emridir. Bu emir üzerine İbni Hatal öldürülmüş, ancak kim tarafından öldürüldüğü konusunda ihtilaf edilmiştir. One çıkan rivayetlerde Saîd b. Hureys ile Ebû Berze'nin birlikte öldürdükleri söylenmektedir.

Hüküm

Bu hadis-i şeriften, hakkında ölüm cezası kesinleşmiş birinin Kâbe'nin avlusunda bile olsa öldürüleceğine dair istidlalde bulunulmuştur. Buna karşı çıkanlar ise, İbni Hatal'in katlinin, Allah Resûlü'ne (sav) haremde savaşmanın helal kılındığı sırada gerçekleştiğini söylemişlerdir. Bununla ilgili rivayet Ahmed b. Hanbei tarafından Amr b. Şuayb'a dayandırılarak nakledilmiştir.

Ders

Harem-i şerifte gerçekleşen bu olayın, Mekke'nin fethi sırasında ve tam bir savaş hâlinde meydana geldiği unutulmamalıdır. Aksi hâlde orada bir karıncanın dahi incitilmesi haramdır. İbni Hatal, Peygamber Efendimize (sav) şiirleriyle hakaret eden, bir rivayete göre Müslüman hizmetkârını öldürmüş bir katildi. Onunla ilgili ölüm cezası çok önceden verilmişti. Mekke'nin fethi sırasında verilen emân kapsamına girmediği de bilinmekteydi. İbni Hatal, Kâbe'nin örtülerine sarılmakla belki canını kurtarabileceğini sanmış, belki de Müslümanlara orada kan döktürmek suretiyle zarar vermek istemiş olabilir.

Bâb: Peygamber Efendimizin (Sav) Fetih Günü Konakladığı Yer

316- Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: Şube bize Amr'dan, o İbni Ebî Leylâ'dan şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) kuşluk vakti namaz kıldığını Ümmü Hâni (r.anhâ) dışında bize haber veren olmadı. O, şunu anlatmıştır:
Allah Resulü (sav) Mekke'nin Fethi günü evinde gusletti ve sekiz rekat namaz kıldı. O'nun bu kadar hızlı namaz kılarken hiç görmemiştim. Fakat rükû ve secdeleri tam yapıyordu.[16]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Burada zikredilme sebebi, Mekke'nin fethi esnasında yaşanan bir olaydan bahsetmesinden dolayıdır.

Bâb: Veda Haccı

317- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Muhammed b. Yusuf tan, o el-Evzâî'den, o İbni Şihâb'dan, o Süleyman b. Harb'den, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Veda Haccı sırasında Has'am'dan bir kadın gelerek Allah Resulü Men (sav) fetva istedi. Fadl (b. Abbâs) Allah Resûlü'nün (sav) terkisinde bulunuyordu. Kadın: "Ey Allah Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde. Acaba onun adına hac yapabilir miyim?" dedi.
O da "Evet" buyurdu.[17]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce Hac bölümünde geçmiş ve orada şerhedilmişti. Burada zikredilme sebebi, olayın Veda Haccı sırasında geçmiş olmasındandır. Ayrıntıları için bkz. 180 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Veda Haccı

318- Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süreye b. en-Nu'mân bize Fuleyh'ten, o Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Fetih Yılı Allah Resulü (sav) Kasvâ adlı devesine binmiş ve terkisinde Üsâme olduğu hâlde yanında Bilâl ve Osman b. Talha ile Beytullah'a yöneldi. Kabe'nin önünde devesini çökertti. Osman'a "Bize anahtarları getir" buyurdu. O anahtarı getirdi ve O'nun için kapıyı açtı. Allah Re-sûlü (sav) yanında Üsâme, Bilal ve Osman olduğu hâlde içeri girdi. Kapıyı arkalarından kapattılar. Orada günün uzun bir vakti kaldı. Sonra çıktı. İnsanlar Kabe'ye girmek için acele ettiler. Ben hepsini geçtim. Bilal'ı kapının arkasında ayakta gördüm.
Ona "Allah Resulü (sav) nerede namaz kıldı?" diye sordum. O da şöyle dedi: Şu iki ön sütunun arasında kıldı.
Kabe o sıralar altı sütun üzerine kuruluydu ve bunlar iki sıra hâlinde dizilmişti. Allah Resulü ön sıradaki iki sütunun arasında namaz kılmış, Kabe kapısını arkasına alarak yüzünü siz içeri girdiğinizde O'nunla duvar arasında kalan yöne çevirmişti.

(Abdullah dedi ki:) Bilâl'e kaç rekat kıldığını sormayı unuttum. Allah Resûlü'nün namaz kıldığı yerde kırmızı bir mermer vardı.[18]

Şerh

Muhammed" b. Râfı'dir.
Bu hadis-i şerifin Veda Haccı babında geçmesi biraz tartışmalıdır. Çünkü hadise konu olan olay, Mekke'nin Fethi sırasında yaşanmıştır. Mekke'nin Fethi sekizinei yılda, Veda Haccı ise onuncu yılda gerçekleşmiştir.

Bâb: Veda Haccı

319- İbrahim b. el-Münzir bize anlatarak dedi ki: Ebû Damre bize Musa b. Ukbe'den, o Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) Veda Haccmda kafasını tıraş etti.[19]

Şerh

Allah Resulü (sav) Veda Haccında kafasını tıraş etti" ifadesi, daha önce Hac bölümünde şerhedilmişti.(Bkz. 193 no.lu hadis-i şerif) Fakat olay, Veda Haccı esnasında geçtiği için hadis burada da zikredilmiştir.

Bâb: Veda Haccı

320- Ubeydullah b. Saîd bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Bekr bize İbni Cüreyc'den, o Musa b. Ukbe'den, o Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Veda Haccmda Allah Resulü (sav) ve sahabeden bazıları (saçlarını) tıraş ettiler, bazıları ise (saçlarını) kısalttılar.[20]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte ve ilgili 193 no.lu hadis altında şerhedilmiştir. Geniş bilgi için oraya bakılabilir. Hadisin bu bölümde yer alma sebebi, Veda Haccıyla ilgili olmasındandır.

Bâb: Veda Haccı

321- Yahya b. Kaza'a bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o el-Leys'ten, o Yûnus'tan, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Veda Haccı sırasında Allah Resulü (sav) Mina'da halka namaz kıldırırken, o (İbni Abbâs) bir eşeğin sırtında oraya yönelmiş ve eşek safın bir kısmının Önünden geçtikten sonra (İbni Abbâs) inerek insanlarla birlikte saf tutmuştu.[21]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 1 no.lu hadis altında ve bilâhare Namaz bölümünde şerhedilmiştirl Burada yeralma sebebi ise, olayın Veda haccı sırasında geçmiş olmasıdır.

Bâb: Allah Resülü'nün (Sav) Konak Yeri

322- Yahya b. Bükeyr bize el-Leys'ten, o Abdülaziz b. Ebî Seleme'den, o Sa'd b. İbrahim'den, o Nâfı' b. Cübeyr'den, o Urve b. el-Muğîre'den, o da babası el-Muğîre b. Şûbe'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) tuvalet ihtiyacı için gitti. O'na su dökmek için kalktım. (Tebük Gazvesini söylediğinden başka bir şey bilmiyorum.) Yüzünü yıkadıktan sonra kollarını yıkamak istedi. Ancak cüppenin yenleri dar olduğu için kollarını altından çıkartarak yıkadı. Sonra mestleri üzerine mesnetti.[22]

Şerh

Muğîre hadisi, daha önce birkaç bölümde geçmiş (Bkz. 5 no.lu hadis-i şerif) ve şerhedilmiş olup bu bölümde yer verilme sebebi, Allah Resûiü'nün (sav) konaklama âdâbıyla ilgili olmasından dolayıdır. Allah Resulü (sav) bir yerde konakladığı zaman, büyük veya küçük abdest bozmak için konak yerinden uzaklaşarak tenha bir yer seçer, temizlenmek ve abdest almak için arkasından su getirtirdi.

Bâb: Allah Resûiü'nün (Sav) Hastalığı Ve İrtihâli

323- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şunu

nakletti:
Ümmü'1-Fadl bn. el-Hâris (r.anhâ) dedi ki: Allah Resûlü'nü (sav) aksam namazında Mürselât sûresini okurken dinledim. Ondan sonra Allah ruhunu alıncaya kadar bize namaz kıldırmadı.[23]

Şerh

Ümmü'1-Fadl", İbni Abbas'ıı (ra) annesidir.
Hadis-i şerif daha önce 85 no ile geçmiş ve orada şerhedilmiştir. İmam Buhââ Allah Resûiü'nün (sav) vefatıyla ilgisinden dolayı hadise bu bölümde de yer vermiştir.

Hüküm

Allah Resûiü'nün (sav) vefatı: Allah Resulü (sav) Mâide sûresinin üçüncü ayeti nazil olduktan sonra sekseniki gün daha yaşadı. Bu ayet-i kerimenin meali şöyleydi:
"Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak
İslâm'ı beğendim."
O bu âyeti okuduğu zaman sahabe çok sevinmiş ama Hz. Ebu Bekir (ra) ağlamıştı. Ağlamasının sebebi sorulduğunda ise "Bu ayet, Allah Resûiü'nün (sav) vefatının yaklaştığını gösteriyor" demişti.
"Öyle bir günden korkun ki, o gün hepiniz Allah'a döndürüleceksiniz" (Bakara, 281) âyeti de bundan hemen sonra Kurban Bayramının birinci günü inmiş ve seksenbir gün sonra Allah Resulü (sav) ebediyete irtihâl etmişti.
Hz.Fatıma (r.anhâ) hastalığı sırasında her gün babasının ziyaretine gelirdi. Bir seferinde:
Babacığım kim bilir ne acılar çekiyor, deyince;
Babacığının sevgili kuzusu, bu günden sonra babacığın hiç acı çekmeyecek, cevabını verdi.
Nitekim 8 Haziran'a rastlayan Rebîivvel ayının Pazartesi sabahı, hastalığı biraz hafifledi. Sabah namazını Hz. Ebu Bekir'in (ra) arkasında kılarak odasına döndü. Kuşluk vakti, mübarek başı, Hz. Âişe'nin kucağında olduğu hâlde; "Ya Rab! Ölüm şiddetine karşı bana kolaylık ver, canımı tatlılıkla al" diye dua etti. Bir ara parmağıyla yukarı doğru işaret ederek:
Refîk-i âlâya - Yüce Dosta, diyerek gözlerini semaya çevirdi ve ruhunu teslim

etti.

---

[1] Bkz. 271 no.Iu hadis-i şerif.

[2] Bkz. 271 no.lu hadis-i şerif.

[3] Buhârî, cum'a/890-891, megâzî/3819-3820, tefsînı'l-Kur'ân/4171; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1385-1386; Tirmizî, cum'a/517; Nesâî, salâtu'l-havf/1521-1524; EbûDâvud, salât/1053; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1428; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/5884, 6066, 6089, 6143; Mâlik, nida/396; Dârimî, salât/1481.

[4] Bkz. 303 no.lu hadis-i şerif.

[5] Bkz. 239 no.lu hadis-i şerif

[6] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.

[7] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

[8] Bkz. 65 no.îu hadis-i şerif.

[9] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

[10] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

[11] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

[12] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

[13] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif

[14] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

[15] Buhâri, hac/1715, cihâd/2817, megâzî/3949, libâs/5361; Müslim, hac/2417; Tirmizî, cıhâdl6I6; Nesâî, menasik/2818-2819; Ebû Davud, cihad/2310; İbn Mâce, cihâd/2795; Ibn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/11625, 12220, 12387, 12464, 12886, 12933,' 12955, 13030; Mâlik, hac/842; Dârimî, menâsik/1857, siyer/2348

[16] Bkz. 135 no.lu hadis-i şerif.

[17] Bkz. 180 no.lu hadis-i şerif.

[18] Bkz. 45 no.lu hadis-i şerif.

[19] Buharı, hac/1611-1612, 1614, megâzî/4058-4059; Müslim, hac/2292-2294, 2297; Tir-mizî, hac/837; Nesâî, menâkıb/2810; Ebû Dâvud, menâsik/1689-1690; İbn Mâce, menasik/3035; İbn Hanbel, musnedu'l~müksirîn/4428, 4656, 4662, 5250, 5357, 5366, 5733, 5841, 5954, 5987, 6095; Mâlik, hac/785; Dârimî, menâsik/1815, 1827

[20] Bkz. 318 no.lu hadis-i şerif.

[21] Buhârî, salât/463, ezân/814, hac/1724, megâzî/4060; Müslim, salât/780, 781; Tirmizî, salât/309; Nesâî, kıble/744, 746; Ebû Dâvud, salât/714-715; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/937; İbn Hanbel, musned-i Şenî Hâşim/1793, 1991, 2256, 2667,, 2749, 2862, 3001, 3136, 3275; Mâlik, nidâ/332; Dârimî, salât/1379

[22] Bkz. 5 no.lu hadis-i şerif.

[23] Buhârî, ezân/721, megâzî/4076; Müslim, salât/704; Tirmizî, salât/283; Nesâî, iftitâh/975-976; Ebû Dâvud, salât/6£7; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/823; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25634, 25637; Mâlik, nidâ/158; Dârimî, salât/1261

KİTÂBU TEFSÎRİ'L-KUR'ÂN

KUR'AN TEFSİRİ BÖLÜMÜ

Bâb: İmam "Gayri'l-Mağdûbi Aleyhim Vele'd-Dâllîn" Dediğinde

324- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Sümey'den, o Ebû Salih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu M: İmam "Gayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn" dediğinde "âmin" deyin. Her kimin (âmin) sözü, melekle-rinkine rastlarsa, geçmiş bütün günahları bağışlanır.[1]

Şerh

Âmin! deyin" ifadesi, Fatiha sûresinin sonunda imamın ardından söylenir. Bununla ügili hüküm daha önce Namaz bölümünde beyan edilmişti.(Bkz. 88 no.lu hadis-i şerif) İmam Buhârî, hadise Kur'ân tilâvetiyle ilişkisinden dolayı bu bölümde de yer vermiştir. Bu hadis, aynı zamanda ilgili ayet-i kerimenin tefsiri mahiyetindedir.

Bâb: "İbrahim Ve İsmail Kabe'nin Temellerini Yükseltiyordu.."

325- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Sâ-lim'den, o Abdullah b. Muhammed b. Ebî Bekr'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra), o Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Görmedin mi kavmin Kabe'yi inşa ettikleri zaman, İbrahim'in (as) temellerinden eksilttiler?
Dedim ki: "Ey Allah Resulü! Onu İbrahim'in (as) temellerine tekrar oturtsanız olmaz mı?"
Bunun üzerine şöyle buyurdu: Keşke kavminin küfür dönemiyle bağları yakın olmasaydı, (o zaman yapardım).
Abdullah (ra) der ki: Eğer Âişe (r.anhâ) bunu bizzat Allah Resû-lü'nden (sav) dinlemişse, Allah Resûlü'nün (sav) Hicr'in yanındaki rükünleri istilâm etmeyi terk ettiğini görmezdim. Ancak Kabe'nin İbrahim'in (as) temelleri üzerine tamamlanmadığı da gerçektir.[2]

Şerh

Kabe'nin binasıyla ilgili bu hadis-i şerif daha önce (180 no) geçmiş ve orada tafsilatlı olarak açıklanmıştı. İmam Buhârî, hadisi bab başlığındaki ayet-i kerimenin tefsiri niteliğinde görerek burada da zikretmiştir. Bab başlığındaki ayet-i kerimenin tamamı şöyledir:
"Hani İbrahim o Beytin temellerini, İsmail ile birlikte yükseltiyordu: fEy Rabbimiz, bizden kabul buyur. Şüphesiz hakkıyla işiten ve bilen Sensin.
Ey Rabbimiz, ikimizi de Sana teslimiyette sabit kıl. Soyumuzdan da müslüman bir ümmet yetiştir, bize ibadet edeceğimiz hac amellerini göster, tevbemizi kabul et. Çünkü tevbeleri en çok kabul eden ve hakkıyla merhamet eden Sensin Sen!
Ey Rabbimiz, zürriyetlerimizin içinden, onlara Senin ayetlerini okuyacak, onlara Kitabı, hikmeti öğretecek, iyice temizleyecek bir peygamber gönder. Şüphesiz yegâne galip, tam hikmet sahibi Sensin, Sen!" (Bakara, 125-127)

Bâb: "Eğer Bir Korku Halinde İseniz, Yaya Veya Binek Üstünde Giderken Kılın"

326- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Kendisine, Korku Namazı (salât-ı havi) sorulduğunda şöyle dedi: İmam öne geçer ve insanlardan bir grup da namaza dururlar. İmam onlara bir rekat kıldırır. Bu sırada diğer grup onlarla düşman arasında mevzilenip namaz kılmazlar. İmamla beraber olanlar bir rekatı kıldıklarında, namaz kılmayanların mevzilerini alır ve selam vermezler. Namaz kılmayan grup gelir ive imamla birlikte bir rekat kılarlar. Bundan sonra imam namazı bitirir. Çünkü o iki rekatı kılmıştır. Bu defa gruplardan her biri kalkıp bulundukları yerde imamın arkasından birer rekat daha kılarlar. Böylece her iki grup da ikişer rekat kılmış olurlar.
Eğer korku bundan daha çoksa, yayan veya piyade olarak bulundukları yerde namaz kılarler. Kıbleye yönelmiş olabilecekleri gibi, olmamaları da mümkündür.
Mâlik der ki: Nâfi şöyle dedi: Abdullah b. Ömer'in (ra) bunu Allah Re-sûlü'nün uygulamasından naklettiğini düşünüyorum.[3]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce korku namazı başlığı altında geçmiş ver şerhedilmişti. İmam Buhârî korku namazıyla ilgili Bakara 239 (ve Nisa, 102-103) ayet-i

kerimesinin tefsiri bağlamında onu bu bapta zikretmiştir. İlgili Bakara sûresi ayetinin meali şöyledir:
"Eğer bir korku hâlindeyseniz, yaya veya binekli olarak giderken kılın, (korkudan) emin olduğunuz zaman da böyle bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği şekilde Allah'ı zikredin (namazlarınızı yine her zamanki gibi huşu ile kılın)." (fBakara, 239)

Bâb: "Allah Ne Bahire, Ne Sâibe, Ne De Vasile Kılmamıştır"

327- Muhammed b. Ebî Yakup bize Hassan b. İbrahim'den, o Yû-nus'tan, o ez-Zührî'den, o Urve'den, o da Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Cehennemi bir bölümü bir bölümünü yıkarken gördüm. Adak develerini ilk salıveren Amr'ı da bağısaklann sürürken gördüm.

Şerh

Bu hadis-i şerif de daha önce (Bkz. 150 no.lu hadis) geçmiş ve orada şerhedilmiştir. Ancak İmam Buharı, bab başlığında yer alan ayet-i kerimenin tefsiri meyamnda hadis-i şerife burada da yer vermiştir. İlgili ayet-i kerimenin meali şöyledir:
"Allah, Bahire, Sâibe, Vasîle ve Hânı diye bir şey koymamıştır. Fakat kâfirler Allah adına yalan uydururlar. Onların çoğu düşünmezler." (Mâide, 103)
Bahîre; Kulağı yarılmış dişi devedir. Cahiliye döneminde bir hastalık veya derdi bulunan, yahut dilek tutan bir kimse, bir deve adardı. Derdi veya hastalığı geçince, yahut dileği gerçekleşince bu deveyi koyuverirdi. Başı boş dolaşan, yemi suyu eksiltilmeyen bu deveye Bahîre denirdi.
Sâibe: Salıverilmiş dişi deve demektir. Bahîre ile aynı durumlarda adanıp kulağı yarılmaksızın salıverilen deveye denir.
Vasîle: Bir koyun, dişi doğurduğunda kendilerinin sayılırdı, erkek doğurduğunda ise onu, ilahları için kurban ederlerdi. Eğer koyun bir erkek bir dişi beraber doğurursa: "Kardeşine ulaştı" diyerek erkek yavruyu ilahlara adar, kesmezlerdi. İşte buna da Vasîle denirdi.
Hâm: Erkek bir deveden on döl alındığında "sırtı korunmuş" derler, üstüne binmezler, meraya salıp sudan ve yemden menetmezlerdi. Buna da Hâm denirdi.

Bâb: "Sabah Namazı Şahitlidir"

328- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Abdürrezzâk bize

Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o Ebû Seleme ve İbnu'l-Müseyyeb'den, o ikisi Ebû Hüreyre'den (ra) şunu naklettiler:
Allah Resulü (sav^) buyurdu ki: Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılman namazdan yirmi beş derece daha üstündür. Gece melekleri ile gündüz melekleri sabah namazında toplanırlar.
Ebû Hüreyre der ki: Dilerseniz "Ve Kur'âne'l-fecri, imıe kur'âneU-fecri kâne meşhuda (=Ve sabah namazına. Muhakkak ki sabah namazı şahitlidir)" ayetini okuyun.[4]

Şerh

Cemaat ile kılınan namazın faziletinden ve namazı mescitte kılmanın faziletinden bahseden bu hadis-i şerif daha önce müteaddit bölümlerde (4, 46, 50, 71 no.lar) geçmiş ve oralarda şerhedilmiştir. İmam Buhâri'nin hadise burada yer vermesi ise, bab başlığındaki ayet-i kerime sebebiyledir.
Ayet-i kerimenin meali:
"Bir de sabah namazını kıl, çünkü sabah namazı şahitlidir." (İsrâ, 78)

Bâb: "Beşinci Defada Da; Eğer Yalancılardan İse.."

329- Mukaddem b. Muhammed b. Yahya bize anlatarak dedi ki: Amcam Kasım b. Yahya bize Abdullah'tan, o Nâfi'deu, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) zamanında bir adam hanımına iftira atarak ondan olan çocuğunu reddetmişti. Allah Resulü (sav) ikisinin huzura getirilmesini emretti. O'nun önünde Yüce Allah'ın emri gereğince lanetleş-tiler. Çocuğun velayetini kadına bıraktı ve lanetleşen çifti ayırdı.[5]

Şerh

"Bir adam hanımına iftira atarak ondan olan çocuğunu reddetmişti" ifadesinde sözü edilen adam, hanımını zina etmek ve başkasının çocuğunu doğurmakla suçlamaktadır.
Allah Resulü (sav) ikisinin huzura getirilmesini emretti. O'nun önünde lanetleştiler" ifadesinde ise, Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Allah'ın emir buyurduğu şekilde lanetleşmeleri üzere davet edildikleri belirtilmektedir. Buradaki lanetleşme, taraflardan her birinin yalan yere yemin etmesi hâlinde Allah'ın

lanetine müstahak olacağını ilân etmesidir.
Son bölümde ise Allah Resulü (sav) huzurunda lanetleşen (liân) çifti anırmakta ve çocuğun velayetini anneye vermektedir.
İmam Buhârî bu hadis-i şerifi bab başlığındaki ayet-i kerime sebebiyle burada zikretmiştir. İlgili ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Al|ah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, besinci defada da; eğer yalancılardan ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir (Nur, 6-7)

Hüküm

Liân: Zina sebebiyle evliliği sona erdirme yöntemidir. Liânın iki sebebi vardır: a) Bir erkeğin karısına, yabancı bir kadına isnat edildiği zaman zina haddi uygulanmasını gerektiren zina isnadında bulunması, b) Babanın henüz doğmamış veya doğmuş bulunan çocuğun nesebini reddetmesi.
Yukarıda geçen ayet-i kerime ile sabit olmuş ve ilk olarak Hilâl ailesi üzerinde tatbik edilmiştir: Hz. Peygamber, Hilâl'i çağırdı. Hilâl, doğru söylediğine dair, dört defa Allah'ı şahit tutup, beşincide, eğer yalan söylüyorsa, AÜah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını istedi. Sonra karısı getirtilerek, o da aynı şekilde yemin etti. Beşincide, eğer kocası doğru söylüyorsa, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diledi. Allah Resulü (sav) her ikisinin de remin etmesi üzerine onları ayırdı.

Ders

Bir evlilikte çiftlerin birbirlerine zina suçlaması yöneltmeleri, olabilecek en ağır suçlamadır. Böyle bir suçlamanın varlığıyla beraber o evliliği yürüt nek imkansız hâle gelir. Dolayısıyla bu tür bir suçlamanın çok kesin delillere dayanması, aksi durumda müeyyidesi pek ağır olacak yeminlere dayanması gerekir ki ayette vurgulanan da budur.

Bâb: Mücâhid Der Ki: "Eğer Şüphe Ederseniz.."

330- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bizeUkayl'dan, o İbni Şihâb'dan, o Sâlim'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti.
Abdullah, hanımını hayızh iken boşamıştı. Ömer (ra) durumu Allah Resûlü'ne

(sav) sordu. Allah Resulü (sav) ona kızarak şöyle buyurdu: Onu geri alsın ve temizleninceye kadar nikahında tutsun. Sonra hayız görüp yine temizlensin. Eğer hâlâ boşamak istiyorsa, onu temiz hâlde ve ilişki kurmadan boşasın. Yüce Allah'ın emrettiği biçimdeki iddet budur.[6]

Şerh

Hanımını hayızh iken boşamıştı" ifadesinde
Abdullah b. Ömer'in (ra) hanımını adet görüyorken boşadığı bildirilmektedir.
Allah Resulü (sav) ona kızdı1', yani Abdullah'ın hanımını hayızh hâlde boşamasına kızdı. Çünkü bu, İslamiyetin boşamayla ilgili hükümlerine uygun, ahlakî bir boşama değildi. Bundan sonra babasına, onun nasıl boşanması gerektiğini anlatarak ancak temiz hâlde iken ve ilişki kurmadan boşaması gerektiğini söyledi.
Hadis-i şerifin boşama bölümü dışında burada zikredilmesi ise, bab başlığı olan Talak sûresini^ dördüncü ayetiyle ilgili olmasından dolayıdır. Ayet, meâlen şöyledir:
"Kadınlarınız İçinden âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdetini görmemiş bulunanlardan eğer şüphe ederseniz (iddetterinin nasıl olacağında tereddüt ederseniz), onların bekleme süresi üç aydır. Gebe olanların bekleme süresi ise, yüklerini bırakmaları, (doğum yapmaiarı)dir. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolayhk verir." (Talak, 4)

Hüküm

Talâk (Boşama): Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine ve Kur'ân'ın emirlerine uygun boşamanın üç temel şartı vardır. 1. Eşin hayız halinde bulunmaması, 2. Hayızdan temizlendikten sonra cinsî temasın olmaması, 3. Boşanmanın yalnız bir talakla yapılmasıdır. Hanefî ulemâsı bir temizlik süresinde üç defa boşamayı bid'at kabul etmekle birlikte, üç temizlik içinde üç kere boşamayı bid'at değil sünnete uygun boşama sayarlar.
Boşamanın bu şekilde üç temizliğe yayılmasının sebebi, her defasında geri adım atarak evliliği devam ettirme imkânının varolması içindir.

Ders

İslam hukukunda boşama, bazılarının sandıkları veya iddia ettikleri hiç de kolay

ve basit bir muamele değildir. Boşamayla birlikte bir çok hukuk doğması bir yana, helaller içinde Yüce Allah'ın en çok buğzettiği helal olması itibarıyla da inançlı bir insanın kırk kere düşündükten sonra alması gereken bir karardır. Öte yandan boşama hakkının sadece erkeğe ait olduğu iddiası da haksız bir iddia olup kadın nikah akdinde bu hakkı şart koşabileceği gibi, şiddetli geçimsizlik, baskı, dayak vb. hâllerde hakim tarafları re'sen boşama yetkisine sahiptir.

---

[1] Buhârî, tefsîru'l-Kur'ân/4115, ezân/738-740, da'avât/5923; Müslim, salât/618-621; Tirmizî, salât/232; Nesâî, iftitâh/918-921; Ebû Dâvud, salât/800-801; İbn Mâce, ikâmetuVsalât/841-843; İbn Hanbel, bâkîmusnedi'l-müksirîn/6890,6946, 7337, 7774, 9428, 9541; Mâlik, nidâ/180-182; Dârimî, salât/1218.

[2] Bkz. 180 no.lu hadis-i şerif.

[3] Bkz. 104 no.lu hadis-i şerif.

[4] Buhârî, vudû/170, sal ât/426-427, ezân/611-612, 619, buyû/1976, bed'ul-halk2990, tefsîru'l-Kur'ân/4348; Müslim, mesâcid/1034-1037, 1059-1063; Tirmizî, salât/199-200; Nesâî, mesâcid/725, imâmet/829; Ebû Dâvud, salât/396-398, 472; İbn Mâce, mesâcid/778-779; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6888, 7108, 7121, 7268, 7296, 7553, 7773, 7898, 7999,8756, 8786,, 9005, 9084, 9483, 9731, 9769, 9909,,9916, 10090, 10116,10379, 10461, 10481; Mâlik, nidâ/265, 344-345, 347; Dârimî, salât/1245.

[5] Buharı, tefsîru'l-Kur'ân/4379, talâk/4894, 4899-4903, 4930-4931, ferâiz/6251; Müslim, li'ân/2742-2747; Tirmizî, talâk/l 124; Nesâî, talâk/3420-3423; Ebû Dâvud, îa-lâk/1924-1926; İbn Mâce, talâk/2059; İbn Hanbel, musnedu'l-aşeretiM-mubeşşere/375, musnedu'I-müksirîn/4247, 4298, 4359, 4375, 4464, 4707, 4767, 4955, 5060, 5343, 5825; Mâlik, talâk/1036; Dârimî, nikâh/2132-2133

[6] Buharı, tefsîru'l-Kur'ân/4528, talâk/4850-4851, 4854, 4916-4937, ahkâm/6627; Müslim, zekât/1686, talâk/2675-2685, 2687-2688; Tirmizî, talâk/1095-1096; Nesâî, talâk-3336-3339, 3343-3345, 3500-3501, 3503; Ebû Dâvud, talâk/1864-1869; İbn Mâce, talâk/2009, 2012-2013; İbn Hanbel, musnedu'l-aşereti'l-mubeşşere/287, mus-nedu'I-müksirîn/4271, 4558, 4783, 4875, 4917, 4977, 5017, 5047, 5069, 5176, 5232, 5247, 5266, 5530, 5788, 5845, 5867, 6/47; Mâlik, talâk/1053; Dârimî, talâk/2362-2163

KİTÂBU FEZÂİLİ'L-KUR'ÂN

KUR'ÂN'IN FAZİLETLERİ BÖLÜMÜ

Bâb: Hayırlınız Kur'an'ı Öğrenen Ve Öğretendir

331-Amr b. Avn bize anlatarak dedi ki: Hammâd bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü'nün (sav) huzuruna bir hanım geldi ve kendini Allah'a ve Resûlü'ne (sav) hibe ettiğini söyledi. Allah Resulü (sav) "Kadına ihtiyacım yok" buyurdu. Orada bulunan bir adam "Ey Allah Resulü! Onu benimle evlendir" dedi. Allah Resulü (sav) "Ona bir elbise ver" buyurdu. Adam, "Bulama" dedi. Efendimiz "Öyleyse demirden dahi olsa bir yüzük ver" dedi. Adam bunu da yapamayacağını söyledi. Allah Resulü (sav) "Peki Kur'an'dan ezberinde neler var?" diye sordu. Adam da "Şu şu sûreler" dedi. "O zaman bu sûreler karşılığında seni onunla evlendirdim" buyurdu.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 241 no.lu hadis olarak geçmiş ve orada tafsilatlı olarak şerhedilip çıkan hüküm ve dersler beyan edilmiştir. İmam Buhârî'nin onu bu bapta zikretme sebebi ise Kur'ân öğrenimiyle ilgili içeriği sebebiyledir. Gerçekten de Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: "En hayırlılarınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir." (Ebû Dâvud, 1452; Tirınizî, 3070; İbniMâce, 211)

Hüküm

Kur'ân öğrenmek ve öğretmek, Müslümanlar üzerine vacip kılman ilimlerin en şereflisi ile meşgul olmaktır.

Ders

Bu hadis-i şeriften bölümle ilgili olarak çıkarabileceğimiz en mühim ders, Kur'ân'm ne büyük bir sermaye olduğudur. Kişi böyle bir sermayeye sahip olup onun gereğini ifa ettikçe sırtı yere gelmeyeceği gibi, dünya ve ahiret saadetinin yolunu da bulmuş olur. Unutmamak gerekir ki Allah'ın Zâtı dışında her şey fanidir. O'nun zâtının bizler için en müşahhas ifadesi ise, Mushaf kapaklan

arasında her zaman ulaşma imkânımız olan Kelâmıdır. Bu Kelâm'ı gökleri ve yeri yoktan vareden Allah'ın sözü olarak görebilmek, onu öğrenme ve öğretmenin de ne büyük bir şeref olduğunu anlamaya yetecektir.

Bâb: Ezberden Okumak

332- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: Yakup b. Abdirrahman bize Ebû Hâzim'den, o Sehî b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûiü'ne (sav) gelerek "Ey Allah Resulü! Kendimi sana hibe etmeye geldim" dedi. Allah Resulü (sav) ona baktı, baştan ayağa dikkatlice süzdü, sonra başını öne eğdi. Kadın, Allah Resûlü'nün (sav) kendisi hakkında hüküm vermediğini görünce bir kenara oturdu.
Sahabeden biri kalkarak şöyle dedi: Ey Allah Resulü, eğer onunla evlenme arzunuz yoksa, onu benimle evlendirin.
Allah Resulü (sav) "Sahip olduğunu bir mahn var mı?" diye sordu. Adam "Hayır" dedi. "O zaman ev halkına git, onlarda bir şey bulup bulamayacağına bak" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü ve "Hayır ey Aliah Resulü, vallahi bir şey bulamadım" dedi. Allah Resulü (sav) "(Git) iyi bak, demir bir yüzük de olsa olur" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü. "Hayır ey Allah Resulü! Demir bir yüzük bile yok" diyerek ekledi: "Fakat bu izânm var." (Sehl der ki: Belden yukarısını örtecek bir ridâsı bile yoktu.)
Allah Resulü (sav) "Senin izânm ne yapsın? Onu sen giysen bundan kadına bir şey kalmaz. O giyse senin üzerinde bir şey kalmaz" buyurdu.
Adam oturdu. Uzun süre yerinde oturduktan sonra ayağa kalktı. Allah Resulü (sav) onu sırtı dönük olarak gördü ve çağrılmasını emretti. Geldiğinde şöyle buyurdu: "Kur'an'dan ezberinde neler var?" Adam "Filan filan sûreler" diyerek onları saydı. Allah Resulü (sav) "Bunları ezberden okuyabilir misin?" diye sorunca "Evet" dedi.
Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Kur'an'dan ezberinde olanlara karşılık onu sana verdim.[2]

Şerh

Hadis-i şerifi bir önceki bab altında ve daha öncesinde şerhettiğimiz için tekrarı uygun görmüyor, Yüce Kitabımızı yüzünden okumakla yetinmeyip ezberlemenin de çok faziletli olduğunu belirtmek istiyoruz. Hadisin bu bapu yer alma sebebi de budur.

[1] Buhârî, vekâlet/2144, fezâiluM-Kur'ân/4641-4642, nikâh/4697, 4727, 4731, 4737, 4740> 4745, 4752-4753, libâs/5522, tevhîd/6867; Müslim, nikâh/2554; Tirmizî, nikâh/1032; Nesâî, nikâh/3238, 3306; Ebû Dâvud, nikâh/1806; İbn Mâce, nikâh/1879; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21733, 21783; Mâlik, nikâh/968; Dârimî, nikâh/2104

[2] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'N-NİKÂH

NİKAH BÖLÜMÜ

Bâb: Bir Müslümanın Din Kardeşine "Hanımlarıma Bak" Demesi

333- Muharnmed b. Kesîr bize Süfyân'dan, o Humeyd et-Tavîl'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) naklederek dedi ki:
Abdurrahman b. Avf (Medine'ye) geldiğinde Allah Resulü (sav) onunla Sa'd b. er-Rebî el-Ensârî arasında kardeşlik tesis etti. Bu Ensârî'nin iki hanımı vardı. Abdurrahman'a hanımlarını ve servetini yan yarıya paylaşmayı teklif etti.
Abdurrahman ona şöyle dedi: "Allah aileni ve malını senin için mübarek kılsın! Bana çarşının yerini gösterin." Nitekim o günkü ticaretinden biraz çökelek ve tereyağı kâr etti.
Birkaç gün sonra Allah Resulü (sav) onun üzerinde damatların kokusuna mahsus sarılık gördü. "Evlendin mi ey Abdurrahman?" diye sordu. Abdurrahman "Ensâr'dan bir hanimJa evlendim" dedi. "Ona ne verdin?" diye sorunca "Bir nevât ağırlığınca altın" dedi. O zaman Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Bir koyunla olsun düğün yemeği ver.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce şerhedilmiş olduğu için, şerhini tekrar etmiyoruz. (Bkz. 212 no.lu hadis) İmam Buhârî, hadis-i şerifte geçen ve ensârdan Sa'd b. er-Rebî'in Abdurrahman b. Avf a eşlerinden beğendiğiyle evlenmesine yönelik teklifi sebebiyle bu bölümde tekrar yer vermiştir.

Ders

Hadis-i şerifle geçen olayın servetini paylaşmayla yönelik bölümü, açık ve anlaşılır görünmektedir. Ancak teklifin ikinci bölümü olan eşlerinden biriyle evlenme teklifinin günümüzde bazı kimselerce yanlış anlaşılabileceği veya hiç aniaşılamayacağmı düşünerek biraz açıklamak istiyoruz: Öncelikle bilinmesi gereken husus, İslam öncesi Arap toplumunda kadının statüsü olmalıdır. İslamiyetin geldiği yıllarda kadın, toplumun neredeyse kölelerle aynı sosyal dereceye sahip, değersiz, hatta eşya hükmünde bir unsuru idi. Bu nedenle çoğu yoksul aile, kız çocuklarını diri diri gömerek onlardan kurtulur, zengin ailelerse

bu yeni doğanı memnuniyetsiz bir şekilde kabul ederlerdi. İnsanlar henüz yeni Müslüman oldukları için, dinimizin bir çok prensibini ya iyi bilmiyor veya eski alışkanlıklarından hemen kurtulamıyorlardı. İşte yeni Müslüman olmuş ensarîhin teklifini bu bağlamda anlamak gerekil". O da eşlerini, servetinin bir parçası gibi görüyor, bu yüzden onlar üzerinde sırf kendi iradesiyle tasarrufta bulunabileceğini sanıyordu. Oysa yüce dinimiz kadın ile erkeği insanî ve dinî bakımdan eşit konuma yükseltmiş, onlara daha önce hayal bile edilemeyecek hukukî, malî ve sosyal haklar tanımıştı. Mekkeli muhacir Abdurrahman b. Avf (ra) bunların bilincinde bir Müslüman olarak Medincli kardeşinin teklifini nazikçe geri çevirdi ve bir süre çalıştıktan sonra alınteriylc kazandığı paradan mehrini ödediği bir hanımla evlendi. Olayın aslı budur. Böyle anlamak da, bu büyük dine ve onun ilk mensuplarına gösterilmesi gereken asgari vefanın gereğidir.

Bâb: Cariye Tutmak

334- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber ile Medine arasında üç (gece) konakladı. Saflyye bn. Huyey (r.anhâ) ile gerdeğe girdi. Ben Müslümanları O'nun düğün yemeğine davet ettim. Yemekte ne ekmek vardı, ne de et. Sadece emri üzerine deri kaplar getirilerek içlerine burma, çökelek ve tereyağı karışımı konmuştu. Bu O'nun düğün yemeği idi. Müslümanlar kendi aralarında sordular: Acaba Müminlerin Annelerinden biri mi oldu, yoksa O'nun cariyelerinden mi?
Sonra (fikir yürüterek) şöyle dediler: Eğer hicaba girerse Müminlerin Annelerinden biri olmuştur. Hicaba girmezse cariyelerinden biri oldu demektir.
Allah Resulü (sav) yola çıktığında, devesinin terkisini ona hazırladı ve insanlarla arasına da hicabı yaydı.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce (bkz. 314 no) geçmiş ve şerhedilmiş olduğu için aynı bilgileri tekrarlamak istemiyor, sadece İmam Buhârî'nin hadise bu bapta yer verme sebebine bakmak istiyoruz. Hadisin metninden de anlaşıldığı üzere, savaşta elde edilen kadın esirler, fidyeleri ödenmediği takdirde cariye olarak alınmakta idiler. Bu kadınlarla ilgili olarak sahipleri iki yoldan birine başvurur, bunları ya bulundukları cariye statüsünde tutmaya devam eder, veya azat edip evlenirlerdi. Allah Resûlü'nün (sav) Hz. Safiyye'yi almasından sonra sahabe de

bunu merak etmiş ve azat edilip nikahlanmanın belirtisi olan hicaba girme hâlini takip etmişlerdir. Ertesi gün Hz. Safiyye'nin (r.anhâ) hicaba girdiğini görünce, cariye olarak değil nikahlı hanım olarak alındığını anlamışlardır.

Bâb: Cariyenin Azatlık Bedelini Mehir Saymak

335- Şuayb b. el-Habhâb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:

Allah Resulü (sav) Safiyye'yi azat etti ve azatlık bedelini mehir saydı.[3]

Şerh

Daha önce de beyan edildiği üzere Hz. Safiyye (r.anhâ) Hayber gazasında esir alınmış ve Peygamber efendimiz tarafından azat edilerek nikahı altına alınmıştı. Mehir olarak ne verdiği sorulduğunda Efendimizin hizmetkârı Hz. Enes'in (ra) cevabı, azat edilmesi olduğu yönünde gelmişti. Bundan çıkarılacak hüküm, cariyenin azatlık bedelinin mehri sayılabileceğidir. Allah Resulü (sav) bunu bizzat kendisi uygulamıştır.

Bâb: Maddi Sıkıntıdaki Birinin Evlendirilmesi

336- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz b. Ebî Hâzini bize babasından, o Sehl b. Sa'd es-Sâ'idî'den (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek "Ey Allah Resulü! Kendimi sana hibe etmeye geldim" dedi. Allah Resulü (sav) ona baktı, baştan ayağa dikkatlice süzdü, sonra başını öne eğdi. Kadın, Allah Resûiü'nün (sav) kendisi hakkında hüküm vermediğini görünce bir kenara oturdu.
Sahabeden biri kalkarak şöyle dedi: Ey Allah Resulü, eğer onunla evlenme arzunuz yoksa, onu benimle evlendirin.
Allah Resulü (sav) "Sahip olduğunu bir malın var mı?" diye sordu. Adam "Hayır" dedi. "O zaman ev halkına git, onlarda bir şey bulup bulamayacağına bak" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü ve "Hayır ey Allah Resulü, vallahi bir şey bulamadım" dedi. Allah Resulü (sav) "(Git) iyi bak, demir bir yüzük de olsa oîur" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü. "Hayır ey Allah Resulü! Demir bir yüzük bile yok" diyerek ekledi: "Fakat bu izânm var." (Sehl der ki: Belden yukarısını Örtecek bir ridâsı bile yoktu.)
Allah Resulü (sav) "Senin izârını ne yapsın? Onu sen giysen bundan kadına bir şey kalmaz. O giyse senin üzerinde bir şey kalmaz" buyurdu.
Adam oturdu. Uzun süre yerinde oturduktan sonra ayağa kalktı. Allah Resulü

(sav) onu sırtı dönük olarak gördü ve çağrılmasını emretti. Geldiğinde şöyle buyurdu: "Kur'an'dan ezberinde neîer var?" Adam "Filan filan sûreler" diyerek onları saydı. Allah Resulü (sav) "Bunları
ezberden okuyabilir misin?" diye sorunca "Evet" dedi.
Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Kur'ân'dan ezberinde olanlara karşılık onu sana verdim.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 241 ve 331 no.lu hadis olarak geçmiş ve ibareleri yeterince şerhedilmiştir. İmam Buhârî burada yoksul ve maddi durumu iyi olmayanların everilmesi başlığı altında yer vermiştir ki hadis bu anlamda Yüce Allah'ın şu buyruğunun da bir anlamda edası hükmündedir:
"İçinizdeki bekârŞarı, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin. Eğer yoksul iseler. Allah onları lütfü ile zenginleştirir. AHah lütfü bol olandır, bilendir." (Nur, 32)

Hüküm

Bekarları, özellikle de maddi bakımdan sıkıntılı olanları evlendirmek sünnettir. Unutmamak gerekir ki Allah'ın onları lütiuyla zengin edip kimseye muhtaç etmeyeceği bir vaad-i ilahîdir.

Ders

Sağlıklı bir toplum kurabilmek, huzurlu ve mutlu yuvalar kurabilmek demektir. Yuva kurmanın imkân dışına çıktığı, varoların yuvaların da ekonomik ve sosyal sebeplerle sürekli sıkıntılarla boğuştuğu bir toplumun sağlıklı bir toplum olabilmesi mümkün değildir. Bu bakımdan, toplumun esenliği için sosyal yardımlaşma kurumunun diri tutulması, maddi bakımdan kısıtlı olanların korunup kollanması gerekir. Cahiliye toplumundaki gibi statülerin ekonomik durumla belirlendiği bir toplum, barındırdığı zulüm ve adaletsizlik tohumları sebebiyle cahiliye toplumu gibi bir inkılaba uğrama kaderinden asla kurtulamayacaktır. Müslüman bir toplumda gençlerin sırf maddî imkansızlıklar sebebiyle evlenip yuva kuramamaları o toplumun bütün fertleri için büyük bir fitne ve sosyal rahatsızlık sebebidir. Bütün bunların bilincinde olması gereken Müslümanlar, kendi çevrelerindeki maddi kısıtlı gençlerin evlenmelerine önayak olmalı, bunun uhrevî faydalar bir yana dünyevî bakımdan da büyük faydaları

olacağını bilmelidirler.

Bâb: "Ve Sizleri Emziren Süt Anneleriniz"

337- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Abdullah b. Ebî Bekr'den, o Amre n. Abdirrahman'dan, o Allah Resûlü'nün (sav) hanımı Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) onun odasmdayken Hafsa'nm (r.anhâ) odasına girmek için izin isteyen bir adamın sesini işitti. (Âişe (r.anhâ) der ki:) "Ey Allah Resulü! Bir adam odanıza girmek için izin istiyor."
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Onu tanıyorum, Hafsa'nm (r.anhâ) süt amcası olan filan kişidir.
Aişe (r.anhâ) şöyle dedi: Peki benim süt amcam filan hayatta olup odama girmek için izin isteseydi? Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Elbette, doğumun mahrem kıldığını, emzirme de mahrem kılar.[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce şerhedilmiş olduğu için burada tekrar etmiyor, sadece bab başlığıyla ilgili boyutuna işaret etmek istiyoruz.(Bkz. 259 no.lu hadis) Allah Resulü (sav) bu hadisinde süt emzirmenin, evlilikle aynı yaptırıma sahip olduğunu, dolayısıyla evlilik sebebiyle oluşan evlenme mahremiyetinin süt emzirmeyle de oluşacağını bildirmektedir.

Hüküm

Süt emme sebebiyle haram olanlar şunlardır:
1. Bir kimsenin süt emme bakımından usûlü. Süt annesi, süt ninesi gibi...
2. Süt emme bakımından fiirûu. Buna göre kişi süt kızı, süt oğlunun kızı ve bunların çocuk ve torunları ile evlenemez.
3. Süt anne ve babanın furûu. Kişi anne baba bir, baba bir veya yalnız anne bir olan süt kardeşleri ve bunların çocukları ile evlenemez.
4. Süt anne ve babanın usûlünden yalnız ilk fiirûu. Bunlar süt emenin, süt emme bakımından amca, hala, dayı ve teyzeleri olup bunlarla evlenmesi yasaktır.
5. Süt baba ve dedelerin eşleri: Burada zifafın olup olmaması sonucu değiştirmez. Nitekim bir kimse, nesep babasının karısı ile de evlenemez.
6. Süt oğlun veya süt oğlun oğlunun, yahut süt kızın oğlunun karısı ile evlenmek

yasaktır. Burada da zifafın olup olmaması sonucu değiştirmez. Örneğin bir adam gelinleriyle evlenemez.
Hanefller şu hâlleri süt haramlığı dışında tutmuşlardır:
a. Bir kimse süt emme bakımından erkek veya kız kardeşinin annesi ile evlenebilir. Halbuki nesepçe kardeşin annesi ile evlenilemez. Örneğin bir kadın bir çocuğa süt emzirse, bu kadının nesepçe bir oğlu bulunsa, bu oğul, süt emzirilen çocuğun annesi ile evlenebilir.
b. Bir kimse süt emme bakımından oğul veya kızının süt kardeşi ile evlenebilir. Oysa bu nesep bakımından caiz olmaz. Örneğin bir kadın, bir çocuğa süt emzirse, bu kadının kocası süt emen çocuğun kız kardeşi ile evlenebilir.

Bâb: Kadın, Teyzesi Üzerine Nikahlanamaz

338- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Bir kadın halası veya teyzesiyle beraber (aynı erkek tarafından) nikahlanamaz.[6]

Şerh

Bir kadın halası veya teyzesiyle beraber (aynı erkek tarafından) nikahlanamaz" ifadesi, îsîamiyetin evlilikle ilgili yasaklarından birini içerir. Buna göre bir teyze, kızkardesinin kızı, veya bir hala erkek kardeşinin kızı üzerine nikahlanamaz. veya bir hala erkek kardeşinin kızı üzerine nikahlanamaz.

Hüküm

Bir kadının teyzesi veya halası ile aynı zamanda nikahlanması, yani tek bir erkeğin hanımı olmaları haramdır. Aynı haramlık, iki kızkardeşle beraber evlenmede de geçerlidir. Hz. Osman (ra) örneğinde olduğu gibi kızkardeşlerden evli olanın vefatı üzerine diğeriyle evlenmek caizdir. O Efendimizin (sav) iki kızıyla evlenmek suretiyle Zinnûreyn lakabını ihraz etmiştir.

Ders

Birbirine çok yakın olan kadınlarla aynı anda evlenmenin yasaklanmasının

sebebi, daha çok ahlakîdir. Gönüllerinde karşılıklı sevgi ve saygı bulunması gereken iki kız kardeşi veya yeğen ile teyze veya halayı aynı zamanda nikahlamak, onlar arasında bir kıskançlık ve rekabete yol açar ve aralarında bulunması gereken akrabalık bağı kesintiye uğrar. Süt kız kardeş, süt hala ve süt teyzelerin durumu da böyledir.

Bâb: Kadın Teyzesi Üzerine Nikahlanamaz

339- Abdan bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Yûnus'tan, o ez-Zührî'den, o Kabîsa b. Züeyb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) bir kadının halası veya teyzesi üzerine nikahlanmasını yasakladı. Babasının teyzesi de aynı makamda görülür. Çünkü Urve bana Âişe'den (ra) şunu nakletti: Nesep ile haram kılınanlar, süt emzirmeyle de haram kılınırlar.[7]

Şerh

Bu hadis-i şerif bir önceki bapta şerhedilen hadis ile aynı hüküm ve içeriğe sahip olduğundan tekrarına gerek görmüyoruz.

Bâb: Berdel Usulü Evlenmek

340- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfı'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) berdel usulü nikahı yasakladı, Berdel, kişinin kendi kızını başka bir adamla, o adamın da kızım ona mehirsiz olarak nikahlaması şartıyla nikahlamasıdır.[8]

Şerh

Allah Resulü (sav) berdel usûlü nikahı yasakladı" ifadesi, evlilik yasaklarından birini daha içermektedir. Hadis metninde şiğârın açıklamasıyla ilgili bölümün hadisten mi yoksa Mâlik'ten mi olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazı hadis âlimleri bu açıklama bölümünü ona nispet etmişlerdir. pet etmişlerdir.

Hüküm

Şiğâr: Toplumumuzda Berdel evliliği olarak bilinen ve iki tarafın birbirlerine

mehirsiz kız vermesi şeklinde gerçekleşen evlilik türüdür. Hanefî mezhebine göre taraflar arasında mehri ortadan kaldırma konusunda bir anlaşma varsa yine mehr-i misil (^kadının emsali için takdir edilen mehir) gerekir. Mehir şâriin nikâh akdinde uyulmasını emrettiği hükümdür. Tarafların mehri kaldırma yetkisi yoktur. Eğer akde bitişik bir şartla onu kaldırmaya teşebbüs ederlerse bu şîırt fâsiddir. Bu durumda akit sahih ve şart geçersiz olur. Şiğâr evliliği Ahmed b. Hanbel, İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre fasittir

Ders

Berdel usûlü evlilik büyük ölçüde ekonomik zorluklar sebebiyle ihdas edilmiş bir evlilik şeklidir. Tabii ki iki ailenin birbirleriyle kaynaşmak için bu tür bir evlilik yapmaları da mümkündür. Ancak evlenen çiftlerin birbirleriyle zoraki evlenmiş olmaları hâlinde çok acı aile facialarına yol açması muhtemeldir. Çünkü özellikle erkeklerin, kendi iradelerine rağmen eşlerine kötülük etmeleri ve kendi taraflarının yaşadığını karşı tarafın kızına da yaşatma gibi temelsiz bir kısas uygulamasına gitmeleri imkân dahilindedir. Bu sebeple, dinimizin de pek hoş görmediği bu nikah şeklinde evlenen tarafların berdel şartıyla değil, birbirlerini sevip hoşlanarak ve mehirleri ödenerek evlenmeleri daha doğrudur.

Bâb: Kadının Sâlih Bir Erkeğe Evlilik Teklif Etmesi

341- Saîd b. Ebî Meryem bize anlatarak dedi ki: Ebû Gassân bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek O'nunla evlenme teklifinde bulundu. Sahabeden biri kalkarak şöyle dedi: Ey Allah Resulü, onu benimle evlendirin.
Allah Resulü (sav) "Sahip olduğunu bir malın var mı?" diye sordu. Adam "Hayır" dedi. "O zaman git, bir şey bulmaya bak" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü ve "Hayır ey Allah Resulü, vallahi bir şey bulamadım" dedi. Allah Resulü (sav) "(Git) iyi bak, demir bir yüzük de olsa olur" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü. "Hayır ey Allah Resulü! Demir bir yüzük bile yok" diyerek ekledi: "Fakat bu izârım var." (Sehl der ki: Belden yukarısını örtecek bir ridâsı bile yoktu.)
Allah Resulü (sav) "Senin izârım ne yapsın? Onu sen giysen bundan kadına bir şey kalmaz. O giyse senin üzerinde bir şey kalmaz" buyurdu. Adam oturdu. Uzun süre yerinde oturduktan sonra ayağa kalktı. Allah Resulü (sav) onu görerek çağırdı veya çağrıldı. Geldiğinde şöyle buyurdu: "Kur'an'dan ezberinde neler var?" Adam "Filan filan sûreler" diyerek onları saydı. -

Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Kur'ân'dan ezberinde olanlara karşılık onu sana verdim.[9]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 241 ve 331 no.lu hadisler) İmam Buharı, hadisi bu bap başlığında zikredilen hususla da ilgisi bulunduğu için zikretmiştir ki gayet yerindedir. Çünkü insanların en Sâlihi Allah Resûlü'dür. Bir kadının O'na evlenme teklif etmesi kadar yerinde bir davranış olamaz.

Hüküm

Bir kadın veya velisinin sâlih bir kimseye evlilik teklif etmelerinde dinen bir sakınca bulunmayıp bilakis sünnete uygun bir davranıştır.

Ders

Günümüzde her ne kadar yadırgansa da, güzel ahlaklı, ekmeği elinde ve dindar bir gence evlilik teklif edilmesi kadar normal bir şey olamaz. Bunu gurur ve izzet-i nefs meselesi yapmanın da fazla dayanağı yoktur. Belki bizzat genç kadın veya velisinin doğrudan değil ancak dolaylı olarak bu yönde adım atmaları, hiç de çirkin bulunacak bir davranış değildir. Özellikle sosyal bağların iyice zayıfladığı metropollerde bu yola başvurulabilir. Sırf hemşehri veya uzaktan akraba olmak, yahut yüksek gelir sahibi olmak hiç de yeterli ve sağlıklı kriterler değildir. Esas kriter salâh ve güzel ahlaktır.

Bâb: Evlenmeden Önce Geline Bakmak

342- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Yakup bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek "Ey Allah Resulü! Kendimi sana hibe etmeye geldim" dedi. Allah Resulü (sav) ona baktı, baştan ayağa dikkatlice süzdü, sonra başını öne eğdi. Kadın, Allah ResûhVnün sav) kendisi hakkında hüküm vermediğini görünce bir kenara oturdu.
Sahabeden biri kalkarak şöyle dedi: Ey Allah Resulü, eğer onunla evlenme arzunuz yoksa, onu benimle evlendirin.
Allah Resulü (sav) "Sahip olduğunu bir malın var mı?" diye sordu. Adam

"Hayır" dedi. "O zaman ev halkına git, onlarda bir şey bulup bulamayacağına bak" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü ve "Hayır ey Allah Resulü, vallahi bir şey bulamadım" dedi. Allah Resulü (sav) "(Git) iyi bak, demir bir yüzük de olsa olur" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü. "Hayır ey Allah Resulü! Demir bir yüzük bile yok" diyerek ekledi: "Fakat bu izânm var." (Sehl der ki: Belden yukarısını Örtecek bir ridâs| bile yoktu.)
Allah Resulü (sav) "Senin izârını ne yapsın? Onu sen giysen bundan kadına bir şey kalmaz. O giyse senin üzerinde bir şey kalmaz" buyurdu.
Adam oturdu. Uzun süre yerinde oturduktan sonra ayağa kalktı. Allah Resulü (sav) onu sırtı dönük olarak gördü ve çağrılmasını emretti. Geldiğinde şöyle buyurdu: "Kur'an'dan ezberinde neler var?" Adam "Filan filan sûreler" diyerek onları saydı. Allah Resulü (sav) "Bunları ezberden okuyabilir misin?" diye sorunca "Evet" dedi.
Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Kur'ân'dan ezberinde olanlara karşılık onu sana verdim.[10]

Şerh

241 ve 331 no.lu hadisler babında şerhedilen bu hadis-i şerifin bu bapta da yeralma sebebi, gelin adayına nikahtan, hatta isteme ve nişan safhasına varmadan önce dikkatlice bakmanın sünnet olduğudur.
Bu konuda Allah Resûlü'nün (sav) ensârdan bir hanımla evlenme niyetinde olan Muğîre'ye söyledikleri kulaklara küpe olmalıdır:
"O kadına bak, çünkü bakmak geçinebilmeniz için daha uygundur." (Tirmizî, Nikâh, 5)
Yine başka bir sahabî ile arasında şu diyalog geçmiştir: Sahabeden biri ensârdan bir kadınla evlenmek istemişti. Allah Resulü (sav): "Kadına baktın mı?" diye sordu. Adam: "Hayır" deyince: "Git, kadına bak. Çünkü ensârın gözlerinde bir şey vardır!" (Müslim, Nikah 74; Nesai, Nikah, 23)

Hüküm

Evlenilecek kadına bakılması, kadının da erkeği görmesi kurulacak yuvanın esenliği bakımından müstehaptır. Ulemânın cumhuru yani çoğunluğuna göre kız isteyen bir erkeğin gelin adayına bakmasında mahzur yoktur. Bakılcak yerleriyle ilgili olarak sınır, el, yüz ve ayaklar olabilir. Dinen görülmesine izin verilenlerin sınırı budur.

Ders

Evlenecek erkek ve kızların birbirlerine görmeleri, hatta konuşmaları kurulacak yuvanın saadet ve esenliği için çok faydalıdır. Bu anlamda görücü usulü denilen geleneksel evlilik şeklinde dahi, büyüklerin uygun görmeleriyle yetinilmemeli, kalplerin ısınıp usunmayacağım, kafaların uyup uymayacağını tespit etmek için adayların birbirlerini görmeleri sağlanmalıdır.

Bâb: Kız İstenen Velî

343- Ahmed b. el-Mikdâm bize anlatarak dedi ki: Fudayl b. Süleyman bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:

Biz Allah Resulü (sav) ile beraber otururken bir kadın geldi ve O'na kendisiyle evlenmesini teklif etti. Allah Resulü (sav) kadını yukardan aşağıya süzdü, fakat bir cevap vermedi. Bu sırada sahabeden bir adam kalkarak "Ey Allah Resulü! Onu benimle evlendir" dedi.

Allah Resulü (sav) "Yanında bir malın var mı?" diye sordu. Adam "Hiçbir şeyim yok" dedi. "Demir bir yüzüğün de mi yok?" diye sorunca, "Demir bir yüzüğüm bile yok" dedi ve ekledi: "Fakat şu bürdemi yırtıp yansını ona verebilirim, diğer yarısını ben alırım." Allah Resulü (sav) "Peki Kur'an'dan ezberinde bir şey var mı?" diye sordu. Adam "Evet" deyince Allah Resulü (sav) "Haydi git, seni ezberindeki Kur'an'a karşılık onunla evlendirdim" buyurdu.[11]

Şerh

Bu hadis-i şerifi üstte ve daha önce görmüş ve şerhetmiştik. Burada tekrar yer verilme sebebi, bab başlığıyla ilgisinden dolayıdır. Çünkü Allah Resulü (sav) kendisini hibe eden hanımın velîsi konumuna gelmiş ve onunla evlenmek isteyen sahabî karşısında kadının velîsi gibi hareket etmiştir.

Hüküm

Kız velîsinin kolaylaştırıcı olması sünnettendir. Mühim olanın sağlam ve huzurlu bir yuva kurmak olduğu bilinciyle hareket edilmeli ve bir takım aşırı maddî taleplerle damat adayının işi zorlaştırılmamalıdır. Bu konuda en doğru olan yol, kolaylaştırıcı ve çözüm bulucu olmaktır.

Ders

Günümüzde birçok kız velîsi, Efendimizin (sav) bu sünnetinden uzaklaşarak damat adaylarını zora koşacak istekler sıralamakta, genç çifti ağır borç yükü altına sokacak taleplerde bulunmaktadır. Bu, dinimizin hayata bakış şekliyle hiç ilgisi olmayan bir tutumdur. Olgun ve aynı süreçleri yaşamış velîlerin bu tür yersiz taleplerle gençlerin dünyalarını karartmaları ağır bir vebaldir.

Bâb: Devlet Başkanı Velî Sayılır

344- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek "Kendimi hibe ettim" dedi. (Cevap alamadığı için) uzun süre ayakta dikili kaldı. Bir adam "Ey Allah Resulü! Onunla evlenme arzunuz yoksa onu benimle evlendirin" dedi. "Peki ona mehir olarak verecek bir şeyin var mı?" diye sordu. Adam, "Izanmdan başka bir şeyim yok" dedi.
Allah Resulü (sav) "Onu verirsen, oturduğunda göbeğinin altı açıkta kalır. Başka bir şeye bak" buyurdu. Adam, "Verecek bir şey bulamıyorum" dedi. "Demir bir yüzük de olsun bak" buyurdu. Adam, aramasına rağmen bir şey bulamadı. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) "Peki Kur'anMan ezberinde bir şey var mı?" diye sordu. Adam, "Evet, şu şu sûreler" diyerek sûreleri saydı. Allah Resulü (sav) "Ezberindeki Kur'an karşılığında onu seninle evlendirdim" buyurdu.[12]

Şerh

Hadis-i şerif daha önce lafeen şerh edildiği için tekrar etmiyoruz. İmam Buhârî, devlet başkanının veliliği konusuyla ilgisinden dolayı hadise bu bapta da yer vermiştir. Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin Hz. Âişe'den (r.anhâ) naklettikleri şu hadis de nikahta velînin varlığını şart koşmaktadır: "Velîsinin izni olmaksızın evlenen kadının nikahı bâtıldır. Velîsi olmayan kadının velîsi ise sultan (yani devlet başkanı)dır."

Hüküm

Reşit bir erkek, velisi olmaksızın kendi kararı ile evlenebilir. Bir vekil aracılığı ile evlenmesi de mümkündür. Hanefîlere göre hür, akıllı ve ergin kadın da evlenme akdinde bizzat taraf olabilir. Çünkü Hanefî mezhebine göre velînin bulunması evliliğin sıhhat şartlarından değildir.
İmam Şafiî, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre, kadın için nikâhta erkek bir

velinin bulunması şarttır.

Ders

Mezhebimize göre nikahta velî izninin aranma şartının bulunmaması, bireylerin yetki ve sorumluluklarını erginleştiren bir yaklaşım gibi görünse de, henüz tecrübesiz bir çağda bulunan gençlerin kendi başlarına evlenmeleri, ileride farklı sorunlara yol açabilecek bir durumdur. Bu nedenle, evlilik gibi önemli bir kutsal bir kurumun tesisinde her iki tarafın da velilerinin müdahil olmaları sağlıklı bir sonuç için yararlı olacaktır. Öte yandan toplumumuzda giderek yaygınlaşan ve henüz sorumluluk taşımaya hazır bulunmayan gençlerin gizli evliliklerinin de önü alınmış olacaktır.

Bâb: Kız İsteyen Kişi, Velîsine "Beni Filân İle Evlendir" Dediğinde

345- Ebu'n-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek kendisiyle evlenmesini teklif etti. Allah Resulü (sav) "Şu an için evlenme ihtiyacım yok" buyurdu. Bir adam, "Ey Allah Resulü! Onu benimle evlendir" dedi. "Neyin var?" üye sordu. Adam, "Verecek hiçbir şeyim yok" deyince Allah Resulü sav) "Demir bir yüzük olsun ona ver" buyurdu. Adam yine "Hiçbir eyim yok" deyince, Allah Resulü (sav) "Kur'an'dan ezberinde neler ar?" diye sordu. Adam, "Şu şu sûreler" deyince Allah Resulü (sav)

"Seni ezberindeki Kur'an'a karşılık onunla evlendirdim" buyurdu.[13]

Şerh

Bir talipli, kadının velîsinden evlenme talebinde bulunduğunda eğer uygun bir kişiyse velîye^ düşen bu sürecin sağlıklı bir şekilde işlemesine katkıda bulunmaktır. Allah Resulü (sav) de böyle yapmış ve kadının velîsi sıfatıyla onunla evlenmek isteyen sahabîden mehir talep etmiştir.

Bâb: Müslüman, Din Kardeşinin İstediği Kızı İstemez

346- Mekkî b. İbrahim bize anlatarak dedi ki: İbni Cüreyc bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) birbirinizin alışverişi üzerine alışverişi yasakladı. Kişi din

kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlük göndermesin. Tâ ki önceki dünürlük gönderen dünürlükten vazgeçinceye veya kendisine izin verinceye kadar.[14]

Şerh

Kişi, din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlük göndermesin" ifadesi, daha önce başka bir müslümamn talip olduğu hanıma, o vazgeçinceye veya müsaade edinceye kadar dünürcü göndermeyi kesin bir dille yasaklamaktadır.

Hüküm

Din kardeşinin alışverişi üzerine alışverişte bulunmak, pazarlığı üzerine pazarlık etmek nasıl tahrimen mekruh ise, dünürlüğü üzerine dünürlük göndermek de aynı şekilde tahrimen mekruhtur.

Ders

Bu hadisten çıkarmamız gereken ders, bir genç kız veya hanım istenmeden önce isteyeninin olup olmadığının araştırılması, şayet varsa onunla ilgili karar verilinceye kadar dünürcü gönderilmemesi gerektiğidir. Bu bağlamda "Bir kızı kırk kişi ister, bir kişi alır" sözünden hareketle başkalarının üstüne dünürcü göndermek hem çirkin, hem de edep dışı bir davranıştır. Bu söz ancak şöyle caiz olabilir ki, isteyenlerden hepsine olumsuz cevap verildikten sonra kiz evine dünürcü gönderilebilir ve kısmetse kabul edilir.

Bâb: Müslüman, Din Kardeşinin İstediği Kızı İstemez

347- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Cafer b. Rebîa'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Zandan uzak durun. Çünkü zan, sözlerin en yalanıdır. Casusluk etmeyin, başkalarını araştırmayın, birbirinize buğzetmeyin. Kardeş olun. Kişi, evieninceye veya (dünürlüğü) bırakıncaya kadar din kardeşinin dünürlüğü üzerine dünürlük göndermesin. [15]

Şerh

Hadis-i şerif bir önceki bab ile aynı konuda ve benzer hüküm içerdiğinden şerh

ve hükmünün tekrar edilmeyecektir. Ancak burada dünürlük göndermeme sınırı olarak evlilik veya ilk dünürlük gönderenin ikinci lehine hakkından fergat etmesi zikredilmektedir.

Bâb: Yüce Allah'ın "Kadmlann Mehirlerini Verin" Buyruğu

348- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Şube bize Abdülaziz b. Suhayb'dan, o Enes'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf (ra) bir nevât ağırlığında altın (mehir vererek) bir hanımla evlenmişti. Allah Resulü (sav) onda düğünün neşesini görerek sordu. O da cevap verdi: Bîr nevât ağırlığında altın karşılığı bir hanım ile evlendim.

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce farklı bölümlerde zikredilip şerhedildiği için lafızlarına girmek istemiyorıız.(Bkz. 333 no.lu hadis) Yalnız evlenilen kadınlara mehirlerinin verilmesiyle ilgili muhtevasından dolayı burada yeniden zikredilmiştir. Mehirlerin verilmesiyle ilgili ayet-i kerime mcâlen şöyledir:
"Aldığınız kadınların mehirlerini yürekten isteyerek ve Allah'ın bir bağışı olarak verin." (Nisa, 4)

Hüküm

Mehir: Evlenme sırasında kadına bu adla ödenen tutara denir.
Mehir, nikâh akdinin rükün veya şartlarından değildir. Bu yüzden mehirsiz kıyılacak nikâh geçerli olur ve kadın emsal mehire hak kazanır. Üst sınırı için bir miktar belirtilmemişken Ebû Hanife'ye göre alt sınırı 10 dirhem gümüştür. Allah Resulü (sav) devrinde bunun mal olarak karşılığı iki koyundur.
Mehir; Adı konmuş Mehir (=mehr-i müsemmâ) ve Adı konmamış Mehir (=mehr-i gayr-i müsemmâ) olarak iki kısma ayrılır.
Adı konmuş Mehir, nikah akdi sırasında zikredilen ve Mu'accelen (derhal) veya Müeccelen (bilâhare) ödenmesi kararlaştırılan tutardır.
Adı konmamış Mehir ise, bir şekilde akit sırasında zikredilip kavrana-madığı veya hiç zikredümediği için aynı şartlardaki bir hanıma takdir edilen Emsal Mehri (=mehr-i misi) ifade eder.

Ders

Mehir evlilik hayatı boyunca kadın için bir güvence niteliğindedir. Kocasını aniden kaybetmesi veya boşanmaları hâlinde, kocasının evinde kalması zorlaşabileceği için, kendisine yeni bir hayat programı hazırlayrncaya kadar mehir ona destek olur. Bu açıdan bakıldığında mehrin erkeğin imkânına göre bu nitelikte bir miktar olarak tayin edilmesi her iki taraf için de yerinde olacaktır. Çünkü eşini seven hiçbir erkek, Allah'ın emaneti olarak aldığı hanımı ve çocuklarının kendinden sonra perişan olmalarını isteyemez.

Bâb: Kur'an Karşılığında Ve Bedelsiz Evlendirme

349- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize, Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda bir topluluğun arasındaydım. Bir adın kalkarak şöyle dedi: Ey Allah Resulü! Bu kadın size kendini hibe itti. Hakkında görüşünüzü söyleyiniz.
Allah Resulü (sav) kadına hiçbir cevap vermedi. Kadın tekrar kalktı ve "Ey Allah Resulü! Bu kadın kendini size hibe etti, hakkında görüşünüzü söyleyin" dedi. Allah Resulü (sav) yine cevap vermedi. Kadın üçüncü kez ayağa kalktı ve "Ey Allah Resulü! Bu kadın kendini size hibe etti, hakkında görüşünüzü söyleyin" dedi.
Orada bulunan bir adam kalktı ve "Ey Allah Resulü! Onu bana nikahlayın" dedi. Ona, "Verecek bir şeyin var mı?" diye sordu. Adam Hayır" deyince, "Demir bir yüzük de olsa olur" buyurdu. Adam gitti ve aradı. Sonra dönüp geldi ve "Bir şey bulamadım. Demir bir yüzük bile" dedi. Allah Resulü (sav) "Kur'an'dan ezberinde bir şeyler var mı?" diye sordu. Adam, "Şuşu sûreyer ezberimde" deyince Allah Resulü (sav) "Haydi git, ezberindeki Kur'an'a karşılık onu seninle nikahladım" buyurdu.[16]

Şerh

241 ve 331 no.lu hadisler altında şerhedilen bu hadisin burada zikredilme sebebi, Kur'an ezberinin de mehir sayılabildiğini göstermesidir. Nitekim adı geçen olayda Allah Resulü (sav) mehir olarak verecek hiçbir şey bulamayan sahabîyi ezberindeki Kur'an sûreleri karşılığında evlendirmiştir.

Bâb: Demir Bir Yüzük De Olsa Mehir Verilmesi

350- Yahya bize anlatarak dedi ki: Vekî bize Süfyân'dan, o Ebû Hâzim'den, o

Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir adama şöyle buyurdu: Demir bir yüzük karşılığı olsun (mehir vererek) evlen.[17]

Şerh

Nikahın rükün veya şartlarından olmamasına rağmen evlenilecek hanıma demir yüzük dahi olsun mehir olarak verilmesi, onun hatırının alınması anlamında manidar bir harekettir. Çünkü o, bir şekilde kendisini kocasına armağan etmekte, hayatta desteği ve hayat arkadaşı olmaya hazır olduğunu ilan etmektedir. Onun bu jestinin karşılıksız bırakılması, en azından usûl ve âdaba ters düşen bir davranıştır. Bu yüzden bir parça kumaş, bir demir halka dahi olsun mehir vermek Efendimizin (sav) tavsiyesi gereğidir.

Bâb: Nikahta Helal Olmayan Şartlar

351- Abdullah b. Musa bize Zekeriyâ'dan (İbni Ebî Zaide), o Sa'd b. İbrahim'den, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Tavasını boşaltmak için başka bir kızkardeşinin boşanmasını istemek bir kadına helal olmaz. Onun için ancak kaderde yazılmış olan vardır.[18]

Şerh

Tavasını boşaltmak için başka bir kızkardeşinin boşanmasını istemek bir kadına helal olmaz" ifadesinde nikahta koşulması helal olmayan şartlardan biri beyan edilmektedir. "Helal olmaz" ibaresi istidlal yoluyla haram olacağı anlamına gelir. Yani boşanması talep edilen kadınla ilgili her hangi bir kuşkunun bulunmaması hâlinde bunu istemek haramdır. İbni Habîb der ki: Ulemâ bu yasağı, mendûbiyete yormuştur. Yani kişi böyle bir adım attığında ikinci kadınla nikahı feshoimaz. İbni Battal ise helalliğin reddinin, haramlığı gerektirdiğini söyleyere bu görüşe itiraz etmiş, ancak o da nikahın fesholmayacağını söylemiştir.
Hadiste geçen 'tava' sözcüğü, temsili olarak kullanılmış ve böyle bir talepte bulunan kadın, başkasının tavasındakini kendi tavasına boşaltmak isteyene benzetilmiştir.

Hüküm

Böyle bir şart koşulması hâlinde nikah sahih, şart geçersiz olur.

Ders

Bunu gerektirecek meşru bir neden bulunmadıkça, Müslüman bir hanımın başka bir hanımın yuvasının dağılmasını talep etmesi çok çirkin bir davranıştır. Böyle bir tavır, ağlayanın malı gülene yâr olmaz misâli, onun için saadet değil, muhtemelen bedbahtlık getirecektir. Büyüklerimizin bu konuda birbirinden güzel sözleri vardır ki biri de "Zulüm ile âbâd olanın âhiri berbad olur" sözüdür. Evliliğini zulüm üzerine kuran bir kadının yüzünün gülmesi hiç beklenmemelidir.

Bâb: Düğünde Sarı Koku Sürülmesi

352- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Humeyd et-Tavîl'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman b. Avf Allah Resûlü'nün (sav) yanına geldi. Üzerinde (damatlara mahsus kokunun) san izleri vardı. Allah Resulü (sav) sorunca Ensâr'dan bir hanımla evlendiğini bildirdi. Allah Resulü (sav) "Ona ne kadar mehir- verdin?" diye sordu. "Bir nevât ağırlığınca altın" dedi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Bir koyunla olsun düğün yemeği ver.[19]

Şerh

Bu hadis-i şerifi daha önce bu bölümde ve farklı bölümlerde görmüştük. Hadisin bu bapta yeralma nedeni, düğün gibi önemli bir sosyal olayın eserlerinin gelin ve damat üzerinde bulunmasının müstehap oluşudur. Toplumumuzda bunun en güzel örneği yeni evlilere sürülen kınadır. Kına askere gitme, kurban kesme, evlilik gibi çok mühim sosyal olaylarda konan bir nişandır. Kimi zaman adanmışlığı, kimi zaman mutlu bir yuvanın kuruluşunu haber vermek için yakılır.
Hadis-i şerifte de Abdurrahman b. Avf in (ra) gerdek için sürdüğü kokunun sarılığının henüz üzerinde bulunduğu, Allah Resûlü'nün (sav) bunu hoşgördüğü bildirilmektedir.

Bâb: Evlenen Kimseye Nasıl Dua Edilir?

353- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd (İbni Ebî Zeyd) bize

Sâbit'ten, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Abdurrahman b. Avfın üzerinde (damatlara mahsus kokunun) sarı izini görünce "Bu nedir?" diye sordu. O da "Bir nevât ağırlığı altın vererek bir hanımla evlendim" dedi. Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:
Allah mübarek etsin! Bir koyunla olsun düğün yemeği ver.[20]

Şerh

Daha önce muhtelif bölümlerde şerhedilen (Bkz. 241, 331 no) bu hadis-i şerifin burada zikredilme sebebi, yeni evlenenler için nasıl dua edileceğini içermesinden dolayıdır. Allah Resulü (sav) yeni evlenen Abdurrahman b. Avf a (ra) "Allah mübarek etsin!" diye dua etmiştir.

Hüküm

Yeni evlenenlere hayır duada bulunmak, Allah Resulü'nün (sav) sünne-tindendir.

Bâb: Yolculuk Esnasında Evlilik Ve Zifaf

354- Muhammed b. Selâm bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hayber ile Medine arasında üç (gece) konakladı. Safiyye bn. Huyey (r.anhâ) ile gerdeğe girdi. Ben Müslümanları O'nun düğün yemeğine davet ettim. Yemekte ne ekmek vardı, ne de et. Sadece emri üzerine deri kaplar getirilerek içlerine hurma, çökelek ve tereyağı karışımı konmuştu. Bu O'nun düğün yemeği idi. Müslümanlar kendi aralarında sordular: Acaba Müminlerin Annelerinden biri mi oldu, yoksa O'nun cariyelerinden mi?
Sonra (fikir yürüterek) şöyle dediler: Eğer hicaba girerse Müminlerin Annelerinden biri olmuştur. Hicaba girmezse cariyelerinden biri oldu demektir.
Allah Resulü (sav) yola çıktığında, devesinin terkisini ona hazırladı ve insanlarla arasına da hicabı yaydı. [21]

Şerh

Allah Resûlü'nün (sav) Safiyye bn. Huyey (ra) ile evliliğinin anlatıldığı bu hadis-i şerifi daha önce şerhetmiştik. Bu bapta yeralma sebebine gelince Allah Resûlü'nün (sav) onunla yolculuk esnasında evlenmesi ve gerdeğe girmesidir.

Buna göre yolculukta evlenmek ve zifafa girmek mubah olmaktadır. Toplumun adet ve gelenekleri göz önüne alındığında bu tür bir evliliğin hoş karşılanmayacağı söylenebilir. Ancak Allah Resûlü'nün (sav) fiillerini belirleyen adet ve geleneklerden ziyade Allah'ın emirleri ve yaşadığı şartların gerekleri olmuştur. Bu açıdan bakıldığında zaruret bulunan hâllerde yolculuk esnasında evlenmek ve gerdeğe girmek mubah iken, aslolan gelin veya damadın yerleştiği beldede düğün icra edilmesidir.

Bâb: Bir Koyunla Da Olsun Düğün Ziyafeti Vermek

355- Ali bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Humeyd'den, o Enes b. Mâ-lik'ten (ra) şunu nakletti:
ABah Resulü (sav), Ensâr'dan bir hanımla evlenen Abdurrahman b. Avf a mehir olarak ne verdiğini sormuş, o da bir nevât ağırlığında altın verdiğini söylemişti.
Humeyd der ki: Enes'in (ra) şöyle anlattığını duydum: Onlar Medine'ye vardıklarında muhacirler, ensâra konuk olmuşlardı. Abdurrahman b. Ayf da Sa'd b. er-Rebî'in misafiri olmuştu. Sa'd ona şöyle demişti: Malımı seninle paylaşayım, iki hanımımdan birinden se-nin için vazgeçeyim?
Abdurrahman ona şöyle karşılık verdi: Allah aileni de malını da mübarek kılsın. Sonra çarşıya çıkmış ve yaptığı alışverişler sayesinde biraz çökelek ile tereyağı kazanmıştı. Evlendiği zaman Allah Resulü (sav) ona "Bir koyunla olsun düğün yemeği ver" buyurmuştu.[22]

Şerh

"Bir koyunla olsun düğün yemeği ver" ifadesinde düğün yemeğinin sünnet olduğuna vurgu yapılmaktadır. Hadisten çıkarılabilecek bir hüküm de, hususî işlerin umumî işlere feda edilmemesidir. Bu olayda düğün ziyafeti vermek hususî bir iştir. Gündelik hayatın devamı ise umumî iştir. Allah Resulü (sav) "Bir koyunla bile olsun düğün yemeği ver" buyurmak suretiyle Abdurrahman'dan bu hususî görevi ifa etmesini istemektedir.

Hüküm

Düğün ziyafeti vermek erkek tarafına düşer ve sünnettir.

Ders

İsrafa kaçılmamak şartıyla verilen düğün yemekleri, insanların bir araya gelerek sevinçli bir olayı paylaştıkları, yedikleri bir kaç lokma ile düğün sahibine hayır duada bulundukları güzel bir olaydır. Düğün yemeğinin evliliğin bereketini arttırması umulur. Yemek, aynı zamanda nikahın asli şartlaruıdan biri olan ilâm yani duyurma şartının da pekişmesini sağlar. Günümüzde ateş almaya benzer şekilde evlendirme salonlarında kıyılan nikahların böyle bir bereket ve hayra vesile olmayışları üzücü bir gelişme olmakla birlikte ekonomik şartların ve şehir ortamının buna zorladığı da bir hakikattir.

Bâb: Bir Koyunla Da Olsun Düğün Yemeği Vermek

356- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Abdülvâris bize Şuayb'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Safiyye ile evlendi, azatlık bedelini mehir saydı ve hays ile düğün yemeği verdi.[23]

Şerh

Bu hadisle ilgili konu üstte açıklanmış, şerh ve hükmü belirtilmiştir. Ancak düğün yemeğinde asıl olanın sadelik olduğunu bu hadisten çıkarmamız mümkündür. Zira Allah Resulü (sav) çok sade, hatta yoksul işi sayılacak türden bir ziyafet vererek konuklarına hays yemeği ikram etmiştir.

Bâb: Yüce Allah'ın "Erkekler Kadınlar Üzerinde Söz Sahibidirler" Buyruğu Hakkında

357- Hâlid b. Mahled bize anlatarak dedi ki: Süleyman bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hanımlarına bir yaklaşmamak üzere yemin etti. Kendine ait bir çardakta ikâmet etti. Yirmi dokuz gün sonra ordan inince "Ey Allah Resulü! Bir ay yaklaşmamak üzere yemin etmiştiniz?" dediler. Buyurdu ki: Ay, yirmidokuz da çekebilir.[24]

Şerh

Allah Resûlü'nün |sav) hanımlarına bir ay yaklaşmamak üzere yemin edişini konu edine bu hadisi daha önce Yemin ve Namaz bölümlerinde de görmüş ve

şerhetmiştik. Hadisin bu başlık altında yeralma sebebi, O'nun hanımlanyla ilgili bu kararı kendi başına alan bir aile reisi (kayyım) olduğunun belirtilmesi cihetindendir. Bab başlığında geçen ayet-i kerîme meâlen şöyledir:
"Allah'ın bazısını bazısına üstün kılması ve onların kendi mallarından harcaması nedeniyle erkekler kadınlar üzerinde gözeticidirler."
(Nisa, 34)

Hukum

Kadın ve erkeğin yaratılıştan kaynaklanan farklılık ve üstünlükleri, hukuk açısından birinin diğeri üzerinde egemen ve hükümrân olması demek değildir. Yukarıdaki ayette geçenç ve koruyucu, kollayıcı, gözetici anlamında kullanılan kavvâm kelimesi; hizmet eden, hâkim, yönetici gibi anlamları da içerir. Kavvâm kelimesinin mânâsını sadece yönetici, yöneten olarak kabul etmek ve bundan hareketle erkeğe kadının üzerinde bir hak tanımak,
Kur'ân'in ruhuna ve adaletine uygun düşmez.

Bâb: Azil Yapmak

358- Abdullah b. Muhammed b. Esma bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye bize Mâlik b. Enes'ten (ra), o ez-Zührî'den, o İbni Muhayrîz'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Birçok Arap kadını esir almıştık. Azil yapıyordu. Allah Resûlü'ne (sav) -bunun hükmünü- sorduğumuzda şöyle buyurdu: Siz (azil) mi yapıyorsunuz? (Bunu) üç kez söyledikten sonra "Kıyamet gününe kadar meydana gelmesi mukadder olan her nefis meydana gelecektir" buyurdu.[25]

Şerh

Azil yapma konusuyla ilgili bu hadis, daha önce geçmiş ve tafsilatlı olarak şerhedilmiş, hükmü zikredilmiştir. (Bkz. 239 no.lu hadis)

Hüküm

Doğum kontrol yöntemlerinin en masumlarından biri olan azil kadının da rızasıyla caiz olur.

Bâb: Kıskançlık

359- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Hişâm'dan, o babası Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:

Resulü (sav) buyurdu ki: Ey Muhammed ümmeti! Erkek veya L:i unu zina ederken görmeye en çok Allah dayanamaz. Ey Mu-\mmti ümmeti! Eğer benim bildiğimi bilseydiniz az güler, çok ağlaris-i şerif daha önce Küsûf bölümünde ayrıntılı olarak şerhedilmiş ükümler zikredilmiştir. (Bkz. 123 no.lu hadis) e geçen kıskançlığın kadın erkek ilişkisinde rastlanan kıskançlıkla si olmamasına rağmen yine de burada yer verilmiştir.[26]

---

[1] Buhârî, nikâh/4648, 4769, buyû/1908, havâİât/2129, menâkıb/3497, edeb/5618, da'avât/5907; Müslim, nikâh/2556-2560; Tirmizî, nikâh/1014, bir/1856; Nesâî, nikâh/3299-3300, 3319-3321, 3335; Ebû Dâvud, nikâh/1804; İbn Mâce, nikah/1897; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-mtiksirîn/12224, 12508, 12649, 12891, 13360, 13395, 13451; Mâlik, RÎkâh/999; Dârimî, nikâh/2107

[2] Bkz. 314 no.lu hadis-i şerif.

[3] Bkz. 314 no.lu hadis-i şerif.

[4] Bkz. 33! no.lu hadis-i şerif.

[5] Bkz. 259 no.lu hadis-i şerif.

[6] Buhârî, nikâh/4718-4719; Müslim, nikâh/2514-2521; Tirmizî, nikâh/3045; Nesâî, nikâh/3236-3241, 3249, 3262-3266; Ebû Dâvud, nikâh/1768-1769; İbn Mâce, nikâh/1919; İbn Ilanbel, bakî musnedÎM-müksirîn/6836, 7151, 8757, 8836, 9102, 9136, 9216, 9458, 9572, 9614, 9755, 9953, 10197, 10271, 10294, 10424, 10466; Mâlik, nikâh/977; Dârimî, nikâh/20S3-2084

[7] Bkz. 338 no.lu hadis-i şerif.

[8] Buharı, nikâh/4720, hiyel/6445; Müslim, nikâh/2537-2539; Tirmizî, nikâh/1043; Nesâî, nikâh/3282, 3285-3286; Ebû Dâvud, nikâh/1776; İbn Mâce, nikâh/1873; İbn Hanbe{ musnedu'l-müksirîn/4297, 4463, 4682, 5037, 5396; Mâlik, nikâh/980- Dârimî nikâh/2085.

[9] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.

[10] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif

[11] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.

[12] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.

[13] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif

[14] Buhârî, buyû/1995, 2020, nikâh/4746; Müslim, nikâh/2530-2531, buyû/2786-2787; Tirmizî, buyû/1213; Nesâî, nikâh/3191, buyû/4428; Ebû Dâvud, nikâh/1783, buyû/2979; İbn Mâce, ticârât/2162; İbn Hanbel, musnedu'l-müksirîn/4492; Mâlik/nikâh/965, buyû/1188; Dârimî, nikâh/2454

[15] Buhârî, nikâh/4747, edeb/5604, 5606, ferâiz/6229; Müslim, nikâh/2533-2535, bir/4646-4649; Tirmizî, bir/1911; Nesâî, nikâh/3187-3190; Ebû Dâvud, nikâh/1781; İbn Mâce, nikâh/1857, ticârât/2165; İbn Hanbel, bakî musnedi'I-müksirfn/7035, 7375, 7402, 7520, 7536, 7770, 8148, 8365, 8690, 8746, 8757, 9387, 9620, 9682, 9698, 9828, 9861, 9971, 10112, 10149, 10237, 10283, 10527; Mâlik, nikâh/964, câmi/1412; Dârimî, nikâh/2080. Bkz. 333 no.lu hadis-i şerif.

[16] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.

[17] Bkz. 331 no.lu hadis-i şerif.

[18] Buharı, buyu/1996, 2004, 2006-2007, 2015, 2017, şurût//2522, 2575, nikâh/4755, kader/6111; Müslim,zekât/1789, nikâh/2532-2535, buyû/2788-2791; Tirmizî, nikâh/1053, talâk/1111, buyu/1142, 1172-1173, 1225; Nesâî, nikâh/3187-3190, buyu/4411-4413, 4415, 4420, 4426, 4430-4431; Ebû Dâvud, nikâh/1781, buyû/2980-2981, 2986-2988; İbn Mâce, nikâh/1857, ticârât/2163, 2165-2166, 2169, 2230; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6950, 7004, 7011, 7976, 7144, 7211, 7373, 7753, 7863, 8363, 8365, 8579, 8644-8645, 8757, 8854, 8898, 8942, 8959, 9028, 9153, 9192, 9520, 9547, 9572, 9581, 9623, 9678, 9828, 9845, 9876, 9887, 9925, 9953, 9971, 10111, 10181, 10197, 10237, 10271, 10294, 10377, 10434; Mâlik, nikâh/964; Dârimî, nikâh/2080, buyû/2440, 2453.

[19] Bkz. 333 no.lu hadis-i şerif.

[20] Bkz. 333 no.lu hadis-i şerif.

[21] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

[22] Bkz. 333 no.Iu hadis-i şerif.

[23] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

[24] Bkz. 43 no.lu hadis-i şerif.

[25] Bkz. 239 no.lu hadis-i şerif.

[26] cum'a/986, 988-989, 991, 996, 998, cenâiz/1283, bed'ul-haIk/2964, tdsîru'l-Lit'4258, nikâh/4820, da'avât/5889, eyraân/6141; Müslim, küsûf/1499, 1501-1502, 51^-1506; Tirmîzî, cum'a/514; Nesâî, küsûf/1453, 1455, 1457-1459; Ebû Dâvud sa-K0S, 997; Ibn Mâce, İkâmetu's-salât/'1253; İbn Hanbel, bâkî musnedi'l-Ensâr/2291 /, yM- 23133, 23333, 23379, 23432,>23529, 24088, 24148, 24184, 24815; Malık, ffl-â*^.400; Dârimî, salât/1486.

KİTÂBU'T-TALÂK

BOŞANMA BÖLÜMÜ

Bâb: Yüce Allah'ın "Ey Peygamber! Hanımlarınızı Boşadığınızda.." Buyruğu

360- İsmail b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
(Abdullah), Allah Resulü (sav) devrinde hanımını hayızh iken bo-şamiştı. (Babası) Ömer b. el-Hattâb, Allah Resûlü'ne (sav) bunun hükmünü sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu kî:
On

emret, hanımını geri alsın. Temizleninceye, sonra tekrar hayız oluncaya, sonra temizleninceye kadar yanında tutsun. Bundan sonra eğer dilerse nikahında tutar, dilerse onunla ilişki kurmadan boşar. İşte Allah'ın kadınlar boşanırken riâyet edilmesini emrettiği iddet budur.[1]

Şerh

Hadiin lafizlan daha önce geçen 330 no.lu hadiste şerhedildiğinden bunlan tekrar etmek istemiyoruz. Bab başlığında geçen ayet-i kerime ise meâlen şöyledir:
"Kadınları boşadığınızda, bekleme sürelerini tamamladılar mı ya onlan örfe uygun olarak tutun yahut da örfe uygun olarak serbest bırakın. Onları, zulmetmeniz için, zararlarına bir biçimde, tutmayın. Bunu yapan, kendine zulmetmiş olur. Allah'ın ayetlerini eğlence aracı yapmayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve kendisiyle size öğüt vermek için indirdiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. Allah'tan korkun ve bilin ki, Allah herşeyi çok iyi bilmektedir." (Bakara, 231)

Hüküm

Boşama: Boşama (talak) evlilik bağının sona erdirilmesi demektir. İslam hukukuna göre boşama türleri Kitab ve Sünnet uygun olup olmaması bakımından Sünnî Talak ve Bid'î Talak olarak iki kısma ayrılır. Evlilik hayatına yeniden dönebilme bakımından ise Ric'î Talak ve Bâin Talak olmak üzere ikiye

ayrılır:

a- Sünnî Talâk:

Sünnî talâk (talâk-ı sünn), Kur'an ve sünnetin emirlerine uygun boşama biçimidir. Bu talâk biçiminin üç temel şartı vardır. 1. Eşin hayız halinde bulunmaması, 2. Hayızdan temizlendikten sonra cinsî temasın olmaması, 3. Boşanmanın yalnız bir talakla yapılmasıdır.
îmam Mâlik, Evzaî, Sevrî ve bir görüşünde İrnam Şafiî'ye göre bir telik içinde üç defa ve birbirini izleyen üç temizlik içinde üç kere boşamak tfe aykırı ve bid'attır. Buna göre temizlik durumunda ve cinsi temas n yaPılan boşamadan sonra iddet sayılmalı, iddetin bitiminde ikinci yapılmalı, ikinci iddet süresinden sonra da üçüncü boşama ile evlilik edilmelidir.
Hanefî ulemâsı ise bir temizlik süresinde üç defa boşamayı bid'at kabul etmekle birlikte, üç temizlik içinde üç kere boşamayı bid'at değil sünnete uygun boşama sayarlar.

b- Bid'î Talâk:

Kadını hayız günlerinde veya temizlik halinde cinsi temastan sonra yahut temizlik halinde birden fazla boşamak sünnete aykırı olduğundan bid'î talâk (talâk-ı bid') adını alır. Bu çeşit boşama dinen haram kılındığı için, bu yola başvuran koca günahkar olur; buna rağmen boşama geçerli olur ve hukukî sonuçlarını doğurup
Hanefî, Şafiî, Maliki ve Hanbelî mezheplerine göre bid'î talâkla boşama muteberdir. Ancak, bu yola başvuran kimse İslâm'ın koyduğu kurallara uymadığı için günah işlemiş sayılır.

c- Ric'î Talâk:

Yeni bir nikâh akdi yapılmadan erkeğin eşiyle normal aile hayatına dönmesine imkan veren boşama şekline ric'î talâk, cayüabilir boşama denir. Ric'î talâkın üç şartı vardır. Bunlar;
1- Boşadığı karısıyla daha önceden fiilen evlenmiş, kan-koca hayatı yaşamış olmak;
2-Hanefîlere göre açık boşama sözleriyle boşamış olmak ve şiddet, aşırılık ifade eden bir kelime söylememiş olmak;
3- Üçüncü boşama hakkını kullanmamış olmaktır.

Ric'î boşamadan sonra erkek eşine, "Evliliğimizi devam ettirmek istiyorum", "Sana dönüyorum" gibi sözlerle; eşini öpmesi, şehvetle yaklaşması ya da cinsî temasta bulunması gibi fiillerle geri dönebilir.

d- Bâin Talâk:
Yeni bir nikâh kıyılmadan erkeğin normal evlilik hayatına dönüşüne imkan vermeyen boşama şekline bain talâk denir.
Üçüncü talâkın kullanıldığı boşama bain talâk sonucunu doğurur. Üçüncü talâkın kullanılması dışındaki boşamalarda kadınla erkeğin ayrılığına beynûnet-i suğrâ (küçük ayrılık) denir. Bu durumda eşler yeni bir nikâh ile evlilik hayatına dönebilirler.
Üçüncü talâkın kullanılması durumunda ise eşler birbirinden kesin biçimde ayrılır. Buna, beynûnet-i kübrâ (büyük ayrılık) denir. Bu durumda kadın başka bir erkekle gerçek bir evlilik tecrübesi yaşamadan ilk kocasıyla yeniden evlenemez.

Bâb: Hayız Hâlindeki Hanımı Boşamak

361- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Şube bize Enes b. Sîrîn'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
İbni Ömer (ra) hanımını hayız hâlinde iken boşadı. (Babası) Ömer (ra) Allah Resûlü'ne (sav) bundan bahsetti. Allah Resulü (sav) "Hanımını geri alsın" dedi.
(Enes:) Bunun bir boşama sayılıp sayılmayacağını sordum. "Sayılmaz da ne olur?" dedi.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif bir önceki başlıkta şerhedilmiştir.

Hüküm

Hayız hâlinde yapılan boşama, Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine aykırı bid'î talaktır.

Bâb: Eşini Boşayan Erkek

362- Haccâc b. Minhâl bize anlatarak dedi ki: Hemmâm b. Yahya bize Katâde'den, o Ebû Gallâb Yûnus b. Cübeyr'den şunu nakletti:
İbni Ömer'e (ra) hayızh iken karısını boşayan bir adamın durumunu sordum. Şöyle cevap verdi: İbni Ömer'i bilirsin. O İbni Ömer, hanımını hayızh iken boşamıştı. (Babası) Ömer (ra) Allah Resûlü'ne (sav) giderek durumu anlattı. Allah Resulü (sav) de hanımını geri almasını ve ancak temizlendiğinde boşamak isterse boşamasını söyledi.
"Peki bunu boşama saymış mıydı?" Şöyle cevap verdi: iktidarsız olsa ve beyinsiz hâle düşse ne dersin?[3]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte şerhedildiğinden tekrarına gerek görmüyoruz.

Bâb: Yüce Allah'ın "Kadınlarından İylâ Yapan Erkekler İçin" Buyruğu

363- İsmail b. Ebî Üveys bize kardeşinden, o Süleyman'dan, o Humeyd et-Tavîl'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) anlatarak dedi ki:
Allah Resulü (sav) hanımlarına bir ay yaklaşmamaya (îlâ) yemin etti. Ayağı incinmişti. Kendine mahsus çardakta yirmi dokuz gün kaldıktan sonra indi. "Ey Allah Resulü! Bir ay yaklaşmamak üzere yemin etmiştiniz?" dediler. Buyurdu ki: Ay bazen yirmidokuz çeker.[4]

Şerh

Allah Resûİü'nün (sav) hanımlarına bir ay yaklaşmamak üzere yemin edişini konu alan bu hadisi daha önce Yemin ve Namaz bölümlerinde görmüş ve şerhetmiştik. Burada yeniden zikredilme sebebi, îlâ yeminiyle ilgili boyutudur. Bab başlığında yer alan ayet-i kerimenin meali şöyledir:

Hüküm

îlâ: Kocanın eşiyle cinsî teması yemin, adak veya bir şarta bağlayarak, belirli veya belirsiz bir süre kendisini bundan menetmesi anlamında bir davranıştır.
İslâmiyet, eşiyle bu anlamda ilişki kesmeyi dört aylık süre ile sınırlamıştır. Koca bu süre içinde her an yemininden dönüp eşiyle barışabilecek ve yemin kefareti vererek uhrevî sorumluluktan kurtulabilecektir. Ancak eşine dönmeksizin dört

aylık müddet sona ererse evlilik de sona erer.
Dört aydan kısa süreli îlâ, evlilikle ilgili hukukî sonuç doğurmaz. Bu durumda koca, süre dolmadan önce eşine dönerse, yeminini bozmuş sayılacağı için sadece yemin kefareti gerekir.
Dört aylık süre dolduğunda îlâ amacına ulaşmış olur. Hanefîlere göre, bu durumda hâkime başvurmaksızın, "bâin boşama" meydana gelir. Çünkü dört aydır kocalık görevini yapmayan bir erkeğin kadın üzerindeki zulmünü kaldırmak ve onun yeniden evlenmesini sağlamak, ancak bâin boşama ile olur.
Şafiî, Mâlikî ve Hanbelî ulemâsına göre ise, îlâ'da dört ay tamamlanınca, evlilik kendiliğinden sona ermez. Erkek eşine döner veya onu boşar. Her ikisini de yapmazsa, kadın hâkime başvurarak boşanma isteğinde bulunur ve hâkim eşleri boşar. Her iki durumda da bir "ne1! (cayılabilir) boşama" meydana gelir.

Ders

Allah ResûÎü'nün (sav) yaptığı gibi belli süreli ve eşleri terbiye ve cezalandırma amaçlı olması dışında îlâ yemini, kadına zarar vermekten başka bir şey değildir. Bu nedenle, dindar ve sorumluluğunu bilen bir hane reisini böyle bir yeminde bulunması mâkul ve uygun bir davranış değildir.

Bâb: Boşamada İşaret Ve Bazı Hususlar

364- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Bişr b. el-Mufaddal bize Seleme b. Alkame'den, o Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Ebu'l-Kâsım (sav) buyurdu ki: Cuma günü içinde öyle bir saat vardır ki ona rastlayan ve namazda olan hiçbi rmüslüman kul yoktur ki Allah'tan bir şey istemiş olsun da kendisine vermesin. Sonra eliyle işaret etti; parmak ucunu ortanca parmağıyla serçe parmağının ayasına koydu. Bunu, istenen şeyi kabulün basitliğine yorduk.
el-Üveysî dedi ki: İbrahim b. Sa'd bize Şube b. el-Haccâc'dan, o Hişâm b. Zeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti.
Allah Resulü (sav) döneminde Yahudînin biri Müslüman bir cariyeye saldırmış, üzerindeki ziynetleri alarak başını tazla ezmişti. Ailesi cariyeyi son nefeslerinde Allah Resûlü'ne (sav) getirdiler. Konuşamıyor-du. Allah Resulü (sav) sordu: Canına kim kıydı? Filan mı? Saldıran o değildi. Başıyla hayır işareti yaptı. Başka bir adamın adını zikrederek 'Filan mı?' diye sordu. Saldıran o da değildi. Başıyla hayır işareti yaptı. Başka birinin adını zikrederek "Filan mı?" diye sordu. Kadına saldıran oydu. Başıyla evet işareti yaptı. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) o

Yahudinin yakalanmasını emretti ve başını iki taş arasında ezdirdi.[5]

Şerh

Sonra eliyle işaret etti" ifadesi, elle konuşma anlamında kullanılır.
Sonra eliyle işaret etti; parmak ucunu ortanca parmağıyla serçe parmağının ayasına koydu. Bunu, istenen şeyi kabulün basitliğine yorduk" ifadesinde yapılan işaretin, istenen şeyi kabulün önemsizliğini gösterdiği beyan edilmektedir.
Konuşamıyordu", hadisin aslında geçen kelime, cariyenin bilincinin açık olduğunu fakat konuşma yeteneğini kaybettiğini belirtmektedir.

Hüküm

Hadisin, bu bapta zikredilme sebebi, boşanmanın da işaret diliyle gerçekleşebileceğini ifade içindir. Zaruret bulunan hâllerde boşama lafızları açıkça söylenmeksizin işaretle de beyan edilebilir.

Bâb: Liânda Bulunana Yemin Ettirilmesi

365- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye bize Nâfı'den, o Abdullah (b. Ömer)'den (ra) şunu nakletti:
Ensârdan bir adam hanımına iftira atmıştı. Allah Resulü (sav) her ikisine de yemin ettirdi. Sonra onları ayırdı.[6]

Şerh

Bu hadis-i şerifin lafeen şerhi ve hükümleri için 329 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Liân Mehri

366- Amr b. Zürâre bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Eyyûb bize Saîd b. Cübeyr'den şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer'e (ra) hanımına iftira eden adamın hükmün sorduğumda bana şöyle dedi: Allah Resulü (sav) Aclân oğullarından ikisini ayırarak şöyle buyurmuştu: İkinizden birinin yalancı olduğunu Allah biliyor, tevbe edeniniz var mı? Her ikisi de imtina ettiler. Allah Resulü (sav) tekrar "İkinizden birinin

yalancı olduğunu Allah biliyor, tevbe edeniniz var mı?" diye sordu. Yine imtina ettiler. Allah Resulü (sav)
yine "İkinizden birinin yalancı olduğunu Allah biliyor, tevbe edeniniz var mı?" diye sordu, ikisi de imtina ettiler. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) onları ayırdı. Eyyûb der ki: Amr b. Dînâr bana dedi ki: Bu hadis-i şerifte insanlara naklettiğini görmediğim bir bölüm var: Adam "Ya malım (verdiğim mehir)?" dedi. Buyurdu ki: "Eğer hanımın hakkında doğru söylüyorsan ve onunla ilişki kurmuşsan sana mal (mehir bedeli) gerekmez. Eğer yalan söylüyorsan, o (bedeli istemek) zaten senden uzaktır.[7]

Şerh

Bu hadisin lafzı şerhi ve hükümleri için 329 no.lu hadise bakınız. Hüküm itibarıyla, liân ile boşamada mehir gerekmez.

Bâb: Hâkimin Liânda Bulunanlara Hitabı

367- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Amr'dan, o Saîd b. Cübeyr'den şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer'e liânda bulunan çiftle ilgili hadisi sordum. Şöyle dedi:
Allah Resulü (sav) birbirlerine lanet okuyan eşlere "Hesabınız Allah'a kalmıştır. İkinizden biri yalan söylüyor. Senin artık bu hanımla ilgili yapacak şeyin yoktur" buyurdu. Adam "Ya verdiğim mehir?" dedi. Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Mehir isteme hakkın da kalmadı. Eğer hanımın hakkında doğru söylüyorsan, onun kadınlığını helal görmene karşılık olmuştur. Eğer yalan söylüyorsan mehir bedeli sana en uzak şeydir.[8]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve liânla ilgili hükümler için 329 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Liânda Bulunanları Ayırmak

368- İbrahim b. el-Münzir bize anlatarak dedi ki: Enes b. İyâz bize Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti: Allah Resulü (sav) karısına iftira eden adamla kadını ayırdı ve her ikisine de yemin

ettirdi." [9]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve liân hakkında bilgi için 329 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Liânda Bulunanları Ayırmak

369- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yahya bize Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) Ensardan bir erkekle kadına liân yemini ettirdi ve onları ayırdı.[10]

Şerh

Hadis-i şeririn şerhi ve hükümleri için 329 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Liândan Sonra Çocuğun Velayetinin Kime Verileceği

370- Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: Mâük bizeNâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) çocuğunu reddeden bir erkekle hanımına liâ yemini ettirdikten sonra onları ayırdı ve çocuğun velayetini kadına verdi.[11]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükümleri için 329 no.lu hadise bakınız.

Bâb: "Kocaları İddet Hâlinde Geri Almaya Daha Layıktırlar' Ayet-İ Kerimesi

371- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Nâfi'den, o İbni Ömer b. el-Hattâb'dan (r.anhümâ) şunu nakletti.
(Abdullah) hanımım hayızh iken bîr boşama ile boşamıştı. Allah Resulü (sav) kendisine hanımını geri almasını, sonra temizleninceye, ardından hayız görünceye kadar tutmasını, sonra ona temizleninceye kadar mühlet tanımasını,

ondan sonra dilerse temizlik hâlinde ve kendisiyle ilişkide bulunmaksızın boşamasını, emretti. Yüce Allah'ın kadınların boşanmasında riâyet edilmesini emrettiği iddetin bu olduğunu söyledi.
Bu konuyla ilgili sorulan sorulardan birine şöyle karşılık vermişti: Eğer onu üç talak ile boşadıysan, senden başka bir erkekle evlenmedikçe sana haram olur. [12]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve boşamayla ilgili hükümler için 360 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Payızh Kadını Boşamaktan Vazgeçmek

372- Haccâc bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. İbrahim bize Muhammed b. Sîrîn'den, o Yûnus b. Cübeyr'den şunu nakletti:
İbni Ömer'e (ra) sorduğumda bana şunu anlattı: İbni Ömer (ra) hanımını hayız hâlinde iken boşadı. Ömer (ra) Allah Resulü'ne (sav) bunun hükmünü sordu. Ona hanımını geri almasını ve iddetini gözeterek boşamasını emretti.[13]

Şerh

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama ve boşamayla ilgili hükümler 360 no.lu hadisin altında yeralmaktadır.

Bâb: Kocası Ölen Kadın Dört Ay On Gün Yas Tutar

373- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Abdullah b. Ebî Bekr'den, o Humeyd b. Nâfi'den, o Zeyneb bn. Ebî Seleme'den (r.anhâ) şu üç hadisi nakletti; Zeynep (r.anhâ) der ki: Babası Ebû Süfyân b. Harb vefat ettiği zaman Müminlerin Annesi Ümmü Habîbe'nin (r.anhâ) yanına gittim. Sarı misk veya başka bir şey getirtti ve bir cariye ondan sürdü. Sonra onunla yanaklarını sildi. Ardından şöyle dedi: Eğer Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu işitmemiş olsaydım misk sürünmeye ihtiyacım olmazdı:
Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadına, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutmasından başka, hiçbir ölü için üç günden fazla yas tutması helal

olmaz.[14]

Şerh

Helal olmaz" ifadesi, Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir hanımın, kocasından başkası için 3 günden fazla yas tutmasının haramhğına delâlet etmektedir. Koca için belirtilen 4 ay 10 gün yas tutmanın farz oluşuna dair hüküm ise icmâ gibi bir delile dayanmaktadır.
Hanefîler hadiste geçen 'kadın', 'Allah'a ve ahiret gününe iman eden' gibi kayıtları esas alarak genç kıza, veya zimmî kadına yas tutmanın farz olmadı hükmüne varmışlardır. Koca için tutulan yas süresi olan olan 4 ay 10 günün nesebin muhafazasıyla da ilişkisi vardır ki bu aynı zamanda kocasını yitiren kadının iddet süresidir. Bu hususta, Müslüman gayri Müslim kadın ayrımı yapılmaz. Yasla^ ilgili bu süreler, vefat eden için geçerli olup kaybolan için geçerli değildir. Ric'î talak ile boşanan kadının yas tutmasının farziyeti üzerinde ittifak edilmişken bâin talak ile boşanan hakkında ihtilaf edilmiştir. Ulemânın çoğunluğu yas tutması gerekmediğini söylerken Hanefîler bunu ölümle kıyas ederek yas tutması gerektiğin söylemişlerdir.
Dört ay on gün"lük sürenin hikmetiyle ilgili olarak çocuğun 120 günde gelişmesini tamamlayarak canlanması zikredilmiştir. Hâmile olduğu bilinen kadının süresi, daha önce de beyan edildiği gibi çocuğunu doğurmasıyla sona erer.

Hüküm

Hadisten çıkan hükümle ilgili olarak 160 no.lu hadisebakınız.

Bâb: "İçinizden Ölüp, Eşler Bırakacak Olanlar" Ayet-İ Kerimesi

374- Muhammed b. Kesîr bize anlatarak dedi ki: Süfyân b. Abdillah b. Ebî Bekr b. Amr b. Hazm bize Humeyd b. Nâfı'den, o Zeyneb bn. Ümmü Seleme'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Babasının ölüm haberi gelince Ümmü Habîbe bn. Ebî Süfyân (r.anhâ) -üç gün yas tuttuktan sonra- misk getirtti. Onunla kollarını sildi ve şöyle dedi: Eğer Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu işitmemiş olsaydım bu miske ihtiyacım olmazdı:
Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadına, kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutmasından başka, hiçbir ölü için üç günden fazla yas tutması helal

olmaz.[15]

Şerh

Hadis-i şerif daha önce 371 no ile geçmiş ve orada şerhedilmiştir. Burada ise bab başlığı olan ayet-i kerimeyle bağlantısı sebebiyle zikredilmiş olup söz konusu ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"içinizden ölüp, eşler bırakacak olanlar, evlerinden çikanhnaksızın, senesine kadar eşlerinin geçimini sağlayacak şeyi vasiyet etsinler; eğer çıkarlarsa kendilerinin meşru olarak yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur. Allah güçlüdür, Hakîm'dir." (Bakara, 240)

Bâb: Fuhuş Yapanın Mehri Ve Geçersiz Nikah

375- Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Ebû Bekir b. Abdirrahman'dan, o Ebû Mesûd'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) köpek (satıp) bedelini almayı, fuhuş kazancını (mehrini) ve falcılık ücretini yasakladı. [16]

Şerh

Bu hadisin şerhi ve hükümleri daha önce beyan edilmişti.(Bkz. 242 no.lu hadis-i şerif)

Hüküm

Fuhuş bedeli olarak ödenen para, falcılık ve medyumluk için ödenen para ve köpek satışı için ödenen para haramdır. Allah Resûlü'nün (sav) bunlarla ilgili beyanı gayet açık ve kesindir.

Bâb: Zifafa Girilmiş Kadının Mehri

376- Amr b. Zürâre bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Eyyûb bize Saîd b. Cübeyr'den şunu nakletti:
Abdullah b. Ömer'e (ra) hanımına iftira eden adamın hükmün sorduğumda bana şöyle dedi: Allah Resulü (sav) Aclân oğullarından ikisini ayırarak şöyle buyurmuştu: İkinizden birinin yalancı olduğunu Allah biliyor, tevbe edeniniz var

mı? Her ikisi de imtina ettiler. Allah Resulü (sav) tekrar "İkinizden birinin yalancı olduğunu Allah biliyor, tevbe edeniniz var mı?" diye sordu, (Etmemeleri) üzerine Allah Resulü (sav) onları ayırdı.
Eyyûb der ki: Amr b. Dînâr bana dedi ki: Bu hadis-i şerifte insanlara naklettiğini görmediğim bir bölüm var: Adam "Ya malım (verdiğim mehir)?" dedi. Buyurdu ki: "Eğer hanımın hakkında doğru söylüyorsan ve onunla ilişki kurmuşsan sana mal (mehir bedeli) gerekmez. Eğer yalan söylüyorsan, o (bedeli istemek) zaten senden uzaktır.[17]

Şerh

Liân suretiyle ayrılan çiftlerde mehrin durumu ve hadisin şerhi için bkz. 329 no.lu hadis.

Bâb: Mehir Farz Kılınmamış Kadına Verilecek Mut'a Bedeli

377- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Amr'dan, o Saîd b. Cübeyr'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) birbirlerine lanet okuyan eşlere "Hesabınız Allah'a kalmıştır. İkinizden biri yalan söylüyor. Senin artık bu hanımla ilgili yapacak şeyin yoktur" buyurdu. Adam "Ya verdiğim mehir?" dedi. Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Mehir talep hakkın kalmadı. Eğer hanımın hakkında doğru söylüyorsan, onun kadınlığını helal görmene karşılık olmuştur. Eğer yalan söylüyorsan mehir bedeli sana en uzak şeydir.[18]

Şerh

Liân suretiyle aynlân çiftlerde mehrin durumu ve hadisin şerhi için bkz. 329 no.lu hadis.

---

[1] Bkz. 330 no.lu hadis-i şerif.

[2] Bkz. 330 no.lu hadis-s şerif.

[3] Bkz. 330 no.lu hadis-i şerif.

[4] Buharı, cum'a/883, talâk/4884, da'avât/5921; Müslim, cum'a/1406-1408; Tirmizî, cum'a/453; Nesâî, cum'a/1413-1415; Ebû Dâvud, salât/882; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1127; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6854, 7160, 7175, 7363, 7441, 7489, 7771, 8839, 8871, 9512, 9658, 9844, 9911-9912, 9950, 10055, 10141, 10233, 10547^ 11198, 22663, 22665, 22675; Mâlik, nidâ/206, 221; Dârimî,

salât/1523

[5] Buhârî, tefsîru'l-Kur'ân/4379, talâk/4894, 4899-4903, 4930-4931, ferâiz/6251; Müslim, li'ân/2742-2747; Tirmizî, talâk/1124; Nesâî, talâk/3420-3423; Ebû Dâvud, talâk/1924-1926; İbn Mâce, talâk/2059; İbn Hanbel, musnedu'l-aşereti'l-mubeşşere/375, musnedu'l-müksirîn/4247, 4298, 4359, 4375, 4464, 4707, 4767, 4955, 5060, 5143, 5825; Mâlik, talâk/1036; Dârimî, nikâh/2132-2133

[6] Bkz. 329 no.lu hadis-i şerif.

[7] Bkz. 329 no.lu hadis~i şerif.

[8] Bkz. 329 no.lu hadis-i şerif.

[9] Bkz. 329 no.lu hadis-i şerif.

[10] Bkz. 329 no.lu hadis-i şerif.

[11] Buharı, tefsîru'l-Kur'ân/4528, talâk/4850-4851, 4854, 4916-4917, ahkâm/6627; Müslim, zekât/1686, talâk/2675-2685, 2687-2688; Tirmizî, talâk/1095-1096; Nesâî, talâk-3336-3339, 3343-3345, 3500-3501, 3503; Ebû Dâvud, talâk/1864-1869; İbn Mâce, talâk/2009, 2012-2013; İbn Hanbel, musnedu'l-aşereti'l-mubeşşere/287, mus-nedu'l-müksirîn/4273, 4558, 4783, 4875, 4917, 4977, 5017, 5047, 5069, 5176, 5232, 5247, 5266, 5530, 5788, 5845, 5867, 6/47; Mâlik, talâk/1053; Dârimî, talâk/2162-2163.

[12] Bkz. 370 no.lu hadis-i şerif.

[13] Bkz. 370 no.lu hadis-i şerif.

[14] Bkz. 160 no.lu hadis-i şerif.

[15] Bkz. 160 no.lu hadis-i şerif.

[16] Bkz. 241 no.lu hadis-i şerif.

[17] Bkz. 329 no.lu hadis-i şerif.

[18] Bkz. 329 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'L-ET'İME

YİYECEKLER BÖLÜMÜ

Bâb: Yufka Ekmeği

378- İbni Ebî Meryem bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) Safıyye ile gerdeğe girdi. Müslümanları O'nun düğün yemeğine davet ettim. Allah Resulü (sav) deri çıkınların getirilmesini emretmişti. Onlar serildi ve içlerine hurma, çökelek ve tereyağı karışımı kondu.
Amr, Enes'in (ra) şöyie dediğini nakletti: Allah Resulü (sav) Safıyye (r.anhâ) ile gerdeğe girdi, sonra deri çıkınlarda hays yemeği hazırladı.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce müteaddit bölümde geçmiş, şerh ve hükümleri beyan edilmişti. Burada tekrar yer verilme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) düğün yemeğiyle ilgili olması ve yemekte ekmek bulunmamasıdır.

Bâb: But Yemek

379- Muhammed b. el-Müsennâ bize anlatarak dedi ki: Osman b. Ömer bize Fuleyh'tan, o Ebû^Hâzim el-Medenîden, o Abdullah b. Ebî Katâde'den, o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:

Allah Resulü (sav) ile Mekke'ye doğru yola çıktık.[2]
Şerh

Daha önce birkaç farklı bölümde şerhedilen ve hükümleri çıkarılan bu hadis-i şerif, bu defa hayvan butu yemeyle ilgili olarak zikredilmektedir. Hatırlanacağı üzere, Ebû Katâde (ra) Hudeybiye yolunda yabani bir eşek avlamış ve ihramlı olan arkadaşlarından bazılarının tereddüt etmesi üzerine durum Allah Resûiü'ne (sav) bildirmişti. Allah Resûlü'nün (sav) eti istemesi üzerine yanına getirdiği butu Allah Resûiü'ne (sav) ikram etmiş, o da ihramlı olduğu hâlde yemişti,

Hüküm

İhramlı iken av hayvanının etini yemek caizdir. Haram olan, bizzat avlanmak, avı göstermek veya avlanan kimseye yardımcı olmaktır.,

Bâb: Kemik Sıyırmak

380- Abdülaziz b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Cafer bize Ebû Hâzim'den, o Abdullah b. Ebî Katâde es-Selemî'den. o babası Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:
Bir gün Allah Resûlü'nün (sav) ashabından bir topluluk ile Mekke yolu üzerindeki konak yerlerinden birinde oturuyordum. AHah Resulü (sav) de önümüzde bulunuyordu. Topluluk ihrama girmiş, bense girmemiştim. Yabani bir eşek gördüler. Ben pabucumu tamir etmekle meşguldüm. Hayvanı bana işaret etmemelerine rağmen, görmemi istiyorlardı. Onların dikkatle baktıkları yana bakınca yabani eşeği gördüm. Atıma atladığım gibi üzerine doğru sürdüm. Fakat kamçımla mızrağımı unutmuştum. "Bana kamçımla mızrağımı verin" dedim. "Hayır! Vallahi onu avlamana yardım etmeyiz" dediler. Sinirlenerek attan indim ve ikisini aldım. Atıma tekrar binerek eşeğe doğru mahmuzladım. Onu mızrağımla vurup getirdim. Ölünce oturup etinden yemeye başladılar.
Bir süre sonra ihramlı hâlde av eti yemekten dolayı tereddüt ettiler. Yola çıktık ve bir budu yanıma aldım. Allah Resûlü'ne (sav) yetiştiğimizde kendisine bunun hükmünü sorduk. "Yanınızda ondan bir parça var mı?" buyurduf "Evet" dedim ve butu O'na verdim. Allah Resulü (sav) bitirinceye kadar yedi. O da ihramlıydı.
Zeyd b. Eşlem bana Atâ b. Yesâr'dan, o Ebû Katâde'den (ra), o Allah Resûlü'nden (sav) benzerini rivayet etti.[3]

Şerh

Daha önce müteaddit bölümlerde geçen bu hadisin bu bapta yeralma sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) Ebû Katâde (ra) tarafından verilen eti kemiklerini zıyırıp et bırakmayacak şekilde yediğine dair geçen ibaredir.

Hüküm

Özellikle et yemeklerinde, kemik üzerinde et bırakmamak sünnettir. Tabaklarda yemek bırakmamak da sünnettir.
Bütün bunlar Allah Resûlü'nün (sav) yemekte israfa bakışının yansımalarıdır.

Ders

Bir Müslüman haram olmamak şartıyla her şeyi yiyip içebilir. Ancak ondan beklenen israf etmemesidir. Çünkü israf, kıtlık ve yoksulluğun habercisidir. Şükrü edâ edilmeyen nimetlerin külfete dönüşüp ellerden alınacağı söylenmiştir ki çok yerinde ve doğru bir sözdür. Tabaklarda yemek bırakmak, gerek yemekle ilgili israf boyutu, gerekse o tabakların temizliğinde harcanacak daha fazla su ve sebep olunacak kirliliğin artması göz önüne alındığında en ufak bir israfin dahi ne büyük dertlere yol açabileceği görülecektr.

Bâb: Hays Yemeği

381- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize el-Muttalib'in azatlısı Amr b. Ebî Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Ebû Talha'ya şöyle buyurdu: Hayber seferine çıkıncaya kadar hizmetimi görebilecek bir gence bakiver.
O'nun bu arzusu üzerine Ebû Talha beni terkisine alarak sefere çıktı, ergenlik çağının arifesinde bir gençtim. Allah Resulü (sav) mola verdiği zaman hizmetinde bulunuyordum. O'nun sık sık şöyle dua ettiğini duyuyordum:
"Allâhümme eûzü bike mine'l-hemmi ve hazeni ve'1-aczi ve'1-keseli ve'1-buhli ve'1-cubni ve dala'ad-deyni ve ğalebete'r-ricâli {-Allahım! Tasa, hüzün, çaresizlik, tembellik, cimrilik, korkaklık, borca batma ve insanların tasallutundan Sana sığınırım)".
Sonra Hayber'den döndük. Oradan Safiyye bn. Huyey ile dönmüştü. Onu örtmüştü. Onu abası veya bir kumaşla örterek terkisine alırken görürdüm. Seddu's-Sahbâ denen yere vardığımızda deri çıkınlarda hays yemeği yaptı. Beni, insanları yemeğe davet etmem için gönderdi. Erkekleri çağırdım. Yediler. Bu Allah ResûhVnün (sav) zifafında olmuştu.
Sonra tekrar yola çıktı. Uhud dağı göründüğünde şöyle dedi: Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz.
Medine'ye yaklaştığında ise şöyle dedi: Allahım! Medine'nin iki dağı arasını İbrahim'in Mekke'yi haram kılması gibi haram kılıyorum. Allahım! Onların müddlerini ve sâ'lerini bereketli kıl. [4]

Şerh

Daha Önce farklı bölümlerde yer verilen hadis-i şerifin bu bölümde zikredilme sebebi, Efendimizin (sav) hazırladığı hays yemeğiyle ilgili olmasındandır
Borcun ağırlığından" ifadesinin aslında geçen "dala" kelimesi, ağırlık ve baskı gibi mânâlara gelir. abası veya bir kumaşla örterek terkisine alırken" ifadesinin aslında geçen 'yuhavvf fiili, arka tarafta gidenin yaslanması ve düşmesini engellemesi için dolgu maddesiyle doldurulmuş bir tür çuval koymak mânâsindadır.
Hays yemeği hurma, un, çökelek ve tereyağı karıştırılarak hazırlanan bir arap yemeğidir. Allah Resulü (sav) Hz. Safiyye için verdiği düğün ziyafetinde bu yemeği ikram etmiştir.

---

[1] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

[2] Bkz. 258 no.lu hadis-i şerif.

[3] Bkz. 258 no.lu hadis-i şerif.

[4] Bkz. 240 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'Z-ZEBÂİH VE'S-SAYD

KESİM VE AV BÖLÜMÜ

Bâb: Avlanma Hakkında

382- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bana Ömer b. Ubeydullah'in azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, o Ebû Katâde'nin azatlısı Nâfi'den, o Ebû Katâde'den (ra) şunu nakletti:
Kendisi Allah Resulü (sav) ile beraber yola çıkmıştı. Mekke yolunun belli bir yerine vardıklarında Ebû Katâde arkadaşlarıyla birlikte biraz geride kaldı. Onlar ihramlı, kendisi îhramsız idi. Yabani bir eşek gördü. Hemen atına kuruldu ve arkadaşlarından kamçısını vermelerini istedi. İmtina ettiler. Mızrağını istedi, yine imtina ettiler. Bunun üzerine inip kendisi aldı ve atını eşeğin üzerine doğru sürdü. Onu öldürdü. Allah Resûlü'nün (sav) ashabından bazıları hayvanın etinden yerken bazıları yemediler.
Allah Resûlü'nün (sav) yanına vardıklarında bunun hükmünü sordular. "O, Yüce Allah'ın size yedirdiği bir yemektir" buyurdu.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce muhtelif bölümlerde şerhediimiş ve hükümleri izah edilmiştir.

Hüküm

Avlanma (=Sayd): İslâm'da gerek kara ve gerekse deniz hayvanlarım avlamak mubahtır. Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyrulmuştur:
"Size temiz olanlar helâl kılındı. Allah'ın size öğrettiği üzere alıştırıp yetiştirerek öğrettiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın." (Mâide, 4)
"Deniz avı size helâl kılındı." (Mâide, 96)
Sadece eğlence maksadıyla avlanmak mekruhtur. Hac ve ihramdayken avlanmak haramdır.
Avlanan hayvanın etinin helâl olması için birtakım şartlar vardır. Bu şartların bir kısmı avcı, bir kısım av hayvanı ve bir kısmı da avlanma aracıyla ilgilidir.
1-Avcıda bulunması gereken şartlar:

a. Müslüman, mümeyyiz, akıllı olmalıdır. Ehli Kitab da olabilir. Bunların dışındakilerin kestikleri hayvan yenmediği gibi avları da yenmez.
b. Avcı avına silâh atarken ya da onu yakalayacak hayvanı gönderirken besmele çekmelidir. Besmeleyi kasten terkederse av eti yenilmez.
c. Avcı silâhı ile vurduğu veya eğitilmiş hayvana yakalattığı ava ulaşmak içmhemen harekete geçmelidir. Avcı avını aramalı ve canlı olarak bulduğunda kesmeliir. Başka bir işle meşgul olur da sonra hayvanı ölü olarak bulursa eti yenmez.
d. Ava silâh atma veya avı yakalayacak hayvanı gönderme işi, buna ehil olan avcı tarafından yapılmalı, ava ehil olmayan biri buna karışmamalıdır.
2-Av hayvanında aranan şartlar:
a. Avlanan hayvan, eti yenen cinsten olmalıdır. Örneğin etle beslenen yırtıcı hayvanlar yenilmez.
b. Yaratılışı gereği vahşî olup evcil veya haşerat türünden olmamalıdır.
c. Deniz hayvanlarından ise balık cinsinden olmalıdır.
d. Hayvan av yüzünden ölmüş olmalıdır. Başka bir sebeple ölen hayvanın eti yenilmez.
3- Avlanma aracı: Av hayvanı ya eğitilmiş köpek, atmaca, doğan, şahin gibi hayvanlarla, veya ağ, tuzak kurmak gibi vasıtalarla, ya da yaralayıcı silâhla avlanır. Avlamada kullanılan hayvanlarda aşağıdaki şartların bulunması gerekir:

Ders

Avcılıkta merhameti elden bırakmamalı ve ihtiyaç için avîanmalıdır. İhtiyacı için avlanan bir Müslüman merhameti elden bırakmamalı, hayvanların üreme dönemlerinde avlanmamalıdır. Av hayvanlarının nesillerini nesillerini tüketerek tabiatın dengesini bozacak bir avcılık, kişiyi günaha sokar.

Bâb: Dağlarda Avlanmak

383- Yahya b. Süleyman el-Cu'fî bize anlatarak dedi ki: İbni Vehb bana Amr'dan, o Ebu'n-Nadr'dan, o Ebû Katâde'nin azatlısı Nâfi ve et-Tev'eme'nin azatlısı Ebû Salih'ten, o ikisi Ebû Katâde'den (ra) şunu naklettiler:
Mekke ile Medine arasında Allah Resulü (sav) ile beraberdim. Onlar ihramlı olmasına rağmen ben ihramsız idim ve ata biniyordum. (Av için) dağlara tırmanırdım. Biz bu hâlde giderken, insanların bir şeye istekle baktıklarını gördüm. Ben de bakmak için gittiğimde bir de ne göreyim, yabani bir eşek. Onlara "Bu nedir?" diye sordum. "Bilmeyiz" diye cevap verdiler. Ben, "Yabani

bir eşek" dediğimde, "Ne gördüysen odur" dediler. Kamçımı unutmuştum. Onlara, "Bana kamçımı verin" dediğimde "Onu (avlamana) yardım etmeyiz" dediler. Nip kendim aldım ve yabani eşeğin izinden at sürmeye başladım. Çok geçmeden onu vurdum. Diğerlerinin yanma dönüp "Kalkın da onu (buraya) taşıyın" dedim. "Ona asla dokunmayız" dediler. Bunun üzerine yabani eşeği yanlarına kadar taşıdım. Bazdım imtina ederken, bazıları etinden yediler. Onlara şöyle dedim: "Sizin 'Çin Allah Resûlü'ne (sav) sorup öğreneyim" dedim ve O'na yetiştim. Kendisine olup biteni anlattığımda şöyle buyurdu: Yanında ondan bir parça var mı? "Evet" dediğimde, "Yiyin, o size Allah'ın sunduğu bir yemektir" buyurdu.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif bir önceki bapta şerhedilip hükümleri beyan edilmiştir. Lafeî şerhi için bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Evcil Eşeklerin Etleri

384- İshâk bize anlatarak dedi ki: Yakup b. İbrahim bize babasından, o Salih'ten, o İbni Şihâb'dan, Ebû İdris'in kendisine şöyle haber verdiğini bildirdi: Ebû Sa'lebe (ra) dedi ki:
Allah Resulü (sav) evcil eşeklerin etlerini(n yenmesini) haram kıldı.
ez-Zübeydî ve Ukayl ona İbni Şihâb'dan mutâbaat ettiler. Mâlik, Ma'mer, el-Mâcişûn, Yûnus ve İbni İshâk ez-Zührî'den şunu naklettiler: Allah Resulü (sav) köpek dişi olan bütün yırtıcıların etlerini yasakladı.[3]

Şerh

İshâk" b. Râheveyh'tir.
Bu yasak, Hayber gazası sırasında sâdır olmuş ve Allah Resulü (sav) Abdurrahmen b. Avf (ra) vasıtasıyla evcil eşek eti yemenin yasaklandığını ilan ettirmiştir.

Hüküm

Köpek, evcil eşek ve katır eti yemek haram kılınmıştır.

Bâb: Evcil Eşeklerin Etleri

385- Muhammed b. Selâm bize anlatarak dedi ki: Abdülvehhâb es-Sekarî bize Eyyup'tan, o Muhammed'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) bir adam geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Allah Resulü (sav) sükût etti. Sonra biri geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Allah Resulü (sav) yine sustu. Sonra biri daha geldi ve "Eşek eti yenir mi?" diye sordu. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) "Eşekler tüketilir mi?" buyurdu. Ardından tellala emretti ve tellal insanlara şöyle ilan etti:
"Allah ve Resulü sizlere evcil eşek eti yemeyi yasaklıyor! O bir pis- Siktir" Bunun üzerine eşek etlerinin kaynatıldığı kazanlar ters çevrildi.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce şerhedilmiş ve hükümleri beyan edilmiştir.

Bâb: Köpek Dişiyle Avlanan Yırtıcıların Etleri

386- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki:Mâlik bize İbni üâb'dan, o Ebû İdris el-Havlânf den, o Ebû Sa'lebe'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) köpek dişiyle (avlanan) bütün yırtıcıların (etlerini) yasakladı.
Ma'mer, Yûnus, İbni Uyeyne ve el-Mâcişûn ez-Zührî'den gelen rivayete nutâbaat ettiler.[5]

Şerh

Köpek dişi olan yırtıcılar" ifadesi, genel olarak etor hayvanları kapsar.

Hüküm

Pençesiyle avlanan yırtıcı hayvan ve yırtıcı kuşlarla ilgili hüküm genel olarak haramlıktır. Hanefîleregöre yırtıcı hayvanlar kavramı etoburlar şekilde kabul edilmiş ve bu gruba giren tüm etoburların eti haram sayılmıştır.
Şâfiîler ise bu kavrama "insanlara saldıran ve parçalayan" anlamını verdikleri için tilki ve çakalı bunların dışmda değerlendirip etlerini helâl kabul etmişlerdir.

Mâlikîlerde ise bu gruba giren hayvanları yemek haram değil mekruhtur.
Yırtıcı kuşlara gelince Hanefîlerde akbaba ve karga mekruh görülürken Mâlikîlere göre tüm yırtıcı kuşlar mekruhtur. Şâfiîler ise zararlarına göre mekruh görmektedir.

Bâb: Ölü Hayvanlann Derileri

387- Züheyr b. Harb bize anlatarak dedi ki: Yakup b. İbrahim bize babasından, o Salih'ten, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah vasıtasıyla babası İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Ölü bir koyun gördü ve "Derisinden faydalansanız ya!" buyurdu.
Oradakiler "Bu koyun ölü (leş)" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Ölü hayvanın ancak eti haram kılınmıştır.[6]

Şerh

Bu hadis-i şerifin lafzî şerhi daha önce yapılmıştı.(Bkz. 164 no.lu hadis-i şerif)
Salih" b. Keysân'dır. ez-Zührî bu hadisten istidlalde bulunarak ölü hayvanın derisinden -tabaklanmış olsun veya olmasın- faydalanmanın caiz olduğu hükmüne varmıştır. Fakat diğer sahih rivayetlerde tabaklama kaydı geçmektedir. Cumhurun hücceti de budur. İmam Şafiî, bu genel hükümden köpek ve domuz ölülerini müstesna tutmuştur. İmam Ebû Yûsuf ve Dâvud ise hükmün umumiyetinden dolayı hiçbir hayvanı müstesna tutmamışlardır.
Bazı âlimler ise farklı rivayetlerden hareketle sadece eti yenen ölü hayvanların derilenden faydalanmayı caiz görmüşlerdir.

Hüküm

Hanefî mezhebine göre boğazlanmadan kendi kendine ölen hayvanın eti ve tabaklanmamış derisi pistir. Mâlikîlere göre murdar ölmüş hayvanın eti gibi derisi, kemiği ve sinirleri de temiz değildir. Kıl, yün ve tüyleri ise temizdir. Şâfiîlere göre, ölü hayvanın kıl, tüy, yün ve tırnakları dahil bütün cüzleri pistir.

Bâb: Ölü Hayvanların Derileri

388- Hattâb b. Osman bize anlatarak dedi ki: Muhammed b. Himyer bize Sabit

b. Aclân'dan, o Saîd b. Cübeyr'den, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu naklet-ti:
Allah Resulü (sav) bir dişi keçi leşi gördü ve şöyle buyurdu: Şunun derisinden faydalansalar, sahipleri için hiçbir sakıncası olmazdı.[7]

Şerh

Bu hadis-i şerif bir önceki başlık altında şerhedilmiş ve hükümleri beyan edilmiştir.

---

[1] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.

[2] Bkz. 197 no.lu hadis-i şerif.

[3] Buhârî, zebâih/5101, 5104, tıp/5335; Müslim, sayd/3570,3572, 3582; Tirmizî, et'ime/1397, siyer/1482; Nesâî, sayd/4251-4252, 4267; Ebû Dâvud, et'ime/3308; İbn Mâce, sayd/3223; İbn Hanbel, musnedu'ş-Şâmiyyîn/17065, 17072, 17080; Mâlik, sayd/940; Dârimî, edâhî/1898-1899.

[4] Bkz. 65 no.lu hadis-i şerif.

[5] Bkz. 384 no.lu hadis-i şerif.

[6] Bkz. 168 no.lu hadis-i şerif.

[7] Bkz. 168 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'L-EŞRÎBE

İÇECEKLER BÖLÜMÜ

Bâb: Baldan Yapılan Şarap

389- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki; Mâlik bize İbni Şihâb ez-Zührî'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) bal şarabının hükmü soruldu. Buyurdu ki: Sarhoş eden her içecek haramdır.[1]

Şerh

Bit kelimesi, özellikle Yemenlilerin içtikleri bir tür bal şarabıdır. Bal şarabının hükmünü soran kişinin adı tespit edilememiş olmasına rağmen Ebû Musa el-Eş'arî olması kuvvetle muhtemeldir. Baldan yapılan şaraba 'Bit", arpa ve mısırdan yapılan şaraba 'mizr' denirdi.
Sarhoş eden her içecek haramdır" ifadesi ile Allah Resulü (sav) alkollü içeceklerle ilgili genel ve kesin hükmü vermiş olmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Allah Resûlü'nden (sav) gelen rivayetler o derece kesin ve güçlüdür ki, sarhoş edici maddelerin haramlığı noktasında en küçük şüpheye mahal bırakmamaktadır. Bazıları nebiz yani üzüm şırasında bulunan illetlerin ve insanı hoş etme ve neşelendirme gibi sonuçların şarap ile aynı olduğunu söyleyerek onu şaraba kıyas etme teşebbüsünde bulunmuşlardır. Bilindiği üzere Allah Resûlü'nün (sav) şıra içtiğine dair sahih rivayetler mevcuttur. Hâlbuki şırayla ilgili olarak bilinmesi gereken, sirkeleşmeden önce içilmesi gerektiğidir. Aksi takdirde mayalanır ve kuşkulu hâle gelir.
Tâbiûndan Abdullah b. el-Mübârek şöyle der: Çoğu sarhoş eden (mayalanmış) nebizin helalliğine dair sahabeden bir tane olsun sahih rivayet ulaşmış değildir. Bu konuda tek istisna İbrahim en-Nehaî'den gelen rivayettir. Onun Abdullah b. Mesûd'a (ra) dayanarak yaptığı rivayetler de sonuç itibarıyla delil teşkil etmez. Çünkü bizzat kendisi, "Çoğu sarhoş edenin azı da haramdır" hadisini rivayet edenlerdendir.
İmam Ahmed'in ifadesiyle "Sarhoş eden her içecek haramdır" hadisi, yirmi tane sahabî tarafından farklı kanalla rivayet edilmiştir.
Abdullah b. el-Mübârek, "Her sarhoş eden haramdır" hadisinin hükmünü mutlak olarak almış ve içecek olmasa da sarhoş eden her şeyin haram olduğu sonucuna

varmıştır. Bu durumda afyon, esrar ve benzeri uyuşturucular da bunun hükmüne girmektedir. Diğerleri de uyuşturucu maddelerin tıpkı şarap gibi neşe verici, eğlendirici, alışkanlık, hatta bağımlılık yapıcı olduklarını gözlemleyerek aynı hükme dâhil olduklarını söylemişlerdir.

Hüküm

Ebû Hanîfe'ye göre, yaş üzümden yapılan içkiye "şarap (hamr)", buğday, arpa, darı vb. maddelerden yapılana ise "nebîz" denir. Kendi iradesiyle az veya çok şarap içen kimseye, sarhoş olsun veya olmasın içki cezası uygula-
nır. Nebiz içene ise sarhoş olmadıkça had cezası uygulanmaz.
İslâm ulemâsının çoğunluğuna göre, sarhoşluk veren bütün maddeler şarap hükmündedir. Delil ise yukarıda zikrettiğimiz hadis-i şeriftir.
Hanefîler, Şâfiîlerden bir grup ve Mâlikîlerin çoğuna göre; sarhoş olan kişi, söz ve fiillerinden tam olarak sorumludur; akitleri, ahş-veriş ve boşama gibi işlemleri geçerlidir. Haddi gerektiren bir suç işlediği takdirde ayılınca cezası uygulanır. Bu görüş, "suç suçu meşru kılmaz" prensibine dayanır. Hatta böyle biri suçlan çift işlemiş kabul edilir. Örneğin sarhoşken bir insanı öldürürse iki suç işleniş sayılır.
Bu konuda İbni Teymiye farklı bir fetva vererek sarhoş hâlde suç işleyen kişinin, sarhoşluktan önceki iradesinin araştırılmasını, eğer ayık iken suç işlemeye yönelik niyeti varsa, tam cezanın uygulanmasını, aksi takdirde cezasının hafifletilmesini tavsiye etmiştir.

Ders

Alkol, bütün kötülüklerin anasıdır. İslamiyetin indiği coğrafya, özellikle şarap içmenin çok yaygın olduğu bir bölge olduğu için alkol yasağında birebir 'şarap=hamr' kelimesi zikredilmiş, bilâhare Peygamber efendimiz (sav) esas illetin sarhoşluk ve uyuşturma olduğunda hareketle bütün alkollü ve uyuşturucu içecek ve maddeleri yasaklamıştır. Bu yasağın su götürür bir yanının bulunmadığı açıktır.
Alkol, kişinin iradesini ortadan kaldırması itibarıyla her türlü fenalığın işlenmesine aracı olur. Sarhoş biri, çoğu zaman ne yaptığının farkında olmadığı için bu durumdaki birinin ibadeti de makbul olmaz.
Alkol, bazılarının iddia ettikleri gibi az içildiğinde faydası olan bir madde değildir. Bunlar ancak şeytanın aldatmacalarıdır. Çünkü onun insan vücudu üzerindeki zararları bilini' adamları tarafından defalarca ve ayrıntılı

olarak açıklanmıştır.

Bâb: Baldan Yapılan Şarap

390- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'der Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Aişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) bit'in hükmü soruldu. Bit' bal şarabı o. Yemen halkı onu içerdi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sarhoş eden her içecek haramdır.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerifin şerhi ve hükmü için bir önceki hadise bakınız.

---

[1] Buharı, vudû/235, eşribe/5157-5158; Müslim, eşribe/3727-3728; Tirmizî, eşribe/1786, 1789; Nesâî, eşribe/5496-5500; Ebû Dâvud, eşribe/3197, 3202; İbn Mâce, eşribe/3377; İbn Hanbel, bakî musnedi'!-Ensâr^22953, 23287, 23511, 23843,24396, 24704; Mâlik, eşribel321; Dârimî, eşribe/2005.

[2] Bkz. 389 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'T-TIBB

TIP BÖLÜMÜ

Bâb: Burna İlaç Koymak

391- Sadaka b. el-Fadl bize anlatarak dedi ki: İbni Uyeyne bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah'tan, o Ümmü Kays bn. Mihsan'dan (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) şöyle buyururdu: Şu Ûdi Hindî'ye dikkat ediniz. Çünkü onda yedi şifa vardır. Boğaz hastahğından dolayı burna çekilir. Zatülcenp (akciğer zarı iltihabı) hastalığında ağzının bir tarafına konur.
(Bir gün) emzikli bebeğimle AUah ResûhVnün (sav) huzuruna girdim. (Bebeğim) O'nun üstüne çiş yaptı. Su getirtti ve (idrarın) üzerine serpti.[1]

Şerh

ŞU Ûdi Hindî'ye dikkat ediniz" ifadesinde beyan edilen bitkinin boğaz hastalıklarında ve baş ağrısında faydalı olduğuna dikkat çekilmektedir. Efendimizin tavsiyesine göre bu tür rahatsızlıklarda ûdi hindî alınır öğütülür ve biraz suyla ıslatılarak burna çekildiğinde faydalı olur.
Onda yedi hastalığın şifası vardır" ifadesinde ûdi hindînin etkili olduğu yedi hastalık bulunduğu haber verilmektedir. Hadis-i şerifin metninde bunlardan sadece ikisi anılmaktadır.
Boğaz hastalığından dolayı burna çekilir. Zatülcenp (akciğer zarı iltihabı) hastalığında ağzın bir tarafına konur" ifadesinde anılan yedi hastalıktan ikisi zikredilmekte ve bunlarla ilgili kullanım şekli tarif edilmektedir. Bu ikisi dışında Mide ülseri ve mide sancısı, bademcik, kulak ağrısı, nezle, böbrek kumlan, sıtma, karaciğer ağrısı, tıkanma ve soğuk almaktan kaynaklanan sancılarda tedavi edici olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Hüküm

Tıbbı Nebevi olarak bilinen ve bizzat Allah Resûlü'nün (sav) uygulama ve tavsiyelerinden oluşan tıbbî bilgileri tatbik etmek müstehaptır. Tabii ki bunların bizzat hekim denetiminde uygulanması şarttır. Zira bu da, Allah Resûlü'nün (sav) emridir.

Ders

Tıbbı Nebevîyi günümüz deyimiyle 'koruyucu tıp' veya 'alternatif tıp' olarak görmek ve içerdiği bilgilerin sıhhatinden emin olunduktan sonra faydalanmak gerekir. Bu bilgilerin sıhhatinden emin olabilmek ise eczacılık ve tıp bilimiyle uğraşanların sahasına girmektedir. Bu konuya dikkat çekme sebebimiz, Allah Resûlü'ne (sav) dayandırılan bilgilerin bir rivayet silsilesi içinde geldiği, bu silsilelerden bazılarından zaaflar bulunabileceğidir. Böylelikle farkında olmadan Efendimizin töhmet altına alınması da söz konusu olabilecektir.

Bâb: Ağzın Bir Tarafına Konan İlaç

392- Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Ümmü Kays bn. Mihsan'dan (r.anhâ) şunu nakletti:
Küçük oğlumla Allah Resûlü'nün (sav) huzuruna girdim. (Boğazın-daki hastalık sebebiyle) oğluma i'iâk denen tedaviyi uygulamıştım. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Çocuklarınızın boğaz hastalığını neden i'lâk usulüyle tedavi ediyorsunuz? Kullanmanız gereken şey şu Ûdi Hindî'dir. Çünkü onda yedi türlü şifa vardır. O, zâtülcenbin ilacı ondadır. Boğaz hastalığına karşı burna damlatılır ve zâtülcenbe karşı ağzın bir tarafına konur.
ez-Zührî'nin şöyle dediğini duydum: Allah Resulü (sav) şifalarından iki-sini açıklayıp beşini açıklamamıştır.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte şerhedildiğinden tekrarına girmek istemiyoruz. Yalnız bab başlığında yeralan zatülcenb yani akciğer zarı hastalığının tedavisinde ağzın bir tarafına konulması gerektiği belirtilmektedir.

Bâb: Anjin (Bademcik İltihabı)

393- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Ümmü Kays bn. Mihsan el-Esediyye'den-kendisi Allah Resûlü'ne (sav) biat eden ilk muhacir hanımlardan ve Ukâşe'nin kızkardesidir-(r.anhâ) şunu nakletti:
Bademcik Ühithabından (=anjin) dolayı i'lâk tedavisi uyguladığı bebeğiyle Allah

Resûlü'nün (sav) huzuruna girmişti. Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Neye dayanarak çocuklarınıza bu i'lâk tedavisinde bulunuyorsunuz? Size düşen şu Ûd-i Hindî'yi kullanmaktır. Onda yedi türlü şifa vardır. Zâtülcenb (=akciğer zarı iltihabı) hastalığının şifası ondadır.[3]

Şerh

Yukarıda 391 no ile şerhedilen hadis-i şerifle aynı olay ve konuları içerdiğinden tekrarına gerek görmüyoruz. Ancak bab başlığıyla bağlantılı olarak anılan boğaz hastalığının bademcik iltihabı olduğunu söylememiz gerekir.

Bâb: Zâtülcenb Hastalığı

394- Muhammed bize anlatarak dedi ki: Attâb b. Beşîr bize İshâk'tan, o ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Ümmü Kays bn. Mihsan'dan -ki o Allah Resûlü'ne (sav) biat eden ilk muhacir hanımlardan ve Ukâşe b. Mihsan'ın (ra) kız kardeşidir- (r.anhâ) şunu nakletti:
O, küçük oğluyla Allah Resûlü'nün (sav) huzuruna girmişti. Oğluna boğaz hastalığından dolayı i'lâk tedavisi uygulamıştı. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Çocuklarınızı bu i'lâk usulüyle tedavi etme hususunda Allah'tan korkun. Kullanmanız gereken şu Ûdi Hindi'dir. Onda yedi türlü şifa vardır. Zâtülcenb de onlardandır. Yani akciğer zarı iltihabı.[4]

Şerh

391 no.lu hadis-i şerif ile aynı konu ve olayı ele alan bu hadiste ûdi hindinin zâtülcenp yani akciğer zan iltihabı hastalığına iyi geldiği belirtilirken i'lâk denen tedavi yönteminin terk edilmesi tavsiye edilmektedir. İ'lâk, bademciğin elle sıkılarak tedavi edilmesini amaçlayan bir yöntemdir.

Bâb: Falcılık Ve Kehanet

395- Saîd b. Ufeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Abdurrahman b. Hâlid'den, o İbni Şihâb'dan, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Hüzeyl kabilesinden kavga eden iki kadın hakkında karar

vermişti. Birisi diğerine taş atmış ve taş karnına çarparak hâmile olan kadının karnındaki bebeği öldürmüştü. Bunun üzerine Allah Resülü'nün (sav) huzurunda davalaştılar. O, "Köle erkek veya kadının kan bedelinin yirmide biri miktarı diyet" hükmü verdi.
Cezaya çarptırılan kadının velisi, "Ey Allah Resulü! Yemeyen, içmeyen, konuşmayan, doğarken bir çığlık bile atmayan bir şeyden dolayı nasıl olur da cezaya çarptırılırım. Böyle bir şey hederdir" dedi.

Allah Resulü (sav) "Bu adam olsa olsa kâhinlerin kardeşlerindendir" buyurdu.[5]

Şerh

Köle erkek veya kadının kan bedelinin yirmide biri miktarı diyet" ifadesinde, kadının karnında Ölen ceninin diyeti beyan edilmektedir.
Gurre: Anne karnındaki çocuğun ölü olarak düşmesine sebep olandan alınan diyettir. Bu, çocukların sayısına göre alınır. Bir çocuğun diyeti 500 dirhem gümüştür. Bu miktar tam diyetin 1/20'idir. (Tam diyet 10.000 dirhem gümüştür.)
Cezaya çarptırılan) kadının velisi dedi ki:" ifadesinde sözü edilen adamın adı Hamel'dir. Hamel'in künyesi Ebû Nazel olup Basra'ya yerleşmiş bir sahabîdir.
Ey Allah Resulü! Yemeyen, içmeyen, konuşmayan, doğarken bir çığlık bile atmayan bir şeyden dolayı nasıl olur da cezaya çarptırılırım" ifadesi, Hamel'e aittir.
Böyle bir şey hederdir" ifadesi, önceki ifadeyle kafiyeli gibidir. Hamel, burada mantık yürüterek Allah Resülü'nün (sav) hükmünü sorgulamış, kabul etmek istememiştir.
Bu adam, olsa olsa kahinlerin kardeşlerindendir" ifadesi Allah Resûlü'ne (sav) aittir. Çünkü sözü, onların sözleri gibi şiirsel ve kafiyelidir. Sözünde secî yani kelime sonlarının benzetilmesi sanatı vardır. İbni Battal der ki: Bu ifadede kâfirlerin ve sözleri onların sözlerine benzeyenlerin yerilmesi söz konusudur.

Hüküm

Hadisten çıkarılan belli başlı hükümler, suçların hâkime bildirilmesi ve ölü olarak bile düşse ceninde gurre diyeti uygulanmasıdır.

Bâb: Falcılık Ve Kehanet

396-Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Ebû Seleme'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti: iki kadından biri diğerine taş atmış ve taş karnındaki cenine çarparak (ölümüne sebep olmuştu.) Allah Resulü (sav) de köle bir erkek veya kadınm kan bedelinin yirmide biri miktannca diyete hükmetmişti.
İbni Şihâb Saîd b. el-Müseyyeb'den Allah Resûlü'nün (sav) anne karnında öldürülen ceninin hükmüyle ilgili olarak köle erkek veya kadının kan bedelinin yirmide birine hükmettiğini nakletmiştir.
Bunun üzerine aleyhinde hüküm verilen -itiraz ederek- şöyle dedi: Henüz yememiş, içmemiş, konuşmamış, hatta doğum çığlığı atmamış bir şey için nasıl diyet Öderim. Böyle bir şey geçersizdir.
Allah Resulü (sav) -bunu duyunca- "Bu kişi, olsa olsa kâhinlerin kardeşlerindendir" buyurdu.[6]

Şerh

Hadis-i şerif yukanda şerhedilip hükmü beyan edildiği için tekrara girilmeyecektir.

Bâb: Falcılık Ücreti

397- Abdullah b.Muhammed bize anlatarak dedi ki: İbni Uyeyne bize ez-Zührî'den, o Ebû Bekir b. Abdirrahman b. el-Hâris'ten, o Ebû Mesûd'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) köpek (satıp) bedelini almayı, fuhuş kazancını ve falcılık ücretini yasakladı.[7]

Şerh

Hadisin şerhi ve hükmüyle ilgili ayrıntılı bilgi için 241 no.lu hadis-i şerife bakılabilir.

Bâb: Eşek Sütü

398- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Ebû İdris el-Havlânî'den, o Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den (ra) şunu nakletti:

Allah Resulü (sav) köpek dişiyle (avlanan) bütün yırtıcı hayvanların (etlerinin) yenmesini yasakladı.
ez-Zührî der ki: Şam'a gelinceye dek bunu duymamıştım.
el-Leys ilâvede bulunarak dedi ki: Yûnus bana İbni Şihâb'dan nakletti. Ona şunu sormuştum: Eşek sütünden, yırtıcı hayvanların öd kesesinden veya deve idrarından dolayı abdest almamız gerekir mi?
Cevaben dedi ki: İlk Müslümanlar onlarla tedavi olur ve bunda bir sakınca görmezlerdi. Eşek sütüne gelince, bu konuda Allah Resûlü'nden (sav) onların elleriyle ilgili bir yasak gelmiş, fakat sütleri hakkında emir veya yasak yönünde bir şey varit olmamıştır.
Yırtıcı hayvanların öd kesesine gelince, İbni Şîhab dedi ki: Ebû İdris el-Havlânî, Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den (ra) şunu nakletmiştir: Allah Resulü (sav), köpek dişiyle (avlanan) yırtıcı hayvanların (etlerinin) yenmesini yasakladı.[8]

Şerh

Yırtıcı hayvanların öd keselerine gelince" ifadesiyle ilgili olarak İbni Battal şöyle dedi: ez-Zührî, köpek dişiyle avlanan bütün yırtıcıların etlerinin yasaklanmasından öd keselerinin de haram olduğunu çıkarsadı. Dişi eşek sütleri de buna bağlıydı.
Eşek sütleri konusunda ihtilaf edilmiştir. Ulemânın cumhuru bunun haram olduğu görüşündedir. Mâlikîlerde bir
görüş, etlerinin helalliğinden haretle sütlerinin de helal olduğu yönündedir.

Hüküm

Vahşi hayvanların etleri haramdır. Ulemânın cumhuru eşek sütünün haram olduğu görüşündedir.

---

[1] Buhârî, vudû/216, tıp/5260, 5274, 5276, 5279; Müslim, tahâret/432-433, selâm/4102-4103; Tirmizî, tahâret/66; Nesâî, tahâret/300; Ebû Dâvud, tahâret/319, tıp/3379; Ibn Mâce, tahâret/517, tıp/3453, 34Ş9; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/25756; Mâlik, ta-hâret/128; Dârimî, tahâret/734

[2] Bkz. 391 no.lu hadis-i şerif.

[3] Bkz. 391 no.lu hadis-i şerif.

[4] Bkz. 391 no.lu hadis-i şerif.

[5] Buhârî, tıp/5317-5318, ferâiz/6243, diyât/6395, 6398-6399; Müslim, diyât/3183-3185; Tirmizî, diyât/1330, ferâiz/2037; Nesâî, 4735-4737; Ebû Dâvud, diyât/3963; İbn Mâce, diyât/2629; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/6919, 7378, 9278, 10062, 10495,

10531; Mâlik, ukûl/1345, 1347; Dâfimî, diyâî/2276

[6] Bkz. 395 no.lu hadis-i şerif,

[7] Bkz. 241 no.lu hadis-i şerif.

[8] Bkz. 384 no.lu hadis-i şerif

KİTÂBU'L-LİBÂS

GİYSİLER BÖLÜMÜ

Bâb: Kamîs (Gömlek) Giymek

399- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Hammâd bize Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Adamın biri şöyle dedi: Ey Allah Resulü! İhramlı kişi ne tür elbise giyer? Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
İhramlı kimse ne gömlek (kamîs), ne don/şalvar, ne bornoz, ne de mest giyer. Giyecek terlik bulamazsa ayakkabı kayış yerinden arkası açık (mest) giysin.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 3, 40, 183 no.lu hadisler)
Buradaki yasaklar ihramlı için söz konusu olup normal zamanda hepsi giyilebilir ve bizzat Allah Resulü (sav) ve sahabe tarafindan kullanılmış giyim eşyalarıdır.

Bâb: Seferde Dar Kollu Cüppe Giymek

400- Kays b. Hafs bize anlatarak dedi ki: Abdülvâhid bize el-A'meş'ten, o Ebu'd-Duhâ'dan, o Mesrûk'tan, o el-Muğîrc b.Şûbe'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) tuvalet ihtiyacı için uzaklaştı. Sonra döndü. Onu (elimde) su ile karşıladım. Abdest aldı. Üzerinde Şam işi bir cüppe vardı. Ağza su verip burna su çekti ve yüzünü yıkadı. Sonra kollarını cüppenin yenlerinden çıkarmaya çalıştı. Fakat çok dardılar. Bu yüzden kollarını cüppenin altından çıkarıp yıkadı. Başını ve mestlerinin üzerini mesnetti.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce şerhedümişti.(Bkz. 5, 39 no.lu hadisler) Hakkında yasak bulunmayan eşya hakkında aslolan mübahîıktır. Dolayısıyla Kitab veya Sünnet tarafından yasaklanmamış giysiler, toplumda yadırganmadığı ve örtünmeyle ilgili kuralları ihlal etmedikleri takdirde giyilebilirler.

Bâb: Seferde Yün Cüppe Giymek

401- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Zekeriyâ bize Âmir'den, o Urve b. el-Muğîre'den, o babası el-Muğîre'den (ra) şunu nakletti:
Bir gece Allah Resulü (sav) ile bir seferde idim. Bana, "Yanında su var mı?" diye sordu. "Evet" dedim. Devesinden inerek yürüdü ve gecenin karanlığında gözden kayboldu. Sonra geldi ve mataradan kendisine su döktüm. Yüzünü ve ellerini yıkadı. Üstünde yün bir cüppe vardı. Yenleri çok dar olduğundan kollarını çıkaramadı. Bunun üzerine cüppenin altından çıkardı ve kollarını da yıkadı. Sonra başını mesnetti. Ben mestlerini çıkarmak için eğildiğimde: "Bırak onları, abdestli olarak giymiştim" buyurdu ve üstlerini mesnetti.[3]

Şerh

Bu hadis-i şerif yukarıda geçmektedir.

Bâb: Bornoz Giymek

402- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Bir adam Allah Resûlü'ne (sav) "İhramlı ne tür elbise giyer?" diye sordu. Allah Resulü (sav) buyurdu ki:
"Gömlek, sarık, don-şalvar, bornoz ve mest giymeyin. Ancak terlik bulamayan kimse bir çift mest giysin, fakat ayakkabı kayış yerinden geriye doğru kessin. Giysilerden de alaçehre ve safran sürülmüş (bunlarla boyanmış) olanları asla giymeyin.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama üstte yapılmıştı.

Bâb: Şalvar Giymek

403- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Cüveyriye bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Adamın biri Allah Resûlü'ne (sav) "Ey Allah Resulü! İhrama girdiğimizde ne giymemizi emredersin?" diye sordu.

Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Gömlek, don/şalvar, sarık, bornoz ve mest giymeyin. Ancak kişinin giyecek bir çift terliği yoksa kayış bağlama yerinden aşağısı açık mest giysin. Asla safran ve alaçehre bulaşmış (bunlarla boyanmış) elbise giymeyin.[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif yukarıda geçmişti.

Bâb: Sarıklar Hakkında

404- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Sâlim'den, o babasından, o Allah Resûlü'nden (sav) şunu nakletti:
İhrama giren kimse ne gömlek, ne sarık, ne şalvar, ne bornoz, ne safran ve alaçehre sürülmüş elbise, ne de mest giysin. Ancak pabuç bulamayan kimse, eğer giyecek pabucu yoksa mestlerin kayış bağlama yerinden alt kısmını keserek giyebilir.[6]

Şerh

İhramlımn giyinmesi yasaklanan giysilerle ilgili bu hadis-i şerif yukarıda geçmişti.

Bâb: Miğfer Kullanmak

405- Ebu'l-Velîd bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize ez-Zührî'den, o Enes b. Mâlik1 ten (ra) şunu nakletti:

Allah Resulü (sav) Fetih Yılında Mekke'ye başında miğfer ile girdi.[7]

Şerh

Allah Resulü (sav) savaş hâllerinde zırh ve miğfer kullanmıştır. Bu hadis-i şerif daha Önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 203 no.lu hadis-i şerif) Efendimiz Mekke'nin fethi sırasında kafasına miğfer geçirmiştir.

Bâb: Safranla Boyanmış Giysi

406- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdullah b. Dî-nâr'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ihramlı kimsenin alaçehre ve safranla boyanmış elbise giymesini yasakladı.[8]

Şerh

Allah Resulü (sav) ihramlı kimsenin alaçehre ve safranla boyanmış elbise giymesini yasakladı" ifadesinde belirtilen yasak, ihramlı kişi içindir. Nitekim bu hükümden ihramdan çıkan kimsenin safranla boyanmış elbise giyebileceği hükmü çıkarılmıştır. İbni Battal der ki: Mâlik ve ulemâdan bir topluluk ihram hâli dışında safranla boyanmış elbise giymeyi caiz görmüşlerdir.
Kûfeliler ve İmam Şafiî ise bu yasağı, hem ihramlılar, hem de diğerleri için genel bir hüküm olarak görmüşlerdir. Allah Resûlü'nün (sav) safranla boyanmış elbiseler giydiğine dair hadisler rivayet edilmişse de bazılarında zaaflar vardır.
el-Mühelleb şöyle demiştir: Renkler arasında insanın içini en çok açan renk sarıdır. İbni Abbâs da (ra) "bakanların içini açan, parlak sarı bir inek" (Bakara, 69) ayet-i kerimesinin tefsirinde buna işaret etmiştir.

Bâb: Sebtî Pabuçlar Ve Diğerleri

407- Abduikh b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Abdullah b. Dinar'dan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ihramlı kimsenin alaçehre ve safranla boyanmış elbise giymesini yasakladı ve şöyle buyurdu: Terlik bulamayan kimse, mest giysin, ayakkabı kayış bağlama yerine gelen kısmı aşağıdan kessın.[9]

Şerh

Bu hadis-i şenf daha önce geçmiş ve şerhedilmiştir.
San nalinin sıkıntıları hafiflettiğine dair Ebû Hüreyre'ye (ra) ait bir hadis vardır.
Nalin veya terlik giymekle ilgili tüm bu hadisler, ayaklara bir şey giymenin müstehap olduğunu, çıplak ayakla dolaşmanın kişi için sıkıntıya sebebiyet vereceğini göstermektir.

Bâb: Demir Yüzük Takınmak

408- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz b. Ebî Hâzim bize babasından, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelerek "Kendimi sana hibe etmek için geldim" dedi. (Cevap alamadığı için) uzun süre ayakta dikili kaldı. Allah Resulü (sav) ona baktı ve dikkatle süzdü. Ayakta durması uzayın-ca, bir adam "Ey Allah Resulü! Onunla evlenme arzunuz yoksa onu benimle evlendirin" dedi. "Peki ona mehir olarak verecek bir şeyin var mı?" diye sordu. Adam, "Hayır" dedi.
Allah Resulü (sav) "Git bak" buyurdu. Adam gidip geldi ve şöyle dedi: "Vallahi bir şey bulamadım" dedi. Allah Resulü (sav) tekrar "Git bak, demir bir yüzük dahi olsun -bulmaya bak-" buyurdu. Adam gitti ve bir süre sonra döndü. "Vallahi bulamadım, demir bir yüzük dahi -yok-" dedi. Adamın üstünde sadece izan vardı, üstünü örtecek bir ridasi bile yoktu. Buna rağmen "Ona mehir olarak izârımı vereyim" dedi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: "Onu giymezsen sen açık kalırsın. Sen giysen, ona verecek bir tarafı kalmaz."
Bunun üzerine adam kenara çekilerek oturdu. Allah Resulü (sav) bir süre sonra onun sırtı dönük halde oturduğunu görerek çağnlmasını emretti. Ona "Kur'an'dan ezberinde bir şey var mı?" diye sordu. "Şu sûre, şu sûre" diyerek onlan saydı.
Allah Resulü (sav) "Ezberindeki Kur'an karşılığında onu seninle evlendirdim" buyurdu. [10]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce Nikah bolümü ve başka bölümlerde geçmiş ve şerhedilmişti. (Bkz.,246 no.lu hadis)
Hadisten bab başlığıyla ilgili çıkan hüküm, demir yüzük takınmanın mubah olduğudir.

Bâb: Saçın Ağarması

409- Muallâ b. Esed bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize Eyyub'dan, o Muhammed b. Sîrîn'den şunu nakletti:
Enes b. Mâlik'e (ra) "Allah Resulü (sav) saçlarını boyadı mı?" diye sorduğumda şöyle dedi: (Hayır,) saçlarına pek az ak düşmüştü.[11]

Şerh

Bu hadis-i şerif Menâkıb bölümünde geçmiş ve şerhedilmişti,(Bkz. 295)

Bâb: Saçların Ağarması Hakkında

410- Süleyman b. Harb bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize âbit'ten şunu nakletti:
Enes b. Mâlik'e (ra) Allah Resûlü'nün (sav) saçlarını boyaması hak-mda sorulmuştu. Şöyle cevap verdi: Boyanacak kadar değildi. İstesem ıkalındaki beyaz telleri sayabilirdim.[12]

Şerh

Yukarıdaki hadis-i şerif ile aynı konu ve hükümdedir.(Ayrıca bkz. 295 o.lu hadis)

Bâb: Kıvırcık Saç

411- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Ees bize Rebîa b. Ebî .bdirrahman'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ne çok uzun, ne kısaydı. Ne aşırı beyaz, ne de es-ıerdi. Ne kıvırcık saçlı, ne de uzun düz saçlıydı. Kırk yaşının başında Jlah ona risâleti gönderdi. Mekke'de on yıl, Medine'de on yıl kaldı. Jtmış yaşın başlarında Allah Teâlâ O'nu vefat ettirdi. Bu sırada başm-a ve sakalında henüz yirmi beyaz tel yoktu.[13]

Şerh

"Ne kıvırcık saçlı, ne de uzun düz saçlıydı" ifadesinde Allah Resûlü'nün (sav) saç yapısı beyan edilmektedir.
Bu hadis-i şerif daha önce menâkıb bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. (Bkz. 294 no.lu hadis)

Bâb: Kıvırcık Saç

412- İshâk bize anlatarak dedi ki Hibbân bize Hemmâm"dan, o Katâde'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) saçını omuzları arasına salardı.[14]

Şerh

İshâk" b. Râheveyh'tir.
Ailah Resûlü'nün (sav) saçı bazı rivayetlerde omuzları arasına salınacak kadar uzun, bazılarında ise kısa olarak geçmektedir ki bu, rivayetlerin sıhhati kabul edildiğinde farklı zamanlarda farklı uzunluklarda olabildiğini gösterir.

Bâb: Kıvırcık Saç

413- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Hemmâm bize Katâde'den, o Enes b. Mâİik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) saçını omuzlarının arasına salardı. [15]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte beyan edilmiştir.

Bâb: Kıvırcık Saç

414- Amr b. Ali bize anlatarak dedi ki: Vehb b. Cerîr bize babasından, o Katâde'den şunu nakletti:
Enes b. Mâlik'e (ra) Allah Resûlü'nün (sav) saçını sorduğumda şöyle dedi:
Allah Resûlü'nün (sav) saçı, ne kıvırcık, ne düz uzun olmayıp hafif dalgalıydı, iki kulağı ve omuzları arasına salardı.[16]

Şerh

Bu hadis-i şerif, daha önce Menâkıb bölümünde ve bu bölümde üstte zikir ve beyan olunmuştur.(Bkz. 294 ve 412 no.lu hadisler)

Bâb: Kıvırcık Saç

415- Müslim bize anlatarak dedi ki: Cerâ' bize Katâde'den, o Enes b. Mâİik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) elleri öyle iriydi ki O'ndan sonra benzerini görmedim.

Saçı hafif dalgalı olup ne kıvırcık, ne düz uzundu.[17]

Şerh

Bu hadis-i şerif, daha önce Menâkıb bölümünde ve bu bölümde üstte zikir ve beyan olunmuşturl(Bkz. 294 ve 412 no.lu hadisler)
Burada farklı olarak ellerinin iriliğine dikkat çekilmektedir.

Bâb: Kıvırcık Saç

416- Ebu'n'-Nu'mân bize anlatarak dedi ki: Cerîr b. Hâzim bize Katâde'den,o Enes b. Mâİik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) elleri ve ayaklan iri ve yüzü güzeldi. Öncesinde ve sonrasında benzerini görmediğim (bir insan)dı. Geniş omuzluydu.[18]

Şerh

Bu hadis-i şerif, daha önce Menâkıb bölümünde ve bu bölümde üstte zikir ve beyan olunmuştur.(Bkz. 294 ve 412 no.lu hadisler)
Farklı olarak el ve ayaklarının iriliğine, yüz güzelliğine ve omuzlarının genişliğine dikkat çekilmektedir

Bâb: Kıvırcık Saç

417- Amr b. Ali bize anlatarak dedi ki: Muâz b. Hâni bize Hemmâm'dan, o Katâde'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra), yahut bir adam vasıtasıyla Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) ayakları iri, yüzü güzeldi. O'ndan sonra bir benzerini görmedim.[19]

Şerh

Hadis-i şerif kıvırcık saç babı altında yeralmasına rağmen, saç geçmemektedir. Tahrîç olarak daha önceki 294 ve
412 no.lu hadislerle aynı kaynaklarda geçmektedir.

Bâb: Saç Ayrımı

418- Ebu'l-Velîd ve Abdullah b. Recâ bize anlatarak dediler ki: Şube bize el-Hakem b. İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe'den (r.a) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) ihramlı olduğu hâlde (saçlarının) aynmlarındaki kokunun parlaklığına bakar gibiyim.

Abdullah dedi ki: (Saç) ayrımı.[20]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha Önce 26 no ile geçmiş ve orada ayrıntılı olarak şerhedilmiştir.

Bâb: Kadının Kocasına Misk Sürmesi

419- Ahmed b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Yahya b. Saîd'den, o Abdurrahman b. el-Kâsım'dan, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) ihrama girerken ellerimle misk sürdüm. O'na ifâzadan önce Mina'da iken de misk sürdüm.[21]

Şerh

Hadis-i şerif, üstteki hadis ile aynı kaynaklarda yer almaktadır. İbare farklılığı olarak olayın geçtiği yer olan Mina zikredilmektedir.

Bâb: Başa Ve Sakala Misk Sürülmesi

420- İshâk b. Nasr bize anlatarak dedi ki: Yahya b. Âdem bize İsrail'den, o Ebû İshâk'tan, o Abdurrahman b. el-Esved'den, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü'ne (sav) bulabildiği en güzel miski sürerdim. O kadar ki miskin pırıltısını başında ve sakalında görürdüm.[22]

Şerh

"İsrail" b. Yûnus'tur.
Bu bab altında zikredilme sebebi, kadınlarla erkeklerin kullandıkları kokularının farklılığına işaret etmek için olabilir.
Çünkü hanımlar erkeklerden farklı olarak kokuları yüzlerine de sürerek bununla süslenirlerdi. Erkeklerin bu tarz süslenmesi ise, kadınlara benzemekten dolayı haram kılınmıştır.

Bâb: Hayızh Kadının Kocasının Saçlarını Taraması

421- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize îbni Şihâb'dan, o Urve b. ez-Zübeyr'den, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Kendim hayızh olduğum hâlde Allah ResûhVnün (sav) saçlarını tarardım.
Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Hişâm'dan, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) benzerini nakletti.[23]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve orada hem şerh, hem de hüküm olarak beyan edilmişti.(Bkz. 29 no.lu hadis)

Bâb: Müstehap Kokular

422- Musa bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize Hişâm'dan, o Osman b. Urve'den, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
İhrama girdiği sırada Allah Resulü'ne (sav) bulabildiğim en güzel miski sürerdim.[24]

Şerh

İhrama girerken güzel koku sürünmenin sünnet olduğunu beyan eden bu hadis daha önce geçmiş ve orada şerhedilmişti.(Bkz. 29 no.lu hadis)
Burada ayrıca sürülecek kokunun, bulunabilen en iyi koku olmasına yönelik bir teşvik mevcuttur.

Bâb: Zerîre

423- Osman b. el-Heysem veya Muhammed ondan bize anlatarak dedi ki: İbni Cüreyc bana Ömer b. Abdülah b. Urve'den o, Urve ve el-Kâsım'dan, o ikisi Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini naklettiler:
Veda haccı esnasında ihrama girerken de, ihram çıktığında da Allah Resulü'ne (sav) ellerimle zerîre miski sürdüm.[25]

Şerh

Hadis-i şerifin bu rivayetinde kullanılan kokunun ismi de zikredilmektedir. Zerîre, o dönemde kullanılan koku türlerinden birinin adıdır.

Bâb: Üstünde Resim Bulunan Mefruşat

424-Ali b. Abdillah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdurrahman b. el-Kâsım'dan -ki o dönemde Medine'den ondan daha faziletlisi yoktu-, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) bir seferden dönmüştü. Üstünde (hayvan) resimleri bulunan nakışlı örtümü sedirime sermiştim. Allah Resulü (sav) onu görünce yırttı ve şöyle buyurdu:
Kıyamet günü insanların azapça en ağır olanları, Allah'ın yaratmasına benzemeye çalışanlardır.
(Âişe (r.anhâ) dedi ki:) Onu bir veya iki yastık yaptık.[26]

Şerh

el-Kâsim" b. Muhammed b. Ebî Bekr'dir.
Bir seferden" ifadesiyle ilgili olarak Beyhakî'dc yer alan rivayette bu seferin Tebûk Gazası olduğu zikredilmektedir.
Nakışlı örtü" ifadesinden, Hz. Âişe'ye (r.anhâ) ait olduğu bildirilen ve üstünde hayvan suretleri işli bir Örtü murat edildiği anlaşılmaktadır.
Sedir" kelimesi, evin bir kenarındaki yükseklik, raf ve benzeri mobilya anlamındadır. Bir başkası ise üç veya dört ayaklı bir mobilya olup üstüne eşya konduğunu söylemiştir. Yerden hafif yüksekçe bir zemin olduğu da söylenmiştir.
Üstünde (hayvan) resimleri" ifadesindeki suret ve resimler, kumaşa nakşedilmiş veya dokunmuş olabilir. Boya ile basılmış olmaları da mümkündür.
Onu yırttı" fiili, yerinden çekip aldı, anlamında kullanılmıştır. Başka rivayetlerde de 'çekip alma=neze'a' fiili kullanılmaktadır.

Onu bir veya iki yastık yaptık" ifadesinde, kumaşın kesilip yastık veya minder yapıldığı beyan edilmektedir.

Hüküm

Hadis-i şerifte geçen iki boyutlu resimlerle ilgili fikhî hükmü şöyle beyan edebiliriz:
1- Bitkiler, deniz ve tabiat manzaraları gibi cansız cisimlerin resimlerini yapmak ulemanın icmâı ile mubahtır.
2- Tapılan bir canlının resmi ulemanın ittifakı ile haramdır. Örneğin Bu-distlerin tapındığı Buda'nın resmini tapıknası için yapan/basan kimse kâfirdir
3- Kişi yaptığı resimle Allah'ın yaratışına benzetmek veya Allah'la yaratma yarışma girmeye çalışmak gibi bir amaç taşırsa dinden çıkar.
4- Haram dairesine giren resimler, kutsal sayılıp tapınılan suretlerdir.
Örneğin peygamberlere, meleklere, salih kişilere ve evliyaya nispet edilen resimler bu gruba girer.
Bir de ululanan ve bir biçimde kutsanan kralların, sultanların, kumandanların, din adamlarının, sanatkârların, hangi sahada olursa olsun meşhur olmuş kişilerin resimleri vardır.
5- Kutsama ve ululama kastı ile Allah'ın yaratmasına benzetme iddiasında bulunmamak suretiyle yapılan ağaç, güneş, ay, bitki ve tabiat manzaraları türünden cansız varlıkların resimleri mubahtır.
Canlılara ait resiflerde de yukarıda zikredilen niyet ve maksatlar bulunmadıkça haramdır denilmez.

Ders

Resim konusunun üzerinde bu kadar titiz durulmasının sebebi, İslamiyetin geldiği ortamdaki putperest din anlayışıdır. Bu anlayış, esasen resim ve heykel gibi objelere tapınma, bunları kutsama ve bunlardan istimdatta bulunma gibi prensiplere dayandığı için Allah Resulü (sav) bu konuda tavizsiz davranmış ve ashabı bundan caydıracak söz ve eylemlerde bulunmuştur.
Günümüzde adına tam olarak putperestlik denilmese de birtakım spor, müzik, sinema vs kahramanlarının 'ilah' gibi sıfatlarla anılmaları ve bunlara ait resim, poster ve bibloların odaların baş köşelerine konulmaları dinimizce haram denecek ölçüde sakıncalıdır. Çünkü bu, en azından şirk esintisi taşıyan bir davranıştır.
Bunun ötesinde Allah'ın yarattığı eşsiz güzellikleri yansıtan canlı cansız iki

boyutlu resimler, kâinat kitabının okunmasına vesile olmaları bakımından haram görülmezler. Ancak ihtiyat kabilinden bunların bulundukları ortamlarda namaz kılınmamalı, dtfa ve benzeri kulluk tezahürlerinde bulunulmalıalıdır.

Bâb: Üstünde Resim Bulunan Mefruşat

425- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Abdullah b. Dâvud bize Hişâm'dan, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir seferden gelmişti. Üstünde (hayvan) resimleri bulunan kalın bir kumaşı (perde) gibi asmıştım. Onu yerinden sökmemi istedi. (Emri üzerine) söktüm. Ben Allah Resulü (sav) ile aynı kaptan gusül abdesti alırdım. [27]

Şerh

Bu hadis-i şerif, farklı bir lanzla üstte geçmiş, şerhi ve hükmüyle ilgili bilgi verilmiştir.(Bkz. 424 no.lu hadis)

Bâb: Kadının Erkeğin Arkasında Bulunması

426- el-Hasan b. Muhammed b. Sabbâh bize anlatarak dedi ki: Yahya b. A;câd'dan bize, Şûbe'den, o Yahya b. Ebî İshâk'tan, o Enes b. Mâlik'ten nı şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) ile birlikte Hayber'den dönüyorduk. Ben, Ebû Tilha'nın terkisin deydim. O ve Allah Resûlü'nün (sav) bir hanımı Onun terkisinde ilerlerken devenin ayağı sürçtü. Ben "Hanım!" dedim m indim. Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: O sizin annenizdir.
Bunun üzerine bineği düzdüm ve Allah Resulü (sav) bindi. Mede'ye yaklaştığında veya onu gördüğünde şöyle dedi: "Rabbimize hamd ederek, kul olarak, tevbekârlar olarak dönüyoruz"[28]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce farklı bölümlerde geçmiş ve şerhedilmiştir. Vnntılı bilgi için bkz. 240 no.lu hadis.
Burada farklı olarak hanımların erkeklerin arkalarında bulunmaları hu-ssı yeralmaktadır ki bu Allah Resûlü'nün (sav) sünnetindendir.

[1] Bkz. 3 no.Ki hadis-i şerif.
[2] Bkz. 5 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 5 no.luhadis-İ şerif.
[4] Bkz. 3 no.iu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 3 no.lu hadis-i şerif.
[6] Bkz. 3 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 203 no.lu hadis-i şerif.
[8] Bkz. 3 no.lu hadis-i şerif.
[9] Bkz. 3 no.lu hadis-i şerif.
[10] Bkz. 246 no.lu hadis-i şerif.
[11] Bkz. 295 no.lu hadis-i şerif.
[12] Bkz. 295 no.lu hadis-i şerif.
[13] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif.
[14] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif.
[15] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif
[16] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif
[17] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif.
[18] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif
[19] Bkz. 294 no.lu hadis-i şerif.
[20] Bkz. 26 no.lu hadis-i şerif.
[21] Buhârî, gusl/259, 262-263, hac/1438-1439, 1635, libâs/5463, 5467-5468, 5473, 540, Müslim, hac/2040-2058; Tirmizî, hac/840, 855; Nesâî, gus!414, 428, menasıku. I-hac/2636-2657; Ebû Dâvud, menâsik/4483-4484; İbn Mace, menâsık/2917-29 y, 3074-İbn Hanbel, bakî, musnedi'l-Ensâr/22976, 23004, 235531, 23607, 23787, 2381», 23835. 24126, 24233, 24251, 24302, 24347, 24409, 24424, 24461, 24541, 243/u, 24593, 24607, 24633, 24688, 24743, 24798, 24824, 24884, 24886, 24934, 24966, 25023, 25070, 25099, 25192; Mâlik, hac/635; Dârimî, menâsik/1733-1735
[22] Bkz. 419no.luhadis-i şerif.
[23] Bkz. 29 no.lu hadis-i şerif.
[24] Bkz. 29 no.lu hadis-i şerif.
[25] Bkz. 29 no.lu hadis-i şerif.
[26] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, itikâf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim, hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnediM-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123, 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678, 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220, 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568, 25201; Mâlik, tahâreî/89, 116, 120, itikaf/605; Dârimî, tahâret/741, 1015, 1019, 1040
[27] Bkz. 424 no.lu hadis-i şerif.
[28] Bkz. 240 no.lu hadis-i şerif

KİTABU'L-EDEB

ÂDÂB BÖLÜMÜ

Bâb: İnsanlar Hakkında Zikredilmesi Caiz Olan Hususlar

427- Hafs b. Ömer bize anlatarak dedi ki: Yezîd b. İbrahim bize Muhammed'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bize öğle namazanı iki rekat kıldırdıktan sonra selam verdi. Sonra kalkta ve mescidin ön tarafındaki bir kütüğe yaslandı. O gün Ebû Bekir ve Ömer de topluluğun arasındaydı. Fakat (namazın kısa kılınması hususunu) O'na açmaktan çekindiler. Tez canlılar mescitten çıktılar ve "Namaz kısaltıldı" diye konuştular.
Cemaatin arasında Allah Resûlü'nün (sav) "Zül-yedeyn" diye çağırdığı bir sahabî vardı. Allah Resûlü'ne (sav) "Ey Allah Resulü! Unuttunuz mu? Yoksa namaz mı kısaldı?" diye sordu.
Allah Resulü (sav) "Ne ben unuttum, ne namaz kısaldı" buyurdu
Cemaattekiler "Bilakis unuttunuz ey Allah Resulü" dediler. Bunun üzerine "Zül-yedeyn doğru söylüyor" diyerek kalktı ve iki rekat daha kıldırdıktan sonra selam verip tekbir getirdi. Önceki secdesi gibi belki daha uzun secde ettL Sonra kafasını kaldırdı ve tekbir getirdi. Önceki secdesi gibi belki daha uzun secde etti. Sonra kafasını kaldırdı ve tekbir getirdi.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce- geçmiş ve orada şerhedilip hükmü beyan edilmişti. Bilgi için tyfz. 51 no.lu hadis.

Bâb: Hasetleşme Ve Arkadan Plan Kurmanın Yasaklanması

428- Bişr b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize, Ma'mer'den, o Hemmâm b. Münebbih'ten, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Zandan sakının. Zan sözlerin en yalanıdır. İnsanların gizli yönlerini araştırmayın, casusluk etmeyin, hasetleşmeyin, birbirinize sırt çevirme-yin, birbirinize buğzetmeyin ve Allah'ın kardeş kulları olun.[2]

Şerh

Abdullah" b. el-Mübârek'tir.
Zandan sakının" ifadesiyle ilgili olarak el-Hattâbî şöyle demiştir: Burada murat edilen 'zan', şer'î hükümlerden bir çoğunun dayanağı olan 'zan' olmayıp zanna konu olan kişiye zarar vermesi muhtemel olan araştırmadan sakınmaktır. Aynı yasak, delil ve kanıt olmaksızın kalpte oluşan duygu ve kanatlar için de geçerlidir. Zanların başlangıcı, savılması hiç de kolay olmayan hatırlardan ibarettir. Bunlar çoğunlukla kişiyi ilgilendirmeyen hususlardır. "Allah, nefslerinin fısıldadıkları sebebiyle ümmeti mesul tutmaz." Hadisinde işaret olunan da budur. Burada murat edilen zan, gerekçe ve dayanağı olmayan asılsız töhmettir. Örneğin bir kişiyi, yersizce siçlamak gibi. "Casusluk etmeyin" emrinin hemen peşinden gelmesi de bunu teyit etmektedir. Bu hadis, "Ey iman edenler! Zandan çok sakının! Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Sinsi casuslar gibi ayıp aramayın! Gıybet ederek biriniz ötekini arkasından çekiştirmesin!" (Hucurât, 12) ayet-i kerimesine de uygun düşmektedir.
Zan, sözlerin en yalanıdır", yani zan ne fiilen, ne de söz olarak gerçeklerle örtüşmez.
İnsanların gizli yönlerini araştırmayın, casusluk etmeyin" ifsinin aslında geçen 'tahassüs' fiilinin anlamı hakkında el-Hattâbî şöyle demiş İnsanların ayıplarını araştırmayın, onların ardına düşmeyin. Fiilin kökü olan es duyu (=havas-ı hamse) için kullanılır ki bir sonraki 'tecessüs' fiilinin -lcö^ü olan 'cesse' fiili, el yordamıyla yoklamak mânâsına gelir. İbrahim el-Harof, 'tetossus' ve 'tecessüs'kâh/2080
fillerinin aynı anlama geldiklerini söylemiştir. Tabiî ki meşru bir yararın bulunduğu hâllerde tecessüs yani casusluk ve bilgi toplamak helaldir. Burada kastedilen artniyetli tecessüstür.
"Hasetleşmeyin" fiilinin konusu olan haset (çekememezük), bir başkasının hak ettiği bir nimetten mahrum kalmasını, varsa o nimetin zail olmasını temenni etmektir. Haset eğer kalpten geçen hatırlar türünden ve kişi bunu bastıramıyorsa mazur görülebilir. Fakat bilinçli olarak temenni ediyorsa bundan dolayı cezayı hak eder.
Hasan el-Basrî (ra| hasedin çok yaygın bir duygu olduğunu ifade ederken şöyle demiştir: "İçinde haset barındırmayan hiçbir Adem oğlu yoktur."
"birbirinize sırt çevirmeyin" emriyle ilgili olarak İbni Ab-di'l-Ber şöyle demiştir: Yüz çevirmek, sırt çevirmektir denmiştir. Çünkü birine buğzeden, ondan yüz çevirir, yüz çeviren de sırt çevirir. Seven ise bunun aksine davranır. Bir anlamının da bir şeye sahiplenip başkalarına göstermemek, onu kendine

saklamak olduğu söylenmiştir.
Birbirinize buğzetmeyin" yani aranızdaki nefret ve buğz sebeplerini kaldırın, bunları yaşatmayın.
Allah'ın kardeş kulları olun" emrinde "Müminler ancak kardeştirler" (Hucurât, 10) âyet-i kerimesine işaret söz konusudur.

Hüküm

Bu hadis-i şerifede yer alan hususlar, İslam ahlakının en temel esasları, bir anlamda Müslüman toplumun tartışılmaz ilkeleridir.

Bâb: "Ey İman Edenler! Zannın Çoğundan Sakının!" Ayet-İ Kerimesi

429- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Zandan sakının. Zan sözlerin en yalanıdır. İnsanların gizli yönlerini araştırmayın, casusluk etmeyin, birbirinize üstünlük taslamayın, hasetleşmeyin, birbirinize arkadan plan kur-mayın ve Allah'ın kardeş kulları olun.[3]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte şerhedilmişîir. İlgili âyet-i kerime Hucurât sûresinin 12. ayeti olup meâlen şöyledir:
"Ey iman edenler! Zandan çok sakının! Çünkü zannm bir kısmı günahtır. Sinsi casuslar gibi ayıp aramayın! Gıybet ederek biriniz Ötekini arkasından çekiştirmesin! Sizden biri, Ölmüş kardeşinin etini yemek ister mi? Bakın bundan iğrendiniz. Allah'tan sakının! Hiç kuşkusuz, Allah tövbeleri çok kabul eden, rahmeti sonsuz olandır."
Bâb: Kardeşlik Sözleşmesi

430- Müsedded bize Yahya'dan o Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Abdurrahman (b. Avf) yanımıza (Medine'ye) geldi. Allah Resulü (sav) onunla Sa'd b. er-Rebî arasında kardeşlik tesis etti.
Allah Resulü (sav) ona şöyle buyurmuştu: Bir koyunla olsun düğün yemeği ver. [4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için bkz. 245 no.lu hadis, i

Bâb: Tekfiri Uygun Görmemek

431- Kuteybe bize anlatarak dedi ki: Nâfı bize İbtıi Ömer'den (ra) şunu nakletti: Kendisi, Ömer b. el-Hattâb'ın bir kafilede babasının adı üzerine yemin ettiğini, bunun üzerine Allah Resûlü'nün (sav) şöyle nida ettiğini görmüştü:
Allah Teâlâ sizin babalarınızın adı ile yemin etmenizi yasakladı.

Yemin etmek isteyen kimse Allah'ın adı ile yemin etsin veya sussun.[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha Önce Yemin bölümünde geçmiş ve şerhedilmişti. Geniş bilgi için bkz. 261 no.lu hadis.

Bâb: Allah'ın Emri Sebebiyle Caiz Görülen Öfke Ve Sertlik

432- Yesere b. SafVân bize anlatarak dedi ki: İbrahim bize ez-Zührî'den, o el-Kâsım'dan, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
(Bir gün) Allah Resulü (sav) eve girdi. Üstünde resim bulunan bir örtü vardı. Birden yüzünün rengi değişti ve örtüyü alarak yırttı. Ardından şöyle buyurdu:

Kıyamet günü azabı en ağır olacaklar, işte bu resimleri yapanlardır.[6]

Şerh

Yüzünün rengi değişti" ifadesinden Allah Resûlü'nün (sav) ziyadesiyle öfkelendiği anlaşılmaktadır.
Hadis-i şerif daha önce Giyim bölümünde geçmiş ve şerhedilip hükmü beyan edilmiştir.(Bkz. 424 no.lu hadis)

Hüküm

Müslüman nasıl Rabbinin rızası için seviyor ve seviniyorsa, öfkesini de O'nun rızası için kılar. O'nun emir ve yasaklan çiğnendiği zaman kesinlikle hiddetlenir.

Ders

Müslümanın izzet kaynağı inancıdır. İnancıyla ilgili hususlarda her hangi bir saldırıya uğradığı zaman, kendi nefsi için olabilecekten çok daha fazla öfkelenir. Çünkü söz konusu saldırının hedefi, onun izzet kaynağı olan dinidir. Dini zedelenen, horlanan ve ayaklar altına alınan bir Müslüman izzet ve şereften bahsetme hakkına da sahip olamaz.
Bu anlamda Allah jlesûlü (sav) çok sevdiği eşinin bile hatasına tahammül etmemiş ve çiğnenen bir dinî duyarlılığa öfkesiyle karşılık vermiştir. Aksi hâlde dinî duyarlılığımızı yitirdikten sonra ağır ağır millî ve insanî duyarlılığımızı da yitirir, zamanla -hâşâ- insanlıktan sıyrılabiliriz. Milli şairimiz merhum Mehmet Akif de işte bu duyarsızlık ve ruhsuzluğa gösterdiği tepkiyi çok sert bir şekilde şöyle ifade etmektedir:
"Müslümanlık nerde bizden geçmiş insanlık bile
Alem aldatmaksa maksat aldanan yok nafile
Kaç hakîki müslüman gördümse hep makberdedir
Müslümanlık bilmem ama galiba göklerdedir"
Bâb: "İddia Ettiler.." Buyruğu Hakkında

433- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, Ümnıü Hâni bn. Ebî Tâlib'in azatlısı Ebû Murra'dan şunu nakletti:
Fetih Yılı Allah Resûlü'nü (sav) -görmeye- gitmiştim. Kızı Fâtıma kendisini perdelemiş yıkanıyorken buldum. Selam verdim. "Kim o (gelen)?" dedi.
"Ben, Ümmü Hâni bn. Ebî Tâlib" dedim.
"Hoş geldin ey Ümmü Hâni" dedi. Yıkandıktan sonra namaza durup tek parça kumaşa sarılmış hâlde sekiz rekat namaz kıldı.
Namazı bitirdiğinde "Ey Allah'ın Resulü! Annemin oğlu koruma altına aldığım Hübeyre'nin falan oğlunu iddia etti" dedim.
Allah Resulü (sav) "Ey Ümmü Hâni! Senin koruma altına aldığını Biz de koruma altına aldık" buyurdu.
Bu (kıldığı namaz) kuşluk vaktinde idi.[7]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce muhtelif bölümlerde geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 38, 285 no.lu hadisler)
Burada zikredilme sebebi, Hz. Ali'nin (ra) Hübeyre'nin bir oğlunu öldüreceğini iddia etmesidir. Hadiste geçen iddia etmek (=za'm) fiili, bir şeyi yapma yönünde açık ve kesin irade göstermektir.

Bâb: Kişinin "Allah Beni, Sana Feda Etsin" Sözü

434- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Bişr b. el-Mufaddal bize Yalıya b. Ebî İshâk'tan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
O ve Ebû Talha Allah Resulü (sav) ile birlikte yola çıktılar. Safıyye (r.anhâ) Allah Resulü (sav) ile beraber, devenin üzerinde O'nun terkisinde idi. Yolun bir yerinde devenin ayağı sürçtü ve Allah Resulü (sav) hanımla birlikte yere düştü. Ebû Talha -(Râvi:) «Sanırım Ebû Talha"-hemen devesinden atladı ve Allah Resûlü'nün (sav) yanma vardı. "Ey Allah Resulü! Allah beni sana feda etsin. Bir şeyin var mı?" Allah Resulü (sav) "Hayır! Fakat hanıma yardım et" buyurdu.
Ebû Talha hemen yüzüne bir kumaş örttü ve ondan tarafa gitti. Kumaşı onun üzerine attı. Hanım kalktı. Onları develerine tekrar oturttu. Bindiler ve yola devam ettiler.
Medine dışında -ya da Medine yakınlarında, dedi- Allah Resulü (sav) Medine'ye girinceye kadar "Rabbimize hamd ederek, kul olarak, tevbekârlar olarak dönüyoruz" dedi.[8]

Şerh

Allah beni sana etsin" ifadesi, Ebû Talha (ra) tarafından söylenmiştir. Daha önce Ebû Bekir (ra) ve Ebû Zer'in de (ra) aynı ifadeyi kullandıkları ve Allah Resûlü'nün (sav) ses çıkarmadığı rivayetlerde yer almaktadır. Buna göre andan ifadenin kullanılması caiz olmaktadır.
Hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmiştir. (Bkz. 41 no.lu hadis)

---

[1] Bkz. 51 no.lu hadis-i şerif.

[2] Buhârî, nikâh/4747, edeb/5604, S6Ç6, ferâiz/6229; Müslim, nikâh/2533-2535, bir/4646-4649; Tirmizî, bir/1911;. Nesâî, nikâh/3187-3190; Ebû Dâvud, nikâh/1781; İbn Mâce, nikâh/1857, ticârât/2,165; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-müksirîn/7035, 7375, 7402, 7520, 7536, 7770,8148, 8365, 8690, 8746, 8757, 9387, 9620, 9682, 9698, 9828, 9861, 9971, 10112, 1_&149, 10237, 10283, 10527; Mâlik, nikâh/964, câmi/1412; Dârimî, ni-

[3] Bkz. 428 no.Iu hadis-i şerif.

[4] Bkz. 245 no.lu hadis-i şerif.

[5] Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif.

[6] Bkz. 424 no.lu hadis-i şerif.

[7] Bkz. 38 no.lu hadis-i şerif.

[8] Bkz 41 no.lu hadis-i şerif.

KÎTÂBU'L-İSTİ'ZÂN

İZİN İSTEME BÖLÜMÜ

Bâb: Yüce Allah'ın "Ey İman Edenler! Başkalarının Evlerine.." Buyruğu Hakkında

435- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Süleyman b. Yesâr'dan o Abdullah b. Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Kurban (Nahr) Günü el-Fadl b. Abbâs'ı devesini semeri üzerine terkisine almıştı. El-Fadl yakışıklı bir adamdı. Allah Resulü (sav) insanlara fetva vermek üzere durdu.
Has'am'dan güzelce bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) fetva vermek üzere geldi. el-Fadl kadına bakmaya başladı. Kadının güzelliğine hayran kalmıştı. Allah Resulü (sav) -dinlemek üzere- kadına yöneldi. el-Fadl hâlâ kadına bakıyordu. Allah Resulü (sav) eliyle yüzünü perdeledi, el-Fadl'ın çenesinden tutup kadına bakamayacağı tarafa çevirdi.
Kadın şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası babama çok yaşlı iken ulaştı, binek üzerinde duramayacak hâlde. Acaba onun adına hac yapabilir miyim?" dedi. O da "Evet" buyurdu.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerifin bab başlığıyla ilişkisinin Has'amlı kadının soru sormak için beklemesine dayandığı varsayılsa bile konunun daha çok örtünme ve özel hayatın mahremiyeti gibi esaslarla bağlantısından dolayı böyle bir tercihin yapıldığı düşünülebilir. Çünkü başkalarının evlerine girmek için izin istenmesi, her şeyden önce evlerin mahremiyetine tecavüz edilmesini önlemek içindir. Bab başlığı olan ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"Ey iman edenler, evlerinizden başka evlere, yakınlık kurup (izin almadan) ve (ev halkına) selam vermeden girmeyin. Bu sizin için daha hayırlıdır; umulur ki öğüt alıp düşünürsünüz." (Nûr, 27)

Hüküm

Merhum Elmahlı Hamdi Yazır bu ayetin tefsirinde şöyle demektedir: "Kendi evlerinizden başka evlere, odalarınızdan başka odalara sahiplerine geldiğinizi

farkettirip ev halkına selam vermedikçe girmeyiniz. Başkalarının mülküne izinsiz girmek gasb gibi olacağından hukuken ve hükmen haram olduğu gibi kendi mülkü olan, dinen girmeye hakkı bulunan ev içerisinde de olsa, gerek kendinden başkasına ait olan odalara habersiz ve selamsız giri-vermek de terbiye yönünden ve dini yönden yasak kılınmıştır.
Burada geldiğini farkettirmeyi, izin istemek, diye tefsir edenler olduğu gibi, durumu araştırma ile selamlama, yani izin istemeden önce durumun girmeye uygun olup olmadığını bilmeye çalışmak veya insan bulunup bulunmadığını öğrenmek istemek mânâlarıyla tefsir edenler de olmuştur. Gözüken burada farkettirmek, vahşice mukabili olmasıdır ki, baskın yapar gibi birdenbire vahşicesine girivermeyip insanlığa yaraşır ve duruma uygun bir yakınlık ortaya koymak, demek olur." (Hak Dini Kur'an Dili)

Ders

Allah Resulü (sav) Has'amlı kadının sorusuna cevap verirken yeğeni el-Fadl b. Abbâs'ın oni dikkatle bakmasına engel olmak istemiş ve çenesinden tutarak yüzünü başka tarafa çevirmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, dikkatle ve sürekli bakmanın yol açabileceği fitnenin önünü alma çabasıdır. Meseleye bu açıdan bakıldığında, bakışlarda mutedil olmak, özel hayata saygı duymak, başkalarının evlerine veya odalarına izinsiz girmemek çok anlamlı davranışlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bâb: Kim Bir Topluluğun Ziyaretine Giderse

436- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Küba'ya gittiğinde Ümmü Haram bn. Milhân'ın evine uğrar, o da kendisine yemek ikram ederdi. Ümmü Haram, Ubâde b. es-Sâmit'in nikahı altındaydı. Allah Resulü (sav) bir gün yine onun evine gitti ve o da Allah Resûlü'ne (sav) yemek hazırladı. Allah Resulü (sav) uyudu ve bir süre sonra gülerek uyandı.
(Ümmü Haram der ki:) Ey Allah Resulü! Neye güldünüz? diye sorduğumuda şöyle buyurdu: Ümmetimden bazıları Allah yolunda cihat ediyor hâlde, deniz seferine çıkmış, tahtlara kurulmuş sultanlar gibi (yahut) tahtlar üzerindeki sultanlar misâli bana gösterildi.
(İshâk burada tereddüt etti.) -Ümmü Haram-: Bunun üzerine "Ey Allah Resulü! Allah'a dua edin, beni de onlar arasında kılsın" dedim. Allah Resulü (sav) dua

etti. Sonra başını tekrar koydu (uyudu) ve bir süre sonra yine gülerek uyandı. "Ey Allah Resulü! Neye güldünüz?" Buyurdu ki: Ümmetimden bazıları Allah yolunda cihat ediyor hâlde, deniz seferine çıkmış, tahtlara kurulmuş sultanlar gibi (yahut) tahtlar üzerindeki sultanlar misâli bana gösterildi.
(Ümmü Haram:) "Ey Allah Resulü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua edin." dedi. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sen ilklerden olacaksın.
Nitekim Ümmü Haram (r.anhâ) Muaviye b. Ebî Süfyân devrinde deniz seferine katıldı. Denizden çıktıktan sonra bineğinden düşerek şehit oldu.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. 65 no.lu hadis
Hadisin burada zikredilme sebebi, ziyaret âdâbıyla ilgili yönüdür. Ziyaret âdâbiyla ilgili esasları şöyle sıralamak mümkündür:
Müslüman, uygun zamanlarda din kardeşlerini, büyüklerini ve akrabalarını ziyaret etmeli, oftlann gönüllerini hoş tutmalıdır. Ancak ziyaretin, uzun ve usandırıcı olmamasına özen göstermelidir. Ziyarete gelenlere imkânına göre ikram etmelidir. Allah'a ve ahirete inanan her Müslüman, misafirine izzet ve ikramda bulunmalıdır.
Müslüman, din kardeşinin davetine uyarak ziyaretinde bulunur. Böylece aralarında sevgi artmış olur. Allah Resulü (sav) de, "Sizden birinizi kardeşi düğün yemeğine veya benzer bir ziyafete davet edince icabet etsin" buyurmuştur. Ancak bu tür yerlerde Allah'ın yasakladığı içki ve benzeri fenalıklar bulunuyorsa oraya gitmemelidir. Kötülüğü engelleyeceğine kanaat getirirse, gidebilir. Bütün tören ve toplantılar yapmacıklıktan ve gösterişten uzak olmalıdır.
Müslümanlar, din kardeşleri yanlarına geldiklerinde, saygı için ayağa kalkabilirler. Yaşça büyük olanların ve âlimlerin ellerini öpmek caizdir. Ancak dünyalık bir menfaat elde etmek için el öpmek, boyun bükmek asla doğru değildir. Büyüklerin huzurunda yerlere kadar eğilmek ve yeri öpmek haramdır.

---

[1] Bkz. 180 no.lu hadis-i şerif.

[2] Bkz. 65 no.lu hadis- şerif.

KİTABU'D-DA'AVÂT

DUALAR BÖLÜMÜ

Bâb: Sağ Tarafına Yaslanmak

437- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Hişâm b. Yusuf bize Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o Urve'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleri on bir rekat kılardı. Fecr çıktığında sabah namazının iki rekatını hızlı kılar, sonra müezzin gelip ezan oku-yuncaya kadar sağ tarafına yaslanırdı.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 143 no.lu hadis)

Hüküm

Allah Resulü (sav) sabah namazının iki rekat sünnetini kıldıktan sonra sağ tarafına yaslanarak dua ve zikirde bulunurdu. Bundan hareketle bunun müstehap olduğu söylenebilir. Ancak bu yaslanmanın, uyuklama olmadığı bilinmelidir. Zira uyuklama abdesti bozar.

Bâb: Gece Uyandığında Dua Etmek

438- Abdullah b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Süleyman b. Ebî Müslim'den, o Tâvûs'tan, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) teheccüd namazı kılmak üzere geceleyin kalkınca şu duayı okurdu: "AUahümme leke'I-hamdü, ente Nûrü's-semâvâti ve'l-arzi ve men fîhinne, ve leke'l-hamdü ente Kayyimü's-semâvâti ve'1-arzi ve men fîhinne ve leke'l-hamdü ente'l-Hakku ve va'duke hakkun ve kavluke hakkun ve likâuke hakkun ve'1-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun ve's-ssâatu hakkun ve'n-nebiyyûne hakkun ve Muhammedun hakkun. AUahümme leke eslemtü ve aleyke tevekkeltü ve bike âmentü ve ileyke enebtü ve bike hâsenıtü ve ileyke hâkemtü fağfir lî mâ kaddemtü ve mâ ahhertü ve mâ esrartü ve mâ a'Ientü ente'l-Mukaddimu ve ente'l-Muahhiru lâ Ufthe illâ ente - ev lâ ilahe gayruke-. {=Allahım, hamd sanadır. Sen göklerin, yerin ve onlarda bulunanların nurusun.

Hamd sanadır. Sen göklerin, yerin ve onlarda bulunanların kayyumu ve ayakta tutanısın. Sen haksin, vaadin de haktır. Sözün haktır, Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır, cehennem de haktır. Kıyamet de haktır. Peygamberler haktır, Muhammed (sav) de haktır. Allahım! Sana teslim oldum, sana inandım, sana tevekkül ettim. Sana yöneldim. Hasmına karşı senin (burhanın) ile davalaştım. Hakkımı aramada senin hakemliğine başvurdum. Önden gönderdiğim ve arkada bıraktığım hatalarımı affet. Gizli işlediğim, açıktan yaptığım, benim bilmediğim, senin benden daha iyi bildiğin hatalarımı da affet! ilerleten de sensin, gerileten de sensin. Senden başka ilah yoktuf. -yahut- Senden gayri ilah yoktur.)"[2]

Şerh

Süfyân" b. Uyeyne'dir. Sondaki tereddüt râviden kaynaklanmaktadır.
Allah Resûlü'nün (sav) gece namazıyla ilgili bir başka hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerheditmiştir.(Bkz. 48, 49 no.lu hadisler)

Bâb: Dua Ederken Kıbleye Dönmek

439- Musa b, İsmail bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize Amr b. Yahya'dan, o Abbâd b. Temîm'den, o Abdullah b. Zeyd'den şunu nakletti: Allah Resulü (sav) yağmur duası için şu namazgaha çıktı. Yağmur duası etti. Sonra kıbleye döndü ve ridâsını ters yüz etti.[3]

Şerh

Namazda olduğu gibi duada da kıbleye yönelmenin gerektiğine dair zikredilen bu hadis daha önce yağmur duası başlığında geçmiş ve şerhedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. 114 no.lu hadis.

Bâb: İnsanların Galebesinden Allah'a Sığınmak

440- Kuteybe b. Saîd bize anlatarak dedi ki: İsmail b. Cafer bize el-Muttalib b. Abdillah b. Hantab'ın azatlısı Amr b. Ebî Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Ebû Talha'ya şöyle buyurdu: Gençleriniz arasından hizmetimi görebilecek birine bakıver.

O'nun bu arzusu üzerine Ebû Talha beni terkisine alarak sefere çıktı.. Allah Resulü (sav) mola verdiği zaman hizmetinde bulunuyordum. O'nun sık sık şöyle dua ettiğini duyuyordum:
"Allâhümme eûzü bike mine'I-hemmi ve hazeni ve'I-aczi ve'1-keseli ve'1-buhli ve'1-cubni ve dal'ad-deyni ve ğalebete'r-ricâli {=Allahım! Tasa, hüzün, çaresizlik, tembellik, cimrilik, korkaklık, borcun baskısı ve insanların tasallutundan Sana sığınırım)".
O'nun hizmetinde^ bulunmaya devam ettim. Hayber'den dönerken Safiye bn. Huyey ile döndü. Onu terkisine aldığını ve abası veya örtüsüyle onu örterek terkisine aldığım görüyordum.
Sahbâ'ya vardığımızda deri çıkınlarda hays yemeği hazırladı. Beni gönderdi, erkekleri yemeğe davet ettim. (Yemekten) yediler. Onunla gerdeğe girmişti. Sonra yola devam etti, Uhud göründüğünde şöyle dedi:
Bu dağcık bizi sever, biz de onu severiz.
Ardından Medine'ye yaklaştığında şöyle dedi: Allahim! Medine'nin iki dağı arasını İbrahim'in Mekke'yi haram kılması gibi haram kılıyorum. Allahım! Onların müddlerini ve sâ'lerini bereketli kıl.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 240, 272 no.lu hadisler) Burada ise Allah Resûlü'nün (sav) bizzat ettiği dualardan biri sebebiyle zikredilmiştir. Efendimiz bu duasında tasa, hüzün, aciz, tembellik, cimrilik, korkaklık, borcun ağırlık ve baskısı ile insanların tasallutundan Allah'a sığınmaktadır.
Allah'a sığınılan bu hâl ve sıfatlara bakıldığında insan hayatında en çok karşılaşılan durumları oluşturdukları görülür. Bundan kendi payımıza çıkarmamız gereken, bizim de bu duayı dilimizden düşürmememiz ve her vesile ile ederek Cenab-ı Hakka sığınmamızdır.

Bâb: Evlenen İçin Dua Etmek

441- Osman b. Ebî Şeybe bize anlatarak dedi ki: Cerîr bize Mansûr'dan, o Ebû Vâü'den, o Mesrûk'tan, o Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediğini nakletti:
Medine Yahudilerin den iki yaşlı kadın (evime) geldi. Bana şöyle dediler: Kabir ehli azap görürl. Söylediklerine inanmadım. Onları tasdik etmedim. Çıktılar. Allah Resulü (sav) geldi. O'na şöyle dedim: Ey Allah Resulü! İki yaşlı kadın.,

diyerek durumu anlattım. Buyurdu ki: Doğru söylemişler. Onlar azap görürler. Hayvanlar bu azabın tamamını işitirler.
(O günden) sonra kabir azabından Allah'a sığınmadığı hiçbir nama zını görmedim. [5]

Şerh

Kabir azabıyla ilgili bu hadis daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Geniş bilgi için bkz. 162 no.lu hadis-i şerif.
Hadisin burada tekrar zikredilme sebebi, her namazın ardından edilen dualarda kabir azabından Allah'a sığınmanın sünnet olduğunun beyanıdır.

Bâb: Evlenen İçin Dua Etmek

442- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Hammâd b. Zeyd bize Sâbit'ten, o Enes b.Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Abdurrahman b. Avf in üzerinde (damatlara mahsus kokunun) sarılığı gördü. "Evlendin mi?" diye sordu. O da cevap verdi: "Bir nevât ağırlığı altın karşılığında bir hanımla evlendim" Allah Resulü buyurdu ki: Allah mübarek etsin. Bir koyunla olsun düğün yemeğı ver. [6]

Şerh

Allah Resulü (sav) muhacirlerden Abdurrahman b. Avf in (ra) evliliği dolayısıyla kendisini tebrik etmiş ve kurduğu yuvanın bereketli olması için dua ederek "Allah mübarek etsin" buyurmuştur.
Bu hadis danha önce geçmiş ve şerhi yapılmıştır.(Bkz. 333 ve 352 no.lu hadisler)

Bâb: Cuma Gününün Belli Bir Vaktinde Edilen Dua

443- Müsedded bize anlatarak dedi ki: İsmail b. İbrahim bize Eyyub'dan, o Muhammed'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Ebu'l-Kâsım (sav) buyurdu ki: Cuma günü içinde öyle bir saat vardır ki ona rastlayan ve namazda olan hiçbi müslüman kul yoktur ki Allah'tan bir hayır istemiş olsun da kendisine vermesin.[7]

Şerh

Cuma Gününün belli bir vaktine rastlayan duanın geri çevrilmeyerek müstecâb bir dua olacağına dair rivayet edilen bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve bahsi geçen vakitle ilgili ayrıntılı bilgi verilmişti.(Bkz. 60 no.lu hadis)

Bâb: Duadan Sonra 'Âmin' Demek

444-Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, Saîd b. el-Müseyyeb'den, Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resul (sav) buyurdu ki: Okuyan "âmin" dediğinde siz de "âmin" deyin. Bilinmelidir ki kimin "âmin" sözü meleklerin "âmin" demesine rastlarsa onun geçmiş günahları bağışlanır.[8]

Şerh

Dualardan sonra "âmin" demeyle ilgili bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Bil|i için bkz. 88 no.lu hadis.

---

[1] Bkz. 143 no.lu hadis-i şeriftir.
[2] Buhârî, cum'a/1053, da'avât/5842, tevhîd/6837, 6888, 6945; Müslim, salâtu'l-musâfirîn/1288; Tirmizî, da'avât/3340; Nesâî, kiyâmu'l-leyl/1601; Ebû Dâvud, sa-lât/655; İbn Mâce, ikâmetu's-salât/1345; İbn Hanbel, musnedu Benî Hâşim/2575,2612, 2673, 3196, 3289; Mâlik, nidâ/4M; Dârimî, salât/1448
[3] Bkz. 114 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 272 no.iu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 162 no.lu hadis-I şerif.
[6] Bkz. 333 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 60 no.lu hadis-İ şerif.
[8] Bkz. 88 no.lu hadis-i şerif.

KÎTÂBU'L-KADER

KADER BÖLÜMÜ

Bâb: "Allah'ın Emri Biçilmiş Bir Kaderdir" Ayet-İ Kerimesi

445- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Kadın, kendi kabındakini boşaltmak ve evlenmek için kız kardeşinin boşanmasını isteyemez. Onun için takdir edilmiş (kısmeti) vardır.[1]

Şerh

Kadınların evlenmek için şart koşmaları bahsini içeren bu hadis-i şerif daha önce Nikah bölümünde geçmiş ve şerhediImişti.(Bkz. 217 no.lu hadis)
Bab başlığında zikredilen ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"Allah'ın emri biçilmiş bir kaderdir." (Ahzâb, 38)

Hüküm

Kadere iman: Kâinatta, olacak şeylerin zamanını, yerini, özelliklerini ve nasıl olacaklarını, henüz onlar olmadan Allah'ın ezelde bilmesi ve takdir etmesine kader denir.
Kadere iman, imanın altı şartından biridir. İnsanın fiilleri üzerinde kaderin büyük ölçüde belirleyici rol oynadığı bilinmektedir. İnsanın fiilleri iki kısma ayrılır:
A. Kendi isteği dışında olanlar. Bir hastalıktan dolayı elinin titremesi, kalbinin çalışması, boyunun kısa veya uzun olması gibi. Bunlar doğrudan doğruya Allah'ın dilemesi ve yaratması ile meydana geldiğinden insan bu fiillerden sorumlu değildir.
B. İnsanın isteğine bağlı olarak meydana gelen fiiller. Oturup kalkması, yürümesi, elleri ve diğer organlarını kullanarak yaptığı işler. Bunlar kendiş isteğine bağlı olarak "Allah'ın yaratması ile meydana geldiğinden insan bu işlerden sorumludur.
Her şeyi takdir eden ve yaratan Allah'tır. Ancak, planladığı herhangi bir işi yapıp yapmamakta Allah insana bir irade, yani seçme hürriyeti vermiştir. İnsan bu irade ile iyilik etmeyi seçer, gücünü de bunu yapmak için kullanırsa Allah, iyiliği yaratır. Eğer insan kötülük yapmayı seçer, gücünü de bunu yapmak için

kullanırsa Allah kötülüğü yaratır.
Görülüyor ki, insan neyi yapmak isterse Allah onu yaratır. "Hayır ve şer Allah'tandır", hatta "İnsan kendi kaderini kendi çizer" sözünün gerçek anlamı budur.
İnsanın yaptığı işlerden sorumlu tutulmasının sebebi, işte bu seçme hürriyetine sahip olması ve gücünü tercih ettiği şeyi yapmak için kullanmasıdır. Bunun içindir ki her insan iradesi ile yaptığı işlerden sorumludur. Hayır işlemişse mükâfatını, kötülük yapmışsa cezasını görecektir.

Ders

Hadisten çıkarmamız gereken en mühim ders, evlilik işinin esasen bir kader kısmet işi olduğunu bilmektir. Gerçekten de evlilikler, sonradan akla hayale gelmeyecek olay ve vesilelerin bulunduğu takdirle ügili bir süreçten geçer. Kimin nerede öleceği bilinmediği gibi, kiminle evleneceği de genelde bilinebilir bir şey değildir. Bu nedenle özellikle bazı genç kızların kısmetlerinin açılması için muskacı hocaların kapılarına yığıldıkları toplumsal bir gerçeğimizdir. Bunlara yapılacak en güzel tavsiye, kapı kapı dolaşarak başkalarından medet ummak değil, kendilerine kendilerinden daha yakın olan Yüce Allah'a dua etmeleridir. Öte yandan atalarımızın "at ile avrat yiğidin bahtınadır" sözünde de görüldüğü gibi bu işin bir kısmet işi olduğunu bilmek ve evliliği yürütmeye çalışmak en güzel çözümdür. Başkalarının kader ve kısmetlerine müdahale etmeye çalışmaksa, her şeyden önce Yüce Allah'a isyan ve O'nun kaderine rıza göstermemektir. Allah cümlemizi böyle bir vebalden muhafaza etsin!

Bâb: "Allah'ın Emri Biçilmiş Bir Kaderdir" Ayet-İ Kerimesi

446- Hibbân b. Musa bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Yûnus'tan, o ez-Zührî'den, o Abdullah b. Muhayrîz el-Cumahî'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Ebû Saîd el-Hudrî (ra) Allah Resûlü'nün (sav) yanında otururken Kusardan bir adam geldi ve "Ey Allah Resulü! Biz kadın esirler alıyoruz. Bunları (satıp) para kazanmak istiyoruz. Azil hakkında ne dersiniz?" diye sordu.
Buyurdu ki: Yoksa siz bunu yapıyor musunuz? Gerçi yapmamakla mükellef kılınmış da değilsiniz. Fakat (biliniz ki) Yüce Allah'ın varolup çıkmasını yazdığı her nefis mutlaka çıkacaktır.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Burada kaderle ilgili boyutundan dolayı tekrar zikredilmiştir. Allah Resûlü'nün (sav) de beyan ettiği üzere, kişi istediği kadar azil yaparak gebeliği önlemeye çalışsa da Yüce Allah'ın can vermeyi takdir ettiği her nefis can bulacaktır.(Bkz. 239 no. lu hadis)

Hüküm

Doğum kontrolü: Dinimiz kürtajı kesin surette cinayet olarak kabul etmiştir. Aynı şekilde, insana zarar verici her çeşit tıbbî müdahaleyi, kısırlaştırmayı doğum kontrolünün dışarıdan zorla yaptırılmasını da yasaklamıştır. Geçmişte ve günümüzde doğum kontrolü şu gibi sebeplerle uygulanmaktadır:
1. Gelecek korkusu, açlık ve yoksulluk endişesi,
2. İstenmeyen gebelikler.
3. Çok çocuğun rahat yaşamayı engelleyeceği, ancak ekonomik yönden rahatladıktan sonra çok çocuk yapmayı istemek.
4. Cariyenin çocuğu olursa, azad edileceği yani satılamaması düşüncesi.
5. Yeni bir gebeliğin kadın için tehlikeli olması veya memedeki çocuğuna zarar verme durumu.
Dinimize göre, zaruret ve hastalık hâlleri dışındaki diğer sebepler anlamsız bulunmaktadır. Bilinen yöntemler:
1. Azl, yani erkeğin spermlerini rahme boşaltmayarak geri çekilmesi..
2. Takvim yöntemi. Bunda, kadının doğurgan olmadığı dönemlerde cima yapılır.
3. Doğum kontrol hapları. Bunların yan etkileri olduğu iddia edilmektedir.
4. Prezervatif; spermlerin dölyoluna inmesini önlemek içindir.
5. Rahim içi araçları.
6. Kürtaj.
7. Kısırlaştırma ve diğer cerrahi yöntemler
Baütün bu doğum kontrol yöntemlerinin çeşitli yan tesirleri ve tehlikeleri mevcuttur. Her şeyden önce bunlar, orgazmı (doyumu) önlemekte, psikolojik sinirsel rahatsızlıklara yol açmakta, uyumsuzluğa sebep olarak ruhsal sorunlara zemin hazırlamaktadır.
Kadın ve erkek açısından, nasıl olsa çocuk olmayacak fikriyle cinsel ilişki kurmaktan çekinmemeye, dolayısıyla fuhşun yayılmasına neden olmaktadır.
İslâm dininde "azl" yöntemi konusunda dört mezhep de cevaz yanlısıdır. Kürtaj ve çocuk düşürmek cinayet olarak görülmüş; ancak bazı âlimler gebeliğin ilk yüzyirmi gününde, cenin henüz canlı bir varlık haline gelmeden düşürülebileceğini caiz görmüşlerdir.

Ders

Doğum kontrolü, haram olan şekilleri dışında ebeveynin karar verecekleri bir konudur. Çünkü bunun sebep ve sonuçları, her şeyden ve herkesten önce onları ilgilendirmektedir. Ancak anne hayatının tehlikeye girmesi vb.
zorunlu hâllerde doğuma engel olmak tıbben gerekli olabilir.

---

[1] Bkz. 217 no.lu hadis-i şerif.

[2] Bkz. 239 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'L-EYMÂN VE'N-NUZÛR

YEMİN VE ADAK BÖLÜMÜ

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Yemin Şekli

447- Muhammed bize anlatarak dedi ki: Abde bize Hişâm'dan, o Urve'den, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ey Muhammed ümmeti! Vallahi benim bildiklerimi bilseydiniz, çok ağlar, az gülerdiniz.[1]

Şerh

Vallahi", Allah'ın adı üzerine yemin ederim ki ifadesi, Allah Resûlü'ne (sav) aittir.
Bu hadis daha önce 123 ve 261 no ile geçmiş ve oralarda ayrıntılı olarak şerhedilip yemin hakkında bilgi verilmişti. Bu nedenle, aynı bilgiler tekrar edilmeyecektir.

Ders

Allah Resulü (sav) gayba dair bir çok bilgiye muttali olduğu, salih amellere karşı vaat edilen sevapların, masiyet ve günahlara karşı çekilecek olan azabın büyüklüğünü çok iyi bildiği için ümmetine böyle bir uyanda bulunmuştur. O'nun ümmetinin mensupları olarak bu ifade üzerinde uzun uzun düşünmemiz faydalı olacaktır.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Yemin Şekli

448- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bana İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mesûd'dan, o Ebû Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
İki adam davalarını (çözmesi için) Allah Resûlü'ne (sav) geldiler. Adamlardan biri: "Aramızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver " dedi. Diğer davacı ondan daha anlayışlı idi: "Evet ey Allah Resulü! Aramızda Allah'ın Kitabı'yla hükmet, bana da konuşmam için izin ver" dedi. Allah Resulü (sav) "Söyle bakalım" buyurdu.

Adam anlattı: Benim oğlum, bu adamın yanında işçi idi. (Mâlik dedi ki: Asîf ücretle çalışan kişidir) Derken onun hanımı ile zina etti. O sırada bana, oğluma recm cezası uygulanması gerektiğini söylediler. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim. Arkasından ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da bana "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası, recminse bu kişinin hanımına" gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canımı elimde tutan Allah'a andolsun ki, aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm veriyorum. Cariye ve koyun fidyesi sana geri verilmelidir. Oğluna yüz değnek ile bir yıl sürgün cezası vardır." Sonra Üneys el-Eslemî'ye diğerinin hanımına gitmesini, eğer suçunu itiraf ederse recm cezasını uygulamasını emretti. Kadın itiraf edince (Üneys) onu recmetti.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 265 no ile geçmiş ve orada şerhedilmişti. Burada zikredilme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) ettiği yemin sebebiyledir. Yeminle ilgili olarak o başlıkta yeralan bilgiyi kısmen aşağıya naklediyoruz:

Hüküm

Yemin, akitlerde ve davalarda söz veya iddiayı pekiştirmek için başvurulan bir yoldur. Meşruluğu Kur'ân ve Sünnet ile sabittir.
Yemin çeşitleri
Yeminler esasen Allah adına edilenler ve Allah'tan başkası adına edilenler olmak üzere ikiye ayrılır.
Allah adına edilen yeminler:
Kasem suretiyle Allah adına yeminler "Allah" ya da "İzzet, celal, azamet" gibi zatî sıfatlarının başına "ba, va, ta" harflerinin birisini getirmek suretiyle "Vallahi, Billahi, Tallahi" şeklinde yapılır.
Hanefîlere göre, Nebi, Kur'ân, Kabe gibi Müslümanlarca kutsal sayılan varlıklar adına yemin edilmesi caiz değildir.
İmam Şafiî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre Kur'ân, Kur'ân âyetleri ve Mushaf adına edilen yeminler geçerlidir. Bozulması halinde kefareti gerektirir.
Yeminin geçerli olması için Arapça olması şart değildir. Diğer dillerle de yemin edilebilir. Örneğin Türkçede kullanılan "yemin ederim, kasem ederim, and içerim" gibi sözler de yemin sayılır.

2. Allah'tan Başkaları Adına edilen Yeminler:
Allah'tan başkaları adına edilen yeminler iki kısımdır:
a- Aile büyükleri ve melekler vs. gibi Allah'tan başka varlıklar adına edilen yeminler: Bu şekilde yemin etmenin caiz olmadığını, Hz. Peygamber'in böyle yemin etmeyi yasakladığını üstteki hadiste görüyoruz.. Bu gibi sözlerle yemin etmek caiz olmadığına göre, buna 'yemin' demek de doğru değildir.
b- Bir şarta bağlanan yeminler: Bu yeminleri de iki kısımda ele almak mümkündür:
i. ibadet ve taat cinsinden bir şeye bağlananlar: Örneğin "şu işi yaparsam üç gün oruç tutayım" dense, bu bir bakıma yemindir. Bir başka açıdan da adaktır. Çünkü bir ibadeti yapmayı, şarta bağlamıştır. Bu tür ifadelerin adak olarak değerlendirilmesi daha uygundur.
ii. İbadet ve taate bağlanmayıp, talak veya köle azadına bağlanan yeminler: Bir kimse karısının boş olmasını veya kölesinin hür olmasını bir şartın gerçekleşmesine bağlarsa, talakla veya köle azadı ile yemin etmiş sayılır.
Böyle yeminlere şarta bağlı yemin denir. Bunların yemin olarak değerlendirilmesi, kişiyi bir fiili yapmaya teşvik veya yapmaktan caydırmasından dolayıdır.

Bâb: "Babalarınızın Adı Üzerine Yemin Etmeyin"

449- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Kendisi, Ömer b. el-Hattâb'ın bir kafilede babasının adı üzerine yemin ettiğini, bunun üzerine AUah Rcsûlü'nün (sav) şöyle nida ettiğini görmüştü:
Allah Teâlâ sizin babalarınızın adı ile yemin etmenizi yasakladı. Yemin etmek isteyen kimse Allah'ın adı ile yemin etsin veya sussun.[3]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 261 no ile şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için oraya dönülebilir. Yeminin hükmüyle ilgili olarak ise üstteki 448 no.lu hadis-i şerifin hüküm bölümüne bakılabilir.

Bâb: "Babalarınızın Adı Üzerine Yemin Etmeyin" Ayet-İ Kerimesi

450- Saîd b. Ufeyr bize anlatarak dedi ki: İbni Vehb bize Yûnus'tan} o İbni

Şihâb'dan, o Sâlim'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
(Babam) Ömer'in (ra) şöyle dediğini duydum: Allah Resulü (sav) bana buyurdu ki:
Allah size babalarınızın adı ile yemin etmenizi yasaklar.
Ömer dedi ki: Vallahi Allah Resûlü'nden (sav) bunu işittikten sonra kasden veya başkasının ağzından anlatarak onların adıyla asla yemin etmedim.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 261 no ile geçmiş ve orada etraflı bir şekilde ele alınmıştı.

Bâb: "Babalarınızın Adıyla Yemin Etmeyin" Ayet-İ Kerimesi

451- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz b. Müsiim bize Abdullah b. Dinar'dan, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Babalarınızın adı üzerine yemin etmeyin.[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 261 no ile geçmiş ve şerhi yapılmıştı. Ayrıntılı bilgi için oraya bakınız. Yeminin hükmüyle ilgili bilgi için önceki 448 no.lu hadis-i şerife bakınız.

Bâb: Unutkanlıkla Yemin Bozmak

452- Adem b. Ebî İyâs bize anlatarak dedi ki:İbni Ebî Zi'b bizeez-Zührî'den, o el-A'rac'dan, o Abdullah b. Buhayne'den (ra) şunu nakletti: Allah Resulü (sav) bize namaz kıldırdı ve iki rekattan sonra kâdede oturmaksızın kalktı, namazına devam etti. Namazı bitirdiğinde insanlar selam vermesini beklediler. Fakat O selam vermeden tekbir getirerek secdeye gitti. Kafasını kaldırdı sonra tekrar tekbir getirerek secdeye gitti. Sonra kafasını kaldırdı ve selam verdi.[6]

Şerh

Namazdaki sehiv ve unutkanlıkla ilgili bu hadis-i şerif, bu hâllerin yemin bozma

noktasındaki tesiri bakımından bu bapta zikredilmiş olup hükmü aşağıda açıklanacaktır.

Hüküm

Yemin-i mün'akide olarak nitelenen türden sahih yeminlerin bozulması hâlinde, ister cebir altında, ister sehven, ister unutkanlık eseri olsun kefaret icap eder.
Yemin kefareti: Kur'ân-i Kerim'de "(Yeminin) Kefareti ailenize yedirmekte olduğunuzun orta (derece)sinden, on yoksulu doyurmak, ya onian giydirmek, yahut bir köle azad etmektir. Fakat kim (bunları) bulamazsa, üç gün oruç tutması lâzımdır. İşte bu, and (yemin) ettiğiniz vakit (onları bozmanın) kefaretidir. Yeminlerinizi muhafaza ediniz. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor. Ta ki şükredesiniz" (Mâide, 89) buyurularak yemin kefareti açıklanmıştır.

Ders

Yemin, Allah Teâlâ şahit tutularak verilen güçlü bir and ve kasemdir. Dolayısıyla sıradan şeyler, ticaret vb. alelade işler için yemin etmekten kesinlikle sakınmak gerekir. Yeminin ağır bir söz olduğu asla hatırdan çıkarılmamalıdır.
Bâb: Hanımına Bir Ay Yaklaşmayacağına Dair Yemin Etmek

453- Abdülaziz b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süleyman b. Bilâl bize Humeyd'den, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) hanımlarına bir yaklaşmamak üzere yemin etti. Ayağı incinmişti. Kendine ait bir çardakta ikâmet etti. Yirmi dokuz gece sonra ordan inince "Ey Allah Resulü! Bir ay yaklaşmamak üzere yemin etmiştiniz?" dediler. Buyurdu ki: Ay, yirmidokuz da çekebilir.[7]

Şerh

ilâ, yani hanımına dört ayı aşmayan bir süreliğine yaklaşmayacağına dair edilen yemin hakkında gelen bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için bkz. 363 no.lu hadis-i şerif.

---

[1] Bkz. 123 no.luhadis-i şerif.

[2] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.
[3] Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif.
[6] Bkz. 92 no.lu hadis-i şerif.
[7] Bkz. 43 no.lu hadis-i şerif.

KÎTÂBU KEFFÂRÂTÎ'L-EYMÂN

YEMİN KEFARETLERİ BÖLÜMÜ

Bâb: Medine'nin Sâ'ı Ve Allah Resûlü'nün (Sav) İnüdd'ü

454- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İshâk b. Abdillah b. Ebî Talha'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) -Medine halkını kastederek- buyurdu ki: Allahım! Onlann ölçeklerini, sâ ve müddlerini bereketli kıl![1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce farklı bölümlerde geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 291 no.lu hadis)
Hadisin kefaret bölümünde yeralması, muhtemelen ölçek, sâ ve müd gibi emtia ağırlık birimlerinin zikredilmesinden dolayıdır. Yemin kefâretiyle ilgili ayet-i kerimede kefaret türleri açıkça beyan edilmiştir:
"(Yeminin) Kefareti ailenize yedirmekte olduğunuzun orta (derecelinden, on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yahut bir köle azad etmektir. Fakat kim (bunları) bulamazsa, üç gün oruç tutması lâzımdır. İşte bu, and (yemin) ettiğiniz vakit (onları bozmanın) kefâretidir. Yeminlerinizi muhafaza ediniz. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor. Ta ki sükredesiniz" (Mâide, 89)

---

[1] Bkz. 272 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'L-FERÂÎZ

MİRAS PAYLARI BÖLÜMÜ

Bâb: Miras Paylarının (Ferâiz) Öğretimi

455- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Vüheyb bize İbni Tâvûs'tan, o babasından, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Zandan sakının. Muhakkak ki zan, sözün en yalanıdir.Gizli yönleri araştırmayın, casusluk etmeyin, birbirinize buğzetmeyin, birbirinizin arkasından plan yapmayın ve Allah'ın kardeş kulları olun.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce 428 no ile geçmiş ve tafsilatlı olarak şerhedilmiştir. Hadisin bu bölümde zikredilme sebebi, muhtemelen miras paylarının taksimi sırasında varisler arasında yaşanan nefret, haset, gıybet ve düşmanlık gibi kötü duygu ve düşüncelerin önüne geçmektir.

Bâb: Kadının Mirası

456- Ebû Hüreyre'nin "Zandan sakının" hadisi, Edeb Bölümünün başlarında "Hasetleşmenin nehyi" babında farklı bir şekilde geçmiştir.[2]

Bâb: Liânda Bulunan Kadının Mirası

457- Yahya b. Kaza'a bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) zamanında bir adam hanımıyla lanetleşerek ondan olan çocuğunun nesebini reddetti. Allah Resulü (sav) onları ayırdı ve çocuğun velayetini kadına bıraktı. [3]

Şerh

Allah Resulü (sav) nesebi reddedilen çocuğun velayetini anneye vermiştir. Bu hadis-i şerifin şerhi daha önce yapılmış ve Hân ile ilgili hükümler orada

açıklanmıştir.Bkz. 329 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Efendisinden Teberrî Eden Azatlının Mirası

458- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize Abdullah b. Dî-nâr'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (say) azatlık bağının (velâ) satımını ve hibe edilmesini yasakladı. [4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha Önce 256 no ile geçmiş ve şerhedilmiştir. Burada zikredilme sebebi ise, zimmetini efendisinden ibra ederek onunla bağının kalmadığını iddia eden bir azatlının mirastan hissedar olamayacağına işaret edilmektedir.

---

[1] Bkz. 428 no.lu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 428 no.lu hadis-i şerif
[3] Bkz. 329 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 256 no.lu hadis-i şerif

KİTÂBU'L-HUDÛD

CEZALAR BÖLÜMÜ

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

459- Abdullah b. Mesleme bize anlatarak dedi ki. İbrahim bize Sa'd'dan, o İbni Şihâb'dan, o Amre'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Çeyrek dinar ve üstünde mal sebe-biyle el kesilir.
Abdurrahman b. Hâlid, İbni Ahî ez-Zührî ve Ma'mer, ez-Zührî'nin rivâyetine mutabaat ettiler. [1]

Şerh

Çeyrek dinarda el kesilir" ifadesinde, el kesmeyi gerektiren asgari kıymet sınırı beyan edilmiştir.
Ve üstünde" ifadesi ise, çeyrek dinarın üstündeki her kıymet için anlamına gelir.

Hüküm

Akıllı ve ergen bir kişinin nisâb miktarı bir malı bulunduğu yerden çalması'na hırsızlık denir. Cezası bizzat Kur'an'da bildirilmiştir:
"Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesin! Allah daima üstündür, hikmet sahibidir" (Mâide, 38)
El kesme cezasının uygulanabilmesi için iki âdil şahidin şahitlik etmesi ve hâkimin de yargılama sonucunda suçun sabit olduğu görüşünün ağır basması gerekir.
Hırsızlık suçunda el kesme cezasını gerektirecek en az miktar, Hanefî mezhebine göre on dirhemdir.
El kesme cezası uygulamasına örnek olarak ve bu cezada herhangi bir aracının ricasının kabul edilemeyeceğine dair şu hadisi zikredebiliriz: "Manzum kabilesine mensup bir kadının hâli Kureyş'i üzdü. Onlar: Kim Allah Resûlü'ne giderek bu kadın için konuşacak* dediler. Bir kısmı, "Bu işe Allah Resûlü'nün (sav) çok sevdiği Üsâme b. Zeyd'den başkası cesaret edemez' dediler.
Üsâme, Allah Resûlü'yle (sav) konuştu. Bunun üzerine Allah Resulü, "Yüce Allah'ın cezalarından binin uygulanmaması için mi aracılık ediyorsun?" buyurdu ve kalkıp bir konuşma yaptı:

"Sizden Öncekiler itibarlı biri hırsızlık yaptığında (cezalandırmayı) bırakırlardı. İtibarı az biri çaldığında cezayı uygularlardı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapmış olsa, elbette onun da elini keserdim." (Buhârî, Enbiya, 54; Megâzî, 53, Hudûd, 2; Müs-lîm, Hudûd, 9; Ebû Dâvûd, 2, Hudûd, 4; Tirmizî, Hudûd, 6, Nesâi, Sârik 6; İbn Mâce, Hudûd, 6; Dârimî, Hudûd, 5)

Ders

Bir kimsenin nice emek v6rerek kazandığı bir şeyi haksız yere ondan çalmak, ancak malı çalınananların anlayabilecekleri bir fiildir. Kim bilir hangi özveri ve gayretlerle kazanılmış eşyaların ve araçların bir anda kaybolup gitmesinin insan üzerinde yapacağı yıkıcı etkiyi bir düşünün. Öte yandan hırsızlık sağlıklı bir toplumda hâkim olması gereken güvenlik duygusunu tahrip eder. Çünkü güvenliğin bir boyutu da mal güvenliğidir.
Hırsızlık suçunda uygulanan el kesme cezasının çok ağır bir ceza olduğu söylenebilir. Fakat unutulmamalıdır ki bu ceza, kıtlık yıllarında uygulanmadığı gibi, vatandaşların yiyecek, giyecek ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmadığı yerlerde de uygulanmaz. Bütün bu güvencelere rağmen hırsızlık yapanın eli kesilir.
Hırsızlık, bir haksız kazanç ve servet edinme yoludur. Bu açıdan bakıldığında hırsızlığa asla taviz gösterilmemesi gerekir. Her sosyal çürüme tezahürü gibi hırsızlık da yayılma eğilimi gösteren bir suçtur. Günümüz toplumlarında hırsızlığın giderek artması da bunu gösterir. Bunu önlemenin tek yolu, vatandaşların temel ihtiyaçlarını güvence altına aldıktan sonra cezayı caydın kılmaktır.

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-Î Kerimesi

460- İsmail b. Ebî Üveys bize İbni Vehb'den, o Yûnus'tan, o îbni Şüıâb'dan, o Urve b. ez-Zübeyr ve Amre'den, o ikisi Âişe'den (r.anhâ) şunu naklettiler:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Hırsızın eli çeyrek dinar (değerinde mal için) kesilir.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte şerhedilmiş ve hükmü beyan edilmiştir. Bab başlığında

geçen ayet-i kerime meâlen şöyledir: "Hırsız erkek ve kadının ellerini kesin" (Nisa, 41)

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

461- İmrân b. Meysere bize anlatarak dedi ki: Abdülvâris bize el-Hüseyin'den, o Yahya b. Ebî Kesîr'den, o Mahemmed b. Abdirrahman el-Ensârî'den, o Amre bn. Abdirrahman'dan şunu nakletti:
Hz. Aişe (r.anhâ) onlara, hırsızın elinin çeyrek dinar itibarıyla kesileceğini Allah ResûhVnden (sav) naldetmiştir.[3]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.

Bâb; "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

462- Osman b. Ebû Şeybe bize anlatarak dedi ki: Abde bize Hişâm b. îrve'den, o babasından, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) zamanında hırsızın eli, türs veya hacefe türü bir eri kalkanın değerinden daha az bir eşya için kesilmezdi.[4]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız. Türs, Hacefe: Her ikisi de asr-ı saadette kullanılan deri kalkanlardır.
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

463- Muhammed b. Mukâtil bize anlatarak dedi ki: Abdullah bize Hişâm Urve'den, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Hırsızın eli hacefe veya türs cinsi (kalkanın) değerinden daha az bir ya için el kesilmezdi. Bunlardan her birinin belli bir fiyatı vardı.
Vekî ve İbni îdrîs bu hadisi babası vasıtasıyla Hişâm'dan mürsel olarak âyet ettiler.[5]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

464- Yusuf b. Musa bize anlatarak dedi ki: Ebû Üsâme bize Hişâm b. Urve'den, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) zamanında hırsızın eli hacefe veya türs cinsi kalkanın değerinden daha az bir eşya için el kesilmezdi.. Bunlardan her birinin belli bir fiyatı vardı.[6]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

465- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik b. Enes bize Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) üç dirhem değerindeki bir kalkan (çalan hırsız) için el kesme cezası uyguladı.
Muhammed b. İshâk bu rivayete mutâbaat etti. el-Leys dedi ki: Nâfi bana (kalkanın) değerini söyledi.[7]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

466- Musa b. İsmail bize anlatarak dedi ki. Cüveyriye bize Nâfi'den, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) üç dirhem değerinde bir kalkan sebebiyle el kesme cezası uyguladı.[8]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.
Burada cezanın uygulanması için çalınan eşyanin asgari kıymeti olarak 3 dirhem bildirilmiştir. Hanefî mezhebine göre bu, 10 dirhem olarak kabul edilmiştir.

Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

467- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Yahya bize Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav)füç dirhem değerindeki kalkan sebebiyle el kesme cezası uyguladı.[9]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız.
Hanefi mezhebine göre bu miktar, 10 dirhem olarak kabul edilmiştir.
Bâb: "Hırsız Erkek Ve Kadının Ellerini Kesin" Ayet-İ Kerimesi

468- İbrahim b. el-Münzir bize anlatarak dedi ki: Ebû Damre bize Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) üç dirhem değerindeki kalkan sebebiyle hırsıza el kesme cezası uyguladı.
Muhammed b. İshâk ona mutâbaat etti. el-Leys dedi ki: Nâfi bana (kalkanın) değerini söyledi. [10]

Şerh

Hadis-i şerifin şerhi ve hükmünün beyanı için 459 no.lu hadise bakınız. Hanefî mezhebine göre bu, 10 dirhem olarak kabul edilmiştir.

Bâb: Zina Suçunun İtirafı

469- Ali b. Abdullah bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah'tan, o Ebû Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda otururken bir adam kalktı ve: "Ey Allah

Resulü! Allah aşkına aramızda Kitâbullah'a göre hüküm ver" dedi. Sonra hasmı kalktı. O, ilkinden daha anlayışlı idi: "Aramızda Allah'ın Kitabı'yla hükmet, bana da (konuşmam için) müsaade et" dedi. Resulü (sav) "Söyle bakalım" buyurdu.
Adam anlattı: Oğlum, bu adamın yanında işçi idi. Onun hanımı ile zina etti. İşlediği suça karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim. Arkasından ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da bana "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası, bu kişinin hanımına recm" gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canımı elimde tutan Allah'a andolsun ki, aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm veriyorum. Cariye ve koyun fidyesi sana geri yerilmelidir. Oğluna yüz değnek ile bir yıl sürgün cezası vardır." Sonra Üneys'e şöyle buyurdu: Ey Üneys! Bu adamın hanımına git. Eğer suçunu itiraf ederse onu recmet.

Üneys gitti ve kadın suçunu itiraf ettiği için onu recmetti.[11]

Şerh

Süfyân" b. Uyeyne'dir.
Bir adam kalktı ve "Ey Allah Resulü! Allah aşkına aramızda Kitâbullah'a göre hüküm ver" dedi" ifadesiyle ilgili olarak ayağa kalkan kişinin çöl halkından olduğu söylenmiştir. Bu kişiyle ilgili olarak iki olumsuzluktan söz edilmiştir ki biri, Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda sesini yükseltmesi, diğeri ise sanki O'nun Allah'ın Kitabı'ndan başka bir şeyle hükmetmesinin mümkün olduğunu ima eden bir
cümle kullanmasıdır.
Sonra hasmı kalktı. O daha anlayışlı idi" ifadesiyle ikincinin sesini yükseltmediği ve konuşmak için müsaade istediğine işaret edilmekte ve bu, onun anlayış sebebi olarak zikredilmektedir.
Olayın bundan sonraki bölümü daha önce şerhedilmişti.(Bkz. 247, 262, 265 no.lu hadisler)

Hüküm

Zina cezası: Evli erkek ve kadın için recm (taşlayarak öldürme), bekâr erkek ve kadın için yüz sopa vurmak ve bir yıl sürgün etmektir.
"Zina eden kadın ve zina eden erkeğin her birine yüz değnek vurun. Allah'a ve ahiret gününe inananlar iseniz Allah'ın dinini uygulama hususunda sizi, onlara karşı acıma duygusu engellemesin. Mü'minlerden bir grup da onlara uygulanan

cezaya şahit olsun." (Nûr, 2)
Recm cezası Allah Resûlü'nün (sav) uygulamasıyla sübût bulmuştur. "Cüheyne'den bir kadın zina işleyip gebe kalınca O'na gelerek: "Ey Allah Resulü! Haddi gerektiren bir iş yaptım, bana haddi uygula' dedi. Allah Resulü (sav) kadının velisini çağırdı: 'Buna iyi bak, çocuğu doğurduğunda bana getir' buyurdu. O da denileni yaptı. Allah Resûlü'nün (sav) emri üzerine kadının elbisesi sıkıca bağlandı, sonra emir verdi, kadın taşlandı. Daha sonra cenaze namazını kıldı. Hz. Ömer; 'Ey Allah Resulü! Zina ettiği hâlde cenaze namazını kıldınız?' dedi.
Allah Resulü (sav): "O öyle bir tevbe etti ki Medine halkından yetmiş kişiye paylaştınlsa hepsine yeterdi. Allah için can vermesinden daha faziletli bir şey biliyor musun?1 buyurdu." (Müslim, Hudûd 28; İbni Mâce, Diyet, 36; Muvatta, Hudûd, 11)

Ders

Fuhuş en çirkin suçlardan biri olup İslamiyetin korunmasını emrettiği beş esastan biri olan neslin korunmasına yönelik büyük bir tehdittir. Fuhuş neticesinde doğan çocuklar, nesep bakımından sahipsiz olacak, sosyal koruma ve himayeden mahrum kalacaklardır. İnsanoğlunun nefsine hoş gelen fuhuş, özü itibarıyla geçici bir zevk uğruna mağdur olma ve mağdur etme sonucunu doğuran bir olgudur. Özellikle genç kızların kandırılarak fuhşa itilmeleri toplumun geleceği açısından karamsar tabloların çizilmesine sebep olmaktadır. Temiz bir toplum kurmak için zina ve fuhşun önüne geçmek, evliliği ve geçim şartlarını kolaylaştırmak gerekir. Bu ise, her şeyden önce kamunun ve ailelerin sorumluluğudur.

Bâb: Bekarlara Değnek Vurulur Ve Sürgün Edilirler

470- Mâlik b. İsmail bize anlatarak dedi ki: Abdülaziz bize İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den, o Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nden (sav) zina eden bekara yüz değnek vurulmasını ve bir yıl sürgün cezası verilmesini emrettiğini duydum. [12]

Şerh

Bu hadis-i şerif üstte zikredilip şcrhedilmiştir.

Bâb: Bekarlara Değnek Vurulur Ve Sürgün Edilirler

471-Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Ukayl'den, o İbni Şihâb'dan, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) zina eden bekar hakkında bir yıl sürgün ve had cezasının (yüz değnek) uygulanmasına hükmetti.[13]

Şerh

Şerhi ve hükmü için 469 no.lu hadise bakınız.

Bâb: Had Cezası, Devlet Başkanının Emriyle Vurulur

472- Asım b. Ali bize anlatarak dedi ki: İbn Ebî Zi'b bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah'tan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) mecliste otururken çöl halkından bir adam gelerek "Ey Allah Resulü! Benim için Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver dedi. Davalısı kalktı ve: "Doğru söyledi, aramızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm ver. Oğlum, bu adamın yanında işçi idi. Derken bunun hanımı fc zina etti. Bana, oğluma recm cezası uygulanması gerektiğini söylediler, Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fîdye verdim. Arkasından ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası " gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canımı elimde tutan Allah'a andolsun ki. Aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm veriyorum. Cariye ve koyun fidyesi sana geri verilecek. Oğluna da yüz değnek ile bir yıl sürgün cezası uygulanacak. Sen ey Üneys! Bu adamın hanımına git, recm cezasını uygula.
Üneys kadının yanına gitti ve onu recmetti.[14]

Şerh

Bil hadis-i şerif daha önce geçmiş ve hütüm ^nyia ele alınmıştı. (Bkz. '.-T no.lu hadis)

Bâb: Kendi Hanımına Veya Başkalarının Hanımlarına İftira Etmek

473- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mesûd'dan, o Ebû Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
İki adam davalarını (çözmesi için) Allah Resûlü'ne (sav) geldiler. Adamlardan biri: "Aramızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver" dedi. Diğer davacı ondan daha anlayışlı idi: "Evet ey Allah Resulü! Aramızda Allah'ın Kitabı'yla hükmet, bana da konuşmam için izin ver" dedi. Allan Konim [iz) "Konuş bakalım" buyurdu.
Adam anlattı: Oğlum, bu adamın yanında işçi idi. (Mâlik dedi ki: Asîf ücretle çalışan kişidir) Derken onun hanımı He zina etti. O sırada bana, oğluma recm cezası uygulanması gerektiğini söylediler. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim. Arkasından ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da bana "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası, recminse bu kişinin hanımına" gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canımı elimde tutan Allah'a andolsun ki, aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm veriyorum. Cariye ve koyun fidyesi sana geri verilmelidir." Ardından adamın oğluna yüz değnek vurdurdu ve bir yıllığına sürgün etti. Sonra Üneys el-Eslemî'ye diğerinin hanımına gitmesini, eğer suçunu itiraf ederse recm cezasını uygulamasını emretti. Kadın itiraf edince (Üneys) onu recmetti. [15]

Şerh

Hadis-i şerif yukarıda 469 no ile geçmiş ve şerhedilmişti. Burada tekrar zikredilme sebebi, muhtemelen gencin babasının davalının hanımıyla ilgili beyanıdır. Çünkü ispat oluncaya kadar bu bir suçlamadan ibarettir. Kadının suçunu itiraf etmesiyle suçlama ve töhmet olmaktan çıkmıştır.

Bâb: Devlet Başkanının Gıyabında Onun Eiîîriyle Had Uygulanması

474- Muhammed b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: İbni Uyeyne bize ez-Zührf den, o Ubeydullah b. Abdilîah b. Utbe'den, o Ebû Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
Bir adam Aliah Resûlü'ne (sav) gelerek "Ey Allah Resulü! Allah askına benim için yalnız Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver" dedi. Bunun üzerine hasmı kalktı

ve "Doğru söylüyor, aramızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver" dedikten sonra ekledi: "Bana da (konuşmam) için müsaade et ey Allah Resulü!"
Allah Resulü (sav) "Konuş" deyince anlatmaya başladı: Oğlum, bu adamın hanesinde işçiydi. Onun hammıyla zina etti. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun bir de cariye fidye verdim. Sonra ilim ehline sordum. "Oğluna yüz değnek ve bir yıl uzaklaştırma cezası, bu adamın hanımına ise recm cezası gerekir" dediler.
Allah Reşûîa (sav) buyurdu ki: Aranızda Allah'ın Kitabı'na göre *Vûküm vereceğim. Cariye ve koyun fidyesi sana iade edilecek. Oğluna yüz değnek vurulup bir yıl uzaklaştırma cezası verilecek. Sana gelince ey Üneys, o kadına git ve sor, eğer (suçunu) itiraf ederse recmet. (Kadının itirafı üzerine) onu recmetti.[16]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve hüküm bakımından benzer bir başlık altında açıklanmıştı.(Bkz. 247 no.lu hadis)

---

[1] Buharı, hudûd/6291-6296; Müslim, hudûd/3189-3193; Tirmizî, hudûd/1365; Nesâî, kat'us-sârik/4830, 4833-4853, 4856; Ebû Dâvud, hudûd/3810; İbn Mâce, hudûd/2575; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22949, 23374, 23583, 24141, 24921, 24945; Mâlik, hudûd/1312; Dârimî, hudûd/2198.

[2] Bkz. 459 no.lu hadîs-i şerif.

[3] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.

[4] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.

[5] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.

[6] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.

[7] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.

[8] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.

[9] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.

[10] Bkz. 459 no.lu hadis-i şerif.

[11] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.

[12] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.

[13] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.

[14] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.

[15] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.

[16] Bkz. 262 no.İu hadis-i şerif.

KİTÂBU'L-DİYÂT

DİYETLER BÖLÜMÜ

Bâb: Kadının Cenini

475- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İsmail'den, o Mâlik'ten, o İbni Şihâb'dan, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Hüzeyl kabilesinden iki kadın (kavga etmiş), biri dîjtne taş atmış ve tas karnındaki cenine çarpmıştı. Bunun üzerine Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda davalastılar. Bu dava Allah Resulü (sav) "Köle erkek veya kadının kan bediînin yirmide biri miktarı diyete" hükmetti.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve hüküm olarak şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için bkz. 395 no.lu hadis.

Bâb; Kadının Cenini

476- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi İçi: el-Leys bize îbni Şihâb'cian, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Lihyân Oğullarından bir kadının ceninine karşılık köle erkek veya kadının kan bedelinin yirmide birine hükmetmişti. Aleyhinde hüküm verilen kadın (bir süre) sonra öldü. Bunun üzerine Alteh Resulü (sav) kadının mirasının çocukları ve kocasına devrolduğu-na ve diyeti ödeniesinin birinci derece yakınlarına düşeceğine hükmetti.[2]

Şerh

Ölü olarak düşen ceninin diyeti hakkında daha önce geçen 395 nolu hadise bakıiabilir.

Bâb: Kadının Cenini

477- Ahmed b. Salih bize anlatarak dedi ki: İbni Vehb bize Yûnus'tan, o İbni Şihâb'dan, o İbnu'l-Müseyyeb'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Hüzeyl kabilesindeiıiki kadın kavga ettiler. Biri diğerine taş atarak hem onu, hem de karnındaki cenini öldürdü. Davayı Allah Resulü'ne (sav) götürdüler. O da ceninin diyeti olarak erkek veya kadın bir kölenin yirmide birine, kadının diyetinin ise diyet ödemekle mükellef olan yalanlarca ödenmesine hükmetti.[3]

Şerh

Ölü olarak çıkan ceninin diyeti hakkında daha önce geçen 395 no.lu hadise bakılabilir.

Bâb: Maden Ve Kuyuda Diyet Gerekmez

478- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İbni Şihâb'dan, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: (Bağlı) hayvanların yol açtığı yaralama tazmin edilmez, kuyulardaki zarar ve ölümler tazmin edilmez. Maden ocaklarındaki zarar ve ölüm tazmin edilmez. Gömülü hazinelerden beşte bir vergi (humus) alınır.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve hükmü bakımından şerhi yapılmıştı. Ayrıntılı bilgi için bkz. 248 no.lu hadis. cumhuru tarafindan ittifak edilmiş bir görüştür.

Bâb: Bağlı Hayvanın Verdiği Zararda Diyet Gerekmez

479- Müslim bize anlatarak dedi ki: Şube bize Muhammed b. Ziyâd'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
(Bağlı) hayvanların yol açtıkları zararın diyeti olmaz. Maden ocaklarındaki zarar ve ölüm tazmin edilmez. Gömülü hazinelerden beşte bir vergi (humus) alınır.[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti.(Bkz. 248 no.lu hadis.)
Bağlı hayvanın verdiği zararın heder olup diyet gerektirmediği âlimlerin

---

[1] Bkz. 395 no.lu hadis-i şerif.
[2] Bkz. 395 no.luhadis-i şerif
[3] Bkz. 395 no.lu hadis-i şerif.
[4] Bkz. 248 no.iu hadis-i şerif.
[5] Bkz. 248 no.iu hadis-i şerif.

KİTÂBU'L-HİYEL

HİLELER BÖLÜMÜ

Bâb: Nikahta Hile

480- Müsedded bize anlatarak dedi ki:Yahya b. Saîd bize Abdullah'tan, o Nâfî'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti;: Allah Resulü (sav) berdel usulü nikahı yasakladı.
Ibni Ömer'e (ra) "Berdel nedir?" diye sordum. Şöyle dedi: Kişinin kendi kızını başka bir adamla, o adamın da kızını ona; veya kişinin kendi kızkardeşini başka bir adamla, o adamın da kızkardeşini ona mehirsiz olarak nikahlaması şartıyla nikahlamasıdır.
Bazı âlimler dediler ki: Eğer hile yapmak suretiyle berdel ile evlenirse, nikah caiz şart geçersiz olur. Mut'a Nikahı hakkında dedi ki: Nikah fasit, şart geçersizdir. Bazıları ise, her ikisinin de caiz, fakat şartın geçersiz olduğunu söylemişlerdir.[1]

Şerh

Bazı âlimler dediler ki: Eğer hile yapmak suretiyle berdel ile evlenirse, nikah caiz şart geçersiz olur" ifadesi, Hanefî mezhebinin usûlü gereği olup aslı meşru olmayan şey bâtıldır kuralına dayanır. Aslı değil de vasfı meşru olansa fasit olur. Bu tür bir nikah asıl itibarıyla meşru, vasıf itibarıyla fasittir. Mut'a nikahında ise durum tam tersine olup hakkındaki neshten dolayı aslı gayri meşrudur.
İbnu's-Sem'ânî deyei ki: Hakkında ihtilaf ettiğimiz nikah berdel usûlü olandır. Onun nehyedildiği sabittir. Nehiy, nehyedilen şeyin fesadını gerektirir. Çünkü şer'î akit, ancak şeriata uygun olarak tesis edilebilir. Aslın nehyedilmiş olan bir şey meşru da olamaz.

Hüküm

Berdel usûlü nikâhla (=şiğâr) ilgili hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için oraya da bakılabilir: 340 no.lu hadis.

---

[1] Bkz. 340 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'T-TA'BÎR

RÜYA TABİRİ BÖLÜMÜ

Bâb: Gündüz Rüya Görmek

481- Abdullah b. Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize İshâk b. Ab-iullah b. Ebî Talha'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) Ümmü Haram bn. Milhân'ın yanına gider, o da tendisine yemek ikram ederdi. Ümmü Haram, Ubâde b. es-Sâmit'in ükahı altındaydı. Allah Resulü (sav) bir gün yine evine gitti ve o, Allah tesûlü'ne (sav) yemek hazırladı, sonra saçlanni ayıkladı. Allah Resulü sav) uyudu ve bir süre sonra gülerek uyandı.
(Ümmü Haram der ki:) Ey Allah Resulü! Neye güldünüz? diye sorduğumuda şöyle buyurdu: Ümmetimden bazıları Allah yolunda cihat ediyor hâlde, deniz seferine çıkmış, tahtlara kurulmuş sultanlar gibi (yahut) tahtlar üzerindeki sultanlar misâli bana gösterildi.
(İshâk burada tereddüt etti.) -Ümmü Haram-: Bunun üzerine "Ey Allah Resulü! Allah'a dua edin, beni de onlar arasında kılsın" dedim. Allah Resulü (sav) dua etti. Sonra başını tekrar koydu (uyudu) ve bir süre sonra yine gülerek uyandı. "Ey Allah Resulü! Neye güldünüz?" Buyurdu ki: Ümmetimden bazıları bana Allah yolunda cihat ediyor hâlde gösterildiler. İlkinde söylediklerini tekrar etti.
(Ümmü Haram:) "Ey Aüah Resulü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua edin." dedim. Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Sen ilklerden olacaksın.
Nitekim Ümmü Haram (r.anhâ) Muaviye b. Ebî Süfyân devrinde deniz seferine katıldı. Denizden çıktıktan sonra bineğinden düşerek şehit oldu.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce zikredilmiş ve şerhi yapılmıştı. Burada tekrar zikredilme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) gündüz uykusunda (kaylûle) rüya görmesiyle ilgili içeriğinden dolayıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. 267 no.lu hadis.

---

[1] Bkz. 267 no.lu hadis-i şerif.

KÎTÂBU'L-AHKÂM

HÜKÜMLER BÖLÜMÜ

Bâb: Kadı Öfkeliyken Hüküm Veya Fetva Verir Mi?

482- Muhammed b. Ebî Yakub el-Kirmânî bize anlatarak dedi ki: Hassan b. İbrahim bize YÛnus'tan, o Muhammed'den (ez-Zührî), o Sâlım'den, o Abdullah b. Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Abdullah, hanımını hayızh iken boşamıştı. Ömer (ra) durumu Allah Resûlü'ne (sav) arzetti. Allah Resulü (sav) ona kızarak şöyle buyurdu: Onu geri alsın ve temizleninceye kadar nikahında tutsun. Sonra hayız görüp yine temizlensin. Eğer hâlâ boşamak istiyorsa, öyle boşasın.[1]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce muhtelif bölümlerde geçmiş ve şerhedilmişti. Burada tekrar zikredilme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) Abdullah'ın davranışına sinirlenerek yapması gerekenleri babasına bildirmesinden dolayıdır. Burada Allah Resulü (sav) kadı ve hâkim konumundadır.

Bâb: Devlet Başkanı Davaya Bakması İçin Başkasını Gönderebilir Mi?

483- Âdem bize anlatarak dedi ki: Ebû Zi'b bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, o Ebû Hüreyre'den (ra) ve Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (ra) şunu nakletti:
Bir bedevi gelerek Allah Resûlü'ne (sav) şöyle dedi: Ey Allah Resü-lü! Aramızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm ver.
Bunun üzerine hasmı kalktı ve "Doğru söylüyor, aramızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver1' dedi. Bedevi devam etti: Oğlum, bu adamın yanında işçiydi. Onun hanımıyla zina etti. Bana, "Oğluna recm cezasının uygulanması gerekir" dediler. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun bir de cariye fidye verdim. Sonra ilim ehline sordum. "Oğluna yüz değnek ve bir yıl uzaklaştırma cezası gerekir" dediler.
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Aranızda Allah'ın Kitabı'na göre hüküm vereceğim. Cariye ve koyun fidyesi sana iade edilecek. Oğluna yüz değnek vurulup bir yıl uzaklaştırma cezası verilecek. Sana gelince ey Üneys, o kadına

git, onu recmet. Üneys kadına gitti ve ona recm cezasını uyguladı.[2]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve bu konu başlığıyla ilgili olarak da şerhedilmişti. Ayrıntılı bilgi için bkz. 247 no.lu hadis.

Bâb: Hasımların Ve Şüphelilerin Yurttan/Haneden Çıkarılması

484- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik Ebi'z-Zinâd'dan, o el-A'rac'dan o Ebû Hüreyre'den (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdular ki: Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki odun toplamalarını emredeyim, böylece odun yığılsın, sonra da namaz kılmalarını emredeyim, namaz için ezan okunsun, sonra da bir kimseye emredeyim cemaate imam olsun, sonra (geriye çekilip namaza gelmeyen) adamlara giderek, evlerini kundaklayayım diye niyetlendim.
Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki onlardan birisi eğer yağlı bir kemik ya da güzelinden iki koyun budu bulacağını bilse yatsı (namazına) gelirdi.[3]

Şerh

Allah Resûlü'nün (sav) namaza gelmeyenlerin evlerini yakmaya niyetlenmesi, onları evlerinden çıkarmak için olup cemaat ile namazın fazileti bölümünde geçmiştir. Bu durumda günah ve masiyet ehlinin evlerinden çıkarılması daha evlâ olmaktadır. Aynı şekilde düşmanlık ve şüpheli hâlleri görülen hasımların çıkarılmaları da caiz görülebilecektir.

---

[1] Bkz. 330 no.Iu hadis-i şerif
[2] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif
[3] Bkz. 70 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂB TEMENNÎ

TEMENNİ BÖLÜMÜ

Bâb: Temenni Edilmesi Caiz Olanlar

485-Yahya b. Bükeyr bize anlatarak dedi ki: el-Leys bize Cafer b. Rebîa'dan, o Abdurrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Ümmetime zor gelmeyeceğini bilseydim onlara misvakı emrederdim.[1]

Şerh

Allah Resulü (sav) burada bir temennisini bile getirmektedir. Bundan hareketle, hayır işleri ve sâlih amellerle ilgili olarak temennide bulunmanın caiz olduğu söylenebilir.

Hüküm

Dişleri misvaklamak, Allah Resûlü'nün (sav) son anına kadar bırakmadığı sünnetidir.

Ders

Ağız ve diş sağlığının önemi, modern tıp tarafından geç de olsa keşfedilmekte iken Allah Resulü (sav) 14 asır önce ümmetini bu konuda titiz olmaya davet etmiş, ağız kokusunun çirkinliğini her vesilede dile getirmiştir. Bir Müslümanın çirkin bir koku ve yemek artıklarıyla dolu bir ağızla cemaat arasına çıkması, olabilecek en edep dışı davranışlardan sayılmıştır.

Bâb: Temenni Edilmesi Caiz Olanlar

486- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Ebu'l-Ahvas bize Eş'as'tan, o el~ Hsved b. Yezîd'den, o Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Allah Resûlü'ne (sav) Kabe'nin önündeki duvann (Hicr), Beytullah'a dâhil olup olmadığını sordum. "Evet" buyurdu.
"Öyleyse niçin Kabe'ye katmadılar?" dedim.

"Kavminin imkânları yetmedi" buyurdu. "Kapısı niye yüksek?" diye sorduğumda şöyle buyurdu:
Kavmin, dilediklerini içeri koyup dilediklerini de koymamak için böyle yaptı. Keşke kavminin câhiliye dönemiyle ilişkileri -bu kadar-vakin olmasaydı. Çünkü duvarı Kabe'nin içerisine dâhil edip kapısını da yer seviyesine indirmemden dolayı kalplerinin nefret etmesinden korkuyorum.[2]

Şerh

Daha önce Hac bölümünde de geçen bu hadiste Allah Resulü (sav) Kabe'yi Hz. İbrahim'in (as) temelleri üzerine yeniden inşa etmeyi temenni etmektedir. Bunu neden yapmadığı sorulduğunda ise, Müslümanlığın henüz yeni olduğunu ve insanların bunu yanlış anlayabileceklerini söylemiştir. Şu hâlde bazı şeyler temenni edilseler de şartlar el vermediği için ertelenmeleri gerekebilir.

Bâb: Temenni Edilmesi Caiz Olanlar

487- İsmail bize anlatarak dedi ki; Mâûk bana Eyyub'dan, o Muham-med'den, o Ebû Hüreyre'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) iki rekatı kılıp (namazdan) çıktı. Zül-yedeyn O'na: "Ey Allah Resulü! Namaz mı kısaldı, yoksa sen mi unuttun?" diye sordu. Allah Resulü (sav) "Zül-yedeyn doğru mu söyledi?" diye sorunca insanlar "Evet" dediler.
Bunun üzerine Allah Resulü (sav) kalktı ve iki rekat daha kıldırdı sonra selam verip tekbir getirdi, sonra önceki gibi yahut daha uzun bir secdeye kapandı. Sonra kafasını kaldırdı, tekbir getirdi ve önceki secdesi gibi secde etti, sonra kafasını kaldırdı.[3]

Şerh

Namaz bölümünde de geçen bu hadis-i şerifte Allah Resûlü'nün (sav) dört rekatlık bir namazı, iki rekatta bırakmasından dolayı cemaatten sadece Zül-yedeyn'in O'na hatırlatmada bulunması, temennisi caiz olan fiillerden sayıldığı için bu bölümde zikredilmiştir. Çünkü sehiv ve unutkanlıklardan doğan hataların önüne başka türlü geçmek mümkün olamaz.

---

[1] Bkz. 98 no.Iuhadis-i şerif

[2] Bkz. 185 no.lu hadis-i şerif.

[3] Bkz. 51 no.lu hadis-i şerif.

Bâb: Haber-İ Vâhid İle Rivayetin Caiz Oluşu

KİTÂBU AHBÂRU’L-ÂHÂD

HABER-İ VÂHİDLER BÖLÜMÜ

Bâb: Haber-İ Vâhid İle Rivayetin Caiz Oluşu

488- Züheyr b. Harb bize anlatarak dedi ki: Yakup b. İbrahim bize kısandan, o Salih'ten, o İbni Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdillah'tan, : l:i Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:

İki adam Allah Resûlü'nün (sav) huzurunda davalaştılar.[1]

Şerh

Daha önce de geçen ve şerhedilen bu hadis-i şerifte Allah Resulü -; her iki tarafin da verdiği bilgilerden hareketle karara varmış, bir arW.ı haber-i vâhid ile hüküm tesis etmiştir.
Hadis-i şerif hakkında daha fazla bilgi için bkz. 262 no.lu hadis.
Haber-i vâhid hakkında daha ayrıntı bilgi için Tematik Hadis Usuîc ks-mında yer alan Haber-i Vâhid bölümüne bakılabilir.

Bâb: Haber-İ Vâhid İle Rivayetin Caiz Oluşu

489- Ebu'l-Yemân bize anlatarak dedi ki: Şuayb bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdilîah b. Utbe b. Mesûd'dan, o Ebû Hüreyre'den fra) şunu nakletti:
Biz Allah Resulü (sav) ile mecliste otururken çöl halkından bir adam kalkarak "Ey Allah Resulü! Benim için Allah'ın Kitabı'na göre hüküm ver" dedi. Davalısı kalktı ve: "Doğru söyledi, onun için Allah'ın Kita-bı'yla hüküm ver. Benim de konuşmama müsaade et." Allah Resulü (sav) "Söyle" dedi. Adam anlattı: "Oğlum, bu adamın yanında işçi idi. (Asîf, ücretle çalışan demektir.) Derken bunun hanımı ile zina etti. Bana, oğluma recm cezası uygulanması gerektiğini söylediler. Ben de oğlumun suçuna karşılık yüz koyun ile bir de cariye fidye verdim. Arkasınclan ilim ehline bu suçun hükmünü sordum. Onlar da "Oğluma yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası " gerektiğini söylediler.
Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: Canın» elimde tutan Allah'a andolsun ki. Aranızda Allah'ın Kitabı'yla hüküm veriyorum. Carîye ve koyun fidyesine gelince onlan geri verin. Oğluna yüz değnek ile bir yıl sürgün cezası uygulanacak. Sen ey Üneys! Bu adamın hanımına git, eğer itiraf ederse recm

cezasını uygula.

Üneys kadının yanına gitti ve suçunu itiraf etmesi üzerine onu recmetti.[2]

Şerh

Bu hadis, üstte geçen hadis ile aynı konu ve hükme sahip olup 262 no ile geçen hadis-i şerifin altında şerhedilmiştir.
Sonuç olarak çıkan hükme göre belli şartlarda haber-i vâhid ile amel etmek caiz görülmüştür.
Muhaddisler, bu ve benzeri rivayetlerden hareket ederek haber-i vahidi rivayet etmeyi caiz görmüşlerdir.

---

[1] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.

[2] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.

KİTÂBU'L-İ'TİSÂM Bİ'L-KÎTÂBİ VE'S-SÜNNET

KİTAB VE SÜNNETE SARILMA BÖLÜMÜ

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Sünnetine Sarılmak

490- Müsedded bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize ez-Zührî'den, o Ubeydullah'tan, o Ebû Hüreyre (ra) ve Zeyd b. Hâlid'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resûlü'nün (sav) meclisinde oturuyorduk... Buyurdu ki: Aranızda Allah'ın Kitâbı'na göre hüküm vereceğim.[1]

Şerh

Daha önce muhtelif bölümlerde geçen ve şerhedilen bu hadis-i şerifin burada zikredilme sebebi, Allah Resûlü'nün (sav) Kitâbullah'a göre hükmedeceğini beyan etmesidir,
Kitab ve Sünnete sarılmanın gerekliliği konusunda bir çok ayet-i kerime ve hadis-i şerif mevcuttur. Bunlardan "Allah'a ve Resûl'e itaat edin" (Nisa, 59) ayeti ile "Size iki şey bırakıyorum; onlara sarıldıkça sapmazsınız: Allah'ın Kitabı ve Sünnetim" (Müslim, Fezâilu's-sahabe, 37) hadisi ilk anda akla gelen naslardır.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Sünnetine Sarılmak

491- Abdullah b. Mesleme bize Mâlik'ten, o İshâk b. Abdullah b. Ebî Talha'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) -Medine halkına dua ederek- şöyle dedi: AHahım! Onların ölçeklerine bereket ver, sâ'lerine ve müdlerine bereket ver![2]

Şerh

Bu hadis-i şerif de daha önce muhtelif bölümlerde geçmiş ve şerhedilmiştir. (Bkz. 271 no.lu hadis) Medine halkı için dua etmesi, onların da sünnetinin mümessilerri olduğunu beyan içindir. Gerçekten de İslamî ilimlerde Medine ekolü ile Küfe ekolünden bahsedilebilir. İmam Mâlik'in başını çektiği Medine Ekolünün ayırt edici özelliği Allah Resulü'nün sünnetine ve O'nun uygulamalarına bağlılıklarıdır.

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Zikredip Teşvik Ettiği Hususlar

492- İsmail bize anlatarak dedi ki: Mâlik bana el-Muttalib'in azatlısı Amr'dan, o Enes b. Mâlik'ten (ra) şunu nakletti:
Uhud dağı kendisine göründüğünde Allah Resulü (sav) şöyle dedi: Bu öyle bir dağdır ki o bizi sever, biz onu severiz. Allahım! İbrahim Mekke'yi harem kıldı. Ben de bu şehrin iki yakası arasını harem kihyorum.[3]

Şerh

Daha önce geçen fe şerhi yapılan bu hadis-i şerifte Allah Resulü (sav) Medine hareminin sınırlarını çizmekte ve buranın da Mekke Haremi gibi saygı görmesini istemekte, ümmetine bunu tavsiye etmektedir.
Medine hareminin sınırları ve buranın Mekke hareminden farkları konusu daha Önce etraflıca ele alınmıştır.(Bkz. 291 no.lu hadis-i şerif)

Bâb: Allah Resûlü'nün (Sav) Zikredip Teşvik Ettiği Hususlar

493- Muhammed b. Beşşâr bize anlatarak dedi ki: Abdüla'lâ bize Hişâm b. Hassân'dan, o Hişâm b. Urve'den, o babası vasıtasıyla Âişe'den (r.anhâ) şunu nakletti:
Şu kazan, ben ve Allah Resulü (sav) için konur, onda birlikte (yıkanmaya) başlardık.[4]

Şerh

Abdüla'Iâ" b. Abdüla'iâ es-Sâmî el-Basrî'dir. Temizlik bölümünde hadise yer verilmiş ve şerhi yapılmıştı. Burada zikredilme sebebi ise, eşlerin birlikte yıkanmalarının teşvik edilmesinden dolayıdır.

---

[1] Bkz. 262 no.lu hadis-i şerif.

[2] Bkz. 271 no.lu hadis-i şerif.

[3] Bkz. 291 no.lu hadis-İ şerif.

[4] Buhârî, vudû/240, gusl/242, 253-255, 264, hayz286-287, 290-291, İtikaf/1888-1890, 1905, mezâlim/2299, libâs/5470; Müslim,

hayz/474-475, 479-480, 482-485; Tirmizî, tahâret/122, libâs/1677, sıfatu'l-kıyamet/2392; Nesâî, tahâret/231-235, 243-244, 247-248, 274-276, hayz/370-372, 383, gusl/408-410, ziynet/5257-5260, Ebû Dâvud, ta-hâret/70, 210-211, 234, savm/2111; İbn Mâce, tahâret/370, 625, 628, sıyâm/1768, libâs/3643; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/22887, 22952, 23031, 23085, 23123 23132, 23213, 23275, 23370, 23458, 23507, 23559, 23576, 23697, 23721, 23678' 23805, 23821, 23842, 23872, 23939, 24076, 24114, 24185, 24200, 24210, 24220^ 24236, 24309, 24366, 24376, 24406, 24430, 24450, 24501, 24553, 24562, 24568,' 25201; Mâlik, tahâret/89, 116, 120, itikâf/605; Dârimî, tahâret/741,1015, 1019, 1040

KİTÂBU'T-TEVHÎD

TEVHİD BÖLÜMÜ

Bâb: "Allah, Göklerin Ve Yerin Yaratıcısıdır" Ayet-İ Kerimesi

494- Kabîsa bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize İbni Cüreyc'den, o Süleyman'dan, o Tâvûs'tan, İbni Abbâs'ın (ra) şöyle dediğini nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleyin teheccüd için kalktığı zaman şöyle dua ederdi:
"Allahümme leke'l-hamdü, ente Rabbü's-semâvâti ve'l-arz, leke'l-hamdü ente Kayyimü's-semâvâti ve'1-arzi ve men fîhinne, leke'l-hamdü ente Nûrü's-semâvâti ve'1-arzi, kavluke'l-hakku ve va'duke'l-hakku ve likâuke hakkun ve'1-cennetu hakkım ve'n-nâru hakkım ve's-sâatu hakkun. Allahümme leke eslemtü ve bike âmentü ve aleyke tevekkeltü ve ileyke enebtü ve bike hâsemtü ve ileyke hâkemtü f ağfir lî mâ kaddemtü ve mâ ahhertü ve mâ esrartü ve mâ a'lentü, ente ilâhî lâ ilahelî gayruke {=Allahım, hamd Sana'dır. Göklerin, yerin ve içindekilerin Rabbi Sensin. Hamd Sanadır. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin Hâkimisin. Hamd Sanadır. Sen göklerin ve yerin nurusun ve hamd Sanadır. Sözün haktır, vaadin haktır, Seninle karşılaşmak da haktır, cennet de haktır cehennem de haktır, kıyamet de haktır. Allahıml! Sana teslim oldum, Sana inandım ve Sana tevekkül ettim. Sana yöneldim, Senin için husumette bulundum. Senin hükmünü hakem yaptım. Geçmişte, gelecekte, gizli açık işlediğimi bağışla. Benim için Senden başka ilah yoktur!)[1]

Şerh

Süfyân" b. Uyeyne'dir. Teheccüd namazında okunan me'sûr duayı ele alan bu hadis-i şerif daha önce geçmiş ve şerhedilmişti. Ancak anılan duanın lafızları içinde geçen ve tevhîd akîdesiyle ilgili olan esaslardan dolayı burada tekrar zikredilmiştir. Hadisten çıkarılabilecek itikadı esasları şöyle sıralayabiliriz:
1. Cenab-ı Allah, göklerin, yerin ve içindekilerin tek yaratanı, Rabbi, Hâkimi ve yol gösterenidir.
2. O'ndan başka ilah yoktur.
3. Hesaba çekilmek üzere O'nun huzuruna çıkmak, cennet, cehennem ve kıyamet haktır.
4. O'nun sözü ve vaadi haktır.
5. Yalnız O'na tevekkül edilir, O'na yönelinir, O'ndan niyazda bulunulur.

6. Kulların günahlarını bağışlama hak ve yetkisi de sadece O'nun elindedir.
7.O'nun hükmü kesin ve nihâi hüküm olup sorgulanamaz. Baba başlığında geçen ayet-i kerime meâlen şöyledir: "Allah, gökleri ve yeri yoktan yaratandır." (En'âm, 73) Hadis hakkında daha fazla bilgi için bkz. 48, 49 no.lu gece namazıyla ilgili hadisler

Bâb: Allah'ın İsimleriyle Dua Ve İstiâzede Bulunmak

495- Ebû Nuaym bize anlatarak dedi ki: Verkâ bize Abdullah b. Dî-nâr'dan, o İbni Ömer'den (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) buyurdu ki: Babalarınız (adı) ile yemin etmeyin. Her kim yemin edecekse Allah'ın adı üzerine yemin etsin.[2]

Şerh

Daha önce yemin bahsinde geçen bu hadis-i şerif orada şerhedilmiş ve yeminle ilgili hükümleri açıklanmıştı. Hadisin burada tekrar zikredilme sebebi, yeminde olduğu gibi duâ ve istiâze gibi kulluk ifadelerinde de Yüce Allah'ın isimlerinin kullanılması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Tevhid akidesinin en temel esaslarından biri de bu olup Allah'tan başkasının adıyla veya başkalarından dua ve istiâzede bulunmak günahtır.

Bâb: "Allah Yaratan, Vareden, Suret Verendir.." Ayet-İ Kerimesi

496- İshâk bize anlatarak dedi ki: Affân bize Vüheyb'den, o Musa b. Ukbe'den, o Muhammed b. Yahya'dan, o İbni Muhayrîz'dan, o Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra) şunu nakletti:
Onlar Mustalik oğulları seferine katılmış ve bir çok Arap köleyi esir almışlardı. Kadınları arzulamış ve onlarla birlikte olmak istemişlerdi. Fakat hamile kalmamaları (gerekiyordu). Allah Resûlü'ne (sav) azlin hükmünü sordular. Buyurdu ki: Bunu yapmamanızla ilgili bir yükümlülüğünüz yoktur. Fakat (biliniz ki) Yüce Allah'ın Kıyamet gününe kadar varolup çıkmasını yazdığı her nefis mutlaka çıkacaktır.[3]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce muhtelif bölümlerde geçmiş ve şerhedilmiştir. Burada zikredilme sebebi, azil veya diğer doğum kontrol yöntemlerinden hangisi kullanılırsa kullanılsın Yüce Allah'ın yaratmayı takdir ettiği her insanın yaratılacağı hakikatinin beyan edilmesidir. Çünkü yaratıp can veren ve şekillendiren yalnız O'dur.
Bab başlığındaki ayet-i kerime meâlen şöyledir:
Allah yaratan, vareden, suret verendir.." (Haşr, 24)

Bâb: "De Ki: Hangi Şeyin Şahitliği Daha Büyüktür?" Ayet-İ Kerimesi

497- Abdullah b.j Yusuf bize anlatarak dedi ki: Mâlik bize Ebû Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) bir adama "Ezberinde Kur'an'dan bir şey var mı?" diye sordu. Adam, "Evet, şu sûre, şu sûre" diyerek isimlerini zikretti.[4]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce Nikah bölümünde ve başka bölümlerde geçmiş ve oralarda ilgili bölümleriyle şerhedilmişti. Hadisin bu bölümde zikredilme sebebi, bir kimsenin dürüstlüğü ve liyâkatini gösterme bakımından Allah'tan daha güçlü bir şahidinin olamayacağı, dolayısıyla beyan ettiği sözün en sâdık tanığının Yüce Allah olduğunun belirtilmesidir.
Bab başlığında yer alan ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"De ki: Hangi şeyin şahitliği daha büyüktür? Benimle sizin aranızda şahit olan Allah'tır. Bu Kur'an, bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı kimseleri uyarmam için vahyolundu. Allah ile beraber başka ilahların olduğuna siz mi şahitlik ediyorsunuz? De ki: Ben, şahitlik etmiyorum. De ki: 0 tek bir ilahtır ve ben sizin koştuğunuz şirkden uzağım." (En'âm, 19)

Bâb: "O Gün Bazı Yüzler Parlar" Ayet-İ Kerimesi

498- Sabit b. Muhammed bize anlatarak dedi ki: Süfyân bize îbni Cüreyc'den, o Süleyman el-Ahvel'den, o Tâvûs'dan, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleyin teheccüd için kalktığı zaman şöyle dua ederdi:
"Allahümme Rabbena leke'I-hamdü, ente Kayyimü's-semâvâti ve'l-arzi ve leke'I-hamdü ente Rabbü's-semâvâti ve'l-arz ve men fîhinne, ve leke'I-hamdü, ente Nûrü's-semâvâti ve'1-arzi ve men fîhinne, ente'l-hakku ve kavluke'I-hakku ve

va'duke'I-hakku ve Hkâuke'l-hakku ve'l-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun ve's-sâatu hakkun. Allahümme leke eslemtü ve bike âmentü ve aleyke tevekkeltu ve ileyke hâsemtü ve bike hâkemtü fağfir lî mâ kaddemtü ve mâ ahhertü ve mâ esrartü ve mâ a'Ientü ve mâ ente a'lemu bihi minî, lâ ilahe illâ ente (= Allah im, Rabbi-miz, hamd Sana'dır. Göklerin veyerin Hâkimi Sensin. Hamd Sanadır. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin Rabbisin. Hamd Sanadır. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin nurusun ve hamd Sanadır. Sen haksin, sözün haktır, vaadin haktır, Seninle karşılaşmak da haktır, cennet de haktır cehennem de haktır, kıyamet de haktır. Allahıml! Sana teslim oldum, Sana inandım ve Sana tevekkül ettim. Sana yöneldim, Senin için husumette bulundum. Senin hükmünü hakem yaptım. Geçmişte, gelecekte, gizli açık işlediğimi, ve Senin benden daha iyi bildiğin kusurlarımı bağışla. Senden başka ilah yoktur!)[5]

Şerh

Bu hadis-i şerif daha önce Gece namazı ve Tevhid bölümünde geçmiş ve şerhedilmişti. Bu bab altında zikredilme sebebi, kıyamet gününün hak olduğuna ve o gün O'nun bağışlayacağı kulların yüzlerinin parlayacağı, bazılarının ise kararacağı anlamına delâlet eden ifadelerdir.
Bab başlığında geçen ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"O gün bazı yüzler parlar." (Kıyamet, 22)

Bâb: "Allah'ın Kelâmını Değiştirmek İstiyorlar" Ayet-İ Kerimesi

499- Mahmûd bize anlatarak dedi ki: Abdürrezzâk bize İbni Cüreyc'den, o Süleyman el-Ahvel'den, o Tâvûs'dan, o İbni Abbâs'tan (ra) şunu nakletti:
Allah Resulü (sav) geceleyin teheccüd için kalktığı zaman şöyle dua ederdi:
"Allahümme leke'l-hamdü, ente NûrüVsemâvâti ve'I-arzi ve leke'l-hamdü ente Kayyimü's-semâvâti ve'I-arzi ve leke'l-hamdü ente Rabbü's-semâvâti ve'I-arz ve men fîhinne, ente'l-hakku ve va'duke'l-hakku ve kavluke'l-hakku ve likâuke'l-hakku ve'I-cennetu hakkuıı ve'n-nâru hakkun ve'n-nebiyyûne hakkun ve's-sâatu hakkun. 'Vllahümme leke eslemtü ve bike âmentü ve aleyke tevekkeitü ve ileyke Hicbtü ve bike hâsemtü ve ileyke hâkemtü f ağfir lî mâ kaddemtü ve mâ ıhhertü ve mâ esrartü ve mâ a'lentü ente ilâhî lâ ilahe illâ ente -Âllahım, ham d Sana'dır. Göklerin ve yerin Nuru Sensin. Hamd Sana-hr. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin Hâkimisin. Hamd Sanadır. Sen löklerin, yerin ve içindekilerin Rabbisin ve hamd Sanadır. Sen haksin, aadin haktır, sözün haktır, Seninle karşılaşmak da haktır, cennet de hakir cehennem de haktır, peygamberler de

haktır, kıyamet de haktır. Ulahım! Sana teslim oldum, Sana inandım ve Sana tevekkül ettim. Sana öneldim, Senin için husumette bulundum. Senin hükmünü hakem yap-m. Geçmişte, gelecekte, gizli açık işlediğim kusurlarımı bağışla. Sen benim ilâhımsın, Senden başka ilah yoktur!)[6]

Şerh

Daha önce muhtelif bölümlerde geçtiğini belirttiğimiz bu hadis-i şerifin burada zikredilme sebebi, Allah'ın sözünün hak olduğunu, dolayısıyla değiştirilmesinin mümkün olmayacağına delalet eden muhtevâsıdır.
Bab başlığında yer alan ayet-i kerime meâlen şöyledir:
"Geri bırakılanlar, ganimetleri almak üzere gittiğiniz zaman şöyle diyecekler: "İzin verin, biz de size uyalım!" Onlar Allah'ın kelamını değiştirmek istiyorlar. De ki: "Bize asla uyamazsınız! Allah önceden de böyle buyurmuştu." Bu kez şöyle diyecekler: "Hayır, siz bizi kıskanıyorsunuz." İşin doğrusu şu ki, onlar az bir kısmı hâriç, anlamıyorlar." (Fetih, 15)

---

[1] Bkz. 438 no.lu hadis-i şerif!

[2] Bkz. 261 no.lu hadis-i şerif

[3] Bkz. 239 no.lu hadis-i şerif.

[4] Buhârî, vekâlet/2144, fezâilu'I-Kur'ân/4641-4642, nikâh/4697, 4727, 4731, 4737, 4740, 4745, 4752-4753, libâs/5422, tevhîd/6867; Müslim, nikâh/2554; Tirmizî, nikâh/1032; Nesâî, nikâh/3238, 3306/Ebû Dâvud, nikâh/1806; İbn Mâce, nikâh/1879; İbn Hanbel, bakî musnedi'l-Ensâr/21733, 21783; Mâlik, nikâh/968;Dârimî, nikâh/2104

[5] Bkz. 438 no.lu hadis-i şerif.

[6] Bkz. 438 no.lu hadis-i şerif.